Smithsonian
Institution
Libraries

Gift of

FREDERICK M. BAYER

H. D

NATUURLYKE HISTORIE
OF
UITVOERIGE BESCHRYVING
DER
DIEREN, PLANTEN
EN
MINERAALEN,
Volgens het SAMENSTEL van den Heer
LINNÆUS.
Met naauwkeurige Afbeeldingen.

TWEEDE DEELS, VYFDE STUK.
DE HEESTERS.

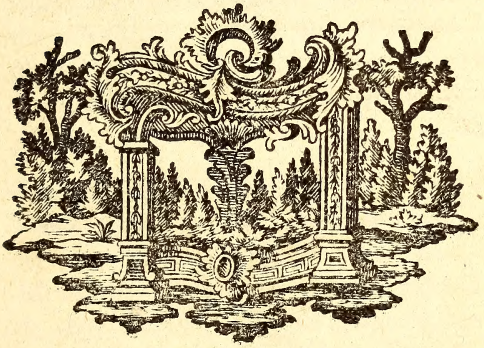

TE AMSTERDAM,
By de ERVEN VAN *F. HOUTTUYN.*
MDCCLXXV.

QH
83
H68
1761
d.2 Stuks
Scdieg

INHOUD VAN DIT STUK.

DERDE AFDEELING.

DE HEESTERS.

VIII. HOOFDST. *Beschryving van de* HEESTERS, *wier Bloemen* tien Meeldraadjes *hebben, deswegen* DECANDRIA *of* TIENMANNIGE *genaamd, tot welke de* Cassia, Ruta *en veele anderen behooren.* . Bladz. 1

IX. HOOFDST. *Beschryving van de* TWAALFMANNIGE HEESTERS, Dodecandria, *dus wegens het getal der Meeldraadjes, dat* meer dan tien of minder dan twintig, *en veeltyds twaalf is, genaamd.* —— 124

X. HOOFDST. *Beschryving van de* HEESTERS, *die* TWINTIGMANNIGE, Icosandria, *wegens het getal der Meeldraadjes, geheten worden, tot welken die Gewassen, welken men* Toortsplanten *noemt, als ook de* Granaat-Appelen, Roozen, Myrten, *en verscheide anderen, betrokken zyn.* —— 141

XI. HOOFDST. *Beschryving van de* VEELMANNIGE HEESTERS, Polyandria, *dus wegens het onbepaald getal van* Meeldraadjes *genaamd; waar onder de verscheide Soorten van* Kappers, Ciftus *en in 't byzonder de* Theeboom, *voorkomen.* —— 229

XII. HOOFDST. *Beschryving van de* TWEEMAGTIGE HEESTERS, Didynamia, *dus genaamd, om dat zy, van de* vier Meeldraadjes, twee langer, twee korter *hebben; gelyk onder anderen* de Lavendel, Kruizemunt *en dergelyken; die tot de* Gekranste *of* Lipbloemige *behooren, en veele Uitheemschen, waar in het zelfde plaats heeft.* Bladz. 279

XIII. HOOFDST. *Beschryving van de* ENKELBROEDERIGE HEESTERS, Monadelphia, *dus genaamd, om dat de* Meeldraadjes *in derzelver Bloemen* samengegroeid zyn, *of* uit één Grondstuk *voortkomen; gelyk dit plaats heeft in de* Geraniums, Malva's *en anderen.* —— 355

XIV. HOOFDST. *Beschryving van de* HEESTERS, *wier Meeldraadjes* uit twee Grondstukken *voortkomen, deswegen* DUBBELBROEDERIGE, Diadelphia *genaamd; tot welken byna alle de* Vlinderbloemige Plantgewassen *betrokken zyn.* —— 422

XV. HOOFDST. *Beschryving van de* VEELBROEDERIGE HEESTERS, Polyadelphia, *in wier Bloemen de Meeldraadjes* tot verscheide Lighaamen *samengevoegd zyn, die als de Voetstukken daar van uitmaaken.* —— 563

AAN-

AANWYZING DER PLAATEN,

en der Bladzyden,

alwaar de Figuuren aangehaald of beschreeven worden.

PLAAT XXIV. Afbeelding van TIENMANNIGE Heesters. *tegenover* Bladz. 7

Fig. 1. De *Sophora biflora*, een fraay Kaaps Bloemgewas. . . *bl.* 8

Lett. A. Drie Vrugtballetjes of Nooten van den *Guilandina* of Bonduc-Boom uit Westindie, . *bl.* 46

— 2. De *Chalcas paniculata* of *Camuneng* van 't Eiland Java in Oostindie. *bl.* 57

PLAAT XXV. Afbeelding van TIEN- EN TWINTIGMANNIGE HEESTERS. , — — 105

Fig. 1. Een Kaapsch Gewas naar de *Cunonia* of *Oosterdykia* eenigszins gelykende. . . *bl.* 106

Lett. A. De Styl en Meelknopjes van hetzelve zeer sterk vergroot. *bl.* 107

Fig. 2. Een smalbladige *Myrtus* van de Kaap. *bl.* 179

Lett. B. Een Blommetje daar van, met sterke Vergrooting, afgebeeld. *bl.* 180

PLAAT XXVI. Afbeelding van VEELMANNIGE en TWEEMAGTIGE Heesters. — — — 275

Fig. 1. Een Takje van den *Ay-Assa* Boom of Visch-

dooder, uit Oostindie, met Bloem en Vrugt. *bl.* 275
Lett. A. De Kelk afzonderlyk, om de vier Stylen of Stampers aan te wyzen. . *bl.* ——
Fig. 2. Een Vrugtdraagend Takje of Tros van het Oostindische Gewas, *Volkameria serrata* genaamd, met het Blad. *bl.* 337.

PLAAT XXVII. Afbeelding van TWEEMAGTIGE en ENKELBROEDERIGE Heesters. *tegenover* Bladz. 349

Fig. 1. Een Takje van een Kaapsen Heester met zyne Zaadhuisjes naar den Kuifchboom gelykende. *bl.* 350.
Fig. 2. Een Takje van de *Genda-Poura* uit Oostindie, welker Zaad *Abelmosch* heet. *bl.* 416
Fig. 3. Een Tuiltje of Vrugt-Tros van de *Abrus* of Weeg - Boontjes, uit China gebragt. *bl.* 436.
Lett. A. Twee grooter Zaaden van den *Weegkorreis* of *Koraalboom.* *bl.* 438.

PLAAT XXVIII. Afbeelding van DUBBELBROEDERIGE Heesters. . ——— ——— ——— 433

Fig. 1. Een Kaapsch Gewas, *Polygala Empetrifolia* door my genaamd. *bl.* 433.
Lett. A. Wyst aan het Zaadhuisje in de twee groote Kelkblaadjes vervat; *b* hetzelve kleiner en onvolkomener: *c* de ove-

fi-

rige Kelkblaadjes en den Kiel van het Bloempje, met zyne Baardjes, den Styl doorlaatende, die by *d* zig duidelyker en ſterk vergroot vertoont met de agt Meeldraadjes en derzelver langwerpige Meelknopjes. By *e* is de vyfbladige Kelk zeer ſterk vergroot, met de overige Bloemblaadjes, de Kiel weggenomen zynde, voor 't Oog gebragt.

Fig. 2. Een Soort van *Aspalathus*, die ik *Pedunculata* getyteld heb, van de Kaap. *bl.* 475.

Lett. B. Wyst een vergroot Bloempje aan, van dit Gewas, welks Haairige Kelk meer vergroot voorkomt by *f*, met den Styl en de tien Meeldraadjes, die hier altemaal tot één Lighaam ſamengevoegd zyn, gelyk zy zig by *g* openbaaren; zynde derzelver Meelknopjes aldaar ook zigtbaar, zo wel als de geknopte Stempel. By *h* is de Kiel, met zyne twee dunne Nageltjes of Steeltjes van aanhechting, ook zeer vergroot zynde, voorgeſteld.

Lett. C. vertoont het Zaadhuisje of Haauwtje wat grooter dan natuurlyk. De Haairigheid is hier zo fyn, dat men die niet overal heeft kunnen afbeelden.

Plaat XXIX. Afbeelding van Dubbelbroederige Heesters. . . *tegenover* Bladz. 499

Fig. 1. Een Tak van de *Liparia Villosa* van de Kaap, zynde een zeer fraay Zilverkleurig Gewas, met een fyne Wolligheid. *bl.* 501.

Lett. A. vertoont de Bloem, en *b*, *c*, *d*, *e* haare Blaadjes: *f* den Kelk, die zeer ruig is en de Meeldraadjes daar in vervat, die by *g* en *h* nader zyn aangeweezen; gelyk ook de Styl en het Vrugtbeginzel by *i*, zeer vergroot zynde. Dit alles is breeder verklaard op . *bl.* 502.

Fig. 2, Een Tak van den Kaapsen Heester, genaamd *Psoralea aculeata*. *bl.* 549.

Lett. B. vertoont den Kelk, en voorts wyzen de kleine Lettertjes de deelen van de Bloem aan en het Vrugtbeginzel; zynde by *i* ook een Slip van den Kelk en by *k* een Blaadje van het Gewas met sterke Vergrooting voorgesteld, om de Klierachtige Stippen, die zig daarop bevinden, duidelyk aan te toonen: gelyk men dit alles omstandig kan leezen op *bl.* 550.

BESCHRYVING
DER
PLANTEN.

DERDE AFDEELING.

DE HEESTERS.

VIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de HEESTERS, *wier Bloemen* tien Meeldraadjes *hebben, deswegen* DECANDRIA *of* TIENMANNIGE *genaamd, tot welken de* Cassia, Ruta *en veele anderen behooren.*

In het voorgaande Stuk zyn de Agtmannigen beschreeven: de Negenmannigen leveren geen Heesters uit: des begin ik dit Stuk met de *Tienmannigen*, van wier algemeene Verdeeling reeds gesproken is. Het eerste Geslagt, in die Klasse voorkomende, heet

SOPHORA.

Een vyftandige Kelk, aan de bovenzyde bultig, bevat een Vlinderbloem, die de Vleugels

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

zo lang heeft als de Vlag. 't Getal der Meeldraadjes is tien, allen van elkander afgezonderd, 't welk deeze en de volgende Soort van de andere Vlinderbloem - Planten onderscheidt. De Styl is enkeld; de Vrugt een Peul.

Thans zyn twaalf Soorten, uit de drie andere Wereldsdeelen afkomstig, in dit Geslagt begreepen, naamelyk

I. *Sophora Alopecuroides.* Vossestaartige.

(1) Sophora *met gevinde Bladen, de Blaadjes talryk, ruig, langwerpig; de Steng Kruidig.*

Deeze bevondt zig in de Cliffortsche Tuin, zynde onder den naam van *Zoethout*, met knoopige als gewrichte Peultjes, door BUXBAUM afgebeeld en beschreeven. TOURNEFORT hadtze Orientaalsch Ervum, dat overblyft, Vossestaartachtig, met een zeer lange Vrugt, geheten. De Groeyplaats is in de Oostersche Landen.

II. *Tomentosa.* Wollige.

(2) Sophora *met gevinde Bladen, de Blaadjes talryk, rondachtig en Wollig.*

De

(1) *Sophora* Fol. pinnatis, Foliolis numerosis villosis oblongis, Caule Herbaceo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 503. p. 287. *Veg.* XIII. Gen. 508. p. 325. Sophora. *Hort. Cliff.* 156. Ervum Orientale Alopecuroides perenne, Fructu longissimo. TOURNF. *Cor.* 27. DILL. *Elth.* 136. Glycyrrhiza Siliquis nodosis, quasi articulatis. BUXB. *Cent.* III. p. 25. T. 46.

(2) *Sophora* Fol. pinnatis, Foliolis numerosis subrotundis tomentosis. Soph. tom. fol. subrotundis. *Fl. Zeyl.* 163. Indi-

De Wolligheid der Bladen maakt dit Gewas geheel Zilverkleurig, en het is tot de Colutea's betrokken geweest door HERMANNUS, die aanmerkt, dat het een Heester van Mans langte hoog wordt, de Bloemen Aairswyze vergaard hebbende, welke naar die van Brem gelyken, en waar op dergelyke Peultjes volgen als in de voorgaande Soort. Het komt overvloedig in de Kreupelbosschen, aan de Zee-Kust van 't Eiland Ceylon, voor, zynde van een scherpen, bitteren, walgelyken Smaak. Dat het in de Cliffortsche Tuinbeschryving *Indigophora* genoemd was, is niet om dat het de Indigo zou voortbrengen, maar, om dat het tot dien Geslagtnaam betrokken werdt.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(3) Sophora *met gevinde Bladen, de Blaadjes talryk en eenigermaate Hartvormig.*

III. *Occidentalis.* Westindische.

Deeze, door EHRET te Londen getekend, is door TREW zeer fierlyk in Afbeelding gebragt. Men betrekt 'er toe de Ongedoornde naar den Koraalboom gelykende Heester van SLOANE met Bladen als die der Esscheboomen, doch ronder, de Bladen en Takjes ruig: als

digophora Fol. tomentosis. *Hort. Cliff.* 487. Colutea Zeilanica Argentea tota. HERM. *Lugdb.* 169. T. 171. RAJ. *Hist.* 1720.

(3) *Sophora* Fol. pinnatis, Fol. numerosis subcordatis. Galega fruticosa &c. BROWN. *Jam.* 289. T. 31. f. 1. Corallodendron Fol. Pseudo-Acaciæ. PLUM. *Sp.* 21. *Ic.* 101. Arbori Coral affinis non spinosa. SLOAN. *Jam.* 144. *Hist.* II. p. 40. T. 107. f. 3. Sophora arborea &c. TREW. *Ehret.* p. 27. T. 59.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

als ook de Heesterachtige Galega van BROWNE; doch deeze Westindische verschilt, zo onze Ridder aanmerkt, zeer weinig van de voorgaande Soort, dan dat de Bladen veel minder en naauwlyks van onderen eenigermaate Wollig zyn.

IV. *Capensis.* Kaapsche.

(4) Sophora *met gevinde Bladen, de Blaadjes talryk, Lancetvormig, van onderen Wollig, de Steng Heesterachtig.*

Deeze, aan de Kaap groeijende, is een Heester in de Jongheid Wollig, doch ouder wordende kaal, hebbende aan ieder Bladsteel drie-en-twintig Blaadjes, en aan 't end der Takken een Tros van witte omgekromde Bloemen, wier Meeldraadjes als met Fluweel doorweven zyn, en de Vrugt is een platachtige Wollige Haauw, bevattende van drie tot zes zeer harde Zaaden.

V. *Japonica.* Japansche.

(5) Sophora *met gevinde Bladen; de Blaadjes menigvuldig, ovaal en glad; de Steng Boomachtig.*

Deeze valt in Japan, en heeft van zeven tot elf Eyronde, dunne, wederzyds gladde Vinblaadjes, de ondersten een weinig kleiner en kleine Trossen van witte Bloemen.

(6) So-

(4) *Sophora* Fol. pinnatis, Fol. numerosis lanceolatis subtus tomentosis, Caule fruticoso. *Mant.* 67. Sophora Oroboides, BERG. *Cap.* 142.

(5) *Sophora* Fol. pinnatis, Foliolis plurimis ovatis glabris, Caule arboreo. *Mant.* 68. BURM. *Fl. Ind.* 93.

(6) Sophora *met gevinde Bladen; de Blaadjes zeven in getal en glad.* III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. VI. *Heptaphylla.* Zevenbladige.

Een Chineesch Heestertje met smalle Senne-Blaadjes, en een geknoopte Haauw, die een lange Snuit heeft, van PLUKENET, wordt hier betrokken, zo wel als de Bortstruik van RUMPHIUS, *Anticholerica*, dus genaamd, om dat dezelve een gezegend Middel uitlevert, tot stuiting van gevaarlyke Galbraakingen. Dezelve is vry gemeen op Java en de Oostindische Eilanden daaromstreeks, als ook op de Molukkes, groeijende aan het Strand ter hoogte van den gemeenen Liguster, doch de Stam krygt wel de dikte van een 's Menschen Arm of Been. De Takken zyn Wollig, de Blaadjes ovaal, de Bloemen geel, de Vrugten knoopige Haauwen, naar die van den Koraalboom gelykende, en Zaaden als Erwten bevattende, die een bitteren Smaak hebben, zo wel als het geheele Gewas. De Ternataaten noemen 't zelve het opperste Geneesmiddel, als tegen drie aldaar zeer gevaarlyke Kwaalen, het Bort, de Pleuris en Venyn, dienstig zynde.

(7) Sophora *met drievoudige ongesteelde Bladen, de Blaadjes smal.* VII. *Genistoides.* Bremachtige.

Hier

(6) *Sophora* Fol. pinnatis, Foliolis septenis glabris. *Fl. Zeyl.* 167. Fruticulus Sinensis &c. PLUK. *Amalth.* 18. T. 451. f. 10? Anticholerica. RUMPH. *Amb.* IV. p. 60. T. 28.

(7) *Sophora* Fol. ternatis sessilibus, Foliolis linearibus. BERG. *Cap.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Hier wordt zo wel de Bremachtige als de Walſtrooachtige van BERGIUS, beiden aan de Kaap der Goede Hope vallende, t'huis gebragt. De eerſte heeft PLUKENET onder den naam van Kaapſche Driebladigen Brem met Rosmaryn-Bladen; de andere onder dien van Afrikaanſche Brem met ſmalle hangende Blaadjes, voorgeſteld en afgebeeld. De Kiel van de Bloem is wederzyds gehoornd.

VIII. *Auſtralis.* Zuidelyke.

(8) Sophora *met drievoudige, byna ongeſteelde, gladde Bladen, en Degenvormige Stoppeltjes.*

Deeze heeft een Kruidige leggende Steng; de Bladen zyn langwerpig Wigvormig: de Groeyplaats is in Karolina.

IX. *Tinctoria.* Verwende.

(9) Sophora *met drievoudige byna ongeſteelde Bladen; de Blaadjes ſtomp ovaal en glad, de Stoppeltjes zeer klein.*

Men heeft deeze voor de Indigo-Plant uitgegeven, doch de Ondervinding leerde, volgens CLAYTON, dat 'er de Indigo niet van te

Cap. 140 β. Sophora Gallioides. BERG. *Cap.* 141. Geniſta Rosmarini folio triphyllos. PLUK. *Phyt.* 413. f. 5. Geniſta Afr. Fol. Gallii. OLD. *Afr.* 31.

(8) *Sophora* Fol. ternatis ſubſeſſilibus glabris, Stipulis Enſiformibus. *Mant.* 378.

(9) *Sophora* Fol. ternatis ſubſeſſilibus, Foliolis obovatis glabris, Stipulis minutis. *Mant.* 377. GRON. *Virg.* 64. Cytiſus procumbens Amer. &c. qui Anil ſuppeditat. PLUK. *Alm.* 129. T. 86. f. 2. EHRET. T. 1. f. 3.

Fig. 1.
Fig. 2.
A

te maaken ware. Het is een Gewas, naar het Spartium gelykende, driebladig en takkig, met kleine rondachtige Zeegroene Blaadjes; de Stengen glad en geelachtig, taay, tot aan het end van Juiy kaal; de Bloemen geel; de Vrugt eene zwartachtig bruine, korte, gezwollene Haauw, welke twee of drie Nierachtige Zaaden bevat. De Wortel, die overblyft, geeft in 't Voorjaar Scheuten als Spargies uit. Het wordt van de Engelschen, in Virginie, *Wilde Indigo* geheten. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(10) Sophora *met drievoudige gesteelde Bladen, de Blaadjes ovaal en glad, de Stoppeltjes kort en eenigermaate Elsvormig.* X. *Alba.* Witte.

Deeze, te vooren Crotalaria genoemd geweest, heeft een hooge purperroode Steng: de Vinbladen zyn anderhalf Duim lang. 't Gewas heeft hangende Trosfen van witte Bloemen, die een Voet lang zyn. De Groeiplaats is in Karolina.

(11) Sophora *met drievoudige gesteelde Bladen, de Blaadjes Haairig en ovaal.* XI. *Lupinoides.* Lupinachtige.

Deeze, op Kamtschatka door DEMIDOFF ge-

(10) *Sophora* Fol. ternatis petiolatis, ellipticis glabris; Stipulis subsubulatis brevibus. *Syst. Veg.* XIII. Crotalaria alba. *Sp. Plant.* 1006. *Mant.* 440. Anonis Caroliniana perennis. MART. *Cent.* T. 44.

(11) *Sophora* Fol. ternatis petiolatis, Foliolis ovalibus pilosis. Soph. Fol. ternatis Spicâ verticillatâ. *Am. Acad.* II. p. 350.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

gevonden, heeft een gekranste Aair en Stoppeltjes zo groot als de Bladen; 't welk deeze Plant zonderling maakt. De Vlag is, gelyk in de meeste Soorten van dit Geslagt, naauwlyks zo groot of zelfs kleiner dan de Vleugels, en de Kiel tweebladig. Men heeft 'er eene, die de Stoppeltjes rondachtig en stomp; een andere die dezelven langwerpig en spits heeft, waargenomen.

XII. *Biflora.* Enkelbladige. Pl. XXIV. *Fig.* 1.

(12) Sophora *met enkelde Bladen.*

Deeze Soort zou de Bladen nu ronder dan langwerpiger, nu Wollig dan glad hebben, doch, dat dezelven enkeld zyn, onderscheidtze genoegzaam van de anderen. Ook zyn de Steeltjes somtyds eenbloemig, gelyk in het aangehaalde Takje door SEBA afgebeeld, naast overeenkomende met de mynen van de Kaap ontvangen, alwaar zy haare Groeiplaats heeft. Een gedeelte van één derzelven is hier in Plaat gebragt, om de Gestalte naauwkeurig te vertoonen. Hier in openbaaren zig, behalve de Bladen, die eenigszins Wollig zyn, ook de Bloemknoppen zagt als Fluweel; terwyl de purperblaauwe Kleur der Bloemen nog stand houdt in myne ge-

(12) *Sophora* Fol. simplicibus. *Mihi.* Soph. rotundifolia: tomentosa, glabra. BERG. *Cap.* 138, 139. Crotolaria Fol. simplicibus ovatis &c. *Hort. Cliff.* 357. R. *Lugdbat.* 374. Crotal. Arbor Africana Styracis folio, molli, incano. PLUK. *Alm.* 122. T. 185. f. 2. Genista arborescens Afric. HERM. *Lugdbat.* 270. T. 271. SEB. *Kab.* II. T. 99. f. 3. Myrto-Genista Cap. Bonæ Spei. BREYN. *Cent.* T. 29.

gedroogde Exemplaaren van dit Gewas, het- welk door HERMANNUS, met de Bloem en het korte rondachtige Zaadhuisje, is in Plaat gebragt, onder den naam van *Boomachtige* Afrikaansche Brem, *met een blaauwe Bloem.* Deeze behoort zekerlyk tot die Verscheidenheid, welke BERGIUS de *Wollige* tytelt, en die van BREYN, welke de Bladen zeer puntig, dik en glad heeft, byna als der Myrthen, tot de *Gladde* van BERGIUS; zynde in deeze de Takjes zeer hoekig en sommige Steeltjes tweebloemig. De Vlag is hier, zo wel als in de Zevende Soort, groot en breed, gelyk ik dit ook bevind in de mynen. In die van BREYN waren de Bloemen Goudgeel, de Zaadhuisjes lang en plat, gelyk de Haauwen van de Brem; zo dat men mag denken, of dezelve geen byzondere Soort zy, gelyk BERGIUS met reden vermoedt. Tot deeze laatste behoort zekerlyk dat Takje, uit Zaad van Afrika, naar dat van Brem gelykende geteeld, 't welk door BARTHOLINUS in Afbeelding is gebragt (*). Immers wegens de Bloemen, Zaadhuisjes of Peultjes en het Zaad, alleen, als ook wegens de Hoekige Takjes, is dit Gewas door sommigen tot de Brem betrokken.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

ANAGYRIS.

Een Vlinderbloem, welke de Vlag regt en zo

(*) Arbor Africana siliquosa Genistæ semine. BARTH. *Hafn.* II. OBS. 131. p. 347.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

zo wel als de Vleugels korter dan de Kiel heeft; terwyl de tien Meeldraadjes ook van elkander afgezonderd zyn, met een enkelden Styl, die een Haauw voortbrengt, maakt de Kenmerken uit.

I. *Anagyris fœtida.* Stinkende.

De eenigste Soort (1) is een zeer bekend Gewas, groeijende op de Bergen der Zuidelyke deelen van Europa. Immers het komt niet alleen voor, in Italie, Sicilie en Spanje; maar ook in Languedok en Provence. „ TOURNEFORT hadt ons een Boompje, daar van, „ gebragt van een kleinen Heuvel, die by Arles is, waar CLUSIUS dit Gewas hadt „ waargenomen; (zegt GARIDEL,) om hetzelve te planten in de Tuin van den Heer „ DE BEAUMONT, alwaar men het een langen tyd heeft gehouden." HASSELQUIST heeftze zelfs by Smyrna in klein Asie, op laage plaatsen, groeijende gevonden. BAUHINUS wil, dat het de *Anagyris* der Ouden zy. Gedagte CLUSIUS beschryft hetzelve als een Boompje, zelden hooger dan eens Mans langte; hoewel hy het ook tweemaal zo hoog gezien hadt; Heesterachtig met veele Takken, die met eene zwartachtig groene Schors bekleed zyn,

(1) Anagyris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 504. p. 287. *Veg.* XIII. Gen. 509. p. 325. CLUS. *Hist.* I. p. 93. *Hisp.* p. 188. Icon. Anagyris floribus lateralibus. R. *Lugdbat.* 371. Anagyris fœtida. C. B. *Pin.* 391. DOD. *Pempt.* 785. TOURNF. *Inst.* 647. Anag. vera fœtida. J. BAUH. *Hist.* I. 2. p. 364.

zyn, geevende Takjes uit, met Bladen als Water-Drieblad, van boven bleek groen, van onderen wit, en Bloemen naar die van Brem, in Kleur meer dan in figuur, gelykende; waar op Peulen volgen van een Vinger lang en een Duim breed, met drie, vier of meer, Nierachtige Boontjes, eerst wit, dan paarsch en eindelyk zwartachtig blaauw van Kleur.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Dit Gewas heeft tot zonderlinge Spreekwoorden aanleiding gegeven door zynen Stank, die onverdraaglyk is, wanneer het Loof geschud of vertreden wordt. Men zeid', om die reden, *Roer de Anagyris niet* (*): even als men in ons Land aanbeveelt, den Drek ongeroerd te laaten, en met de zelfde betekenis. Evenwel zyn 'er, die beweeren, dat het Gewas, zelfs in 't voorbygaan, zo geweldig stinkt, dat men 'er Hoofdpyn van kryge. Dit zal van plaatsen daar het overvloedig groeit, gelyk in Spanje, te verstaan zyn. De Ouden verzekerden, dat het Zaad, gekaauwd zynde, een geweldig Braakmiddel uitlevere.

BAUHINIA.

Van dit Geslagt, welks naam ter eere van die twee voortreffelyke Broeders, weergalooze Verzamelaars van de benaamingen der Planten en

(*) Anagyrin ne moveas. ERASM. *Adag. Chil.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

en beschryvers derzelven, J. en C. BAUHINUS, ontleend is, zyn de Kenmerken, toen ik de vier laatste Soorten onder de Boomen beschreef, uitvoerig medegedeeld *. Thans blyven nog de vier eersten te beschryven over, als

* II. D. II. STUK, bladz. 370.

I. *Bauhinia scandens.* Klimmende.

(1) Bauhinia *met een Klaauwierdraagende Steng.*

Deeze Soort schynt zo wel in Amerika als in Asia te huisvesten. LOEFLING namze in Kumana waar en de *Naga-Mu-Valli* van Malabar, een Heester, met Ranken van een Duim dik, die zig Slangswyze om de Takken van Boomen winden, wordt daar toe betrokken. Zy zitten 'er zo vast aan, dat menze 'er niet af kan krygen. Hier mede komt overeen het *Tonge-Blad* van RUMPHIUS, die ten opzigt van de Bladen aanmerkt, dat dezelven naar verdeelde Tongen gelyken; weshalve de Predikanten dikwils daar van gebruik maakten om de figuur der verdeelde Tongen van het Pinkster-Vuur aan de Indiaanen af te schetzen. Deeze verdeeling der Bladen maakt mede een Kenmerk van de Bauhiniaas uit. Zy behoort tot de Boschtouwen, en draagt groote platte Haauwen, waar in Zaaden, als Dubbeltjes, met

(1) *Bauhinia* Caule cirrhifero. *Syst. Nat.* XII. Gen. 506. p. 288. *Veg.* XIII. Gen. 511. p. 326. LOEFL. *Itin.* 218. Clematis Indica &c. RAJ. *Supp.* 328. Folium Linguæ. RUMPH. *Amb.* V. p. 1. T. 1. Naga-Mu-Valli. *Hort. Mal.* VIII. p. 57. T. 29. BURM. *Fl. Ind.* p. 94.

met een Zilveren Rand. Weinig gebruik wordt 'er van gemaakt. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

(2) Bauhinia *met een gedoornde Steng.*

II. *Aculeata.* Gedoornde.

In plaats van Klaauwieren is deeze met menigvuldige Doornen begaafd, zynde een Heester van Mans langte, welken de Heer JACQUIN omstreeks Karthagena, in de Westindiën, in 't Kreupelbosch waarnam. Dezelve hadt de Bladen rondachtig en tweekwabbig; de Bloemen groot, onaangenaam van Reuk, met witte Bloemblaadjes, vyf in getal en tien Meeldraadjes, de Vrugt eene langwerpige platte Haauw, met dergelyke Zaaden.

(3) Bauhinia *met Eyronde Bladen, wier Kwabben wyd van elkander zyn.*

III. *Divaricata.* Wydkwabbige.

Die omstandigheid onderscheidt deeze, welke niet gedoornd is, een Amerikaansche Heester, met grootere en als tweehoornige Bladen, door PLUMIER afgebeeld, tot welke die andere van MILLER, met Hartvormig ovaale Bladen, welke zeer lange evenwydige Kwabben hebben, als eene Verscheidenheid is betrokken.

(4) Bau-

(2) *Bauhinia* Caule aculeato. *Hort. Cliff.* 156. T. 14. ROYEN *Lugdbat.* 463. LOEFL. *It.* 219. Bauhinia aculeata, Folio rotundo & emarginato. PLUM. *Gen.* 23. *Ic.* 44. f. 1. JACQ. *Amer. Hist.* p. 119. T. 177. f. 2.

(3) *Bauhinia* Foliis ovatis, Lobis divaricatis. Bauhinia Foliis quinquenerviis &c. *Hort. Cliff.* 156. T. 15. R. *Lugdbat.* 464. Bauh. non aculeata, Folio ampliori & bicorni. PLUM. *Gen.* 23. *Ic.* 44. f. 2. *β.* Bauhinia Fol. ovato-cordatis, Lobis longissimis parallelis. MILL. *Dict.* T. 61.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. IV. *Ungulata.* Gehoefde.

(4) Bauhinia *met Eyronde Bladen, de Kwabben evenwydig.*

Van deeze Soort, niettemin, ook uit Amerika afkomstig, maakt zulks de Kenmerken uit. Zy heeft zig, zo wel als de twee voorgaande, in de Kliffortsche Tuin bevonden.

CASSIA.

Een vyfbladige onregelmaatige Bloem, met eenen vyfbladigen Kelk, maaken de byzondere Kenmerken uit. Van de Meelknopjes zyn de bovenste drie onvrugtbaar, de onderste drie Snuitig. De Vrugt is een Haauw.

Dit Geslagt is zeer ryk in Soorten, alzo 'er dertig in gevonden worden, waar onder wel veelen slegts Jaarlykse Gewassen zyn; doch om de overeenkomst zal ik ze allen hier beschryven. De zes laatsten heeft LINNÆUS, wegens de menigvuldigheid der Vinblaadjes, van de anderen, die hy *Sennæ* noemt, onder den naam van *Chamæcristæ* afgezonderd.

1. *Cassia diphylla.* Tweebladige.

(1) Cassia *met éénpaarige Bladen en Hartvormig Lancetswyze Stoppeltjes.*

Dit is een Indische Heester, met een ronde Steng, twee stompe, gesteelde, halfronde Blaadjes,

(4) *Bauhinia* Foliis ovatis Lobis parallelis. *Syst. Nat.* Bauhinia Fol. ovatis oblongis rectâ lineâ bifidis. *Hort. Cliff.* 157.

(1) *Cassia* Foliis conjugatis Stipulis cordato-lanceolatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 509. p. 288. *Veg.* XIII. Gen. 514. p. 326. BURM. *Fl. Ind.* p. 94.

jes, die gestreept zyn, hebbende aan een kort Steeltje, zynde de geheele Takken met de Stoppeltjes bedekt. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

(2) Casſia *met tweepaarige Spatelvormige Blaadjes en tusſchen de agterſten twee Elsvormige Kliertjes.* II. *Abſus.* Egyptiſche.

Een Haairig Gewas, dat *vierbladige Senna*, met een platte ruige Haauw en eene Goudkleurig Bloedroode Bloem, getyteld is door den Hoogleeraar J. BURMANNUS, is de Egyptiſche naar den Lotus gelykende van BAUHINUS, welke by ALPINUS den naam van *Abſus* voert. Het is zeer laag en groeit ook in Oostindie.

(3) Casſia *met tweepaarige langwerpig Eyronde geſpitſte Blaadjes, een langwerpige Klier tusſchen de agterſten, en onder de Steeltjes flaauw drietandige Doornen.* III. *Viminea.* Jamaikaſche.

Op Jamaika groeit deeze Soort, een Heeſter met eenigermaate Wollige Takken, brengende uit de Oxels der Bladen yle Bloemtrosſen voort.

(4) Cas-

(2) *Casſia* Fol. bijugis obovatis, Gland. duabus ſubulatis inter infima. *Fl. Zeyl.* 143. Senna quadrifolia &c. BURM. *Zeyl.* 212. T. 97. BURM. *Fl. Ind.* p. 95. Senna exigua Maderaspatana. PLUK. *Alm.* 341. T. 60. f. 1. Loto affinis Ægypt. C. B. *Pin.* 332. Abſus. ALP. *Ægypt.* 97.

(3) *Casſia* Fol. bijugis, ov. oblong. acum. Glandulâ obl. inter infima, Spinis ſubpetiolaribus obſoletis tridentatis. *Am. Acad.* V. p. 397. LOEFL. *Itin.* 232. Casſia viminea &c. BROWN. *Jam.* 223.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

IV. *Tagera* Malabaarsche.

(4) Casſia *met driepaarige Blaadjes, een Steelkliertje en gehaairde ſpits Hartvormige Stoppeltjes.*

Een hurkend Heeſtertje, drie of vier Voeten hoog, op Zandige plaatſen aan de Kust van Malabar voorkomende, heeft Draadachtige Takjes en korte Bladſteeltjes, wordende de Blaadjes op Venynige Beeten ge-appliceerd.

V. *Tora* Ceylonſche.

(5) Casſia *met driepaarige Spatelvormige Blaadjes, de buitenſten grootst, en tusſchen de vier onderſten een Elsvormige Klier.*

Van deeze is de Steng regtopſtaande, niet zeer Houtig, ruuw wegens de Lidtekens der Takken, die zig zeer uitbreiden. Men vindt 'er, door verſcheide Autheuren, de Afbeelding van gegeven; inzonderheid van die met kromme Haauwen, *Tala* genoemd by de Ceyloneezen, volgens HERMANNUS, doch de algemeene naam, by de Indiaanen, is *Tora*, waar van

(4) *Casſia* Fol. trijugis, Gland. petiolari, *Stip.* ciliatis, cord. acuminatis. Casſia ſ. Senna ſpuria tetraphylla arborescens &c. AMM. *Herb.* 603. N. 33? Tagera *Hort. Mal.* II. p. 103. T. 52? RAJ. *Hiſt.* 1743? BURM. *Fl. Ind.* p. 95.

(5) *Casſia* Fol. trijugis obovatis, exterioribus majoribus, Glandulâ ſubulatâ inter inferiora. *Mant.* 378. *R. Lugdbat.* 468. *Fl. Zeyl.* 152. *Hort. Ups.* 100. MILL. *Dict.* T. 82. Casſia Siliquâ quadrangulari. DILL. *Elth.* 72. T. 63. f. 73. β. Casſia humilis Siliquis Fœni græci. PLUM. *Spec.* 18. T. 76. f. 2. Senna Orientalis hexaphylla. HERM. *Lugdbat.* 557. PLUK. *Alm.* 342. Galega Indica minor hexaphyllos Ammanni. RAJ. *Hiſt.* 911. BURM. *Fl. Ind.* p. 95.

van het den bynaam draagt. PLUKENETIUS noemt het *Oostindische zesbladige Senna*, met lange kromme Haauwen, en, zo het de Laage Casſia, met Fenegriekbladen, ook is van PLUMIER, dan zou deeze Soort in de beide Indiën huisvesten. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

(6) Casſia *met driepaarige Spatelvormige gladde Bladen, de binnenſten ronder en kleiner, met een ronde Klier daar tusſchen geplaatst.* VI. *Bicapſularis.* Tweehokkige.

Deeze Indiſche is Boomachtig en zeer glad, hebbende rondachtige Haauwen, taay van Schil, met een dubbeld rond Hokje.

(7) Casſia *met driepaarige, gerond Eyvormige, uitgerande, gelyke Blaadjes.* VII. *Emarginata.* Uitgerande.

Van deeze, die op de Karibiſche Eilanden valt, zyn door SLOANE de Afbeeldingen gegeven, zeggende, dat het een Gewas is, 't welk veele Ryzen van een Vinger dik, ter hoogte van zes Voeten, uitſchiet, draagende Haauwtjes van anderhalf Duim of langer, van binnen een pur-

(6) *Casſia* Fol. trijugis obovatis glabris, inter. rotundior. minoribus, Glandulâ interjectâ globoſâ. *Hort. Cliff.* 159. *Hort. Ups.* 100. R. *Lugdbat.* 468. Casſia hexaphylla Siliquâ bicapſulari. PLUM. *Sp.* 18. T. 76. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 95.

(7) *Casſia* Fol. trijugis ovatis rotundatis emarginatis æqualibus. *Hort. Cliff.* 159. R. *Lugdbat.* 467. Casſia minor fruticoſa hexaphylla Sennæ foliis. SLOAN. *Jam.* 146. *Hiſt.* II. p. 44. T. 180. RAJ. *Dendr.* 110.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. purgeerend Merg bevattende, als de Pyp-Kassie, en de Bladen werden aldaar even als de Sennebladen gebruikt.

VIII. *Obtusifolia.* Stompbladige. (8) Cassia *met driepaarige Eyronde stompachtige Blaadjes.*

De Stinkende Cassia met Sennebladen van DILLENIUS van Kuba; de kleine Kruidige Senne, die stompbladig is, doorgaans zesbladig, van SLOANE op Jamaika gevonden, wordt hier bygevoegd het *Hoenderkruid* van RUMPHIUS, dus genaamd, om dat hetzelve op Ambon tegen de Snotterigheid der Hoenderen gebruikt wordt, zynde een Boomachtig Heestertje, met Haauwtjes van een Pink lang, een Pypesteel dik, waar in kleine Zaaden.

IX. *Falcata.* Krombladige. (9) Cassia *met vierpaarige, Lancetswys' Eyronde, agterwaards omgekromde Blaadjes, en een Kliertje aan het onderste der Steeltjes.*

Van deeze Soort, uit Amerika afkomstig, bevondt zig eene Plant in de Kliffortsche Tuin.

(10) Cas-

(8) *Cassia* Fol. trijugis obovatis obtusiusculis. Cassia fœtida, Fol. Senn. Italicæ. DILL. *Elth.* 71. T. 62. f. 72. Senna minor herbacea, plerumque hexaphylla, folio obtuso. SLOAN. *Jam.* 148. *Hist.* II. p. 47. T. 180. f. 5? Gallinaria rotundifolia. RUMPH. *Amb.* V. p. 283. T. 97. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 95.

(9) *Cassia* Fol. quadrijugis ovato-lanceolatis, retrorsum falcatis, Glandulâ baseos Petiolorum. *Hort. Cliff.* 159.

(10) Casſia *met vyfpaarige Lancetswys' Eyronde Blaadjes, ruuw van Rand, de buitenſten grootst; met een Kliertje onder aan de Steeltjes.* III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. X. *Occidentalis.* Westindiſche.

Deeze is, onder den naam van *Westindiſche Senna*, die den Stank van Heulſap heeft, met geſpitſte rondachtige Blaadjes, glad zynde; door COMMELYN in de beſchryving van den Amſterdamſchen Tuin, afgebeeld. Het Gewas, van Jamaika afkomſtig, hadt een Steng van anderhalf Voet hoog, met vyfpaarige Bladen in de jongheid, en maar driepaarigen in de volwasſenheid. De Kliertjes der Bladſteelen zyn paarſch.

(11) Casſia *met vyfpaarige, Lancetswys' Eyronde, gladde Blaadjes, en een Kliertje onder aan de Steeltjes.* XI. *Planiſiliqua.* Plathaauwige.

Deeze, door de platheid van haare Haauwen uitmuntende, is van PLUMIER in Zuid-Amerika ontdekt.

(12) Casſia *met vyfpaarige ſpits Eyronde gladde Blaadjes, de Steeltjes ongeklierd.* XII. *Casſia Fiſtula.* Pyp-Kasſie.

Dit

(10) *Casſia* Fol. quinquejugis ovato-lanceolatis, margine ſcabris; exterioribus majoribus; glandulâ baſeos Petiolorum. *Hort. Cliff.* 159. R. *Lugdbat.* 467. Senna Occidentalis Odore Opii viroſo &c. COMM. *Hort.* I. p. 51. T. 26.

(11) *Casſia* Fol. quinquejugis ovato-lanceolatis glabris, Glandulâ baſeos petiolorum. PLUM. *Ic.* 77. R. *Lugdbat.* 468.

(12) *Casſia* Fol. quinquejugis ovato-acuminatis, glabris, Petio-

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

Dit is het Gewas, dat de gewoone Winkel-Kasſie, of *Purgeerende Casſia* der Apotheeken, uitlevert. Hetzelve groeit zo wel in Oost- en Westindie, als in Egypte, Ethiopie en Syrie, wordende ons de meeste van Alexandrie of elders uit de Levant, toegebragt. Men noemtze daarom *Casſia Alexandrina*, *Casſia Ægyptiaca*, en *Casſia ſolutiva* of *nigra*; door welke benaamingen, inzonderheid, deeze van de *Casſia lignea* of Hout-Kasſie, te vooren door my reeds beſchreeven *, onderſcheiden wordt. Sedert eenigen tyd, evenwel, is ook uit Westindie een menigte van dergelyke Pyp-Kasſie in Vrankryk, aangebragt, doch veel ſlegter, zegt GEOFFROY. MONARDEZ verzekert, dat die van St. Domingo en Porto Rico immer zo goed is als de Egyptiſche (*). In Oostindie valt deeze Drogery, niet minder dan de Levantſche in hoedanigheid.

* II. D. II. STUK. bladz. 328

Egyptiſche.

't Gewas, dat dezelve voortbrengt, is door ALPINUS afgebeeld en beſchreeven. „ De „ *Casſia fiſtula*, zegt hy, welke de Egyptenaa- „ ren *Chaiarxambar* heeten, is een Boom, die „ in Stam, Takken en Bladen, veel gelykt „ naar den Nooteboom, doch de Bladen zyn „ talryker, tien aan eenen Bladſteel, die eens zo „ lang

Petiolis eglandulatis. *Fl. Zeyl.* 149. *Mat. Med.* 199. HASSELQ. *Itin.* 468, 507. Casſia Fiſtula Alexandrina. C. B. *Pin.* 405. COMM. *Hort.* I. 215. T. 110. Casſia Fiſtula. RUMPH. *Amb.* II p. 83. T. 21. Conna. *Hort. Mal.* I. p. 37. T. 21.

(*) Ap. CLUS. *in Exoticis.* p. 332.

„ lang is als in de Nooteboomen en aan 't end III. Afdeel. VIII. Hoofdstuk. *Monogynia.*
„ gedoornd. Hy draagt Goudkleurige Bloe-
„ men, als die der Violieren, maar veel groo-
„ ter en talryker, hangende aan Trosſen ne-
„ derwaards. In 't midden heeft ieder Bloem
„ veele Draadjes, gelyk de Roozen, waar van
„ allengs dikke Haauwen voortkomen, die regt
„ en rond zyn, van dikte als een Rotting, de
„ grootſten byna twee Ellen lang. Een ge-
„ heel Jaar hebben deeze Haauwen noodig,
„ om aan te groeijen en ryp te worden: want
„ de Egyptenaaren zamelen niet in, dan in 't
„ midden van den Zomer, wanneer men reeds
„ wederom een menigte jonge Scheedjes aan de
„ Boomen ziet, die in Juny by Kairo en Ale-
„ xandrie in Bloem ſtaan. Van die kleine
„ Haauwtjes, verſch en groen, gekookt en in
„ Suiker gekonfyt, wordt een groote menigte
„ buitenslands verzonden."

VESLINGIUS merkt aan, dat de Casſia-Boom veel kleiner dan een Ockernooten-Boom is, en fraaijer, inzonderheid als hy bloeit, komende veel op laage plaatſen, aan den Zeekant, in Egypte voort, alzo hy de vogtigheid bemint. Dus vondt ook HASSELQUIST naby het Kanaal, dat het Nylwater naar Alexandrie leidt, op een vrugtbaar Land, tusſchen de Dadelboomen eenigen, wier Stammen van twee tot drie Span dik en twaalf Voeten lang waren, doorgaans bogtig en glad van Schors. Zy bloeiden 'er de geheele Mey-maand. Deeze, in

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

in 't Arabisch genaamd *Hiarschiamber*, hadt maar vier paar Bladen aan een Steel, die aan de Punt uitgegulpt waren; doch een ander, *Sopher* genaamd, welken hy in de Tuinen te Kairo vondt, hadt vyf paaren van gespitste Blaadjes, wordende dezelven, van de agtersten tot de voorsten, allengs grooter. Een derde, genaamd *Ketschta*, hadt zes paaren van Lancetswys ovaale Blaadjes, de buitensten kleiner; maar deeze kwam zeer weinig in de Tuinen van Egypte voor, wordende gezegd de Vrugt vol te hebben van een dikachtig wit Sap. De Groeyplaats van deezen laatsten was in Arabie en Indie.

Javaansche. RUMPHIUS beschryft hem, onder den naam van *Trommelstok-Boom*, die de grootte en figuur, in Oostindie, byna van een Nooteboom heeft, en Bladen van vyf of zeven paaren aan een Steel, ovaalachtig, voor spits, doorgaans vyf Duimen lang. De Bloemen, zegt hy, bestaan uit vyf geele Blaadjes, ongelyk geboogen, en bevatten veele Draadjes, met graauwe Knopjes, steekende vier buiten de Bloem uit, en tusschen dezelven komt het Vrugtbeginzel voort, dat, gelyk hy wel aanmerkt, maar enkeld is in ééne Bloem. De Pypen, die men, zegt hy, in Indie Trommelstokken noemt (*), hebben de langte van twee Voeten, en de dikte van een

(*) Deeze naam is niet alleen van de figuur, maar ook van het rammelend geraas dat zy, ryp zynde en hard, door den Wind aan de Boomen maaken, 't welk Menschen en Beesten verschrikken doet, afkomstig.

een Duim, zynde dezelven een langen tyd groen, en zo zagt dat men ze buigen kan, ryp wordende eerst bruin en eindelyk zwartachtig. Op Java groeit deeze natuurlyk in de Bosfchen, wordende aldaar *Caju Radja* geheten. III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

De *Conna* van Malabar, welke ook eene Pyp-Kasfie is, heeft den Stam fomtyds zo groot, dat een Man denzelven naauwlyks kan omvademen. De Schors of Bast is Afchgraauw en famentrekkende. De Bladen beftaan uit vyf paaren, met een oneffen Blad aan 't end, en zy loopen fpits uit, zynde taamelyk dik en glad. De Bloemen komen aan Risten, van twee Spannen lang, voort, gelykende naar die, welke men Hemel-Sleutels noemt: zy zyn geel en bevatten tien Meeldraadjes, waar van drie langer, buiten de Bloem uitfteekende, de anderen korter, allen met bruinachtige Topjes. Aan de Haauwen wordt, op de dikte van een Duim, ook de langte van twee Ellen toegefchreeven (†). Malabaarfche.

De Hoogleeraar BURMANNUS heeft, onder andere gekleurde Aftekeningen van de Kust van Koromandel, ook eene onder den naam van *Caju Conne* ontvangen, welke zekerlyk tot de Casfiaas behoort, doch van de gemelden in eenige opzigten verfchilt. 't Getal der Vinblaadjes is wel doorgaans tien, maar de Stoppel- Koromandelfche.

(†) De Ellen zyn op veele plaatfen korter dan de onzen en fomtyds maar anderhalf Voet lang.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

peltjes zyn hier taamelyk zigtbaar, terwyl zy zig in deeze Soort, zo de Ridder zegt, naauwlyks openbaaren. Ook heeft de Haauw een geheel andere figuur, meer naar Trommelstokken gelykende; doch gezegde Hoogleeraar merkt aan, dat 'er een groot verschil is onder de Kassie-Boomen en deeze schynt tot geen andere Soort betrokken te kunnen worden.

De Pyp-Kassie heeft in de behandeling meer oplettendheid noodig, dan veele andere Drogeryën. Dewyl het Merg der Haauwen, waar in de Zaaden zitten, alleen gebruikt wordt, en hetzelve van eenen ligt bederflyken aart is, zo wordt, met reden, naauwkeurig gelet op deszelfs deugd. En, om goed te blyven, moeten de Scheeden geslooten zyn; terwyl men uitwendig aan dezelven geen verschil ontdekken kan. De Egyptenaaren verwierpen die, waar in de Zaaden, by 't schudden, niet rammelden, zegt ALPINUS; alzo zy oordeelden, dat de zulken door te groote vogtigheid bedorven waren. Zy bewaarden ze dikwils veertig Jaaren lang, in Pakhuizen of Kelders opgestapeld, en dezelven moesten vier of vyf Maanden oud zyn, eer men ze gebruikte. De Europische Drogisten verwerpen hedendaags die rammelen, en agtenze, hoe frisscher menze krygt, hoe beter. By 't openen van de Scheeden moet het Merg zwart, dik, vet en zoet, geenszins zuur of beschimmeld zyn. Zie hier hoe HASSELQUIST bevond, dat men 'er hedendaags in Egypte mede te werk gaat.

„ De

„ De Haauw of Pyp wordt, nog niet vol- III.
„ komen ryp zynde, geplukt, en in een digt AFDEEL. VIII.
„ geflooten Huis gebragt, daar menze op een HOOFD.
„ Bedding van Palmbladen en Stroo, die een STUK.
„ half Voet hoog is, ftapelt, fluitende dan ook *Monogynia.*
„ de Deur, en de twee volgende Dagen den
„ Stapel met Water befprengende. Dus veertig
„ Dagen op een Hoop gelaten zynde, zyn de
„ Haauwen volkomen zwart. Anderen begraa-
„ venze in Kuilen, in 't Zand; doch, die op
„ op deeze manier bereid wordt, is niets
„ waardig."

Zonderling is 't, dat DIOSCORIDES, HIPPOCRATES en andere Grieken, niets geweten of gemeld hebben aangaande 't gebruik van dit Geneesmiddel, hetwelke, door de Arabieren ingevoerd, thans zo algemeen bekend is door de geheele Wereld. Het Merg, verfch uit de Scheeden gehaald, is een ongemeen zagt Purgeermiddel, dat de Hitte der Vogten tempert, en dus veilig gebruikt kan worden in allerley Heete Ziekten en algemeene of byzondere Ontfteekingen. Voor de Kwaalen van de Nieren en Waterblaas wordt hetzelve, van veelen, zeer gepreezen. In heete Landen, daar de Lighaamen zeer uitgedroogd zyn, en in zodanige Geftellen, is het dienftigst, hebbende fommigen aldaar de gewoonte van, tot Gezondheid, dagelyks voor het Middagmaal een Lepel vol te gebruiken van dit Merg. In koude Klimaaten of Saizoenen en flymige Lighaamen, is

III. AFDEEL VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

is dit Purgeermiddel op zig zelf te slap en te veel verkoelende; doch door byvoeging van anderen kan het overal gebruikt worden, en bevordert dan derzelver werking, gelyk die van de Rhabarber, ongemeen. De Konserf der Bloemen, als ook de ingelegde jonge Haauwen, zyn nog zagter purgeerende.

XIII. *Cassia Atomaria.* Gestippelde.

(13) Cassia *met vyfpaarige, Eyronde, eenigermaate Wollige Bladen, de Steeltjes rond en ongeklierd.*

In Amerika groeit deeze volgens den Heer JACQUIN. Onze Ridder heeftze met de Steng Mans langte hoog gehad, Houtig, Aschgraauw en zeer Takkig: de Bladsteeltjes met Roestkleurige Stippen besprengd: de Bladen wederzyds groen en zagt op 't gevoel: de Takken bezet met Elsvormige Stoppeltjes. In de Koninglyke Tuin, te Upsal, hadtze nog niet gebloeid.

XIV. *Pilosa.* Haairige.

(14) Cassia *met vyfpaarige ongeklierde Bladen, half Hartvormige gespitste Stoppeltjes; de Steng dun en Haairig.*

Deeze, op Jamaika door BROWNE waargenomen, is een Heestertje met regtopstaande Tak-

(13) *Cassia* Fol. quinquejugis ovatis, subtomentosis, Petiolis teretibus eglandulatis. *Mant.* 68.

(14) *Cassia* Fol. quinquejugis eglandulatis, Stip. semicordatis acuminatis, Caule stricto piloso. Cassia suffruticosa erecta hirsuta, Floribus singularibus ad alas. BROWN. *Jam.* 225.

Takken, die overal zeer ruig zyn door veele Haairtjes; de Bladen glad hebbende; twee Bloemen by elkander en langwerpige platte Haauwen draagende. 't Getal der Meeldraadjes is hier vyf. III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK.

(15) Cassia *met zespaarige Eyrondachtige Bladen, de Steeltjes ongeklierd.* XV. *Senna.* Senne.

Onder deeze bepaaling komt thans het Gewas voor, dat de gewoone Senne-Bladen draagt, welks natuurlyke Groeyplaats, zo wel als die der Pyp-Kassie, in Egypte of Arabie is, hoewel het ook voorkomt in Italie. Gemeenlyk, echter, wordt de Egyptische, Syrische of Oostersche Senna, in 't algemeen, als de beste, van die, welke men Italiaansche noemt, onderscheiden. Dat de eerste de Bladen langwerpiger en spitser, de laatste stomper en ronder heeft, is zeer blykbaar uit de Afbeeldingen van beiden, by MORISON en TABERNÆMONTANUS. LOBEL en DODONÉUS hebben slegts de Italiaansche, welke van SLOANE ook in een Tuin, op Jamaika, in de Westindiën, waargenomen werdt; hoedanig eene door den Heer

(15) *Cassia* Fol. sejugis subovatis, Petiolis eglandulatis. C. Foliis trijugis, quadrijugisque subovatis. *Hort. Cliff.* 159. *Mat. Med.* 200. R. *Lugdbat.* 468. Senna Alexandrina f. Fol. acutis. C. B. *Pin.* 397. MORIS. *Hist.* II. p. 201. S. 2. F. 24. f. 1. *β.* Senna Italica f. Fol. obtusis. C. B. *Pin.* 397. MORIS. *Ibid.* f. 2. Senna utraque. TAB. Senna. DOD. *Pempt.* 361. TOURNF. *Inst.* 618.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

Heer N. L. BURMANNUS, waarschynlyk uit Oostindie of uit Persie, in Afbeelding is gebragt.

Eenwyvige.

Het Gewas is Heesterachtig, met Houtige Stengen, twee Ellen hoog, die taaije Takjes uitgeeven met Stoppeltjes, overshands bezet met dunne Bladsteeltjes, van vier, vyf of zes paar Bladen of Blaadjes, naar die van 't Zoethout gelykende, bleek groen, korter dan een Duim. De Bloemen komen aan 't end der Takjes by Risten voort, zynde Roosachtig, geel van Kleur, met paarsche Aderen, en daar op volgen langwerpig ovaale, Zeisfenvormige, zeer platte Haauwtjes, die men dikwils onder de Sennebladen vindt, bevattende Zaaden als Druifkorreltjes.

Met de Alexandrynsche komt overeen die van Sidon of Seyde, in 't Fransch genaamd *Senné de Seyde*, wegens de afkomst, of *Senné de la Palte*, uit hoofde van een Schatting, door den Grooten Heer op deeze Drogery gelegd. Die van Tripoli, *Senné de Tripoli* genaamd, heeft de Blaadjes breeder en stomper, ruuw op 't gevoel. Bovendien komt 'er somtyds ook een Mochase Senna voor, welke, wederom, de Bladen langer, smaller en spitser heeft: maar deeze laatsten, zo wel als de Italiaansche, zyn veel slapper van werking en dus van minder waarde.

De Senne-Bladen zyn een Purgeermiddel, van een geheel anderen aart dan het Merg der

Pyp-

Pyp-Kasfie. In Heete Ziekten, Ontfteekingen en bederf der Ingewanden, of Borstkwaalen, als ook in zwaare Bloedftortingen, kan menze niet veilig gebruiken, om dat hunne Purgeerende kragt in fcherpe, Harstachtige deelen beftaat. Voor 't overige verfchaffen zy een zeer gereed en weinig kostbaar Middel, dat, door byvoeging van verzagtende, verkoelende dingen, geheel onfchadelyk wordt gemaakt. De Haauwtjes, die eertyds in meer aehting dan de Bladen waren, worden thans, zo wel als de Steeltjes, voor menze in 't Water werpt, daar uit gezogt. Het Poeijer is, doordien het meer Krimpingen maakt, zo goed niet als het Afkookzel, of Aftrekzel liever: want zy verliezen door fterk en lang kooken veel van hunne kragt. Bovendien komen zy in veele famengeftelde Winkelmiddelen.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(16) Casfia *met zespaarige langwerpige gladde Bladen, de agterften kleiner en een Elsvormig Kliertje tusfchen de alleragterften: met tweebloemige Bloemfteeltjes.*

XVI. *Casfia biflora.* Tweebloemige.

(17) Casfia *met zespaarige Eyronde gefpitfte Wollige Bladen.*

XVII. *Hirfuta.* Ruige.

Dee-

(16) *Casfia* Fol. fejugis oblongiusc. glabris, infer. minoribus. Gland. fubulatâ inter infima, Pedicellis bifloris. *Hort. Cliff.* 159. Casf. biflora. *Am. Acad.* 5. p. 397. Casfia fruticofa &c. BROWN *Jam.* 223. Casfia minor arborescens, Siliquis planis articulatis. PLUM. *Sp.* 18. *Ic.* 78. f. 1.

(17) *Casfia* Fol. fejugis ovatis acuminatis lanatis. *Hort. Cliff.* 159.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. Eenwyvige.

Deeze groeit, zo wel als de voorgaande, in Amerika. Zy heeft den Stank van Heulſap en komt ook in het Loof met de Tiende Soort overeen. TOURNEFORT heeftze Amerikaanſche ſtinkende Caſſia, met grootere ruige Bladen, getyteld.

XVIII. *Serpens.* Kruipende.

(18) Caſſia *met zevenpaarige Bladen, vyfmannige Bloemen en Draadachtige leggende Kruidige Stengen.*

Deeze, op Jamaika door BROWNE waargenomen, heeft de Blaadjes ſmal en geſtreept en in de Oxelen enkelde Bloemſteeltjes; de Takken bezet met Elsvormige Stoppeltjes: de Haauwtjes van eene Ruitachtige figuur.

XIX. *Liguſtrina.* Liguſter-achtige.

(19) Caſſia *met zevenpaarige Lancetswyze Bladen, de uiterſten kleinst, en een Kliertje onder aan de Steeltjes.*

On-

159. R. *Lugdbat.* 467. Caſſia Amer. fœtida, fol. amplioribus villoſis. TOURNF. *Inſt.* 619. Senna Occidentalis, odore Opii viroſo HERM. *Lugdb.* 556.

(18) *Caſſia* Fol. ſeptemjugis, Floribus pentandris, Caulibus Filiformibus proſtratis Herbaceis. Caſſia Herbacea tenuiſſima procumbens, Floribus ſingularibus ad Alas. BROWN. *Jam.* 225.

(19) Caſſia Fol. ſeptemjugis lanceolatis, extimis minoribus, Glandulâ baſeos petiolorum. *Mant.* 378. *Hort. Cliff.* 159. *Hort. Ups.* 100. GRON. *Virg.* 47. R. *Lugdbat.* 467. Caſſia Liguſtri folio. PLUM. *Sp.* 10. DILL. *Elth.* 350. T. 259. f. 338. Caſſia Bahamenſis &c. MART. *Cent.* T. 21.

Onder den naam van *Casſia met Liguſter - Bladen* vindt men deeze door DILLENIUS afgebeeld. Zy groeit op de Bahama's - Eilanden, als ook in Virginie, en heeft breede Haauwen, die door de rypheid zwart worden, met een zwartachtig groen Zaad. De Bladen komen in Purgeerende kragt, volgens CLAYTON, met de gewoone Senne - Bladen overeen. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(20) Casſia *met agtpaarige langwerpig ovaale Bladen, de uiterſten kleinst; de Steeltjes ongeklierd en uitgebreide Stoppeltjes.* XX. *Alata.* Gevleugelde.

Van PLUMIER is eene Amerikaanſche wilde ſtinkende Casſia opgegeven, die gevleugelde Haauwen heeft, en deeze ſchynt overeen te komen met het Gewas dat MERIAN in Afbeelding gebragt heeft, onder den naam van *Zoete - Boonen - Boom*, zeggende dat dezelve groot is en groeit in de Bosſchen van Zuid - Amerika, draagende lange Haauwen, waar binnen zwarte Boontjes leggen in een zoet wit Merg. Volgens haare Afbeelding zouden de Bladen maar driepaarig zyn. Het *Dauworms - Boompje* van RUMPHIUS, dat hier toe betrokken wordt, hadt Bladſteelen van anderhalf of twee Voeten lang,

(20) *Casſia* Fol. octojugis, ovali - oblongis, exterioribus minoribus, Petiolis eglandulatis, Stipulis patulis. *Mant.* 378. *Hort. Cliff.* 158. *Ups.* 100. R. *Lugdbat.* 467. Casſia ſylveſtris fœtida, Siliquis alatis. PLUM. *Sp.* 18. Faba dulcis, MER. *Sur.* T. 58. Herpetica, RUMPH. *Amb.* VII. p. 35. T. 18. BURM. *Fl. Ind.* p. 96.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyzige.*

lang, Geutachtig uitgehold, met twaalf paaren Bladen, van vier tot zes Duimen lang, aan ieder zyde en een aan 't end: dus in 't geheel vyfentwintig Bladen. In de Afbeelding, evenwel, komenze geheel anders, en op 't hoogfte agtpaarig voor, zonder end-Blad. De Vrugten zyn lange vierkante Hauwen van vyf Duimen, met vier Vleugels op de kanten.

Dit, zegt hy, voert in 't Maleitsch den naam van *Daun Curap*, dat is Schurftblad, om dat men met de gewreeven Bladen, aldaar, de Indiaansche *Curap*, een Puistige Huidkwaal, geneest. Men noemt het gemeenlyk *Daun Coepan*, om dat de Bladen naar een Japansche Maat, *Coepan* genaamd, gelyken. In de Apotheek, te Batavia, worden de groene Bladen, in een Mortier gewreeven en met versche Klapper-Olie tot een Zalf gemaakt zynde, tot verdryving van roode Vlakken, allerley Zeer en Ruidigheid, met vrugt gebruikt. Tegen 't Scheurbuik zynze ook dienstig. Het versche Sap geeft een roode Kleur aan blaauw Papier.

By de uit Java gezondene was aangetekend, zegt de Heer N. L. BURMANNUS, dat het een Jaarlyksch Gewas is, groeijende zes Voeten hoog. LINNÆUS meldt thans dien aangaande, dat de Steng dik, doch Kruidig is, met half Hartvormige Stoppeltjes; de Bladsteeltjes geelachtig en diep gesleufd, met van zestien tot twintig Bladen, die ongeklierd

zyn,

zyn, doch twee zeer korte Borsteltjes hebben, wat van elkander af. III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK.

(21) Cassia *met agtpaarige, langwerpig Ey-ronde, gelyke Bladen, die een Klier hebben onder aan de Steeltjes.* XXI. *Cassia Marilandica.* Marylandsche.

Dit is niet een tweejaarig maar éénjaarig hoog Gewas, met Goudkleurige Bloemen, volgens CLAYTON, die hetzelve in Virginie waargenomen heeft. PLUKENETIUS noemt het Basterd-Senne, die rondbladig is, met ruige Haauwen. Het is door den Heer MARTYN, onder den naam van *Marylandsche Cassia*, met langwerpige Vinblaadjes en een omgeboogen Bloemkelk, afgebeeld.

(22) Cassia *met negenpaarige langwerpige Bladen, tusschen de agtersten een Elsvormige Klier.* XXII. *Tenuissima.* Dunpeulige.

De ongemeene dunte van de Haauwen, onderscheidt deeze, die een Heester is, by de Havana groeijende.

(23) Cas-

(21) Cassia Fol. octojugis ovato-oblongis, æqualibus, Glandulâ baseos petiolorum. *Hort. Cliff. Ups.* &c. Cassia Mimosæ foliis, Siliquâ hirsutâ. DILL. *Elth.* 351. T. 260. f. 339. Cassia Marylandica. MART. *Cent.* T. Senna spuria Virginiana. PLUM. *Alm.* 342. GRON. *Virg.* 65.

(22) *Cassia* Fol. novemjugis oblongis, Glandulâ subulatâ inter infima. R. *Lugdb.* 478. Senna spuria frutescens Siliquis tenuissimis. HOUST. *Mss.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

XXIII. *Sophera.* Spitsbladige.

(23) Casſia *met tienpaarige Lancetvormige Bladen, onder aan een langwerpige Klier.*

Deeze Soort voert den bynaam van *Sophera*, een Egyptiſch Gewas, naar de Galega gelykende, door ALPINUS afgebeeld, en door CAMERARIUS onder den Indiaanſchen naam *Hoxocoquomaclit* beſchreeven; doch daar is een aanmerkelyk verſchil tusſchen die beiden en de Afbeelding van de *Twintigbladige Senna* van Ceylon, door den Heer J. BURMANNUS aan 't licht gegeven, welke de zelfde ſchynt te zyn met de eerſte Soort van *Hoenderkruid* by RUMPHIUS, behoorende de andere tot onze Agtſte Soort, hier voor beſchreeven. De ſpitsbladigheid onderſcheidt deeze genoegzaam van de meeſte anderen.

XXIV. *Auriculata.* Geoorde.

(24) Casſia *met twaalfpaarige Stompe geſpitſte Bladen, en veele Elsvormige Klieren, de Stoppeltjes Nierachtig en gebaard.*

(25) Cas-

(23) *Casſia* Fol. decemjugis lanceolatis, Glandulâ baſeos oblongâ. *Fl. Zeyl.* 150. Senna vigintifolia Siliq. teretibus. BURM. *Zeyl.* 213. T. 98. Galegæ affinis Sophera dicta. C. B. *Pin.* 352. Gallinaria acutifolia. RUMPH. *Amb.* V. p. 283. T. 97. f. 1. Ponnam-Tongera. *Hort. Mal.* II. p. 101. T. 52. BURM. *Fl. Ind.* p. 97.

(24) *Casſia* Fol. duodecim-jugis obtuſis mucronatis, Gland. ſubulatis pluribus, Stip. Renif. barbatis. *Fl. Zeyl.* 151. Senna ſpuria Maderaspatana &c. PLUK. *Alm.* 341. T. 314. f. 4.

(25) Casſia *met twaalfpaarige langwerpige Stompe gladde Bladen en geene Klieren.* III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. XXV. *Javanica.* Braſiliaanſche.

Deeze Soort, onder den Latynſchen bynaam van Javaanſche, is de *Braſiliaanſche Pyp-Kasſie*, of Westindiſche, alzo men dezelve ook op Jamaika vindt, alwaar het een gemeene Boom is aan de Oevers van Beeken. Men heetze 'er *Horſe Casſia*, dat is Paarden-, of Wilde Kasſie. SLOANE noemt dezelve de tweede Soort van Zwarte of Pyp-Kasſie: want de andere of Gewoone is aldaar, zegt hy, ook gemeen. Aan den Zee-Boeſem, *Cul de Sac* genaamd, van het Eiland Sint Domingo, zegt ROCHEFORT, ziet men geheele Vlakten, van groote uitgeſtrektheid, welke met geen andere Boomen bedekt zyn, dan met die van deeze laatſte, welken hy meent van daar door Zaad op de andere Eilanden overgebragt te zyn.

De Braſiliaanſche of Wilde onderſcheidt zig genoegzaam door het Loof en de Vrugten. De gewoone Pyp-Kasſie Boom heeft, gelyk wy gezien hebben, maar tien of een weinig meer Vinbladen; deeze heeft 'er twintig of vierentwintig aan éénen Steel. BROWNE noemtze Cas-

(25) *Casſia* Fol. duodecim-jugis obl. obtuſis glabris, Gland. nullâ. C. Fiſt. Javanica Fl. carneo. COMM. *Hort* I. p. 217. T. 111. C. Fol. plurimis oblongis &c. BROWN. *Jam.* 223. Casſia Fiſt. Braſiliana. C. B. *Pin.* 403. TOURN. *Inſt.* 619. Casſia nigra ſ. Fiſtuloſa ſecunda. SLOAN. *Jam.* 146. *Hiſt.* II. p. 44. BURM. *Fl. Ind.* p. 97.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Casſia met veele langwerpige Bladen, een roodachtige Bloem en zeer groote dikke Haauwen, met drie Ribben. Ik heb een ſtuk van zulk eene Haauw, dat anderhalf Duim breed en één Duim dik is, dus in de doorſnyding ovaal, waar aan die drie Ribben, twee by elkander aan de eene zyde, zig zeer duidelyk, dikker dan Pypeſteelen, overlangs, vertoonen, niet alleen; maar door haare grove dwars-Aderen, even als Takjes maakende, die zig met elkander vereenigen, zeer zonderling en van de gewoone Pyp-Kasſie, die ook de Haauw veel ronder heeft, verſchillende zyn. De Wanden van de Haauw, de middelſchotten, en alles, is ook veel grover; de Kleur van buiten niet zwart maar graauwachtig bruin.

Buiten twyfel is het deeze, waar van BREYN de Afbeelding geeft onder den naam van *Braſiliaanſche Pyp-Kasſie* met eene roodachtige Bloem (*). 't Getal der Vinbladen heeft dezelve, wel is waar, niet meer dan twintig, doch dit valt ongelyk (†). Die Autheur merkt aan, dat het een ongemeen ſchoone Boom is, in Braſil groeijende, zo ten opzigt van de Bladen als van de Bloemen, welken kleiner dan in de Egyp-

(*) Casſia fiſtula Braſiliana Flore incarnato. *Cent.* I. T. 21.

(†) De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS maakt zelfs, op deeze Soort, van eene Malabaarſe, uit het Kruidboek van GARCIN gewag, die veertienpaarige Bladen heeft, langwerpig geſpitst, eens zo groot als in de figuur van den beroemden COMMELYN. *Fl. Ind.* p. 97.

Egyptiſche zyn, doch ook vyf bladig, met Meeldraadjes, zwaar getopt, de drie onderſten eens zo lang als de bovenſten (*). Wat de Haauw aangaat, dezelve, zegt hy, van die figuur en grootte, als zy door LOBEL en PISO is afgebeeld, wordt van MARCGRAAF beſchreeven als twee Voeten lang en vyf Vingeren dik zynde; (doch dit zal men in den omtrek moeten verſtaan,) en een weinig omgekromd, als een Poolſe Sabel. Dezelve ſpreekt ook van drie Ribben als aangelymde Peezen, overlangs, en zegt dat de doorſnyding ovaal is, gelyk in de myne plaats heeft. Zyn Ed. vergelykt den buiten-Bast by de Schors van een Boom; moetende de Haauw met een Hamer aan ſtukken geſlagen worden, om het Merg te bekomen, dat in Celletjes, van een Penneſchaft wyd, tusſchen de middelſchotten vervat is, waar in een Zaadkorrel legt, van grootte en figuur als een Amandel, in een harde Dop een witte Hoornachtige Kern bevattende.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Van het Merg deezer Wilde Pyp-Kasſie hadt MARCGRAAF gezegd, dat hetzelve ook wel zwart is, maar bitter van Smaak en ſamertrekkende. PISO zegt, dat de onrype wel van dien aart, doch de rype Haauwen Purgeerende zyn. LOBEL, de Haauw van deeze Braſiliaan-

(*) Welke gebrekkelyke Afbeeldingen, van deeze en de andere Casſiaas, in het Kruidboek van WEINMANN Plaat N. 340, 341. voorkomen, is hier uit Zonneklaar.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

aanſche Pyp-Kasſie beſchryvende, getuigt dat één Once van derzelver Merg ſterker Afgang maakt, dan twee Oncen van de gewoone Levantſche Casſia; 't welk BAUHINUS, in zyne *Pinax*, ook aangetekend heeft (*). Waarſchynlyk voert zy daarom, by de Engelſchen, den naam van *Paarden-Casſia*; (als kon men een Paard zelf daar door doen afgaan,) en 't is blykbaar dat JOHNSTON zeer gemist heeft, met deeze Braſiliaanſche Casſia van de Purgeermiddelen af te zonderen (†).

XXVI. *Chamæcriſta.* Gekuifde.

(26) Casſia *met veelpaarige Bladen, een geſteeld Kliertje aan de Bladſteelen en Degenvormige Stoppeltjes.*

Een Jaarlyks Heeſterachtig zeer fraay Bloemgewas, op Jamaika, Barbados en in Virginie groeijende, is door zyne ſmalle Blaadjes, die het echter maar twintig aan een Bladſteel heeft, van de anderen ligt te onderſcheiden. Het behoort onder de zes Soorten, welken onzen Ridder *Chamæcriſtæ*, als laage Paauwen-Kuif-Plan-

(*) De beroemde TOURNEFORT hadt deeze Purgeerende kragt der Braſiliaanſche Pyp-Kasſie zelf, in Portugal, ondervonden. Zie zyn Werk *de la Mat. Med.* Paris 1717. Octavo. Livr. I. p. 11.

(†) Dezelve noemende *Casſia Fiſtula non purgans Braſilienſis. Hiſt. Nat.* de Arboribus. Libr. VII. Cap. 2. Art. 2. p. 384.

(26) *Casſia* Fol. multijugis, Gland. Petioli pedicellatâ, Stipulis Enſiformibus. *Hort. Ups.* 101. Casſ. Fol. plur. parium linearibus, Stip. ſubulatis. *Hort. Cliff.* 158. GRON. *Virg.* 47.

Planten, noemt. De twee bovenste Bloemblaadjes zyn hier met een paarsche Vlak getekend en de Meelknopjes rood.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

(27) Cassia *met veelpaarige veelklierige Bladen en Elsvormige Stoppeltjes.* XXVII. *Glandulosa.* Gekliërde.

Deeze door BREYN in Afbeelding gebragt, onder den naam van *Amerikaansche Laage Paauwenkuif*, is een Gewas met Heesterachtige Steelen of Takjes, meest naakt, de Blaadjes Lancetvormig, by veele Paaren aan een Steeltje, tusschen ieder Paar een gesteeld Kliertje hebbende. Uit de Oxels der Bladsteelen komen dubbelde, eenbloemige, Bloemsteeltjes voort, die korter zyn, en daar op volgen platachtige Peultjes. De Bloemen zyn meest zesmannig met twee zeer lange Meelknopjes.

(28) Cassia *met veelpaarige smalle Blaadjes, die een flaauwe Klier onder aan de Steeltjes hebben, en Borstelachtige Stoppeltjes.* XXVIII. *Mimosoides.* Ongekliërde.

Op Ceylon groeit deeze, die tot de Mimosa's is betrokken geweest, om dat zy naar dezelven gelykt. Zy heeft de Bladsteeltjes onge-

47. Cassia suffruticosa erecta &c. BROWN. *Jam.* 225. Chamaecrista Pavonis major. COMM. *Hort.* I. p. 53. T. 37.

(27) *Cassia* Fol. multijugis multiglandulatis, Stipulatis subulatis. Chamaecrista Pavonis Amer. Siliquâ multiplici. BREYN. *Cent.* p. 66. T. 24.

(28) *Cassia* Fol. multijugis linearibus, Glandulâ baseos Petiolorum obsoletâ, Stipulis setaceis. *Fl. Zeyl.* 154.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

geklierd; de Steng niet bogtig; de Stoppeltjes Lancetvormig met een Borſtel bepaald.

XXIX. *Flexuoſa.* Bogtige.

(29) Caſſia *met veelpaarige Blaadjes, de Stoppeltjes half Hartvormig.*

Door de enkelde Haauwen wordt deeze, ook door BREYN afgebeeld, van de voorgaande Geklierde ligt onderſcheiden. Men heeftze Westindiſche Basterd - Senna genoemd gehad. De afkomst is uit Braſil.

XXX. *Nictitans.* Luikende.

(30) Caſſia *met veelpaarige Blaadjes, vyfmannige Bloemen en een opgeregte Steng.*

Deeze heeft haar bynaam van de byna geſlooten Bloemen, die zeer klein zyn in de Virginiſche, *Basterd - Senna* genaamd, by PLUKENETIUS, tot welke betrokken wordt een Plantje op Ambon groeijende, 't welk RUMPHIUS de *Droevige blyde* tytelt, om dat het, heel ſierlyk opgeſchooten, tegen den avond, of door 't uittrekken, aanſtonds verſlenst. Het is in de beſchryving van den Kliffortſchen Tuin afgebeeld.

(31) Caſ-

(29) *Caſſia* Fol. multijugis Stipulis dimidiato - cordatis. Senna ſpuria Occidentalis &c. HERM. *Lugdbat.* 558. SLOAN. *Jam.* 150. RAJ. *Suppl.* 18. Chamæcriſta Pavonis Braſiliana Siliquâ ſingulari. BREYN *Cent.* 64. T. 23.

(30) *Caſſia* Fol. multijugis, Flor. pentandris, Caule erecto. C Calycibus acutis. *Hort. Cliff.* 497. T. 36. *Hort. Ups.* 101. Senna ſpuria Virginiana, Mimoſæ foliis. PLUK. *Alm.* 341. T. 314. f. 3. Amœna mœſta. RUMPH. *Amb.* VI. p. 147. T. 67. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 98.

(31) Casſia *met veelpaarige Bloemen, de Takjes neerleggende.* III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. XXXI. *Procumbens.* Hurkende.

Een Kruidig Plantje, dat op dorre drooge Velden van Virginie waargenomen is, met Bladen van Mimoſa als het voorige; de Bloemen klein, de Haauwtjes ſmal en plat hebbende, maakt deeze laatſte Soort uit.

POINCIANA. Paauwe-Kuif.

Dit Geſlagt heeft den Kelk en de Bloem zo wel vyfbladig, als het voorige, maar hier is een bovenst Bloemblaadje grootst: de Meeldraadjes zyn lang, allen vrugtbaar en de Vrugt is een Haauw of Peul.

Drie Soorten, altemaal Indiſche, komen in dit Geſlagt voor, als volgt.

(1) Paauwe-kuif *met enkelde Doorens, de Blaadjes uitgegulpt.* I. *Poinciana bijuga.* Tweepaarige.

De Westindiſche Paauwe-Kuif, deeze Soort uitmaakende, die op Zandige drooge plaatſen van Kurasſau zeer gemeen is, volgens den Heer JACQUIN, wordt door zyn Ed. beſchreeven als

(31) *Casſia* Fol. multijugis, Caule procumbente. Casſia Americana procumbens Herbacea. *Act. Petrop.* T. XI. Chamæcriſta Mariana Flore minore. PET. *Sicc.* 243. N. 40.

(1) *Poinciana* Aculeis ſolitariis, Foliolis emarginatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 510. p. 290. *Veg* XIII. Gen. 515. p. 328. JACQ. *Amer.* 20. *Hiſt.* p. 123. Acacia glorioſa Jamaicenſis &c. PLUK. *Alm.* 5.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige,*

als een regtstammig, Takkig, onaanzienlyk Boompje, somtyds hooger dan vyfentwintig Voeten, met een zwarte Schors en gedoornde Takken; de Bladen tweepaarig, met uitgerande, gladde, meer of min Hartvormige, dikwils wanstaltige Blaadjes: komende veelbloemige Steeltjes uit de Knobbeltjes der Takken voort. De Bloemen zyn geel, Reukeloos en maar half zo groot als in de volgende Soort.

II. *Pulcherrima.* Zeer schoone.

(2) Paauwe-Kuif *met dubbelde Doornen.*

Deeze onderscheiding gebruikt LINNÆUS om het Gewas te bepaalen, waar van de beroemde TOURNEFORT een Geslagt maakte onder den naam van *Poinciana*, naar den Heer DE POINCI, diestyds Intendant der Fransche Eilanden van Amerika. Hy gaf 'er den naam aan, van Poinciana *met een overschoone Bloem.* Op de Karibische Eilanden groeit hetzelve, volgens den Heer JACQUIN, een zeer schoone Heester zynde van agt Voeten hoog, die wel Doornen aan de oude, doch zelden aan de jonge Takken heeft, en dikwils geheel daar van ontbloot is. De Bloemen zyn heerlyk van Kleur, Saffraan- en Menie-rood, doch walgelyk van Smaak

(2) *Poinciana* Aculeis geminis. *Hort. Ups.* 101. Poinciana Flore pulcherrimo. TOURNF. *Inst.* 619. Acac. Orient. gloriosa. PLUK. *Alm.* 5. Flos Pavonis. MER. *Sur.* T. 45. RAJ. *Hist.* 981. SLOAN. *Hist.* II. p. 49. Frutex Pavoninus, sive Crista Pavonis. BREYN. *Cent.* 61. T. 22. *Hort. Mal.* VI. T. 1. RUMPH. *Amb.* IV. p. 53. T. 20. ROYEN *Lugdbat.* 466.

Smaak en Reuk. De Franſchen noemen het *la Poinciade* of ook *Paradys-Bloemen*. Het onrype Zaad eeten de Kinders en Wilden raauw; maar de Bloemen, als Thee getrokken, hebben een openende kragt, en worden gezegd Koorts verdryvende te zyn. MERIAN getuigt, dat het Zaad van de Paauwe-Bloemen te Suriname van de Slaavinnen gebruikt wordt, om de Vrugt af te dryven.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Hier toe behoort zekerlyk de Ambonſche Heeſter, welke BREYNIUS zo ſierlyk in Afbeelding gebragt heeft, onder den naam van Paauwe-Heeſter of Paauwe-Kuif, zeggende dat die vyf Ellen hoog groeit, en deeze komt niet alleen met de Ceylonſche, welke ook dergelyken naam draagt, en met de Malabaarſe, *Tſietti-Mandaru*, die de Hollanders aldaar *Paauweſtaarten* heeten, overeen; maar buiten twyfel behoort tot de zelfde Soort de *Paauwenkuif* van RUMPHIUS, gemeenlyk in Oostindie de *Paauwe-Bloem* genaamd, wegens de Kuif van Meeldraadjes, die uit de Bloemen opwaards ſteekt, of *Chineeſche Bloem*, om dat 'er de Chineezen groote Liefhebbers van zyn, hebbende het Gewas van de Vaste Kust van Aſie, alwaar het overal beooſten de Ganges groeit, op de Eilanden overgebragt. De ſchoonheid der Bloemen, immers, die Goudgeel en rood zyn, s'avonds niet toegaande, en verſcheide Dagen in wezen blyvende, welke 'er de Chineezen, op Bruiloften en Gastmaalen, de

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. de Huizen en Kamers mede versieren deedt; strookt geenszins met de voorgaande Soort, en de menigte van Vinblaadjes, wel tien- of elf paar aan een Steel groeijende, die, volgens de Afbeelding, ook geenszins uitgegulpt of uitgerand zyn, doet 'er dezelve grootelyks van verschillen.

Eenwyvige.

III. *Alata.* Gevleugelde.

(3) Paauwe-Kuif *die ongedoornd is.*

Deeze, op Ceylon waargenomen, is voorheen als overeenkomstig met de voorgaande aangemerkt geweest, en het schynt nog twyfelachtig of de Doornen, die dikwils aan een zelfde Gewas ontbreeken, genoegzaam zyn, om de eene Soort van de andere af te zonderen.

GUILANDINA.

Van dit Geslagt zyn de Kenmerken reeds opgegeven, toen ik de twee laatste Soorten, die Boomen zyn, beschreef *; des gaa ik nu tot de anderen over, als

* II. D. II. STUK, bl. 388.

I. *Guilandina Bonduc.* Ballertjes-Struik.

(1) Guilandina *die gedoornd is, de Vinblaadjes Eyrond, met enkelde Doornen.*

Een

(3) *Poinciana* Caule inermi. *Am. Acad.* IV. p. 313. *Cent.* 146. P. Fol. bipinnatis, Fol. ovato-oblongis, Caule inermi. *Hort. Cliff.* 158. *Fl. Zeyl.* 159. Crista Pavonis Flore elegantissime variegato. BURM. *Zeyl.* 79. *Fl. Ind.* 98.

(1) *Guilandina* aculeata, Pinnis ovatis, Foliol. aculeis solitariis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 512. p. 291. *Veg.* XIII. Gen. 517.

Een Geslagt van Planten, door PLUMIER *Bonduc* getyteld, volgens den Amerikaanschen naam, komt overeen met de *Balletjes-Struik* van RUMPHIUS, een Doornachtig Gewas, dat de Stranden van sommigen der Molukkische Eilanden op eenige plaatsen ontoeganglyk maakt. De Stam is dikwils een Arm dik, en breidt zig zydewaards uit met styve Takken, die somtyds langs den Grond kruipen, hier en daar zig wat verheffende, en aan de dunne Rysjes met haakige Doornen, byna gelyk de Eglantieren, doch yl bezet. Aan deeze Rysjes komen de Bladen by vyf, zes of zeven paaren voort, drie of vier Duimen lang zynde en half zo breed, en aan hunnen oirsprong een krom Haakje hebbende. Zy sluiten zig by nagt onder den Steel samen, gelykerwys de Tamarinden en andere slaapende Plantgewassen. Uit het end der Takken komen gebaarde Trossen voort van Bloemen, wier Blaadjes agterom geboogen zyn, en op welken platachtige Haauwen volgen van drie of vier Duimen lang en twee Duimen breed, digt bezet met slappe dunne Stekeltjes, die echter, door den Ouderdom, aan de bruine droo-

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

517. p. 329. *Hort. Cliff.* 158. Bonduc vulgare majus polyphyllum. PLUM. *Gen.* 25. Acacia gloriosa, Lentisci folio &c. PLUK. *Alm.* 4. T. 2. f. 2. Lobus echinatus. SLOANE. *Jam.* 144. *Hist.* 2. p. 40. Frutex Globulorum. RUMPH. *Amb.* V. p. 89. T. 48. Cæsalpinia aculeis recurvis, foliolis ovatis. *Fl. Zeyl.* 157.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

drooge Haauwen redelyk ſtyf en prikkelende, doch niet kwetzende zyn. Binnen deeze Haauwen zitten twee, drie of vier, rondachtige Zaaden of Nooten, ſommigen van grootte als Knikkers, anderen kleiner, onder een Houtigen Dop een bittere Kern bevattende. Deeze noemt men *Klitsjis* en gemeenlyk *Klietjes*, wordende daar van in Indie tot zeker Spel, dat men *Tsjoncka* heet, dikwils gebruik gemaakt.

Uit deeze beſchryving van RUMPHIUS blykt, dat hier mede overeenkomt de Stekelige Haauw van SLOANE, afkomſtig van het Gewas, dat men op Jamaika *de Geele Knikkerboom* noemt, om dat de Nooten geel zyn; doch of tot deeze dan tot de volgende Soort de Stekelige Haauw van CLUSIUS behoore, is duiſter.

II. *Bonducella.* Groote Ballerjes.

(2) Guilandina *die gedoornd is, de Vinblaadjes langwerpig Eyrond, met dubbelde Doornen.*

PL. XXIV. Lett. A.

Tot deeze tweede Soort van Bonduc, welke PLUMIER de kleine genoemd heeft, wordt be-

(2) *Guilandina* aculeata, Pinnis oblongo-ovatis, Foliol. Aculeis geminis. *Ibid. Fl. Zeyl.* 156. *Hort. Ups.* 101. Bonduc vulgare minus polyphyllum. PLUM. *Gen.* 25. Criſta Pavonis, Glycyrrhizæ folio, minor repens ſpinoſisſima &c. BREYN *Prodr.* III. App. 33. T. 28. Globuli majores. RUMPH. *Amb.* V. p. 92. T. 49. f. 1. Lobus echinatus Fr. cæſio. SLOAN. *uts.* Caretti. *Hort. Mal.* II. p. 35. T. 22. BURM. *Fl. Ind.* p. 99.

betrokken de kleine kruipende zeer ſterk gedoornde Pauwen-Kuif van BREYN, met zeer kleine geele ge-aairde Bloemen, zeer breede Stekelige Haauwen en een rond Aſchgraauw Zaad. De gedoornde Haauw van SLOANE met langere Bladen en eene blaauwe Vrugt, komende van den *Aſchgraauwen Knikkerboom*, die gemeen is op de Velden van Jamaika, hoort hier ook t'huis; zo wel als de Groote-Balletjes Struik van RUMPHIUS, die Doornachtiger dan de andere is, brengende Haauwen voort van een Vinger lang en twee Duim breed, met grooter Nooten of Balletjes daar in.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Van deeze Balletjes getuigt RUMPHIUS, dat dezelven regt Aſchgraauw, ſommigen blaauwachtig, ook eenigen naar het zwarte trekkende, glad, blinkende en Steenhard zyn, van figuur uit den ronden wat langwerpig en aan de zyden ingedrukt. Onder een menigte van dergelyke Balletjes, die ik bezit, vind ik zodanige verſcheidenheid van Kleur en figuur, zynde ſommigen langwerpig Eyrond, ſommigen plat of Knolrond; eenigen grooter, anderen kleiner dan Hazelnooten, met flaauwe Kringetjes getekend en een bruin plekje van aanhechting hebbende. Twee van de grootſte Aſchgraauwe en een kleine geelachtige zyn hier op PLAAT XXIV, by Letter A, in Afbeelding gebragt, waar uit derzelver verſchillende geſtalte blykt. Ik heb ook een aanzienlyke Vrugt-Tros van dit Gewas, in myne Verzameling, met

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwywige.*

met zeven Haauwen beladen, aan welken nog meer Haauwen zyn geweest, gelyk uit de afgebroken Steelen blykt, en aan het Takje vertoonen zig, naar 't schynt, de merktekens van afgeworpen Doorntjes, waar mede het bovenste digt is bezet. De Kleur van deeze Haauwen is graauwachtig, bruin en zy zyn digt bezet met rosse Doorntjes.

III. *Nuga.* Bosch-praatjes.

(3) Guilandina *die den Stam ongedoornd heeft, de Bladen en gemeenen Bladsteel, van onderen, met dubbelde Stekels bezet.*

RUMPHIUS zegt, dat men den zonderlingen uaam van *Praatjes der Bosschen* geeft aan dergelyke Struiken als de voorgemelden; 't zy om dat men, in dezelven verward raakende, niet met geweld, maar met geduld zig kan ontwarren, als wanneer al het vloeken, tieren of raazen, niet helpt; 't zy, gelyk ik eer zou denken, om dat die Gewassen geen het minste nut doen met al het Geraas, dat de rammelende Nooten in de Haauwen maaken; even zo min als ydele Praat of Beuzelaarye. De laatst beschreevene noemt men de Groote Praatjes, en deeze tegenwoordige de *Kleine Praatjes* der Bosschen; zynde wel het kleinste in Gewas van de drie, doch het haatelykste. Het slingert zig door al-

(3) *Guilandina* Caule inermi, Foliis Petiolo primario subtus Aculeis geminis. Nugæ Sylvarum. RUMPH. *Amb.* V. p. 94. T. 50. BURM. *Fl. Ind.* p. 99.

allerley ruigte heen met zyne dunne Ranken, die by den oirſprong der Bladſteelen, van onderen, overal twee Haakjes hebben, waar mede het zig vasthecht aan de Kleederen of in den naakten Huid. De Blaadjes zyn ſpits Eyrond, omtrent een Lid van een Duim lang, by vier, vyf of zes paaren groeijende: de Bloemen, ſchoon geel, maaken ſierlyke Trosſen of Aairen en de Vrugten gelyken wel naar die van de voorgaande Soorten, maar zyn veel kleiner en geheel ongedoornd, langwerpige Boontjes bevattende. In de Strand-Soort hebben de Bloemen een lieffelyken Reuk. De Land-Soort is yler van Loof en niet minder kwetzende.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

RUTA. Wynruit.

Een vyfdeelige Kelk, de Bloemblaadjes hol; tien Meeldraadjes en een enkele Styl: het Kasje met tien Honigſtippen omringd: doch in ſommigen alles vier en agt: met een gekwabd Zaadhuisje: maakt de Kenmerken uit.

Dit Geſlagt bevat vier Soorten, als volgt

(1) Wynruit *met ſamengeſtelde Bladen, de zydelingſe Bloemen in vieren gedeeld.*

I. *Ruta. graveolens.* Sterkruikende.

Dit

(1) *Ruta* Foliis decompoſitis, Floribus lateralibus quadrifidis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 517. p. 293. *Veg.* XIII. Gen. 523. p. 331. *Hort. Cliff. Ups. Mat. Med.* R. *Lugdbat.* 461. Ruta ſylv. major. C. B. *Pin.* 336. MOR. *Hiſt.* II. p. 507. S. 5. T. 14. f. 3. *β.* Ruta Hortenſis altera. C. B. *Pin.* 336. RAJ. *Hiſt.* 874. *γ.* Ruta Hortenſis latifolia, C. B. *Pin.* 336.

III. AFDEEL VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Dit Gewas is door geheel Europa gemeen, en groeit in 't wilde, op drooge dorre plaatsen, zo in de Zuidelyke deelen als in Barbarie. Het is, onder den naam van *Peeganon*, aan de Grieken bekend geweest; hoewel zy het ook *Rutee* noemden, waar van de Latynsche naam *Ruta* zynen oirsprong heeft, welken men in de meeste Taalen van ons Wereldsdeel navolgt. Dus noemen het de Italiaanen *Ruta*, de Spaanschen *Ruda*, de Franschen en Engelschen *Rue*, de Duitschers *Raute* en wy *Ruite* of *Wynruit*.

Volgens CORDUS is het een Heester, die een Stam of Steng maakt van één of twee Ellen hoog, een Vinger dik, Aschgraauw van Kleur, in veele Takken verdeeld, welke 's Voorjaars veele groene Takjes uitgeeven, waar aan de Bladen en Bloemen groeijen. Maar, eigentlyk gesproken, komen van dit Gewas aanmerkelyke Verscheidenheden voor, die de hoogte onbepaald doen zyn. Men heeft eene *Breedbladige* of Gemeene, die hier te Lande zeer wel voort wil, en den Vorst zelfs in de open Grond verdraagt: eene *Portugaalsche* Ruite, veel sterker van Reuk, doch zeer teder, moetende des Winters in Huis gezet worden en eene *Smalbladige* Ruite, die men gemeen-

Ruta graveolens Hortensis. DOD. *Pempt.* 119. *δ*. Ruta Hort. latifolia Arbusculæ similis. BOERH. *Lugdb.* I. p. 260. Ruta Africana maxima. SCHWER. *Hort.* 24. *ε*. Ruta sylvestris minor. C. B. *Pin.* 336. CAM. *Epit.* 495. DOD. *Pempt.* 120.

meenlyk *Berg-Ruite* noemt, welke 's Winters, in deeze Gewesten, nooit overgehouden kan worden, wat moeite men ook daar toe aanwende, zegt MUNTING. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Deeze zal, waarfchynlyk, de Bergruite zyn, waar van CLUSIUS meldt, dat het een laag Gewas is, „ verfcheide Stengen uit den Wor- Berg-Ruite.
„ tel fchietende, in zyn geheel van een zeer
„ zwaaren Reuk en zo fcherp, dat hy het door
„ driedubbelde Handfchoenen aan de Handen
„ dikwils gevoeld hadt, verwekkende hetzelve,
„ wanneer iemand met de Hand, daar hy het
„ mede afgeplukt hadt, flegts zyn Aangezigt
„ wreef, daar in op ftaande voet een hevige
„ Ontfteeking, gelyk DIOSCORIDES zeer
„ wel gefchreeven heeft." CAMERARIUS onderfcheidt dezelve, doordien zy naar de gemeene Tamme Wynruit, in Stengen, Takken, Bladen, Bloemen en Kroontjes, wel gelykt, doch het Loof veel dunner of fmaller heeft, maar den Stam, in tegendeel, dikker en Houtig. De Heer HALLER hadt uit Italie en Provence een zodanige Ruite bekomen, welke door GESNERUS op den Pilatus-Berg in Switzerland gevonden zou zyn, en die hy aldus befchryft.

„ De Steng is Takkig, twee Voeten hoog:
„ de Bladen zyn blaauwachtig groen, fyner
„ dan in de Gewoone verdeeld, met de uiter-
„ fte Slipjes der Bladen niet rond maar zeer
„ fmal, liniaal: de Bloemen in een korte Aair,
„ kleiner dan die van de Tuinruite, uit den
„ gee-

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

„ geelen groen, volgens CLUSIUS, en insgelyks met gefronſte Blaadjes, zo MAGNOLIUS aantekent."

Eenwyvige.

In de Hof-Ruite zyn de Blaadjes byna rond, in de Wilde Ruite ſmaller en Lancetvormig of Liniaal. Ten opzigt van de Bloemen komen zy overeen, dat de meeſten beſtaan uit vier holle Blaadjes, op de kanten als met Franje, en agt Meeldraadjes, in welker zonderlinge ſpeeling, tot een bewys van de Minnaary der Planten, iedereen zig gemakkelyk kan verlustigen, gelyk ik dit omſtandig beſchreeven heb*. Het Vrugtbeginzel, daar binnen, of deszelfs Kasje, heeft onderaan agt Stippen, die altoos met Honig, als een ſoort van Balſem, bevogtigd zyn. De Vrugt is rondachtig met vier ſtompe toppen, en beſtaat dus als uit vier ſamengevoegde Huisjes, door een Kruiswys' middelſchot verdeeld, en veele zwarte Zaadjes bevattende.

* Zie 't II. D. I. STUK, bladz. 99.

Aangezien HIPPOCRATES meer dan dertig maalen van de Wynruit in zyne Werken ſpreekt, en dezelve inzonderheid voor de Kwaalen van de beminnelyke Sexe aanpryst, zo mag men onderſtellen, dat dit Gewas oudtyds van veel gebruik geweest zy in de Geneeskunde. DIOSCORIDES, ondertusſchen, verhaalt, dat het, te veel ingenomen zynde, van eene doodelyke uitwerking zy. De zwaare Reuk, zekerlyk, en de ongemeene bitterheid van Smaak, die 'er in heerſcht, wyzen een overvloed

vloed van ſcherpe Olie in dit Kruid aan, waar van men de Vergaarplaatſen zeer duidelyk in de Blaadjes, tegen den Dag gehouden, kan beſchouwen. De vlugge Geest, hier in vervat, maakt een ſterke prikkeling der Zenuwen, verdunnende de Slymige, dikke, koude Vogten en de ſchadelyke dikwils door 't Zweet uitdryvende. Uit- en inwendig is hierom het Loof der Wynruit, in veele Gevallen, een voortreffelyk hulpmiddel. In 't algemeen wordt hetzelve aangemerkt een byzonder Tegengift te zyn van de Pest en ingenomen Vergiften, die een Flaauwte of Hartvang veroirzaaken, gelyk de meeſten doen (*), en hier mede heeft de byzondere kragt van dit Kruid, in de Vrouw- en Vryſter-Ziekten of Moederkwaalen, zo genaamd, veel overeenkomst. Merk hier uit, wat de reden zy, dat hetzelve in Mannen en Vrouwen eene tegenſtrydige uitwerking hebben kan (†). Wanneer de Menſchen door Zwaarmoedigheid als betoverd zyn, zal dit Middel dikwils hun tot herſtelling brengen. In allerley Kwaalen, daar de kragt der Natuur tot uitwerping van ongeſtelde Stoffen door de Zweetgaten moet geholpen worden, gelyk de Kinderziekte, Mazelen en dergelyken, is het, maatig gebruikt zynde, voortreffelyk. Men

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(*) Salvia cum Rutâ, faciunt tibi Pocula tuta. *Schol. Salern.*

(†) P. facit caſtum, inceditque libidinem V: *Eadem.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Men trekt de Bladen als Thee, en den Damp daar van 's morgens in de Oogen ontvangende, wordt het Gezigt hier door versterkt en opgehelderd, volgens het oude Spreekwoord (*). Het dient ook tegen de Vallende Ziekte, Hoofd- en andere Stuipachtige Kwaalen. Het gedestilleerde Water en de Olie, daar van, worden meest inwendig voorgeschreeven. Het Aftrekzel van de Bladen in Azyn of Wyn, met Brandewyn en Zout geappliceerd op zwaare Ontsteekingen of beginnende Versterving, is een der kragtigste Middelen om dezelven te doen verslaan, en zonder Verettering te geneezen: even als dit door de oplegging van het Kruid, op de Gezwellen van Vrouwen Borsten, plaats heeft. Men kan het, zonder gevaar, uitwendig tot afwending gebruiken, in de allerheetste Ziekten. Het Zaad wordt als een Middel tegen de Wormen aangepreezen.

II. *Ruta Chalepensis.* Aleppische.

(2) Wynruit *met meerder samengestelde Bladen, de Bloemblaadjes gehaaird.*

Alle de verscheidenheden van Wynruit, die de Bladen uit verscheide Steeltjes met Bladen samengesteld hebben, zyn door den Ridder tot de zelfde Soort betrokken geweest. Thans wordt

(*) Nobilis est Ruta, quia Lumina reddit acuta.

(2) *Ruta* Fol. supradecompositis, Petalis ciliatis. *Mant.* 69. Ruta Chalepensis latifolia, Petalis Villis scatentibus. TOURNF. *Inst.* 257. Eadem angustifolia. MORIS. *Hist.* II. p. 508. S. 5. T. 35. f. 8.

wordt als een nieuwe voorgesteld de *Aleppische* III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.
van TOURNEFORT, die de Bloemblaadjes
vol Haairtjes heeft en breedbladig is, waar toe
de Ridder, als eene verscheidenheid, de Smal-
bladige Aleppische, met dergelyke Bloemblaad- *Monogynia.*
jes, van MORISON, betrekt, stellende de
Groeyplaats in Afrika; doch Aleppo legt in Sy-
rie. „ Zy gelykt zeer naar de Sterkruikende,
„ (zegt zyn Ed.), en is daar van voortgeteeld.
„ De eerste Bloemen zyn in vyven, de anderen
„ in vieren gedeeld: de Bloemblaadjes holrond,
„ aan den rand gegolfd, gelyk in de gemelde,
„ maar aan den rand gehaaird. De Steng is
„ hooger en de Kwabben van het Zaadhuisje
„ zyn spits, stomp. De andere verschilt door
„ de Bloemblaadjes langer genageld te hebben,
„ en de Kwabben der Zaadhuisjes niet zo ver
„ van elkander af, gelyk men in de Tuin van
„ Upsal waargenomen heeft."

Met reden zou men dan ook van de eerste *Ulyssiponensis.* Lisfabonsche.
Soort mogen afzonderen, die Berg-Wynruit
met *dubbeld gevinde* smalle Bladen, de Bloemen
Aairswyze over de eene zyde, de Aairen met
van elkander wykende Trossen; welke de Heer
LOEFLING op de Begraafplaats der Protestan-
ten te Lisfabon, reeds verdord zynde, gevon-
den hadt en omstandig beschryft, aanmerkende,
„ dat het Zaadhuisje in dezelve meer vierkwab-
„ big is, met de toppen Stomp gerond; terwyl
„ de Gemeene, zegt hy, die ook op de Ber-
„ gen by Lisfabon groeit, het Zaadhuisje alleen-

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

„ lyk aan den top in vieren verdeeld en spits „ heeft ; zynde de Stippen op hetzelve , in „ deeze Lisſabonſche , ook zigtbaarer." LINNÆUS ſchynt dezelve met de Bergruite van CLUSIUS overeenkomſtig te achten, doch dan zal het niet zyn met de kleine , hier voor beſchreeven , maar met de groote Portugaalſche, daar MUNTING van meldt.

III. *Patavina.* Paduaſche.

(3) Wynruit *met drievoudige ongeſteelde Bladen.*

Deeze is door den Kruidkundigen Heer MICHELIUS, op een Berg by Arqua, niet ver van Padua in Lombardie , overvloedig groeijende gevonden , en tot een byzonder Geſlagt gemaakt onder den naam van *Basterd - Wynruit.* Zy verſchilt in de deelen der Vrugtmaaking alleen , doordien zy een vlak vyfbladige Bloem heeft, zonder Franje of Haairigheid. De Bladen zyn Lancetvormig , komende by drieën uit de Steng voort , gelyk men in zyne Afbeelding kan zien.

IV. *Linifolia.* Vlaſchbladige.

(4) Wynruit *met Lancetvormige onverdeelde Bladen.*

In

(3) *Ruta* Foliis ternatis ſeſſilibus. Pſeudo - Ruta Patavina trifolia, Fl. luteis umbellatis. MICH. *Gen.* 22. T. 19.

(4) *Ruta* Foliis lanceolatis indiviſis. *Syst. Veg.* XIII. R. foliis ſimplicibus ſolitariis. *Hort. Cliff.* 146. R. ſylveſtris Linifolia Hispanica. BOCC. *Mus.* II. p. 82. T. 73. BARR. *Icon.* 1186. *β.* Ruta montana foliis integris ſubrotundis. BUXB. *Cent.* II. p. 30. T. 28. R. Orientalis , Linariæ folio , Flore parvo. TOURNF. *Cor.* 19.

In Spanje, als ook in Italie en in de Oosterfche Landen, is eene dergelyke Soort van Wynruit waargenomen. Zy heeft de zyd-Takken van de Pluim gegaffeld, driebloemig, met de middelfte Bloem ongefteeld. De Bloemblaadjes zyn onverdeeld, gelyk in de voorige. De Meeldraadjes, aan den Wortel Haairig, befluiten digt het Zaadkasje, dat doorboord is met Honiggaatjes. De Vrugt heeft verhevene Stippen, zegt onze Ridder.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

CHALCAS.

Een vyfdeelige Kelk, een Klokswyze Bloem uit genagelde Blaadjes beftaande, en een Stempel als een Wrattig Hoofdje; maaken daar van de Kenmerken uit.

De eenigfte Soort, hier van bekend (1), onder deezen Geflagtnaam eerst voorgefteld door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, wordt in Oostindie gemeenlyk *Camuneng* genaamd of *Daun Cammuni*, waar van gemeld wordt, dat het een Heefter zy, wel twintig Voeten hoog groeijende, dien men in de Tuinen houdt, wegens zyne lieflyke Bloemen, en ook aldaar tot Haagen, waarfchynlyk gelyk onzen Ligufter, gebruikt. By RUMPHIUS komt de Afbeelding voor van dit Gewas, door hem onderfchei-

I. *Chalcas paniculata.* Camuneng.

(1) Chalcas. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1261. p. 293. *Mant.* 68. *Veg.* XIII. Gen. 1261. p. 331. BURM. *Fl. Ind.* 104. RUMPH. *Amb.* V. p. 26. T. 17.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ſcheiden wordende in een Ambonſch Camuneng, dat een ſlaptakkige Heeſter is, en een Javaanſch, hetwelke een ſierlyk Boompje wordt, van hoogte als een Granaatboom, met een digte Kroon, en zeer welriekende Bloemen, die des avonds een geheelen Tuin, waar in zy ſtaan, met haaren Reuk vervullen. De Bladen zyn een weinig bytende op de Tong, gelyk Limoenbladen. De Ambonſche wordt meest geacht wegens de fraaiheid van het Hout, dat ſierlyk gevlamd is, geel met zwartachtige of bruinroode Plekken, digt en zwaar als Palmhout en dus tot allerley Draaijers Werk bekwaam: dewyl men 'er ſtukken van krygt, die eenige Duimen dik zyn.

PL. XXIV. *Fig.* 2. Van dit Gewas, en wel van het gedagte Javaanſche, een Takje, dat door den meergemelden RICHTER medegebragt was, zig in de Verzameling van den Hoogleeraar BONN bevindende, geef ik daar van, om dat de geſteldheid van de Bloem zig aan hetzelve zeer fraay vertoont, alhier de Afbeelding in *Fig.* 2. op PLAAT XXIV. Men ziet daar in, het getal en de grootte der Vinblaadjes, vyf aan een Steel; als ook de Spitsheid der Verdeelingen van den Kelk, en hoe van de tien Meeldraadjes vyf korter dan de anderen zyn, hebbende geen ronde maar als dubbelde of Beursachtige Meelknopjes. Daar onder komt het uitgezette Vrugtbeginzel, dat eene Beſie wordt, na het afvallen van de Bloem te voorſchyn.

MUR-

MURRAYA.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

In Kelk en Bloem komt dit Geslagt, naar den Hoogleeraar MURRAY te Gottingen getyteld, met het voorgaande overeen, maar heeft het Vrugtbeginzel met een Honigbakje omringd, en de Bessen eenzaadig.

I. *Murraya exotica.* Vreemde.

De eenigste Soort (1), ook in Oostindie groeijende, is een kleine Boom met een witten Bast, de Bladen samengesteld hebbende uit zeven gesteelde, gladde, stomp ovaalachtige Vinblaadjes, en verschilt, zo LINNÆUS aanmerkt, zeer veel van de Camuneng voorgemeld. Zou het ook de Japansche, by RUMPHIUS insgelyks afgebeeld, kunnen zyn?

ZYGOPHYLLUM. Dubbelblad.

Van dit Geslagt zyn de Kenmerken reeds opgegeven, toen ik de Soort, die een Boom is, beschreef *. Thans zal ik drie Heesterachtigen van de Kaap voorstellen, spaarende de overigen tot de beschryving der Kruiden.

* II. D. II. STUK, bladz. 485.

V. *Zygophyllum Morgsana.* Eenvierbladige.

(5) Dubbelblad *met gepaarde, byna gesteelde Bladen, die stomp Eyrond zyn; de Steng Heesterachtig.*

(1) Murræa. *Syst. Nat.* XII. *Mant.* 563. Murraya. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1341. p. 331. RUMPH. *Amb.* V. Tab. XVIII. *Fig.* 2?

(5) *Zygophyllum* Fol. conjugatis subpetiolatis, Foliol. obovatis, Caule fruticoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 524. p. 295. *Veg.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Een Afrikaansche Heester met Porselein-Bladen, twee uit een kort Steeltje, wordt onder deezen bynaam, die van Syrische afkomst schynt te zyn, tot dit Geslagt betrokken. Zy is door den Hoogleeraar J. BURMANNUS in Afbeelding gebragt, onder den naam van *drie- en vierbladige Fabago*, met eene vierbladige Bloem en eene Vrugt, die vier Vliezige hoeken heeft. Zyn Ed. verhaalt, dat dezelve op de Zand-Duinen, by de Kaap aan Zee, vier Voeten hoog groeit, komende de Bladen by tropjes van drie of vier uit de kanten der Takken voort, met zekere Doornachtige Stoppeltjes daar onder. Zy zyn stomp Eyrond, dat is, hebben het breedste van de Eyvormige figuur uitwaards. De vierbladigheid der Bloemen en de Vliezige Zaadhuisjes onderscheidtze van de anderen.

VI. *Sessilifolium.* Ongesteelde.

(6) Dubbelblad *met ongesteelde Bladen, die Lan-*

Veg. XIII. Gen. 530. p. 333. *Mant.* 379. Fabago triph. & tetraph. Fl. tetrapetalo, Fr. membranaceo quadrangulari. BURM. *Afr.* p. 7. T. 3. f. 2. Fabago Cap. frutescens major. DILL. *Elth.* 142. T. 116. f. 141. Planta Afr. frutescens &c. PLUK. *Amalth.* 173. T. 429. f. 4.

(6) *Zygophyllum* Fol. conjug. sessilibus, Foliolis lanceolato-ovalibus, margine scabris, Caule fruticoso. *Hort. Cliff.* 160. R. *Lugdbat.* 460. Fabago Capensis frut. minor. DILL. *Elth.* 142. T. 116. f. 142. Fabago humilis quadrifolia glabra &c. item Fab. Flore luteo &c. BURM. *Afr.* T. 2 & 3. f. 1. Fab. Afr. arborescens, Fl. sulphureo Fructu rotundo. COMM. *Rar.* p. 10. T. 10.

Lancetvormig ovaal, aan den Rand ruuw zyn; de Steng Heesterachtig. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Tot deeze wordt, behalve de *Laage Vierbladige Afrikaansche*, met witachtige Bloemen en ronde Vrugten van gedagten Hoogleeraar, ook t'huis gebragt deszelfs *Fabago met geele Bloemen* en eene gesleufde spits langwerpige Vrugt, als eene verscheidenheid aangemerkt zynde. Beiden komen zy ook op Zandige plaatsen aan de Kaap voort. De Steng is hoekig: de Bloemsteeltjes enkeld, langer dan de Bladen, en de Bloemblaadjes zyn gekarteld, zegt LINNÆUS. Dit laatste, echter, vindt men in de Afbeeldingen, zelfs in die van COMMELYN, welke de Bloem zeer groot vertoont, geenszins aangeweezen. Deeze geeft 'er de hoogte van drie of vier Voeten aan en zegt, dat de Vrugt rond is, plat als een Kaas en vyfhokkig, bevattende vyf platte Zaaden.

(7) Dubbelbad *met ongesteelde smalle Bladen, die Vleezig zyn, van boven plat; de Steng Heesterachtig.* VII. *Spinosum.* Gedoornd.

Deeze Kaapsche Heester schiet, volgens den gemelden Hoogleeraar, eene regte, ronde, gladde, bruine Steng, welke zig in veele Takken

(7) *Zygophyllum* Fol. conjugatis sessilibus, Foliolis linearibus, Carnosis supra planis; Caule Fruticoso. *Mant.* 380. Fabago tenuifolia spinosa, Fructu rotundo. BURM. *Afr.* p. 5. T. 2. f. 2.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* ken verdeelt, met Blaadjes die zeer ſmal en puntig zyn, twee paaren tegen elkander over, groen en glad. De Bloemen zyn vyfbladig, geel; de Vrugt is rond en plat, vyfhokkig gelyk in de andere Soorten.

HEISTERIA.

De Geſlagtnaam is den vermaarden HEISTER, wylen Hoogleeraar der Genees- en Heelkunde niet alleen, maar ook der Kruidkunde, in welke hy ook aanmerkelyk gearbeid heeft *, toegewyd.

* Zie II. D. I. STUK, bladz. 201.

De Kenmerken, behalven die van tien Meeldraadjes en een enkelen Styl te hebben, zyn, een vyfbladige Bloem met eenen vyfdeeligen Kelk, die vergroot zynde en gekleurd tot een bekleedzel ſtrekt van de Vrugt.

I. *Heiſteria Coccinea.* Hoogroode. De eenigſte Soort (1) is door den Heer JACQUIN, die den gezegden Geſlagtnaam overgedragen heeft, in de Westindiën, en wel aan Beeken in digte Boſſchen, op 't Eiland Martenique, waargenomen. Uit zyne Afbeelding is 't blykbaar, dat dezelve als Laurierbladen heeft, doch het is een gantſch niet fraaije Takkige Boom, zegt hy, van twintig Voeten hoog. Met reden mogt dezelve dan van my onder de Boomen beſchreeven zyn geweest. „ De In-
„ ge-

(1) Heiſteria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 533. p. 297. *Veg.* XIII. Gen. 535. p. 336. JACQ. *Amer. Hiſt.* p. 126. T. 81.

„ gezetenen noemen hem, (zegt zyn Ed.), III. Afdeel. VIII. Hoofdstuk. *Monogynia.*
„ *Bois Perdrix*, dat is Tortelduiven-Boom,
„ om dat die naar de Vrugten zeer gretig zyn". De Bloemen die klein, op Steeltjes, in de Oxels der Bladen voortkomen, hebben een klein, groen Kelkje, dat in de Vrugt hoogrood wordt, met een zeer grooten uitgebreiden Rand, geevende den bynaam aan deeze Soort. Die zeldzaame Vrugt, een Eyronde ſtompe Noot bevattende, heeft zyn Ed. in Plaat vertoond.

QUISQUALIS. Warſtruik.

De byzondere Kenmerken van dit Geſlagt zyn, een vyfdeelige Draadachtige Kelk; vyf Bloemblaadjes, een vyfhoekige Vrugt.

De Geſlagtnaam, door RUMPHIUS verzonnen om de wonderlyke veranderlykheid van dit Gewas uit te drukken, is door den Ridder behouden en met den bynaam *Indica* toegepast op eene Soort (1), tot welke zyn Ed. zo wel de ruige of Wollige als de Gladde *Quisqualis*, die beiden door den Heer N. L. BURMANNUS in Afbeelding gebragt zyn, betrekt. Van deezen waren zy door de plaatzing der Bloemſteeltjes, overhoeks, of tegenover malkander, onderſcheiden. Die van RUMPHIUS is een Gewas, dat eerst als een klein Boompje uit den Grond

I. *Quisqualis. Indica.* Oostindiſche.

(1) Quisqualis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 534. p. 297. *Veg.* XIII. Gen. 539. p. 336. RUMPH. *Amb.* V. p. 71. T. 38. BURM. *Fl. Ind.* p. 104. pubescens. T. 35. f. 2. glabra. T. 28. f. 2.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Grond schiet, doch vervolgens slingerende of liever kruipende Ranken voortbrengt, gelyk de Boschtouwen; aan welken de Bladen anders geplaatst zyn, dan aan de gezegde Boomachtige Scheuten. Zy hebben eene ovaalachtige gespitste figuur en zyn effenrandig. Aan 't end der Ranken komen Bloemsteeltjes voort, die uit een trop Schubbetjes of Blikjes Bloemen uitgeeven, naar die der Thymelæa gelykende, met eenen Draadachtigen van buiten ruigen Kelk. 't Gewas groeit op verscheidene der Eilanden van Oostindie, wordende te Batavia, in 't Portugeesch, *Catappa de Mato* geheten. De Vrugten, die van grootte als Eikels zyn, in Bosjes by een hangende, vallen ryp zynde van zelf af, en bevatten dan een Pit, zo zoet als een Hazelnoot; maar, onryp zynde, smaaken zy wat Radysachtig, en zyn dan voor een goed Middel bekend, om de Kinderen in te geeven tegen de Wormen; de rype hebben, in grooter veelheid, de zelfde, en in sommige Menschen zeer byzondere uitwerkingen.

DAIS.

De Bloemen, in dit Geslagt in vier of vyven verdeeld, hebben een vierbladig Omwindzel en de Vrugt is eene éénzaadige Besie.

Twee Soorten komen 'er in voor, een Kaapsche en een Oostindische, als volgt.

(1) Dais

(1) Dais *met Bloemen die tienmannig zyn, in vyven gedeeld.* III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. I. *Dais Cotinifolia.* Kaapsche.

Deeze heeft de Bladen gepaard, ſtomp ovaal, effenrandig, glad en geſteeld; de Bloemen aan 't end der Takken Bondelswyze vergaard, Wollig, met een Knopachtig, vierkleppig Omwindzel. In geſtalte komt zy de Pasſerinaas naby.

(2) Dais *met Bloemen die agtmannig zyn, in vieren gedeeld.* II. *Dais Octandra.* Oostindiſche.

De Heer N. L. BURMANNUS heeft een Afbeelding van deeze, die op Java groeit, gegeven, in welke nogthans de Bloemen in vyven gedeeld voorkomen. Het vierbladig Omwindzel van de Bloemtros is aldaar zeer blykbaar. De Bladen zyn gepaard, Lancetvormig ovaal, geſpitst, geſteeld en glad, zo wel als de Bloemen, die agt Meeldraadjes boven het Pypje hebben, langer dan de rand van de Bloem.

KALMIA.

Een Trompetswyze Bloem, die den rand van onderen vyfhoornig heeft, in een vyfdeelige Kelk, welke een vyfhokkig Zaadhuisje wordt, zyn de byzondere Kenmerken van dit Ge-

(1) *Dais* Floribus quinquefidis - decandris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 535. p. 297. *Veg.* XIII. Gen. 540. p. 336.

(2) *Dais* Floribus quadrifidis, octandris. *Mant.* 69. BURM. *Fl. Ind.* p. 104. T. 32. f. 2.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

Geslagt, welks naam ter vereering strekt van den Sweedschen Heer KALM, door wien de Natuurlyke Historie van Noord-Amerika zo veel is opgeluisterd.

Het bevat twee Soorten, beiden aldaar huisvestende, naamelyk.

I. *Kalmia latifolia.* Breedbladige.

(1) Kalmia *met Eyronde Bladen; de Trossen endelings.*

Dit Gewas groeit natuurlyk in verscheide Provinciën van Noord-Amerika. Door PLUKENET en CATESBY waren 'er Afbeeldingen van gegeven, doch die aanmerkelyk verbeterd zyn door EHRET, van wien ook het maakzel der Bloemen ten naauwkeurigste is afgetekend. KALM, wiens naam onze Ridder goedgevonden heeft daar mede te vereeren, zegt dat men het overvloedig vondt in Pensylvanie, alwaar de Sweeden het *Lepelboom* noemden, om dat de Wilden, weleer in dat Land gewoond hebbende, daar van hunne Lepels plagten te maaken. De Engelschen noemden het *Laurel*, om dat de Bladen eenigszins naar die van den Laurierboom gelyken. Zy beminnen een laagen vogtigen Grond, en behou-

(1) *Kalmia* Foliis ovatis Corymbis terminalibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 537. p. 298. *Veg.* XIII. Gen. 547. p. 337. *Am. Acad.* III. p. 13. KALM. *Itin.* II. p. 476. III. p. 168. GRON. *Virg.* 65. Chamæ-Daphne Foliis Tini. CAT. *Carol.* II. p. T. 98. Ledum Floribus bullatis confertis in summis Caulibus. TREW. *Ehret.* T. 38. f. 1. Cistus Chamærododendros Mariana Laurifolia &c. PLUM. *Alm.* 49. T. 379. f. 6.

houden zelfs in de Winter hun Loof, waar door zy van de andere Boomen der Bosschagiën gemakkelyk te onderscheiden zyn. In 't laatst van Mey begonnen zy te bloeijen, en dan overtroffen zy in schoonheid, door de groote Trossen van hoogroode Bloemen, die naar Schenkbordjes gelyken, byna alle andere Gewassen. Door de Zonneschyn, echter, verbleeken die wel dra en worden eindelyk byna geheel wit. Ook vallen de Bloemen somtyds Roozekleur. Op eenige plaatsen heeft men 'er de gewoonte, van op Kerstyd en Nieuwjaarsdag de Kerken met het Loof te versieren. Het is, ondertusschen, voor Schaapen en Kalvers, die 'er van eeten, even als de Taxis hier te Lande, dikwils doodelyk. Voor de Herten, in tegendeel, strekken de Bladen 's Winters, wanneer dezelven geen andere Groente vinden, tot Voedzel: zonder dat hun Vleesch de Menschen kwaalyk bekomt. Ook worden dezelven van zekere Berkhoenders gegeten. Het Hout is zeer hard en glad, wordende deswegen tot Assen in Katrollen, of ook tot Wevers-Spoelen en Wieldraaijers-Werk, in plaats van Palmboom Hout gebruikt. Het valt schoon geel met eenige Straalswyze Streepen. Sommigen verzekerden, dat, wanneer by Zomer eens brand ontstond in de Bosschen, het Loof daar van niet aangetast werde.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Montogynia.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

II. *Kalmia angustifolia.* Smalbladige.

(2) Kalmia *met Lancetvormige Bladen, de Trosſen op zyde.*

Deeze, op de zelfde plaatſen voorkomende, verſchilt bovendien door de kleinheid der Bloemen en Bladen van de voorgaande. Zy wordt niet minder ſchadelyk geacht te zyn voor het Wolvee.

LEDUM.

Dit Geſlagt heeft een vyfdeeligen Kelk, eene vlakke vyfdeelige Bloem, en een vyfhokkig Zaadhuisje, dat van onderen gaapt.

I. *Ledum paluſtre.* Moerasſige.

De eenigſte Soort (1) is een Heeſter, die in Moerasſige Poelen der Noordelyke deelen van Europa, volgens den Ridder, groeit, doch niettemin ook bekend is in andere Landen. CAMERARIUS, die 'er, onder den naam van *Wilde Rosmaryn*, eene Afbeelding van geeft, zegt, dat het groeit op Moerasſige plaatſen in Poolen en Boheme. Het ſchynt ook die Plant te zyn, welke CLUSIUS uit Si-

(2) *Kalmia* Foliis lanceolatis, Corymbis lateralibus. *Ibid.* TREW. *Ibid.* f. 2. Chamæ - Daphne ſempervirens. CAT. *Car.* III. p. 17. T. 17. f. 1. Ciſtus ſempervirens Laurifolia &c. PLUK. *Alm.* 106. T. 161. f. 3. Anonyma. COLD. *Noveb.* 100.

(1) Ledum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 538. p. 299. *Veg.* XIII. Gen. 546. p. 337. *Fl. Lapp.* 160. Ledum Fol. linearibus, ſubtus hirſutis, Flor. corymboſis. *Fl. Suec.* N. 341, 352. Ciſtus Ledon Fol. Rosmarini ferrugineis. C. B. *Pin.* 467. Ledum Sileſiacum. CLUS. *Pann.* 68. Ledum Fol. Rorismarini alt. LOB. *Icon.* II. 124. Rosmarinum ſylveſtre. CAM. *Epit.* 546.

Silezie ontvangen hadt, en derhalve voorſtelt onder den naam van *Sileziſch Ledum*, aldaar zeer gemeen. Het was een Heeſter met Houtige Stengen, ſomtyds een Elle hoog, die zig in veele Takjes uitbreidden, de dunſten met zekere rosſe Wolligheid bekleed, hebbende lange ſmalle Bladen, grooter dan die van de Rosmaryn, doch ook aangenaam van Reuk en ſcherp van Smaak. De Bloemen, Troswyze op Steeltjes aan de enden der Takjes voortkomende, beſtonden uit vyf witte Blaadjes, met tien Meeldraadjes en in 't midden een Styl, zynde de Vrugt een vyfhokkig Zaadhuisje, ros van Kleur. De Steeltjes, met de Bloemen overend ſtaande, boogen zig met de Vrugten om; des de gaaping van het Zaadhuisje alsdan naar boven was gekeerd.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Dit geheele Gewas, in bloem ſtaande, hadt een zo ſterken Reuk, dat het tegen de Motten by de Kleederen gelegd werdt, zo MATTHIOLUS verhaalt. Het Afkookzel wordt in Sweeden gebruikt om de Luizen der Runderen en Varkens te verdryven; het Loof tegen de Wandluizen; geevende de Olie, daar van door neerdruiping gehaald, den Reuk aan 't Rusſiſch Leder, zegt LINNÆUS. Zyn Ed. voegt daar by, dat het in plaats van Hoppe in 't Bier gedaan ſchrikkelyke Hoofdpyn veroirzaakt, dienende wederom het Gedeſtilleerde Water, uitwendig, tegen dat Ongemak. Men wil dat het Kruid, tot een Bad gebruikt, van grooten dienst

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. dienst bevonden zou zyn tegen de ſamentrekking der Gewrichten. De Sweeden noemen het *Squatram*, in West-Gothland *Lummer*; de Duitſchers *Kuh-Rust*.

Eenwyvige.

RHODODENDRON. Roozelaar.

Een vyfdeelige Kelk, de Bloem byna Trechterachtig en van den Styl afgeboogen Meeldraadjes, benevens een vyfhokkige Vrugt, maaken de byzondere Kenmerken uit.

Zes Soorten, meest Europiſche Plantgewasſen, komen in dit Geſlagt voor, als volgt.

I. *Rhododendron ferrugineum.* Roestkleurige.

(1) Roozelaar *met gladde van onderen Schurftige Bladen, de Bloemen Trechterachtig.*

Om dat men den Oleander *Rhododendron*, dat is Roozeboom, in 't Franſch *Laurier-Roſe* of Rooze-Laurier noemt, geef ik aan dit Geſlagt, welks Griekſche naam niet gemakkelyk uit te ſpreeken is, den naam van *Roozelaar*. De vermaarde TOURNEFORT hadt den naam van *Chamærhododendros*, die zo veel zegt als Laa-

(1) *Rhododendron* Foliis glabris ſubtus Leproſis, Corollis infundibuliformibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 539. p. 299. *Veg.* XIII. Gen. 548. p. 337. JACQ. *Obs.* I. p. 26. T. 16. Azalea maculis ferrugineis. SAUV. *Monsp.* 57. Ledum Alpinum, Fol. ferreâ rubigine nigric. C. B. *Pin.* 468. RAJ. *Hiſt.* 1005. Ledum folus glabris Flore tubuloſo. HALL. *Helv.* 417. Ledi Alpini genus alterum. CLUS. *Pann.* 75, Chamærododendros Alpina glabra. TOURNF. *Inſt.* 604. Ch. montana Allobrogum Lentiscifolia. LOB. *Icon.* 366. Evonymus Theophrasti. DAL. *Hiſt.* 27.

Laage Oleander, van LOBEL overgenomen, en daar van ook een Geslagt geformeerd, waar van dit mede de eerste Soort is. Zy komt voor op de Alpen van Switzerland, Oostenryk, Savoije en de Pyreneen. De Heer HALLER beschryft het als een kromtakkige Heester van één of twee Ellen hoog, de Bladen aan de toppen digt by elkander, droog en hard, ovaal aan beide enden spits, van onderen ros en met bruine Stippen besprengd hebbende. De Bloemen, die by Trossen uit de toppen voortkomen, zyn hoogrood met geele Vlakjes, Pypachtig met den rand in vyven gedeeld, maakende een zeer fraaije Roosachtige vertooning. Van de Meeldraadjes zyn vyf langer, vyf korter. De Vrugt is pieramidaal, vyfhoekig, in vyf hokjes verdeeld, die veele Zaaden bevatten. SCHEUCHZER heeft aan deeze en de derde Soort veele Galletjes waargenomen (*).

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De Heer JACQUIN geeft een zeer fraaije Afbeelding van dit Gewas, dat hy op de hooge Bergen van Oostenryk niet ongemeen vondt. Op de hoogste toppen, aan den rand der Kloven met Sneeuw gevuld, groeide het onder de laage Pynboom-Boschjes, beminnende in de schuinte der Alpen steile vogtige met Mos of Gras begroeide Rotsen, breidende zig al-

(*) Met reden merkt de Heer HALLER aan, dat de *Azalea*, door LINNÆUS op de Laplandsche Bergen gevonden, van deeze verschilt: zie bladz. 191, hier voor.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

aldaar uit éénen Stoel dikwils zeer wyd uit, dewyl de kleine Takjes, op den Grond leggende, zeer ligt Wortel fchieten. Hierom kan men het Gewas, fchoon de Pen-Wortel niet ligt te rukken is uit de Spleeten der Rotfen, gemakkelyk in de Tuinen overbrengen, daar het echter niet veel tier heeft en weinig Bloemen voortbrengt. Zyn Ed. meent, dat die Roestkleurige Schurft der Blaadjes, van onderen met zwarte Vlakjes, door den Ouderdom veroirzaakt worde; als zynde de jonge Blaadjes aan beide zyden groen.

II. *Rhodod. Dauricum.* Gladde.

(2) Roozelaar *met gladde wederzyds kaale Bladen, de Bloemen Raderachtig.*

De Heer AMMAN heeft deeze fchoone Soort, de Rusfifche Velden in Afie verfierende, hem door den Heer GMELIN in Aftekening van Irkut toegezonden, in Plaat gebragt. Uit de befchryving blykt, dat dezelve, uit een knobbeligen Wortel, verfcheide Ryzen fchiet van een Elle tot eens Mans langte hoog, die in 't midden Takjes maaken, zynde verder, tot aan den top, ieder met een of twee Bloemen verfierd. Zy wordt ook, onder den naam van *Groenlandfch Ledum*, afgebeeld door OEDERUS, en

(2) *Rhododendron* Fol. glabris utrinque nudis, Corollis rotatis. Ch. Fol. glabro majusculo amplo Flore Rofeo. AMM. *Ruth.* 181. T. 27. Andromeda Fol. ovatis utrinque punctatis. GMEL. *Sib.* IV. p. 124. Ledum Groenlandicum. OED. *Dan.* T. 567.

en beschreeven, als hebbende een naakte Steng, die getakt is, aan den top Bladerig, met gesteelde Bladen, langwerpig van boven kaal, wederzyds digt, en van onderen zeer digt, Roestkleurig gestippeld zynde; de Bloemen Violet, grooter dan de Bladen, met uitgebreide Meeldraadjes, zo lang als de Bloem en eenen Bloedkleurigen Styl. Zonderling is 't, dat de Rusfen, in Daurie woonende, deeze Styltjes gebruiken zouden om de Visschen dronken te maaken, gelyk men aan MESSERSCHMID hadt verhaald. Ook hadt die zelfde Autheur aangetekend, hoe een Priester der Tanguten hem zeid', dat dit Gewas, in hunne Heilige Taal *Sfurnak* genaamd, tot Reuk-Offers aan de Afgoden, in Tangut, zeer veel gebezigd werde.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(3) Roozelaar *met kaale op de kant gehaairde Bladen en Trechterachtige Bloemen.*

III. *Rhodod. hirfutum.* Ruige.

Deeze Soort wordt van de Herders *Alproozen* of *Bergroozen* genoemd, volgens CLUSIUS, die 'er den naam van *Ledum Alpinum* aan geeft, komende overeen met de Alp-Balsem-

(3) *Rhododendron* Fol. cil. nudis, Corollis Infundibuliformibus. Ledum Fol. glabr. ciliatis, Flore tubuloso. HALL. *Helv.* 418. Ledum Alpinum hirsutum. C. B. *Pin.* 468. RAJ. *Hist.* 1005. Ledum Alpinum. CLUS. *Pann.* 73. Ic. 74. Balsamum Alpinum Gesneri. LOB. *Ic.* 367. Cham. Alpina villosa. TOURNF. *Inst.* 604.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.* semboompjes van LOBEL, dus genaamd wegens den voortreffelyken Reuk. In beide opzigten is deeze Heester een Juweel der Berg-Woestynen. Hy groeit, zo wel als de eerste Soort, op de toppen der Alpen en Bergen van Oostenryk, doch komt een weinig zeldzaamer voor, hebbende veel met dezelve gemeen; dan de Bloemen zyn kleiner en bleeker, meest Vleeschkleurig, zo de Heer HALLER aantekent.

IV. *Rhodod. Chamaecistus.* Laage.

(4) Roozelaar *met gehaairde Bladen en Raderachtige Bloemen.*

In laagheid van Gewas verschilt deeze meest van de voorgaande, als een Heestertje zynde van naauwlyks een half Voet hoog, met veele dunne Takjes als Heide, die zeer digt bezet zyn met Blaadjes als der Myrthen, op de kanten gehaaird; de Bloemen taamelyk groot, en zig als vyfbladig vertoonende. CLUSIUS vondt deeze op de toppen der hooge Bergen van Oostenryk, en zy groeit ook in 't Saltzburgsche, alwaar MICHELIUS, die 'er mede een Afbeelding van geeft, haar met Bloemen beladen, nevens den gemeenen Weg, by Reichen-

(4) *Rhododendron* Fol. ciliatis, Corollis rotatis. Ledum fol. Serpylli ad margines Cilii instar pilosis. MICH. *Gen.* 225. T. 106. Chamaeciftus hirsuta. C. B. *Pin.* 466. Chamaeciftus Myrtifolius. CLUS. *Pann.* 65. *Ic.* 64. Cist. pumilus Montis Baldi. J. B. *Hist.* II. p. 19. RAJ. *Hist.* 1005. Cist. Chamaerodod. &c. PLUK. *Alm.* 106. T. 23. f. 4.

chenthall, gevonden heeft in de Maand Augustus, en in zyn Tuin overgebragt, in welke zy twee Jaaren lang gegroeid heeft en niet alleen Bloemen, maar ook Vrugten voortgebragt, 't welk CLUSIUS vrugteloos hadt ondernomen. III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Dit slag van Gewassen, naamelyk, 't welk in de spleeten van hemelhooge Rotsen en als in een eeuwigduurende Winterkoude groeit, is moeielyker aan een zagten Grond en gematigde Lugtstreek te gewennen, dan de meeste Oost- en Westindische Planten. Men is niet in staat, om 'er een dergelyke Groeyplaats aan te bezorgen, en dit maakt, dat wy deeze zeldzaamheden van ons eigen Wereldsdeel in onze openbaare en byzondere Kruidhoven, hoe keurig ook, en hoe uitvoerig van alles voorzien, niet leevend kunnen beschouwen.

(5) Roozelaar *met glanzige, Lancetvormige, wederzyds gladde Bladen en endelingse Bloemtrossen.* V. *Rhodod. Ponticum.* Levantsche.

Aan de Kust der *Zwarte Zee*, by Trebizonde, nam de vermaarde TOURNEFORT deeze zo wel als een ander Plantgewas, dat hy mede tot dit Geslagt betrokken heeft, doch tot de Azalea behoort *, waar. De hoogte was

* Zie bladz. 184. hier voor.

(5) *Rhododendron* Fol. nitidis lanceolatis utrinque glabris, Racemis terminalibus. Ch. Pontica maxima, Laurocerasi folio. TOURNF. *Cor.* 42. *It.* II. *p.* 89, 99.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

Eenwyvige.

was omtrent zes Voeten, de Stam zo dik als eens Mans Been, met een gryze Schors; het Hout wit en broosch; de Takken digt, en aan de Toppen alleen met Bladen als die van den Laurierkers begroeid, van aanzienlyke grootte, waar binnen Trossen voortkwamen van wel twintig of dertig Bloemen, ieder op een Steel van meer dan een Voet lang, zynde de Bloemen anderhalf Duim breed, meest blaauwachtig paarsch, sommigen bleeker, anderen geheel wit, doch altemaal met geele Stippen, zeer kleverig eer zy ontlooken, hebbende een aangenaamen Geur, die schielyk verdween. Dit Gewas werdt voor schadelyk gehouden; weshalve het van deeze Soort nog minder te verwonderen was, dat de Honig op derzelver Bloemen door de Byën vergaderd, zodanig eene bedwelming onder de Soldaaten van het Persiaansche Leger, als gemeld is, kon veroirzaaken.

Men vindt dit deeze Soort ook, volgens ALTSTROEMER, by Gibraltar, op vogtige beschaduwde plaatsen, en dus wordt daar van door den Ridder gezegd: „ de Bladen zyn „ als van den Laurierkers, niet afvallende, „ spits, met korte gladde Steelen: de End- „ Tros heeft de langte der Voetjes of Bla- „ den, met overhoekse, naakte, Voetsteelen: „ de Kelk is zeer klein: de Bloem Klokvor- „ mig, van grootte als die des Oleanders, „ paarsch:

„ paarsch : de Meeldraadjes, van den Styl afgeboogen, hebben de langte van de Bloem." III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

(6) Roozelaar *met glanzige, ovaale, stompe, geaderde Bladen, die een spitsen omgeboogen Rand hebben, en éénbloemige Steeltjes.* VI. *Rhodod. maximum.* Virginische.

Deeze *Virginische* is aldaar twintig Voeten hoog waargenomen, zo dat zy te regt den Latynschen bynaam voert. DILLENIUS, evenwel, merkt aan, dat zy met de voorgaande Soort overeenkomstig is. De Steeltjes, naamelyk, zyn wel éénbloemig, maar maaken door hunne vergaaring ook end-Trossen uit: de Bladen als die van den Citroenboom, wederzyds glad, byna een Span lang. COLLINSON noemt dit Gewas *Berg-Laureola* of Chamærhododendros van Pensylvanie. Anderen geeven 'er Bladen van den Laurierkers aan; dat weinig verschilt. De Bloemen zyn, volgens CLAYTON, schoon rood; de Bladen zeer dik en glad, van onderen Roestkleurig, volgens MILLER. 't Gewas blyft altoos groen en groeit op de Berg-Rotsen in Noord-Amerika. AN-

(6) *Rhododendron* Fol. nit. oval. obtusis venosis, margine acuto reflexo, Pedunc. unifloris. Ledum Lauroceraſi fol. *Am. Acad.* II. p. 200. Kalmia Fol. lanceolato-ovatis &c. MILL. *Dict.* T. 229. Chamærodod. Laurifolia sempervirens, Fl. bullatis, corymbosis. CAT. *Car.* III. p. T. 17. Azalea Flor. pulcherr. speciosis rubris. CLAYT. N. 832. GRON. *Virg.* 66.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

ANDROMEDA.

Zekere Planten, die in de eerste opslag grootelyks naar de Heide gelyken, en op even de zelfde plaatsen voortkomen, zyn, wegens de verschillendheid der Teeldeelen, daar van afgescheiden. RAJUS en MICHELIUS wilden ze onder den naam van *Ledum* begrypen; BUXBAUM noemde deze *Chamædaphne* en *Polii-folia*; HEISTER *Ericoides* en DILLENIUS *Ericonia*. TOURNEFORT begreep ze, met RUDBECK en PETIVER, onder 't Geslagt van *Erica* of Heide, waar van zy echter, wegens de verdeeling van den Kelk, de Bloem en 't Zaadhuisje, in vyven, en wegens het getal der Meeldraadjes, behoorden afgezonderd te worden, zo LINNÆUS oordeelt, die, dat zonderling is, zo veel overeenkomst tusschen dit Gewas en de bekende Maagd der Fabel-Historie vondt, dat hy 'er den naam van *Andromeda* aan toegeeigend heeft (*).

Dit Geslagt, welks Kenmerken, behalve de figuur der Bloemen, (die echter in allen niet Eyrond is, met den Mond in vyven gedeeld,) met die van 't voorgaande overeenkomen, bevat thans twaalf Soorten, meest Europische en Virginische Gewassen, als volgt.

(1) An-

(*) Si Ovidio, fabulam de Andromeda conscribenti, hæc ante Oculos fuisset Planta, vix melius quadrarent attributa, qui more Poëtico ex humili tumulo produxisset Olympum. *Fl. Lapp.* p. 127.

(1) Andromeda *met enkelde zydelingſe Bloemſteeltjes en Klokswyze Bloemen; de Blaadjes gepaard, opleggende, ſtomp, omgekruld.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. I. *Andromeda tetragona.* Vierhoekige.

Maar eenmaal was deeze Soort den Ridder in de Laplandſche Gebergten, en wel in 't midden van den Nagt, (zo men 't Nagt mag noemen, zegt zyn Ed., wanneer de Zon boven de Kimmen is, en zo ſterk ſchynt, dat haar Straalen 't Gezigt belemmeren, 't welk tevens door de ſterke Schaduwen van het laage Schynzel als beneveld is,) voorgekomen. Op zekere plaats, vier Uuren gaans ten Noordwesten van 't Gebergte Wallivari, in 't Diſtrikt van Lula, groeide dezelve in groote menigte, doch was meest in 't Zaad geſchooten, zo dat hy daar aan ſlegts een enkeld Bloempje vondt.

't Gewas zweemt veel naar Heide, geevende tot een Houtigen Wortel veele dunne Stengetjes uit, ongevaar twee Voeten hoog, die in Takjes verdeeld zyn, veel dikker door de Blaadjes van een half Duim lang, dezelven Schubswyze bekleedende. In 't eerst meende zyn Ed. dat dezelven driekantig; doch bevondt-

(1) *Andromeda* Ped. ſolitariis lateralibus, Cor. campanulatis, Fol. oppoſitis imbricatis obtuſis revolutis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 540. p. 299. *Veg.* XIII. Gen. 549. p. 338. Andr. Fol. quadrifariam imbricatis, obtuſis. *Fl. Suec.* 123. Andr. Fol. triquetre imbric. obtuſis, ex Alis florens. *Fl. Lapp.* 166. T. I. f. 4. *Hort. Cliff.* 163.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

vondtze naderhand vierkantig geplaatst te zyn. Hier uit komen enkelde Steeltjes voort, Draadachtig dun, een Duimbreed lang, met een knikkend Bloempje, dat Klokvormig is, wit, in vyven gesneeden en zeer naar die der Lelietjes van den Dale gelykende, met eenen Vleeschkleurigen Kelk en tien geelachtige Meelknopjes, omringende een wit Styltje, dat een weinig korter was dan de Bloem, nog overblyvende op een Zaadhuisje van ronde figuur, vyfhokkig, in de Kelk vervat.

II. *Andromeda Hypnoides.* Mosachtige.

(2) Andromeda *met enkelde endelingse Bloemsteeltjes, de Bloempjes Klokswyze; de Blaadjes Elsvormig en digt geplaatst.*

Een der gemeenste Plantjes in de Laplandsche Alpen is deeze Soort, welke bloeijende een zeer schoone vertooning maakt, doch anders naauwlyks van de gemeene Mos is te onderscheiden. Het heeft naauwlyks de hoogte van een Span, doch is niettemin Heesterachtig, bekleed met zeer smalle Blaadjes als Naalden, hebbende insgelyks Klokvormige Bloempjes en ronde Zaadhuisjes. De Meelknopjes zyn in deeze Soort gebaard.

(3) An-

(2) *Andromeda* Ped. solitariis terminalibus, Coroll. campanulatis, Fol. confertis subulatis. OED. *Dan.* T. 10. Andr. Fol. Aciformibus confertis. *Fl. Lapp.* 165. T. I. f. 3. *Fl. Suec.* 337, 335.

(3) Andromeda *met vergaarde Bloemſteeltjes en Eyvormige Bloemen; verſpreide, ſmalle, ſtompe, platte Blaadjes.* III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK.

Deeze groeit ook overal in de Laplandſche Gebergten, van waar dezelve door RUDBECK aan PETIVER bezorgd was, zynde naderhand, zo wel als de voorgaande, in Noorwegen gevonden, en insgelyks door OEDERUS afgebeeld. Onze Ridder, naamelyk, heeft deeze drie Soorten allereerst waargenomen, en zeer naauwkeurig in Plaat doen brengen. De tegenwoordige is van de beide voorgaanden grootelyks, zo in Gewas, als in Blad en Bloem, verſchillende. De Stengetjes, die ruuw en bruin zyn, groeijen ſomtyds een Voet hoog. De Blaadjes zyn ongevaar een Lyn breed, een halve Nagel lang, en ſtaan byna in den winkelhaak aan de Takjes, elkander geenszins bedekkende, maar byna als in het Empetrum, glad en groen. Van twee tot vyf Bloemſteeltjes komen uit de enden der Takjes voort, zynde Draadachtig, een Duim lang, ieder met een enkel Bloempje, dat eene Eyvormige figuur heeft en hoog blaauw is, met eenen paarſchen Kelk, zynde het Mondje ſamengetrokken, met eenen

III. *Cærulea.* Blaauwe.

(3) *Andromeda* Ped. aggregatis, Corollis ovatis, Fol. ſparſis linearibus obtuſis planis. OED. *Dan.* 57. *Fl. Lapp.* 165. T. 1. f. 5. *Fl. Suec.* 336, 354. *Hort. Cliff.* 163. Andromeda rarior Norvegica Burſer. *Amœn. Acad.* I. p. 332. Erica folio Abietis Flore Arbuti. BUXB. *Cent.* IV. p. 26. T. 53.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

eenen vyfdeeligen Rand, en de Vrugt een vyfhoekig Zaadhuisje, met het Styltje ook daar op. Dat topje, daar in 't eene Jaar de Bloempjes uitkomen, schiet Takjes in 't volgende Jaar. De Meelknopjes zyn hier ongebaard. BUXBAUM heeft dit Gewas, onder den naam van Heide met Dennebooms-Bladen en Aardbeziebooms-Bloemen, voorgesteld.

IV. *Mariana.* Marylandse.

(4) Andromeda *met vergaarde Bloemsteeltjes en Cylindrische Bloemen, de Bladen overhoeks, Eyrond en onverdeeld.*

Een Marylands Boompje, met kortere Paapenhouts Bladen, die bleek groen zyn, brengende uit een zelfde Knoopje verscheide Aardbeziebooms Bloempjes voort, die Aairswyze over den eenen kant uitbotten, van PLUKENETIUS in Afbeelding gebragt, maakt deeze Soort uit, welke de Meelknopjes als laatst gemeld en de Bloemen Rolrond Klokvormig heeft. De Bloemen zyn groot en wit van Kleur; de Bladen Lederachtig en glinsterende, de Zaadhuisjes vyfhoekig en aan 't end gaapende, zo men nader in Virginie, alwaar het ook groeit, waargenomen heeft.

(5) An-

(4) *Andromeda* Ped. aggregatis, Cor. cylindricis, Fol. alternis ovatis integerrimis. Arbuscula Mariana, brevioribus Evonymi foliis &c. PLUK. *Mant.* 25. T. 448. Andromeda Foliis ovatis &c. GRON. *Virg.* 49, 66.

(5) Andromeda *met vergaarde Bloemsteeltjes en Eyronde Bloemen, de Bladen overhoeks, Lancetvormig en omgekruld.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

V. *Poliifolia.* Rosmarynbladige.

Onder den naam van *Rosmarynbladige* Heide is deeze voorgesteld door PLUKENET, maar BUXBAUM noemtze *Poliifolia.* Zy komt in de Veenige Moerassen der Noordelyke deelen van Europa, Lapland, Sweeden, Noorwegen, niet alleen, maar ook in die van Switzerland en elders voor; zelfs in Engeland, volgens RAY, die het Moeras-Ledum van zyn Land noemt. Het is de *Ericoides* van HEISTER; de *Ledoides* van anderen. HALLER noemt het een regtopstaande Heester, van een Elle hoog. LINNÆUS vondt hetzelve door geheel Lapland en Sweeden, zelfs in de Gebergten, op vogtige plaatsen, in de Bosschen met veele, doch anders dikwils met maar eene Bloem aan een Stengetje, welke door haare schoonheid van Kleur de meeste anderen van dien oord overtrof. De Meelknopjes zyn in deeze, volgens OEDERUS, gebaard.

(6) An-

(5) *Andromeda* Ped. aggregatis, Coroll. ovatis, Fol. alternis lanceolatis revolutis. Andr. Fol. alt. lanceol. margine reflexis. *Fl. Lapp.* 163. T. I. f. 2. *Fl. Suec.* 335, 353. *Hort. Cliff.* 163. R. *Lugdb.* 440. HALL. *Helv.* 416. Opusc. 140. Poliifolia. BUXB. *Act. Petr.* II. p. 345. *Cent.* V. p. 28. T. 49. f. 1. Vitis Idææ affinis OED. *Dan.* T. 54. Erica humilis Rosmarini folio. PLUK. *Alm.* 136. T. 175. f. 3.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

VI. *Bryantha.* Siberische.

(6) Andromeda *met getuilde Bloemen, ovaale Bladen en neerleggende Stengen.*

Deeze, door den Heer GMELIN in de beschryving der Planten van Siberie afgebeeld, groeit in Kamtschatka, onder het Empetrum, op de Rotsen, by dikke plaggen gelyk de Wilde Thym, hebbende veelbloemige Steeltjes. De Meelknopjes zitten loodregt aan de Rug der Meeldraadjes vast.

VII. *Dabeocia.* Ierlandsche.

(7) Andromeda *met hellende Trosjes, vierdeelige Eyronde Bloemen en overhoeksche Lancetvormige omgekrulde Bladen.*

Deeze, die te vooren, met reden, door den Ridder tot de Heiden betrokken was, wordt thans, om dat de uitwendige Gestalte veel naar die van de Vyfde Soort zweemt, hier t'huis gebragt, niettegenstaande het getal, in de deelen der Vrugtmaaking, volmaakt met de Heide strookt. De Kelk is vierbladig, de Bloem in vieren gedeeld met agt Meeldraadjes; het Zaadhuisje vierhokkig en vierkleppig. En, dewyl dit getal, van vieren en vyven, het eenig-

(6) *Andromeda* Flor. corymbosis, Foliis ellipticis, Caule prostrato. *Mant.* 238. Bryanthus. GMEL. *Sib.* IV. p. 133. T. 57. f. 3.

(7) *Andromeda* Racemis secundis, Flor. quadrifidis ovatis, Fol. alternis lanceolatis revolutis. *Syst. Veg.* XIII. Erica Racemo terminali, Foliis alternis, subtus tomentosis. *Sp. Plant.* 509. Erica Cantabrica, Flore maximo, Fol. Myrthi subtus incanis, TOURNF. *Inst.* 603. Erica sive Dabeoci Hibernis. RAJ. *Dendr.* 98.

eenigste onderscheidend Kenmerk van de Geslagten van *Erica* en *Andromeda* uitmaakt, niet alleen, maar ook verscheide Soorten van dit Geslagt zodanig naar Heide gelyken, dat menze 'er naauwlyks van onderscheiden kan; zo is deeze overbrenging zonderling. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Men vindt dit Gewas op zekere Bergen van Ierland, in een Veengrond. Het heeft Heesterachtige, Haairige, Roestkleurige Stengetjes, die aan 't end enkelde Trosfen uitgeeven, van eenbloemige Steeltjes, met Violetkleurige Cylindrisch Eyronde Bloemen, eens zo groot als die van de Rosmarynbladige. De Meeldraadjes zyn wit, de Meelknopjes bruin, Pylvormig, ongebaard, aan den top geknot, met twee Gaatjes. De Styl, die Draadachtig is, van langte als de Bloem, heeft een stompen Stempel.

(8) Andromeda *met hellende Trosſen, de Bladen liniaal met eene kleverige Haairigheid.* VIII. *Droſercides.* Kaapſche.

Hier wordt dus t'huis gebragt de Lymerige Heide van de Kaap, door BERGIUS beschreeven, welke het Loof byna als dat van een Soort van Zonnedaauw heeft, waar van de bynaam ontleend is. Het getal komt, in de deelen der Vrugtmaaking, somtyds de Heide nader, zegt de Heer MURRAY en de Meelknopjes zyn gebaard.

(9) An-

(8) *Andromeda* Racemis secundis, Fol. linearibus pilosis viscidis. *Mant.* 239. Erica glutinosa. BERG. *Cap.* 99. Chamaecistus Roris Solis foliis, PETIV. *Mus.* 22. T. 161.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK.

IX. *Paniculata.* Gepluimde.

(9) Andromeda *met naakte, gepluimde, hellende Trosjes, en Rolrondachtige Bloempjes, de Bladen overhoeks, langwerpig en gekarteld.*

X. *Racemosa.* Getroste.

(10) Andromeda *met hellende Trosjes, die Blikjes hebben, de Bloemen bultig Rolrond, de Bladen overhoeks langwerpig, met Tandjes.*

XI. *Arborea.* Boomachtige.

(11) Andromeda *met hellende naakte Trosjes, de Bloemen rondachtig Eyvormig.*

Deeze drie Soorten vallen in Noord-Amerika, en verschillen zeer in grootte van de anderen, inzonderheid deeze laatste, welke Boomachtig is, ja van den Heer CLAYTON genoemd wordt een Boom met kleine witte Bloemen, als Bekerachtig, naakt, Aairswyze over de eene zyde geschikt, de Bladen langwerpig gespitst; het Zaadhuisje klein, Kegelvormig, in vyven gedeeld. Het Afkookzel deezer Bladen, die zuur zyn, merkt zyn Ed. aan tot verkoeling en dorstlesschinge in de Hitte van de Koorts

(9) *Andromeda* Rac. sec. nudis paniculatis, Coroll. subcylindr. Fol. alternis oblongis crenulatis. Frutex Fol. serratis &c. CATESB. *Car.* II. p. T. 43. Vitis Idæa Amer. PLUK. *Alm.* 391. GRON. *Virg.* 66.

(10) *Andromeda* Rac. sec. Bracteatis, Cor. globoso-cylindricis, Fol. alternis oblongis serratis.

(11) *Andromeda* Rac. sec. nudis, Corollis rotundo-ovatis. Andromeda Arborea &c. GRON. *Virg.* 67. Frutex Fol. oblongis acuminatis, Floribus spicatis uno versu dispositis. CAT. *Car.* I. p. T. 71. SELIGM. *Veg.* III. D. bl. 36. Pl. XLII.

Koorts te dienen. Men noemt het deswegen de *Zuuringboom*, die, volgens CATESBY, wel een Stam krygt van een half Voet dik en twintig Voeten hoog. III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK.

(12) Andromeda *met hellende Trosſen, die Bladerig zyn, de Bloemen Rolrondachtig, de Bladen overhoeks, ſtomp Lancetvormig, geſtippeld.* XII. *Calyculata.* Groot gekelkte.

Volgens den Ridder zou deeze zo wel in Virginie en Kanada, als in Siberie en Rusland, huisvesten. Het is een Heeſter met Lederachtige Bladen, van gezegde figuur, die de Trosſen uit byzondere Takjes uitgeeft, met ovaale Blaadjes, de Bloempjes geſteeld voortkomende uit derzelver Oxelen, die den Kelk bedekt hebben met twee Blaadjes. Zy knikken over eene zyde. De Meeldraadjes hebben langwerpige Meelknopjes, in tweeën gedeeld en ongebaard.

Nog drie andere Soorten van Andromeda, in Noord-Amerika groeijende, zyn, volgens de Berigten van den Heer CLAYTON, door den Heer GRONOVIUS opgegeven. De eene, uit

(12) *Andromeda* Racem. ſecundis foliaceis, Coroll. ſubcylindricis, Fol. alternis, lanceolatis, obtuſis punctatis. *Fl. Suec.* II. N. 357. GORT. *Fl. Ingr.* 64. Ciſtus Ledon. ſ. Andromeda Fl. monopetalis, parvis albis tubuloſis, ſpicatim &c. GRON. *Virg.* 21? Chamæ-Daphne. BUXB. *Act. Petr.* I. p. 241. T. 8. f. 1. GMEL. *Sib.* IV. p. 119.

III. AFDEEL VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* uit de Westelyke deelen, in de Winter, aan denzelven gezonden, scheen veel naar deeze laatste Soort te gelyken: de andere, op de toppen der Bergen groeijende, hadt eene roode Schors: de derde, met wyde spitse Kelken, wordt van hem de *Roodknop-Boom* geheten (*).

EPIGÆA.

De uitwendige Kelk is in dit Geslagt driebladig, de inwendige in vyven verdeeld: de Bloem Trompetachtig: het Zaadhuisje met vyf Holligheden.

I. *Epigæa repens.* Kruipende. De eenigste Soort (1) is een kruipend Heester-Gewas, altyd groen, op drooge dorre Gronden van Virginie en Kanada, in de Pynboom-Bosschen, groeijende. De Takken van hetzelve zyn rond, met rosse Haairtjes bezaaid, en overhoeks bezet met Hartvormige, Lederachtige, effenrandige, gesteelde Bladen. Het bloeit in 't vroege Voorjaar, geevende, aan 't end der Takken, Trosfen uit van Bloemsteeltjes, met Pypachtige Vleeschkleurige Bloemen, die den rand in vier of vyf Slippen verdeeld hebben. MITCHEL heeft hier van een nieuw Geslagt, onder den naam van *Memecylum*, gemaakt.

GUAL-

(*) GRON. *Fl. Virg.* Lugdb. 1762. p. 67.

(1) Epigæa, *Syst. Nat.* XII. Gen. 541. p. 300. *Veg.* XIII. Gen. 550. p. 339. *Am. Acad.* III. p. 17. Memecylum. MITCH. *Gen.* 13. Arbutus Fol. ovatis integris. GRON. *Virg.* 49: 67. Pyrolæ affinis repens fruticosa &c. PLUK. *Alm.* 309. T. 107. f. 1. RAJ. *Suppl.* 596.

GUALTHERIA.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

Dit Geslagt heeft ook een dubbelden Kelk, den buitensten tweebladig, den binnensten in vyven gedeeld, de Bloem is Eyrond. Het Honigbakje heeft tien Punten. De Vrugt is een vyfhokkig Zaadhuisje, bekleed met den binnensten Kelk in een Besie veranderd.

Monogynia.

I. *Gualtharia procumbens.* Hurkende.

De eenigste Soort (1) door den Heer KALM op dergelyke plaatsen van Kanada waargenomen, alwaar het van de Wilden *Pollom* geheten wordt, heeft den gedagten Geslagtnaam naar den Franschen Geneesheer GUALTHIER, aldaar gewoond hebbende, en in de Kruidkunde zeer ervaren, bekomen. De Sweeden, zegt KALM, noemen het *Thebuske*, om dat zy het Aftrekzel der Bladen in plaats van Thee drinken. Het heeft naauwlyks meer dan een Span hoogte, is Takkig en altyd groen, met ovaalachtige Blaadjes, die glad zyn met spitse Tandjes; komende de Bloemen enkeld uit de Oxelen voort, aan Steeltjes hangende en wit van Kleur. De Vrugt is een roode Besie.

ARBUTUS.

De figuur der Bloem, die Eyrond of liever Bel-

(1) Gualtheria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 542. p. 300. *Veg.* XIII. Gen. 551. p. 339. *Am. Acad.* III. p. 14. DU HAM. *Arbr.* I. p. 286. T. 113. Vitis Idæa Canadensis Pyrolæ folio. TOURNF. *Inst.* 608. Anonyma Pedunculis arcuatis. COLD. *Noveb.* 98.

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK.

Belvormig is, maakt een voornaam Kenmerk van dit Geslagt uit, maar in dit opzigt verschilt zy weinig van die der Andromeda of Heide, ja zelfs weinig of niet van de Bloem der Boschbessen*. Hier is het getal der Meeldraadjes tien, en de Bloem aan den Mond in vyven gesneeden, van onderen doorschynende (*): de Vrugt een Besie met vyf Holligheden, in de Kelk aanrypende, terwyl in de Boschbessen die Kelk zelf de Besie wordt.

Eenwyvige.

* *Vaccinium*

Vyf of vier Soorten komen in dit Geslagt voor, meest in Europa en Noord-Amerika huisvestende, als volgt.

I. *Arbutus Unedo.* Europische.

(1) Arbutus, *met gladde Zaagswys getande Bladen, en veelzaadige Besfen.*

In de Bosschen, zo der Zuidelyke deelen van

(*) *Corolla ovata: ore basi pellucidâ* vindt men in *Syst. Nat.* Ed. XII: het welk de Heer MURRAY, hoe onverstaanbaar ook, in *Syst. Nat. Veg.* Ed. XIII. slegts nageschreeven heeft, zonder te letten, dat daar het woord *quinquefido* ontbrak, en dat het moest zyn *Ore quinquefido, Basi pellucidâ*: gelyk men in de Optelling van de Kenmerken aan 't Hoofd der Klasse, *Cor. ovata, Basi diaphana* heeft. De Basis is immers regt het tegengestelde van den Mond. *A Vaccinio differt Fructu intra Florem, eoque perpetuo quinquefido, Campaniformi*, zegt de Heer HALLER.

(1) *Arbutus* Caule Arboreo, Fol. glabris serratis, Baccis polyspermis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 543. p. 300. *Veg.* XIII. Gen. 552. p. 339. *Hort. Cliff.* 163. R. *Lugdbat.* 440. SAUV. *Monsp.* 59. GOUAN *Monsp.* 207. GER. *Prov.* 439. GRON. *Orient.* 137. Arbutus folio serrato. C. B. *Pin.* 460. MILL. *Dict.* T. 48. f. 1, 2. Arbutus. CAM. *Epit.* 168. DOD. *Pempt.* 804. RAJ. *Hist.* 1576.

van Europa, als der Westelyke deelen van Ierland, en in de Levant, komt deeze Soort voor, welke in 't Italiaansch *Albaro*, in 't Spaansch *Mandronho*, in 't Fransch *Arbousier*, getyteld wordt. In de Noordelyke deelen van Europa voert hy, in 't Hoogduitsch, den naam van *Erdbeerbaum*, dat is Aardbesie-Boom, 't welk de Engelschen met *Strawberry-Tree* navolgen.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Schoon dezelve, in Griekenland, somtyds een Boom wordt, naar het getuigenis van BELLONIUS, blyft hy doorgaans maar laag en Heesterachtig, groeijende op de manier der Kwee-Boomen. De Stam en Takken zyn bogtig met een ruuwe Schors: de Bladen als die van den Laurierboom, op de kanten scherp getand, dik, groen, aan de enden paarschachtig: de Bloempjes wit van Kleur en aangenaam van Reuk, komen aan Risten voort, en daar op volgen de Vrugten, naar Aardbesiën gelykende, maar grooter, volkomen rond, ruuw van buiten, ryp zynde schoon rood en in vyf Holligheden veele Zaadjes bevattende, niet grooter dan Geerst (*).

Deze Vrugt schynt *Unedo* van PLINIUS genoemd te zyn, 't welk daar van afgeleid wordt,

(*) *Baccæ polyspermæ, tuberculis Seminum exasperatæ*, zegt LINNÆUS, door overhaasting: want het zyn geenszins de Zaadjes die deeze Vrugten ruuw maaken, gelyk uit de fraaije Afbeelding van TOURNEFORT, als anders, genoegzaam blykt.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwywige.*

wordt, dat men 'er, wegens de wrangheid, maar eene Besie van zou kunnen eeten. Dit moet dan zien op de onrype Vrugt: want anders is dezelve zoet, doch tevens laf, byna als de Lysterbessen, gelyk zy ook tot Aas strekt voor dergelyk Gevogelte. Zelfs kan de Landaart en Grond daar in een aanmerkelyk verschil maaken, gelyk men dit aan sommige Peeren, en Haagappelen, ziet. Hoe zou men anders de Bladen, Bast en Vrugten, als een Stoppend Middel, tegen den Buikloop kunnen aangepreezen vinden. Zo dikwils ik van die Vrugten gegeten heb, maakten zy my Pyn in de Maag, zegt J. BAUHINUS, maar CLUSIUS getuigt, dat hy 'er veelen van, zonder eenig hinder, genuttigd heeft, zynde dezelven zo aangenaam als Aardbesiën; hoewel niet zonder wrangheid en van een byzonderen Smaak. Te Padua komen zy op de Markt te koop, en worden 'er, van 't Gemeen, niet minder gretig gegeten, dan in Spanje.

A. *Andrachne.* Syrische.

(A) Arbutus *met gladde effenrandige en gekartelde Bladen, de Besſen veelzaadig.*

Het verschil tusschen deeze en de voorgaande is naauwlyks genoeg, om 'er een byzondere Soort

(A) *Arbutus* Caule Arboreo Fol. glabris integerrimis serratisque, Baccis polyspermis. Andrachne frutescens, Spicâ erectâ, Fol. ovat. integerrimis & serratis. EHRET, *Phil. Trans.* VOL. LVII. p. 114. T. 6. opt.

Soort van te maaken; weshalve zy ook thans van het getal is uitgemonsterd. De keurlyke Afbeelding van den Heer EHRET toont niettemin een weezentlyk verschil aan. Behalve dat de Bladen maar weinig en veelen in 't geheel niet getand zyn, hangen de Trossen ook zodanig niet, en hebben ruige Steeltjes, met eene aanmerkelyke Lymerigheid. Uit Zaad, dat van Aleppo, nu ruim twintig Jaar geleeden, door Doktor RUSSEL overgezonden was, is deeze te Londen geteeld en door het enten op den gemeenen Aardbesie-Boom wat veranderd. Die Doktor schreef; dat de Schors van den Stam en de dikste Takken, eenige Maanden in 't Jaar, heerlyk Karmozyn-rood was; gelyk men de jonge Takjes in die uit Zaad geteeld ook bevondt te zyn. De Heer EHRET heeftze onder den naam van *Andrachne* beschreeven.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Arbutus *met hurkende Stengen, de Bladen Eyrond eenigermaate getand, de Bloemen verspreid, de Bessen veelzaadig.* II. *Acadiensis.* Akadische.

Deeze is, onder den naam van Akadische Vosse-Bessen, met Bladen van Alaternus, door TOURNEFORT voorgesteld.

(3) Arbutus *met hurkende Stengen, de Bladen gerimpeld en Zaagswyze getand.* III. *Alpina.* Alpische.

Dee-

(2) *Arbutus* Caulibus procumbentibus. Fol. ovatis subserratis, Flor. sparsis, Baccis polyspermis. Vitis Idæa Acadiensis Foliis Alaterni. TOURN. *Inst.* 608.

(3) *Arbutus* Caul. procumb. Fol. rugosis serratis. *Fl. Lapp. Suec.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* Deeze groeit niet alleen op de Bergen van Lapland, maar op de Switserſche Alpen en in Siberie; ja, zo het ſchynt, ook in Engeland. Zy heeft Stengen van een Voet lang en geſteelde witachtige Bladen, met zwarte of blaauwe Besſen, welke, (zo het de eerſte Vitis Idæa van CLUSIUS is, door hem op den top van *Schnealben* of Sneeuw-Alp, boven Newberg, waargenomen,) Vrugten draagt, die ſomtyds de grootte hebben van Kerſen, niet onaangenaam van Smaak. De Laplanders agten ze weinig en noemenze *Kraaijen-Besſen.*

IV. *Uva Urſi.* Beerendruif. (4) Arbutus *met hurkende Stengen en geheel ongekartelde Bladen.*

Het Gewas, dat CLUSIUS onder den naam van *Uva Urſi* of Beerendruif afgebeeld, en waar van TOURNEFORT dus een byzonder Geſlagt gemaakt heeft, komt in Switzerland en in de Noordelyke deelen van Europa, niet alleen, maar ook in de Gebergten van Languedok, Provence en zelfs in Spanje, voor. Aldaar

Suec. *H. Cliff.* R. *Lugdbat.* 440. HALL. *Helv.* 415. OED. *Dan.* 73. Vitis Idæa Fol. oblongis albicantibus. C. B. *Pin.* 470. Vitis Idæa I. CLUS. *Hiſt.* I. p. 61. *Pann.* p. 77, 78.

(4) *Arbutus* Caul. procumb. Fol. integerrimis. *Fl. Lapp.* 162. T. 6. f. 3. *Fl. Suec.* *H. Cliff.* &c. *Mat. Med.* 211. HALL. *Helv.* 415. Uva Urſi CLUS. *Hiſt.* I. p. 63. *Hisp.* p. 79. Icon optima. item. LOB. *Icon.* 366. & OED. *Dan.* T. 33. Radix Idæa putata & Uva Urſi. J. B. *Hiſt.* I. p. 524. Arbutus Noveboracenſibus Bearberry. COLD. *Noveb.* 104.

daar was het een Heestertje, met buigzaame Takjes, ongevaar een Voet lang, op den Grond leggende, en Bladen als die van den Aardbesie-Boom, doch naar 't end breeder of Spatelvormig, zynde niet getand. Het is door geheel Lapland en Sweeden zeer gemeen, groeijende op de droogste dorre Zandvelden, en aldaar *Meelbessen* genoemd wordende. Sommigen hebben het aangezien voor een Soort van Vossebessen *(Vitis Idæa,)* daar het in gestalte weinig van verschilt *. De Bladen zyn wat langer of langwerpiger, zo de Heer HALLER aanmerkt, en de Bloemen komen by Trosjes uit de Toppen der Takjes voort. LINNÆUS heeft bevonden, dat de Stengen van een tot drie Voeten lang zyn, en, de jonge inzonderheid, rood van Schors: het Loof, altyd groen, bestondt uit Eyronde Blaadjes, den rand omgebogen hebbende en byna Wollig: aan 't end der Takken kwamen enkelde Trosjes voort, van twee tot agt Bloemen, elk op haar eigen Steeltje, met een Schubbetje onder ieder Bloem. De Kelk was zeer klein, in vyven gedeeld, stomp, standhoudende, paarschachtig: de Bloem Eyvormig, wit, met een vyftandigen, omgebogen, stompen, Vleeschkleurigen, Mond: 't getal der Meeldraadjes tien, de Meelknopjes tweeborstelig: het Vrugtbeginzel Eyvormig; de Styl langer dan de Meeldraadjes; de Stempel stomp; de Vrugt een ronde gladde Besie met een droog Vleesch.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

* Zie bladz. 492.

Of

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* Of deeze Plant de *Beerendruif* van GALENUS zy, gelyk CLUSIUS zig verbeelde, is geene zekerheid. Sommigen houden daar voor een soort van Mispelboom *; anderen wat anders †. GALENUS zegt, dat dezelve een laag Heesterachtig Gewas is, in Pontus of Klein Asie groeijende met Bladen van Memecylon, draagende een ronde, roode, op den Smaak wrange Vrugt. De Besfen van deeze Soort zyn inderdaad van eene samentrekkende hoedanigheid, en komen uit dien hoofde onder de Geneesmiddelen in aanmerking. Zy worden in Sweeden nooit gegeten zegt onze Ridder; maar het Kruid verzamelt men in menigte in de Noordelyke deelen, en voert het naar Stokholm, alwaar het, als de Smak, gebruikt wordt van de Leertouwers. Sommigen willen, dat het de *Idæa radix* van DIOSCORIDES zou zyn, waar aan een sterke Samentrekkende kragt toegeschreeven wordt (*).

* Zie II. D. II. STUK, bladz. 603.
† Hier voor bladz. 491.

In deeze beide Soorten zyn de Besfen niet veelzaadig, gelyk de Vrugten van den Aardbesie-Boom, maar bevatten alleenlyk vyf Zaadkorrels. Het schynt dat de laatste de zelfde zy, welke men in Nieuw Jork *Bearberry*, dat is Beerenbesfen, volgens COLDEN, tytelt.

CLETHRA.

De Kelk in vyven gedeeld, met vyf Bloembaad-

(*) DALECH. *Hist. des Plantes* Lyon 1615. Livr. II. Chap. 36.

blaadjes een driedeeligen Stempel en een Zaadhuisje dat driekleppig is, met drie holligheden, maakt de byzondere Kenmerken uit.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

Maar ééne Soort is van dit Geslagt, tot nog toe, met zekerheid bekend (1), die men door CATESBY afgebeeld vindt, zeggende, dat het een Heester is met Bladen als der Haagappelboomen, welke op vogtige plaatsen van Carolina of Virginie in 't Water groeit. Hy voegt 'er by, dat dezelve ook het Klimaat van Engeland in de vrye Lugt verdraagt. De Hoogleeraar BURMANNUS heeft dit Gewas op zyn Ed. Buitenplaats, onder veele andere zeldzaam voorkomende Planten, in de vaste Grond, alwaar ik het bloeijende gevonden heb, en my een Takje met Bloemen daar van door zyn Ed. is medegedeeld.

I. *Clethra Alnifolia.* Elsbladige.

De bynaam is ontleend van PLUKENETIUS, die het *Amerikaansche Elsbladige* noemt, zynde dit mooglyk eene verscheidenheid: want de Bladen gelyken, in het gemelde, naar die der Elzen weinig. Het is, volgens den Heer GRONOVIUS ,, in Virginie een taamelyk ,, hooge Boom met ronde Takken, de Bladen ,, spits Lancetvormig, gesteeld, de bovensten ,, bree-

(1) Clethra. *Syst. Nat.* XII. Gen. 544. p. 301. *Veg.* XIII. Gen. 553. p. 340. GRON. *Virg.* 47, 67. DU HAM. *Arbr.* I. p. 176. T. 71. MILLER *Ic.* 281. Alnifolia Americana ferrata &c. PLUK. *Alm.* 18. T. 215. f. 1. CATESB. *Car.* I. T. 66. SEL. *Vog.* II. Band. Pl. 42.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

„ breeder en ſcherp getand, de onderſten, [die „ meest naar Elzen Bladen zweemen,] ſtomp „ Eyrond, doch ook met Tandjes. Aan 't „ end der Takken komen losſe Aairen voort, „ naauwlyks een Span lang, van onge- „ ſteelde Bloemen, ieder gevat in een Elsvor- „ mig Stoppeltje en met éen gryzen Kelk ge- „ wapend". Het Zaadhuisje is, volgens CLAYTON, vyfhoekig, droog, gevuld met zeer kleine, dunne Zaadjes. Clethra is de Griekſche naam van den Elzeboom.

SAMYDA.

Een vyfdeelige gekleurde Kelk, zonder Bloemblaadjes; maar een Honigbakje in tienen gedeeld, het Vrugtbeginzel omringende: het Zaadhuisje van binnen Beſie-achtig, driekleppig met éêne Holligheid, waar in de Zaaden nestelen. Dus zyn de byzondere Kenmerken voorgedragen.

Vyf Soorten, altemaal Westindiſche Planten, komen in dit Geſlagt voor, als volgt.

I. *Samyda parviflora.* Kleinbloemige.

(1) Samyda *met tienmannige Bloemen en Lancetswys' Eyronde, wederzyds gladde Bladen.* Van

(1) *Samyda* Floribus decandris, Foliis ovato - oblongis, utrinque glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 547. p. 301. *Veg.* XIII. Gen. 543. p. 340. Samyda parviflora. LOEFL. *It.* 260. Samyda Fol. ovatis &c. BROWN. *Jam.* 217. Caſearia Flor. decandris. JACQ. *Amer.* 21. *Hiſt.* 133. T. 85. Arbor Baccifera Fol. oblongis &c. SLOAN. *Jam.* 173. *Hiſt.* II. p. 108. T. 211. f. 2. RAJ. *Dendr.* 75.

Van SLOANE wordt deeze een Besſendraagende Boom genoemd, doch de Heer JACQUIN zegt dat het een Boompje is van vyftien Voeten hoogte, waar van zyn Ed. een Takje afbeeldt, hebbende hetzelve tot een nieuw Geſlagt, van *Caſearia*, betrokken. De Takken zyn dun en niet gedoornd, de Bladen als gezegd is, Zaagswyze getand, geſteeld, een Duim lang, aan de jonge groene Takjes. Vergaarde eenbloemige Steeltjes komen aan de oude Bladerlooze Takken voort, met een menigte van witte Bloempjes. Volgens SLOANE is de Vrugt zeer klein en Saffraankleurig. 't Getal der Meeldraadjes is tien.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(2) Samyda *met agtmannige Bloemen, en Hartvormige gladde Bladen.*

II. *Nitida.* Glanzige.

De Bladen zyn in deeze Soort flaauw gekarteld, en uit de Oxels komen dunne Bloemtrosſen voort. Het is mede een Boompje van vyftien Voeten volgens JACQUIN, 't welk zyn Ed. in het Kreupelboſch by Karthagena veel hadt aangetroffen.

(3) Samyda *met agtmannige Bloemen en gedoornde Takken.*

III. *Spinoſa.* Gedoornde.

Dit

(2) *Samyda* Flor. octandris, Foliis cordatis glabris. Caſearia nitida inermis Fl. octandris. JACQ. *Amer. Hiſt.* 132. Samyda Fol. nitidis cordatis &c. BROWN. *Jam.* 117. T. 23. f. 3.

(3) *Samyda* Flor. octandris, Ramis ſpinoſis. Caſearia aculeata Flor. octandris. JACQ. *Amer.* 21. *Hiſt.* 133. Guidonia Aurantii foliis aculeata. PLUM. *Gen.* 4. *Ic.* 147. f. 1.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Dit is een Boompje van zeven Voeten, volgens dien zelfden Heer, waar van de oude Takken hier en daar met Doornen zyn gewapend, de Bladen Eyrond ſpits, anderhalf Duim lang, geevende omtrent twaalf zeer kort eenbloemige Steeltjes uit ieder Oxel; zo dat de jonge Takken als geheel bedekt zyn met Bloemen wit van Kleur, de Kelkjes uit den paarſchen groen, een Pap bevattende die Oranjekleur verwt. Het was zyn Ed. menigvuldig op St. Domingo voorgekomen.

IV. *Pubescens.* Wollige.

(4) Samyda *met twaalfmannige Bloemen, de Bladen ſtomp ovaal, van onderen Wollig.*

De Samyda met ruige Eyronde Bladen, de Bloemen aan tropjes geplaatst, van BROWNE, komt hier bedenkelyk t'huis, zo wel als de Beſiedraagende Heeſter met effenrandige langwerpige Bladen en vyfbladige bleekgeele zeer welriekende Bloemen', van SLOANE op Jamaika waargenomen. De Vrugten van deezen laatſten werden 'er *Cloven-Berries*, dat is Nagel-Besſen, getyteld.

V. *Serrulata.* Gekartelde.

(5) Samyda *met twaalfmannige Bloemen, de Bla-*

(4) *Samyda* Flor. dodecandris, Foliis obovatis ſubtus tomentoſis. Samyda Fol. ovatis villoſis &c. BROWN. *Jam.* 218 ? Frutex Baccifer folio oblongo integro, Flore pentapetalo, pallide luteo, odoratisſimo. SLOAN. *Jam.* 173. *Hiſt.* II. p. 109 ? RAJ. *Dendr.* 75 ?

(5) *Samyda* Flor. dodecandris, Foliis ovato-oblongis ſerrulatis, Samyda Flor. dodecandris. JACQ. *Amer.* 21. *Hiſt.* 132.

Bladen langwerpig Eyrond en fyn gekarteld. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Dit is een Heestertje van twee of drie Voeten hoog volgens den Heer JACQUIN, die hetzelve op St. Domingo hadt gevonden. De *Guidonia* met Olmen-Bladen en een Sneeuw-Witte Roosachtige Bloem, van Pater PLUMIER, wordt hier t'huis gebragt. Het zonderlinge Honigbakje, dat zig als een Bekertje vertoont, maakt het voornaamste Kenmerk uit van dit Geslagt.

De Tweewyvigen onder de Tienmannige Plant-Gewassen, dat is die tien Meeldraadjes en twee Stylen of Stempels hebben, leveren ook eenige Heesters uit, als

ROYENA.

Een Geslagt, dat benoemd is ter Eere van den beroemden Leidschen Hoogleeraar den Heer ADR. VAN ROYEN, die de Kruidkunde, zo door zyne Onderwyzingen, als anders, ook niet weinig heeft voortgezet.

De overige Kenmerken zyn; een Bekerachtige Kelk; een éénbladige Bloem, met een omgeboogen rand; een eenhokkig vierkleppig Zaadhuisje.

Het behelst thans vier Soorten, altemaal van

132. Guidonia Ulmi folio, Flore roseo niveo. PLUM. *Gen.* 4. *Ic.* 146. f. 2.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK.

van de Kaap afkomstig, doch in de Openbaare Kruidhoven overgebragt; naamelyk

I. *Royena lucida.* Glanzige.

(1) Royena *met Eyronde ruuwachtige Bladen.*

Deeze maakt in de Hortus Medicus alhier een Takkig Boomgewas uit, van ruim zes Voeten hoogte, doch bereikt anders somtyds wel de grootte van den Laurierboom. De Schors is Aschgraauw; de Bladen zyn spits ovaal, omgekromd, twee Duim lang en een Duim breed, van boven glanzig donker groen, van onderen helder groen, digt bezet met een menigte van zwarte Stipjes. Of dit laatste natuurlyk zy, dan toevallig, kan ik niet verzekeren. Het bloeit jaarlyks met fraaije paarsche Bloempjes, doch draagt hier geen Vrugt, die volgens COMMELYN, welke het Gewas uit Zaad van de Kaap geteeld hadt, rond is, met vier driehoekige Steentjes.

II. *Royena glabra.* Gladde.

(2) Royena *met Lancetvormige gladde Bladen.*

Van deeze Soort is 't Gewas, in de Hortus alhier, wel zeven Voeten hoog: de Blaadjes zyn

(1) *Royena* Fol. ovatis scabriusculis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 550. p. 302. *Veg.* XIII. Gen. 555. p. 341. *Hort. Cliff.* 149. R. *Lugdbat.* 441. Staphylodendron Afr. sempervirens, Fol. splendentibus. COMM. *Hort.* I. p. 187. T. 96. Staph. Afr. folio singulari lucido. HERM. *Par.* T. 232. Pistacia Africana. PLUK. *Alm.* 298. T. 63. f. 4. T. 317. f. 5

(2) *Royena* Fol. lanceolatis glabris. R. *Lugdbat.* 441. *Hort. Cliff.* 149. BERG. *Cap.* 144. Vitis Idæa Æthiopica, Buxi minoris folio, Floribus albis. COMM. *Hort.* I. p. 125. T. 65. Vi-

zyn de helft ſmaller, taamelyk ſtyf doch regt en glad in vergelyking met de volgende: de Bloempjes veel kleiner en niet onaangenaam van Reuk. In de Afbeelding van COMMELYN gelyken zy meer naar die van Palm, dan in de tegenwoordig hier leevende. Hy hadt 'er een *Vitis Idæa* van gemaakt, naar welke Plant zy in Bladerloof zweemt. BERGIUS beſchryft deeze Soort omſtandig.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(3) Royena *met Lancetvormige ruige Bladen.*

III. *Royena hirſuta.* Ruige.

De Blaadjes zyn in deeze Soort zo Lancetvormig niet, als in de voorgaande, en meer ovaalachtig; ook zeer weinig naar die van Rosmaryn gelykende, geelachtig groen, aan beide zyden Wollig of met een zagt Dons bezet en ſlap met veele Adertjes. Zy bloeit ook hier te Lande.

(4) Royena *met langwerpig Hartvormige van onderen Wollige Bladen.*

IV. *Royena villoſa.* Wollige.

Deeze gelykt naar de eerſte Soort, maar heeft de Takken ruig: de Bladen zyn langwerpig

Vitis Idæa Æthiopica Myrthi foliis, Flosculis dependentibus. PLUK. *Alm.* 391. T. 321. f. 4.

(3) *Royena* Fol. lanceolatis hirſutis R. *Lugdb.* 441. Arbutus Fol. lanceol. &c. *Hort. Cliff.* 163. Staphylod. Afr. ſol. lanuginoſo Rosmarini latiore. BOERH. *Lugdb.* II. p. 235.

(4) *Royena* Fol. cordatis oblongis, ſubtus tomentoſis. *Syst. Veg.* XIII. Royena Fol. ovato-lanceolatis ſcabris. *Herb. Oldenl.* BURM. *Fl. Cap. Prodr.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

pig ovaal, van agteren Hartvormig, van onderen Wollig, ſtompachtig, met korte ruige Steeltjes. De Bloemen in de Oxelen, enkeld, knikkende, hebben ook ruige Steeltjes, niet langer dan de Bloem. Onder den Kelk zitten twee ſpits ovaale, ruige, afvallende Blikjes. Het ſchynt die te zyn, waar van onlangs een Takje aangebragt was, met ſtomp ovaale ruuwe Bladen, en Beſſen in de Oxelen, volgens den Heer N. L. BURMANNUS. Maar, hoe kan een Gewas met eene Beſie-achtige Vrugt tot dit Geſlagt behooren? Een dergelyke thans in de Hortus zig bevindende, heeft Bladen als van den Laurier-Kers Boom, Lancetvormig ovaal, van onderen Wollig maar niet ruuw, dik en ſtyf, wel vyf Duim lang en by de twee Duimen breed.

HYDRANGEA.

Een vyfbladige Bloem, een vyfdeelige Kelk boven het Vrugtbeginzel, dat een tweehokkig, tweeſnuitig, rondom beſneeden Zaadhuisje wordt, zyn de byzondere Kenmerken van dit Geſlagt.

I. *Hydrangea arboreſcens.* Boomachtige.

De eenigſte Soort (1), in Virginie huisveſtende, is een Heeſter, niet zeer hoog van Stam, met vierhoekige Takken, Hartvormige ge-

(1) Hydrangea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 551. p. 302. *Veg.* XIII. Gen. 557. p. 341. DU HAM. *Arbr.* I. p. 198. T. 118. GRON. *Virg.* 50, 69.

Fig. 1.
Fig. 2.
A
B

B

gespitste, Zaagswys' getande, gladde Bladen, de bovensten Eyrond. De Takken loopen uit in een trop van gepaarde Steeltjes, die langer dan de tusschenwydte der Bladsteelen, zeer menigvuldig, verscheide maalen verdeeld, een digte Tuil maaken, van kleine witte welriekende Bloempjes. Het Zaadhuisje, dat in twee holligheden vol is van kleine Zaadjes, heeft twee kromme Hoorntjes. 's Winters verliest dit Gewas zyne Takjes. Van deszelfs figuur zal de Geslagtnaam, een Water-Kruik, Emmer of iets dergelyks betekenende, afkomstig zyn. 's Winters raakt dit Gewas zyne Takjes kwyt. III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Digynia.*

CUNONIA.

De Bloem en Kelk zyn in dit Geslagt beiden vyfbladig, met de Stylen langer dan de Bloem. De Vrugt is een tweehokkig gespitst Zaadhuisje, dat veele Zaadjes bevat.

De eenigste Soort (1), aan de Kaap groeijende, is *Oosterdykia* genoemd geweest door den Hoogleeraar J. BURMANNUS, ter eere van de beroemde Heeren OOSTERDYK, Vader en Zoon. Zy maakt aldaar, zo zyn Ed. aanmerkt, een grooten Boom, die bruin en ruuw van I. *Cunonia Capensis.* Kaapsche.

(1) Cunonia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 552. p. 302. *Veg.* XIII. Gen. 556. p. 342. Oosterdykia Flor. spicatis pentapetalis, Fol. oblongis subincanis serratis. BURM. *Afr.* 259. T. 96. Arbuscula Arbuti alatis foliis Africana. PLUK. *Alm.* 45. T. 191. f. 4.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

van Schors is, en wiens Hout, aldaar gemeenlyk *Esſchen-Hout* geheten wordende, tot de Timmeragie zeer dienſtig is. De Bladen gelyken taamelyk naar die der Esſcheboomen, als zynde paarswyze aan een Steel geplaatst, met een oneffen Blad aan 't end, doorgaans zeven in getal. Maar het byzondere, dat deeze Boom heeft, zyn zekere Spatelachtige, geſteelde Klieren in de Oxels der Bladen. Bovendien draagt hy dubbelde Aairen, naar die van 't Vosſen-Staart Gras gelykende, geheel uit de Bloempjes ſamengeſteld, met zekere uitſteekende Puntjes, dat de Stylen zyn, rondom bezet, waar van vervolgens Vrugt-Aairen worden, beſtaande uit kleine tweehoornige Zaadhuisjes. Het Afrikaanſch Boompje, met gewiekte Aardbezie-Booms Bladen, van PLUKENETIUS, is hier t'huis gebragt.

PL. XXV. *Fig.* I.

In verſcheide opzigten komt daar mede dat Takje overeen, 't welk zig onder myne Kaapſe Planten bevindt, hier nevens, op PLAAT XXV, afgebeeld. De Bladen zyn zeven of meerbladig gevind, en hebben ieder op zig zelve byna een Vinger langte, gelyk ten opzigt van de eerſte *Ooſterdykia* door den Hoogleeraar J. BURMANNUS gemeld wordt; maar van gedagte Spatelachtige Klieren openbaart zig niets, of het moeſten de Lidtekens daar van zyn, die zig boven aan het Takje vertoonen. Hier zitten de Bladſteelen tropswyze, van aanmerkelyke langte, eer zy de Bladen uitgeeven, die ongekarteld

zyn,

zyn, byna als in de gemelde. De Bloempjes komen aan Aairswyze Pluimen uit derzelver Oxelen voort, omtrent zo als in de tweede *Oosterdykia*, welke hier van den Ridder aangehaald is; maar volgens gezegden Heer BURMANNUS Mannelyke Bloemen hadt. De Bloempjes heb ik ten naauwkeurigste onderzogt, en bevind, dat zy den Kelk in vyven gedeeld, en sommigen de Bloem vyfbladig hebben, uit vyf holle Blaadjes bestaande, waar binnen tien langwerpige Meelknopjes, van gedaante als een Hoorn, ongesteeld, den Styl omringen, die pieramidaal, dik en zeer Haairig is; wit met een rondachtig bruin Hoofdje als Stempel, wordende van de Meelknopjes overdekt. Deeze deelen zyn hier, met sterke Vergrooting, op de Plaat vertoond. Of dit Gewas tot de gezegden behoore, dan een byzonder Geslagt uitmaake, zal door nader Waarneemingen blyken kunnen. Ik heb het hier, schoon tot de Eenwyvigen betrekkelyk, ter Proeve voorgesteld en kan nog dit zonderlinge daar omtrent berigten, dat eenigen van de door my onderzogte Bloempjes zes Blaadjes hadden en niet meer dan negen Meelknopjes (*).

III. AFDEEL. VIII. HOOFD-STUK. *Digynia.*

DIANTHUS. Anjelier.

Een Cylindrische Kelk, die eenbladig is, van on-

(*) Dewyl de *Stamina*, gelyk bekend is, somtyds in *Petala* veranderen, zo moet het evenwel tot de *Decandria* behooren.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Tweewyvige.*

onderen met vier Schubbetjes, bevattende vyf genagelde Bloemblaadjes: de Vrugt een Cylindrisch Zaadhuisje met eene Holligheid; zulks zyn de byzondere Kenmerken van dit Geslagt, welks gewoonen naam *Caryophyllus* onze Ridder met veel oordeel, wegens de gelyknaamigheid met dien van den Kruidnagelboom, veranderd heeft in den Griekschen naam *Dianthus*, op derzelver voortreffelykheid zinspeelende.

Onder de veele Soorten komen maar weinige Heesters voor, naamelyk de drie laatsten, als volgt.

XVIII. *Dianthus Arboreus.* Boomachtige.

(18) Anjelier *met een Heesterachtige Steng, Elsvormige Bladen en Zaagswys' getande Bloemblaadjes.*

Deeze Soort, op 't Eiland Candia in de Middellandsche Zee groeijende, is door ALPINUS in Afbeelding gebragt, onder den naam van *Boomachtige Wilde Anjelier*, die vyfbladig is. Hy zegt, dat dezelve op de Bergen van dat Eiland twee Ellen hoog en hooger groeit, hebbende een lange, harde Steng, van een Vinger dik, witachtig van Kleur en zeer knobbelig, Tak-

(18) *Dianthus* Caule Fruticoso, Foliis subulatis, Petalis Serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 560. p. 307. *Veg.* XIII. Gen. 565. p. 348. Caryophyllus Arborescens Creticus. C. B. *Pin.* 208. *Prodr.* 104. Betonica Coronaria Arborea Cretica. J. B. *Hist.* III. p. 328. Car. Arboreus sylvestris. ALP. *Exot.* 39. T. 38.

Takken uitgeevende die zig in kleinere verdeelen, hebbende hier en daar troppen van smalle Blaadjes, en aan 't end Bloemen als Anjeliertjes, witachtig paarsch, van een aangenaamen Reuk.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Digynia.*

(19) Anjelier *met een Heesterachtige Steng en Lancetvormige Bladen.*

XIX. *Dianthus Frutescens.* Heesterachtige.

Het eenigste Berigt van deeze Soort heeft men van den schranderen TOURNEFORT, die op zynen Levantschen Reistogt deeze schoone Anjelier-Struik waarnam, groeijende in de Kloven van afgryzelyke Rotsen op 't Eiland Serpho, van waar zy door Zaad was overgebragt en voortgeteeld in den Koninglyken Tuin te Parys. Dezelve hadt een kromme Steng van twee Voeten hoog en omtrent twee Duimen dik, Houtig, met eene zwartachtige Schors, als geringd. De Takken waren ook bruin, doch aan 't end groenachtig, en aldaar digt begroeid met Spatelachtige Bladen, dik en Vleezig, zo bitter als Gal. De Bloemen waren vyfbladig en volkomen Anjelierachtig, bleek graauw met paarsche Streepen. Dezelven kwamen somtyds enkeld, somtyds by Tuiltjes, uit de enden der Takjes voort. Het Zaadhuisje geleek naar dat der Anjelieren.

(20) An-

(19) *Dianthus* Caule Fruticoso Fol. lanceolatis. Caryophyllus Græcus Arboreus Leucoiji folio peramaro. TOURN. *Cor.* 23. *Itin.* I. p. 183. T. 9.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. XX. *Dianthus pungens.* Steekende.

(20) Anjelier *met eene laag Heesterachtige Steng, de Bladen smal Elsvormig, de Bloemblaadjes niet ingesneeden.*

Aan de Zeekust van Spanje is dit Gewas ontdekt, dat de Bladen eenigszins de Steng omvattende heeft, zynde dezelven platachtig, smal, gespitst. De Bloemsteeltjes, die van één- tot driebloemig zyn, komen uit de enden der zyd-Takjes voort, hebbende de Kelk vier Lancetswyze Schubben, en de Bloemblaadjes zyn aan den rand niet ingesneeden, gelyk in de andere Anjelieren.

BANISTERIA.

Onder de Driewyvige Heesters komt eerst in aanmerking dit Geslagt van klimmende Gewasfen, 't welk den naam naar den Kruidkundigen BANISTER voert. Hetzelve heeft den Kelk in vyven gedeeld, van buiten met Honiggaatjes: de Bloemblaadjes rondachtig, genageld; en brengt drie Zaaden, welke Vliezig gewiekt zyn, voort.

't Getal der Soorten, altemaal in de Westindiën, of in Amerika huisvestende, is zeven, als volgt.

I. *Banisteria angulosa.* Hoekige.

(1) Banisteria *met hoekig uitgegulpte Bladen.*

De

(20) *Dianthus* Caule suffruticoso, Fol. lineari-subulatis, Petalis integris. *Mant.* 240.

(1) *Banisteria* Foliis sinuato-angulosis. *Syst. Nat.* XII. Gen.

De eerste Soort is, volgens PLUMIER, een Gewas, bestaande uit lange Ranken, van weinig meer dikte dan een Schryfpen, die wederom dunnere Rankjes uitgeeven, en hier aan zitten de Bladen, tegenover elkander, op lange Steelen, byna een Handpalm groot. Uit derzelver Oxelen komen Trosjes voort of Tuiltjes, van zes of zeven Bloemen, die uit vyf Lepelachtige Blaadjes bestaan. De Vrugten gelyken naar die van de Schotsche Linden en hebben een heldere Taankleur. De Groeyplaats was op 't Eiland Dominika. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(2) Banisteria *met Eyronde Bladen en zydelingse Aairen, de Zaaden overend.* II. *Purpurea.* Gevinde.

De byzonderheid der Bladen die Gevind zyn, naar het Loof van de Basterd-Acacia gelykende, onderscheidt deeze Soort veel meer dan de Kleur der Bloemen, welke paarschachtig is of Purperkleurig. Die Pater heeft deeze in Zuid-Amerika waargenomen.

(3) Banisteria *met langwerpig Eyronde styve Bla-* III. *Laurifolia.* Laurier-bladige.

Gen. 568. p. 314. *Veg.* XIII. Gen. 573. p. 356. Acer scandens Folio angulofo. PLUM. *Sp.* 18. Clematis angulofo Folio, Aceris fructu. PLUM. *Amer.* 77. T. 92. RAJ. *Suppl.* 328.

(2) *Banisteria* Fol. ovatis, Spicis lateralibus, Seminibus erectis. Ban. Fol. pinnatis &c. MILL. *Dict.* Acer scandens Pseudo-Acaciæ folio, flore purpurascente. PLUM. *Sp.* 18. *Ic.* 15.

(3) *Banisteria* Fol. ovato-oblongis rigidis, Racemis terminalibus. MILL. *Dict.* Acer scandens Fol. Laurinis. SLOAN. *Jam.* 137. *Hist.* II. p. 26. RAJ. *Dendr.* 94.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.* *Bladen en Bloemtrosſen aan 't end der Ranken.*

Op 't Eiland Jamaika kwam deeze den beroemden SLOANE voor, die ſomtyds drie zodanige Zaadhuisjes, als de Europiſche Eſchdoorn, by elkander draagt. 't Gewas is, uitgenomen wat het Blad betreft, met de voorgaanden zeer overeenkomſtig,

IV. *Benghalenſis.* Citroenbladige. (4) Baniſteria *met langwerpig Eyronde geſpitſte Bladen, zydelingſe Trosſen en uitgebreide Zaaden.*

De Bladen van deeze onderſcheiden zig duidelyk van die der voorgaande Soort, nietttegenſtaande 'er de Laurierbladige van PLUKENET ook toe betrokken wordt. In Oostindie, in 't byzonder in Bengale, wordt deeze Soort ook gevonden, *Loo-Utan* genaamd by de Javaanen.

V. *Dichotoma.* Windebladige. (5) Baniſteria *met Eyronde Bladen en gegaffelde Takken.*

De

(4) *Baniſteria* Fol. ovato-oblongis acuminatis, Racemis lateralibus, ſeminibus patentibus. *Fl. Zeyl.* 176. Acer ſcandens Fol. Citri, flore cœruleo ſpicato. PLUM. *Ic.* 14. Acer Benghalenſis, Laurinis foliis, fructu tergemino, PLUK. *Alm.* 7. T. 3. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 106.

(5) *Baniſteria* Fol. ovatis, Ramis dichotomis. Baniſt. Fol. ovatis, Ramis dichotomis &c. *Hort. Cliff.* 169. Acer ſcandens Convolvuli folio, Flore ex Aureo coccineo. PLUM. *Sp.* 18. *Ic.* 13.

De Zaadhuisjes van deeze zyn met hunne Vleugels uitwaards gekeerd. Zy was Klimmende Eſchdoorn met Bladen van Winde en Goudkleurig roode Bloemen, van PLUMIER getyteld. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Trigynia.*

(6) Baniſteria *met Eyrondachtige, van onderen Wollige, Bladen, gearmde Takken en Kroontjeswyze Bloemen.* VI. *Fulgens.* Rondbladige.

Hier wordt de *Klimmende Amerikaanſche Triopteris*, met eene groote Goudglanzige Vrugt, van PLUKENETIUS, t'huis gebragt, zo wel als de Kleinere klimmende Eſchdoorn, die de gedaante van Hondendood heeft, met rondachtige Bladen, van SLOANE. 't Gewas heeft, volgens BROWNE, de Bladſteelen met twee Kliertjes; uit de Oxels komen de Bloemtrosſen byna als Kroontjes voort, en de Zaaden zyn gerimpeld met ééne Wiek.

(7) Baniſteria *met Eyrondachtige Bladen, gearmde Takken, en de Zaaden inwaards ſmaller.* VII. *Brachiata.* Smalzaadige.

De

(6) *Baniſteria* Fol. ſubovatis, ſubtus tomentoſis, Ramis brachiatis, Pedunculis umbellatis. Banist. Fol. ovatis, Ramis ramoſis &c. *Hort. Cliff.* 169. Banist. Fol. orbiculatis. BROWN. *Jam.* 231. Acer ſcandens minus, Apocyni facie, Folio ſubrotundo. SLOAN. *Jam.* 138. *Hist.* II. p. 27. T. 162. f. 2. Triopteris Americana ſcandens, Fructu fulgente majore Aureo. PLUK. *Mant.* 185.

(7) *Baniſteria* Fol. ſubovatis, Ramis brachiatis, Seminibus introrſum anguſtioribus. Ban. Fol. ſubovatis, Ramis ramoſis &c. *Hort. Cliff.* 169. Ban. Fol. ovatis acuminatis &c. MILL. *Dict.*

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Driewyvige.*

Dewyl de Takken, in de voorgaande Soort, ook gearmd zyn, en de Bloemen in de Vyfde Goudglanzig, zo acht ik dezelven bekwaamer door myne Bynaamen onderfcheiden. Deeze laatfte Soort heeft de Bloemen in losfe Aairen, en de Zaaden geeven inwaards geen Wiek uit. Het is mede een klimmend Rankgewas, dat in de Westindiën valt.

HIRÆA.

Dit Geflagt, door den Heer JACQUIN geopperd, is van zyn Ed. dus genoemd ter gedagtenisfe van den vermaarden N. DE LA HIRE, van wien verfcheide Natuur- en Kruidkundige Vertoogen, in de Verhandelingen van de Kon. Akademie der Weetenfchappen van Parys, aan 't licht gegeven, en van wiens Hand de Afbeeldingen zyn van Plantgewasfen, door een byzondere Konst gemaakt, vier Boekdeelen vullende, die in de Keizerlyke Bibliotheek bewaard worden.

Een vyfbladige Kelk, vyf rondachtige lang genagelde Bloemblaadjes: een Zaadhuisje beftaande uit drie ronde Hokjes, die ieder twee groote Vliezige Wieken op de Rug hebben, en enkelde rondachtige Zaaden bevatten: zyn de byzondere Kenmerken (*). De

(*) De Heer MURRAY geeft een driehokkig Zaadhuisje met drie Wieken en twee Zaaden op: doch zulks ftrydt tegen de Opgave van den Heer JACQUIN, van wien zyn Ed. dit Geflagt ontleend heeft. LINNÆUS zelf hadt gezegd, drie tweewiekige Zaaden. *Syst. Nat. Veg.* XII.

De eenigste Soort (1), door gedagten Heer omstreeks Karthagena in de Westindiën waargenomen, is van zyn Ed. dus gebynaamd, om dat het Gewas, een Boompje dat zelden hooger wordt dan vyftien Voeten, zyne Takken, die lang en taay zyn, naar den Grond of op de bystaande Ruigte neder laat zakken. Het heeft een Aschgraauwe Schors. De Bladen zyn langwerpig, om hoog een weinig breeder, aan beide enden stomp, effenrandig, van onderen glad, van boven met een fyne Wolligheid of Dons bekleed, tusschen de drie en zes Duimen lang. De Bloemen die zonder Reuk, doch fraay, geel van Kleur, een Duim breed zyn, komen aan sierlyke Trossen voort. Het bloeit in Juny, de Zaaden worden in September ryp.

III. Afdeel. VIII. Hoofdstuk. I. *Hiraea reclinata.* Neergebogen.

TRIOPTERIS.

Van de drie - Wiekigheid der Zaadhuisjes heeft dit Geslagt zynen naam. Dezelven, niettemin, zyn drie in getal, en hebben ieder twee Vleugels, welke zes Wieken ook aan het Vrugtbeginzel, even of het Bloemblaadjes waren, zig vertoonen. Ieder Zaadhuisje bevat een enkel Zaad. De Kelk is in vyven gedeeld. Het een en ander maakt de byzondere Kenmerken uit.

De

(1) Hiraea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 569. p. 315. *Veg.* XIII. Gen. 569. p. 356. JACQ. *Amer. Hist.* 137. T. 176. f. 42.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. I. *Triopteris Jamaicensis.* Jamaikasche.

De eenigste Soort (1) is een Gewas, dat op Jamaika zal waargenomen zyn. Hier mede schynt overeen te komen de *Driezaadige klimmende Eschdoorn* van PLUMIER met Citroenbladen en een kleinere Roosachtige Bloem, in Zuid-Amerika groeijende. Het heeft een windende Steng; de Bladen zyn puntig Eyrond, en de Bloemen komen by Tuiltjes of Kroontjes aan het opperste van de Steng voort.

Onder de Vyfwyvigen van deeze Klasse is maar één Geslagt, dat eigentlyk hier t'huis behoort, genaamd

COTYLEDON. Navelkruid.

Een vyfdeelige Kelk, een eenbladige Bloem met vyf Honigschubbetjes aan den Voet van 't Vrugtbeginzel, maakt de byzondere Kenmerken, met de vyf Zaadhuisjes, uit welken de Vrugt bestaat.

Zeven Soorten komen thans in dit Geslagt voor, onder welken eene Europische, als volgt.

I. *Cotyledon orbiculata.* Rondbladig.

(1) Navelkruid *met rondachtige, platte, effenrandige Bladen, en eene Heesterachtige Steng.*

De

(1) Triopteris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 570. p. 315. *Veg.* XIII. Gen. 574. p. 356. *Hort. Cliff.* 169. Acer scandens tricoccos Fol. Citri, Flore roseo minore. PLUM *Ic.* 9. T. 16?

(1) *Cotyledon* Fol. orbiculatis, carnosis, planis, integerrimis, Cau-

De meeste Soorten van dit Geslagt hebben, wegens de dikte der Bladen en manier van groeijing, een aanmerkelyke overeenkomst met de *Sedum*, genaamd Huislook of Donderbaard. Deeze wordt van HERMANNUS Afrikaansche Heesterachtige Sedum, met rondachtige Bladen, geheten. 't Is een Kaapsch Gewas, op drooge Zandige Vlakten aan de Zeekust Heesterachtig groeijende, met eene dikke, witachtig groene Steng, die van onderen met dikke rondachtige Bladen digt begroeid is, geevende van boven dunne Takjes uit, aan welken Klokswyze Bloemen hangen, die zig als uit vyf roode omgekrulde Blaadjes samengesteld vertoonen, en op dezelven volgen vyf Haauwtjes, die het Zaad bevatten. Onder de vreemde Gewassen in onze Tuinen is het gemeen.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(2) Navelkruid *met Spatelvormig Lancetswyze* Bladen.

II. *Cotyledon spuria.* Langbladig.

Caule Fruticoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 574. p. 316. *Veg.* XIII. Gen. 578. p. 357. *Hort. Cliff.* 276. R. *Lugdbat.* 454. Cot. Afr. frutescens incanum, orbiculatis foliis. HERM. *Lugdbat.* 549. T. 551. MORIS. *Hist.* III. p. 474. S. 12. T. 7. f. 39.

(2) *Cotyledon* Fol. alternis Spatulatis carnosis integerrimis, Caule Fruticoso. Cot. Afr. frutescens, Fol. longo & angusto, Flore flavescente. COMM. *Rar.* T. 23. BURM. *Afr.* Tab. 18, 19. f. 1. & T. 22. f. 1. Cot. Afr. fol. depressis, cruciatis. WALTH. *Hort.* 16. Sedum Afr. teretifolium, Flore Hemerocallidis. MORIS. *Hist.* III. p. 474. S. 12. T. 7. f. 40.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

ze Bladen, die Vleezig en effenrandig zyn, de Steng Heefteraghtig.

Behalve de Afrikaanſche Cotyledon met een lang en ſmal Blad en geelachtige Bloemen, van COMMELYN, en verſcheidene van den Hoogleeraar J. BURMANNUS in Plaat gebragt, wordt hier ook het Afrikaanſche Vingerbladige Huislook van MORISON betrokken. De Steng is zeer dik, met ſtompe Takken, welke aan 't end alleen bezet zyn met dikke, langwerpige, geſteelde Bladen, geevende een Aair uit van een Voet lang, met knikkende geelachtige omgekrulde Bloemen, van binnen rood geſtippeld. De Meeldraadjes zyn een weinig langer dan de Styl en de Meelknopjes rood.

III. *Hemisphærica.* Halfrondbladig.

(3) Navelkruid *met half-Klootronde Bladen.*

Deeze is ook een Kaapſche, door DILLENIUS in Afbeelding gebragt.

IV. *Serrata.* Zaagtandig.

(4) Navelkruid *met ovaale gekartelde Bladen en eene ge-aairde Steng.*

Van den zelfden is deeze, onder den naam van Cretiſche, als van 't Eiland Kandia afkomſtig zynde, met een langwerpig Blad met Franje, afgebeeld.

(5) Na-

(3) *Cotyledon* Foliis ſemiglobofis. *Hort. Cliff.* 176. R. *Lugdb.* 454. Cotyledon Capenſis, Folio ſemiglobato. DILL. *Elth.* 112. T. 95. f. 111.

(4) *Cotyledon* Fol. ovalibus crenatis, Caule ſpicato. *Hort. Cliff.* 497. R. *Lugdbat.* 454. Cotyledon Cretica Folio oblongo fimbriato. DILL. *Elth.* 113. T. 95. f. 112.

(5) Navelkruid *met gekapt Schildvormige, Zaagswys' getande overhoekse Bladen, een Takkige Steng, de Bloemen overend.* III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. V. *Umbilicus Veneris.* Europisch.

Deeze Soort is van ouds bekend onder den naam van *Cotyledon* of *Umbilicus Veneris*, dat is Venus-Navel. Men gaf 'er ook wel den naam van *Acetabulum*, met het Grieksch overeenkomstig, wegens de Holligheid der Bladen aan. De Italiaanen noemen het Gewas *Bellico di Venere*; de Toskaners *Copertojole*, de Spanjaarden *Vasillos*, de Franschen *Escudes*, dewyl de Bladen Schildvormig zyn, de Duitschers *Frawen-Nabel* of *Nabelkraut*, en de Engelschen *Navelwort.*

Tweederley vindt men het; de eerste noemt J. BAUHINUS de Echte, met een Knobbeligen of Bol-Wortel. Dit heeft MORISON Geel Huislook der Muuren, dat geaaird is, met ronde genavelde Bladen, getyteld. Sommi-

(5) *Cotyledon* Fol. cucullato-peltatis, ferrato-dentatis alternis, Caule ramoso, Flor. erectis. GRON. *Or.* 141. *Vir. Cliff.* 39. R. *Lugdbat.* 454. Cot. Flore luteo, radice repente. DODART *Mem.* 265. T. 73. Cot. Rad. tuberosâ longâ repente. MORIS. *Prael.* 257. RAJ. *Hist.* 1878. Umbilicus repens. CAM. *Epit.* 858. *β.* Cot. vera Rad. tuberosâ. J. B. *Hist.* III. p. 683. Cotyledon major. C. B. *Pin.* 285. Cot. Umbilicus Veneris. CLUS. *Hist.* II. p. 63. *Hisp.* 332. GOUAN *Monsp.* p. 220. GER. *Prov.* p. 429. TOURN. *Inst.* 90. DOD. *Pempt.* 131. Sedum luteum murale spicatum, Folio umbilicato rotundo. MORIS. *Hist.* III. p. 470. S. 12. T. 10. f. 4.

III. Afdeel. VIII. Hoofdstuk. *Vyfwyvige.*

migen hadden verzekerd, dat het nooit voorkwam dan op oude Muuragiën, maar Clusius nam hetzelve, in het doorreizen van Spanje- en Portugal, niet alleen op dezelven, maar ook op Daken, Rotſen, Aarden Wallen en zelfs ſomtyds in een vrugtbaare Grond, aan den Voet van Olyf en Dadelboomen, als ook op de Stammen van oude Kurkboomen, waar.

De Wortel geeft een trop Steelen uit, van een Handbreed lang, die aan 't end het middelpunt ſchraagen van een rond hol Blad, en tusſchen deeze Steelen ſchiet hy twee of drie Stengetjes, welke Aairswyze bezet zyn met groenachtige Bloempjes. Deeze Stengetjes geeven ſomtyds verſcheide Aairen uit. Het Zaad, dat op de Bloemen volgt, in vyf Hokjes vervat, is klein.

In de Zuidelyke deelen van Provence vindt men dit groote Navelkruid, volgens Gerard, nevens de Muuren, maar Garidel merkt aan, dat het omſtreeks Aix zeer gemeen is in de Gaten van oude Muuragiën, zonder Kalk gebouwd. De Bladen zyn door de oude Geneeskundigen als zeer verzagtende aangemerkt, inzonderheid tegen Ontſteekingen, als ook tegen 't Graveel dienſtig, komende, wegens hunne Sappigheid, daar in overeen met de gewoone Huislook of Donderbaard, die thans, in plaats van dezelven, in de Popeljoen-Zalf gebruikt wordt.

De andere, die ook in Paleſtina en in Engeland zou gevonden zyn, heeft geen Bolronden maar een langen kruipenden Wortel en geele Bloemen. DODART merkt aan, dat dezelve de Bladen gekarteld heeft, 's Winters groen blyvende, maar in Mey verdorrende, tusſchen welken een dunne ronde Steel opſtygt, die in verſcheide Takjes, met Bloemen beladen, is verdeeld. Of dezelve een weezentlyk verſchillend Gewas uitmaake van de voorgemelde, is niet zeker. III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(6) Navelkruid *met verdeelde Bladen en vier deelige Bloemen.* VI. *Laciniata.* Oostindiſch.

De Bladen zyn in dit Gewas zodanig verdeeld, dat RUMPHIUS hetzelve de *Eende-Plant* noemt, doch dit was beter gezegd Eende-Poot, en hy moet hier zyn Oog gehad hebben op een byzonder ſlag van Eenden, Duikers genaamd: want in de gewoone Eenden is de Voetzool gewebd en onverdeeld. Ieder Blad ſtaat op een langen dikken Steel, en is doorgaans verdeeld in drie Lappen, welke, zo hy

(6) *Cotyledon* Fol. laciniatis, Flor. quadrifidis. Cot. fol. trifidis &c. *Hort. Cliff.* 175. R. *Lugdbat.* 454. Cot. Afra, Folio craſſo lato laciniato, Flosculo Aureo. BOERH. *Lugdb.* I. p. 288. T. Teleph. Afr. anguſt. folio, Flore Aurantiaco. PLUK. *Alm.* 362. T. 228. f 3. Telephium Indicum. BONT. *Jav.* 132. Planta Anatis. RUMPH. *Amb.* V. p. 275. T. 95. BURM. *Fl. Ind.* p. 106.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

hy aanmerkt, elk op zig zelf naar een Haanekam gelyken. Zy ſtaan digt om den middel-Stam als een Kroon, naar ſommige Soorten van Kool gelykende. 't Gewas heeft ſappige Stengen, een Vinger of Duim dik, in Leden verdeeld en veelal op den Grond leggende, maakende te ſamen een Struik die vier Voeten hoog wordt. Zelden geeft het Bloem of Zaad: maar is vol van een dergelyk Sap als de Huislook, van dergelyken aart. Het heeft, naamelyk, een zeer verkoelende kragt, wordende het Sap daar van uitwendig op het Lighaam geſmeerd, om Ontſteekingen te verdryven, of ingenomen in Heete Koortſen, als wanneer het de Hitte tot verwondering maatigt. De Bloemen zyn in vieren gedeeld en hebben agt Meeldraadjes. Het groeit niet alleen in Oostindie, maar ook in Afrika, zo LINNÆUS aanmerkt; zullende dat Gewas zyn, het welke BOERHAAVE Afrikaanſch Navelkruid met een dik breed geſnipperd Blad en Goudgeele Bloempjes, getyteld heeft. De Heer GOUAN tekent aan, dat de onderſte Bladen Wigvormig, in drieën verdeeld, de bovenſten langwerpig en onverdeeld zyn (*).

VII. *Hispanica.* Spaanſch.

(7) Navelkruid ***met langwerpige byna Spilrende Bladen, de Bloemen aan Tuiltjes.***

Aan

(*) Cotyledon laciniata. *Hort. Monsp.* p. 220.

(7) *Cotyledon* Fol. oblongis ſubteretibus, Flor. faſciculatis. LOEFL. *It.* p. 77. T. 1. Cotyl. maritima Sedi folio, Flore car-

Aan de Zee-Kust van Spanje, als ook in 't Noorderdeel van Afrika of Barbarie, en in de Levant, valt eene Soort van Navelkruid, die van alle anderen verschilt, doordien de Bladen byna Rol- of Spilrond zyn. SHAW heeft dezelve *Moeras-Cotyledon*, met Loof van Donderbaard en lange roode of geele Bloemen, getyteld. 't Is een klein Gewasje, met Vezelige Worteltjes, hebbende een enkeld rond opgeregt Stengetje, dat op den top Tuiltjes draagt van Trechterachtige Bloempjes, aan den rand in vyven gedeeld, roodachtig, met dikke uitsteekende Meeldraadjes, die zeer kleine Knopjes hebben, en een korten Kelk. In de beschryving van LOEFLINGS Reistogt, naar de Spaansche Gewesten, is het afgebeeld gelyk hetzelve uit overgezonden Zaad in de Koninglyk Sweedsche Akademie-Tuin te Upsal was opgekomen, hebbende aldaar gebloeid.

III. AFDEEL. VIII. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Die Soorten van *Sedum*, welke Heesterachtig zyn, zal ik billyker in 't vervolg, met de anderen, onder de Kruiden beschryven. De *Suriana*, die somtyds klein voorkomt, is reeds voorgesteld onder de Boomen *. Des gaa ik thans tot de Klasse der Twaalfmannigen over.

* II. D. II. STUK, bl. 438.

IX. HOOFD-

carneo, fibrosa radice. TOURNF. *Inst.* 90. Cotyl. teretifolia Hisp. Sedi teretifolii folio &c. MINUART. *Sched.* 3. Cotyledon palustre Sedi folio &c. SHAW. *Afr.* 177. f. 178.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

IX. HOOFDSTUK.

Beschryving van de TWAALFMANNIGE HEESTERS, Dodecandria, *dus wegens het getal der Meeldraadjes*, *dat* meer dan tien en minder dan twintig *is*, *en veeltyds twaalf*, *genaamd.*

Het eerste Geslagt, tot de Heesters behoorende, dat hier voorkomt, voert, naar den vermaarden Italiaan BOCCONE, door wien de Kruidkunde, zo wel als de Natuurlyke Historie in 't algemeen, grootelyks bevorderd is, den naam van

BOCCONIA.

Behalve de algemeene van deeze Klasse zyn deszelfs Kenmerken een tweebladige Kelk, zonder Bloemblaadjes; de Styl in tweeën gedeeld: de Vrugt een drooge éénzaadige Besie.

I. *Bocconia Frutescens.* Heester-achtige.

De eenigste Soort (1) is een Amerikaansch Gewas, door PLUMIER *Takkige Bocconia* met Wollige Bladen van Beerenklaauw getyteld,

(1) Bocconia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 591. p. 325. *Veg.* XIII. Gen. 591. p. 367. *Hort. Cliff.* 202. JACQ. *Amer. Hist.* p. 146. Bocconia ramosa Sphondylii folio tomentoso. PLUM. Gen. 55. TREW. *Ehret* T. 4. Bocconia ramosa &c. BROWN. *Jam.* 244. Chelidonium majus Arboreum Foliis Quercinis. SLOAN. *Jam.* 82. *Hist.* I. p. 195. T. 125. Cocoxihuitl. HERN. *Mex.* 158.

teld, en ook door den beroemden TREW in Afbeelding gebragt. Men vindt hetzelve door SLOANE, Groote *Boomachtige Chelidonium*, met Eike-Bladen, getyteld; die wil, dat dit het Bytende Kruid van Mexiko, by HERNANDEZ, zou zyn, hetwelke somtyds twee of drie Ellen hoog wierdt, hebbende Bladen als die van Boomvaren. De Heer JACQUIN, dit Gewas op de Westindische Eilanden aantreffende, bevondt het een Boompje te zyn van negen Voeten hoog, hebbende den Stam oneffen, hol, gevuld met een wit Merg, gelykerwys de Vlier, en het Hout gaf een roodachtig Sap uit, zegt zyn Ed., gelyk de Stinkende Gouwe. De Stam was boven in weinige, ronde, broosche Takken verdeeld, met Vinachtig uitgesneeden Bladen, een half Voet lang, gesteeld, van onderen Wollig. Aan 't end van ieder Tak kwam een Pluim van een Voet lang, met menigvuldige Bloemen, groenachtig van Kleur, Eyvormig zo lang de Kelk geslooten blyft. 't Getal der Meeldraadjes hadt hy altoos twaalf of zestien, zeer zeldzaam tusschen beiden, en nooit minder of meer bevonden. Na 't afvallen van eenigen, zegt hy, blyven 'er vier over, welken men in de Afbeelding van PLUMIER voor Bloemblaadjes heeft aangezien. Dit hadt onze Ridder ook gedaan, gelyk de beroemde TREW te regt aanmerkt (*). De

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(*) *Gen. Plant.* Ed. I. & II., zegt deeze, en men vindt zulks

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. Eenwyvige.

De Heer JACQUIN hadt de Vrugt niet gezien, doch, volgens de Afbeelding van den Heer EHRET, is die zeer aartig. Een gesteeld Vrugtbeginzel, met een Styltje en dubbelen Stempel gekroond, wordt een droog Zaadhuisje, van grootte en figuur byna als een Druif, het Steeltje en den Styl behoudende. Door de rypheid splyt hetzelve in twee afvallende Doppen, en dan blyft een Ring over, die in zyn midden een glanzig zwart Zaad bevat, zittende op een rood Sappig Vleeschheuveltje, waar aan het vervolgens, uit den Ring zakkende, gaat nederhangen.

BASSIA.

De byzondere Kenmerken hier van zyn, een vierbladige Kelk, een agtdeelige Bloem met een gezwollen Pyp, en zestien Meeldraadjes; benevens een vyfzaadige Pruimvrugt.

I. *Bassia longifolia.* Langbladige.

Volgens het schryven van den Heer KOENIG is dit Gewas (1), op Malabar groeijende, en aldaar *Illippe* genaamd, een hooge Boom, met de enden der Takken krom, dikachtig en grys Wollig. De Bladen, die het aldaar uitgeeft, zyn Eyrond Lancetvormig, effenrandig, spits, geaderd, kaal, een half Voet lang, afvallende, met rondachtige, korte Steel-

zulks nog in Ed. V. *Stock.* 1754; maar in *Syst. Nat.* Ed. XII. is het verbeterd.

(1) Bassia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1347. p. 367, *Mant.* 563.

Steeltjes. Uit derzelver Oxelen komen van een tot vyf enkelde, Draadachtige, eenbloemige, regtopſtaande Steeltjes voort, die na den Bloeytyd lang nederhangen (*).

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

B L A K E A.

Een onderſte Kelk, die zesbladig, een bovenſte die onverdeeld is: zes Bloemblaadjes: een zeshokkige Veelzaadige Vrugt, maaken de byzondere Kenmerken uit.

I. *Blakea trinervia.* Drieribbige.

Deeze, op Jamaika door BROWNE waargenomen (1), is een Heeſter met langwerpig Eyronde, geſteelde, effenrandige, gladde Lederachtige, gepaarde Bladen, die van onderen drie uitpuilende zwartachtige Ribben hebben; waar van de bynaam is ontleend. De Bloemen zyn geſteeld, enkeld, tegenover elkander op de zyden der Takjes geplaatst.

B E F A R I A.

De Kelk is hier in zevenen gedeeld, met zeven Bloemblaadjes en veertien Meeldraadjes: de Vrugt een Beſie met zeven Holligheden en veele Zaaden.

Dit

(*) Dit Geſlagt in de XII. Uitgaave van het *Syst. Nat.* niet gevonden wordende, heb ik in de beſchryving der Boomen, toen ik de Ed. XIII. *Vegetabilium* van den Heer MURRAY nog niet had, niet kunnen plaatzen.

(1) Blakea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 593. p. 326. *Veg.* XIII. Gen. 593. p. 368. Blakea Fol. ellipticis trinerviis &c. BROWN. *Jam.* 323. T. 35.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

I. *Befaria æstuans.* Mexikaanse.

Dit Gewas, waar van ook maar een enkele Soort, in Nieuw Spanje of Mexiko groeijende, bekend is (1); komt voor als een Heester van twaalf Voeten hoog, met rondachtige uitgespreide Takken, de Bladen digt aan elkander, langwerpig Eyrond, stomp, effenrandig, glanzig, van onderen Wollig, met zeer korte, platte, Steeltjes: de Bloemen meest aan 't end der Takken, op ruige takkige Steeltjes, Vleeschkleurig.

VATICA.

De Kelk is vyfdeelig, met vyf Bloemblaadjes en vyftien ongesteelde Meelknopjes, die ieder vier Holligheden hebben, waar van de binnensten kortst.

I. *Vatica Chinensis.* Chineesche.

Dit is, zo wel als 't voorige, een nieuwlings ontdekt Gewas (1), in China groeijende, dat in Gestalte naar den Citroenboom zweemt. Hetzelve heeft de Takken gestreept of hoekig en eenigermaate Wollig; de Bladen overhoeks, gesteeld, Hartvormig ovaal, effenrandig, wederzyds glad, geaderd, een Span lang, een Hand breed: de Bloemen komen Pluimswyze, meest aan 't end der Takjes; van grootte als die van den Citroenboom.

HA-

(1) Befaria. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1310. p. 368. *Mant.* 242.

(1) Vatica. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1311. p. 368. *Mant.* 242.

HALESIA.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Dit Geslagt, dat naar den vermaarden HALES, door zyne Weegkunde der Plantgewasfen bekend, getyteld is, heeft den Kelk viertandig, boven het Vrugtbeginzel; de Bloem in vieren gedeeld, en de Vrugt is eene vierhoekige, vierzaadige, Noot (*).

Twee Soorten, beiden uit Noord-Amerika, komen in hetzelve voor, als volgt.

(1) Halesia *met Lancetswys' Eyronde Bladen, de Steelen geklierd.*

I. *Halesia tetraptera.* Vierwiekige.

Dit Gewas is door CATESBY afgebeeld en beschreeven als een Heester, in Karolina doorgaans tien Voeten hoog wordende en dikwils met twee of drie dunne Stammen opgroeijende, hebbende Bladen als die der Peereboomen of Vogelkersen en witte Klokswyze Bloemen. De Heer ELLIS heeft 'er, naar die uit Zaad in Engeland opgekomen waren, ook een Afbeel-

(*) Zo wel in Ed. XIII. *Veg.* door den Heer MURRAY, als in Ed. XII. *Syst. Nat.* staat wel *Nux 4 angularis 2 sperma*; maar in de Optelling der Geslagten, *Peric. 4 spermum 4 angulatum*; 't welk met de opgegevene Kenmerken van ELLIS en met de beschryving beter strookt.

(1) *Halesia* Fol. lanceolato - ovatis, petiolis glandulosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 596. p. 326. *Veg.* XIII. Gen. 596. p. 369. Halesia Fructibus membranaceo - quadrangulatis. ELL. *Phil. Trans.* VOL. LI. p. 931. T. 22. f. A. Frutex Padi foliis serratis &c. CATESB. *Car.* I. T. p. 64. SELIGM. *Vogel.*

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

beelding van gegeven, met het volgende Berigt, zyn Ed. dien aangaande door den Heer Doktor GARDEN uit Karolina toegezonden.

„ Deeze ſchoone Boom groeit vry gemeen „ langs de Oevers van Santee-Rivier, en verheft zig dikwils tot de hoogte van middelmaatige Moerbeſie-Boomen. Ik heb hem „ ſomtyds Zuidelyker gezien, naby de kleine „ Waterbeeken; maar veel kleiner dan die, „ welke aan Santee groeit. Zyn Hout is hard „ en geaderd: de Bast van eene donkere „ Kleur, met veele onregelmaatige ondiepe „ Scheuren. De Bladen zyn ovaal en ſcherp „ gepunt, met het midden ingedrukt, groeijende overhoeks op korte Steelen. De Bloemen, waar van ieder Knop 'er van vier tot „ agt of negen voortbrengt, hangen by Trosjes langs de Takken; zynde Klokvormig en „ volkomen zuiver Sneeuwwit. Alzo dit Gewas vroeg in 't Voorjaar, eer de Bladen „ uitgeſprooten zyn, bloeit, en twee of drie „ Weeken in Bloeſem ſtaan blyft, maakt het„ zelve een allerſierlykſte Vertooning. Op „ de Bloemen volgen redelyk groote vierwiekige Vrugten, die insgelyks by Trosſen hangen, ieder vier Zaadkorrels bevattende, zeer „ aangenaam van Smaak."

II. *Haleſia diptera.* Tweewiekige.

(2) Haleſia *met Eyronde Bladen, de Steelen effen.*

Hier

(2) *Haleſia* Fol. ovatis, Petiolis lævibus. Haleſia Fructibus alatis. ELL. *Phil. Trans.* utſupra. Fig. B.

Hier van heeft ELLIS de Vrugt nevens die der andere in Plaat vertoond, om het onderfcheid aan te wyzen. Dezelve heeft twee groote fpitfe Wieken tegen elkander over, en daar tusfchen twee kleine Wiekjes. De Bladen zyn zesmaal zo groot als van de voorgaande Soort, en van onderen hebben zy geen de minfte Wolligheid, zegt onze Ridder, die aanmerkte, dat dit Gewas, in de Natuurlyke Rangfchikking, naast komt aan den Styraxboom.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

DECUMARIA.

Dit Geflagt heeft een tienbladigen Kelk, boven het Vrugtbeginzel en tien Bloemblaadjes, maar de Vrugt is tot nog toe onbekend, zegt de Ridder, die twyfelt, of het ook tot de Tweehuizigen behoore.

I. *Decumaria Barbara.* Barbaryfche.

De eenigfte Soort (1), die uit Afrika of van de Barbaryfche Kust afkomftig fchynt te zyn, is in de Tuin der Geneeskundigen te Helmftad naauwkeurig waargenomen door den Wel Edelen Heer FABRICIUS, die dezelve de *Clufia* met geaderde Bladen meende te kunnen zyn van LINNÆUS, door my reeds befchreeven *; doch dit is onmooglyk. Dezelve, naamelyk, heeft,

* II. D. III. STUK, bl. 582.

(1) Decumaria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 597. p. 326. *Veg.* XIII. Gen. 597. p. 369. *Sp. Plant.* 1663. *Mant.* 391. WILLICH. *Obs.* 75. Tinus Flore pleno. FABR. *Helmftad.* Ed. I. 216. Clufia Fol. Venofis. Ed. II. p. 392. Clufia minor, TRAMP. *Origin.*

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

heeft, volgens den Heer JACQUIN, een vierbladigen Kelk en vier Bloemblaadjes; 't welk zeer tegen de Kenmerken aanloopt. Eerst hadt FABRICIUS de tegenwoordige *Tinus met dubbelde Bloemen* geheten, en de Bladen komen, inderdaad, veel met die van den gewoonen Laurier-Tinus overeen. Zyn Ed. vondt den Kelk in negen of tien punten verdeeld: 't getal der Bloemblaadjes van tien tot vyftien, afvallende, ſmal, ſtomp en ſcheppende: de Meeldraadjes twaalf, dertien, twintig en meer, wit, van langte als de Bloemblaadjes, met witte Meelknopjes. Het Vrugtbeginzel was groen, Klootrond, groot, den Kelk vervullende, met een groenen, korten, dikken, ronden Styl en een knobbeligen, breeden Stempel. Alle Jaaren bloeide dit Boompje, dat knoopige kromme Takken hadt, in de Helmſtadſche Tuin, doch bragt geen Vrugten voort.

Het is een Boom, zegt LINNÆUS, die de Bladen gepaard, geſteeld, ſtomp Eyrond, effen, ſpitsachtig, getand, de Knoppen ruig heeft, brengende gearmde ongebladerde Tuilen voort, van witachtige zeer welriekende Bloemen, naar die van den Lindeboom gelykende, wier Kelk agt of zestien Tandjes heeft. De Bladen, zegt zyn Ed. thans, zyn geaderd, Lederachtig, van agteren wyd getand. Hy heeft geen Stoppeltjes.

PEGANUM. Wildruit. III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Een vyfbladige Bloem, met een vyfbladigen of in 't geheel geen Kelk; een driehollig, driekleppig Zaadhuisje, dat veele Zaaden bevat, zyn de byzondere Kenmerken.

Twee Soorten bevat dit Geslagt, waar van de eerste wel geen Houtige Stengen heeft, doch wegens de andere en om dat de Tamme Ruite hier beschreeven is, mede in deeze Afdeeling komt.

(1) Wildruit *met fyn verdeelde Bladen.* I. *Peganum Harmala.* Harmel.

By den Griekschen naam *Harmala* is een Gewas bekend, dat veelen voor een *Wilde Wynruit* gehouden hebben, en daarom gebruikt de Ridder ook den eigen naam der Wynruite, *Peganon*, tot een Geslagtnaam. BAUHINUS noemt het Gewas Wilde Ruit met een groote witte Bloem. Hetzelve groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, doch niet overal. CLUSIUS, die het in Spanje, omstreeks Madrit en elders, op de Heuvelen vondt, zegt dat het een Heesterachtig Kruid is, veele Stengen uit den Wortel voortbrengende, die zwartach-

(1) *Peganum* Foliis multifidis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 601. p. 327. *Veg.* XIII. Gen. 601. p. 370. *Hort. Ups.* 144. GRON. *Orient.* 165. Peganum. *Hort. Cliff.* 206. *Ups.* 144. R. *Lugdbat.* 461. Ruta sylvestris Flore magno albo. C. B. *Pin.* 336. Harmala. DOD. *Pempt.* 121. TOURN. *Inst.* 257.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

achtig groen zyn, met Bladen breeder dan die van Venkel, en omtrent als van de smalbladige Napellus of het Monnikskappen - Kruid, taay en Gommig, bitter en eenigszins bytende van Smaak, hebbende, aan de toppen der Stengen en Takken, witte Bloemen van vyf Blaadjes, en veele geele Draadjes in derzelver midden; waar op Zaadhuisjes volgden, grooter en zagter dan die van de Wynruit, driekantig, gevuld met zwartachtig roode, hoekige, oneffene Zaaden.

De Reuk van dit geheele Gewas, zegt hy, was zwaar en om die reden onaangenaam. In ons Nederland gezaaid, bloeit het zelden en is zeer vatbaar voor de Koude. Die van Kastilie noemden de Zaadhuisjes, daar van, Kleine bittere Augurkjes. BELLONIUS verhaalt, dat het op Zandige plaatsen by Alexandrie in Egypte groeit, en in verscheiderley gebruik is by de Arabieren en Turken, doch inzonderheid uit hoofde van eene bestendige gewoonte onder hun, om 's morgens zig alle Dagen daar mede te berooken, waanende dus voor alle listen en laagen van den Duivel beveiligd te zyn: weshalve men aldaar ook, in alle Winkels van Kruiden en Drogeryën, deeze Plant of derzelver Zaad te koop vond. Dit Zaad werdt, met Honig, Wyn, Saffraan, Sap van Venkel en Hoenderen - Gal, gewreeven tot opheldering van 't Gezigt, zo DIOSCORIDES verhaalt.

(2) Wild-

(2) Wildruit *met onverdeelde Bladen.*

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. II. *Peganum Dauricum.* Siberische.

Deeze wordt Wynruit met enkelde overhoekſe Bladen van GMELIN geheten. Zy was van MESSERSCHMID Dauriſche *Berg-Harmala*, die overblyft en veelſteelig is, met Bladen van Polygala en witte Bloemen, genoemd. Dezelve hadt een flaauwe Reuk en eenen Grasachtigen Smaak. Hier wordt bygevoegd de Berg-Harmala, met Bladen van Polygala en geele Bloemen, welke GMELIN, in 't Gebergte aan den Mond van de Rivier Borſa, in 't voorſte van Augustus verzameld, onder den tytel van *Scorodopraſum met Vlaſchbladen*, dus beſchryft.

„ Uit eenen Wortel komen veele dunne „ Steeltjes voort, twee Handbreedten hoog, „ groen, rond, met talryke Blaadjes ongeſchikt „ bezet, en van boven in eenige korte Takjes „ uitloopende, waar van ieder een geele Bloem „ draagt, die van buiten groenachtig is, uit „ zes Blaadjes beſtaande, welke aan 't end „ ſtomp zyn, en waar op driehoekige Zaad-„ huisjes volgen, in drie Holligheden ver-„ deeld."

HUD-

(2) *Peganum* Foliis indiviſis. Harmala montana Daurica perennis multicaulis, Polygalæ foliis, Flore albo & Flore luteo. AMM. *Ruth.* N. 91, 92. Ruta Foliis ſimplicibus alternis. GMEL. *Siber.* IV. p. 176. T. 68. f. 2.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

HUDSONIA.

Dit Geslagt heeft een vyfbladigen Pypachtigen Kelk, zonder Bloemkrans, met vyftien Meeldraadjes en een enkelen Styl, waar van het Vrugtbeginzel een Zaadhuisje met ééne Holligheid wordt, dat driekleppig is en drie Zaaden bevat.

I. *Hudsonia Ericoides.* Heyachtige.

De eenigste Soort (1), hier van bekend, wordt geacht te zyn het *Heyachtig Virginisch Heestertje* met kleine Bloemen en een langwerpig in drieën verdeeld Zaadhuisje van PLUKENET: weshalve ook deeze den bynaam van *Heyachtige* voert. Het is een Heester, die de gestalte van Heide heeft, zegt onze Ridder, met Draadvormige verspreide Takjes en Naaldswyze ruige Blaadjes. De Bloemsteeltjes, uit Bladerige Knoppen voortkomende, zyn enkeld, langer dan de Bladen, met regtopstaande Wollige Kelken.

NITRARIA. Salpeter-Struik.

Een vyfbladige Bloem, de Blaadjes aan 't end gewelfd hebbende, met den Kelk in vyven gedeeld en vyftien Meeldraadjes: de Vrugt een eenzaadige Besie: maakt de byzondere Kenmerken van dit Geslagt uit.

I. *Nitraria Schoberi.* Siberische.

De eenigste Soort (1), aan Zout-Moerassen in

(1) Hudsonia. *Syst. Nat.* XII. *Mant.* 74. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1263. p. 370. Ericæformis Suffrutex Virginianus, Floribus exiguis &c. PLUK. *Mant.* 83.

(1) Nitraria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 602. p. 327. *Veg.* XIII. Gen

in Siberie groeijende, en derhalve als met Salpeter bezwangerd, werdt *Casia met een zwarte Vrugt* getyteld van den vermaarden GMELIN, die haar beschryft als een Heestertje, dat zelden een Elle hoog wordt, met verscheide Houtige Steelen, wit van Bast: zo dat dikwils twintig en meer Takken uit éénen Wortel zig in 't ronde verspreiden, maakende dus één Gewas een Boschje uit. De Takken zyn by troppen bezet met kleine Blaadjes, ongevaar een half Duim lang, Lancetvormig, van een zouten Smaak. De Takjes loopen aan 't end als in Doornen uit. De Besfen hangen 'er Troswyze, gelyk die der Nagtschade, van vyf tot vyftien by elkander aan, en zyn grooter dan die der Berberisfen, van Smaak, zegt hy, zo zoet als Kersen. De fraaije Afbeelding van dit Gewas, door STELLERUS getekend, is door dien Kruidkenner aan 't licht gegeven. LINNÆUS hadt het bevoorens *Osyris* met stompe Bladen getyteld. Het groeit aan de Wolga, by Astrachan en elders in Siberie. Door Doktor SCHOBERUS eerst ontdekt zynde, voert het daar van den bynaam.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De schrandere Hoogleeraar PALLAS, op zynen onlangsen Reistogt door de Landen omstreeks

Gen. 602. p. 370. *Act. Nov. Petrop.* VII. p. 315. T. 10. MURR. *Gott.* p. 191. f. 2. Osyris Fol. obtusis. *Hort. Ups.* 295. GMEL. *Sib.* II. p. 237. T. 98. Casia Fructu nigro. AMM. *Ruth.* 256.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ftreeks de Kaspifche Zee, dit Gewas ook waarneemende, befchryft de Vrugtmaakende deelen op de volgende manier. „ Het heeft naauwlyks eenigen Kelk. De Bloem is vyfbladig, „ wit, zeer vlak uitgebreid; de Blaadjes lang„ werpig, hol, met een ftompe Huikswyze „ tip. 't Getal der Meeldraadjes is van twaalf „ tot vyftien, zo lang als de Bloem, met „ langwerpige geele Meelknopjes, van onderen „ in tweeën gedeeld. Het Vrugtbeginzel is „ Kegelvormig, in een drietepeligen Stempel „ uitloopende; de Vrugt een Sappige, don„ kerroode Befie, welke door aanryping zwart „ wordt, van een Zoutachtigen Smaak, be„ vattende een Kegelachtig Steentje, zeer fpits „ aan 't boven- en rond aan 't onder-end, „ van buiten met twaalf putjes, van binnen „ een enkele Kern bevattende, die rolrond is „ en geel, met een geftreept geel bekleedzel. „ Weinige en gegaffelde Tuiltjes, die als de „ Vrugt afvalt overblyven, maaken den Hee„ fter Doornachtig. De Bladen zyn Sappig, „ Zeegroen, langwerpig, van agteren dunst; „ als zy afgevallen zyn met een bruine Stip „ op het Lidteken van het Steeltje gemerkt" (*).

GINORIA. Rivier-Roos.

De byzondere Kenmerken van dit Geflagt zyn: een zesdeelige Kelk en zes Bloemblaadjes:

(*) PALLAS *Reizen.* I. Deel. Anhang. p. 494.

jes: de Vrugt een Zaadhuisje met ééne Holligheid, vierkleppig, gekleurd, veelzaadig. III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

De eenigste Soort (1) maakt een Gewas uit, 't welke den Heer JACQUIN op de Zandige Oevers der Rivieren van 't Eiland Kuba is voorgekomen, wordende van de Ingezetenen *Rosa del Rio*, dat is Rivier-Roos, genoemd. Hy hadt dit nieuwe Geslagt dus getyteld ter gedagtenisse van wylen den Markgraaf GINORI, Keizerlyk Gouverneur van Livorno, een Heer de Natuurlyke Historie zeer genegen, door wien met groote Kosten te Florence een Tuin van uitheemsche Plantgewassen is aangelegd. Het maakt een zeer fraaijen Heester, van drie of vier Voeten hoog, die zig in ronde Houtige Takken verdeelt, met spits Lancetvormige effenrandige gladde Bladen, zeer kort gesteeld, gepaard, anderhalf Duim lang. Eenbloemige Steeltjes komen uit de Oxelen en aan 't end der Takken voort, met schoone Bloemen, byna een Duim breed, die een rooden Kelk hebben en blaauw van Kleur zyn, uit zes Blaadjes bestaande. Twaalf Meeldraadjes, met Nierachtige Knopjes, die groot zyn, omringen het Vrugtbeginzel, dat een Zaadhuisje wordt, 't welk na het uitvallen der Zaadjes, met den Styl en Kelk, nog lang, als een roodachtige Besie, aan de Takken staan blyft.

I. *Ginoria Americana.* Westindische.

Dus

(1) Ginoria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 605. p. 329. *Veg.* XIII. Gen. 605. p. 372. JACQ. *Amer.* 22. *Hist.* p. 148. T. 91.

III. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK.

Dus de Eenwyvigen voorgesteld hebbende van deeze Klasse, gaa ik over tot de Tweewyvigen, waar onder het eenigste Geslagt, hier t'huis behoorende, den naam voert van

HELIOCARPUS. Zonnevrugt.

Een vierbladige Kelk, vier Bloemblaadjes, twee enkelde Stylen: het Zaadhuisje tweehokkig, samengedrukt, wederzyds in de langte gestraald; maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geslagt, welks naam van de figuur der Zaadhuisjes, die als Zonnetjes zig vertoonen, niet oneigen is ontleend.

I. *Heliocarpus Americana.* Westindische.

De eenigste Soort (1), ook in de Westindiën zig onthoudende, waar van zy mede den bynaam heeft, is *Boomachtige Montia* met Zaagswys getande Bladen van Abutilon en eene Trosachtige Vrugt, genoemd geweest van HOUSTON, en onder deezen naam in MILLERS Tuinboek gebragt: doch die Autheur geeft 'er een Trechterachtige Bloem aan, het bovenste in vyven gedeeld; terwyl in de Afbeelding van EHRET de Bloem en Kelk, beiden, zig vierbladig vertoonen. Dat het getal der Meeldraadjes veertien of zelfs meer is, strydt niet tegen de opgegevene bepaalingen van deeze Klas-

(1) Heliocarpus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 606. p. 329. *Veg.* XIII. Gen. 606. p. 372. *Hort. Cliff.* 211. T. 16. TREW. *Ehret.* 14. T. 45. HILL. *Hist.* Pl. 481. R. *Lugdb.* 477. Montia arborescens Arbuti folio serrato, Fructu racemoso, Houstoni. MILL. *Dict.*

Klasse. De figuur der gestraalde Zaadhuisjes, die by troppen groeijen, is zeer aartig. III. Afdeel. IX. Hoofdstuk.

De *Euphorbia* en *Sempervivum* leveren ook wel verscheide Soorten uit, die Heesterachtig zyn, maar aangezien dezelven weinig hoogte hebben, en niet Houtig zyn, zal ik die beide Geslagten tot de Kruiden betrekken, en dus hier de Klasse der Twaalfmannigen ten opzigt van de Heesters besluiten.

X. HOOFDSTUK.

Beschryving van de HEESTERS, *die* TWINTIGMANNIGE, Icosandria, *wegens het getal der Meeldraadjes, geheten worden, tot welken die Gewassen, welken men* Toortsplanten *noemt, als ook de* Granaat-Appelen, Roozen, Myrthen, *en verscheide anderen, betrokken zyn.*

Van de onderscheiding en Onderdeelingen deezer Klasse, in Eenwyvigen, Twee-, Drie, Vyf- en Veelwyvigen, is reeds gesproken; doch daar omtrent komt nog in aanmerking, dat de Meeldraadjes hier in den rand van den Kelk ingeplant zyn. De meesten van de gedagte Rangen leveren Heesters uit, en daar onder komt eerst voor, het Geslagt van

CAC-

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

CACTUS. Toortsplant.

De Kenmerken daar van zyn: een veelbladige Bloem; een Kelk die eenbladig is en geschubd, boven het Vrugtbeginzel, dat eene Besie of weeke Vrugt wordt met eene Holligheid en veele Zaaden.

De vier-en-twintig Soorten, hier van voorkomende, altemaal Amerikaansche Heesterachtige Gewasssen, zyn verdeeld in vier Rangen, die door byzondere naamen onderscheiden worden, als volgt.

* *Echinomelocacti.* Meloen-Distels.

I. *Cactus Mamillaris.* Getepelde.

(1) Toortsplant, *die rondachtig is, gedekt met Eyronde gebaarde Knobbels.*

Onder den naam van *Knobbelige of getepelde Meloen-Distel* is deeze in de Openbaare Kruidtuinen bekend, en schynt die te zyn, welken de beroemde BOERHAAVE *Kleinere Amerikaansche Meloen-Distel* getyteld hadt. De Nederduitsche naam is maar eene vertaaling van den

(1) *Cactus* subrotundus, tectus tuberculis ovatis barbatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 613. p. 338. *Veg.* XIII. Gen. 613. p. 382. *Hort. Cliff.* 181. *Ups.* 119. R. *Lugdbat.* 278. Echino-Melocactus minor lactescens, tuberculis f. mamillis majoribus. HERM. *Par.* 136. T. 136. Ficoides f. Melocactus mamillaris, glabra, Sulcis carens, Fr. suum undique fundens. PLUK. *Alm.* 148. T. 29. f. 1. Ficoides f. Ficus Americana sphærica tuberculata lactescens, Flore albo. COMM. *Hort.* I. p. 105. T. 55. BRADL. *Succ.* III. p. 11. T. 29. Conf. Meloc. minimus lanuginosus & tuberosus. PLUM. *Sp.* 19. *Ic.* 201. f. 1.

den Griekschen *Melocactus*, aan deeze Planten gegeven, om dat zy naar een gedoornde Meloenvrugt gelyken. Het voorzetzel *Echinos* kan strekken om door verdubbeling de Stekeligheid deezer Gewassen, als een Egel of Penne-Varken, te kragtiger uit te drukken, of ook wegens de Egelachtige gestalte, die dezelven van de eigentlyke Toortsplanten onderscheidt.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Deeze Soort is *Amerikaansche, Klootronde*, geknobbelde Melkgeevende *Ficoides of Vygplant*, met een witte Bloem, van COMMELYN genoemd geweest. Zy heeft naauwlyks Sleuven, maar is, in plaats van dien, met groote Tepels, die Doornen draagen, bezet, en draagt een roode, puntige Vrugt. De natuurlyke Groeyplaats is op Rotsen en Klippen in Zuid-Amerika.

Hier mede schynt eenige overeenkomst te hebben, de *Zeer kleine Wollige Meloen-Distel* of Vygplant van PLUMIER, die zagter Doornen heeft, en geheel bestaat uit een Klomp van Tepelige Knobbels, aan 't boven-end met eenige Doorntjes, in Wolligheid, gewapend, geevende de Bloempjes en Vrugten, waarschynlyk, tot de enden van deeze Tepels uit.

(2) Toortsplant *die rondachtig is, met veertien hoeken.*

II. *Cactus Melocactus.* Geribde.

Dee-

(2) *Cactus* subrotundus quatuordecim-angularus. *Hort. Cliff.*

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. Eenwyvige.

Deeze is van over lang bekend, en *Westindische Meloendistel* getyteld by BAUHINUS, die aanmerkt, dat dezelve als van een Meloen, Pepoen en Distel, samengegroeid schynt te zyn. Wat denkbeeld, echter, hy daar van gemaakt hebbe, blykt niet. CLUSIUS, verhaalende, dat in 't jaar 1601 verscheide zodanigen, van PENA en LOBEL *Echinomelocactos* genaamd, met Schepen, uit vreemde Landen, in Holland gebragt waren, twyfelde, of het ook een Vrugt mogt zyn. Hy heeft 'er een, die twaalf Duimen hoog was, en by den Grond eenen omtrek van vyfentwintig Duimen hadt, doorgesneeden, en een dikke, taaije, weeke, witte Zelfstandigheid daar binnen gevonden, welke eenigszins den Smaak hadt van Kaauwoerden; doch zonder eenige holligheid, zegt hy, of Zaad. Om hoog gaf dit Gewas een dikke Klomp van Wolligheid uit, zo fyn van Draad als Asbest, met eenige paarsche Doorntjes, daar boven uitsteekende, en van binnen Bloedroode Blaasjes hebbende, met een zeer fyn Zaad, als dat van Amaranthen, gevuld, zynde in het bovenste van die Blaasjes als het overblyfzel van een Bloempje.

Hoe de Bloemen en Vrugten als in een Wolligen Kop samengehoopt worden, is door den ver-

Cliff. 181. *Ups.* &c. *Cactus* humilis subrotundus sulcatus et coronatus, Spinis confertis. BROWN. *Jam.* 238. Melocactus Ind. Occidentalis. C. B. *Pin.* 384. Echino - Melocactus. CLUS. *Exot.* T. 92. BRADL. *Succ.* IV. p. 9. T. 32.

vermaarden TOURNEFORT zeer duidelyk vertoond; maar het onderfte of Lighaam van den Meloen-Diftel maakt zekerlyk den Stoel uit van dit Gewas, als in de Aarde geworteld zynde of Wortelfchietende, zo MUNTING afbeeldt. Het is, derhalve, zekerlyk een Plantgewas, van eene Meloenachtige figuur, uitwendig van eene groene Kleur, met veele Ribben, en dus gefleufd, hebbende op die Ribben geregelde Knobbeltjes, uit ieder van welken verfcheide Doornen Sterswyze fpreiden. CLUSIUS telde negen zulke Sterren van Doornen op elke Rib; doch het getal derzelven is onzeker. In een andere vondt hy maar elf Ribben, en op ieder Rib twaalf zulke Knobbeltjes. Ook is de figuur van fommigen ronder, van anderen byna pieramiedaal; de Groeyplaats op de Westindifche Eylanden en aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika. Zy kunnen hier te lande niet dan met veel zorgvuldigheid, in Potten, worden gehouden, en blyven meest in de Broeikasfen, gelyk de overigen van dit Geflagt, welken de minfte Koude met nattigheid of Regen krenkt.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Drie Verfcheidenheden zyn hier, in het Kruidkundig Woordenboek van den Heer MILLER, bygevoegd, maar van de eene *Veertienhoekig* is, met lange witachtige, kromme Doornen; de andere *Vyftienhoekig* met breede, zeer menigvuldige, kromme Doornen; de derde ook

K Vyf-

III. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Eenwyvige.*

Vyftienhoekig met regte Doornen, de hoeken Spiraalswyze omgedraaid.

Wat deeze Planten aangaat, 't is zeker, dat die van de Eerste Soort ver de gemeensten zyn, komende dikwils voor, op stukken van Rotsen of Steenen, waar op zy, zonder eenige bevogtiging of oogschynlyk Voedzel, dan dat haar de Lugt toebrengt, Jaaren lang in 't Leven blyven. Die van de andere Soort groeijen in Potten met Aarde en worden door Afzetzels, welken zy rykelyk uitgeeven, voortgeteeld, doch sterven ligt en kunnen naauwlyks eenig Vogt verdraagen. Zy zyn hier ook uit Zaad gewonnen, door den Hovenier van onzen Stads Tuin, den Heer Storm, die my ten opzigt van een zeer grooten Meloen-Distel van deezen aart, zig thans daar in bevindende, verhaalt, dat dezelve 'er, zo hy wel meent te weeten, reeds dertig Jaaren geweest is, en in die tyd mooglyk niet meer dan de helft aangegroeid. Het Gewas heeft ongevaar een Voet diameter en drie vierden van een Voet hoogte, met een Kop die veertien Duimen hoog is en vier Duimen dik. Op het bovenste van deezen ruigen, fierlyk bruinen Kop, vertoonen zig thans paarsche Bloempjes. De Stoel of Plant schynt my ten minste vierentwintig Ribben te hebben: in een andere, die kleiner is, hebbende den Kop naauwlyks een half Voet hoog, is 't getal der Ribben, die veel dikker zyn, dertien, en in de jonge, van

een

een Vuist groot, komt ook het getal der Ribben op twaalf, dertien of veertien uit. Hier uit blykt, dat het getal der Ribben in een zelfde slag van deeze zonderlinge Planten, onzeker is.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

* * *Cerei*, angulati erecti.
Toortsen, *die hoekig zyn en regtopstaande.*

(3) Toortsplant, *die overend staat, langwerpig is en zevenhoekig.*

III. *Cactus heptagonus.* Zevenhoekige.

(4) Toortsplant, *die overend staat, vierhoekig is en lang, met de hoeken samengedrukt.*

IV. *Tetragonus.* Vierhoekige.

(5) Toortsplant, *die overend staat, zeshoekig is en lang, met de hoeken afstandig.*

V. *Hexagonus.* Zeshoekige.

(6) Toortsplant, *die overend staat, byna vyfhoekig is en lang, met Geledingen.*

VI. *Pentagonus.* Vyfhoekige.

(7) Toorts-

(3) *Cactus* erectus oblongus, septemangularis. *Hort. Cliff.* 181. R. *Lugdbat.* 279.

(4) *Cactus* quadrangularis longus erectus, angulis compressis. *Hort. Cliff.* 181. *Ups.* 119. R. *Lugdbat.* 280. C. erectus minor, Fructu spinoso, Costarum numero varians. HERM. *Par.* 117.

(5) *Cactus* erectus sexangularis longus, angulis distantibus. *Hort. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* Cereus Surinamensis. Eph. N. C. III. p. 394. T. 7, 8. C. erectus altissimus Sur. HERM. *Par.* 116. RAJ. *Dendr.* 23. Cer. er. maximus Americanus hexangularis, Flore albo radiato. BRADL. *Succ.* I. p. 1. T. 1. Melocactus monoclonos &c. PLUM. *Ic.* 191?

(6) *Cactus* erectus subquinquangularis longus articulatus. *H. Cliff.* 182. R. *Lugdbat.* 280.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

VII. *Repandus*. Gegolfde.

(7) Toortsplant, *die overend ſtaat, lang is en agthoekig, met ſamengedrukte gegolfde hoeken, de Doorens langer dan de Wol.*

VIII. *Lanuginoſus*. Wollige.

(8) Toortsplant, *die overend ſtaat, lang is en byna negenhoekig, de hoeken ſtomp, de Doorens korter dan de Wol.*

IX. *Peruvianus*. Peruviaanſche.

(9) Toortsplant, *die overend ſtaat, lang is en byna agthoekig, de hoeken ſtomp.*

X. *Royene* Van Royens Cereus.

(10) Toortsplant, *die overend ſtaat, Geledingen heeft en negenhoekig is; de Leden ovaalachtig; de Doorens met de Wol gelyk.*

Deeze zonderlinge Gewasſen worden *Cereüs*, dat

(7) *Cactus* erectus longus octangularis, angulis compresſis undatis, Spinis Lanâ longioribus. *H. Cliff.* 182. R. *Lugdbat.* 279. Cactus er. cylindr. ſulcatus tenuior &c. BROWN. *Jam.* 238. Cereus altisſimus gracilior &c. SLOAN. *Jam.* 197. *Hiſt.* II. p. 158. R. *Dendr.* 22. TREW. *Ehret.* T. 14.

(8) *Cactus* erectus longus ſubnovemangularis, angulis obſoletis, Spinis Lanâ brevioribus. *H. Cliff.* 182. R. *Lugdb.* 279. Cer. Curasſ. erectus maximus, Fr. rubro non ſpinoſo, Lanugine flavescente. HERM. *Par.* T. 115.

(9) *Cactus* erectus longus ſuboctangularis, angulis obtuſis. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* Cactus cylindraceus erectus, ſulcatus major, ſummitate obtuſus, Aculeis confertis. BROWN. *Jam.* 238. Cor. er. Fr rubro non ſpinoſo. HERM. *Par.* 114. Cereus Peruvianus ſpinoſus, Fr. rubro Nucis magnitudine. C. B. *Pin.* 458. Euphorbii arbor Cerei effigie. LOB. *Ic.* II. p. 25.

(10) *Cactus* erectus articulatus novem-angularis, Articulis ſubovatis, Spinis Lanam æquantibus. R. *Lugdb.* 279. Cer. er. gracilis ſpinoſisſimus &c. BOERH. *Lugdb.* I. 293. HERM. *Par.* 115.

dat is Waschkaars of Toorts-Plant, genoemd, om dat veelen de gestalte van een Flambouw hebben, of ook, zo sommigen willen, om dat 'er de Amerikaanen, wanneer zy gedroogd zyn, als Toortsen gebruik van zouden maaken; 't welk zekerlyk geschieden kan. Of alle de opgenoemde byzondere Soorten zyn, is duister. PLUMIER heeft nog veel meer Verscheidenheden daar van in Afbeelding gebragt. Het getal der Ribben of Hoeken is hier ook niet bestendig, geevende die vierhoekig zyn dikwils vyfhoekige Takken uit, en aan een zelfden Stam is met de zyd-Stengen wel verschil in 't getal der Hoeken. De Vierhoekige komt van Kurasfau, en de Zeshoekige van Suriname. De Negende voert, naar haare Groeyplaats, den bynaam van *Peruviaansche*, hoewel een dergelyke ook op Jamaika groeit, welke digt bezet is met Doornen. Men heeft 'er in onze Akademie- en andere Tuinen, waar uitheemsche Gewasfen gekoesterd worden, die dikwils Mans langte, ja sommigen twintig Voeten hoog zyn, en veel hooger groeijen zouden, indien menze niet afsneed; gelyk daar van zodanigen zig in de Hortus Medicus alhier bevinden. In de optelling der Planten van den Leidschen Tuin, zo door den voormaaligen Hoogleeraar BOERHAAVE, als door den nog leevenden Hooggeleerden Heer VAN ROYEN, (naar wien de laatstgemelde, ik weet niet om wat reden, in 't byzonder den bynaam voert,) zyn van deeze regt-

III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. Monogynia.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

regtopſtaande Toortsplanten verſcheide Soorten voorgeſteld.

Wat de groeijing deezer zonderlinge Gewasſen aangaat: daar omtrent is in 't algemeen bekend, dat zy beſtaan uit enkelde of meervoudige dikke Stammen, bleek groen van Kleur, die of op zyde, of aan den top, een ongeregelde Kroon van dergelyke Takken hebben, of zig hier en daar in Armen verdeelen, waar in de bepaalde of natuurlyke Groeyplaats veel verſchil zal maaken; gelyk uit de Afbeeldingen van PLUMIER, die ſommigen als geheele Kroonboomen voorſtelt, te beſluiten is. Ook is in 't algemeen waar, dat zy geene Bladen draagen, maar op de hoeken der gedagte Stammen, die als Kantzuilen of uitgegroefde Kolommen zig vertoonen, veelal met geſternde Doorens, en ſomtyds ook met Wolligheid bezet zyn. De natuurlyke dikte en langte is ongemeen verſchillende. De Boomachtige van LOBEL, die de Peruviaanſche heet, zou ſomtyds de hoogte bereiken van twintig Ellen. Op de één of andere plaats, van den Stam of Takken, geeven zy nu en dan een Bloem uit, die groot is en veelbladerig, van eene Trechterachtige figuur, meer of minder uitgebreid, uit Hartvormige of langwerpige Blaadjes, die veelvoudig op elkander leggen, beſtaande en een menigte van Meeldraadjes bevattende, in welker midden een lange Styl uitſteekt. De Vrugt, die hier op volgt, is rondachtig of lang-

langwerpig, somtyds gedoornd, somtyds ongedoornd, en van grootte, in sommige Soorten, als een Noot of Appel, in anderen als een Meloen; van binnen vol Zaad en niet onaangenaam van Smaak. In 't midden van den Stam is als een Stok of Staak, van Houtige zelfstandigheid, vervat, welke rondom zig een zagt doch taay Vleesch heeft, met een lymerig Sap, dat onschadelyk schynt te zyn, gevuld. III. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Monogynia.*

* * * *Cerei* repentes, Radiculis lateralibus. Toortsen, *die kruipen, met zydelingse Worteltjes.*

(11) Toortsplant, *die kruipt, en byna vyfhoekig is.* XI. *Cactus grandiflorus.* Grootbloemige Cereus.

Dus wordt door den Ridder een soort van Cereussen bepaald, welke uitmunt door haare ongemeen groote en sierlyke Bloem, voerende daar van te regt den bynaam. By anderen is dezelve door de Geledingen onderscheiden geweest. In de keurlyke Afbeelding van Ehret, komt

(11) *Cactus* repens subquinquangularis. Herm. *Par.* 120. Cactus scandens, angulis quinque pluribusque obtusis. *Hort. Cliff.* 182. *Hort. Ups.* 121. R. *Lugdbat.* 280. Cereus scandens minor polygonus articularis. Mill. *Icon.* T. 90. Cer. scandens ramosus, plerumque sexangularis, Fl. ingenti atque fragranti. Trew. *Ehret.* T. 31, 32. E. N. C. 1752. Vol. IX. App. 184. T. 11, 12, 13. Cereus Amer. major articulatus. Volk. *Hesp.* I. p. T. 134.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

komt dit Gewas voor, onder den naam van *Groote Amerikaansche Cerëus met Geledingen*, gemeenlyk zeshoekig, draagende een groote Bloem, welke 's avonds open gaat en 's Nagts eenen zeer aangenaamen Geur verspreidt. Die Geur, gelyk ik thans in een ontlooken Bloem bevind, heeft veel van den Reuk van Benzöin, en vervult een geheelen Kamer.

De Bloem zweemt naar de zogenaamde Zonnebloemen, als een Kelk hebbende die zig met Goudgeele Straalen tot byna een Span in middellyn uitspreidt, en daar binnen een Sneeuwwitte Roos, met geel getopte Meeldraadjes gevuld, die ten deele uit de Pyp der Bloem, ten deele van de kanten des Monds, voortkomen. Gedagte Bloempyp tot den Kelk behoorende, een half Voet lang, is van buiten geribd, met schubachtige Blaadjes, lange Haairtjes en fyne Doorntjes bezet, die de Hand prikkelen. Het Vrugtbeginzel, waar op die Pyp gevestigd is, heeft eenen Styl, welks Stempel zig als een Kwispel uitspreidt. Dus maakt deeze Bloem, op dit wanstaltige Gewas, een zeer pragtige en als betoverende Vertooning, doch welke niet meer dan ééne Nagt duurt: alzo zy met het opgaan van de Zon verslenst.

Zo menigvuldig als deeze Cerëus - Plant bloeit, zo zeldzaam draagt zy Vrugten in Europa. Wel vyfentwintig Jaaren hadt de vermaarde Natuurkenner, BREYNIUS, te Dantzig, het Gewas 's Jaarlyks bloeijende in zyne

Tuin

Tuin gehad, doch zonder Vrugten, tot dat, in 't jaar 1748, aan 't zelve een Vrugt, op de Bloem volgende, verscheen; waar van de Aftekening ook door den beroemden TREW in Plaat gebragt is. Dezelve heeft de figuur als van een Pynappel of Ananasje, bevattende, binnen de Schil of Huid, in een witte Lymerige Pap, een menigte van kleine Zaadjes als Druivenkorrels. Voorts was deeze Vrugt nog met het overblyfzel van de Bloempyp gekroond. De Bloemknoppen vertoonen zig, eenige Dagen voor zy open gaan, als ruige Kwastjes. Het Gewas, dat uit enkel slingeragtige Ranken, van ruim een Vinger dik, die hoekig zyn en met Doorntjes bezet, bestaat, geeft op zyde, hier en daar, zekere dunne Worteltjes uit, wordende, gelyk alle andere Cereüssen, door afgesneeden of afgebroken Stukken der Takken, die men in den Grond steekt, gemakkelyk voortgeplant. De afkomst is van Jamaika en Vera Cruz in de Westindiën.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Gedagte Afbeelding met Kleuren, door TREW op twee Plaaten aan 't licht gegeven, is dienstig om een denkbeeld te krygen van deeze verwonderlyke Bloem, doch, wat de byzondere deelen aangaat, zo 't my toeschynt, niet zeer naauwkeurig. 't *Ovarium* is, in myne doorgesneeden Bloemen, veel grooter, met Zaadbeginzeltjes gevuld, die ieder zyn Strengetje hebben, en het loopt door tot op den Tak, gelyk het doen moest, wanneer het van het Merg

III. AFDEEL. X HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Merg der Plant zou afkomſtig zyn. De laagſte Meeldraadjes komen een Duim boven hetzelve uit de Wanden van den Kelk voort. De Styl is niet groen, maar bleekgeel, gelyk de *Stamina.* De Franje, aan zyn opperſte gedeelte, welke den Stempel *(Stigma)* uitmaakt, heeft in 't midden zulk een verbaazend Gat niet, maar evenwel een zeer zigtbaar Gaatje, dat open is en den geheelen Styl doorloopt, maakende een Pypje of Geutje daar binnen, wyd genoeg om een menigte der Bolletjes van het Stuifmeel, die geen tiende deel der wydte van dat Geutje beſlaan, door te laaten: waar uit dan blykt, dat de Bevrugting in ſommige Planten ook dus geſchieden kan (*).

Het ſchynt my toe, dat de Vrugt van dit Gewas op de gedagte Plaat byna de helft kleiner dan natuurlyk is vertoond. Immers, in vergelyking met een andere afgetekende Vrugt van hetzelve, ſchynt de Vrugt wel rykelyk zo groot te zyn, als een der grootſte Ockernooten in de Bolſter. Inmiddels is het te verwonderen, dat de Natuur hier tot het formeeren van een zo kleine Vrugt een zo verbaazend groot Bloemgeſtel gebruikt, daar in zo veel andere Gewasſen, gelyk de Ooftboomen, Meloenen en dergelyken, een klein Bloempje de Vrugtmaaking uitvoeren kan. Het Gewas bloeit al-

(*) Vergelyk myne Bedenkingen hier over in het II. DEELS, I. STUK, bl. 94, en elders.

alhier in de Hortus Jaarlyks wel ſterk, doch heeft 'er nog nooit een rype Vrugt gedragen.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. XII. *Cactus Flagelliformis.* Zweepachtige.

(12) Toortsplant, *die kruipt en tienhoekig is.*

Deeze, veel kleiner van Gewas en Bloem, is niet minder fraay. Men vindtze *Amerikaanſche Ficoides* of zeer kleine kruipende Toortsplant van PLUKENET getyteld; zynde dezelve ook door den beroemden SLOANE op Jamaika waargenomen, welke aldaar by de Boomen opklimt. Zy is veel Doornachtiger en wilder van Gewas, donker groen van Kleur en niet zonder Geledingen, hebbende Ranken van ruim een Vinger dik, die zeer digt bezet zyn met tropjes van fyne Stekeltjes, welke Koperkleurig zien. Uit deeze Takken komen, naar de behandeling, menigvuldiger of minder Bloemen voort, van een Vinger lang, ſchoon Roozerood van Kleur, die dikwils in menigte te gelyk dit Gewas verſieren, blyvende zo wel over Dag als by Nagt open, en niet ſchielyk verſlenzende, doch zonder Reuk. In Geſtalte verſchillen zy aanmerkelyk van die der voorgaande Soort, als zig van boven

(12) *Cactus* repens decem - angularis. C. ſcandens angulis decem obſoletis. *H. Ups.* 121. Cer. min. ſcandens polygonus, ſpinoſisſimus. TREW. *Ehret.* T. 30. EHRET *Sel.* II. f. 2. Ficoides Americanum &c. PLUK. *Alm.* 148. T. 158. f. 6. SLOAN. *Jam.* 197. *Hiſt.* II. p. 158.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ven niet zo zeer uitbreidende. Dus ſpreekt 'er EHRET van.

„ De Kelk is uit verſcheide onregelmaatige „ Slippen ſamengeſteld, doch de Bloem be- „ ſtaat uit twaalf reguliere Bloemblaadjes, van „ buiten en van binnen heerlyk purperkleur. „ Uit het midden van de Bloem komt een „ Styl voort, die insgelyks paarſch is, met me- „ nigvuldige Meeldraadjes omringd, wier Draad- „ jes ook paarſch, doch de Toppen geel zyn. „ Deeze Bloem ontluikt over Dag en blyft „ drie of vier Dagen open; waar door het „ Gewas zig van de andere Soorten van dit „ Geſlagt onderſcheidt, wier Bloemen niet dan „ by Nagt ontluiken en nooit langer dan agt of „ tien Uuren haaren fleur behouden."

Wy kunnen hier byvoegen, dat in het Gewas en de Kleur der Bloemen een weinig verſchil is naar de behandeling en Groeyplaats, brengende hetzelve ſomtyds ook Vrugten voort, die weinig grooter dan een Hazelnoot, met een dikke Wolligheid bezet zyn, en van binnen, in een geele zelfſtandigheid, eenige Zaadjes bevatten.

XIII. *Cactus Paraſiticus.* Bygewas.

(13) Toortsplant *die kruipt, rond is en geſtreept, zonder Doornen.*

Een

(13) *Cactus* repens teres ſtriatus muticus. Cactus paraſiticus inermis &c. BROWN. *Jam.* 238. Opuntia minima Flagelliformis. PLUM. *Sp.* 6. *Ic.* 197. f. 2.

Een zodanige door BROWNE op Jamaika gevonden, welke als een Bygewas op Boomen groeit, en met dunne Takjes van dezelven nederhangt, schynt overeenkomstig te zyn met de zeer kleine Zweepachtige Opuntia van Pater PLUMIER, die Bloempjes aan 't end van de Takjes uitgeeft, vertoonende zig de Vrugten als geknotte Kegeltjes.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(14) Toortsplant, *die kruipt en driehoekig is.*

XIV. *Cactus triangularis.* Driehoekige.

Dit Gewas is in de Kweekeryën van Uitheemsche Planten door geheel Europa bekend en van verscheidene afgebeeld. Men vindt het in een byzonder Vertoog, dat in de Switzersche Verhandelingen geplaatst is, door den Heer RISLERUS, van Muhlhausen, alwaar het in 't jaar 1762 gebloeid hadt, (dat in Europa iets zeldzaams is ten opzigt van deeze Soort,) omstandig beschreeven. Het was reeds twintig Jaaren in een Broeihuis gekoesterd, zonder Bloem te geeven, maar toen, des Zomers in de vrye Lugt geplaatst zynde, vertoonde zig een Bloemknop, welke den 5 September een vol-

(14) *Cactus* repens triangularis. C. triangularis scandens articulatus. *Hort. Cliff.* 182. *Ups.* 121. R. *Lugdbat.* 280 C. debilis brachiatus æqualis triquetrus scandens s. repens. BROWN. *Jam.* 468. Cer. Americanus triangularis radicosus. BRADL. *Succ.* I. p. 4. T. 3. *Eph. Nat. Cur.* 1752 & 1754. JACQ. *Amer. Hist.* 152. *Act. Helv.* V. p. 268. T. 2. Melocactus Amer. repens trigonus, Flore albo, Fructu violaceo. PLUM. *Icon.* 199, 200?

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

volkomen uitgespreide Bloem wierdt, ruim zo groot als die van de Soort, welke Grootbloemig wordt getyteld: want de middellyn der Kelk - Kroon was grooter dan een Paryssche Voet. Het Gewas strekte zig ter langte van zes Voeten uit.

Het schynt dat hier toe betrekkelyk zy, de *Amerikaansche Kruipende Meloendistel*, van PLUMIER, die driehoekig is, met een witte Bloem en Vioolkleurige Vrugt, welke van de meeste Kruidkundigen overeenkomstig geacht werdt met de *Driehoekige Gewrichte Cereüs* van HERMANNUS, draagende een zeer aangenaame Vrugt, doch in verscheide opzigten daar van verschilde volgens den Hoogleeraar J. BURMANNUS, die van de Toortsplanten in 't algemeen, nu by de twintig Jaar geleeden, aldus schreef.

„ De zuurachtig zoete Vrugten van deeze
„ Gewasfen, strekken in de heete Landen van
„ Zuid - Amerika tot een ongemeene verfris-
„ sching voor de Ingezetenen, vallende dik-
„ wils zo groot als Oranje - Appelen : zo dat
„ deeze Planten, hoe onbevallig en akelig ook
„ door haare Slangachtige gestalte en Doornen,
„ wegens haare lekkere Vrugten, inzonderheid
„ in het doorreizen der Boschen, alwaar zy
„ aan de Boomen hangen, beminnelyk voor
„ de Menschen zyn. Want alle deeze krui-
„ pende Soorten, geen Steunzel vindende,
„ loopen langs den Grond en klimmen anders

„ by

„ by de Boomen op, in welker Bast zy zig III. Afdeel. X. Hoofdstuk. Monogynia.
„ vast hechten met haare zydelingse Wortel-
„ tjes en dus Bygewassen worden, zuigende
„ haar Voedzel zo wel daar uit als uit den
„ Grond. De Wortels, naamelyk, van alle
„ Toortsplanten, zyn ten opzigt van de groot-
„ te zeer klein, 't welk duidelyk in de over-
„ endstaande blykt, die dikwils maar als aan
„ de Rotsen geplakt zyn met haaren Stoel,
„ zonder aanmerkelyke Wortelen, en 'er zo
„ vast aan kleeven, dat men veeleer het Ge-
„ was scheurt, dan het 'er af te kunnen ruk-
„ ken. Dit Geslagt van Planten schynt der-
„ halve naauwlyks door Vezelworteltjes zyn
„ Voedzel uit den Grond te haalen; het welk
„ in andere Sappige Gewassen, de Aloë, Fi-
„ coides en dergelyken, ook plaats heeft."

De Heer JACQUIN nam in de Westindiën een dergelyke Soort van Toortsplant waar, welke de Boomen, zo wel als de Steenrotsen, tot eene aanmerkelyke hoogte beklom en ongemeen lekkere Vrugten droeg, van grootte en figuur als een Hoender-Ey, wordende deswegen, op Martenique, *Poires de Chardon*, dat is Distel-Peeren, genoemd, en aldaar veel geacht wegens haare aangenaame Rinsheid. Op 't Eiland St. Eustathius kwam een zodanige Toortsplant voor, die gebladerde, roode, onsmaakelyke, doch niettemin eetbaare Vrugten droeg. By Karthagena, in 't Kreupelbosch aan den Zeekant, vondt zyn Ed. een Gewas van dee-

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

deezen aart, door de Ingezetenen *Pitahaije* genoemd wordende, hetwelk LINNÆUS thans als een byzondere Soort, met dien bynaam, voorgesteld heeft onder de regtopstaande en genoemd

XXIV. *Cactus Pitahaia.* Karthageensche.

(24) Toortsplant, *die overend staat en driehoekig is.*

Gedagte Heer merkt aan, dat dezelve in Gestalte met de voorgaande overeenkomt, doch zig overend houdt tot de hoogte van agt of tien Voeten, maar hooger wordende het Steunzel van Boomen noodig heeft, en nogthans geen Worteltjes op zyde uitgeeft; zo dat het een van de Kruipende verschillende Soort moest zyn. Zy geeft by Nagt een Bloem, die zeer schoon is en witachtig, zonder Reuk, een half Voet breed, met een Kelk van agt Duimen lang. De Vrugt, die de figuur en grootte heeft van een Hoender-Ey, is geheel hoogrood en glad, met eenige Kelkblaadjes van buiten bezet, van binnen een wit, zoet en eetbaar Vleesch hebbende, vol van kleine zwarte glanzige Zaadjes. „ Kortelyk zal ik hier nog „ byvoegen, (zegt hy) dat van alle de Soor- „ ten van Ceréusfen, welken ik in Amerika „ gezien heb, de Vrugten eetbaar zyn, doch „ van

(24) *Cactus* erectus triangularis. JACQ. *Amer. Hist.* 151. Ficoides Americanum f. Cereus erectus cristatus, Foliis triangularibus profunde canaliculatis. PLUK. *Alm.* 147. T. 29. f. 3.

„ van weinigen maar, ſmaakelyk voor een Eu- „ ropeaan."

III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Ik moet aanmerken, dat men hier uit met oplettendheid, en de reden gebruikende, eenig denkbeeld kan maaken, wat de oirzaak zy van de ondoordringlykheid der Westindiſche Bosſchagiën. Wanneer men by de Boſchtouwen, waar van hier voor geſproken is, die den eenen Boom aan den anderen ſtrengelen, deeze gedoornde Slierten voegt, inzonderheid de Kruipende, en in acht neemt, hoe dezelven dikwils, by gebrek van Steunzel, digt langs den Grond loopen, alwaar zy ten halve of geheel met Mos en Ruigte bedekt zyn, waar onder wederom Slangen en ander Venynig Ongediert nestelen; zo begrypt men ligt, dat zy als natuurlyke Voet-Angels en Valſtrikken maaken, gevaarlyker dan die men door Konst vervaardigt, en beſpeurt het gevolg van het doorreizen of doordringen van zodanige Bosſchen, of Heijen en Woeſte Gronden zelfs, zo lang die niet opgeruimd zyn, ten duidelykſte. Thans gaa ik tot de Vygplanten over.

**** *Opuntiæ.* Vygplanten.

(15) Vygplant *met Kogelachtig ronde, gedoornde Leedjes.*

XV. *Cactus moniliformis.* Van Kraalachtige.

(15) *Cactus* articulato-prolifer, Articulis globoſis ſpinoſis glomeratis. Melocactus ex plurimis globulis &c. PLUM. *Ic.* 198.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

Van deeze zeldzaame Soort van Vygplanten vindt men de eenigfte Afbeelding by PLUMIER, die dezelve in Zuid-Amerika hadt waargenomen.

XVI. *Opuntia.* Gewoone.

(16) Vygplant, *met platte ovaale Leedjes, die bezet zyn met flappe Borftelige Doornen.*

Deeze Soort maakt dat Gewas uit, 't welk men gemeenlyk *Opuntia* of Indiaanfche Vyg noemt, zynde reeds van over lang bekend by de Kruidkundigen. Het Gewas heeft zynen naam van een Stad *Opuns* in Griekenland, by welke, zo PLINIUS fchreef, een Kruid groeide, hetwelk Wortels fchoot uit zyne Bladen en dus voortkwam, zynde voor de Menfchen aangenaam van Smaak. De Eigenfchap van Wortelfchieting en Groeijing heeft plaats in dit Gewas en alle deszelfs mede-Soorten. Het wordt anders ook *Indiaanfche Vyg* geheten; want, hoewel het thans in de Zuidelyke deelen van Europa gemeen is, wordt het nogthans uit de Nieuwe Wereld zyn afkomst gerekend te hebben. Maar het verfchilt ongemeen van die Indiaanfche Vyg, waar van THEOPHRASTUS fpreekt, zynde een Boom, door zy-

(16) *Cactus* articulato-prolifer laxus, Articulis ovatis, Spinis Setaceis. Cactus compresfus articulatus ramofisfimus &c. *Hort. Cliff. Ups.* GRON. *Virg.* R. *Lugdbat.* 280. Opuntia vulgo Herbariorum. J. B. *Hift.* I. p. 154. MILL. *Ic.* 191. Ficus Indica Folio fpinofo, Fructu majore. C. B. *Pin.* 458.

zyne Wortelſchieting uit de Takken vermaard (*). III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Het Gewas beſtaat uit op elkander gegroeide Stukken, die men naauwlyks Bladen noemen kan, hoewel zy doch het naaſte daar aan komen, en heeft anders geen Stam of Takken, niettegenſtaande het een Boomachtige geſtalte aanneemt. Men wil ook, dat het, uit Zaad geteeld, ſomtyds een weezentlyken Stam bekome. Gedagte ſtukken of Bladen zyn dikwils een Handpalm groot, ovaal en meer dan een Vinger haalende in dikte, gemeenlyk bezet met Stekeltjes. Uit deeze Bladen komt nu en dan een Bloem, van aanzienlyke grootte, voort, die zig Roosachtig uitbreidt, en waar van het onderſte gedeelte een Vrugt wordt, naar een Vyg gelykende en niet veel kleiner. Deeze Vrugten zyn van buiten groen, bevattende een Vleeſch dat zeer aangenaam van Smaak is, maar het Water van de genen, die dezelven eeten, Bloedrood kleurt, ja ook de Handen beſmet, even als de Moerbeijen. In Virginie komt deeze voor, met eene Purperkleurige Vrugt, die men 'er *Prickly - Pear* noemt. In Spanje en op ſommige Eilanden in de Middellandſche Zee, gelyk op Minorka in 't byzonder, wordt het Gewas tot Haagen gebruikt, om de Akkers of Hoven af te ſchutten.

(17) Vyg-

(*) Zie het II. DEELS, III. STUK van deeze *Nat. Hiſtorie*, bl. 675.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. XVII. *Ficus Indica.* Langwerpige.

(17) Vygplant, *die de Leedjes langwerpig ovaal heeft, met Borstelige Doornen.*

XVIII. *Tuna.* Scherpe.

(18) Vygplant, *die de Leedjes langwerpig ovaal heeft, met Elsvormige Doornen.*

Deeze beiden verschillen van de gewoone Opuntia door de langwerpigheid der Bladen, en van elkander door de gesteldheid der Doornen, welken in deeze laatste zeer lang, scherp en sterk zyn. Zodanig eene heeft SLOANE in Afbeelding gebragt, als ook DILLENIUS, die dezelve noemt *Groote Tuna*, met sterke geelachtige Doornen. Men maakt 'er op 't Eiland St. Eustathius gebruik van, tot beschutting der Verschansingen (*). *Tuna* is de West-

(17) *Cactus* articulato-prolifer, Articulis ovato-oblongis, Spinis Setaceis. Cactus Compressus articulatus ramosus &c. *Hort. Cliff.* 183. *Hort. Ups.* 120. R. *Lugdbat.* 280.

(18) *Cactus* articulato-prolifer, Articulis ovato-oblongis, Spinis Subulatis. Cactus compressus articulatus ramosus, Articulis ovato-oblongis, *Spinis* Subulatis. *Hort. Cliff.* 183. *Hort. Ups.* 120. R. *Lugdb.* 280. Cactus brachiatus articulatus &c. BROWN. *Jam.* 237. Tuna major, Spinis validis flavicantibus, Flore gilvo. DILL. *Elth* 396. T. 295. f. 238. Opuntia major Folio oblongo rotundo, Spinis longis & validissimis Flore luteo. SLOAN. *Jam.* 193. *Hist.* II. p. 149. T. 224. f. 1.

(*) *Munimenta Urbium in Ins. St. Eustachii*, JACQ. 92. Dit heeft de Hoogleeraar MURRAY, in *Syst. Nat. Veg.* Ed. XIII, daar agter gevoegd, even als of 'er verscheide Steden waren op dat Eiland, alwaar men zelfs geen ééne Stad heeft, maar een Fort, 't welk de Haven dekt. De Heer JACQUIN hadt

Westindische of Amerikaansche naam van deeze Gewassen. III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

(19) Vygplant, *die de Leedjes langwerpig ovaal en byna ongedoornd heeft.* XIX. *Cochinilifer.*

Dus wordt die Soort onderscheiden, welke de zo bekende Cochenilje uitlevert. DILLENIUS noemt dezelve zagtere Tuna met eene Bloedkleurige Bloem, en SLOANE *Allergrootste Opuntia*, hebbende een grooter langwerpig rond Blad, dat met eenige niet kwetzende Doornen bezet is, de Bloemen rood gestreept hebbende. Oirspronkelyk groeit deeze in Nieuw Spanje, alwaar zy de Voedster van de Insekten is, die de thans zo bekende en gebruiklyke Verwstof, welke men Conchenilje noemt, uitleveren; zynde van daar op Jamaika en ook in Europa overgebragt. Het is, volgens HERNANDEZ, in Indie een Gewas, *Nopal* genaamd, van ongevaar drie Ellen hoog (*). Cochenilje-draagende.

(20) Vyg-

hadt ook niet gezegd, dat de Verschansingen uit zulk Gewas bestonden, 't welk belachelyk zou zyn. Het dient maar als tot Palisfaden.

(19) *Cactus* articulato - prolifer, Articulis ovato - oblongis subinermibus. *Hort. Ups.* 121. Tuna mitior, Fl. Sanguineo, Cochinillifera. DILL. *Elth.* 399. T. 297. f. 383. Ficus Indica major lævis f. spinosa, Vermiculos proferens. PLUK. *Alm.* 146. T. 281. f. 383. Opuntia maxima, Fol. oblongo rotundo majore, Spinulis nonnullis &c. SLOAN. *Jam.* 194. *Hist.* II. p. 152. T. 8. f. 1, 2.

(*) Zie dien aangaande het I. DEELS. X. STUK. van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 504: als ook de Afbeelding van de

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. XX. *Cactus Curassavicus.* Kurasfausche.

(20) Vygplant, *die de Leden Rolrondachtig plat heeft.*

Men noemt deeze, een van de kleinften onder de Opuntiaas zynde, de Kurasfaufche, naar de Groeyplaats. Zy heeft het Gewas Heefterachtiger dan de andere Soorten, voorgemeld; met Afchgraauwe fterk gedoornde Takken, en bevindt zig hier te lande in de Broeyhuizen van uitheemfche Planten.

XXI. *Cactus Phyllanthus.* Langbladige.

(21) Vygplant, *die het Loof Degenvormig plat en Zaagswyze uitgegulpt heeft.*

Deeze bepaaling duidt de gedaante aan van eene Soort van *Opuntia*, gemeenlyk *met Bladen van Hertstonge* getyteld, die geheel ongedoornd is, brengende Bloemen voort uit de Tands-

de Inzameling deezer Infekten en Plantagiën van deeze Vygplant, in LEDERMULLERS *Mikroskoopifche Vermaaklykheden.*

(20) *Cactus* articulato-prolifer, Articulis cylindrico-Ventricofis compresfis. Cactus tereti-compresfus articulatus ramofus. *Hort. Cliff. Ups.* R. *Lugdbat.* 280. Opuntia minima Americana fpinofisfima. BRADL. *Succ.* I. T. 5. f. 4. Ficus Ind. f. Opunt. Curasf. minima. COMM. *Hort.* I. p. 107. T. 56. Fic. Ind. f. Op. minor caulescens &c. PLUK. *Alm.* 147. T. 281. f. 3.

(21) *Cactus* prolifer Enfiformis compresfus ferrato-repandus. C. Fol. Enfiformibus, obtufe ferratis. *Hort. Cliff.* R. *Lugdbat.* 281. C. mitis minor. BROWN. *Jam.* 237. Cereus Scolopendrii folio brachiato. DILL. *Elth.* 73. T. 64. f. 74. Opuntia non fpinofa minima &c. SLOAN. *Jam.* 216. *Hift.* 2. p. 159. Phyllanthus Amer. finuofis foliis longis. PLUK. *Alm.* 296. T. 247. f. 5. Ficus f. Opuntia non fpinofa, Scolopendriæ folio finuato. RAJ. *Dendr.* 21.

Tandswyze inkervingen der zogenaamde Bladen. Hier van heeft zy den bynaam, die echter doorgaans aan een geheel ander slag van Planten gegeven wordt. 't Gewas heeft een buigzaame ronde Steng, waar aan de gezegde Bladen groeijen. Het valt in Brasil, Suriname en verder in Zuid-Amerika, zo LINNÆUS aanmerkt.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(22) Vygplant *met een ronde Boomachtige Steng, dubbelde kromme Doornen en Lancetswys' ovaale Bladen.*

XXII. *Cactus Pereskia.* Rondbladerige.

't Gewas, dat onder den naam van *Pereskia* een byzonder Geslagt uitgemaakt heeft, is thans tot eene Soort van het tegenwoordige gesteld. By COMMELYN wordt hetzelve, in de beschryving der vreemdste Gewassen van den Amsterdamschen Tuin, *Gedoornde Amerikaansche Appelboom*, met Porseleinbladen, eene gebladerde Vrugt en een Nierachtig glinsterend Zaad, getyteld. Dus is de Gestalte taamelyk uitgedrukt: doch het Gewas valt zo Boomachtig niet, gelyk PLUKENET aanmerkt, die het *Amerikaansche breedbladige Porselein* noemt, wel-

(22) *Cactus* Caule tereti Arboreo, Ac. geminis recurvis, Fol. lanceolato-ovatis. *H. Ups.* 122. BROWN. *Jam.* 237. Pereskia. *H. Cliff.* 122. R. *Lugdbat.* 281. DILL. *Elth.* 305. T. 227. f. 294. COMM. *Hort.* I. T. 70. Portulaca Amer. PLUK. *Alm.* 135. T. 215. f. 6. Grossularia fructu majore Arbor spinosa. SLOAN. *Jam.* 165. *Hist.* II. p. 16. *Hist.* II. p. 86. RAJ. *Dendr.* 27.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.* welke aan den oirſprong der Bladen met Wolligheid bezet is, en ſchroomelyk wegens de lange Doornen. SLOANE noemt het evenwel een *Gedoornde Boom* met een grootere Kruisbeſie-Vrugt, die groenachtig wit en gebladerd is. Het komt, volgens BROWNE, op Jamaika voor met Ranken, die gebladerd zyn, hebbende dubbelde kromme Doornen en zagte Eyvormige Bladen. De Groeyplaats is in Amerika, op Jamaika en St. Margriet (*), zegt onze Ridder.

XXIII. *Cactus Portulacifolius.* Stompbladerige. (23) Vygplant *met een ronde Boomachtige Steng en Wigvormige ſtompe Bladen.*

Zeer ſterk *gedoornde Opuntia-Boom*, met Hartvormige Porſelein-Bladen, wordt deeze by PLUMIER getyteld. Uit derzelver Afbeelding door hem blykt, dat de Vrugten hier met geen Bladen bezet zyn, gelyk in de voorgaande Soort, die alom bekend is in de openbaare Kruidhoven.

PHILADELPHUS.

Een vier- of vyfdeelige Kelk, boven het Vrugtbeginzel: vier of vyf Bloemblaadjes bevat-

(*) Dit Eiland legt aan de Kust en op den hoek van Zuid-Amerika, omtrent in 't midden tusſchen Kurasſau en Suriname.

(23) *Cactus* Caule tereti Arboreo ſpinoſo, Fol. Cuneiformibus retuſis. Opuntia Arbor ſpinoſiſſima, Foliis Portulacæ cordatis. PLUM. *Spec.* 6. *Ic.* 197. f. 1.

vattende; waarop een vier- of vyfhokkig Zaadhuisje volgt, dat veele Zaadjes bevat: zyn de byzondere Kenmerken van dit Geslagt, 't welk zynen ouden naam behoudt. Twee Soorten zyn 'er van, als volgt. III. Afdeel. X. Hoofdstuk.

(1) Philadelphus *met eenigermaate getande Bladen.* I. *Philadelphus Coronarius.*

De aangenaame Reuk der Bloemen, van dit Gewas, heeft 'er in 't gemeen den naam van *Jasmyn* aan doen geeven; hoewel het geenszins tot de Jasmynen behoort. Anderen noemen het, om die zelfde reden, *Witte Syring*, 't welk eene groote verwarring maakt met het Gewas, dat den naam voert van *Syringe*, hier voor beschreeven *; hoewel die naam, mooglyk, niet minder passen zou op het tegenwoordige, dat ook *Pfeiffenstrauch* genoemd wordt, alzo men de holle Taksteelen tot Pypen gebruiken kan. Anderen noemenze *Fluitenboom*, of *Honigbloem*, wegens de zoetheid van den Reuk. CLUSIUS beschryft hem, onder den naam van *Frutex Coronarius*, aldus. Welriekende.

* II. D. IV. Stuk, bl. 31.

,, Het is een zeer fraaije Heester, die veele ,, reg-

(1) *Philadelphus* Foliis subdentatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 614. p. 339. *Veg.* XIII. Gen. 614. p. 383. *Hort. Cliff.* 188. *Ups.* 122. TOURNF. *Inst.* 617. DOD. *Pempt.* 777. DOD. *Kruidb.* 1219. Syringa alba f. Philadelphus Athenæi. C. B. *Pin.* 399. Frutex Coronarius. CLUS. *Hist.* I. p. 55. *Hisp.* p. 124. Icon. p. 125. sub nom. *Syringa alba.*

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

„ regte Stengen, met eene Aschgraauwe Schors, „ uit den Stoel voortbrengt, welke doorgaans „ een Duim en daar boven, ja somtyds wel „ een Arm dik worden, knoopig en vol Merg. „ Deeze geeven groene Takken uit, welke „ altoos bezet zyn met gepaarde Bladen, don„ ker groen, langwerpig, aan 't end gespitst, „ eerst bitter dan scherp van Smaak. Drie, „ vyf, zeven of meer Bloemen, komen Tros„ wyze aan 't end der Takjes voort, bestaan„ de uit vier gespitste Bloembladen, die wit„ achtig zyn, met veele bleeke Vezeltjes, van „ een zwaaren doch aangenaamen Oranje-Ap„ pelen of Citroen-Reuk. Hier op volgen „ Hoofdjes, als uit veele Klepjes samenge„ steld, die door de rypheid zwart worden en „ een fyn Zaad verspreiden; het welk, op „ den Grond gevallen, in 't volgende Jaar „ dikwils nieuwe Plantsoenen geeft."

Niettegenstaande de Afbeelding volmaakt onzen Philadelphus uitdrukt, valt op deeze beschryving het een en andere op te merken: in 't byzonder, dat 'er Bloemen aan voortkomen, die den Kelk in vyven gedeeld hebben en vyf Bloemblaadjes (*). Het Gewas heeft geen Knoppen. Het komt hier te Lande, en overal, als een Bloemboompje in de Hoven voor, en verdraagt zeer wel de Koude en Vorst van

(*) *Petala æstivantia obvoluta cum Sole*, zegt LINNÆUS.

van ons Klimaat in de open Grond: doch de natuurlyke Groeyplaats is onzeker. CLUSIUS, die het grootste gedeelte van Europa hadt doorgereisd, zegt, dat hy deezen Heester nergens, in 't wilde groeijende, hadt aangetroffen. Bedenkelyk stelt LINNÆUS de Woonplaats te Verona in Italie; gelyk ook LOBEL 'er den naam van *Italiaansche Syring* aan geeft, en die van Languedok heeten hem, volgens GOUAN, in de Landtaal, *lou Siringua*; maar men zegt, dat hy uit Spanje gekomen zou zyn, volgens DODONÆUS.

III. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Monogynia.*

(2) Philadelphus *met geheel effenrandige Bladen.*

II. *Philadelphus inodorus.* Reukelooze.

Dit Gewas is door den vermaarden CATESBY in Karolina ontdekt, die hetzelve Philadelphus, met een groote witte Reukelooze Bloem, getyteld heeft.

MYRTUS.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn: een vyfdeelige Kelk met vyf Bloemblaadjes, en de Vrugt een Besie, die in twee of drie Holligheden eenige Zaaden bevat (‡).

De

(2) *Philadelphus* Foliis integerrimis. MILL. *Dict.* 2. Phil. flore albo majore inodoro. CATESB. *Car.* II. p. T. 84.

(‡) *Bacca* 2. *f.* 3 *sperma* zegt LINNÆUS aan 't hoofd van het Geslagt: *Bacca* 3 *locularis monosperma*, in de optelling, aan 't hoofd der Klasse: *Bacca trilocularis*, *Semina solitaria*, in *Gen. Plantarum*: zy is veelzaadig.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. De meeste Soorten als Boomachtig of Boomen zynde, heb ik reeds beschreeven †, zo dat alleen daar van nog de volgende voorkomen.

† II. D. III. STUK, bladz. 537, enz.

I. *Myrtus communis.* Gemeene Myrtus.

(1) Myrtus *met enkelde Bloemen in een tweebladig Omwindzel.*

De Myrten, door geheel Europa byna onder deezen naam, wiens oirsprong nog onzeker is (†), bekend, zyn van ouds tot heden in achting geweest, wegens de fraaiheid van haar altyd groenend Loof. Men vindt 'er, in de Heilige Schrift, onder de sierlyke Boomen, die men tot het maaken der Loofhutten gebruikte, gewag van gemaakt; alwaar in 't Grieksch voor

(1) *Myrtus* Floribus solitariis, involucro diphyllo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 617. p. 340. *Veg.* XIII. Gen. 617. p. 384. *Hort. Cliff.* 42 *H. Ups.* 123. *Mat. Med.* 224. R. *Lugdb.* 269. TOURN. *Inst.* 640. α. Myrtus Fol. ovatis, Pedunculis longioribus. MILL. *Dict.* T. 184. f. 1. M. latifolia Romana. C. B. *Pin.* 468. β. M. Fol. ovatis, Baccis rotundioribus. MILL. M. minor vulgaris C. B. *Pin.* 469 γ. M. Fol. ovato - lanceolatis acutis, Ramis rectioribus MILL. M. communis Italica. C. B. *Pin.* 468 δ. M. Fol. ovato - lanceolatis confertis. MILL. M. latifolia Bœtica secunda. C. B. *Pin.* 469. CLUS. *Hist.* I. p. 65. ε. M. Fol. ovato - lanceolatis acutis. MILL. M. sylvestr. Fol. acutissimis. C. B. *Pin.* 469. CLUS. *Hist.* I. p. 66. f. 1. ζ. M Fol lanceolatis acuminatis. MILL. M. latifolia Belgica. C. B. *Pin* 469 η. M. Fol. lineari - lanceolatis acuminatis. MILL. M. Fol. minimis & mucronatis. C. B. *Pin.* 469. CLUS. *Hist.* I. p. 67.

(†) Sommigen leiden dien, wegens den Reuk, van de *Myrrha* af, doch de Grieken noemen die Gom - Harst *Smyrna*, en waarschynlyk zyn de Myrten eer bekend geweest. *Myron* was by hun de naam van welriekende Zalven.

voor den Hebreeuſchen naam *Hadas*, in plaats van *Myrtos*, die van *Myrſine* geſteld is. Dus heette een Meisje van Athenen, dat wegens haare ſchoonheid was om 't leven gebr t en volgens de Fabel-Hiſtorie in zulk een Boom veranderd, die door een droevig aanzien als haar dood beweenen zou. Van Minerva was derhalve de Myrteboom niet minder bemind dan de Olyfboom. VIRGILIUS ſpreekt van Oevers, die verrukkelyk ſchoon waren wegens de Myrten-Boſchjes, daar op groeijende (†). Volgens PLINIUS waren de Myrten aan Venus toegeheiligd, die zelfs, onder den naam van *Venus Myrta*, een eigen Altaar hadt. Zy werden tot Kroonen gebruikt, om de Hoofden der genen, die 's Lands Vryheid beſchermd, bevogten, of verzekerd hadden, te verſieren. De Wyn van derzelver Besſen door Gisting bereid, was by de Romeinen, onder den naam van *Vinum Myrteum* of *Myrtites*, bekend.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

In 't algemeen kan men zeggen, dat het een Heeſteraehtig Gewas is, 't welk door kundige behandeling een fraay Boompje wordt, laatende zig van Stek voortteelen, gelykerwys de Rosmaryn, Jasmyn en Oleander. De Takken van hetzelve zyn taay en buigzaam, met eene roodachtige Schors: de Bladen hebben eene eigene Lancetswyze figuur, en zyn in de gemee-

(†) Littora Myrtetis lætisſima. VIRG. *Georg.* II. v. 112.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

meene Myrten niet veel grooter dan Palmblaadjes, donkergroen van Kleur en welriekende. Uit de mikjes der Bladen komen enkelde Bloempjes voort, die als een Kwastje of Penseel van Meeldraadjes uitgeeven, hebbende de Blaadjes omgeboogen, aangenaam van Reuk. De Kelk verandert in een langwerpige Besie, die als gekroond is, en drie Holligheden heeft, met Nierachtige Zaadjes bezwangerd.

Groot is het verschil der Myrten, naar de Groeyplaats niet alleen, maar ook naar den aart. Men heeft 'er die in Grootte en Blad, als ook in de figuur en kleur der Besfen, verschillen. Dus is 'er, volgens MUNTING, een Groote, Middelbaare en Kleine Tarentynsche Myrtus bekend: een Laurier-, een Palm- en een Rosmarynbladige: een die de Besfen langwerpiger dan de gemeene, en eene die dezelven wit heeft, met de Bladeren vol Gaatjes of Blaasjes, gelyk die van 't St. Jans Kruid. Men vindt 'er ook met dubbelde of volle Bloemen, welke zeer raar zyn, en die den Reuk van Citroenen hebben, deswegen *Citroen-Myrtus* genaamd.

Onze Ridder maakt, in navolging van den Kruidkundigen MILLER, zeven Verscheidenheden van dit Gewas, welken zyn Ed. met naamen onderscheidt. 1. De *Roomsche*, die de Blaadjes Eyvormig, de Bloemsteeltjes langer heeft: 2. De *Tarentynsche*, zynde de Gemeene kleine met ronder Besfen: 3. De *Italiaansche*, met de Blaadjes spitser, de Takken regter:

ter: 4. De *Spaansche* met dergelyke Blaadjes, zeer digt by een: 5. De *Portugaalsche* met zeer spitse, doch tevens breede: 6. De *Nederlandsche* met spitse smalle, en 7. De *Gespitste*, met zeer kleine, smalle, spitse Blaadjes. Deeze laatste is de gene, welke men Rosmaryn-bladige Myrtus noemt. Alle de twaalf Soorten van Myrtus, by TOURNEFORT, zyn hier in begreepen.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Waarschynlyk hangt dit meest van de Voortteeling en Behandeling af; doch eenigen derzelven schynen oirspronkelyk te verschillen; gelyk de Breedbladige Roomsche, de Spitsbladige Spaansche, en de Tarentynsche of Gemeene kleine Myrtus voorgemeld, zo RAY oordeelt, die de twee laatsten overvloedig in Provence, in de Haagen en Wildernissen, groeijende gevonden hadt. Volgens GERARD komt de Gemeene, in de Zuidelyke dorre, ongehavende Bosschen, als ook aan de Zee-Kust, uit de Spleeten der Rotsen voert. Men noemtze, in de Landtaal van Provence, *Nerto* en in die van Languedok, *Murtra ou Herba daou Lagui*, dat is Kruid der Meiren of Moerassen; aan welker Oevers zy veel voorkomt in dat Land. Die met dubbelde Bloemen zou door PEIRESKIUS, by het Dorp Castellet, wild groeijende gevonden en van daar overgebragt zyn in deszelfs keurigen Hof, alwaar die Heer dezelve lang gekweekt, en uit denzelven aan de Vorsten en Liefhebbers van sierlyke Gewas-

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. Eenwyvige.

wassen, door geheel Europa, medegedeeld heeft, zo GASSENDI in zyne Levensbeschryving verhaalt (*).

Van ouds was de Myrtus veel in gebruik; om dat men ze in die Landen, waar de Geneeskunde haaren oirsprong heeft gehad, overvloedig vondt. Het Loof, dat zeer welriekend is, bevat een Kruiderige Olie, met veele Aardachtige deelen gemengd; waar door de Bladen een samentrekkende kragt hebben, dienende, gekaauwd of in Aftrekzel, tot Geneezing van 't weeke Tandvleesch, in Scorbutieke Kwaalen. De Bessen, die zuurachtig van Smaak zyn, bezitten een dergelyke en tevens verkoelende kragt: weshalve het verdikte Sap of de Syroop derzelven zeer dienstig is in overmaatige Vloeijingen, die uit verslapping der vaste deelen ontstaan. Dikwils worden zy, in samengestelde Middelen, in plaats van de *Baccæ Myrtilli* gebruikt, gelyk wy gezien hebben †, en ook doorgaans voor dezelven verkogt (†). De Olie

† IV. STUK, bladz. 486.

(*) GARIDEL *des Plantes d'environs d'Aix.* pag. 323.

(†) Dit besluit ik, om dat dezelven met geen anderen dan met de Myrte-Bessen overeenkomen. POMET verhaalt, dat hy van Kooplieden, in Languedok en Provence reizende, verstaan hadt, hoe de *Baccæ Myrtilli*, die men van daar krygt, allen voortkwamen van de gemeene kleinbladige Myrten. Hy zegt ook wel, dat die door 't droogen haar Kroontje verliezen, doch ik vind hetzelve nog duidelyk aan eenigen der grootsten van de gezegde *Baccæ*, uit myne Simplicie-Kas; in vier van welken, geweekt en dan doorgesneeden, ik

Olie van Myrthe-Besſen, door Infuſie gemaakt, is een ongemeen verſterkend Middel, door uitwendige Smeering op verſlapte Lighaamsdeelen.

III. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Monogynia.*

In Sclavonie, dat bezuiden Hongarie en beooſten Karniolie legt, gebruiken de Ingezetenen de Bladen der Myrten tot het bereiden der Runder-Huiden, volgens Bellonius, even als dit hier te Lande met de Run of Eiken-Bast, en elders met de Smak of andere ſamentrekkende Stoffen, geſchiedt. Hier uit ziet men, dat de Myrten ook overvloedig moeten groeijen in dat gedeelte van Europa. Zy komen in Afrika en zelfs in Aſie natuurlyk voor; maar die van Rumphius, welke de *Ambonſche Myrteboom* genoemd wordt; en waar aan men in 't Maleitſch den naam van *Caju-Poeti* of Witten Boom, zo wel als aan anderen, geeft, ſchynt van de Gemeene Myrten aanmerkelyk te verſchillen *.

* Zie ons II. Deels III. Stuk, bl. 223.

(6) Myrtus *met driedeelige Bloemſteeltjes, de Bloemen gepluimd; de Bladen langwerpig.*

VI. *Myrtus dioica.* Tweehuizige.

Dus

ik telkens drie Holligheden bevind, gevuld met Niervormige Zaaden zo als Tournefort afbeeldt, wier getal ongemeen verſchillende is, niettegenſtaande die vier Beſſen nagenoeg even groot waren. Uit eene derzelven kwamen *vier* zeer groote Niervormige Zaaden, uit een andere *zes* veel kleinere, uit een derde *agt*, en uit een vierde *dertien* zodanige Zaaden. Hoe kan dan de Vrugt der Myrten gezegd worden *twee of driezaadig*, of *driehokkig* te zyn *met een Zaad* of *met enkelde Zaaden*; gelyk Linnæus op verſchillende plaatſen doet?

(6) *Myrtus* Pedunculis trichotomo-paniculatis, Foliis oblongis, Floribus dioicis. *Syst. Nat.* XII.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Dus ſtel ik de bepaaling van deeze Amerikaanſche Myrtus, die Mannelyke en Vrouwelyke Bloemen op byzondere Stammen draagt; de Bladen dik en gepaard of tegenover elkander heeft, Lancetswys' Eyrond; geevende uit derzelver Oxelen en aan 't end de Bloemſteeltjes uit, die dus een Pluim formeeren. 't Getal der Bloemblaadjes is klein.

VII. *Myrtus Chytraculia.*

(7) Myrtus *met tweedeelige Steeltjes, de Bloemen Wollig gepluimd; de Bladen dubbeld, byna Eyvormig aan 't end der Takken.*

VIII. *Myrtus Zuzygium.* Gegaffelde.

(8) Myrtus *met veelbloemige Steeltjes, de Bladen dubbeld, byna Eyvormig, aan 't end der Takken, die gegaffeld zyn.*

De Griekſche naam zal in de eerſte deezer twee, welken de vermaarde BROWNE beiden op 't Eiland Jamaika gevonden hadt, van de figuur der Besſen afgeleid zyn. Dezelve was Boomachtig en deeze laatſte Heeſterachtig, met witachtige Takken.

De Dertiende Soort, zynde de Kajapoetie-Boom,

(7) *Myrtus* Pedunculis dichotomis paniculatis tomentoſis, Foliis geminis ſub-ovatis terminalibus. *Am. Acad.* V. p. 398. Chytraculia Arborea, Foliis ovatis glabris oppoſitis, Racemis terminalibus. BROWN. *Jam.* 239. T. 37. f. 2. PLUK. *Phyt.* T. 274. f. 2.

(8) *Myrtus* Pedunculis multifloris, Fol. geminis ſubovatis terminalibus, Ramis dichotomis. *Am. Acad.* V. p. 398. Zuzygium Fruticoſum, Fol. ovatis nitidis & Ramulis ubique jugatis. BROWN. *Jam.* 240. T. 7. f. 2.

Boom, thans, als gezegd is, van het Geslagt der Myrten uitgemonsterd zynde, stel ik in plaats die, welke de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS genoemd heeft, *Myrtus Capensis*, en waar van zyn Ed. de volgende bepaaling opgeeft. III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

(13) Myrtus *met tweebloemige Steeltjes, die de Bladen Lancetvormig en van onderen Wollig heeft.* XIII. *Myrtus Capensis.* Kaapsche.

Want deeze verschilt dan zekerlyk van de volgende Kaapsche, door den ouden Heer BURMANNUS afgebeeld en genoemd, *Phillyrea* met lange van onderen geele Bladen en eene afvallende Vrugt: waar van LINNÆUS de Veertiende Soort gemaakt heeft, dezelve noemende

(14) Myrtus *met Kroontjeswyze Bloemsteeltjes, de Bladen smal Lancetvormig en byna ongesteeld.* XIV. *Myrtus angustifolia.* Smalbladige.

Deeze, door den Heer SCHREBER aan de Kaap waargenomen, is een Boompje met ronde Takken, de Takjes vierkantig hebbende en glad; met Bladen als die van de Smalbladige Phillyrea, byna ongesteeld, lang, liniaal-Lancet-

(13) *Myrtus* Pedunculis bifloris, Foliis lanceolatis subtus tomentosis. *Prodr. Fl. Capensis.* p. 14.

(14) *Myrtus* Pedunculis umbellatis, Foliis lineari-lanceolatis subsessilibus. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Mant.* 74. Phillyrea Fol. longis subtus flavis; Fructu deciduo. BURM. *Afr.* 237. T. 83. f. 2.

M 2

III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

cetvormig, effenrandig, glad, verſcheide maalen langer dan de tusſchenwydten; de Bloemſteeltjes zydelings, gepaard, kort, naauwlyks langer dan de gezegde tusſchenwydten der Bladen, voerende een Kroontje, dat enkeld is, zelden ſamengeſteld, klein, uit veele Bloempjes beſtaande, die de Bloemblaadjes rondachtig hebben en korter dan de menigvuldige, Borſtelachtige, regtopſtaande Meeldraadjes.

Pl. XXV. *Fig.* 2. Het Gewas, waar van ik een aanzienlyken Tak van de Kaap ontvangen heb, in *Fig.* 2, op Plaat XXV. afgebeeld, komt nader met deeze beſchryving, dan met den Hoogleeraar BURMANNUS overeen, die duidelyk zegt, dat de Steeltjes *lang en enkeld* zyn, *met weinige Bloempjes* of Besſen, welke ook, volgens zyn Ed., *éénhollig* zyn en *een enkel Zaad* bevatten. Van de Vrugt wordt in gedagte beſchryving, door SCHREBER, niet geſproken. Ik bevind dat de Bloempjes, van mynen Tak, *den Kelk vyftandig* hebben, uit welks omtrek *vyf Bloemblaadjes* en aan de binnenzyde ten minſte *twintig Meeldraadjes* voortkomen, die lang zyn, met aanmerkelyk *groote Knopjes*: terwyl in 't midden van het Bloempje zig een *enkele Styl* bevindt, op een *rond Vrugtbeginzel* geplaatst, dat van den Kelk is afgeſcheiden, en in ééne *Holligheid verſcheide Zaadjes* bevat. Zulks ſtrydt, wel is waar, eenigszins tegen de Kenmerken van dit Geſlagt; doch niet meer, dan het hebben van één Zaad in

ééne

éene Holligheid, gelyk de aangehaalde Burmannifche. Het Loof, ondertusfchen, en de Geftalte, benevens de roodheid van de Schors, heeft veel overeenkomst met de Myrten. De Bladen zyn op 't hoogst twee Duimen lang, gepaard: de Kroontjes in de Oxelen beftaan fomtyds wel uit twaalf en meer Bloempjes, en zyn zeer kort gefteeld; hebbende de eigen Bloemfteeltjes fomtyds enkeld, fomtyds twee of drievoudig.

III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

PUNICA. Granaatboom.

De Kenmerken zyn, insgelyks, vyf Bloemblaadjes, een vyfdeelige Kelk boven het Vrugtbeginzel, dat een Appel wordt met veele Holligheden en veele Zaaden.

Twee Soorten behelst dit Geflagt, waar van de laatfte uit de Westindiën afkomftig is.

(1) Granaatboom, *die Boomachtig is, met Lancetvormige Bladen.*

I. *Punica Granatum.* Gewoone.

De

(1) *Punica* Foliis lanceolatis, Caule Arboreo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 618. p. 341. *Veg.* XIII. Gen. 618. p. 385. *Hort. Cliff. Ups.* &c. *Mat. Med.* 223. R. *Lugdbat.* 267. GRON. *Or.* 144. RUMPH. *Amb.* II. p. 94. T. 24. f. 1. Malus Punica fylveftris, fativa. C. B. *Pin.* 438. TOURN. *Inft.* 636. Malus Granata. f. Punica. TABERN. *Icon.* 1033. CAM. *Epit.* 130, 131. *β.* Balauftia Flore pleno majore & minore. C. B. *Pin.* 438. TREW. *Ehret.* T. 71, 72.

III. AFDEEL. X HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

De Granaat - Appelboom is van ouds niet minder bekend dan de Myrten. Zyne Vrugten werden, met de Druiven, Vygen en Olyven, onder de heerlyke voortbrengzelen van 't Land Kanaän gerekend. Ook blykt uit de verbloemde uitdrukkingen in het Hoogelied van den Wysten der Koningen, in hoe veel waarde deszelfs Bloesfem gehouden werdt Zyn Latynfchen naam, *Malus Punica*, wil men dat hy van 't Land omftreeks Karthago, daar de besten voortkwamen, zou hebben bekomen (*), en die van *Granatum* zal waarfchynlyker van de Korrels, daar in vervat, dan van het Landfchap Granada in Spanje af te leiden zyn. In 't Spaanfch, evenwel, noemt men hem *Granadero*, in 't Italiaanfch *Granataro*, in 't Franfch *Grenadier*, in 't Engelfch *Pome Granate-Tree*, en in 't Hoogduitfch *Granatbaum*. De Hebreeufche naam was *Rimmon*, de Griekfche *Roa* of *Roia*. Hy groeit natuurlyk in de Zuidelyke deelen van Europa, in Paleftina en in Barbarie, in een Krytachtige Grond.

Gemeenlyk is het een Heefter, die fomtyds, echter, een taamelyke hoogte krygt. Men gebruikt hem in Languedok en Provence tot af-fchut-

(*) Dat de Kleur, die men *Puniceus* noemt, van de Kleur der Granaat-Appelen haaren naam heeft, is, myns oordeels, veel waarfchynlyker, dan dat de Granaatboom zynen naam zou hebben van die Kleur, gelyk fommigen willen.

ſchutting der Wyngaarden en plant 'er Haagen van in de Tuinen en Lusthoven. Door opſnoeijing wordt het een redelyke Boom, met eenen regten Stam, die de Schors roodachtig en eene Kroon van dunne Takken heeft, gewapend met eenige ſtyve Doornen. De Bladen gelyken naar die der Myrten of der Olyfboomen, zynde grooter dan de eerſten en kleiner dan de laatſten. Hier en daar geeft dezelve hoogroode Bloemen uit, hebbende een grooten Klokvormigen Kelk van de zelfde Kleur, met vyf Bloemblaadjes bezet en van binnen gevuld met een menigte van Meeldraadjes, wier Knopjes laager zyn dan de rand van de Bloem. Het onderſte van deezen Kelk wordt een groote ronde Vrugt, die onder den naam van Granaat-Appel algemeen bekend is, hebbende een Lederachtigen Bast, waar binnen in eenige Holligheden, die Sterswyze van het middelpunt ſpreiden, doorgaans negen of tien, de Korrels vervat zyn, welke den Smaak geeven aan deeze Vrugt. De Kleur des Appels is van buiten roodachtig, het Merg van binnen geel; de Korrels zyn paarſchachtig, en deeze bevatten in een Vlies, 't welk hun bekleedt, een rins Sap, omringende het Zaad in ieder Korrel.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Van ouds zyn de deelen der Bloem en Vrugt, van deeze Boom, met byzondere naamen onderſcheiden geweest. *Cytinus* werdt de geſlooten Bloem of de Kelk geheten: het Huidje dat

M 4

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

dat de Korrels afzondert, *Cicus*. Nog heden noemt men de Bloemen, wanneer zy gedroogd zyn, *Balaustia*, en den Bast van de Vrugt *Malicorium*; ziende dit laatste op de Lederachtigheid van deeze Schil: die ook wel tot Lederbereiding gebruikt is; waar van sommigen de benaaming afleiden. Deeze Bast is wel het meeste by de Geneeskundigen in gebruik, wegens zyne uitmuntende samentrekkende hoedanigheid. De Bloemen hebben die een weinig minder, doch zyn niettemin ook zeer goed tot stremming van allerley Vloeijingen, die uit eene slapheid der Vaste deelen ontstaan. Zy komen in verscheide samengestelde Winkelmiddelen. Dergelyke eigenschap heeft in de Pitjes der Korrelen of in het Zaad plaats. Het Sap is by uitstek verkoelende en tevens versterkende; weshalve het in Galachtige Koortsen met groote verzwakking, daar geen Ontlasting noodig is, kan dienen. Dus vindt men het tegen de Hartvang, Hoofdpyn, Bedwelmdheid en dergelyke Kwaalen, aangepreezen. Tot bedwang van de Maagpyn, die uit Galachtige Stoffen ontstaat, is het van de Ouden gebruikt.

Het onderscheid tusschen de Wilde en Tamme Granaatboomen zou alleen in de behandeling of daar in bestaan, dat de Wilde slegts Bloemen draagt en geen Vrugten. Men vindt 'er ook, die geen Zaad in de Korrels hebben; doch dit is zeldzaam. De Appelen zyn aan sommige Stammen grooter en zoeter, die men

dan

dan Zoete, of kleiner en rinser, welken men Zuure Granaat-Appelen noemt. Ook heeft men 'er van een middelbaaren en Wynachtigen Smaak. Dit zyn slegts veranderingen, gelyk in de Ooftboomen blykbaar is. De Granaatboom met dubbelde of volle Bloemen wordt van LINNÆUS als eene Verscheidenheid aangemerkt.

III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

(2) Granaatboom, *die Heesterachtig is, met smalle Bladen.*

II. *Nana* Laage.

Men heeft den gewoonen Granaatboom ook in de beide Indiën, die weinig of niet van den Europischen verschilt, doch in de Westindiën groeit een Kleinere, welke niet boven de vyf Voeten hoogte bereikt, de Bladen korter en smaller heeft, bloeijende den geheelen Zomer. Hier te Lande, in Potten aangekweekt, heeft dezelve die hoedanigheden behouden. Van deeze zyn de Bloemen, benevens die van den gewoonen Granaatboom, zeer fraay door EHRET afgebeeld.

PRUNUS. Pruimboom.

In de beschryving van dit Geslagt †, heb ik éénc Soort voor de Heesters gespaard, naamelyk.

† II. D. II. St. bl. 555.

(14) Pruim-

(2) *Punica* Foliis linearibus, Caule Fruticoso. MILL. *Dict.* Punica Americana nana & humillima. TOURNF. *Inst.* 636.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. XIV. *Prunus pumila.* Naantjes-Pruim.

(14) Pruimboom *met byna Kroontjeswyze Bloemen en ſmal Lancetvormige Bladen.*

Hier wordt bedoeld de *Laage Kanadaſche Kers*, met lange ſmalle Bladen en eene kleine Vrugt, van DU HAMEL, welke overeenkomt met de Virginiſche Wilde *Naantjes-Pruim*, met eene kleine roode vroege Vrugt en eenen kruipenden Wortel, van GRONOVIUS. Het is een Heeſter, die de geſtalte van den Naantjes-Amandel heeft, met paarſche Teenachtige Takken, de Bladen van onderen bleek. Drie eenbloemige Steeltjes heeft dezelve, in de Upzalſche Tuin, uit ieder Knop uitgegeven.

MESPILUS. Mispelboom.

Drie Soorten van dit Geſlagt zyn onder de Boomen beſchreeven †, zo dat 'er nog vier overblyven, als volgt.

† II. D. II. ST. bl. 600.

IV. *Mespilus Amelanchier.* Ooſtenrykſche.

(4) Mispelboom *die ongedoornd is, en de Bladen ovaal, Zaagswys' getand, van onderen ruig heeft.*

In Provence en Montpellier, daar dit Gewas op

(14) *Prunus* Flor. ſubumbellatis, Fol. anguſto-lanceolatis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Mant.* 75. Cer. Canad. pumila &c. DU HAM. *Arbr.* 149. N. 17. Prunus ſylv. humilior &c. GRON. *Virg.* II. p. 76.

(4) *Mespilus* inermis Fol. ovalibus ſerratis Cauliculis hirſutis. MILL. *Dict.* 178. f. 1. *Hort. Cliff.* 189. R. *Lugdbat.* 271. Alni effigie Lanato folio minor. C. B. *Pin.* 452. Vitis Idæa Tertia. CLUS. *Pann.* 80. BARR. *Ic.* 527.

op Bergachtige plaatſen gemeen is, noemt men 't zelve *Amelanchier*. Het groeit ook in Switzerland, Ooſtenryk en elders. Van CLUSIUS, die het als een derde Soort van Vosſebesſen voorſtelt en afbeeldt, wordt gezegd, dat de Ooſtenrykſche Boeren het *Fliegenbaer*, dat is Vliegenbesſen, heeten. Het geeft uit den Wortel verſcheide Heeſterachtige Stengen, drie, vier en ſomtyds vyf Ellen hoog, dik en zeer Takkig, meest bedekt met een zwarte Schors. De Bladen zyn aan de jonge Scheuten wit en Wollig, doch vervolgens kaal en groen, en uit derzelver Oxelen komen Trosjes van witte Bloemen voort, waar op ronde, zwarte, gekroonde Vrugten volgen, grooter dan die van den Haagedoorn, Sappig en Honigzoet, met tien of meer langwerpige Zaaden. De Tanden van den Kelk zyn langer dan zyn Pypje.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

(5) Mispelboom, *die ongedoornd is, met ovaale ſpits getande gladde Bladen en Trosachtige Bloemhoofdjes.*

V. *Chamæ-Mespilus.* Alpiſche.

Deeze verſchilt van de voorgaande weinig, zynde van CLUSIUS voor den *Cotonaſter* van GESNERUS aangezien, en groeijende veel op

(5) *Mespilus* inermis Fol. ovalibus acute-ſerratis glabris, Flor. corymboſo-capitatis. *Mant.* 398. JACQ. *Vind.* 243. Cratægus Foliis ovalibus, utrinque glabris, plicatis &c. *H. Cliff.* 497. *Vir.* 43. R. *Lugdbat.* 272. HALL. *Helv.* 355. Cotoneaſter Folio oblongo ſerrato. C. B. *Pin.* 452. Coton. forte Gesneri. CLUS. *Hiſt.* I. p. 63. *Pann.* 83. Ic. 84.

III. AFDEEL. X. HOOFD-STUK. *Vyfwyvige.*

op de Switzersche Alpen en Pyreneen, alwaar het een laage Heester is. Het voornaamste verschil bestaat daar in, dat de Tanden van den Kelk korter dan het Pypje zyn. Ook is de Bloem aan de Heeren HALLER en JACQUIN tweewyvig voorgekomen.

VI. *Mespilus Canadensis.* Kanadasche.

(6) Mispelboom *die ongedoornd is met langwerpig Eyronde, gladde, getande spitsachtige Bladen.*

Deeze heeft die zelfde eigenschap, van in de jongheid Wollig, in de volwassenheid glad te zyn van Loof, gelyk de twee voorgaande. De Bloemen zyn hier in langwerpige Trossen vergaard. De bynaam duidt de Groeyplaats aan.

VII. *Cotoneaster.* Ruigbladige.

(7) Mispelboom, *die ongedoornd is, met geheel effenrandige Eyronde Bladen.*

Volgens CLUSIUS is de *Chamæ-Mespilus* of Laage Mispel van GESNERUS, welke deeze Soort uitmaakt, niet alleen op alle Alpen, maar ook op sommige Bergen naby Weenen,

(6) *Mespilus* inermis, Foliis ovato-oblongis glabris serratis acutiusculis. *Veg.* XIII. Mesp. Fol. subtus glabris, obverse ovatis. GRON *Virg.* 54. II. p. 76.

(7) *Mespilus* inermis, Fol. ovatis integerrimis subtus tomentosis. *Veg.* XIII. *H. Cliff.* 189. *Fl. Suec.* 403, 438. R. *Lugdbat.* 271. HALL. *Helv.* 352. Cotoneaster Fol. rotundo non serrato. C. B. *Pin.* 452. Chamæ-Mespilus Gesneri. CLUS. *Hist.* I. p. 60. *Pann.* 83. Chamæ-Mesp. Cordi. C. B. *Pin.* 452.

nen, zeer gemeen. Deszelfs Gewas bereikt twee Ellen, één Elle en somtyds minder hoogte, bestaande uit buigzaame Takken of Rys, met eene zwarte Schors. Hetzelve heeft de Bladen veel naar die der Kwee-Boomen gelykende, maar kleiner en dikker, van boven groen, van onderen met eene witte Wolligheid bezet, groeijende overhoeks. De Bloempjes zyn groenachtig, by drie of vieren getrost, en leveren vervolgens een ronde Vrugt uit, van grootte als Myrten- of liever Haagedoorn-Bessen, die van buiten rood is, in een Spongieus Vleesch vyf Steentjes bevattende De Bloemen (wordt thans gezegd,) komen zydelings in deeze Soort: zy zyn korter dan de Bladen en hangen nederwaards. Deeze Mispel groeit ook op Klippige Gebergten in Switzerland en in Sweeden.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

TETRAGONIA. Vierhoek-Plant.

Een Kelk in vieren of vyven gedeeld, zonder Bloemblaadjes; waar van het onderste gedeelte een Pruimvrugt wordt, die vier of vyfhoekig is, met vier of vyf holligheden, zyn de byzondere Kenmerken van dit Geslagt, dat twee Soorten, beiden uit Afrika afkomstig, bevat.

(1) Vierhoek-Plant *met lange smalle Bladen.*

I. *Tetragonia Fruticosa.* Heesterachtige.

De

(1) *Tetragonia* Foliis linearibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 627. P.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

De vermaarde COMMELYN heeft gedagten naam, zo van zyn Ed. gezegd werdt, aan dit Gewas gegeven, wegens de vier Vleugelen of zyden van de Vrugt. Het maakte een Steng van een Voet hoog, in verscheide Takjes verdeeld, die eerst groen en naderhand bruin waren, met lange, groene, Sappige Bladen. Onder alle Afrikaansche Gewassen kon het, zo hy aanmerkte, de meeste koude verdraagen. De Afrikaansche Plant, naar het Paapenhout gelykende, met geele Bloemen en Bladen als van de Porselein, by SEBA afgebeeld, wordt hier t'huis gebragt door den Ridder, die zegt, dat 'er drie eenbloemige Steeltjes uit de Mikken, die de Takjes met de Steng maaken, voortkomen. In de gezegde Afbeeldingen, als ook in myn Exemplaar, komen de Bloemsteeltjes uit de Oxels der Bladen.

II. *Tetragonia Herbacea.* Kruidige.

(2) Vierhoek-Plant *met ovaale Bladen.*

Deeze, insgelyks door gezegden Kruidkenner afgebeeld, heeft een dikken Wortel, die zoet van Smaak is, uit welken eenige Stengetjes voort-

p. 344. *Veg.* XIII. Gen. 627. p. 389. R. *Lugdb.* 250. Tetragonia. *H. Cliff.* 188. *Ups.* 126. Tetragonocarpos Africana, fruticans, Foliis longis et angustis. COMM. *Hort.* II. p. 205. T. 103. Evonymo affinis Africana Portulacæ folio. SEB. *Thes.* II. p. 13. T. 11. f. 8.

(2) *Tetragonia* Foliis ovatis. R. *Lugdbat.* 450. Tetragonocarpos Africana, Rad. magnâ crassâ & carnosâ. COMM. *Hort.* II. p. 203. T. 102.

voortkomen, die op den Grond leggen, met dikke Sappige Bladen, eenigszins zuurachtig als die van Porfelein. De Bloemen, aan de toppen der Takken, ftaan op lange Steeltjes, zynde de Kelkbladen geel, met een groenen Styl en geele Meeldraadjes. Hier op volgt een vierkantige harde Vrugt, met vier uitfteekzels of Vleugelen. De kundige Hovenier MILLER heeft deeze beide Soorten op nieuws in Afbeelding gebragt.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

In het Geflagt van *Mefembryanthemum*, 't welk de gewoonlyk zogenaamde *Ficoides* bevat, komen wel veele Heefterige Soorten voor, doch de Geftalte van ver de meeften Kruidig zynde, zal ik die tot de volgende Afdeeling befpaaren, en kome dus tot de

SPIRÆA.

Waar van de Kenmerken zyn, een vyfdeelige Kelk, vyf Bloemblaadjes en een veelzaadig Zaadhuisje.

Die van den eerften Rang in dit Geflagt zyn altemaal Heefterachtig en maaken thans negen Soorten uit, meest in de koude deelen des Aardkloots huisvestende, als volgt.

(1) Spiréa *met Lancetvormige, effenrandige,* ON-

I. *Spiræa lævigata.* Gladbladige.

(1) *Spiræa* Fol. lanceolatis integerrimis feffilibus, Racemis compofitis. *Syst. Veg.* XIII. Gen. 630. p. 392. *Syst. Nat.* XII. *Mant.* 244. Spiræa Altajenfis. *Act. Petrop.* 1770. p. 555. T. 29. f. 3.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Vyfwyvige.*

ongesteelde Bladen en samengestelde Trossen.

Deeze in Siberie, volgens den Petersburgschen Hoogleeraar LAXMAN, groeijende, is een Heester met ronde Takken, de Bladen als gezegd is, stompachtig met een puntje en zeer glad; de Bloemen getrost hebbende aan 't end der Takken, zodanig, dat de Tros of Aair uit kleine Aairtjes bestaat, met Blikjes onderschraagd; zynde de Bloemen langer dan de Steeltjes, wit, en de Meeldraadjes langer dan de Bloem.

II. *Spiræa Salicifolia.* Wilgbladige.

(2) Spiréa *met stomp Lancetvormige, Zaagswys' getande Bladen, en dubbeld getroste Bloemen.*

Zo onbekend als de voorgaande, zo bekend is deeze, die een zeer gemeen en niet onaartig Bloemboompje in de Tuinen uitmaakt. Men noemt het gemeenlyk *Druifjes-Wilg*, om dat de Blaadjes veel naar die der Wilgen gelyken, en de Bloemen als Druiftrosjes zyn. CLUSIUS heeft het voor de *Spiræa* van THEOPHRASTUS, waar van men weinig zekerheid heeft, gehouden, en die naam zou 'er, wegens

(2) *Spiræa* Fol. lanceolatis obtusis serratis nudis, Flor. duplicato-racemosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 630. p. 347. *H. Cliff.* 191. *Ups.* 131. R. *Lugdb.* 277. Spiræa Salicis folio. TOURNF. *Inst.* 618. BOERH. *Lugdb.* 238 Spiræa forte Theophrasti. CLUS. *Hist.* I. p. 80. Frut. Spicatus Fol. serratis Salignis. C. B. *Pin.* 475. Spiræa Salicis folio longo serrato, Floribus rubris. AMM. *Ruth.* 265.

gens de buigzaamheid van de Takken, op toepasfelyk zyn. De afkomst is, volgens MUNTING, uit Silezie: maar de natnurlyke Groey-plaats wordt thans gefteld in Siberie en Tartarie. De Heer AMMAN, immers, verzekert, dat het Gewas, 't welk de Heer MESSERSCHMID aan de Rivier Jeniscea groeijende vondt, het zelfde zy als de Spiréa met Wilge-Bladen van TOURNEFORT. Ik zal deszelfs befchryving, als te wydloopig, hier niet inrukken. Die, waar van GMELIN de Afbeelding gezonden hadt, zynde door gedagten Heer op de zelfde plaatfen waargenomen, verfchilde weinig van de gewoone Druifjes-Wilg, maar hadt de Bladen wat grooter en wederzyds groen. Zy werdt zo wel als die, van de Russen en Tartaaren, aan gedagte Rivier woonende, *Tawalgah* genoemd.

III. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Pentagynia.*

(3) Spiréa *met Lancetvormige, ongelyk getande, van onderen Wollige Bladen en dubbeld getroste Bloemen.*

III. *Spiræa tomentosa.* Wollige.

Deeze, in Philadelphia groeijende, volgens KALM, verfchilt van de voorgaande door de Bladen dieper en ongelyk getand, van onderen zeer Wollig en derhalve dik te hebben: de

(3) *Spiræa* Fol. lanceolatis inæqualiter ferratis fubtus tomentofis, Flor. duplicato-racemofis. Ulmaria pentacarpos, integris ferratisque foliis &c. PLUK. *Alm.* 393. T. 321. f. 5. RAJ *Suppl.* 330. MORIS. *Hift.* III. p. 323.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. de Endtros is digter en langer; de Bloemen zyn rooder en agtmaaal zo klein zegt LINNÆUS.

IV. *Spiræa Hypericifolia.* St. Jans Kruidbladige.

(4) Spiréa *met stomp Eyronde effenrandige Bladen en ongesteelde Kroontjes.*

Het Kanadasche naar de Slee-Pruim gelykende Gewas, van BAUHINUS, was door TOURNEFORT reeds tot dit Geslagt betrokken, onder den naam van Spiræa met ongekartelde Bladen als die van 't St. Jans Kruid. Van de voorgaanden verschilt het bovendien, door enkelde Bloemsteeltjes.

V. *Chamædrifolia.* Gamanderlynbladige.

(5) Spiréa *met Eyronde diep Zaagswys ingesneeden Bladen en gesteelde Kroontjes.*

Onder de Soorten van dit Gewas, die in Siberie gevonden zyn, komt deeze voor, welke de Bladen naar die van 't Kruid, dat men Gamanderlyn noemt, gelykende heeft. De Bloemen zyn wit, en komen by Kroontjes, op Steeltjes van één of anderhalf Duim lang, niet Aairswyze, maar langs de Takjes voort.

(6) Spi-

(4) *Spiræa* Fol. obovatis integerrimis Umbellis sessilibus. *Hort. Ups.* 131. Spir. Fol. integerrimis Pedunculis simpl. *H. Cliff.* 190. R. *Lugdb.* 277. Pruno sylvestri affinis Canadensis. C. B. *Pin.* 517. PLUK. *Alm.* 308. T. 218. f. 5.

(5) *Spiræa* Fol. ovatis inciso-serratis glabris, Umbellis pedunculatis. Spiræa Chamædryos folio. AMM. *Ruth.* 269.

(6) Spiréa *met langwerpige, aan de Punt gekartelde, Bladen en zydelingse Bloemtuiltjes.*

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. VI. *Spiraea crenata.* Gekartelde.

De Spaansche, met gekartelde St. Jans Kruid bladen van BARRELIER, wordt tot een zelfde Soort betrokken als de Siberische, met Bladen grooter dan die van het St. Jans Kruid, nu gaaf, nu getand. Van deeze laatste zyn de Bladen één of anderhalf Duim lang, byna een Duim breed, glad, geelachtig groen, en de Bloemen komen aan Kroontjes op lange Steelen voort. Door de menigte van Bloemtuiltjes, aan 't end der Takken, wordt de geheele Heester Sneeuwwit gemaakt, zegt onze Ridder.

(7) Spiréa *met gekwabde gekartelde Bladen, en Kroontjes aan 't end der Takken.*

VII. *Triloba.* Driekwabbige.

Deeze, in Siberie door LAXMAN gevonden, is een Heester met ronde Takken, zeer Takkig, wiens Bladen naar die van de Geldersche Roozen gelyken, doch klein en rondachtig zyn, met drie Kwabben, waar van de bynaam.

(8) Spi-

(6) *Spiraea* Fol. oblongiusculis apice serratis, Corymbis lateralibus. *Sp.* Hispanica Hyperici folio crenato. BARR. *Rar.* 1376. T. 564. Spiraea Hyperici folio ampliore, modo integro, modo dentato. AMM. *Ruth.* 270.

(7) *Spiraea* Fol. lobatis crenatis, Umbellis terminalibus. *Mant.* 244. Spiraea ramosissima, parvo subrotundo Opuli folio. AMM. *Ruth.* 271.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

VIII. *Opulifolia.* Geld. Roos bladige.

(8) Spiréa *met gekwabde getande Bladen, en Tuiltjes aan 't end der Takken.*

De Bladen van deeze Soort gelyken naar die van de Gelderſche Roozen; zynde het Gewas door COMMELYN *Paapenhout van Virginie* met Aalbesſen Bladen en ſierlyk gebobbelde Zaadhuisjes getyteld. Het wordt aldaar *Sivenbark* genoemd, volgens CLAYTON, waarſchynlyk om dat men van den Bast Zeeven maakt. Het groeit ook in Kanada. Deeze Soort is hier ook in de Tuinen bekend.

IX. *Sorbifolia.* Sorbenbladige.

(9) Spiréa *met gevinde Bladen, de Blaadjes getand, eenvormig; de Steng Heeſterachtig; de Bloemen gepluimd.*

De Bladen hebben de figuur van die der Sorben- of Lyſterbeſie-Boomen. Deeze Soort door MESSERSCHMID in Moerasſige Bosſchen aan de Rivier Jeniscea, in Siberie, menigvuldig aangetroffen, is een Heeſter zelden Mans langte hoog, met Stengen opſchietende van byna een Vinger dik, die taay zyn, en Bladen hebben, met verſcheide Paaren gevind, don-

(8) *Spiraea* Foliis lobatis ſerratis, Corymbis terminalibus. Spiraea Fol. inciſis angulatis, Flor. corymboſis. *Hort. Cliff.* 190. GRON. *Virg.* 55. R. *Lugdbat.* 277. Spiraea Opuli folio. TOURNF. *Inſt.* 618. BOERH. *Lugdbat.* 238. Evonymus Virginiana Ribeſii folio, Capſulis eleganter bullatis. COMM. *Hort.* I. p. 169. T. 87.

(9) *Spiraea* Foliis pinnatis, Foliolis uniformibus ſerratis, Caule Fruticoſo, Floribus paniculatis. Sp. Foliis pinnatis. *Am. Acad.* II. p. 352. Spiraea Sorbi folio tenuiter crenato, Floribus in Thyrſo albis. AMM. *Ruth.* 264.

donker groen, van de gezegde figuur. De Bloemen, zegt hy, komen Aairswyze, op korte Steeltjes, aan 't end der Takken; zy zyn klein, wit, vyfbladig, met veele Meeldraadjes, in 't midden een Styl hebbende, die een Vrugt wordt uit vyf Hoorntjes bestaande, in de Kelk vervat en als met een Kroontje van de verslenste Meeldraadjes omringd. Dus komt deeze Soort ook overeen met de Kenmerken van dit Geslagt, tot het welke verscheide Kaapse Gewassen, die men thans *Diosma* noemt, wegens de gelykvormigheid van de Bloem en Vrugt, zonder op het getal der Meeldraadjes te letten, door COMMELYN en anderen zyn betrokken geweest *.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Pentagynia.*

Onder de Veelwyvigen van deeze Klasse komt ons in de eerste plaats voor, het zeer bekende Geslagt, dat den naam voert van

* Zie 't voorg. ST. bladz. 319, enz.

ROSA. Roozeboom.

Vyf Bloemblaadjes: een Kruikachtige Kelk, die Vleezig is, met een vernaauwden Hals: veel Zaaden, die Stekelig zyn, aan de binnenzyde van de Besie-achtige Vrugt gehecht: dit maakt de byzondere Kenmerken uit.

De Roozen, die haaren Latynschen naam, van den Griekschen *Rodon* afkomstig, welke van den aangenaamen Reuk, dien zy verspreiden, afgeleid wordt, in alle Taalen van ons Wereldsdeel behouden, zyn van ouds beroemd. Men vindt 'er wel, in de Gewyde Bladeren,

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

zo veel gewag niet van gemaakt, als van de Myrten en andere geurige Kruiden; doch het blykt niettemin, dat zy onder de Israëlieten ook in achting zyn geweest. De Turken verbeelden zig, dat alle Roozen in 't eerst wit waren, en door het Zweet van Mahometh rood geworden zyn: weshalve zy niet lyden, dat de Roozebladen op den Grond leggen. De Fabel-Historie onder de Romeinen leidt zulks van 't Bloed van zekere Godheid af. De Roozen waren toegewyd aan de Godin der Minne, die 'er van gegeven hadt aan Harpocrates, om haare Gunsten te bedekken, en hier van is het Spreekwoord afkomstig, dat men nog heden gebruikt, wanneer men iets geheim wil houden; *het blyv' onder de Roos*, of *onder de Roos gezegd* *. „ Zo Jupiter een Koning „ wilde over de Bloemen stellen, zegt ACHIL-„ LES TATIUS, zou de Roos zekerlyk die Eer „ verkrygen; want zy is het Sieraad der Aar-„ de, de Glorie der Planten, het Oog der „ Bloemen, enz." (*). Van een zagte Legerstee en aangenaamen Slaap wordt gezegd, dat men in de Roozen legt; even als *in de Roozen te leeven* †, oudtyds, een onbekommerd, genoeglyk Leven betekende. Tevens is in deeze Bloemen een Zinnebeeld opgeslooten van de verganklykheid van 's Werelds schoon (†); dewyl

* *Sub Rosa dictum*

† *In Rosis vivere*

(*) *Rosa est princeps Florum & maximum Terræ Hortorumque decus, item Panacea Morborum*, zegt PLINIUS.

(†) *Sic transit Gloria Mundi.*

wyl zy zo ſchielyk verwelken, en dan door het afvallen der Bladen niet meer te vinden zyn. Hier van komt de Zinſpreuk, *dat men een afgevallen Roos niet weder vinden kan*; aanduidende, dat een Kans, die voorbygegaan is, hoe ſchoon ook, niet kan herhaald worden (†). Dewyl het Gewas der Roozen ſterk gedoornd is en men dus met deeze Bloemen te plukken zig ligt kwetst, wordt hier op acht geſlagen, wanneer men betekenen wil, dat iets heerlyks zelden zonder moeite te bekomen is; zeggende: *Geen Roos zonder Doornen.* Mooglyk is daar op wel met de Roos, in 't Koninglyk Wapen van Schotland, gedoeld geweest.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

Behalve dit laatſte komt nog, ten opzigt van de Roozen in 't algemeen, in aanmerking, dat het Gewas derzelven altemaal Heeſterachtig is, in ſommigen hooger, in anderen laager, doch niet veel boven eens Mans langte groeijende, en niet dan door opſnoeijing Boomachtig te maaken zynde. Zy worden alle van Uitloopers of Afzetzels door inleggen, als ook van Wortelſtukjes, die men twee Duimen diep in de Aarde plant, voortgeteeld. Veelal moet men de oude Stammen, na verloop van eenige Jaaren, weg ſnyden, om van de Uitloopers nieuwe fleurige Stammen te bekomen. 't Gewas beſtaat uit hard Houtig Rys, inzonderheid

(†) Roſam, quæ præteriit, ne quære iterum.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

heid de Wortelscheuten, met kromme Doornen bezet, waaraan men zig ligtelyk kwetst. De Bladen hebben zy allen gevind, ovaalachtig, vyf of zeven aan een Steel: de Bloemen als gezegd en bekend is, op een rondachtig Voetstuk zittende, dat zig doorgaans in vyf ongelyk gebaarde Slippen uitspreidt (*).

In ieder Roos zyn oudtyds agt deelen door de Geneeskundigen onderscheiden geweest. 1. *Calyx* heetten zy, dat men tegenwoordig den Knop noemt van de Roos, 't zy reeds ontlooken of nog geslooten: 2. *Cortex* de gedagte Slippen, die de Roos omvatten, van anderen *Alabastri* genaamd: 3. *Apices* de Meelknopjes, die men in de Winkels *Antheræ* tytelt: 4. *Capillamenta* de Meeldraadjes, hedendaags *Stamina* genaamd: 5. *Folia* de Bloembladen, (*Petala*,) wier onderste gedeelte; 6. *Unguis* geheten werdt, als naar een Nagel van de Hand gelykende: 7. *Lana* de Wolligheid, waar in de Zaaden: 8. *Semina*, vervat zyn.

't Gebruik der Roozen is naar de Soorten verschillende, waar van zeventien, meestal Europische Gewassen, in dit Geslagt opgetekend zyn, hebbende daar van de tien eersten de Knoppen of Vrugtbeginzels byna Klootrond, de zeven laatsten Eyrond. Hier volgen zy.

(1) Roo-

(*) *Duo sunt barbati; duo sine Crine creati;*
Quintus habet Barbam, sed tantum dimidiatam.
Dat is.
Twee zyn gebaard; twee hebben gantsch geen Haair;
De vyfde heeft den Baard, aan ééne zyde maar.

(1) Roozeboom *met ronde, gladde Knoppen, Bloem-, en ruuwe Bladsteelen, de Vinbladen spits, de Steng dun bezet met regte Doornen.* III. Afdeel. X. Hoofdstuk. I. *Rosa Eglanteria.* Eglantier.

Deeze, een zeer bekend Gewas, gemeenlyk *Eglantier* of *Neglantier* genaamd, wordt door de welriekende Bladen van de andere Roozeboomen onderscheiden. Men kan 'er fierlyke Kroonboompjes van maaken, om dat het fyner Takjes heeft en de Bloemen geel. Ray houdt den Eglantier voor een zelfde Gewas met de Hondsroozen, schoon hy erkent, dat daar van hier en daar een Struik, aan de ronde Knoppen en welriekende Bladen kenbaar, in de Haagen van Engeland wild voorkome. De Reuk, inderdaad, der Bladen kon iets toevalligs zyn, maar de rondheid der Knoppen en de regte Doornen onderscheiden dit Gewas genoegzaam, dat men, in Engeland niet alleen, maar ook in Vrankryk en in onze Nederlanden, ja in Duitschland overvloedig, volgens den Heer Haller in 't wilde aantreft. Somtyds echter wordt de Hondsroos, met dikke korte kromme Doornen (*), somtyds de sterk gedoorn-

(1) *Rosa* Germ. globosis, Pedunculisque glabris, Caule aculeis sparsis rectis, Petiolis scabris, Foliolis acutis. *Syst. Nat.* Gen. 631. p. 348. *Veg.* XIII. Gen. 631. p. 393. Rosa sylvestris Foliis odoratis. C. B. *Pin.* 483. Rosa Eglanteria. Tab. *Ic.* 1087.

(*) Als by la Court, *Aanm. over Lusthoven en Plantagiën.* Amst. 1737. bl. 208.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. doornde witte, die men Duinroos noemt, voor den Eglantier genomen (†).

II. *Rosa rubiginosa.* Roestbladige.

(2) Roozeboom *met de ronde Knoppen en Bladsteelen gedoornd, aan 't Gewas kromme Doornen, de Bladen van onderen Roestkleurig.*

Dus wordt door den Ridder thans die andere Eglantier onderscheiden, waar toe zyn Ed. de Tiende of Welriekende Wilde Roos van DODONÉUS betrekt, die aan deezen in Vrankryk of de Nederlanden nooit wild, maar alleen in de Tuinen, voorgekomen was. Deeze zal het zyn, daar GOUAN van meldt, als in Languedok, en GARIDEL als in Provence groeijende, met bleekroode Bloemen, die men aldaar *Eglantier*, doch het gemeene Volk *Gratecuou* noemt. De Bloemen, zegt LINNÆUS, zyn paarsch of Purperkleur, en niettemin betrekt zyn Ed. daar toe de Geele Roos van BAUHINUS: mooglyk om dat de Roosjes, daar

(†) WEINMANN Kruidboek. Pl. N. 871. *Rosa sylvestris seu Cynosbatos. Eglantier.* Wilde Rose. Schoon het Takje aldaar ongedoornd is voorgesteld, met een witte Bloem. De naam zal van Fransche afkomst zyn. *Rosa Eglanteria* is daar van by TABERNÆMONTANUS; *Eglantina* by anderen gemaakt: doch *Eglantier* noemt men in 't Fransch de Wilde of Hondsroos, straks volgende onder den naam van *Rosa Canina*: zo dat die naam verscheidelyk wordt toegepast.

(2) *Rosa* Germ. glob. Pedunc. aculeatisque aculeis recurvis, Fol. subtus rubiginosis. *Mant.* 564. Rosa Spinis aduncis. Fol. subt. rubig. HALL. *Flor.* 1103. Rosa sylv. odorata, decima. DOD. *Pempt.* 187.

daar van, aan de eene zyde rood, aan de andere geel zyn, gelyk wy dit zien in sommigen van onze Eglantieren. Waarschynlyk is het ook deeze, welke de Heer HALLER in Switzerland aangetroffen hadt, die door den Reuk der Bladen de nabuurschap vervulde (*).

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

(3) Roozeboom *met de ronde Knoppen en Bloemsteelen glad, de Steng met Doornachtige Stoppeltjes, de Bladsteelen byna ongedoornd.*

III. *Rosa Cinnamomea.* Kaneel-Roos.

Gemeenlyk voert deeze, wegens den byzonzonder lieffelyken Reuk, den naam van *Kaneel-Roos.* Weinig verschilt het Gewas van de Eglantieren voorgemeld. De Bloem is klein, met kleine Bladertjes, doch vol van Blad, hoogrood van Kleur. In de Zuidelyke deelen van Europa heeft zy haare Groeiplaats. LOBEL schyntze met de Hondsroos verward te hebben, dewyl hy haar in de Velden van Vrankryk, Engeland en de Nederlanden, wild groeijende stelt. Zy is 'er in de Tuinen gemeen.

(4) Roo-

(*) Hier van zegt zyn Ed. *Flos exiguus imarnatus* (ik denk *incarnatus*) *Ungue albo*, & *Odor Pomorum totam Plantam, etiam eminus, prodit.* Dit zal zekerlyk *Odor Foliorum* willen zyn, dat is de Reuk der Bladen, aan welke men het Gewas zelfs van verre ontdekt; genaamd *Rosa Foliis subtus rubiginosis et odoratis. Helv.* p. 350.

(3) *Rosa* Germ. glob. Pedunculisque glabris, Caule Acul. Stipularibus, Petiolis subinermibus. Rosa saxatilis Flore rubérrimo. CAM. *Epit.* 99. Rosa Cinnamomea, Flor. subrubentibus, spinosa. J. B. *Hist.* II. p. 39.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. IV. *Rosa Arvensis.* Noordsche.

(4) Roozeboom *met de ronde Knoppen en Bloemsteelen glad, de Steng en Bladsteelen gedoornd, de Bloemen aan Kroontjes.*

Deeze zal de *Witte Akker - Roos* zyn van BAUHINUS, welke RAY onder de inlandsche Gewassen van zyn Vaderland opgetekend heeft. Door OEDERUS is 'er de Afbeelding van gegeven. LINNÆUS stelt de Groeiplaats in Engeland en in Sweeden.

V. *Rosa Pimpinellifolia.* Fynbladige.

(5) Roozeboom *met de ronde Knoppen en Bloemsteelen glad, de Bladsteelen ruuw, de Blaadjes stomp; de Steng met verstrooide regte Doornen.*

Deeze heeft de Takken zeer sterk gedoornd, en is een laag Gewas, met Bladen naar die van Pimpernel gelykende, waar van zy den naam draagt, komende by Weenen, in Oostenryk, overvloedig voor. De Heer JACQUIN, immers, heeft waargenomen, dat de Knoppen niet Eyvormig maar Kogelrond zyn, gelyk LINNÆUS dezelven bevoorens hadt opgegeven (*).

(6) Roo-

(4) *Rosa* Germ. glob. Pedunculisque glabris, Caule Petiolisque aculeatis, Flor. cymosis. *Mant.* 245. OED. *Dan.* T. 398. HUDS. *Angl.* 142. Rosa Arvensis candida. C. B. *Pin.* 484. Rosa sylv. altera minor. Fl. albo. RAJ. *Angl.* III. p. 455.

(5) *Rosa* Germ. glob. Ped. glabris, Caule aculeis sparsis rectis, Petiol. scabris, Foliolis obtusis. Rosa pumila spinosissimis Fol. Pimp. glabris, Flore albo. J. B. Rosa Pimpinellæ Folio. GERARD. *Prov.*

(*) *Enumer. Plant. Vindobonensium.* p. 89. & KRAM. *Austr.* p. 144.

(6) Roozeboom *met de Knoppen rond en glad, de Bloemsteelen stekelig, de Takken en Bladsteelen uitermaate sterk gedoornd.* III. Afdeel. X. Hoofdstuk. VI. *Rosa Spinosissima.* Sterk gedoornde.

Dit zou een Verscheidenheid van de Pimpernelbladige, volgens HALLER, en de welriekende Veld-Roos van CLUSIUS zyn, komende byna door geheel Europa voor. Zie hier de naauwkeurige beschryving van het Gewas, dat ook in Sweeden groeit, door onzen Ridder. ,, De Steng heeft Elsvormige, regte, ,, horizontaale, ongelyke Doornen, zeer digt ,, by een: de Blaadjes zyn klein, stomp ovaal, ,, negen aan een Steel, die ongedoornd is: de ,, Bloemsteelen zyn het somtyds, maar somwy- ,, len, en de Vrugtbeginzels dikwils, van onde- ,, ren, gedoornd; de Bloemblaadjes wit, aan ,, de Nagels geel " (†).

(7) Roozeboom *met de Knoppen rond, en, zo wel als de Bloemsteelen, stekelig; de Bladsteelen gedoornd, de Steng met Doornachtige Stoppeltjes.* VII. *Rosa Carolina.* Karolinische.

Dee-

(6) *Rosa* Germ. glob. glabris, Pedunc hispidis, Caule Petiolisque aculeatisſimis. OED. *Dan.* T. 398. Rosa Campestris odora. CLUS. *Hist.* I. p. 116. Rosa Campestris spinosissima Flore albo odorato. C. B. *Pin.* 483.

(†) *Mantiss. alt.* p. 399.

(7) *Rosa* Germ. glob. hispidis, Pedunc. subhispidis, Caule Aculeis Stipularibus, Petiolis aculeatis. Rosa Carolina fragrans, Foliis medio tenus serratis. DILL. *Elth.* 325. T. 245. f. 316.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

Deeze Noord-Amerikaansche, door DILLENIUS afgebeeld, heeft zeven langwerpig ovaale, gladde, Vinblaadjes, die maar ten halve Zaagswyze getand zyn: de Blaadjes van den Kelk onverdeeld; de Bloem is rood en bloeit laat in de Herfst.

VIII. *Rosa villosa.* Ruigbladige.

(8) Roozeboom *met ronde gedoornde Knoppen; de Bloemsteeltjes stekelig; de Bladsteeltjes en Takken gedoornd, de Bladen Wollig ruig.*

Deeze, die in Duitschland, Engeland, Switzerland en zelfs in Sweeden groeit, wordt de *Appeldraagende* genoemd, om dat de Vrugten groot, als Appeltjes zyn, van eene zwarte Kleur, rond en stekelig; 't welk dezelve van andere Appeldraagende, die de Vrugten rood, als Peertjes, en dus Eyronde Knoppen, gelyk de volgende, hebben, onderscheidt.

IX. *Rosa Sinica.* Chineesche.

(9) Roozeboom *met byna Klootronde gladde Knoppen; Stekelige Bloemsteeltjes; de Steng en Bladsteelen gedoornd; de Kelkblaadjes Lancetvormig eenigermaate gesteeld.*

(10) Roo-

(8) *Rosa* Germ. glob. Pedunculisque hisp. Caule aculeis sparsis, Petiolis aculeatis, Fol. tomentosis. *Mant.* 399. Rosa Fol. utrinque villosis, Fr. spinoso. HALL. *Helv.* 350. *Fl. Suec.* II. p. 1295. Rosa sylv. Pomifera major. C. B. *Pin.* 484.

(9) *Rosa* Germ. subglob. glabris, Pedunc. aculeatis hispidis, Caule Petiolisque aculeatis, Calycinis Foliolis lanceolatis subpetiolatis. *Syst. Veg.* XIII.

(10) Roozeboom *met ronde Knoppen, die zo wel als de Bloemsteeltjes stekelig zyn; de Steng en Bladsteelen gedoornd; de Bloemen Kroontjeswyze.* III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. X.

Deeze blyft, wanneer menze in Potten houdt, en 's Winters in huis zet, niet alleen altyd groen, maar geeft ook het geheele Jaar door Bloem en Vrugt, mids menze voor den Vorst bewaare: zo dat die met dubbelde Bloemen, van deeze Soort, een sieraad der Winterhuizen is, hebbende de Roosjes wit of bleekrood van Kleur. *Rosa sempervirens.* Altyd groene.

(11) Roozeboom *met Eyronde Knoppen, die zo wel als de Bloemsteelen stekelig zyn; de Takken gedoornd; de Bladsteelen ongedoornd.* XI. *Rosa Centifolia.* Provence-Roos.

Een der bekendsten en gemeensten is deeze onder onze Roozeboomen, daar men wel veelbladige, van bleekroode witte en geele of hoogroode Kleur, doch weinig enkelde van heeft. CLUSIUS heeftze de *Honderdbladige Hollandsche*

(10) *Rosa* Germ. globosis Pedunculisque hispidis, Caule Petiolisque aculeatis, Flor. subumbellatis. Rosa Moschata sempervirens. C. B. *Pin.* 482. Rosa sempervirens Jungermanni. CLUS. *Hist.* II. App. altera. DILL. *Elth.* 326. T. 246. f. 318.

(11) *Rosa* Germ. ovatis Pedunculisque hispidis, Caule hispido aculeato, Petiolis inermibus. Rosa multiplex media. C. B. *Pin.* 482. Rosa Centifolia Batavica secunda. CLUS. *Hist.* I. p. 114.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

sche Roos getyteld. Gemeenlyk noemt menze *Provence-Roozen*, waar van de Naamsreden zo wel als de afkomst onbekend is. Ik zalze niet nader beschryven (†). Van de bleekroode worden de Bloembladen hier te lande, daar menze te Noordwyk in onverbeeldelyke menigte teelt, tot het destilleeren van Roozewater gebruikt. Men maakt 'er ook een Conserf en Syroop van, die zagtelyk laxeerende is, welke hoedanigheid dermaate in deeze Roozen heerscht, dat sommige Menschen door den enkelen Reuk, in een Tuin vol van deeze Roozen, tot Afgang worden aangeperst. Derzelver Geur vervult de geheele nabuurschap, en maakt dus eene Roozengaard nog heden, gelyk van ouds, beminnelyk, zo voor den Reuk als voor 't Gezigt (‡).

XII. *Rosa Gallica.* Fransche Roos.

(12) Roozeboom *met de Knoppen Eyrond, en, zo wel als de Bloemsteelen, stekelig, de Takken en Bladsteelen stekelig gedoornd.*

Deeze, hier *Fransche Roos* getyteld, is onder den naam van *Roode Roos* algemeen bekend, daar

(†) *Flos quasi tornatus*, zegt de Heer MURRAY. De Bloem is als een gedraaide Knop.

(‡) Amœna Rosaria. OVID. Punicea Roseta. VIRG.

(12) *Rosa* Germ. ovatis Pedunculisque hispidis, Caule Petiolisque hispido-aculeatis. Rosa rubra multiplex. C. B. *Pin.* 481. Rosa rubra flore semipleno. J. B. *Hist.* II. p. 34. *β.* Rosa prænestina variegata plena. MILL. *Dict.* T. 221. f. 2. Rosa versicolor. C. B. *Pin.* 481. Rosa prænestina alba & versicolor. J. B. *Hist.* II. p. 32.

daar men zo wel enkelde als dubbelde van heeft, die zo sterk niet van Reuk zyn als de voorgaande. Het Gewas komt 'er, in 't uiterlyk aanzien, nagenoeg mede overeen. Van deeze Roozen wordt een Konserf gemaakt, die eene regt tegenstrydige, naamelyk samentrekkende of stoppende en versterkende hoedanigheid heeft, als ook de Honig van Roozen, en derzelver Bladen zyn in de Apotheeken gedroogd te bekomen. Moogly waren het die, met welken de Romeinsche Vorsten en Veldheeren Kussens lieten vullen, om gemakkelyk op te zitten, zo CICERO verhaalt. Wat de reden zy, dat deeze den bynaam van *Fransche* voert, is my onbekend. De *Rosa Prænestina*, die haaren naam van de Stad *Præneste*, in Italie of Griekenland, heeft, wordt hier als eene Verscheidenheid t'huis gebragt. Men vindt daar van Witte en Bonte. Van de Roode Roozen worden de Meelknopjes, by den naam van *Antheræ Rosarum*, en het Zaad, onder de Winkelmiddelen geteld.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

(13) Roozeboom *met de Knoppen Eyrond en glad; de Bloem en Bladsteelen stekelig; de Takken ongedoornd.*

XIII. *Rosa Alpina.* Switzersche.

Deeze

(13) *Rosa* Germ. ovatis glabris, Pedunc. Petiolisque hispidis, Caule inermi. Rosa Campestris Spinis carens biflora. C. B. *Pin.* 484. Rosa rubello Fl. simplici non spinosa. J. B. *Hist.* II. p. 39. Rosa non spinosa. HALL. *Opusc.* 218.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

Deeze ongedoornde Roos is door den Heer HALLER in de Bosſchen der Switzerſche Alpen waargenomen, zynde zeer Takkig, hard van Bladen, met een welriekende Bloem, hoog Karmozyn-Kleur, in 't midden bleek, de Vrugt met zagte Doornen, meest van onderen, gewapend en de Bloemſteeltjes, alleenlyk, een weinig ruig of ſtekelig. 't Gewas verheft zig tot een of twee Ellen hoogte.

XIV. *Roſa Canina.* Honds-Roos.

(14) Roozeboom *met Eyronde Knoppen, die zo wel als de Bloemſteelen glad zyn; de Takken en Bladſteelen gedoornd.*

Deeze, gemeenlyk *Honds-Roos* genaamd, groeit in 't wilde door geheel Europa, en is zelfs in Sweeden zeer gemeen, alwaar menze *Niupon* noemt. Ook valt zy, in ons Land, op de Heijen, aan de kanten der Akkeren in Zandgronden, en in de Haagen by Naarden, op de Veluwe, in Vriesland en elders, overvloedig; wordende by Harderwyk *Wipedoorn* geheten. 't Gewas is ſterk gedoornd en bereikt ſomtyds wel tien Voeten hoogte, zynde de Bloemblaadjes als in tweeën verdeeld en bleeker of hooger rood met witte Nagels; de Bloem redelyk groot, zo wel als de Vrugt, die Kegelachtig rond is, glad en rood. De Vrug-

(14) *Roſa* Germ. ovatis Pedunculisque glabris, Caule Petiolisque aculeatis. *Mant.* 399. Roſa ſylv. vulg. Flore odorato incarnato. C. B. *Pin.* 483. Roſa, Canina vulgo dicta. DOD. *Pempt.* 187.

Vrugten zyn inzonderheid van deeze Soort in gebruik, om dat zy in grootte uitmunten, wordende dezelven, onder den naam van *Cynosbaton* of *Cynorhodon*, na dat het Zaad 'er uitgenomen is, gedroogd zynde, 't zy in Poeijer of in Afkookzel, als een Bloedzuiverend Middel aangepreezen. Een geheel Werkje is over de kragten van dit Gewas, onder den naam van *Cynosbatologia*, in 't licht gegeven. 't Gedestilleerde Water der Bloemen is niet minder geurig, dan dat van de gewoone Tuinroozen. De Konserf heeft een samentrekkende hoedanigheid; maar het voornaamste gebruik, dat men 'er van heeft, zyn de ingelegde Vrugten of Roozenknoppen en derzelver Geley tot verfrisching en versnapering: want dat het Sponsachtig Uitwas, op de Takken van deeze Roozeboomen groeijende, genaamd *Spongia Cynosbati*, of de Wortel derzelven tegen de Hondsdolheid of Watervrees zou dienen, vindt by verstandigen weinig geloof. Deeze Sponsjes, die men ook tot andere gebruiken heeft aangepreezen, zyn Nesten van zekere Gall-Wespen, gelyk een ander glad Uitwas der Hondsroozen of dergelyke Wilde Roozeboomen, 't welke door zekere Boor-Wespjes voortgebragt wordt (†). Verkeerdelyk zyn deeze

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

Polygynia.

(†) Zie het I. DEELS XII. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 112 en 209.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. ze Uitwasſen voor het *Bedeguar* der Arabieren gehouden en dus in de Winkelen genoemd geweest (†).

XV. *Roſa Indica* Oostindiſche.

(15) Roozeboom *met de Knoppen, die Eyrond zyn, zo wel als de Bloemſteelen glad, de Bladſteelen gedoornd, de Takken byna ongedoornd.*

Deeze groeit, zo wel als de Negende Soort, in China; doch beiden zyn zy van de gemeenlyk zogenaamde *Chineeſche Roos* wel te onderſcheiden. PETIVER beeldt deeze onder den naam van *Roſa Cheuſan* af, en ſchryft 'er een Vrugt als Geneverbesſen aan toe. Zy heeft de grootte van de Lyſterbesſen, volgens onzen Ridder. De Bladen beſtaan uit vyf Vinblaadjes, van onderen Wollig, van boven glad: de Bloemſteelen zyn lang en enkeld: de Takken hebben hier en daar een fyn Doorntje.

XVI. *Roſa pendulina.* Hangende.

(16) Roozeboom *met Eyronde Knoppen die glad*

(†) *Bedeguar* ſunt Gallæ hiſpidæ, in quibus reperiuntur Tenthredines. LINN. *Fl. Suec.* p. 148. Bedeguar Fungus Nidus Inſecti. *Mat. Med.* Vid. HOFFMANN. *de Medicam. Officinalibus* & DODON.

(15) *Roſa* Germ. ovatis Pedunculisque glabris, Caule ſubinermi, Petiolis aculeatis Roſa Cheuſan glabra Juniperi fructu. PET. *Gaz.* 56. T. 35. f. 11.

(16) *Roſa* Germ. ovatis glabris, Pedunc. Cauleque hiſpidis, Petiolis inermibus, Fructibus pendulis. Roſa Sanguiſorbæ majoris folio, Fructu longo pendulo. DILL. *Elth.* 325. T. 245. f. 317.

glad zyn, de Bloemſteelen en Takken Stekelig, ongedoornde Bladſteelen en hangende Vrugten. III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

Onder den naam van Roos met Bladen als van de groote Pimpernel, met eene lange hangende Vrugt, is deeze door DILLENIUS afgebeeld en beſchreeven. Haare Groeiplaats wordt geſteld in Europa. *Polygynia.*

(17) Roozeboom *met Eyronde gladde Knoppen; de Bloemſteelen ſtekelig; de Takken en Bladſteelen gedoornd.* XVII. *Roſa alba.* Witte Roos.

Ruim zo gemeen als ééne der gemelden is deeze Soort, die men *Witte Roos* noemt, in de Lusthoven van Europa, alwaar zy de Bloemperken en Wandellaanen niet minder verſiert, doordien zy een Boomachtig Gewas maakt, veel hooger dan de Provence of de Roode Roozen, komende daar in naast aan de Eglantieren. Indien het de eerſte van DODONÉUS is, gelyk de Heer MURRAY vastſtelt, dan ſchynt zy ook niet in 't wilde te groeijen in ons Wereldsdeel, hoewel de Heer JACQUIN haar in 't Kreupelboſch by Weenen vondt en GERARD in Provence. RAY heeft opgemerkt, dat 'er, behalve de groote, die in de Haa-

(17) *Roſa* Germ. ovatis glabris, Pedunc. hispidis, Caule Petiolisque aculeatis. Roſa alba vulgaris major. C. B. *Pin.* 482. Roſa ſativa prima. DOD. *Pempt.* 186. β. Roſa alba Flore pleno. BESL. *Eyst. Vern.* 6. T. 3. f. 1.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

Haagen van Engeland, zegt hy, zeven of agt Voeten hoog groeit, een kleine is, die de Roozen ook wit, doch in 't midden een weinig rood heeft, welke hy daar van in Soort niet oordeelt te verschillen. De laatste, ook in Provence voorkomende, daar men de gewoone Witte Roos in de Tuinen heeft, hadt, volgens GARIDEL, niet meer dan anderhalf of twee Voeten hoogte. De Bloemen zyn, gelyk men weet, ongemeen zoet van Reuk en lieflyker dan andere Roozen. Het Water, daar van gedestilleerd, wordt in 't byzonder tegen de Oog-Ontsteekingen aangepreezen.

Roozen van Damask.

De naam van Roozen van Damask (*Rosæ Damascenæ*) wordt dikwils aan de genen die men Provence-Roozen noemt, als of dezelven van Damaskus in Syrie afkomstig waren, gegeven. Sommigen schryven dien naam aan de gewoone Witte Tuin-Roozen toe. 't Is zeker dat de afkomst der Roozen, die men in Europa heeft, niet even zeker is; doch dat zy allen uit ééne Soort zouden gesprooten zyn, gelyk de vermaarde Doktor GERARD wil, is uit het aanmerkelyk en weezentlyk verschil der Takken, Bladeren en Knoppen, en andere hoedanigheden, hier opgenoemd, niet waarschynlyk. Men kan ligt toestemmen, dat de zes eerste Soorten veel overeenkomst met de Hondsroos hebben, maar het verschil van deeze, van de gewoone Roode, bleekroode en Witte Roozen, als ook derzelver verschil onder

der malkanderen, in 't byzonder de tegenſtrydige eigenſchappen, doen blyken, dat 'er weezentlyk verſchillende Soorten zyn, tusſchen welken men wederom veele Verſcheidenheden heeft; zo dat het eigentlyke onderſcheid der Soorten van Roozeboomen, van welken MUNTING 'er dertig gekend hadt, waar onder ééne met een purperblaauwe Bloem, naauwlyks te bepaalen, en misſchien door de Natuur niet bepaald is. III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

RUBUS. Braamboos.

De Kelk is hier ook in vyven gedeeld, met vyf Bloemblaadjes, maar de Vrugt een Beſie, die uit eenzaadige Korrels beſtaat.

Het getal der Soorten, thans vyftien, is in elf Heeſteraćhtigen en vier Kruidigen verdeeld. De gewoone Braamboozen maaken daar van de Eerſte uit, als volgt.

(1) Braamboos *met vyf- en drievinnige Bladen, de Steng gedoornd, de Bladſteelen met Sleuven.* I. *Rubus Idæus.* Gewoone Braamboos.

Deeze brengt de Gewoone Braamboozen voort, van roode en witte Kleur, wordende naar

(1) *Rubus* Foliis quinato-pinnatis ternatisque, Caule aculeato, Petiolis canaliculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 632. p. 349. *Veg.* XIII. Gen. 632. p. 395. *Fl. Suec.* 408. *Mat. Med.* 242. *Hort. Cliff.* &c. R. Idæus ſpinoſus. C. B. *Pin.* 479. Item Fructu albo & lævis. C. B. *Pin.* 479.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

naar dezelven in 't Fransch *Framboisier*, in 't Engelsch *Rasberry-Tree* getyteld. De Vrugten zelf noemen de Duitschers *Hunbeeren* of *Hinbeeren*, en wy ook wel *Hinnebesiën*. In Sweeden, alwaar zy ook groeijen, is behalve de gemeene naam *Hallon*, die van *Bringbaer*, *Fallbaer* en *Brombaer* of *Ullbaer* bekend. De Laplanders heetenze *Gappermurie*, 't welk eenigszins naar den Spaanschen naam *Carçamoras* schynt te gelyken. De Latynsche *Rubus Idæus*, by welken 'er DIOSCORIDES van spreekt, zou van den Berg *Ida* in Griekenland afkomstig zyn. Op Steenachtige Gronden, die woest leggen, komen de Braamboozen in Sweeden, Engeland, Duitschland, Vrankryk en Italie, ja zelfs aldaar in de Bosschen, wild voort; doch hier te lande vindt men ze niet dan in de Hoven.

'T Gewas bestaat uit Stengen, die veelen te gelyk uit eenen Wortel spruiten, welke in 't voortloopen naauwlyks te bedwingen is. De Takken zyn met scherpe Doornen gewapend, en draagen Bladsteelen van drie of vyf ovaale Bladen, van onderen wit en Wollig, van boven helder groen. De Vrugten, iedereen bekend, zyn zeer Sappig en aangenaam rins van Smaak, van eene verkoelende hoedanigheid. De Syroop daar van gemaakt, als ook het gedestilleerde Water en de Geest, worden onder de Winkelmiddelen geteld. Een geurige en zeer kragtige Wyn kan 'er van gemaakt worden.

den. De Toppen, Bladen, Bloemen en onrype Vrugten, zyn wegens de samentrekkende hoedanigheid vermaard. III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

(2) Braamboos *met drievinnige van onderen Wollige Bladen, de Bladsteelen rond, de Steng gedoornd.* II. *Rubus Occidentalis.* Westindische.

In Virginie en Kanada groeit deeze Soort van Braamboozen, welke zeer aangenaame Vrugten draagt, en door een blaauwen Waasem, die op de Steelen legt, van de gewoone of Europische, welke in Virginie ook groeit, onderscheiden wordt. In Pensylvanie vondt KALM dezelve een groot Onkruid op de Zaaylanden te zyn, maakende, door haare langs den Grond voortloopende Ranken, de woest leggende of verlaatene Akkers gevaarlyk te bewandelen: want het Gewas hadt ongemeen scherpe kromme Doornen. De Vrugten, die het draagt, zyn gewoonlyk zwart, doch somtyds ook rood, rinser en aangenaamer dan de gewoone Braamboozen, zegt onze Ridder. Daar te Lande wordt 'er Wyn van gemaakt.

(3) Braam-

(2) *Rubus* Fol. ternatis subtus tomentosis, Caule aculeato, Petiolis teretibus. KALM. *It.* II. p. 283 Rubus Fol longioribus &c. SLOAN. *Jam.* 173. *Hist.* II. p. 109. T. 213. f. 1. RAJ. *Dendr.* 76. Rub. Idæus Fr. nigro Virginianus. DILL. *Elth.* 327. T. 287. f. 319. Rub. Amer. magis erectus, Spinis rarioribus, Stipite cœruleo. PLUK. *Alm.* 325. GRON. *Virg.* II. p. 78.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK.

III. *Rubus hispidus.* Ruige.

(3) Braamboos *met drievinnige kaale Bladen, de Stengen en Bladsteelen met styve Haairtjes bezet.*

Deeze, in Kanada alleen door KALM gevonden, kan daar van te regt den bynaam voeren. Haar verschil van de voorgaanden is uit de bepaaling blykbaar.

IV. *Rubus parvifolius.* Molukkische.

(4) Braamboos *met drievinnige, van onderen Wollige Bladen, de Steng ruig, hebbende, zo wel als de Bladsteelen, kromme Doornen.*

By RUMPHIUS is deeze, onder den naam van Kleinbladige Molukkische, voorgesteld, in vergelyking met de Grootbladige Braamstruik, die aldaar ook groeit, en Bladen als van de Wilde Wyngaard heeft. De Bladen zyn geenszins kleiner dan in de Europische Braamboozen, naamelyk een Vinger lang en twee Vingeren breed, zo hy zegt, en daarom is de bynaam van Kleinbladig hier verkeerdelyk overgenomen. 't Gewas wordt een hooge Heester, die sterk gedoornd is, met kruipende Wortelen, en draagt Vrugten als onze Braamboozen, doch Waterig en laffer van Smaak.

(5) Braam-

(3) *Rubus* Foliis ternatis nudis, Caulibus Petiolisque hispidis.

(4) *Rubus* Fol. tern. subtus tomentosis, Caule hirto, Petiolisque Aculeis recurvis. Rubus Moluccanus parvifolius. RUMPH. *Amb.* V. p. 88. T. 47. f. 1.

(5) Braamboos *met drievinnige, van onderen Wollige Bladen, de Steng, Bladsteelen en Bladen, Wollig met kromme Doornen.* III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. V. *Rubus Jamaicensis.* Jamaikasche.

Deeze, door SLOANE op 't Eiland Jamaika gevonden, kwam in alle opzigten, byna, met de gewoone Europische Brummelen, thans te beschryven, overeen; doch hadt de Takken en Bladen Wollig, de Bloem en Vrugten kleiner. Hier is de Braam met dubbelde witte Bloemen, van MAGNOLIUS, t'huis gebragt.

(6) Braamboos *met drievinnige, bykans kaale Bladen, de zydelingse tweekwabbig, de Takken rond en gedoornd.* VI. *Rubus cæsius.* Blaauwe Brummelen.

De Vrugten van deeze Soort, die op de Veluwe, in Gelderland en elders op de Heijen voorkomt, noemt men *Blaauwe Brummelen.* Het Gewas schynt weezentlyk van het volgende te verschillen; hoewel men het mede dikwils onder den naam van *Braamen* begrypt, op plaatsen daar het een zo wel als 't andere groeit; gelyk in Sweeden, alwaar die van Gothland

(5) *Rubus* Fol. tern. subt. tomentosis, Caule, Petiolis Foliisque pubescentibus recurvato-aculeatis. *Mant.* 75. Rubus Fol. longioribus subtus molli lanugine obductis &c. SLOAN. *Jam.* II. p. 109.

(6) *Rubus* Fol. tern. subnudis, lateralibus bilobis, Caule aculeato tereti. Rubus repens Fructu cæsio. C. B. *Pin.* 479. Rubus minor. DOD. *Pempt.* 742. Rubus Caule aculeato Fol. ternatis. HALL. *Helv.* 344.

III Afdeel. X. Hoofdstuk.

land hetzelve *Psalmbaer*, de Smalanders *Bioernbaer* heeten, enz. Het Loof is laager, minder Takkig en donkerer; de Takken zyn zeer fyn gedoornd, de Vrugten blaauw.

VII. *Rubus fruticosus.* Braamen.

(7) Braamboos *met vyfvinnig gevingerde en drievinnige Bladen, de Takken en Bladsteelen gedoornd.*

Men noemt deeze, die Heesterachtiger en hooger is van Gewas, gemeenlyk *Braamen* of ook *Brummelen*, in Vriesland *Tonbeijen.* De gewoone naam is in Engeland *Brambles* of *Blackberries*, in Vrankryk *Ronce* en in Duitschland *Braemen.* Zy groeijen in 't wilde door geheel Europa. Zeker Bosch, by Bern in Switzerland, wordt, wegens de menigvuldigheid van deeze Braamen, *Bremgarten* geheten, zegt de Heer HALLER. De Vrugten, volkomen ryp zynde, zyn niet onaangenaam, en dezelven kunnen, als men niets anders heeft, in 't gaan door drooge Zandige plaatsen, tot verfrisschinge strekken. RAY verhaalt, dat menze in Engeland *Schaldberries* noemt, dat is Schurftbessen, om dat zy in Kin-

(7) *Rubus* Fol. quinato-digitatis ternatisque, Caule Petiolisque aculeatis. *Fl. Suec.* 409, 444. Rubus Caule aculeato, Fol. tern. ac quinatis. *Hort. Cliff.* 192. GRON. *Virg.* 163. R. *Lugdbat.* 273. Rubus vulg. f. Rubus Fructu nigro. C. B. *Pin.* 479. *β.* Rubus vulg. major Fructu albo. RAJ. *Angl.* III. p. 467. *γ.* Rubus Flore albo pleno. MAGN. *Hort.* 175.

Kinderen, die dezelven veel eeten, de Dauworm en Zeere Hoofden veroirzaaken zouden. Onryp zynde, bevatten zy zekerlyk een ongezond, wrang, Sap, dat echter als een Samentrekkend Middel dienen kan, wordende de Bladen daar toe ook wel, inzonderheid in Gorgeldranken voor Kwaalen van Mond en Keel, gebruikt.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

De Groote Wilde Braamen worden in 't Griekfch *Batos* genoemd en derzelver Vrugten heeten deswegen *Mora Bati*, die men in 't *Rob* en *Mel Diamorum* behoort te gebruiken en niet de Braamboozen, ten zy men dezelven rood en onryp neeme: want in die Winkelmiddelen wordt een famentrekkende kragt vereifcht. In de Wildernisfen van ons Land, inzonderheid in de Voetpaden, daar door loopende, veroirzaakt het Gewas van deeze Wilde Braamen, 't welk, aan den Grond raakende, weder Wortel fchiet, als natuurlyke Voetangels, die een onverhoedfen Wandelaar ligt doen tuimelen en dus dezelven niet gemakkelyk maaken te begaan; terwyl men zig ook deerlyk kwetzen kan aan derzelver fcherp gedoornde Takken, die oud wordende eenigermaate hoekig zyn.

't Gewas is ongemeen fraay met de natuurlyke Kleuren uitgegeven, door den Erlangfen Hoogleeraar SCHMIDEL, die de Afbeeldingen van alle andere Autheuren, zo ten opzigt van

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

van het Loof en de Geſtalte, als van de Bloem- en Vrugtmaakende deelen vergelykt, en aanmerkt, dat de Bloemblaadjes zeer ſlap en teder zyn, waar van het getal dikwils meer en van zes tot tien, doch doorgaans vyf is, in deeze Soort, zynde het getal der Meeldraadjes omtrent anderhalf honderd. Van de Stylen en Vrugtbeginzels komen doorgaans tot veertig of vyftig in ieder Bloem voor, doch waar van het derde deel, op 't hoogſte, tot Besſen of Korrels voldraagt, zynde derzelver Stoel rondachtig, niet pieramidaal gelyk in de Braamboozen. De Bladen zyn digt aan den Wortel meest vyfvinnig, naar boven toe drievinnig, en aan den top komen ſomtyds enkelde voor. De grootſten, zegt hy, hebben de Rib gedoornd, de kleinſten ſomtyds ongedoornd. In zeer drooge Gronden vindt men de enden der Takken, de Bloemſteelen en Bladen, met eene gryze Wolligheid bekleed. By den oirſprong van ieder Bladſteel zyn twee Stoppeltjes. Hoe vetter de Grond is, hoe zwaarder getrost de Bloemen en Vrugten voorkomen. De Stengen of Hoofdtakken leggen, in het wild groeijende Gewas, altyd neder of kruipen langs den Grond, doch de kleine, jonge Takken verheffen zig opwaards. Behalve de Verſcheidenheid die witte Vrugten draagt, en die met dubbelde witte Bloemen, als iets raars in de Tuinen gehouden wordende, heeft zyn Ed. ook een on-

ge-

gedoornde en anderen opgetekend (*). Met dubbelde Bloemen zyn deeze Braamen in den Elsaz in 't wilde waargenomen (†). III. Afdeel. X. Hoofdstuk.

(8) Braamboos *met gevingerde, tien-, vyf en drievinnige Bladen, de Takken ongedoornd.* VIII. *Rubus Canadensis.* Kanadasche.

Van deeze *Kanadasche*, ook door den Heer Kalm waargenomen, zyn de Takken paarschachtig, de Bladen Lancetvormig, wederzyds kaal, zeer dun, met scherpe Tandjes: de Blikjes Lancetvormig; de Stoppeltjes smal en spits. Miller heeft 'er de Afbeelding van gegeven.

(9) Braamboos *met enkelde gepalmde Bladen; de Takken ongedoornd, veelbladig en veelbloemig.* IX. *Rubus odoratus.* Welriekende.

Deeze, in de Openbaare Kruidhoven bekend, en

(*) Schmidel *Icon. Plant.* Norimb. 1762. ad Tab. II. p. 8. &c. *Flore Albo* zegt zyn Ed. wel, haalende Tournefort, Garidel, en anderen, die het dus ook hebben, aan; doch, dewyl de Bloemen in de gewoone Braamen ten naastenby wit zyn, volg ik Haller, die ten deeze opzigte zegt, *Fructu albo*, en Ray, die de Wilde Braamen met witte Vrugten in Engeland gevonden heeft.

(†) Mapp. *Alsat.* p. 272.

(8) *Rubus* Fol. digitatis denis, quinis, ternatisque, Caule inermi. Mill. *Ic.* 223.

(9) *Rubus* Fol. simplicibus palmatis, Caule inermi multifolio multifloro. *Hort. Cliff.* 192. *Ups.* 133. R. *Lugdb.* 274. Mill. *Ic.* 223. Rubus odoratus. Corn. *Canad.* 149. T. 150.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. en insgelyks uit Kanada afkomstig, voert by CORNUTI, die haar in Afbeelding gebragt heeft, den naam van Welriekende Braamboos.

X. *Moluccanus.* Breedbladige. (10) Braamboos *met enkelde Hartvormige gekwabde Bladen, en neerleggende gedoornde Takken.*

Dit is de *Breedbladige* Molukkische Braamboos van RUMPHIUS, die te regt deezen naam mag voeren, om dat zy veel breeder van Blad is dan de voorgaande Soorten. Het geheele Gewas is met fyne Doornen zo digt bezet, dat men het naauwlyks kan aanraaken, zelfs de Bladen, die de langte hebben van zes of zeven Duim, en nog meer breedte, in figuur gelykende naar het Loof van den Wilden Wyngaard. De Vrugten zyn beter dan die van de gemelde Kleinbladige, groeijende ook op Ambon.

XI. *Japonicus.* Japansche. (11) Braamboos *met enkelde langwerpig Hartvormige, Zaagswys' getande Bladen; de Takken ongedoornd, 't Gewas Heesteragtig.*

Dit is een klein Heestertje, in Japan groeijen-

(10) *Rubus* Fol. simplicibus cordatis sublobatis, Caule aculeato decumbente. Rubus Moluccanus latifolius. RUMPH. *Amb.* V. p. 88. T. 47. f. 2.

(11) *Rubus* Fol. simplicibus Cordatis oblongis serratis Caule inermi suffruticoso. *Mant.* 245.

jende, met een regtopstaande, gladde, weinig getakte Steng, waar aan gesteelde Bladen overhoeks, die wederzyds glad zyn. Aan 't end der Takken komen enkelde Bloemsteeltjes voort, draagende Bloemen met ronde witte Blaadjes in een kleine Kelk. III. Afdeel. X. Hoofdstuk. *Polygynia.*

De vier laatste Soorten, als geheel Kruidig zynde, laat ik voor de volgende Afdeeling over.

POTENTILLA.

Een Kelk in tienen gedeeld; vyf Bloemblaadjes: Zaaden die rondachtig en naakt zyn, aan een kleinen Sappeloozen Stoel gehecht, zyn de Kenmerken van dit Geslagt, welks Bloemen veel naar die der Aardbesiën gelyken.

Het bevat zeer veele Soorten, waar onder alleenlyk de Eerste Heesterachtig is, naamelyk

(1) Potentilla *met gevinde Bladen, de Steng Heesterachtig hebbende.* I. *Potentilla Fruticosa.* Heesterachtige.

Deeze, in de Tuinen van Europa bekend, groeit

(1) *Potentilla* Foliis pinnatis, Caule Fruticoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 634. p. 350. *Veg.* XIII. Gen. 634. p. 396. *H. Cliff.* 193. *Flor. Suec.* 416, 451. R. *Lugdbat.* 275. HUDS. *Angl.* 195. KALM. *Itin.* II. p. 263. Pentaphylloides erectum Fruticosum Eboracense. MORIS. *Hist.* II. p. 193. S. 2. T. 23. f. 5. *Hortul. Angl.* T. p. 54. Pentaphylloides rectum frutescens. WALTH. *Hort.* 95. T. 17. RAJ. *Hist.* p. 616. Pentaph. fruticosa elatior. AMM. *Ruth.* 88. T. 17 & 89. T. 18. f. 1.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

groeit natuurlyk in Engeland, als ook in Sweeden en Siberie. Het onderſcheid, dat zig tusſchen de Engelſche of Jorkſche en de Siberiſche openbaart, naamelyk, is niet grooter, dan 't gene 'er in verſchillende Planten, daar van, uit Siberie wordt waargenomen. De Autheuren hebben het Gewas onder den naam van *Pentaphylloides* beſchreeven, en het is by verſcheidene in Afbeelding vertoond, wordende van de Oelanders *Tok* geheten. Zonderling, dat hetzelve dus de koude deelen van Europa alleen verkiest tot zyne Woonplaats. GMELIN heeft het in Siberie gevonden, met Rys van een of twee Ellen hoog, bezet met Steeltjes, waar aan een Blad, diep in vyven gedeeld, van boven groen, met witte Haairtjes, van onderen geaderd en minder Haairig, en dus veel naar die van het Vyfvingerkruid gelykende: doch in het gedroogde Exemplaar, door zyn Ed. uit Daurie overgezonden, waren de Bladen weezentlyk gevind. De Bloemen kwamen enkeld aan 't end der Takjes voort, die van het gezegde Rys zydelings uitgeſchooten waren. In een laager Gewas van dien zelfden aart, niet hooger dan een Voet opſchietende, waren de Bladen dikwils uit zeven Vinnetjes, even als in het Jorkſche, door RAY beſchreeven en *Heeſter-Vyfblad* genaamd, waar in de zelfde eigenſchap als in de Siberiſchen, van naamelyk aan de Takken af te ſchilferen, waargenomen werdt.

CA-

CALYCANTHUS. Kelkbloem. III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

Een vyfbladige, Kruikachtige Kelk, met gekleurde Blaadjes fchubbig bezet. Veele Stylen met een geklierden Stempel. Veele Zaaden, die geftaart zyn, binnen een Sappigen Kelk vervat. Dus zyn de Kenmerken van dit zonderlinge Geflagt van Planten opgegeven, waar toe men twee Soorten betrokken vindt.

(1) Kelkbloem *met de binnenfte Bloemblaadjes langst.* I. *Calycanthus Floridus.* Karolinifche.

Dit Gewas, in Karolina groeijende, maakt volgens CATESBY een Heefter van agt of tien Voeten hoog, met Bladen als van den Kornoelje-Boom, welks Bloemen, uit dikke Koperkleurige Bloemblaadjes beftaande, veel naar die van de Gefternde Anemone gelyken, hebbende een Kelk met omgeboogen Blaadjes, van de zelfde Kleur. Gedagte Autheur heeft het Gewas, welks Bast Kruiderig is, naar Kaneel ruikende, in Europa ingevoerd, alwaar het driederley Naamen bekomen heeft, die geen van allen door onzen Ridder goedgekeurd zyn.

(1) *Calycanthus* Petalis interioribus longioribus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 639. p. 353. *Veg.* XIII. Gen. 639. p. 400. Butneria Anemones Flore. DU HAM. *Arbr.* I. p. 114. T. 45. Bafteria Fol. ovatis acuminatis, Caule fruticofo. MILL. *Dict.* T. 60. Beureria Petalis Coriaceis oblongis &c. EHRET. *Pict.* T. 13. Frutex Corni foliis &c. CATESB. *Car.* I. p. T. 46. SELIGM. *Vog.* Pl. 92.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

zyn. Dus hadt de Heer DU HAMEL hetzelve *Butneria* met Anemones Bloem, en de Heer EHRET *Beureria* geheten. De Heer MILLER hadt hetzelve *Basteria*, naar mynen thans overleeden Vrind, Doktor BASTER te Zirikzee, getyteld, en gaf daar van voor reden, „ dat hy zulks uit Vriendschap en Achting voor „ denzelven hadt gedaan, om dat die Heer in „ zyne kostbaare Tuin veele ongemeene Plan„ ten bezat, welken hy niet kaarig was, aan „ zyne goede Vrinden mede te deelen." LINNÆUS hadt, geloof ik, niet beslooten, de Naamgeeving zo ver uit te breiden, of alle de zodanigen, die wel in Geleerdheid uitmuntende, doch geen byzondere bevorderaars der Kruidkunde waren, daar in te begrypen. Ondertusschen is evenwel naderhand, door wylen mynen Vrind, niet weinig ten dienste van de Kruidkunde uitgevoerd (*).

II. *Calycanthus præcox.* Chineesche.

(2) Kelkbloem *met de binnenste Bloemblaadjes kleinst.*

Dit Gewas, door den vermaarden KAEMPFER in Japan waargenomen, was van Nanquin en dus uit China derwaards gebragt, en werdt,

(*) Die Naamsverandering, door den Heer LINNÆUS, is reeds voor den Jaare 1762 geschied: wylen de Heer BASTER stierf in Maart deezes Jaars 1775: zynde, in 't jaar 1768, een *Brief* van zyn Ed. *over 't Kruidkundig Samenstel van* LINNÆUS uitgekomen.

(2) *Calycanthus* Petalis interioribus minutis. †. Obai sive. Robay. KAEMPF. *Amæn.* 878. T. 879.

werdt, wegens zyne schoonheid, aldaar in de Tuinen aangekweekt. Het hadt de Takken vol Merg, ongeregeld bezet met dunne Takjes en Lancetswys ovaale Bladen, effenrandig, sterk geaderd, wederzyds glad. Voor het uitkomen derzelven, in 't vroege Voorjaar, openbaarden zig de Bloemen, van eene Sterachtige figuur, uit agt groote Bloemblaadjes bestaande, en van binnen even zo veel of meer kleinere Bloemblaadjes hebbende, geelachtig met Bloedkleurige Stipjes, omringende een pieramidaalen Styl of Stamper. De Reuk der Bloemen was als die van Violen, doch lastig, zo men ze veel rook. Het Zaadhuisje was anderhalf Duim lang, met Schubben bekleed, Koffykleurig bruin, in een weeke Pap eenige Zaaden als Turkse Boontjes bevattende, van een Olieachtigen, bitterzoeten Smaak.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Polygynia.*

XI. HOOFDSTUK.

Beschryving van de VEELMANNIGE HEESTERS, Polyandria, *dus wegens het onbepaalde getal van* Meeldraadjes *genaamd; waar onder de verscheide Soorten van* Kappers, Ciftus *en in 't byzonder de* Theeboom, *voorkomen.*

De Plantgewassen, in deeze Klasse, worden VEELMANNIGEN getyteld, om dat het getal der Meeldraadjes in dezelven zeer groot

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

groot is, zynde die altemaal op het Vrugtbeginzel geplant, en niet in den rand van den Kelk, gelyk in de voorgaande Klasse plaats heeft; welke onderscheiding van meer belang is, dan het eigentlyke getal der Meeldraadjes. Onder de *Eenwyvigen*, gelyk byna alle Heesters zyn, komen 'er voor die de Bloem *Een-*, *Drie-*, *Vier-*, *Vyf-*, *Zes*, *Agt*, *Negen*, *Tien* en *Veelbladig* hebben. Het getal der Geslagten van Heesteren is hier veel kleiner, dan dat der Boomen is geweest.

MARCGRAVIA.

Dit Geslagt heeft een Eenbladige geslootene Bloem, met eenen zesbladigen geschubden Kelk, zynde de Vrugt eene veelhollige, veelzaadige Besie.

I. *Marcgravia umbellata.* Kransdraagende.

De eenigste Soort (1), in Zuid-Amerika of ook in de Westindiën groeijende, is een Gewas dat langs de Boomen kruipt en op dezelven Wortel schiet, als een Bygewas, zynde Heesterachtig, met neergeboogene of hangende Ranken. *Klimmende Marcgravia*, met de Vrugten Straalswyze geplaatst, heeft PLUMIER deeze

(1) Marcgravia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 640. p. 358. *Veg* XIII. Gen. 640. p. 405. JACQ. *Amer. Hist.* p. 156. T. 96. Marcgravia scandens &c. PLUM. *Gen.* 7. *Ic.* 173. Marcgravia scandens, Foliis Caulinis subrotundis &c. BROWN. *Jam.* 244. T. 26. Phyllitidi scandenti affinis major, Folio crasso subrotundo. SLOAN. *Jam.* 15. *Hist.* I. p. 74. T. 28. f. 1.

deeze getyteld. De Bladen zyn in byzondere Planten van geheel verſchillende figuur, zo de Heer JACQUIN aantekent, Lancetvormig, Eyrond, ovaal of Zeisſenvormig. De Bloemen maaken Kroontjes uit, aan 't end der Ranken, beſtaande uit menigvuldige Steeltjes, van gelyke langte, in 't ronde geplaatst en horizontaal uitgebreid. De Bloemen verheffen zig, zynde naakt, met een afvallend Blad en Kelk. Het midden van het Kroontje wordt beſlagen door Honigklieren, ongeſteeld, dikwils vyf in getal, opgeregt, de figuur hebbende als van een Helm of van het bovenſte Bloemblaadje der Bloem van het Kruid, dat men Wolfswortel noemt, met den Mond naar den omtrek geplaatst, ſomtyds Bloemdraagende, ſomtyds niet. De Vrugt is doorgaans in tien Holligheden verdeeld, bevattende het Zaad in een hoogroode Pap, volgens den Heer JACQUIN, die dit Gewas in de Bosſchen der Karibiſche Eilanden vondt, wordende hetzelve van de Franſchen *Bois des Couilles* geheten.

III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

TRILIX.

In dit Geſlagt is de Bloem en Kelk, beiden, driebladig, de Vrugt een vyfhollige Beſie met veele Zaaden.

De eenigſte Soort (1), *Jacquinia* door MUTIS

I. *Trilix lutea.* Geele.

(1) Trilix. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1313. p. 405. *Mant. alt.* 247. Jacquinia. MUTIS. Ms.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

TIS genaamd, groeit by Karthagena in de Westindiën. Het is een Heester van twee Vadem hoog, zeer Takkig, met ronde ruuwachtige Takken. De Bladen, overhoeks geplaatst, zyn Hartvormig ovaal, gespitst, Zaagswyze getand, eenigermaate ruig, byna Schildvormig op Steelen, die rond en glad zyn. De Bloemen, door de Meelknopjes geel, komen meest aan 't end der Takken voort, en hebben ieder haar eigen Steeltje, dat rond en ruig is.

CAPPARIS. Kappers.

De Bloem en Kelk zyn, in dit Geslagt, beiden, vierbladig; de Kelk Lederachtig; de Vrugt een Doppige Besie, die gesteeld is, met ééne holligheid.

Het bevat thans dertien Soorten, onder welken de Gewoone de eerste is, als volgt.

I. *Capparis spinosa.* Gedoornde.

(1) Kappers *met enkelde eenbloemige Steeltjes, Doornachtige Stoppeltjes, afvallende Bladen en ovaale Zaadhuisjes.*

Deeze Soort groeit in de Zuidelyke deelen van

(1) *Capparis* Pedunculis solit. unifloris, Stipulis spinosis, Foliis annuis, Caps. ovalibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 643. p. 358. *Veg.* XIII. Gen. 643. p. 405. Capparis aculeata. *H. Cliff.* 203. *Mat. Med.* 259. R. *Lugdb.* 476. GRON. *Orient.* 154. Capparis Folio rotundo & folio acuto. C. B. *Pin.* 480. LOB. *Icon.* p. 634, 635. TOURN. *Inst.* 261. T. 139. DOD. *Pempt.* 746. Capparis Sicula duplicatâ Spinâ, folio acuto. BOCC. *Sic.* 79. T. 42. f. 3.

van Europa, in de Levant en in Barbarie. GARIDEL zegt, dat menze omſtreeks Aix in Provence overvloedig in de Muuren ziet groeijen, en niettemin verbeeldt hy zig, dat dit Gewas uit Italie of van elders derwaards overgebragt zy, wordende omſtreeks Toulon in menigte aangekweekt. Natuurlyk groeit het op 't Eiland Galeta, als ook omſtreeks Tripoli en Aleppo in Syrie, zo RAUWOLF aantekent. Men geeft het in de meeſte Taalen van Europa, met eenige verandering, den Latynſchen of Griekſchen naam; gelyk het dus de Italiaanen *Capparo*, de Franſchen *Cappres*, de Engelſchen *Capper* en de Duitſchers *Kappern* heeten.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Het is een Heeſter, wiens Takken niet minder haakig en ſcherp gedoornd zyn dan die der Braamboozen, ſpreidende zig, wanneer menze niet onderſteunt, ook in 't ronde langs den Grond uit. De Bladen, daar aan groeijende, zyn in de eene ſpits ovaal, in de andere ſtomp en byna rond, 't welk eene Verſcheidenheid uitmaakt, by LOBEL duidelyk afgebeeld. Tot de eerſte behoort die, waar van BOCCONE ſpreekt, als op Sicilie groeijende, met dubbelde Doornen. Uit de Oxelen komen enkelde Steeltjes met ronde Knoppen, die open gaande witte Bloemen uitgeeven, vol lange Meeldraadjes, met een zwaar getopten Styl, en daar op volgen Eyronde Vrugten,

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ten, vol kleine Zaaden, die rondachtig of Niervormig zyn.

De vermaarde TOURNEFORT heeft deeze Bloem en Vrugt der Kapperen zeer fraay in Plaat vertoond. Men gebruikt, in de Geneeskonst, noch de een noch andere; maar de Knoppen worden afgeplukt, eer de Bloemen ontlooken zyn, en dan, eenige Uuren gedroogd zynde, in Azyn gezet, met eenig Zout. Deeze ingelegde Kappers gelyk menze noemt, ftrekken tot opwekkinge van de Eetlust en tot verfrisfchinge of tot Toefpyze inzonderheid by Vleefch of Vifch. Sommigen hebbenze, als een openend Middel, tegen de Miltzugt aangepreezen. De Bast der Wortelen, gedroogd zynde, is onder de Geneesmiddelen in gebruik, komende in verfcheide Samenftelzels der Ouden.

II. *Capparis Zeylanica.* Ceylonfche.

(2) Kappers *met enkelde eenbloemige Steeltjes, Doornachtige Stoppeltjes, en Eyronde wederzyds gefpitfte Bladen.*

Een Ceylonfch Gewas, dat naar het voorgaande veel gelykt, doch door de fmalheid der Bladen, die by Wilgenbladen vergeleeken worden, daar van verfchilt, zou deeze Soort uitmaaken.

(3) Kap-

(2) *Capparis* Ped. folit. unifloris, Stip. fpinofis, Fol. ovatis, utrinque acutis. *Fl. Zeyl.* 210. Capp. Zeil. duplic. Spinis, Fol. acuto. PET. *Mus.* 625. Capp. fpinofa Fol. oblongis. BURM. *Zeyl.* 53. BURM. *Fl. Ind.* 118.

(3) Kappers *met Kroontjes-Bloemen, gedoornde Stoppeltjes en Eyronde, uitgegulpte, Jaarlyks afvallende Bladen.*

III. AFDEEL XI. HOOFDSTUK.

III. *Sepiaria.* Palmbladige.

Een Malabaarsch klimmend Boompje, dat gedoornd is, met bleeke Palmbladen, van PLUKENETIUS afgebeeld, maakt deeze Soort uit, welke de Bloemen aan Kroontjes van enkelde Bloemsteeltjes, op 't end der Takken, draagt, en Besie-achtige Vrugten.

(4) Kappers *met Kroontjes-Bloemen, de Bladen doorgaans digt by een.*

IV. *Frondosa.* Digtbladige.

Onder verscheide nieuwe Soorten van dit Geslagt, welken de Heer JACQUIN in de West-indiën waargenomen heeft, is deeze een Boompje doorgaans zeven Voeten hoog, 't welk in digte Boschen dikwils twintig Voeten hoogte bereikt. Het heeft Lancetvormige Bladen, tropswys' groeijende, de Bloemen zyn een Duim breed, en de Vrugten donker paarsche Peultjes van een of anderhalf Duim lang, bevattende, in een witte zelfstandigheid, eenige weinige Nier-achtige Zaaden.

(5) Kap-

(3) *Capparis* Ped. umbellatis, Stip. Spinosis, Fol. annuis ovatis emarginatis. Arbuscula Baccifera scandens spinosa, Fol. Buxi pallidioribus. PLUK. *Mant.* 27. T. 338. f. 3. BURM. *Fl. Ind.* 118.

(4) *Capparis* Ped. umbellatis, Fol. passim confertis. *Sp. Plant.* 1674. Capparis frondosa. JACQ. *Amer. Hist.* 162. T. 104.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

V. *Ferruginea.* Roestkleurige.

(5) Kappers *met Kroontjes-Bloemen, blyvende Lancetvormige Bladen, die van onderen Wollig zyn, en agt Meeldraadjes.*

De Takken van deeze Soort zyn Roestkleurig en ruuwachtig; de Bladen Lancetvormig, gesteeld, effenrandig. Hier wordt de *Heesteragtige Cratæva* t'huis gebragt, welke Doktor BROWNE op Jamaika waargenomen heeft, hebbende Trosjes van Bloemen in de Oxelen.

VI. *Baducca.* Malabaarse.

(6) Kappers *met eenbloemige Steeltjes, blyvende langwerpig Eyronde, bepaald getropte, naakte Bladen.*

Dit Gewas groeit aan de Kust van Malabar, alwaar men 't *Baducca* noemt, en daar het een Boompje maakt van byna eens Mans hoogte, met den Stam ongevaar een Arm dik, wordende wegens de fraaiheid der Bloemen in de Tuinen gehouden en *Quetbloem* van de Hollanders geheten. Hier toe betrekt men de *Laurierbladige Kappers*, die Boomachtig is, met eene langwerpig Eyronde Vrugt van PLUMIER, en

(5) *Capparis* Ped. umbellatis, Fol. persist. lanceolatis, subtus tomentosis, Flor. octandris. *Am. Acad.* V. p. 398. Cratæva fruticosa &c. BROWN. *Jam.* 247. T. 28. f. 1.

(6) *Capparis* Ped. unifloris, Fol. perennant. ovato-oblongis, determinate confertis nudis, Capp. inermis &c. *Hort. Cliff.* 204. Capp. alia arborescens, Lauri foliis &c. PLUM. *Ic.* 73. f. 2. Breynia fruticosa &c. BROWN. *Jam* 246. T. 27. f. 2. Baducca. *Hort. Mal.* VI. p. 105. T. 57. RAJ. *Dendr.* 1630. BURM. *Fl. Ind.* 118.

en de *Heesteraachtige Breynia*, met kleine ronde Haauwtjes, door BROWNE op Jamaika gevonden. De Bladen zyn wederzyds glad en meest van onderen flaauw geaderd. III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

(7) Kappers *met veelbloemige gehoekte end-Steeltjes, de Bladen blyvend stomp ovaal.* VII. *Cynophallophora.* Langhaauwige.

Tot deeze Soort betrekt men de *Laurier-bladige Kappers* met een zeer lange Vrugt van PLUMIER, en de Karibische Boom, met rondachtige Bladen, die Haauwen draagt met Pap gevuld, naar een Honden-Schaft gelykende, van PLUKENET, deswegen *Cynophallophoros* genaamd. Het is de Boom naar de Acacia gelykende, met enkelde rondachtige Bladen, en ronde gezwollen Haauwen draagende, wier binnenste Schil Slymerig en hoogrood is, hebbende een witte Vezelige Bloem, welken SLOANE in de Bosschen op Jamaika aantrof. De Heer JACQUIN nam denzelven op de Karibische Eilanden van zeer verschillende grootte en gedaante waar, doch altoos iets byzonders, dat den Kapperen eigen is, in zyne Gestalte hebbende. De Bloemen waren zeer welriekende,

(7) *Capparis* Ped. multifloris terminalibus, Fol. ovalibus obtusis perennantibus, Gland. axillaribus. Capp. arborescens Lauri foliis. PLUM. *Ic.* 73. f. 1. Breynia fruticosa, fol. oblongis obtusis. BROWN. *Jam.* 246. T. 27. f. 1. Cynophallophorus. PLUK. *Alm.* 126. T. 172. f. 4. Acaciæ affinis Arbor siliquosa &c. SLOAN. *Jam.* 153. *Hist.* II. p. 59. RAJ. *Dendr.* 102. JACQ. *Amer. Hist.* 158. T. 98.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

de, hebbende de Meeldraadjes dikwils vier Duimen lang en den Styl nog langer, welke een Vrugt wierdt van een half Voet lang, omtrent een Vinger dik, van buiten groen met een rooden Naad en tweekleppig. Dezelve gaat aan 't Gewas open, en de beide Kleppen rollen zig naar 't Steeltje op, laatende allengs de Zaaden uitvallen, die in een rood Vleesch zitten, en aanstonds uitspruiten; zo dat menze niet groeibaar in Europa overbrengen kan. Van de Franschen, op Martenique, werden deeze Zaaden *Pois Mabouia* of Duivels-Erwten geheten.

VIII. *Pulcherrima.* Schoonbloemige.

(8) Kappers *met getroste Bloemsteeltjes, langwerpige stompe Bladen en Besieachtige Vrugten.*

Met verwondering zie ik deeze, die een Besieachtige ronde Vrugt heeft, op de voorgaande volgen. Zy is zeer schoone van JACQUIN genoemd, wegens de fraayheid haarer Bloemen, die geelachtig wit en aangenaam van Reuk zyn, hebbende de anderhalf Duimse Meeldraadjes den eersten Dag wit, den volgenden schoon paarsch. Zy maaken Trossen of Aairen aan 't end der Takken, en in ieder Tros komt een of twee Vrugten voort, van twee

(8) *Capparis* Ped. Racemosis, Fol. oblongis obtusis, Fruct. Baccatis. *Sp. Plant.* 1674. Capparis pulcherrima. JACQ. *Am. Hist.* 163. T. 106.

twee of vier Duimen middellyn, ryp wordende zo walgelyk en ſtinkende, dat 'er geen Dier ſmaak in heeft. Men mogtze dan wel *Duivels-Appelen* heeten. By Karthagena kwam hem dit Gewas op de ſchuinte der Bergen voor, bereikende in de Boſſchen twaalf Voeten hoogte. III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(9) Kappers *met byna getroste Bloemſteeltjes en liniaale Bladen.* IX. *Linearis.* Smalbladige.

Deeze die de Bladen zeer lang en ſmal heeft, was een fraaije Kroonboom, van vyftien Voeten hoog, gedagten Heer menigvuldig voorkomende in de groote Zandige Valey, in welke de Hoofdſtad van Venezuela in Amerika, Coro genaamd, is gelegen. De Bloemen zyn in deeze Soort, zegt zyn Ed., zonder Reuk en het Vrugtbeginzel is hier zo lang geſteeld niet, als in de andere Soorten van dit Geſlagt, wordende de Vrugten kleine kort geſteelde Peultjes. De Bladen zyn, aan de waterpaſſe Takjes, allen opwaards geſtrekt en aan derzelver end komen de Bloemen Troswyze voort.

(10) Kappers *met getroste Bloemen, die agtmannig zyn; blyvende langwerpige Bladen, de Kelken en Bloemſteeltjes Wollig.* X. *Breynia.* Ruighaauwige.

Dee-

(9) *Capparis* Ped. ſubracemoſis, Fol. linearibus. *Sp. Plant.* 1674. Capparis linearis. JACQ. *Am. Hiſt.* 161. T. 102.

(10) *Capparis* Ped. Racemoſis, Fol. perſiſt. oblongis, Cal. Pedunculisq. tomentoſis, Flor. octandris. Capparis Breynia. JACQ. *Am. Hiſt.* p. 161. T. 103. Breynia Fol. oblongo-ovali-

III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Eenwy-vige.*

Deeze, van dien zelfden Heer afgebeeld en beschreeven, komt ook by anderen voor. Dit Gewas is het, van welks Bloem Pater PLUMIER den Geslagtnaam *Breynia* gevormd heeft, zo hy oordeelt, begrypende ook, dat de Agtmannige, naar de Breynia gelykende Boom van LOEFLING, niet hier toe behoore. De Bloem immers hadt in deeze veel meer dan agt Meeldraadjes. De Vrugt is een zeer lange, dunne, Wollige Haauw of Peul. Het maakte een Boompje van tien Voeten hoogte, niet onaanzienlyk, op de Karibische Eilanden en de nabuurige Kust, veel aan den Zeekant en elders groeijende.

XI. *Hastata.* Pylbladige.

(11) Kappers *met veelbloemige Steeltjes en Pylswys' Lancetvormige gladde Bladen.*

Deeze is van den Heer JACQUIN *Capparis hastata* genoemd, wegens de Pylvormigheid der Bladen. Zyn Ed. vondt dit Gewas by Karthagena in de Boschen, en merkt aan, dat het Vrugten draagt even als die van onze Zevende Soort.

XII. *Flexuosa.* Kromtakkige.

(12) Kappers *met vergaarde end - Trosjes, bly-*

libus. R. *Lugdb.* 476. *Sp. Plant.* I. p. 503. Breynia Elæagni Foliis. PLUM. *Gen.* 40. BREYN *Ic.* 13.

(11) *Capparis* Ped. multifloris, Fol. hastato - lanceolatis nitidis, Capp. hastata. JACQ. *Amer. Hist.* 159. Tab. 174. f. 56.

(12) *Capparis* Ped. congestis terminalibus, Fol. persist. oblongis obtusis glabris, Ramis flexuosis. Morisonia flexuosa. *Am. Acad.* V. p. 398.

blyvende langwerpig stompe gladde Bladen en bogtige Takken. III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Deeze, op Jamaika gevonden, heeft de Bladen smaller dan de Breynia, knikkend, Lederachtig en gesteeld; de Vrugt is mede zeer lang. Men heeftze *Morisonia* genoemd gehad.

(13) Kappers *met veelbloemige platachtige Steeltjes, en blyvende, langwerpig Lancetvormig gespitste, van onderen gestippelde Bladen.* XIII. *Siliquosa.* Rondhaauwige.

Boomachtige Breynia, met Eyronde wederzyds gespitste Bladen, en een zeer lange, ronde Haauw, is deeze van BROWNE, die haar op Jamaika vondt, getyteld. Het Gewas gelykt veel naar dat van de Zevende Soort en schynt naast overeen te komen met die Soort van Kappers, welke door den Heer JACQUIN op 't Eiland St. Eustathius gevonden is, zynde door denzelven onder den naam van *Capparis Eustachiana* voorgesteld, als een van alle de anderen verschillende Soort (*).

MUN-

(13) *Capparis* Ped. multifloris compressis, Fol. persistentibus lanceolato-oblongis, acuminatis, subtus punctatis. Breynia arborescens &c. BROWN. *Jam.* 247. Planta forte &c. PLUK. *Phyt.* 327. f. 6.

(*) *Capparis* Ped. multifloris, Fol. ovatis, acuminatis, utrinque nitidis, Fructibus glabris. JACQ. *Am. Hist.* 159. 't Oostindisch Gewas, door RUMPHIUS *Carandas* geheten, dat men te Batavia veel tot Heiningen gebruikt, is wel door den Heer N. L. BURMANNUS tweemaal voorgesteld, onder den

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

MUNTINGIA.

Eenwyvige.

De Kenmerken van dit Geslagt, 't welk naar den vermaarden MUNTING, weleer Hoogleeraar in de Kruidkunde te Groningen, zynen naam draagt, buiten de algemeene van deeze Klasse en Rang, bestaan in een vyfbladige Bloem en een vyfdeelige Kelk; zynde de Vrugt een veelzaadige Besie.

I. *Muntingia Calabura.* Schaftbloem.

De eenigste Soort (1), hier van voorkomende, voert den bynaam van *Calabura*, om dat zy onder den naam van *Witte Calabura* voorgesteld was geweest. *Muntingia* met een Fluweelachtig zagt Blad en eene grootere Vrugt is zy by PLUMIER getyteld. De Plant met smallere Lotus - Bladen, een Braamen - Bloem en een veelzaadige genavelde Vrugt, welke de beroemde SLOANE op Jamaika vondt, wordt hier t'huis gebragt. De Heer JACQUIN, dit Gewas op St. Domingo waarneemende, heeft deszelfs Kenmerken naauwkeurig opgegeven, en aangemerkt, dat het een Boompje is van twaalf

den naam van *Capparis Carandas*, doch zyn Ed. hadt hetzelve bevoorens *Echites spinosa* genoemd. Zie 't voorg. STUK, bladz. 398.

(1) Muntingia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 651. p. 361. *Veg.* XIII. Gen. 651. p. 408. JACQ. *Amer. Hist.* 166. T. 107. *Hort. Cliff.* 203. Muntingia fruticosa villosa &c. BROWN. *Jam.* 245. Munt. Fol. Sericeo molli, Fr. majori. PLUM. *Ic.* 205. Calabura alba. PLUK. *Alm.* 75. *Mant.* 34. *Phyt.* T. 152. f. 4. Loti arboris folio angustiore &c. SLOAN. *Jam.* 162. *Hist.* II. p. 80. T. 194. f. 1. RAJ. *Dendr.* 32.

twaalf Voeten hoog, met lange ruige Takken, die de Takjes bezet hebben met langwerpige, gespitste, Zaagswys' getande Lymige, scheeve Bladen, vier of vyf Duimen lang, brengende uit de Oxelen twee Bloemsteeltjes voort, waar van het eene na het andere zig van agteren naar vooren keert, wanneer de Bloem ontluikt. Dezelve is zonder Reuk, wit, Roosachtig, een Duim breed, met een Krans van Meeldraadjes, die in 't midden een rond en dik Vrugtbeginzel hebben zonder Styl, met een Schildvormig gestraald Hoofdje, dat vyfhoekig is, in 't midden van de Bloem uitsteekende, zo lang als de Meeldraadjes. Men kan hier uit eenig denkbeeld krygen van de reden van gedagten bynaam. De Vrugt is een geelachtig roode Besie, welke in de eerste opslag eenhollig schynt te zyn, doch in Water gedrukt, dat 'er het Zaad en de Pap uitgaan, baarblykelyk in vyf Holligheden verdeeld bevonden wordt.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De *Mallam-Toddali* van Malabar, die bevoorens tot de tweede Soort van Celtis betrokken was*, wordt thans hier t'huis gebragt door LINNÆUS. Indien echter de Besfen van dien Boom eenzaadig zyn, en de Bloem op het Vrugtbeginzel zit, gelyk de beschryving duidelyk aanwyst, zo kan dezelve niet tot dit Geslagt behooren; te minder, dewyl deszelfs Bloem twee Pluimachtige Draadjes heeft, die 'er de onzen den naam aan doen geeven van *Naanen-Pluimen*. Voeg hier by, dat alle de andere aanhalingen,

* Zie II. D. III. St. bladz. 571.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

gen, hier gebruikt, van Westindische Gewassen zyn.

DELIMA.

Eenwyvige.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn; een vyfbladige Kelk, zonder Bloemblaadjes en een tweezaadige Besie.

I. *Delima Sarmentosa.* Rankige.

Hier van is maar ééne Soort (1), op Ceylon groeijende, door de waarneeming van den vermaarden HERMANNUS bekend geworden, die den bynaam van *Rankige* draagt; schoon het, volgens de beschryving, een Boom is, met Beukebladen, geplooid, geribd en gesteeld, brengende uit ieder Oxel een losse Pluim voort, van gesteelde Bloemen, die langer is dan de Bladen. De Ceyloneezen noemen dit Gewas *Koroswael*, om dat zy van de Bladen, die hard en ruuw zyn, tot glad wryven of polysten gebruik maaken. De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS heeft een fraaije Afbeelding daar van uitgegeven. Dewyl RHEEDE maar vyf Meeldraadjes aan het Malabaarse Gewas, genaamd *Piripu*, geeft, zo is die aanhaling twyfelachtig.

LA-

(1) Delima. *Syst. Nat.* XII. Gen. 672. p. 364. *Veg.* XIII. Gen. 672. p. 411. *Fl. Zeyl.* 205. *Am. Acad.* I. p. 403. Piripu. *Hort. Mal.* VII. T. 34. BURM. *Fl. Ind.* p. 122. T. 37. f. 1. Frutex Indicus sarmentosus, Foliis hispidis rigidis. BURM. *Zeyl.* 101.

LAGERSTROEMIA. III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Een zesbladige gekrulde Bloem; een zesdeelige Klokvormige Kelk; veel Meeldraadjes, waar van de zes buitenften dikst en langer dan de Bloemblaadjes: maaken de byzondere Kenmerken uit. *Monogynia.*

I. *Lagerftroemia Indica.* Oostindifche.

De eenigfte Soort (1) van dit Geflagt, dat naar den Sweedfchen Heer LAGERSTROEM, die de Kruidkunde door zyne Reizen in Oostindie veel bevorderd heeft, genoemd is, komt by RUMPHIUS voor, onder den naam van *Tsjin-Kin*, baarblykelyk van Chineefchen oirfprong. Die Autheur zegt, dat het een fierlyk Boompje is, met verfcheide Stammen opfchietende, omtrent Mans langte hoog, wordende wegens zyne fraaiheid in China in de Tuinen en Bloemperken nagehouden. De *Sibi* van KAEMPFER, die hier aangehaald wordt, in Japan groeijende, was een Gewas als de Granaatboom, met langwerpige gladde Bladen, digt by elkander aan de Takjes, die aan 't end groote Bloemtrosfen hadden, van twee of meer Spannen omtreks. De Bloemen waren zeer fraay, rood van Kleur, als Anjelieren, uit zes Blaadjes, aan den rand gekruld, beftaande, en aan lange Steeltjes buiten de Kelken uitfteekende,

(1) Lagerftroemia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 667. p. 365. *Veg.* XIII. Gen. 667. p. 412. *Mant.* 402. Tsjin-Kin. RUMPH. *Amb.* VII. p. 61. T. 28. Sibi. KAEMPF. *Am.* p. 855.

III. AFDEEL XI. HOOFDSTUK.

de, met veele Meeldraadjes gevuld. Van de Vrugt van dit Gewas wordt niet gesproken.

THEA. Thee-Boom.

Eenwyvige.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn, een zes- of negenbladige Bloem; een vyf- of zesbladige Kelk, en een Zaadhuisje dat uit drie Bolletjes is samengegroeid.

Van hetzelve zyn twee Soorten bekend, naamelyk

I. *Thee bohea.* Thee-boe.

(1) Thee Boom *met zesbladige Bloemen.*

Deeze Soort is het Gewas, door verscheide Autheuren afgebeeld en beschreeven, dat de gewoone Thee of *Theeboe* uitlevert. De eerste leevende Theeboompjes werden den 3 Oktober des jaars 1763 door den Sweedschen Kapitein EKEBERG, in Sweeden gebragt, zynde uit Zaaden, die men, by 't vertrek van 't Schip uit China, op 't zelve in den Grond gestoken hadt, opgegroeid, en aldaar in 't leven gehouden. Sedert weinige Jaaren heeft men ze thans ook in onze Provinciën uit Engeland bekomen,

(1) *Thea* Floribus hexapetalis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 668. p. 365. *Veg.* XIII. Gen. 668. p. 412 *Am. Acad.* VII. p. 239. T. 4. *Hort. Cliff.* 204. *Mat. Med.* 264. HILL *Exot.* T. 22. KAEMPF. *Exot.* p. 605. T. 606. Thee Frutex. BARTH. *Act. Hafn.* IV. p. 1. T. 1. BONT. *Jav.* 87. T. 88. BARR. *Rar.* 128. T. 904. Thee Sinensium. BREYN *Cent.* T. 112. *Ic.* 17. T. 3. BOCC. *Mus.* 114. T. 94. Chaa. C. B. *Pin.* 147. Evonymo affinis Arbor Orientalis Nucifera, Flore roseo. PLUK. *Alm.* 139. T. 88. f. 6.

men, alwaar men ze duur verkoopt. Natuurlyk groeit dit Gewas in China en Japan, aan de kanten van Heuvels en aan de Oevers der Rivieren wild, doch meestal worden 'er Plantagien van aangelegd. Men vindt het van Canton af tot aan Peking, de Keizerlyke Zetel, toe, die op gelyke Hemelsbreedte byna als Rome legt, en waar het niettemin, volgens de Waarneemingen der Jesuiten, 's Winters dikwils kouder is dan in de middelste deelen van Europa, ja zelfs dan te Stokholm: zo dat men 't mooglyk by ons wel houden zou kunnen in de open Grond.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De gewoone naam is zekerlyk van den Japanschen *Theh*, of van den Chineeschen *Tsjaa* afkomstig. Het is by PLUKENETIUS, onder den naam van een Oosterſche naar het Paapenhout gelykende Boom, die Nootjes draagt en een Roosachtige Bloem heeft, taamelyk wel afgebeeld, als ook by BREYNIUS, wiens Afbeelding in het *Natuur- en Konst-Kabinet* van Doktor RANOUW is nagevolgd; doch een der besten vindt men by KAEMPFER in deszelfs *Uitlandsche Vermaaklykheden.* Gezegde RANOUW heeft, wel, zo omstandig van de Thee in 't Nederduitsch gehandeld, dat het genoeg zou zyn, den Leezer derwaards te wyzen; maar alzo hy geen gebruik schynt gemaakt te hebben van 't gezegde uitmuntende Latynsche Werk van KAEMPFER, die alles op de plaats zel-

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

zelve onderzogt heeft, zal ik daar van het zaakelyke hier plaatzen.

De Thee-Boom is een Heester, die meer dan zes Voeten hoog wordt, vertoonende zig als een Boompje, dat op de manier der Elzen van onderen af Takken uitgeeft, hebbende een zwartachtigen, Houtigen, Wortel. De Stam is met een grysachtige Schors bekleed, doch de Takken zyn Kastanje-bruin, en de jonge Lootjes groenachtig. Het Hout is hard en Draadig, met weinig Merg. De Bladen, naar die der Kersenboomen, welken men Morellen noemt, volmaakt gelykende als zy volwassen zyn, en altyd groen blyvende, komen, jong zynde, gelyk menze plukt, misschien meer met die van het Paapenhout, uitgenomen de Kleur, overeen. De Bloemen spruiten in de Herfst uit de Oxels der Bladen, van gedaante als de Wilde of Duin-Roozen, een Duim en meer breed, wit, van een flaauwe Reuk, uit zes holle Blaadjes bestaande, en gevuld met een menigte witte Meeldraadjes die geele Topjes hebben, waar van hy 'er tweehonderd en dertig in eene Bloem geteld hadt. Zy zitten op Steeltjes van een half Duim lang, en hebben een klein Kelkje, dat vyf of zesbladig is. Het Vrugtbeginzel, binnen de Bloem, wordt een Vrugt, als gezegd en bekend is. dewyl menze somtyds in de gedroogde Thee vindt. Zy bestaan, naamelyk, volkomen zynde, uit drie Zaadjes of Nootjes, tegen elkander aangevoegd,

voegd, waar van de Pitten zeer Olieachtig zyn, ſchielyk rans worden en dan een zeer onaangenaamen Smaak verwekken. III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

De Thee-Bladen hebben, verſch zynde, iets nadeeligs voor de Herſenen in zig, als Duizeling en Beeving veroirzaakende; welke eigenſchap men, door eene rooſtering in Pannen of op Yzeren Plaaten over 't Vuur, terwyl men 't Kruid voor 't aanbranden geſtadig met de Handen roert, en dan verder door 't zelve op een Tafel of Mat ſtyf te rollen, zo dat eenig Sap daar uit gedrukt worde; aan 't zelve beneemt. Hoe langzaamer die rooſtering geſchiede, en hoe meer dezelve herhaald worde, hoe beter. Vervolgens droogt men de Thee-Bladen op nieuw en paktze in. De Japanners zouden 'er geene drinken, die niet een Jaar belegen zy. Vervolgens is de Thee van haare nadeelige eigenſchap geheel ontdaan, en wordt zelfs Hartſterkende geacht te zyn, inzonderheid bekwaam om de Geeſten op te wekken door haaren aangenaamen Geur: want de Bloedzuiverende en Waterafzettende hoedanigheid, die men 'er gemeenlyk aan toeſchryft, zal meest afhangen van het menigvuldige warme Water, waar mede men de Thee gebruikt. De zelfde nadeelen, die men daar van onder 't Menſchelyk Geſlagte plaats ziet hebben, zyn over den geheelen Aardkloot gemeen. De beste dingen worden, te veel of in tegenſtrydige omſtandigheden gebruikt

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

bruikt zynde, schadelyk. De Chineezen, die veel Varkens-Vleesch en Spek en overmaatig Vet by de Spyzen eeten, drinken den geheelen Dag zonder nadeel Thee. De Europeaanen volgen dat gebruik daar te Lande, en bevinden zig wel daar by. Het gemeene Volk kookt, op eenige plaatsen, de Ryst in Thee-Water, en dan is dezelve, zo zy zig verbeelden, veel voedzaamer. Luiden van Vermogen hebben 'er niet minder op, dan wy, met Thee-Gezelschappen, zo dat 'er zelfs in de Toestel en de manier van de Thee te schenken groote Liefhebbery plaats heeft; wordende die Konst den Kinderen, wanneer zy wat Jaaren krygen, onderweezen, om zig daar van te bedienen in de Minnaary. Op reis hebben de Japanse Grooten altoos een Koffertje by zig, met al het gene tot het zetten en drinken van Thee vereischt wordt. Sommigen doen de Thee, tot een fyn Poeijer gemalen, by een Lepeltje vol in een Schotteltje of Kommetje met heet Water en roeren dat Poeijer daar in om, 't welk zy dan dus inslurpen. De gemeenste manier, onder Burger- of Handwerkslieden, is, dat 's morgens een Yzeren Pot op 't Vuur gehangen worde, daar men, als 't Water kookt, eenige Handen vol Thee inwerpt, zettende dan een Mandje, dat in de Opening sluit, daarop, uit hetwelke een ieder, die Dorst heeft, den geheelen Dag, naar believen, gaat scheppen; want die Pot wordt gedurig warm gehouden. De slegtste of verouderde

derde Thee, dient tot het verwen van Zyden Stoffen met eene bruine Kleur, wordende, ten dien einde, een groote menigte daar van, byna Jaarlyks, uit China naar Suratte, overgescheept.

III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

Van de manier van 't gebruik of misbruik der Thee-Wateren in ons Wereldsdeel, als iedereen bekend, zal ik niet spreeken. Alleen merk ik aan, dat de menigte van Thee, die Jaarlyks overkomt, verbaazend groot, doch tevens het gebruik algemeen is. Men kan ook niet zeggen, dat het geheel af te keuren zy: want in veele Menschen, en in veele Omstandigheden, is zekerlyk de Thee nuttiger dan Bier, Wyn of dergelyke Dranken. Maar of zy in ons Klimaat algemeenlyk gezonder dan de Koffy zy, gelyk sommigen zig thans meer en meer verbeelden, zou ik niet durven beslissen (*).

Van de Thee zyn aanmerkelyke Verscheidenheden in Indie en ook alhier bekend, die zeer veel in Geur en Smaak verschillen: doch welk

(*) Men kan daar omtrent nazien, het Uitvoerige Vertoog, dat den Tytel voert van *Potus Theæ*, in den jaare 1765, onder de Voorzitting van den Ridder LINNÆUS, door den Heer P. C. TILLÆUS te Upsal verdedigd. *Am. Acad.* VOL. VII. Holm. 1769. p. 236. als ook J. N. PECHLINI *de Potu Theæ Dialogus*, item P. PETITI & P. FRANCII *Carmina in Laudem Theæ Sinensis.* Quarto. 1685. Zie ook RANOUW *Natuur- en Konst-Kabinet*, om van het Werkje van BONTEKOE tot Lof van de Thee, niet te spreeken.

III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Eenwyvige.*

welk verſchil mooglyk alleen van de manier van bereiding of ook van de Groeyplaats afhangt. Men doet 'er drie Inzamelingen van, waar van de eerſte, omtrent het begin van Maart, altemaal jonge Blaadjes uitlevert en hier van komt die overfyne Thee, *Keizers-Thee* genaamd, en dus, door de geheele Wereld, als de beste Thee-boe beroemd, wordende ook wel *Bloem van Thee* geheten. De tweede Inzameling, omtrent het begin van April, levert Thee van goede hoedanigheid. De derde, die een Maand laater geſchiedt, geeft niet dan ſlegte Thee, ten gebruike van 't Gemeene Volk. Dus geſchiedt de Inzameling in Japan, maar in China plukt men gemeenlyk de jonge en oude Bladen ondereen, die dan uit malkander gezogt worden, en in vierderley Soorten onderſcheiden. Ook is 'er in Japan een Berg, by 't Steedje Udſi, geheel begroeid met Thee-Boomen, ten dienſte van 't Keizerlyke Hof, alwaar dezelven, netjes geplant zynde en ten uiterſte zinnelyk behandeld wordende, een Soort van Thee uitleveren, zo uitmuntende, dat men ze ongemeen hoog waardeert. Die Thee in Porſeleine Potten gedaan, en in andere Thee gepakt zynde, wordt dus, onder een aanzienlyk Geleide van Krygsvolk, naar 't Hof gebragt, alwaar men 'er geen minder werks van maakt, dan van de kostbaarſte Wynen en Speceryën in Europa. „ In 't Keizerlyke Hof, zegt KAEMPFER, „ werdt

„ werdt my een Kommetje van deeze Thee III.
„ te drinken aangebooden, en daar by gezegd: AFDEEL. XI.
„ *Gebruikze met lust en ſmaak, dit Kommetje* HOOFD-
„ *kost een Itzibo*; dat een vierkante Gouden STUK.
„ Munt is, meer dan een Guinje waardig (*).” *Monogynia.*

Uit het gemelde ziet men, dat het onderſcheid van de figuur der Theebladen, waar van wel twintig veranderingen door RANOUW in Plaat gebragt zyn (†), grootendeels kan afhangen van de jongheid of ouderdom deezer Bladen. Ten anderen kan de Groeyplaats en behandeling van de Boomen veel daar in doen; gelyk men dit in ons Geboomte waarneemt. Ondertusſchen komen deeze Bladen zo zeer met die van het voorbeſchreeven zogenaamde Theeboompje of de Egyptiſche Wilg *, met die van de Camellia of Chineeſche Roos †, met die van een Soort van Casſine en anderen overeen, dat men dergelyken voor den regten Thee-Boom gehouden heeft; ja het Gemeene Volk, in China, gebruikt 'er wel de Bladen van een Soort van Wegedoorn ‡, en ſomtyds gedroogde Mos en andere dingen voor. Men heeft zelfs de Eerenprys, in Duitſchland, daar toe, in een byzonder Werkje, als byna van de zelfde uitwer-

* Zie bladz. 192, hier voor.
† III. St. bl. 157.
‡ IV. St. bl. 276.

(*) Vergelyk hier mede LINSCHOTEN *Oostind. Voyagie.* II. Deel. Kap. 28. C. B. *Pin.* 147. Item TULP. *Obſerv. Med.* IV. 59. Deeze laatſte zegt, dat de Japanſche Thee niet zelden het Pond honderd Ponden Zilver goldt.

(†) *Natuur- en Konst-Kabinet.* 1721. T. 31.

III. AFDEEL XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

werking zynde, aangepreezen gezien (*). In Peru is zeker Boompje, dat dergelyke Bladen heeft, ontdekt, die men aldaar op de zelfde manier gebruikte, en dit was, toen ik dat Land verliet, aldaar reeds zo gemeen, zegt Pater FEUILLÉE, dat men 'er alom fprak van de Thee van de Rivier van Lima. Behalve het zogenaamde Kruid van Paraguay, daar men een groote Vertiering van heeft in Zuid-Amerika, is in de Westindiën ook een wild Gewas, *Capraria* genaamd, welks Bladen aldaar by fommigen voor Thee gehouden en gebruikt worden.

De Heer OSBECK, die, nu vyfentwintig Jaar geleeden, in China was, zegt, dat de Thee aldaar zo veel verfchillende naamen heeft, als 'er Plaatfen zyn, waar ze van daan komt, en nog anderen naar de verfchillende toebereiding. „ De *Thee-Kongo* of *Kong fo* der Chi„ neezen, (zegt hy) heeft de Bladen fyner dan „ de Thee-boe en is wat duurder: de *Sut„ fchong*, die de Chineezen *Soatjang* noemen, „ is de duurfte onder de bruine Theeën, gee„ vende het Water een geelachtig groene Kleur „ en een aangenaamen Smaak; doch zy moet „ niet fterk gezet worden. Onder deeze is „ *Padre-Sutchang* de beste Thee die men drin„ ken kan, niet minder dan de beste Rusfifche „ Thee, welke met Karavaanen over Land in „ Mos-

(*) J. FRANCI *Veronica Theezans*, Lips. & Coburg. 1700. Duod.

„ Moskovie komt. De Bladen van deeze Thee III. Afdeel. XI. Hoofd-stuk. Monogynia.
„ zyn groot, geelachtig, niet in een gerold,
„ maar uitgebreid, en by halve Ponden, in
„ Papier, gelyk Kardoes-Tabak, ingepakt.
„ *Back-hao* of *Packhao*, die wy *Thee Pecko*
„ noemen, bestaat uit gestippelde Bladen. De-
„ zelve is zagt, wel smaakende, en, zo men
„ zegt, het minst verhittende. De *Linkisaom*,
„ een Soort van Thee met smalle ruige Bladen
„ en Steelen; wordt zelden dan tot verbete-
„ ring van andere Thee gebruikt. Hier mede
„ kunnen de Chineezen Thee-Kongo tot Pecko
„ maaken. Dit is eigentlyk geen Thee, maar
„ die Soort van Chineesche Roos, *Sasanqua*
„ genaamd *, aan welke de vermaarde KAEMP-
„ FER dat gebruik toeschryft".

* Zie II. D. III. Stuk, bl. 158.

Voorts zegt de Heer OSBECK, dat 'er een slegte Soort is, omstreeks Kanton groeijende, *Haonam-Thee* of *Kuli-Thee* genaamd, die niet dan van de Chineezen gedronken wordt. De Theeboompjes, die daar in Potten verkogt werden, bereikten naauwlyks de hoogte van een Elle, en derzelver Bloemen bestonden meest uit zeven witte Blaadjes, waar van de drie onderften kleinst. Men maakt in China, zegt hy, ook *Thee-Koeken*, die duur verkogt worden, mooglyk met den Thee-Bol overeenkomstig, welken RANOUW afbeeldt en beschryft, als een Medicinaale Thee, met verscheide Gommen tot een Bol samengestampt: of het mogten Koekjes zyn van het verdikte Afkookzel van

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

van Thee, daar ik van heb, waar van de grootte van een Erwt in een Trekpot gedaan, het Water kleurt en Thee uitlevert, die wel te drinken is, maar gantsch niet aangenaam van Smaak.

II. *Thea viridis.* Groene Thee.

(2) Thee-Boom *met negenbladige Bloemen.*

Van over lang, reeds, is eene *Groene Thee* bekend, die men gehouden heeft voor een byzondere Hoofdsoort. Sommigen echter hebben gedagt, dat het verschil alleen bestond in de manier van bereiding; dewyl men in de Bladen geen meer onderscheid, tusschen deeze en de Thee-boe, dan tusschen de Soorten van Thee-boe onder malkander, waarnam. De Heer OSBECK meende, dat het enkel daar van daan kon komen, dat men de Groene Thee in Koperen Pannen roosterde, en achtte zulks niet onwaarschynlyk, aangezien de Groene Thee laxeert. De Heer HILL ondertusschen verzekert, dat de Bloemen van dien Thee-Boom negenbladig zyn. Van zulke Bloemen hadt onze Ridder, of de Heer MURRAY, eens een geheel Pond ontvangen. Hier zou de Stamper ook niet enkeld, maar uit drie Stylen samengevoegd zyn.

De Heer OSBECK zegt, dat men van Groene Thee deeze Verscheidenheden heeft. De *Heysang-*

(2) *Thea* Floribus enneapetalis. HILL. *Exot.* T. 22.

ſang-Thee, op 't Chineeſch *Hey-tiann* of *Hay-kiong* genaamd: de *Singlo* of *Soanglo*, naar de Plaats, van waar zy komt: de *Bing* of Keizers-Thee: de *Tio Thee*, als Erwten te ſamen gerold: de *Heyſan utchin*, die van de *Heyſan-ſkin* door de ſmalle en korte Blaadjes onderſcheiden wordt, en de *Go-be*, hebbende lange ſmalle Bladeren (*).

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

CISTUS.

De Bloem vyfbladig, in een vyfbladige Kelk, die twee Blaadjes kleiner dan de anderen heeft: 't getal der Meeldraadjes, als boven, menigvuldig, met een enkelen Styl: het Zaadhuisje rondachtig: zie daar de Kenmerken van dit Geſlagt.

Het bevat meer dan veertig Soorten, byna altemaal Europiſche Gewasſen, onder welken ik alleen de dertien eerſten, als tot de Heeſters behoorende, hier beſchryven zal. Deeze zyn altemaal zonder Stoppeltjes.

(1) Ciſtus, *die Boomachtig is, met Lancetswys Eyronde, geſteelde, drieribbige, getande, wederzyds naakte Bladen.* I. *Ciſtus Capenſis.* Kaapſche.

Aan

(*) OSBECK *Reiſen nach Ostindiën und China.* Rost. 1765. p. 208.

(1) *Ciſtus* Arborescens exſtipulatus, Foliis ovato-lanceolatis, petiolatis, trinerviis, denticulatis, utrinque nudis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 673. p. 366. *Veg.* XIII. Gen. 673. p. 412.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

Aan de Kaap der Goede Hope komt deeze voor, die van de volgenden door de Tandjes der Bladen verfchilt.

II. *Villosus.* Haairige.

(2) Ciftus, *die Boomachtig is, met Eyronde, gefteelde ruige Bladen.*

De vermaarde CLUSIUS maakte onder de menigvuldige Soorten van *Ciftus*, die hem in Spanje en Portugal voorkwamen, drie Afdeelingen, waar van hy in de Eerfte, die roodachtige of Purperkleurige Bloemen hadden, plaatfte, noemende dezelven *Mannetjes Ciftus*; in de Tweede, die de Bloemen bleek hadden, en deeze noemde hy *Wyfjes-Ciftus*; in de derde, eindelyk, die de Bladen kleverig of als met Gom befmeerd hadden, en daar gaf hy den naam van *Ciftus Ledon* aan. Onder de Mannetjes telde hy vyf Soorten, waar van deeze, die de Bladen ronder en ruig hadt, zyne Vierde was, door hem niet afgebeeld. Deeze wordt, derhalve, te regt de Haairige gebynaamd, als hebbende de Bladen van grootte en figuur byna als die der Peereboomen, wederzyds groen, gefteeld, rimpelig en met witte Haairtjes dun befprengd; de Bloemen, die gelyk in de anderen als kleine Roosjes zyn, paarfch. 't Gewas, dat

(2) *Ciftus* Arbor. exftip. Fol. ovatis, petiolatis hirtis. Ciftus Mas Folio rotundo hirfutisfimo. C. B. *Pin.* 464. C. Mas major Folio rotundiore. J. B. DU HAM. *Arbr.* I. p. 167. T. 64. Ciftus Mas Mathioli. DAL. *Hift.* 222. Cift. Mas quartus, CLUS. *Hisp.* 136. BOERH. *Lugdbat.* 275. TOURNF. *Inft.* 259.

dat de Takken eenigermaate grys heeft, groeit Mans langte hoog en valt, zo hy gehoord hadt, zo wel in Italie als in Spanje. III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK.

(3) Ciſtus, *die Boomachtig is, met Hartvormige, gladde, geſpitſte, geſteelde Bladen.* III. *Populifolius.* Breedbladige.

Deeze maakt de tweede Soort van Ciſtus Ledon by CLUSIUS uit, waar van hy een groote en een kleine, beiden op het Gebergte, dat men, van Lisſabon naar Sevilie trekkende, over moet, gevonden hadt. De eerſte groeide twee Ellen hoog, met Bladen als die van Klyf of van den zwarten Popelier, vry dik, alleenlyk in de oude Gewasſen Vettig. De Bloemblaadjes van deeze Soort zyn wit met een paarſchachtigen rand; de Meeldraadjes geel; de Kelken, voor dat de Bloem open gaat, driekantig.

(4) Ciſtus, *die Boomachtig is, met langwerpig ovaale, geſteelde, drieribbige van boven gladde Bladen, de Bladſteelen onder ſamengegroeid.* IV. *Ciſtus Laurifolius.* Laurierbladige.

Deeze

(3) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Fol. cordatis lævibus acuminatis petiolatis. *Hort. Cliff.* 205. R. *Lugdbat.* 274. Ciſtus Ledon Fol. Populi nigræ major & minor. C. B. *Pin.* 467. Ledum latifolium ſecundum majus & minus. CLUS. *Hiſt.* I. p. 78. *Hiſp.* 158.

(4) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Fol. oblongo-ovatis petiolatis trinerviis, ſupra glabris, petiolis baſi connatis. C. Ledon Fol. Laurinis. C. B. *Pin.* 467. C. Ledon primus latifolius. CLUS. *Hiſt.* I. p. 77. *Hiſp.* 156.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Deeze is de Eerste Ciſtus Ledon by dien Autheur, welken hy zegt de allervetſte, in Spanje groeijende, te zyn, wordende van de Spanjaarden *Xara* en van de Portugeezen *Eſtepa* geheten. De voorgaande Soort noemden zy *Xaron.* 't Gewas groeit aan de Zee Kust van Spanje, langs den Weg naar Mallaga, overvloedig.

V. *Ciſtus Ladaniferus.* Wilgenbladige.

(5) Ciſtus, *die Boomachtig is, met Lancetvormige van boven gladde Bladen, de Steeltjes onder als een Scheedje ſamengegroeid.*

Deeze is in 't byzonder *Ladanumdraagende* genoemd, hoewel zy zulks met de voorgaande gemeen heeft, en van geen van beiden die Gom in Spanje of Portugal wordt ingezameld. 't Gewas groeit Mans langte hoog, heeft Houtige Takken, en is zo gemeen op het Gebergte, dat het van de Bakkers veel tot het ſtooken der Ovens en van het Land-Volk om op den Haard te branden, wordt gebruikt. De Bloemen van hetzelve vertoonen zig als Witte Roozen, 't welk den Reisweg, dien CLUSIUS eens, wel twintig Mylen lang, door zulk Kreupelboſch afleid, ongemeen verſierde; zyndende tevens de Lugt gebalſemd door den aangenaamen Reuk der Bladen, die met een vet doorſchynend Vogt, in

(5) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Fol. lanceol. ſupra lævibus, Petiolis baſi coalitis vaginantibus. *H. Cliff.* 205. SAUV. *Monsp.* 147, 150. C. Ladanifera, Hisp. incana. C. B. *Pin.* 467. C. Ledon primus anguſtifolius. CLUS. utſupra.

in de heete Zonneſchyn, zo overvloedig bedaauwd zyn, dat men het van verre kan zien. De gedroogde Plant is wat witachtig, doch behoudt, Jaaren lang, haaren aangenaamen Reuk. De Bloemen hebben ook aan den Nagel der Blaadjes een paarſche Vlak, die in de derde Soort ontbreekt. Zy zyn zo groot als Papaver-Bloemen: haar Vrugtbeginzel heeft tien Beddetjes, en een ongeſteelden Stempel, zonder Styl. 't Gewas is door COMMELYN in Afbeelding gebragt.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(6) Ciſtus, *die Boomachtig is, met Liniaal Lancetvormige, ongeſteelde, wederzyds ruige, drieribbige Bladen.*

VI. *Ciſtus Monspelienſis.* Smalbladige.

Tot deeze Soort wordt betrokken de Vyfde Ciſtus Ledon van CLUSIUS, denzelven zo gemeen als eenig Gewas in het geheele Ryk van Valence in Spanje, als ook in Languedok en Provence, waar hy geen ander Ledum waargenomen hadt, voorgekomen; hoewel het in de meeſte andere Landſtreeken van Portugal en Spanje groeide. De voorgaande Soort evenwel, of de Wilgenbladige van TOURNEFORT, is door GOUAN ook, als een inlandſch Ge-

(6) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Fol. lineari-lanceolatis ſeſſilibus utrinque villoſis trinerviis. *H. Cliff. Ups.* &c. C. Ladanifera Monſpelienſium. C. B. *Pin.* 467. Ledum. DAL. *Hiſt.* 230 β. C. Ledon Fol. Oleæ ſed anguſtioribus C. B. *Pin* 467. Ledon Quintum CLUS. utſupra. GOUAN. *Monsp.* 255. GER. *Prov.* 397. GARID. *Aix.* 114.

III. AFDEEL. X. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

Gewas, omstreeks Montpellier groeijende, voorgesteld; zo dat aan deeze, in 't byzonder, niet billyk de naam van *Montpelliersche*, door BAUHINUS, gegeven was. De Bladen zyn zeer smal, zwartachtig of donker groen, en, zo wel als de jonge Takjes, met een taay Vogt bedaauwd: de Bloemen in dit Geslagt byna de allerkleinsten, wit van Kleur. 't Gewas groeit met Houtig, donker bruin Rys, rykelyk een Elle hoog. Op de Wortels van hetzelve werdt de zogenaamde *Hypocistis* door hem gevonden.

VII. *Cistus Salvifolius.* Saliebladige.

(7) Cistus, *die Boomachtig is, met Eyronde, gesteelde, wederzyds ruige Bladen.*

Hier toe behoort de *Wyfjes-Cistus* van den gezegden Autheur, draagende witte of geele Bloemen. Deeze was hem op eenige plaatsen van Spanje en omstreeks Bayonne; de witbloemige door geheel Spanje, Portugal, Languedok, Provence en in 't Dauphiné, overvloedig voorgekomen. De Spanjaarden noemden dezelve *Xara-Estepa*, als een middelslag tusschen de Mannetjes Cistus en Ledon, zo hy aanmerkt; die van Languedok *Mougés*; welke naam, aldaar, volgens GOUAN, aan de voorgaande ge-

(7) *Cistus* Arbor. exstip. Fol. ovatis, petiolatis utrinque hirsutis. *H. Cliff.* &c. Cistus Fœmina Folio Salviæ. C. B. *Pin.* 464. Cist. Fœmina. CLUS. *Hist.* I. p. 70. *Hisp.* 141. GOUAN. *Ibid.* GER. *Prov.* *Ibid.* GARID. *Ibid.*

gegeven wordt. Het is een Heester, zelden meer dan een Elle hoog, met zwartachtige Takken en rondachtige Bladen, ruuw en hard, doch groen; de Bloemen van middelbaare grootte, op lange Steeltjes. De Vrugt, in de Kelk aanrypende, was een platrond Zaadhuisje, met zwarte taamelyk groote Zaadjes. De Bladen bevondt hy in deeze Soort van een wrange samentrekkende Smaak, gelyk in alle zyne Mannetjes-Ciſtus.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

(8) Ciſtus, *die Boomachtig is, met Spatelvormige Wollig ruige Bladen, de onderſten onder tot een Scheede ſamengegroeid.*

VIII. *Ciſtus incanus.* Gryze.

De Tweede Mannetjes-Ciſtus, hier aangehaald, in Spanje groeijende, is een Heeſter van Mans langte en ſomtyds hooger, zeer Takkig, doch minder witachtig dan de Eerſte, en de Bladen ook ſpitſer hebbende, de Bloemen Lyfkleurig rood. Dit komt zeer weinig met de bepaaling overeen. LINNÆUS geeft aan deeze Soort paarſche Bloemen.

(9) Ciſtus, *die Boomachtig is, met Spatelvor-*

IX. *Ciſtus Creticus.* Kandiaſche.

(8) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Fol. ſpatulatis tomentoſis rugoſis, inferioribus baſi connatis vaginantibus. *H. Cliff.* &c. C. Mas anguſtifolius. C. B. *Pin.* 464. Ciſtus Mas ſecundus. CLUS. *Hiſt.* I. p. 69. *Hiſp.* 137.

(9) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Fol. ſpatulato-ovatis petiolatis enerviis ſcabris, Calycibus lanceolatis. Ciſtus Ladanifera Cretica. TOURNF. *Cor.* 19. BUXB. *Cent.* III. p. 34. T. 64. f. 1.

R 4 Ci-

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

vormig - Eyronde gesteelde, ongeaderde, ruuwe Bladen, de Kelkblaadjes Lancetvormig.

Eenwyvige. Op deeze Soort, die op Kandia in de Middellandsche Zee en elders groeit, wordt de vermaarde Gom, *Ladanum* genaamd, van welke zo veele Soorten by CLUSIUS haaren naam *Ledum* of *Ledon* hebben, ingezameld. Het is een Heester van omtrent een Elle hoog of hooger, volgens ALPINUS, die denzelven afbeeldt, en beschryft, als veele Houtige Takken uitgeevende, met Bladen bezet, naar die van Salie gelykende, twee tegenover, of ook verscheidene by elkander. Dezelve groeit menigvuldig op 't Eiland Kandia of Creta, alwaar TOURNEFORT denzelven waarnam, met een Bloem van vyf Roozekleurige Blaadjes, anderhalf Duim middellyn (*), die geele Nagels hebben, en daar binnen een menigte Meeldraadjes met bruinachtige Topjes, welke den Styl omringen. De Kelk bestaat uit vyf spitse Blaadjes, byna drie Kwartier Duims lang Hier op volgt een ovaal, stomp, bruin, hard Zaad-

Cistus Ledon Cretense. C. B. *Pin.* 467. Ladanum Creticum. ALP. *Exot.* 89. T. 88.

(*) In de door P. LE CLERCQ vertaalde *Reize* van TOURNEFORT *naar de Levant*, vindt men, dat de Bloem *anderhalf Voet* middellyn zou hebben; 't welk zekerlyk een groote misslag der Vertaaling is, niet minder, dan dat de Bladen zouden getekend zyn met een geel Haakje. Zie I. DEEL, bladz. 33.

Zaadhuisje, binnen de Kelkblaadjes beslooten, in vyf hokjes verdeeld, die veele Zaadjes bevatten. De Bladen bevondt hy van de gezegde figuur, aan de kanten Golfswyze gekrinkeld en dik geaderd, byna een Duim lang.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

Van ouds heeft men reeds de Vettigheid, die op het Loof van deezen Heester legt, op Creta ingezameld. De eerste en eenvoudigste manier was, dat die Gom van de Baarden en van de overige Wol der Bokken en Geiten, welken daar op gingen weiden, werdt afgeschraapt, gelyk DIOSCORIDES verhaalt. Naderhand is daar toe, door de Grieken, een Werktuig uitgevonden, dat zy *Ergastiri* noemen, gelykende naar een Hark, waar aan een menigte Riemen van onbereid Leder gehecht zyn, die 'er een Soort van Dweil van maaken (*). Het Landvolk veegt hier mede, in de heetste Zonneschyn, geduurig deeze Heesters af; 't welk een ongemeen zwaare arbeid is, dien TOURNEFORT heeft zien verrigten, en, als die Dweilen wel met Vettigheid beladen zyn, wordt 'er dezelve afgeschraapt en tot een Deeg gekneed; kunnende dus één Man, in goed Weer, ruim drie Ponden op een Dag vergaderen; welke veelheid op de plaats zelve een Ryksdaalder goldt.

CLU-

(*) Dit Werktuig kan men aldaar, bladz. 29, in Plaat vertoond zien.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

CLUSIUS verbeeldde zig, dat men, in Spanje, die Drogery met veel minder moeite zou kunnen verzamelen, en veelen hebben vastgesteld, dat de Ladanum draagende Ciſtus in Spanje en Portugal, of zelfs ook in Provence en Languedok groeide, waar van de Zesde Soort haaren bynaam bekomen heeft: doch, 't zy men daar den arbeid niet geluſte, of geen genoegzaam voordeel daar in zie, of dat gedagte Vettigheid 'er niet genoegzaam toebereid of van geen goeden aart valle; de gedagte Inzameling geſchiedt, zo veel bekend is, daar te Lande niet (*).

De Gom *Ladanum*, in 't Griekſch *Ladanon*, deezen naam van 't Arabiſch woord *Loden* of *Laden* hebbende, is, wanneer menze zuiver bekomen kan, een taaije, vettige en zo welriekende zelfſtandigheid, dat de Griekſche Vrouwtjes Balletjes daar van alleen, of met Amber grys gemengd, tot vermaak, wegens den aangenaamen Geur, by zig draagen. Onder de Reukballen, tot afweeringe der beſmetting van een Peſtilentiaale Lugt, wordt deeze Drogery gemengd. De Parfumeurs bereiden een welriekende Olie, die 'er den naam van voert, van Ladanum en Amandel-Olie. Zy komt in Balſems tegen de Beroerdheid, in Hoofd- en Maag-

(*) TOURNEFORT zelf hadt het bevoorens zig verbeeld, zeggende *Le Ciſtus, qui porte le Ladanum, est Commun en Espagne & Portugal*; en geevende 'er Bladen van maar 3 of 2 Liniën langte aan. *Traité de l'Uſage des Medic.* Tom. II. p. 152.

Maag-Pleisters, en in 't byzonder in zodanigen, die de rypmaaking der Gezwellen of ook derzelver Oplossing bevorderen, gelyk die welke *Ladanum-Pleister* * genoemd wordt. Inwendig is deeze Gom weinig in gebruik. Jammer is 't, dat dezelve reeds in haar Vaderland zo vervalscht wordt, met Aardachtige Stoffen, en zo men wil met zeker fyn zwart Yzerachtig Zand, dat in een Pond van de gewoone gedraaide Ladanum naauwlyks vier Oncen zuivere Gom vervat zy, 't welk de Scheidkundige onderzoeking heeft doen blyken (*).

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK.

* *Empl. de Ladano s. Labdano.*

(10) Cistus, *die Boomachtig is, met Lancetswys' Eyronde, ongesteelde, Wollig gryze, byna drieribbige Bladen.*

X. *Cistus albidus.* Witachtige.

De Eerste Mannetjes-Cistus van CLUSIUS, door denzelven afgebeeld en overgenomen door DODONÉUS, gelyk menze ook by LOBEL vindt, maakt deeze Soort uit. Dezelve verschilt van de Agtste, doordien de Bladen breeder zyn en niet Scheedachtig om de Takken sluiten, ook

(*) GEOFFROY *Mat. Med.* TOM. II. p. 542.

(10) *Cistus* Arbor. exstip. Fol. ovato-lanceolatis tomentosis incanis, sessilibus, subtrinerviis. SAUV. *Monsp.* 150. GOUAN. *Monsp.* 255. GER. *Prov.* 398. GARID. *Aix.* 114. Cistus Mas Fol. oblongo incano. C. B. *Pin.* 464. Cistus Mas quartus Monspel. Fol. oblongo albido. J. B. *Hist.* II. p. 3. Cistus Mas primus. CLUS. *Hist.* I. p. 68. *Hisp.* p. 135. DOD. *Pempt.* 191. LOB. *Ic.* II. p. 111.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

ook bleeker van Kleur of witachtig, gelyk de Salie-Bladen; de Bloemen niet paarsch, maar Roozekleur. De Zaadhuisjes zyn in deeze beiden spits, niet plat, gelyk in veele anderen. 't Gewas groeit gemeenlyk Mans langte hoog, vallende in Spanje, Portugal, en de Zuidelyke deelen van Vrankryk. Een fraay Bygewas, dat men *Hypocistis* noemt, vervolgens onder de Kruiden, en wel onder de Soorten van Asarum, te beschryven, groeit op de Wortelen van deeze Soort.

XI. *Cistus Crispus.* Gekrulde.

(11) Cistus, *die Boomachtig is, met Lancetvormige, Fluweelige, drieribbige, gegolfde Bladen.*

De krinkeling der Bladen maakt dat deeze Cistus zig byna als met Bladen van Gamanderlein vertoont. Hy maakt den vyfden Mannetjes Cistus van CLUSIUS uit; een laag Gewas, met Takken, niet veel meer dan een Voet lang, die, zo wel als de Bloemsteeltjes en Kelken, met een Fluweelachtig, wit, Dons, bekleed zyn. De Bloemen komen by Kroontjes aan 't end der Takjes voort, zynde wat kleiner dan die van de voorgaanden, fierlyk paarsch van Kleur. In Portugal alleen was hem

(11) *Cistus* Arbor. exstip. Fol. lanceolatis pubescentibus, trinerviis, undulatis. *Hort. Cliff.* 206. R. *Lugdb.* 475. SAUV. *Monsp.* 147. GOUAN. *Monsp.* 255. GER. *Prov.* 398. Cistus Mas Fol. undulatis & crispis. TOURNF. *Inst.* 259. Cistus Mas Folio Chamædryos. C. B. *Pin.* 464. Cistus Mas quintus. CLUS. *Hist.* I. p. 69. *Hisp.* p. 139.

hem deeze Soort, in een Zandige Grond, doch nergens overvloediger dan by een Klooster, vyf Mylen boven Lissabon, voorgekomen; zynde deeze de eenigste die niet hadt voort gewild, uit Zaad, in de Nederlandsche Hoven. De Mannetjes-Ciftus, in 't algemeen, wordt van de Spanjaarden, zegt hy, *Estepa*, doch deeze van de Portugeezen *Rosella* geheten. Hy valt ook in Languedok en op de Hierische of Goud-Eilanden voor de Kust van Provence.

III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Monogynia.*

(12) Ciftus, *die Boomachtig is, met Lancetswys' ovaale Bladen, hebbende twee Kelkblaadjes zeer smal.*

XII. *Ciftus Halimifolius.* Porfelein-bladige.

Eenige andere Soorten van Ciftus hadt CLUSIUS in Spanje en Portugal waargenomen, die niet tot den Mannetjes noch tot den Ciftus Ledon te betrekken waren, naast komende aan den Wyfjes-Ciftus. Men zouze smal of kleinbladigen kunnen noemen. De eerste derzelven, hier bedoeld, hadt Bladen als van de Halimus of Zee-Porselein, en voert daar van den bynaam. Dezelve, zegt hy, heeft Takken of Rys van een Elle hoog, met Blaadjes als van de

(12) *Ciftus* Arbor. exftip. Foliis ovato-lanceolatis, Foliolis duobus Calycinis linearibus. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* SAUV. *Monsp.* 147. Ciftus fœmina Portulacæ marinæ folio. C. B. *Pin.* 465. Ciftus Halimi folio primus & fecundus. CLUS. *Hift.* I. p. 71. *Hisp.* p. 144, 145. γ. Ciftus fruticofus erectus, Foliis oppofitis fessilibus utrinque incanis. MILL. *Ic.* T. 290.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Eenwyvige.*

de Halimus, die geheel grys zyn, van een zuurachtigen ſamentrekkenden Smaak, gelyk in meest alle Soorten van dit Geſlagt. De Bloemen zyn vyfbladig, klein, geel van Kleur, even als de Hypociſtis, die op de Wortelen groeit, welke de Kinderen en Herders kaauwen. Een andere Ciſtus, van dien aart, groeide hooger, met ſtyver Takken; hebbende de Bladen wat langer, ſmaller en ſpitſer, doch was ook geheel witachtig grys, van den zelfden Smaak. Deeze beiden hadt hy in Portugal, aan de Zeekust, in een Zandige Grond, tusſchen de Hey, niet ver van Lisſabon, en nergens anders, waargenomen.

XIII. *Ciſtus Libanotis.* Rosmarynbladige.

(13) Ciſtus, *die Boomachtig is, met ſmalle omgekrulde Bladen, de Bloemen aan Kroontjes.*

De Ciſtus met een ſmal Blad van Libanotis, en enkelde Bloemen, door BARRELIER afgebeeld, wordt hier t'huis gebragt, zo wel als de Smalbladige Ciſtus Ledon van BAUHINUS, tot welke de Vyfde Ledon van CLUSIUS is betrokken. De Heer LOEFLING vondt het Gewas in Spanje, zynde een Heeſter van geſtalte als de Rosmaryn, welke oudtyds ook *Libanotis* is genoemd geweest, wegens den Reuk. De Takken waren paarſchachtig; de Bladen

(13) *Ciſtus* Arbor. exſtip. Foliis revoluto-linearibus, Floribus umbellatis. Ciſtus anguſto Libanotidis folio, Flore ſingulari. BARR. *Ic.* 294. Ciſtus Ledon anguſtis foliis. C. B. *Pin.* 467.

Bladen ongesteeld, liniaal, wederzyds omgekruld, aan de toppen der Takken digt by elkander, alwaar Steeltjes voorkwamen, langer dan de Bladen, met eenige witte Bloempjes, hebbende Eyronde lymerige Kelken (*).

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Monogynia.*

De overige Soorten van dit uitgebreide Geslagt tot de beschryving der Kruiden spaarende, gaa ik thans over tot de

PROCKIA.

I. *Prockia Crucis.* Van St. Cruz.

Waar van de Kenmerken zyn, een Kelk die driebladig is, boven en behalve twee Grondblaadjes, hebbende geene Bloemblaadjes, maar veele Meeldraadjes, met een enkelen Styl en de Vrugt is een vyfhoekige veelzaadige Besie.

De eenigste Soort (1) voert naar het Eiland *Santa Cruz*, daar zy natuurlyk groeit, den bynaam. Het is een Heester met ronde Takken; de Bladen overhoeks, gesteeld, Eyrond, gespitst, Zaagswys' getand en glad hebbende, met smalle Stoppeltjes, draagende eenige endbloemen, die gesteeld zyn, overhoeks, door smalle Blikjes onderschraagd.

SEGUIERIA.

Een vyfbladige Kelk, ook zonder Bloemblaad-

(*) Agter deeze Soort is, in de Nieuwe Uitgaave van het *Syst. Nat.* door den Heer MURRAY, gevoegd, *Flores lutei*; gelyk agter de voorgaande, doch dit zal een misslag zyn, dewyl het tegen de beschryving van LINNÆUS strydt.

(1) Prockia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 674. p. 368. *Veg.* XIII. Gen. 674. p. 416.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. blaadjes, heeft deeze, zynde de Vrugt een eenzaadig Huisje, dat een groote Wiek heeft, met kleine zyd-Wiekjes bezet.

I. *Seguieria Americana.* Amerikaansche. Hier van is ook maar ééne Soort bekend (1), welke de Heer LOEFLING aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika waarnam, een Heester zynde van een of anderhalve Vadem hoog, en de Heer JACQUIN vondt by Karthagena dergelyk Gewas, ter hoogte van twaalf Voeten, geevende uit zynen Stam zeer lange, ronde, groene, glanzige Looten, waar mede het op de nabystaande steunt. Somtyds hadden zy, aan de zyde van ieder Bladsteel, een klein krom Doorntje. De Bladen waren Eyrondachtig, uitgerand met een Puntje, glad, gesteeld, twee of drie Duimen lang. Aan 't end der Takken kwamen Bladerige Trossen voort, van menigvuldige, witte, stinkende Bloemen. De Vrugt hadt zyn Ed. niet ryp gezien.

CURATELLA.

Dit Geslagt, tot de Tweewyvigen onder de Veelmannigen behoorende, heeft een vyfbladigen Kelk; vier Bloemblaadjes; twee Stylen; een Zaadhuisje in twee Holligheden verdeeld, ieder twee Zaaden bevattende.

I. *Curatella Americana.* Amerikaansche. De eenigste Soort (1), wederom, door den Heer

(1) Seguieria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 676. p. 396. *Veg.* XIII. Gen. 676. p. 417. LOEFL. *Itin.* 191, 253. JACQ. *Amer. Hist.* 170.

(1) Curatella. *Syst. Nat.* XII. Gen. 679. p. 370. *Veg.* XIII. Gen. 679. p. 417. LOEFL. *Itin.* 260, 335.

Heer LOEFLING in Zuid-Amerika waargenomen, en aldaar gemeenlyk *Curata* genaamd, was een Heester van middelbaare hoogte, krom van Stam, met weinige Takken, den Bast, als die van den Pynboom, Schubbig of Schilferig hebbende, en Bladen van een Span, langwerpig, verscheidelyk geboogen en gegolfd, ruuwachtig hard, met korte Steeltjes. Uit oude Takjes kwamen Trosjes voort van witte Bloemen, op Steeltjes van een Vinger lang, die gevolgd werden van zodanige Zaadhuisjes, als boven is gemeld (*). III. AFDEEL. XI. HOOFD-STUK. *Digynia.*

FOTHERGILLA.

Een geknotte, niet ingesneeden of verdeelde Kelk, zonder Bloemblaadjes: het Vrugtbeginzel in tweeën gedeeld; een tweehollig Zaadhuisje, met enkelde Beenige Zaaden: dus zyn de byzondere Kenmerken opgegeven van dit nieuwe Geslagt (1), in Karolina door Doktor GARDEN ontdekt, dat van hem den bynaam voert. Het is, zo zyn Ed. aanmerkt, een Boompje, dat in Blad en Vrugt naar de Hamamelis, hier voor beschreeven *, gelykt, doch eene Bloem daar van grootelyks verschillende heeft.

I. *Fothergilla Gardeni.*

* II. D. II STUK, bl. 75.

(*) Zyn Ed. zegt, dat de Gestalte als van het *Polygonum arborescens* is en geeft 'er *Folia tota palmaria* aan. Thans wordt gezegd *Statura Coccolabæ.* Ik kan daar bezwaarlyk iets uit opmaaken.

(1) Fothergilla. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. p. 418.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. heeft. Het zal waarſchynlyk die Heeſter zyn, waar van de Ridder bevoorens hadt geſproken *, en welken zyn Ed. dagt tot dat Geſlagt te behooren.

* Bl. 76.

CALLIGONUM.

Hier heeft een vyfbladige Kelk, zonder Bloemblaadjes of Stylen plaats, welke een ſtekelige eenzaadige Vrugt draagt.

1. *Calligonum Polygonoides.* De eenigſte Soort (1) heeft LINNÆUS gevonden in het Kruidboek, van wylen den ouden Heer GRONOVIUS, onder den naam van *Polygonoides* TOURNEFORTII, waar van zy dan ook den bynaam voert. Zyn Ed. evenwel twyfelde 'er met reden aan, of het die wel ware: want het Gewas, dat gedagte Kruidkenner aan den voet van den Berg Ararat, naar de Ephedra zeer gelykende, vondt, hadt de Bloempjes niet alleen vyfbladig, met ſpitsbladige Kelkjes, maar het getal der Meeldraadjes was ſlegts vyf; zo dat het zelfs niet tot deeze Klasſe zou ſchynen te behooren. De Vrugt alleen kwam 'er mede overeen.

Tot de Vierwyvigen behoort een Gewas, waar van ik thans een Takje uit Oostindie ontvang, onder den naam van *Ay-Asſa*, 't welk ik, dewyl het zekerlyk Heeſter- of Boomachtig is, hier invoeg onder den Geſlagtnaam van AS-

(1) Calligonum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 680. p. 370. *Veg.* XIII. Gen. 680. p. 418. Polygonoides Orientale Ephedræ facie. TOURNF. *Cor.* 47. *Itin.* II. p. 147.

Fig. 1.
Fig. 2.
A

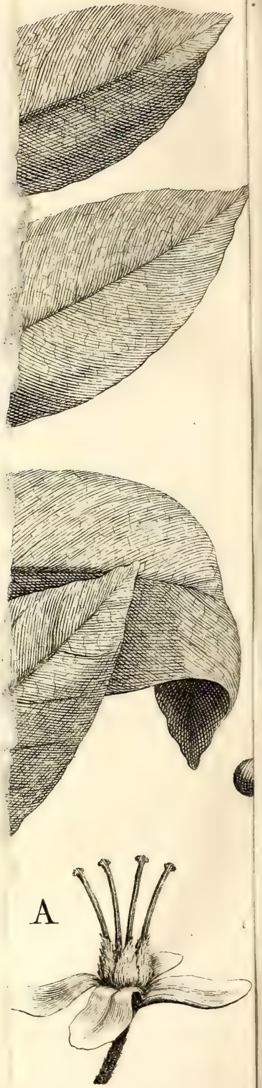
A

ASSA. Vifchdooder.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tetragynia.* Pl. XXVI. *Fig.* 1.

De Afbeelding van hetzelve gaat hier nevens in Fig 1, op Pl. XXVI. Daar uit blykt, dat de Bladen, gelyk RUMPHIUS van den *Ay-Assa* Boom zegt (†), veel naar die van den Kanary-Boom gelyken, en, hoewel geen zeven Duimen lang zynde en ruim drie Vingeren breed, gelyk hy dezelven befchryft, nogthans die proportie byna hebben, zynde van eene Lancetswys ovaale figuur. Van het Bloeizel zegt hy weinig. De Bloem beftaat hier uit eenen Kelk die vierbladig fchynt te zyn, doch waar van de Blaadjes een famenhechting hebben, om het Voetftuk, waar op het Vrugtbeginzel rust. Deeze Kelk, die men eigentlyk *Perianthium* mag noemen, bevat een groote menigte van geknodfte Meeldraadjes, byna ontelbaar. Ik denk dat 'er bykans tweehonderd zyn, voortkomende van het Voetje, onder het Vrugtbeginzel, en tusfchen dezelven vertoonen zig de vier Stylen, ieder op een *Germen* zittende, gelyk dit in de Kelk, na het uitplukken van de Meeldraadjes, een weinig vergroot zynde, by A zig duidelyk openbaart. Wat de Vrugten aangaat, die zyn altyd twee, zegt hy, aan malkander gegroeid, verbeeldende het Balzakje van een Kat, [of eigentlyk gefproken van

(†) RUMPH. *Auct.* five Tom. VII. Cap. 30. p. 20.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Vierwyvige.*

van een Kater,] in de rypheid donker geel, openende zig met een Naad, en dan het eene Beursje ledig zynde, het andere een Korrel als een Bakelaar-Boontje, bevattende. Hier komt een dergelyke Vrugt aan het Takje te voorschyn, waar van ook het eene Beursje zig geopend heeft en ledig is, het andere nog geslooten, met een Puntje en een dwarse Naad, zynde een klein onvoldragen Beursje, dat de gelykenis niet vermindert, daar agter. De Vrugt is, eenigermaate, in de vierbladige Kelk vervat.

Deeze Boom, zegt RUMPHIUS, wordt taamelyk groot en dik, hebbende een hard Hout en eene witachtige Schors, met vuilgraauw gemengd, van een sterken Vischachtigen Reuk. Hy groeit veel op 't Strand der Ambonsche Eilanden. Men gebruikt meest daar van de Schors, die, klein gestooten en met Asch vermengd, op de staande Plasſen van Zeewater, door overstrooming veroirzaakt, gestrooid wordt, om de Visschen daar in te dooden, ten einde dezelven gemakkelyk te kunnen bekomen. Indien dergelyke eigenschap niet in meer Indische Boomen plaats had, zou men te regt denzelven *Vischdooder* noemen kunnen (†). De

(†) Vergelyk ten opzigt van dergelyke Westindische Boomen, myn III. STUK, bladz. 170: want de eigenschap van de Visschen dronken te maaken, denk ik, zal op 't zelfde uitkomen. Ook beeldt RUMPHIUS, onder den naam van *Ichthyoktenos*, twee zodanige Boomen, op de Molukkes groeijende, af.

De Vrugtmaakende deelen van dit Gewas waren, zo veel my bekend is, nog niet onderzogt, veel min aan 't licht gebragt en het was nog niet afgebeeld. De byzondere Kenmerken zyn, een Kelk die vierbladig is of in vieren gedeeld, het Zaadhuisje gaapende met een dwarſe Naad. III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. *Tetragynia.*

De vyf en zeswyvigen, onder de Veelmannige Plantgewasſen, leveren geene Heeſters uit of zyn reeds onder de Boomen beſchreeven; maar hier komt, onder de *Veelwyvigen*, in aanmerking het Geſlagt van

ILLICIUM.

Welks Kenmerken thans door den Heer ELLIS uit het leevende Gewas verbeterd zyn; blykende daar uit, dat hetzelve tot deeze Klasſe en wel tot den laatstgemelden Rang behoort. Zyn Ed., naamelyk, zegt, dat de Kelk zesbladig is, omvattende een Bloem van zevenentwintig Blaadjes, op drie ryën of in drie Kringen geplaatst, ieder van negen Blaadjes, de middelſten korter, de binnenſten kortst, waar binnen zeer veele korte Meeldraadjes, met langwerpige, ſtompe Knopjes, en twintig Vrugtbeginzeltjes in 't ronde geplaatst, met zeer korte Stylen, die een langwerpigen Stempel, aan den top, op zyde hebben, en de Vrugt beſtaat uit veele Eyronde, ſamengedrukte, harde, tweekleppige Zaadhuisjes, met enkelde Zaaden.

III. AFDEEL. XI. HOOFDSTUK. Hier van komen thans twee Soorten voor, als volgt.

(1) Illicium *met geelachtige Bloemen.*

I. *Illicium Anisatum.* Japansche. Deeze is de *Oostindische Boom*, welke de *Ster-Anys* zou uitleveren, voerende in Japan en China den naam van *Somo* of *Skimmi* volgens KAEMPFER, waar van ik te vooren genoeg gezegd heb *.

* II. D. II. STUK, bl. 520.

(2) Illicium *met roode Bloemeu.*

II. *Floridanum.* Floridasche Anysboom. Van deeze, natuurlyk in Florida groeijende, is de Afbeelding en beschryving door gedagten Engelschen Heer, in het Zestigste Deel der Philosophische Transactiën, op 't jaar 1770, gegeven. Zyn Ed. merkt aan, dat de Bloemen van dit Gewas rood en de Vrugten zeer welriekende zyn.

XII. HOOFD-

(1) *Illicium* Floribus flavescentibus. *Sp. Plant.* 664. *Syst. Nat, Veg.* XIII. Gen. 611. p. 422. Somo vulgo Skimmi. KAEMPH. *Am.* T. 880. Anisum stellatum. *Mat. Med.* 510.

(2) *Illicium* Floribus rubris. ELL. *Phil. Trans.* 1770. VOL. LX. p. 524. T. 12.

XII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de TWEEMAGTIGE HEESTERS, Didynamia, *dus genaamd, om dat zy, van de* vier Meeldraadjes, twee langer, tweė korter *hebben; gelyk onder anderen* de Lavendel, Kruizemunt *en dergelyken; die tot de* Gekranste *of* Lipbloemige *behooren, en veele Uitheemschen, waar in het zelfde plaats heeft.*

Van de onderscheidende Kenmerken der Plantgewassen in deeze Klasse is reeds gesproken, toen ik de Boomen, daar in voorkomende, beschreef. Veele Geslagten van dezelven leveren wel Heestertjes uit, doch die te klein zyn, om van de Kruiden afgezonderd te worden. De algemeene verdeeling is in de twee Rangen van *Blootzaadige* en *Schuilzaadige*, naar dat de Zaaden, wier getal gemeenlyk vier is, in de holte van den Kelk bloot aanrypen, of als verschoolen blyven. Onder de eersten behoort het Geslagt van

LAVANDULA. Lavendel.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een Eyronde, weinig getande Kelk, met een Blikje onderschraagd; een omgekeerde Bloem; de Meeldraadjes binnen 't Pypje hebbende.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

Van hetzelve komen vier Soorten voor, altemaal Europische Gewassen, naamelyk.

I. *Lavandula Spica.* Gewoone.

(1) Lavendel *met Lancetvormige effenrandige Bladen, de Aairen naakt.*

Deeze maakt onze gewoone Lavendel uit, die men in smal- en breedbladige onderscheidt. In de Zuidelyke deelen van Europa groeit dit Gewas in 't wilde, in de middelste en Noordelyke deelen houdt men 't in de Hoven. De Breedbladige is op de Bergen en aan de Wegen, in Provence, zeer gemeen. Dezelve wordt een Boompje van taamelyke hoogte, dat uit een Houtigen Stam een digt Kroontje maakt van dunne digte Takken, anderhalve of somtyds ook twee Ellen hoog, met Bladen van twee of drie Duimen lang, een half Duim breed, zeer sterk van Reuk en bitter van Smaak. Uit dit Kroontje komen lange, dunne, Steeltjes voort, die aan 't end een dikke Aair hebben, van eenbladige, blaauwe, Pypachtige Bloempjes, in twee Lippen verdeeld, waar van de bovenste grootst is, regtop staat en in tweeën, de onderste kleinst, nederhangt en in drieën is verdeeld.

(1) *Lavandula* Foliis lanceolatis integris, Spicis nudis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 711. p. 390. *Veg.* XIII. Gen. 711. p. 443. *Hort. Cliff.* 303. *Ups.* 162. *Mat. Med.* 296. R. *Lugdbat.* 222. SAUV. *Monsp.* 143. GOUAN *Monsp.* 276. MAGN. *Monsp.* 151. GER. *Prov.* 273. GARID. *Aix.* 272. TOURNF. *Inst.* 198. DOD. *Pempt.* 273. Lavandula latifolia & angustifolia. C. B. *Pin.* 216.

deeld. Dit maakt dat de Bloem zig als omgekeerd vertoont. Vier Vrugtbeginzeltjes, in een Peperhuisachtige Kelk zittende, rypen in dezelve aan, en blyven ongedekt; weshalve dit Gewas tot de Blootzaadigen behoort.

III. Afdeel. XII. Hoofdstuk. *Gymnospermia.*

De smalbladige Lavendel blyft kleiner in alle opzigten, doch is witter of gryzer van Loof, en heeft de Bloem-Aairen veel gedrongener, zo los niet, derzelver Steeltjes korter, doch de Bloempjes zyn in dezelve grooter. De Reuk is niet zo sterk, noch het Hoofd bezwaarend, zynde aangenaamer: des ook deeze boven de andere in de Tuinen verkooren wordt. Van beiden komt eene verscheidenheid met witte Bloemen voor.

Wegens de gedagte Aairen wordt de Lavendel, die anders in de meeste Taalen van Europa haaren Latynschen naam ten naasten by behoudt, ook wel *Spica* of *Spica Nardi*, in 't Fransch *Spic* of *Aspic*, geheten, en de Olie, uit haare Bloemen gedestilleerd, voert den naam van *Oleum Spicæ*, in 't Neerduitsch *Spyck-Olie*. De vlugge Geest, hier in vervat, drukt de voornaamste hoedanigheid van de Lavendel uit, wordende dezelve een kragtig Middel geacht, tegen Hoofd-, Zenuw- en Moederkwaalen. 't Is zeker, dat, in alle Gevallen, daar eene te groote slapheid der Vezelen en Vaten, eene taaiheid of overvloed van koude Vogten heerscht, een maatig gebruik van de Bloemen, Bladen of van het Zaad, op de een of d'andere manier, in

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Blootzaadige.*

in of uitwendig, van dienst kan zyn: doch wanneer de minste verhitting in 't Lighaam plaats heeft, dan is 't niet raadzaam veel gebruik daar van te maaken: 't welk van alle Kruideryën gezegd kan worden. Gedagte Spyck-Olie, ondertusschen, die ons uit Provence gedestilleerd wordt toegebragt, is een byzonder Middel tot verjaaging en vernieling van Ongediert, wordende de Lavendel-Bloemen en Bladen, als bekend is, ten dien einde, met vrugt, tegen de Mot, in Kleerkassen, Koffers en Kisten, gelegd. De Olie gebruiken veele Konstenaars om een glans te geeven aan Houtwerk en andere dingen.

II. *Lavandula multifida.* Fynbladige.

(2) Lavendel *met dubbeld Vinswyze verdeelde Bladen.*

Zodanig eene Soort van Lavendel, met fyn gesnipperde Bladen, is den vermaarden CLUSIUS in Spanje, doch zeldzaam, voorgekomen. Zy groeide 'er somtyds ter hoogte van een Elle, hebbende Wollige Aschgraauwe Bladen, scherp van Smaak en aangenaam van Reuk, en droeg de Bloemen, die blaauw van Kleur waren, in Aairen by een, even als de gewoone La-

(2) *Lavandula* Foliis duplicato-pinnatifidis. *Hort. Cliff.* &c. &c. Lavandula Folio disfecto C. B. *Pin.* 216. Lav. multifido folio. CLUS. *Hist.* I. p. 345. *Hisp.* 235. *β.* Lavandula Fol. longiore tenuius et elegantius disfecto. COMM. *Rar.* p. 27. T. 27. *γ.* Lavandula Canariensis maritima, Spicâ multiplici cœruleâ. PLUK. *Alm.* 209. T. 303. f. 5.

Lavendel, maar als op vier ryën gefchikt, en dikwils kwam de eene Aair uit de andere voort. III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Gymnospermia.*
In onze Kruidhoven is deeze Soort bekend, tot welke, als eene Verfcheidenheid, betrokken wordt de *Kanarifche Lavendel*, onder de zeldzaame Planten van den Amfterdamfchen Tuin door COMMELYN in Afbeelding gebragt, welke van de *Kanarifche Zee-Lavendel* van PLUKENET, met veele Aairen van blaauwe Bloempjes by elkander, weinig fchynt te verfchillen.

(3) Lavendel *met Vinswys' getande Bladen.* III. *Lavandula dentata.* Zaagbladige.

Een ongemeene *Stœchas*, door CLUSIUS afgebeeld, welke hy op den top van 't Gebergte Calpe gevonden hadt, maakt deeze Soort uit. De Portugeezen, zegt hy, noemden dezelve *Alichrin Francés*, dat is Franfche Rosmaryn; waar mede zy de vreemdheid van dit Gewas wilden uitdrukken. Hy hadt het, door den naam van *Stœchas ferrata*, willen onderfcheiden. De Groeyplaats is, zo LINNÆUS aanmerkt, ook in 't Oosten.

(4) Lavendel *met fmal Lancetvormige Bladen en gekroonde Aairen.* IV. *Lavandula Stœchas.* Stéchas.

Dit

(3) *Lavandula* Foliis pinnato-dentatis. *Hort. Cliff.* 303. R. *Lugdbat.* 323. Stœchas Folio ferrato. C. B. *Pin.* 216. Stœchas crispo folio, f. Stœchas ferrata. CLUS. *Hift.* I. p. 346. *Hisp.* 233. Stœchas folio ferrato. DOD. *Pempt.* 275.

(4) *Lavandula* Foliis lanceolato-linearibus, Spicâ comosâ. *H.*

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Blootzaadige.

Dit Gewas voert van ouds den naam van *Stœchas*, welke van Arabifche afkomst zoude zyn. Sommigen willen, dat het dien naam van de Hieres-Eilanden, by Toulon, welke den naam van *Infulæ Stœchades* plagten te voeren, hebben zou, gelyk DIOSCORIDES verzekert. Hoe 't zy, men kan niet ontkennen, dat dit Gewas op die Eilanden in menigte groeit, hoewel het ook genoeg voorkomt in Spanje en Portugal. Langs de geheele Zeekust van Provence is het zeer gemeen, wordende aldaar, van 't Landvolk, *Quercillets* geheten, maar de gewoone naam in Vrankryk is *Stéchas*, in Spanje *Tomani*, *Tomillo* of *Cantuesſo*, in Duitfchland *Stichas-Kraut*, en in Engeland *French Lavender*.

Het heeft een kort Stammetje, dat Heefterachtige, Houtige, Takken, van een Elle lang, uitgeeft, welke met Bladen bezet zyn, grys als die van de Lavendel, doch fmaller en kleiner, bitter en heet van Smaak. Zy loopen uit in vierkante Roedjes, die naakt zyn, en langwerpige Hoofdjes draagen, nu korter en dikker, dan fmal en langwerpig, geevende tusfchen de Schubbetjes of Blikjes, waar zy uit beftaan, kleine Bloempjes uit, als die van de Lavendel, maar donkerer blaauw. De Toppen van

H. Cliff. Ups. &c. Stœchas purpurea. C. B. *Pin.* 216. Stœchas brevioribus & longioribus ligulis. CLUS. *Hift.* I. p. 344. *Hisp.* 232. Stœchas. DOD. *Pempt.* 275.

van deeze Hoofdjes zyn met zekere Riempjes gekroond, fomtyds vry lang, van eene blaauwe of paarfche Kleur, fomtyds kort en naauwlyks te befpeuren. Ook zyn de Bloempjes in deeze Aairen regelmaatig op ryën gefchikt. Het Zaad komt in figuur byna met dat van de Lavendel overeen, zynde glad, klein en zwart.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Gymnofpermia.*

De Bloemen van Stéchas zyn uit de Voorfchriften der Ouden onder de Winkelmiddelen bekend, en komen in allerley Samenftelzelen, byna, tegen Beroerte, Geraaktheid, Lammigheid, Vallende Ziekte en dergelyke Herfen- of Zenuwkwaalen. Op die plaatfen, daar het groeit, zyn zy nog heden veel in achting, maar hier te Lande maakt men van bekender Middelen meer gebruik. Sommigen willen, dat zy in Reuk en kragt zelfs de Lavendel-Bloemen overtreffen zouden. Eigentlyk is het de geheele Aair, die men onder deezen naam bekomt.

SIDERITIS. Yzerkruid.

De Meeldraadjes zyn, in dit Geflagt, binnen het Bloempypje vervat. Het heeft twee Stempels, waar van de kortfte den anderen omwindt.

't Getal der Soorten is elf, meest Europifchen, en de drie eerften behooren tot de Heefters, naamelyk

(1) Yzer-

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. I. *Sideritis Canariensis.* Kanarische.

(1) Yzerkruid, *dat Heesterachtig is en ruig, met spits Hartvormig langwerpige gesteelde Bladen, wyd gemikte Takken en gekranste Aairen, die voor het bloeijen knikken.*

De bepaaling wyst nagenoeg de gestalte aan van deezen Heester, die by PLUKENET voorkomt onder den naam van *Stachys* met zeer groote Wollekruids Bladen, kleine witte niet gehelmde Bloemen, en de Aairen van Betonie-Kruid. De Bloemen zyn talryk, met ruige gespitste Kelken Op de Kanarische Eilanden is zyne Groeiplaats.

II. *Cretica.* Kandiasch.

(2) Yzerkruid, *dat Heesterachtig is, met Dons bekleed, de Bladen stomp Hartvormig gesteeld, de Takken wyd gemikt, de Aairen Kranswys hebbende.*

Aangezien de *Breedbladige Kandiasche Stachys* van TOURNEFORT hier thans uitgesloten wordt, zo blyft van de aangehaalde alleen de *Kanarische Heesterachtige Stachys*, ook met Wol-

(1) *Sideritis* Fruticosa villosa, Fol. cordato-oblongis petiolatis, Spicis verticillatis ante florescentiam nutantibus, Ramis divaricatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 712. p. 391. *Veg.* XIII. Gen. 712. p. 443. Stachys fruticosa &c. *H. Cliff.* 310. Stachys amplissimis Verbasci foliis &c. PLUK. *Alm.* 356. T. 322. f. 4.

(2) *Sideritis* Fruticosa tomentosa, Fol. cordato-oblongis obtusis petiolatis, Ramis divaricatis. Spicis verticillatis. Stachys Canariensis fruticans, Verbasci folio. COMM. *Hort.* II. p. 197. T. 99.

Wollekruids-Bladen, van COMMELYN, over, die den naam van *Kandiasche* niet schynt te kunnen voeren. De Ingezetenen der Kanarische Eilanden geeven 'er, volgens dien Hoogleeraar, den naam van *Arvida salva* aan. In de Amsterdamsche Tuin hadt het Gewas een Stam van drie Voeten hoogte en hooger, verdeelende zig in vierkante Wollige Takken, met lang gesteelde, gepaarde, van onderen Wollige, breede Bladen. Dezelven zyn van boven groen, van onderen wit. Uit de Oxels der Bladen komen Kransjes voort van witte, gelipte Bloemen, met stompe Kelken; waar op vier zwarte Zaadjes volgen. De Bladen, gewreeven wordende, geeven een zwaaren onaangenaamen Reuk.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Gymnospermia.*

(3) Yzerkruid, *dat Heesterachtig is met Donsachtige Wolligheid, de Bladen Lancetvormig effenrandig, de Bloemen gekranst hebbende.*

III. *Syriaca.* Syrisch.

Hier is de *Kandiasche* zeer wit gewolde *Sideritis* van TOURNEFORT, t'huis gebragt, tot

(3) *Sideritis* Fruticosa tomentoso-lanata, Fol. lanceolatis integerrimis, Flor. verticillatis. Cunila Calycibus inermibus lanigeris. *H. Cliff.* 313. Sideritis Cretica tomentosa, candidissima, Fl. luteo. TOURNF. *Cor.* 12. *β.* Stachys Fruticosa &c. *Hort. Cliff.* 310. Stachys minor Italica. C. B. *Pin.* 236. Stachys Lychnoides incana angustifolia, Fl. Aureo. BARR. *Ic.* 1187. Pilosella maxima Syriaca. LOB. *Ic.* 479.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Blootzaadige.*

tot welke als eene Verscheidenheid betrokken wordt, de Gryze Smalbladige *Stachys Lychnoides*, van BARRELIER, met een Goudgeele Bloem, als ook de *Syrische Pilosella* van BAUHINUS, naar welke de Soort den bynaam voert. Het wordt beschreeven als een Heestertje, dat de gedaante van Salie heeft, maar langer is, met dergelyke Bladen, die Wollig en wit zyn, de ondersten gesteeld, de bovensten ongesteeld, en geelachtige witte Bloemen.

MENTHA. Kruisemunt.

Het Bloempypje is hier byna gelyk in vieren gedeeld, met de breedste Slip uitgegulpt, hebbende regtopstaande Meeldraadjes, die, gelyk in alle de Bloemen van deeze Klasse, uit de wanden van het Bloempje voortkomen, en van elkander afstandig zyn.

Dit Geslagt, door zynen naam zeer bekend, bevat thans zeventien Soorten, waar onder de Wilde, Water- en Tuin-Kruisemunt, Poley en andere, byna altemaal Europische Kruiderige Planten, vervolgens te beschryven. De twee laatste Soorten, alleen, komen hier in aanmerking, naamelyk

XVI. *Mentha Canariensis.* Kanarische.

(16) Kruizemunt *met gegaffelde Bloemhoofdjes*

(16) *Mentha* Flor. capitatis axillaribus dichotomis, Fol. ovatis crenatis, Caule arborescente, Stam. Corollâ brevioribus. *H. Cliff.* 307. Mentha Canariensis frutescens &c. PLUK. *Alm.* 248. T. 307. f. 2. Heliotropium Fol. ovatis, crenatis, op-

jes uit de Oxelen, Eyronde gekartelde Bladen, een Boomachtige Steng, de Meeldraadjes korter dan de Bloem. III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Gymnospermia.*

Van dit Gewas is, onder den naam van *Boomachtige Kanarische Heliotropium*, met Bladen van Water-Look, de Afbeelding door COMMELYN gegeven. Het was te vooren in de Hollandsche Hoven, zegt hy, onder den naam van *Sideritis altera Canariensis*, bekend geweest. Het hadt den Stam drie Voeten hoog, zig in Takken verdeelende, die eerst vierkantig, vervolgens rond, bruin en Wollig waren, met de Bladen tegenover elkander, op lange Steelen, ovaalachtig, diep ingesneeden, zwaar geribd, van boven groen, van onderen grys, en aan beide zyden, zo wel als de Bladsteelen, ruig; hebbende, gekaauwd zynde, een Speceryachtigen Smaak. De Bloemen, aan Bolletjes by elkander groeijende, waren wit, eenbladig en Pypachtig, met een ruigen Kelk; doch rype Zaaden hadt het in de Hortus Medicus, alhier, niet voortgebragt.

Behalve de Heesterachtige *Kanarische Kruizemunt* van PLUKENET, schynt naar deeze ook te gelyken de zeer hooge *Bloemhoofdjes draagende Melisse* van PLUMIER, hoewel dezel-

oppositis &c. MILL. *Dict.* N. 5. Heliotropium Canariense arborescens, Scorodoniæ folio. COMM. *Hort.* II. p. 129. T. 65. Conf. Melissa altissima globularia. PLUM. *Ic.* 163. f. 2.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Blootzaadige.*

zelve, zo de Hoogleeraar J. BURMANNUS te regt aanmerkt, doordien de Bloemhoofdjes op enkelde Steeltjes uit de Oxels der Bladen voortkomen, daar van verſchille. 't Is ondertusſchen ontwyfelbaar, dat die mede tot het Geſlagt van Kruizemunt behoore.

XVII. *Mentha Perilloides.* Ceylonſche.

(17) Kruizemunt *met zydelinge Bloemtrosſen.*

Een Ceylonſch Gewas, bevoorens tot het Geſlagt van *Ocymum* betrokken, is thans hier t'huis gebragt. Het was, onder de Malabaarſe Planten, zo men wil, door RHEEDE afgebeeld, aldaar den naam van *Cottam* voerende, en zoude door PLUKENETIUS bedoeld zyn, met den naam van allergrootst Ocymum der beide Indiën, dat Melde-Bladen heeft van een zeer onaangenaamen Reuk. Doch de kleinheid der Bloempjes maakt deeze Gewasſen, ten minſte uit de gedroogde Voorwerpen en uit de Afbeeldingen, niet gemakkelyk te onderſcheiden. Hier zyn de Meeldraadjes korter dan de Bloempjes, zo de Heer MURRAY aantekent.

PERILLA.

De Kenmerken, waar door dit nieuwe Geſlagt

(17) *Mentha* Racemis Secundis lateralibus. *Syst. Veg.* XIII. Ocymum frutescens. *Sp. Plant.* 832. Ocymum maximum, perenne, utriusque Indiæ, Fol. Atriplicis ingrati odoris. PLUK. *Alm.* 268. T. 308. f. 4. Cottam. *Hort. Mal.* X. p. 153. T. 77.

flagt onderscheiden wordt, zyn, dat de bovenste Slip van den Kelk zeer kort is; voorts zyn de Meeldraadjes hier ook afstandig; maar het heeft twee samengevoegde Stylen. III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

De eenigste Soort hier van (1) maakt een Gewas uit, het welke met den bynaam van *allergrootste* Melissa voorgesteld is door ARDUINUS. Dezelve heeft de Bladen langwerpig Eyrond, Zaagswys' getand, aan beide enden spits, van agteren met spitse Kliertjes, en de Aairen hangen over zyde, even als in het laatst beschreevene Gewas, hetwelke tot deeze is betrokken geweest, en 'er naar gelykt, voerende daar van den bynaam. De Bloemen zyn klein, wit, enkeld of drievoudig. I. *Perilla Ocymoides.* Allergrootste.

PRASIUM.

Behalve de algemeene Kenmerken deezer Klasse zyn de byzondere van dit Geslagt, dat de Vrugt bestaat uit vier eenzaadige Besfen. Het bevat de volgende.

(1) Prasium *met langwerpig Eyronde, getande, Bladen.* I. *Prasium majus.* Groot.

Een

(1) Perilla. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1236. p. 392. *Veg.* XIII. Gen. 1236. p. 445. Melissa *maxima* Foliis ovato-oblongis serratis &c. ARD. Sp. 2. p. 28. T. 13.

(1) *Prasium* Fol. ovato-oblongis serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 737. p. 404. *Veg.* XIII. Gen. 737. p. 458. *Hort. Cliff.* 309.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Blootzaadige.

Een Boomachtig ongevlakt Lamium, met een blyvende Wortel, hadt ZANONI uit Zaaden, van 't Eiland Kandia overgebragt, op gekreegen, doch 't welke naderhand ook in verscheide deelen van Italie, wild groeijende, gevonden werdt. Hy geeft 'er de Afbeelding van, en zegt, dat het Heesterachtig anderhalf Elle hoog groeit, met Houtige Stengen, van dikte als een Schryfpen, onder bruin en boven groen. De Bladen gelyken veel naar die van het gewoone Lamium, maar blyven 's Winters over: de Bloemen zyn gelipt, en komen uit een Kelkje voort, waar in vier zwarte Zaaden, naar die van de Wilde Nigelle gelykende, aanrypen, zo ZANONI schryft. Ik begryp derhalve de overeenkomst van het gezegde Kenmerk niet. Ook hadt TOURNEFORT dit Gewas *Spaansche Heesterachtige Galeopsis*, met het Blad van Teucrium, geheten, en BARRELIER *Italiaansch Heesterachtig Teucrium*, met een groote witte Bloem.

II. *Prasium minus.* Klein.

(2) Prasium *met Eyronde, wederzyds dubbeld gekartelde Bladen.*

Of

309. *Ups.* 173. Lamium arboreum perenne Creticum. ZAN. *Hist.* 112. T. 46. RAJ. *Hist.* 561. Melissa fruticosa Cretica. MOR. *Hist.* III. p. 408. S. 11. T. 21. f. 3. Teucrium fruticans &c. BARR. *Ic.* 895.

(2) *Prasium* Fol. ovatis crenâ utrinque duplici. *H. Cliff.* 309. Lamium fruticans Teucrii folio lucido &c. CUP. *Cathol.* 106.

Of deeze een byzondere Soort zy, dan eene Verfcheidenheid van de voorgaande, is twyfelachtig. Zy heeft dergelyk Bladerloof, dat glinftert, en de Bloem verfchilt weinig in Kleur. Op Sicilie is dit Gewas gevonden.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Gymnospermia.*

CRANIOLARIA. Bekkeneel-Plant.

Dit Geflagt en de volgende behooren onder de *Schuilzaadige*, dat is, die de Zaaden in een beflooten Vrugt hebben. De Kelk is dubbeld, een vierbladige, die de Bloem omvat en een eenbladige Bloemfcheede: de Bloem heeft een uitermaate lange Pyp. Het Zaadhuisje komt met dat van de Martynia overeen.

Twee Soorten zyn 'er van, beiden in Amerika of in de Westindiën natuurlyk, als volgt.

(1) Bekkeneel-Plant *met Lancetvormige getande Bladen.*

I. *Craniolaria Fruticosa.* Heefterachtige.

Dit is een Boomachtig Gewas, in Zuid-Amerika door PLUMIER waargenomen, hoewel het ook by de Havàna groeit. Het werdt *Craniolaria* door LINNÆUS geheten, om dat de Vrugt of Noot naar het Bekkeneel van eenig Beest gelykt. Men mag het onder de fraaifte Planten tellen, zo wegens den grooten wyden Kelk, als de langte van de Bloem, en de aartige

(1) *Craniolaria* Foliis lanceolatis dentatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 752. p. 412. *Veg.* XIII. Gen. 752. p. 467. Gesnera arborescens amplo flore fimbriato & racemofo. PLUM. *Ic.* 137.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

tige Franje aan derzelver Mond, als ook om dat dezelve van binnen zo ſierlyk geſtippeld is. Zy komen op zeer lange Steelen voort, 't welk de ſierlykheid nog vermeerdert.

(2) Bekkeneel-Plant *met hoekig Hartvormige Bladen, de buitenſte Kelk tweebladig.*

II. *Craniolaria Annua.* Kruidige.

De Heer JACQUIN nam deeze Soort by Karthagena in Amerika op de Akkers en in de afgekapte Boſſchen waar, welke van hem afgebeeld en beſchreeven wordt. Het was een Jaarlyks Plantgewas, van twee Voeten hoog, geheel Haairig en zeer kleverig. Uit den Stam gaf het dikke ronde Takken, en groote geſteelde Bladen, byna in vyf Kwabben, als die van de Komkommer-Planten, of als die van den Wilden Wyngaard, maar dieper verdeeld, en by den Steel Hartvormig. In alle mikken der Takken komen loſſe Troſſen voort, van ongevaar tien Bloemen, die byna een Voet lang zyn, beſtaande ieder uit een opgeblazen Kelk, welke een Bloempyp uitgeeft van een half Voet lang, zig Klokswys uitbreidende aan den Mond, en aldaar twee Lippen hebbende, waar van de bovenſte in tweeën, de onderſte in drieën is verdeeld. Vier Meeldraadjes, twee langer dan de

(2) *Craniolaria* Fol. cordatis angulatis, Calyce exteriore diphyllo. JACQ. *Amer. Hiſt.* 173. T. 110. Martynia annua villoſa & viscoſa, Aceris folio, Flore albo, Tubo longisſimo. EHRET. *Pict.* I. f. 2.

de anderen, komen uit den Keel voort, hebbende dubbelde, langwerpige, hangende Meelknopjes. Het Vrugtbeginzel, dat klein is, heeft een Styl, die de geheele langte van de Bloempyp doorloopt, en een weinig verder uitsteekt dan de Meeldraadjes, met een dubbelen Stempel gekroond. De Kelk is groen, de Bloem wit, maar in de holte van den Keel getekend met drie groote donker paarsche Vlakken. Het Zaadhuisje, of de Vrugt, wordt ryp zynde geel, en is een Bolster, die een zwarte Noot van een zonderlinge figuur bevat, om welke het Gewas tot dit Geslagt betrokken wordt. Zy schynt vierkleppig te zyn, doch gaapt niet, hebbende dus Naaden als het Bekkeneel en bevattende vier Pitten in de middelste holligheid, in de vier anderen ieder één. De Keel, zynde het lymerigste deel van de geheele Plant, heeft gedagte Heer altoos vol kleine Vliegjes gevonden, die daar in als gevangen scheenen. De Wortels van dit Gewas, zegt hy, wit zynde met een bruinen Bast, werden van het Volk aldaar met Osfen-Vleesch gekookt gegeten, of in Suiker ingelegd tot Lekkerny, niet alleen, maar ook in plaats van Scorzoneer-Wortels aan de Zieken voorgeschreeven en in de Apotheeken nagehouden: zo dat de Ingezetenen hetzelve *Escorzonera* noemden.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Schuilzaadige.

MARTYNIA.

Dit Geslagt heeft een vyfdeeligen Kelk; een Smoelachtige Bloem; een Zaadhuisje dat Houtig is, met een Bast en een Haakige Snuit, driehollig, tweekleppig.

Drie Soorten worden thans van hetzelve opgegeven, als volgt.

I. *Martynia perennis.* Overblyvende.

(1) Martynia *met een enkelde Steng en Zaagswys' getande Bladen.*

Deeze door LINNÆUS in de Cliffortsche Tuinbeschryving, als ook door EHRET in Afbeelding gebragt, is een Heesterachtig Gewas, met ronde rimpelige Bladen, den Wortel getand hebbende met spitse Knobbeltjes en eene blaauwe Bloem; groeijende omstreeks Karthagena in Amerika.

II. *Martynia Annua.* Jaarlyksche.

(2) Martynia *met een Takkige Steng en hoekige ongekartelde Bladen.*

Deeze, van Vera Cruz in Amerika afkomstig, is

(1) *Martynia* Caule simplici Foliis serratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 753. p. 412. *Veg.* XIII. Gen. 753. p. 467. Martynia Foliis serratis. *Hort. Cliff.* 322. T. 18. Mart. perennis &c. EHRET *Pict.* IX. f. 2.

(2) *Martynia* Caule Ramoso, Fol. integerrimis angulatis. FABR. *Helmst.* 240. Mart. C. Ramoso, Fol. cordato-ovatis, pilosis. MILL. *Ic.* T. 286. Mart. Fol. dentatis. *H. Cliff.* 312. Mart. annua &c. EHRET. *Pict.* I. f. 1. MART. *Cent.* T. 42. Martynia Caule, Petiolisque fistulosis, Floribus bibracteatis. GOUAN *Monsp.* 303. Craniolaria. LOEFL. *It.* 225.

is een Jaarlykse of Zaay-Plant, die zig zo gemakkelyk vermenigvuldigt, dat menze ook in de Akkers, by den Koninglyken Tuin te Montpellier, aantreft, zo dat zy aldaar als inlandsch is geworden. Zy heeft een ruige Steng, met Hartvormige lang gesteelde Bladen, en witte Bloemen, als 't ware in vyven verdeeld; zynde de twee bovenste Slippen met paarsche Stippen getekend, zo wel als de twee ondersten, doch de middelste van de laatsten met zes of zeven Saffraankleurige Streepen. Als men aan den Stempel raakt, sluit hy zig: de Bloemen zyn van buiten stekelig; de Kelken driekwabbig, en hebben ovaale of Elsvormige Blikjes. Van binnen is een blyk van een vyfde Meeldraadje, gelyk in de voorigen. III. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Angiospermia.*

Het zonderlingste is de Vrugt, welke in een haakige Snuit uitloopt, die, van één splytende, 'er de gestalte van *Bokshoornen* aan geeft, welken naam het Gewas daarom ook by sommigen voert. FABRICIUS wil, dat de geheele Vrugt eenigermaate naar den Kop van het Oostindisch Hoorn-Varken, Babyroussa genaamd, zou gelyken. De kundige Heer SCHMIEDEL noemt het deswegen *Proboscidea*: want het gene zyn Ed. zo fraay in Afbeelding gebragt en zo omstandig in alle zyne deelen beschreeven heeft, hoewel in eenige byzonderheden verschillende, kan, myns oordeels, tot geen ander Geslagt behooren (*). (3) Mar-

(*) Vid. SCHMIED. *Icon. Plant.* Norimb. 1762. Tab. XII.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

(3) Martynia *met een enkelde Steng, en ronde uitgegulpte Bladen.*

III. *Martynia longiflora.* Langbloemige.

Deeze Kaapsche, door den Hoogleeraar D. v. ROYEN aan den Ridder opgegeven, heeft een opgeregte, ruuwachtige Steng van twee Voeten, met gepaarde, gesteelde, drieribbige Bladen, en enkelde Oxelbloemen, die kort gesteeld zyn. In plaats van Stoppeltjes bevindt zig, aan den voet van het Bloemsteeltje, een Klier of Napje, omvattende een Bolletje, dat als met een korten Styl en Stempel begaafd is. De Kelk is zeer klein en vyftandig: de Pyp van de Bloem zeer lang, in 't midden bekrompen, van onderen aan de Rug gebocheld. Het Vrugtbeginzel, in de Bloem vervat, heeft een Styl zo lang als de Pyp, met twee smalle omgeboogen Stempels. Het Zaadhuisje heeft naauwlyks een Snuit, maar aan den Voet, wederzyds, een dik Tandje. De Zaadjes, daar in vervat, zyn klein.

BESLERIA.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn; een Kelk in vyven verdeeld, en een ongelyke Bloem; waar van het Vrugtbeginzel eene Bezie wordt, die ééne Holligheid heeft, en daar in veele Zaaden.

Drie Soorten, altemaal Amerikaansche, komen daar van voor, als volgt. (1) Be-

(3) *Martynia* Caule simplici, Foliis orbiculatis repandis.

(1) Besleria *met getakte Bloemsteeltjes, de Bladen Eyvormig.*

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

De benaaming van dit Geslagt is op deeze Soort en de volgende toegepast door Pater PLUMIER, ter gedagtenisse van den vermaarden BESLERUS, Apotheker te Neuremburg, die dat pragtige Werk, *Hortus Eystettensis* genaamd, aan 't licht gegeven heeft. Van hem werdt zy *Besleria met Bladen der Melissa van Tragus* getyteld, dat is de gewoone Melisse, ook wel *Melitta* genaamd; waar van zy derhalve den bynaam voert. Zy heeft een Houtige, gladde Steng met Geledingen, geevende getakte Bloemsteeltjes uit de Oxels der Bladen. De Bloemen zyn Pypachtig, eenbladig, van ongeregelde figuur aan den Mond: de Vrugt is een Eyronde Bezie met kleine Zaadjes bezwangerd.

I. *Besleria Melittifolia.* Breedblad ge.

(2) Besleria *met enkelde vergaarde Bloemsteeltjes, de Bladen Lancetvormig.*

II. *Besleria lutea* Smalbladige.

Aan deeze zyn, door gezegden Pater, Bladen van Gouden Roede, en geele Bloemen, toe-

(1) *Besleria* Pedunculis ramosis, Foliis ovatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 755. p. 413. *Veg.* XIII. Gen. 755. p. 468. Besleria Melissæ Tragi folio. PLUM. *Gen.* 29. *Ic.* 48.

(2) *Besleria* Pedunculis simplicibus confertis, Foliis lanceolatis. Besl. Virgæ Aureæ foliis Flore luteo minor & major. PLUM. *Gen.* 29. *Ic.* 49. JACQ. *Amer. Hist.* 187.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

toegefchreeven. Hy vondt 'er een Kleine en een Groote van, welke laatfte de Bladen veel langer en fmaller, en dus zeer Lancetvormig hadt, zynde meer gekarteld dan getand. Ook waren de Bloemen van een verfchillende figuur, gelyk men in zyne Afbeelding kan befchouwen. De eerfte is menigvuldig in lommerryke vogtige Bosfchen, op Martenique, door den Heer JACQUIN waargenomen.

II. *Besleria criſtata.* Gekamde.

(3) Besleria *met enkelde eenzaame Bloemſteeltjes, de Kelken Tandswys' gekamd hebbende.*

Deeze Soort, die *Klimmende gekamde Besleria* van PLUMIER genoemd was, vondt gedagte Heer op de zelfde plaatfen van dat Eiland. Dezelve heeft een kruipenden Wortel; Eyronde, Zaagswys' getande Bladen, die gefteeld zyn, en zydelingfe Bloemfteeltjes met één Bloem, uitloopende in een vyfbladig omwindzel, van Hartvormige, getande, ongefteelde Blaadjes, die als gekamd zyn; waar van de bynaam. Deeze Kelk is fierlyk rood, de Bloem geel. De Meeldraadjes komen voort uit een gemeen Vliesje, 't welk aan de Bloempyp gehecht is, en overlangs gefpleeten, vertoonende zig in die Spleet het beginzel van een vyfde

(3) *Besleria* Pedunculis fimpl. folitariis; Calycibus ferrato-criftatis. Befleria fcandens criftata Fructu nigro. PLUM. *Gen.* 29. *Ic.* 50. JACQ. *Amer. Hift.* 188. T. 119.

vyfde Meeldraadje, geheel vry van dat Vliesje. Na de uitwerping van het Stuifmeel zyn de Meeldraadjes, die te vooren regt waren, wonderlyk onder elkander geboogen, even als in de Martynia, met welke deeze Soort veel overeenkomst heeft. Ook is de ruigte van de Bloempyp, van buiten, hier zeer opmerkelyk.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

DIGITALIS.

Een vyfdeelige Kelk; een Klokvormige Bloem, die Buikig is, in vyven gedeeld: een Eyvormig Zaadhuisje, met twee Holligheden; maaken de byzondere Kenmerken uit.

Agt Soorten komen thans in dit Geslagt voor, waar van de laatste tot de Heesters behoort, naamelyk.

(8) Digitalis *met de Kelkblaadjes Lancetvormig, de Bloemen tweelippig, spits; de Steng Heesterachtig.*

VIII. *Digitalis Canariensis.* Kanarische.

Dit Gewas is te vooren *Gesneria* door den Ridder genoemd geweest, in navolging van PLUMIER, die hetzelve daar toe betrokken hadt. Het staat ook nog, onder dien naam, in

(8) *Digitalis* Calycinis foliolis lanceolatis, Corollis bilabiatis acutis, Caule fruticoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 758. p. 414. *Veg.* XIII. Gen. 758. p. 470. MILL. *Dict.* T. 120. Gesneria foliis lanceolatis serratis &c. *H. Cliff.* 318. Digitalis Acanthoides Canariensis frut. COMM. *Hort.* II. p. 105. T. 53. Digitali affinis Canariensis. PLUK. *Alm.* 400. T. 325. f. 2. Gesneria. R. *Lugdb.* 292.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

in onze openbaare Kruidhoven bekend, daar het jaarlyks zeer fierlyk bloeit. COMMELYN heeft hetzelve in Afbeelding gebragt, onder den naam van *Kanarisch*, naar de Beerenklaauw gelykend, *Vingerhoedkruid*, met eene Goudkleurige Bloem. Hy zegt dat de Steng somtyds hooger groeit dan een of twee Voeten, doch deezen Zomer was het alhier, in onze Stads-Tuin, wel vier Voeten hoog. De Bladen gelyken taamelyk naar die van sommige Soorten van Gouden Roede, en de Bloemen komen, in 't uiterlyk aanzien, vry veel met die van de Beerenklaauw overeen. Zy maaken lange Aairen uit, en zyn ieder in vier Slippen verdeeld, de bovenste Helmachtig, de onderste als een Lip; de zydelingse veel kleiner, als Vleugeltjes. Uit deeze Bloemen druipt somtyds, op 't midden van den Dag, een bitter Sap, in plaats van den zoeten Honig, die de meeste Bloemen in de Planten bevatten. De Bladen zyn ook bitter. Van de Ingezetenen der Kanarische Eilanden, daar men het Zaad van daan bekomen heeft, wordt het Gewas *Matera* geheeten.

BIGNONIA.

Van dit Geslagt de Kenmerken omstandig opgegeven hebbende, toen ik de Soorten van hetzelve, die Boomen zyn, beschreef *; zal ik thans alleen de overigen hier te boek stellen.

* II. D. III. STUK, bl. 103.

(•) Big-

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

(2) Bignonia *met enkelde Lancetvormige Bladen en windende Ranken.*

II. *Bignonia sempervirens.* Altyd groene.

Een Gewas, dat Bladen als der Myrten, doch grooter, en schoone zeer welriekende geele Bloemen heeft, met de Steng eenigermaate Houtig, maakt deeze Soort uit. CATESBY heeft 'er de Afbeelding van gegeven, onder den naam van *Welriekende geele Klimmende Jasmyn*, en zegt, dat dezelve in Virginie, alwaar LINNÆUS de Woonplaats stelt, niet gemeen is, maar overal voorkomt in Karolina. Ook hadt hy gezien, dat dit Gewas 's Winters somwylen zyne Bladen kwyt raakt. De Bloemen ruiken als de geele Violieren.

(3) Bignonia *met gepaarde Bladen, en korte, kromme, drievoudige Klaauwieren.*

III. *Bignonia Unguis Cati.* Katten-Klaauw.

De kromme Klaauwen geeven den bynaam aan deeze Soort, welke op 't Eiland Barbados overvloedig groeit, volgens de aanmerking van SLOANE, en ook in andere deelen van Amerika

(2) *Bignonia* Fol. simplicibus lanceolatis, Caule volubili. Bign. Fol. ovato-lanceolatis, conjugatis, integerrimis. R. *Lugdbat.* 291. Syringa volub. Virginiana. PLUK. *Alm.* 359. T. 112 f. 5. Gelsem. f. Jasminum luteum odoratum &c. RAJ. *Hist.* 1769. CATESB. *Car.* I. T. 53. SELIGM. *Vog.* II. Pl. 4.

(3) *Bignonia* Fol. conjugatis, Cirrho brevissimo arcuato tripartito. Bign. Amer. Capr. aduncis donata. TOURNF. *Inst.* 164. Gelsem. Ind. Hederaceum, Apocyno simile. SLOAN. *Jam.* 90. *Hist.* I. p. 108. Clematis quadrifolia. PLUM. *Amer.* 80. T. 94. Clematis Myrsinites. PLUK. *Alm.* 109. T. 163. f. 2.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

rika waargenomen is. PLUMIER noemtze *Vierbladige Clematis*, met geele Vingerhoedbloemen en haakige Klaauwieren.

IV. *Bignonia Æquinoctialis.* Cajennische.

(4) Bignonia *met gepaarde geklaauwierde Bladen, de Blaadjes Eyrond Lancetvormig, tweebloemige Bloemsteeltjes en lange smalle Haauwtjes.*

PLUMIER geeft de Afbeelding van deeze Soort, welke zeer lange Haauwen heeft, en daar door inzonderheid verschillende is van de anderen; loopende de gemeene Bladsteel ook in een lange Klaauwier uit, gelyk in de Lathyrisfen. Op één Steeltje draagt zy twee groote uitgebreide Bloemen, en heeft een breed Zaad.

V. *Paniculata.* Gepluimde.

(5) Bignonia *met gepaarde geklaauwierde Bladen, de Blaadjes Hartvormig Eyrond; de Bloemen getrost, drie op een Steeltje.*

Uitvoerig beschryft de Heer JACQUIN deeze Soort, hem menigvuldig in het Kreupelbosch by Karthagena voorgekomen. Het is, zegt hy, een Heesterachtig Gewas, met hoeki-

(4) *Bignonia* Fol. conjug. Cirrhosis, Foliolis ovato-lanceolatis, Pedunculis bifloris, Siliquis linearibus. Bign. bifolia scandens, Siliquis latis & longioribus, Semine lato. PLUM. *Sp.* 5. *Ic.* 55. f. 1.

(5) *Bignonia* Fol. conjug. Cirrhosis, Foliolis cordato-ovatis, Floribus racemosis, Pedunculis trifloris. JACQ. *Amer.* 25. *Hist.* 183. T. 116. Bignonia bifolia scandens, Flore violaceo odoro, Fructu ovato duro. PLUM. *Sp.* 5. *Ic.* 56. f. 1.

kige en ronde gladde Steelen, die aan den Wortel naauwlyks een Duim dik zyn, twaalf Voeten lang, by de Boomen opklimmende. De Bladen heeft hetzelve hoekig gespitst, zeer glad, van verscheiderley grootte, de bovensten zonder Klaauwieren, met ronde Bladsteelen. De Bloemen maaken, aan 't end der Takken, sierlyke gepluimde Aairen, welke uit driebloemige Steeltjes samengesteld zyn. Zy zyn Reukeloos, paarsch van Kleur, van eene byzondere figuur, en op dezelven volgt een kort Eyrond Zaadhuisje; zo dat zy in dit opzigt grootelyks van de voorgaande Soort verschilt: muntende de Bloem ook uit door den witten rand des Kelks. De Ranken en Bladen zyn uitermaate bitter.

III. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Angiospermia.*

(6) Bignonia *met gepaarde geklaauwierde Bladen, de Blaadjes Hartvormig, de Ranken gedoornd.*

VI. *Crucigera.* Kruisdraagende.

Dat de Ranken, dwars doorgesneeden, een Kruis vertoonen, geeft den bynaam aan deeze Soort, die in onze Kruidhoven niet ongemeen is. De Bloemen bestaan uit een zeer lange Pyp, met een Styl van dergelyke langte, en vier Meel-

(6) *Bignonia* Fol. conjug. Cirrhosis, Foliolis cordatis Caule muricato. *Vir. Cliff.* 60. *Hort. Cliff.* 317. R. *Lugdbat.* 289. Bign. scandens, Flore atro flavo minori. GRON. *Virg.* 73. Bign. scand. bifolia & trifolia, ligno Cruce signato. PLUM. *Ic.* 48. T. 58. Pseudo-Apocynum Follic. maximis obtusis &c. MORIS. *Hist.* III. p. 672. S. 15. T. 3. f. 16.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Meeldraaden, twee langer, twee korter, volgens de Kenmerken van deeze Klasse. De Vrugt gelykt zeer naar een Snuifdoosje, en is gevuld met Zaaden, die grooter Vliezige Wieken hebben, dan de meeste anderen. Niettemin is de *Virginische Bignonia*, met een kleine, zwartgeele, van onderen witachtige Bloem, hier t'huis gebragt, aan welke eene dergelyke doch sterker Vergiftige hoedanigheid, dan in de meeste Soorten heerscht, wordt toegeschreeven. Volgens PLUMIER zouden de bovenste Bladen twee-, de onderste drievoudig zyn.

VII. *Capreolata.* Geklaauwierde.

(7) Bignonia *met gepaarde geklaauwierde Bladen, de Blaadjes Hartswys' Lancetvormig, de onderſten enkeld.*

Men vindt deeze *Vierbladige Amerikaansche Clematis* getyteld. ZANONI hadt dezelve veele Jaaren in zyn Tuin gehad, aldaar een Gewas zynde van ruim een Elle hoog, met ronde, Houtige Steelen of Ranken. BOCCONE merkt aan, dat de jonge Takjes, dun en buigzaam, tot Klaauwieren verstrekken, zig aan alles dat zy

(7) *Bignonia* Fol. conjug. Cirrhosis, Foliolis cordato-lanceolatis, Foliis imis simplicibus. *Vir. Cliff.* 59. *Hort. Cliff.* 317. R. *Lugdbat.* 289. Bign. Amer. Capreolis donata, Siliquâ breviore. T. BREYN. *Ic.* 33. T. 25. DU HAM. *Arbr.* I. p. 104. T. 40. Clem. Amer. siliquosa tetraphyllos. DOD. *Act.* 71. Clematis tetraphylla Americana. BOCC. *Sic.* 31. T. 15. f. 31. ZAN. *Hist.* 74. T. 2. RAJ. *Hist.* 1329.

zy omvatten kunnen, vast hechtende, en zulks zal de reden zyn, dat deeze Soort, in 't byzonder, den naam van *Geklaauwierde* voert; hoewel de bepaaling zulks niet te kennen geeft. De Bladen zyn hier ook, gelyk in de anderen, met Klaauwieren voorzien. Zy komen twee aan de Steeltjes, die tegenover elkander geplaatst zyn, voort, en hier door vertoont zig het Gewas vierbladig, hebbende de Bladen schoon groen, en de Bloemen Kaneelkleurig, waar op Zaadpeultjes volgen. Het heeft vergaarde eenbloemige Bloemsteeltjes, de Kelken Klokvormig onverdeeld.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(8) Bignonia *met gepaarde geklaauwierde Bladen, de Blaadjes Hartvormig Eyrond, van onderen Wollig ruig.*

VIII. *Bignonia pubescens.* Wollige.

Deeze, uit de Baay van Kampêche, heeft de Bloemen geel.

(9) Bignonia *met drievoudige Bladen, de Blaadjes Eyrond gespitst, de Steng overend staande.*

IX. *Triphylla.* Driebladige.

Deeze, van Vera Crúz afkomstig, heeft de Bloemen wit. Zy is, zo wel als de voorgaande, door MILLER afgebeeld.

(12) Big-

(8) *Bignonia* Fol. conjug. Cirrhosis Foliolis cordato-ovatis, subtus pubescentibus. MILL. *Dict.* N. 14.

(9) *Bignonia* Fol. ternatis, Foliolis ovatis acuminatis, Caule Fruticoso erecto. MILL. *Dict.* N. 15.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

XII. *Radiata.* Gestraalde.

(12) Bignonia *met gevingerde Bladen, de Blaadjes Vinswyze verdeeld.*

Van deeze, die in Peru natuurlyk groeit, geeft Pater FEUILLÉE de beschryving, zeggende, dat hy dezelve, wegens haare schoonheid, in Afbeelding hadt gebragt. Haar Wortel geleek naar dien der Radyzen: de Steng gaf, ter hoogte van drie Duimen, verscheide lange Bladsteelen uit, sommigen byna een Voet lang, met sierlyk verdeelde Bladen, fraayer dan die van de Beerenklaauw of Kruisdistel, en als de Vingers van een Hand uitgebreid of Sterswyze in negenen verdeeld. Voorts geeft de gemelde Steng Steelen uit met Trossen van Bloemen, die groot, van figuur als in de andere Soorten, en bleek geel zyn, twee Duimen lang.

XIII. *Radicans.* Wortelende.

(13) Bignonia *met gevinde Bladen, de Blaadjes ingesneeden; de Steng met gewortelde Knietjes.*

Tot

(12) *Bignonia* Fol. digitatis, Foliolis pinnatifidis. Bignonia Flore luteo, Fol. radiatis eleg. disfectis. FEUILL. *Peruv.* II. p. 731. T. 22.

(13) *Bignonia* Fol. pinnatis, Foliolis incisis, Caule geniculis radicatis. *Hort. Cliff.* 217. *H. Ups.* 178. GRON. *Virg.* 73. MILL. *Ic.* 43. T. 65. Pseudo Gelseminum Siliquosum. RIV. *Mon.* 101. Pseudo Apocynum Hederaceum Amer. MOR. *Hist.* III. p. 612. S. 15. T. 3. f. 1. Gels. Hed. Indicum. CORN. *Can.* 102. T. 103. β. Bignonia Fraxini Foliis coccineo Flore minore. CATESB. *Car.* I. p. 65. SELIGM. *Vog.* II. Band.

Tot deeze, die de *Amerikaansche Basterd-Hondendood* met eene Pypachtige roode Bloem en Esschen-Bladen, door MORISON genoemd was, zynde de *Klyfachtige Indische Jasmyn* van CORNUTUS, wordt t'huis gebragt de *Bignonia met Esschenbladen* en een kleinere hoogroode Bloem van CATESBY; waar van het Sap ook Vergiftig werdt geacht te zyn, zo CLAYTON meldt. Evenwel wordt aangemerkt, dat de Kolibrietjes en andere Honigzuigertjes het Sap der Bloemen beminnen; zo dat men die dikwils daar op vangt. 't Gewas, dat men, wegens de figuur der Bloemen, *Trompetboom* noemt, klimt by de Stammen der Boomen op, die dikwils byna geheel bedekt zyn met deszelfs Loof. De Zaadpeulen hebben de langte van agt Duimen, bevattende veele platte gewiekte Zaaden.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(14) Bignonia *met gevinde Bladen, de Blaadjes Zaagswys' getand; de Steng regtopstaande en stevig; de Bloemen getrost.*

XIV. *Bignonia Stans.* Regtstammige.

Hoewel de *Boomachtige Bignonia*, die Esschen-Bladen heeft, en een geele Bloem, van PLUMIER, hier is t'huis gebragt, heeft doch het

(14) *Bignonia* Fol. pinnatis, Foliolis serratis, Caule erecto firmo, Flor. racemosis. MILL. *Dict.* N. 4. Bignonia Arbor Flore luteo, Fraxini folio. PLUM. *Spec.* 5. *Ic.* 54. Apocyno affine Gels. Ind. Hederaceum Fruticosum minus. SLOAN. *Jam.* 216. *Hist.* 2. p. 63.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

het Gewas maar eene Heesterachtige gestalte. Het valt in Amerika.

XV. *Peruviana.* Peruviaansche.

(15) Bignonia *met verdeelde Bladen, de Blaadjes ingesneeden, de Steng met Klaauwieren aan de Knietjes.*

Tot deeze Soort schynt de *Peruviaansche Clematis*, met Bloem van Vingerhoedkruid en Esschen-Bladen, die PLUKENET afgebeeld heeft, te behooren. Deeze verschilt, doordien de Vinbladjes verdeeld zyn, van de voorgaande Soort.

Karthageensche.

Voor 't overige moet men weeten, dat in dit Geslagt een ongemeene duisterheid ten opzigt van de onderscheiding der Soorten heerscht; zynde 'er nog twee of drie met klimmende Ranken, hier niet aangetrokken, door den Heer JACQUIN als byzondere Soorten opgegeven. Een derzelven, welke zyn Ed. *Echinata* noemt, heeft de Vrugten zeer groot, langwerpig ovaal, bruin van Kleur, en overal bedekt met korte Stekeltjes. Deeze beklimt de hoogste Boomen tot aan den Top. Een andere, van hem *Dichotoma* genaamd, heeft de gemeene Bloemsteeltjes tweevoudig. Van een derde, die hy *Orbiculata* tytelt, zyn de Vrugten rondachtig plat en glad, veel naar die van de Blaauwe Bigno-

(15) *Bignonia* Fol. decompositis, Foliolis incisis, Geniculis cirrhosis. *H. Cliff.* 317. R. *Lugdb.* 290. Clematis Peruviana Digitalis flore, Folio Fraxini. PLUK. *Alm.* 108. T. 162. f. 4?

nonia, zegt zyn Ed., gelykende. Deeze allen heeft hy in de Bosſchen by Karthagena gevonden. III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

PETREA.

Dit Geſlagt voert den naam naar wylen den Heer PETREUS, door wien zeer pragtige Winterhuizen voor Indiſche Gewasſen zyn opgeregt geweest. De Kenmerken beſtaan in een vyfdeeligen, zeer grooten, gekleurden Kelk; een Raderachtige Bloem; een tweehollig Zaadhuisje op den bodem van den Kelk, bevattende twee enkelde Zaaden.

De eenigſte Soort hier van (1) is een Amerikaanſch Gewas, 't welk de Heer JACQUIN ook op Martenique gevonden heeft, geevende een fraaije Afbeelding van een Bloemtros daar van. Het is, zegt hy, Heeſterachtig met ruuwe, ronde, gearmde Ranken, die de Boomen beklimmen tot twintig Voeten hoogte, met ovaale of Lancetvormige Bladen, wederzyds ruuw, drie of vier Duimen lang. De Trosſen, naar die van de Hemelſleutels gelykende, aan 't end der Takken neerhangende, zyn zeer fraay, beſtaande uit Bloemen, wier Kelk zig als de Wieken van een Molentje uitſpreidt, van Kleur blaauw- I. *Petrea Volubilis.* Windende.

(1) Petrea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 764. p. 417. *Veg.* XIII. Gen. 764. p. 473. *H. Cliff.* 319. MILL. *Dict.* JACQ. *Amer. Hist.* 380. T. 114.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

blaauwachtig, bevattende een Violette schielyk afvallende Bloem, die kleiner is; maar het Zaad wierdt zelden ryp. Men heeft dit Gewas in de Cliffortsche Tuin gehad.

LANTANA.

De Kenmerken bestaan in een Trompetachtige Bloem, met eenen flaauw viertandigen Kelk; een haakigen Stempel, die zig als gebroken vertoont: zynde de Vrugt Pruimachtig met een tweeholligen Steen.

De Europische Viorne, die men ook *Lantana* plagt te noemen, is onder deezen bynaam in haar Geslagt beschreeven *. Het tegenwoordige bevat Uitheemsche Gewassen, die meer of min naar de Viburnum gelyken, en deswegen onder deezen Geslagtnaam thans beklyven. 't Getal der Soorten, hier van, is negen, als volgt.

* Zie II. D. IV. STUK, bl. 416.

I. *Lantana mista.* Gemengelde.

(1) Lantana *met gepaarde spitse Bladen; ronde Bloemhoofdjes; de omwindzels van langte als de Bloem.*

Deeze Soort vindt men *Camara* met Blad van doove Netelen en eene *gemengelde Bloem*, getyteld by DILLENIUS. COMMELYN noemt het

(1) *Lantana* Fol. opp. acuminatis, Floribus capitatis, involucris longitudine Florum. *Syst. Nat.* XII. Gen. 765. p. 417. *Veg.* XIII. Gen. 765. p. 473. Camara Lamii albi folio, Flore misto. DILL. *Elth.* 64. T. 56. f. 64. Viburnum Americanum Urticæ foliis. COMM. *Hort.* I. p. 151. T. 78.

het *Amerikaansche Viorne met Brandenetel-Bladen.* 't Gewas is by de Liefhebbers van fraaije Bloemen thans zeer bekend; doch minder dan die Soort, in welke de Bloemhoofdjes geen omwindzel hebben, *Camara* genaamd, bestaande uit geele en roode Bloempjes, ondereen gemengd, waar van de Bynaam afgeleid zal zyn.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(2) Lantana *met drievoudige Bladen en lange geschubde Aairen.*

II. *Lantana trifolia.* Driebladige.

Van deeze is de Afbeelding door Pater PLUMIER gegeven, waar uit de gemelde gestalte der Bloemen blykt. De Steelen of Stengen zyn Houtig, vierkant, gestreept en glad; de Bloem is paarschachtig. VAILLANT heeft dit Gewas, dat in Zuid-Amerika groeit, *Myrobatindum* getyteld.

(3) Lantana *met gepaarde Bladen, een ongedoornde Kruidige Steng en langwerpige Aairen.*

III. *Lantana annua.* Jaarlykse.

Een

(2) *Lantana* Fol. ternis, Spicis oblongis imbricatis. Camara trifolia purpurascente flore. PLUM. *Gen.* 32. *Ic.* 70. Myrobatindum spicatum Viburni foliis ex adverso ternis. VAILL. *Act.* 1722. p. 277.

(3) *Lantana* Fol. oppositis, Caule inermi, Spicis oblongis. *Hort. Ups.* 180. Periclymenum rectum humilius Salviæ folio rugosiore &c. SLOAN. *Jam.* 164. *Hist.* II. p. 82. T. 195. RAJ. *Dendr.* 30. *Mant.* 419.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Een jaarlyks Kruid, dat naar het voorgaande veel gelykt, zynde door SLOANE *Laage regte Kamperfolie*, met zeer ruuwe Salie-Bladen, een paarſche Bloem en eene langwerpige eetbaare paarſche Vrugt, geheten, maakt deeze Soort uit. Hy hadt hetzelve omſtreeks Spanis-Town, de Hoofdſtad van Jamaika, in vogtige Landsdouwen, gevonden en hieldt het voor een Soort van Wilde Salie. Het hadt Stengen van drie of vier Voeten hoog, digt met Bladen bezet en Takkig. De Bloemen kwamen by elkander voort, op ruige Steeltjes, vyfbladig zynde en bleek paarſch, wordende van eene Vrugt als eene Braamboos of Moerbezie gevolgd, die de Kinderen zeer gretig aten, Het Hoofdje, naamelyk, verlangt zig, als 'er de Bloemen af zyn, tot eene langwerpige Aair van paarſche Besſen, door ſmalle Blikjes onderſcheiden, zo de Ridder zegt.

IV. *Lantana Camara.* Gekroonde.

(4) Lantana *met gepaarde Bladen, een ongedoornde Takkige Steng; de Bloemen aan Kroonswyze Hoofdjes, ongebladerd.*

Onder alle de Amerikaanſche Planten is deeze

(4) *Lantana* Fol. oppoſitis, Caule inermi Ramoſo, Floribus capitato-umbellatis aphyllis. Camara Melisſæ folio, Flore variabili. DILL. *Elth.* 64. T. 56. f. 65. *H. Cliff.* 349. R. *Lugdbat.* 290. Camara alia, Flore variegato, non ſpinoſa. PLUM. *Gen.* 32. *Ic.* 71. f. 1. Viburnum Americanum non ſpinoſum. PLUK. *Alm.* 385. T. 114. f. 4. *β.* Pericl. rect. Urt. fol. hirs. maj. fl. flavo SLOAN. *Jam.* 163.

ze de gemeenfte en bekendfte, zeid de Heer J. BURMANNUS, als wordende, door Takjes in den Grond te fteeken, zeer gemakkelyk voortgeteeld. Haar verfchil, met de eerfte Soort, beftaat daar in, dat de Bloemen meer Kroontjeswyze, dan in Hoofdjes, voortkomen, en dat zy, eerst geel zynde, allengs Goudgeel worden. Gedagte Hoogleeraar merkt aan, dat 'er een groot onderfcheid in het Gewas plaats heeft, of hetzelve in de open Lugt geteeld worde, dan in Huis uitgebroeid. Zelfs komt het fomtyds te voorfchyn met gedoornde Stengen. En mooglyk zal deeze maar een Verfcheidenheid zyn van de Eerfte Soort.

III. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Angiofpermia.*

(5) Lantana *met twee- en drievoudige, Wigvormige ftompe, geftreepte Wollige Bladen, en Bladerige Bloemhoofdjes.*

V. *Lantana involucrata.* Onderfchepte.

Deeze is *Amerikaanfche welriekende Viorne,* met een klein rond Blad, die de Bloemen en Besfen, ieder, met een Blaadje onderfchept heeft, by PLUKENET getyteld, en dus ook geboekftaafd by HERMANNUS. PLUMIER noemt hetzelve *Boomachtige Camara met Salie-Bladen* en ftelt het voor als een Heefterachtig Ge-

(5) *Lantana* Fol. opp. ternisque, cuneato-obovatis, obtufis lineato-tomentofis, Capitulis fquarrofis. *Am. Acad.* IV. p. 319. Camara arborescens Salviæ foliis. PLUM. *Gen.* 31. *Ic.* 71. f. 2. Viburnum Americanum odoratum &c. PLUK. *Alm.* 386. T. 114. f. 5. HERM. *Parad.* 384.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

Gewas, dat mooglyk maar een Verscheidenheid zal zyn van de voorgaanden; hoewel het de Bladen zeer ruig en Wollig heeft, en 'er door de ovaale Blaadjes, tusschen de Bloemen, weezentlyk in Soort van schynt te verschillen.

VI. *Lantana odorata.* Welriekende.

(6) Lantana *met twee- en drievoudige, Lancetswys' ovaale Bladen, de Steng ongedoornd.*

Deeze Soort, die Welriekende is, heeft de Bladen byna ongesteeld en Kegelvormige Hoofdjes Kroontjeswyze geplaatst: de Bloemen zyn wit, de Blikjes, daar tusschen, Lancetvormig; de Bladen sterk gerimpeld met eenige Wolligheid.

VII. *Lantana aculeata.* Gedoornde.

(7) Lantana *met gepaarde Bladen, de Steng Takkig gedoornd, de Aairen half Klootrond.*

Deeze, in de Kruidhoven bekend, is wegens haa-

(6) *Lantana* Fol. opp. ternisque lanceolato-ellipticis, Caule inermi; Lantana Aromatica Fol. ternis oppositisque sub-sessilibus, Capitulis Conicis in Umbellam coactis. ROYEN *Msf.* Viburnum Salviæ folio, Flor. albis. HERM. *Prodr.* 384.

(7) *Lantana* Fol. opp. Caule aculeato-ramoso, Spicis hemisphæricis. *Mant.* 419. Lant. Fol. oppositis, petiolatis, Caule aculeato. *H. Cliff.* 498. *H. Ups.* 380. R. *Lugdbat.* 290. Myrobatindum Viburnifol. spinosum, Flor. coccineis. VAILL. *Act.* 1722. p. 276. Vib. Amer. odoratum, Urticæ foliis latioribus, spinosum, Floribus miniatis. PLUK. *Alm.* 385. T. 233. f. 5.

haare hoogroode Bloemen aanzienlyk. Zy heeft een hooge, Stekelige Steng, op de hoeken met korte Doorntjes; de Bladen Eyrond, van agteren spits, gesteeld en ruuw Twee half Klootronde Aairen, met kleine afvallende Blikjes daar tusschen, staan tegenover malkander. In de Kleur der Bloemen heeft ook eenig verschil plaats, zynde die in de jongen geel, in de ouden rood. De Woonplaats is insgelyks in Zuid-Amerika.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(8) Lantana *met gepaarde byna ongesteelde Bladen en getroste Bloemen.*

VIII. *Lantana Salvifolia.* Saliebladige.

Deeze is de Afrikaansche Heester, met gepaarde smalle Salie-Bladen en ruige Bloemen, van HERMANNUS. Hier zyn twee ovaalachtige Stoppeltjes, welken de overigen niet hebben. De Bladen zyn Lancetvormig, sterk gerimpeld, geaderd, Wollig. Aan 't end der Takken komt een Bloemtros voort, uit Bloemen bestaande, die Cylindrisch, Wollig, van binnen Bloedkleurig zyn, met een zeer korten rand. De Vrugt tot nog toe onbekend zynde, kan men met zekerheid niet bepaalen, waar hy t'huis behoore.

(9) Lantana *met overhoekse ongesteelde Bladen, de Bloemen enkeld.* On

IX. *Lantana Africana.* Afrikaanse.

(8) *Lantana* Fol. oppositis subsessilibus, Floribus Racemosis. Frutex Africanus, Fol. conjugatis Salviæ angustis, Floribus hirsutis. HERM. *Afr.* 10.

(9) *Lantana* Foliis alternis sessilibus, Floribus solitariis. *Hort.*

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Onder den naam van Afrikaanſe Jasmyn, met enkelde Bloemen, die uit de Oxels der Bladen voortkomen, is deeze door COMMELYN in Plaat vertoond, als een der zeldzaamſte Gewasſen van den Amſterdamſen Kruidhof, welke zig aldaar nog bevindt. Zyn Ed. merkte aan, dat dezelve dikwils eens Menſchen hoogte overtreft, hebbende een ruuwe Steng, die zig in Takken en deeze wederom in dunne Takjes verdeelt, waar aan ongeſteelde, breede, geſpitſte, ſtyve, ruuwe, op de kant Zaagswys' getande Bladen, in de jongen grooter, in de ouden kleiner. De Bloemen, door hem afgebeeld, hadden een lang Pypje, aan 't end als de Wieken van een Molentje in vyven verdeeld, zynde van een aangenaamen Reuk, waar op een zwarte Beſie volgde, met een enkel rond Zaad. Het Gewas bloeit, zegt hy, in de Amſterdamſche Tuin op alle tyden des Jaars. Het heeft te Leipzig, in die van LUDWIG, een Vrugt voltooid, welke zig bevond in de vyfdeelige ſpits geſlipte Kelk, zynde een onſmaakelyke Klootronde, een weinig geſpitſte, door een Sleuf verdeelde Beſie, met een ronde tweehollige Pit, volgens de Waarneeming van den Heer SCHREBER. Hier van is derhalve het Geſlagt thans niet meer twyfelachtig.

COR-

Hort. Cliff. 320. R. *Lugdbat.* 290. Jasminum Africanum Ilicis folio; Flore ſolitario ex Alis foliorum proveniente. COMM. *Rar.* 6. T. 6.

CORNUTIA.

III. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Angiospermia.*

Een vyftandige Kelk; de Meeldraadjes langer dan de Bloem; een zeer lange Styl; een eenzaadige Befie. Dus worden de Kenmerken van dit Geflagt, buiten de algemeene van deeze Klasfe, opgegeven.

I. *Cornutia Pyramidata.* Pieramidaale.

Het bevat maar ééne Soort (1), door den vermaarden PLUMIER in Amerika waargenomen, welke op de Karibifche Eilanden en aan de Baay van Kampêche groeit. Hy noemde dezelve naar den Franfchen Kruidkenner CORNUTI, die zig door een Werk over de Planten van Kanada beroemd gemaakt heeft. Dat de Styl der Bloemen als met twee Hoornen uitpuilt, kon een andere reden geweest zyn van die benaaming. 't Gewas heeft een Houtige Steng, die byna vierkant is; de Bladen zyn Eyrond en loopen fpits aan beide enden; by ons ruuw en gekarteld, zeer ftinkende, naauwlyks gefteeld. Een regtopftaande pieramidaale Bloemfteng verfiert het Gewas. De Bloemen hebben een gelipte Smoelachtige figuur, byna als die van de Melisfe of dergelyken, en de Vrugt is eene rondachtige Sappige Befie, met ééne Holligheid. VAILLANT heeft.

(1) Cornutia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 766. p. 418. *Veg.* XIII. Gen. 766. p. 474. *H. Cliff.* 319. Cornutia Flore pyramidato, Foliis incanis. PLUM. *Gen.* 32. *Ic.* 106. f. 1. Agnanthus Viburni foliis. VAILL. *Act.* 1722. p. 273.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. heeftze *Agnanthus* genoemd, om dat de Bloemen naar die van den Kuischboom gelyken zouden.

Schuilzaadige.

CAPRARIA. Geitenkruid.

Een vyfdeelige Kelk met eene Klokswyze Bloem, die in vyf puntige Slippen gesneeden is: de Stempel Hartvormig; het Zaadhuisje tweekleppig met twee Holligheden en veele Zaaden. Dit zyn de byzondere Kenmerken.

In dit Geslagt komen twee Westindische Soorten voor, als volgt.

I. *Capraria biflora.* Tweebloemige.

(1) Geitenkruid *met overhoekse Bladen en tweevoudige Bloemen.*

By den naam van een Heesterachtig Amerikaansch Gewas, naar de Gratiola gelykende, met Bladen van het Ageratum of van de groote Eerenprys, is deeze afgebeeld door COMMELYN, onder de Planten van den Amsterdamschen Kruidhof. HERMANNUS noemde hetzelve *Kurassausch Geitenkruid.* De Heer JACQUIN nam deeze Soort, op alle de Karibische Eilanden en de nabuurige Kust, als een zeer ge-

(1) *Capraria* Foliis alternis, Floribus geminis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 768. p. 418. *Veg.* XIII. Gen. 768. p. 475. JACQ. *Amer. Hist.* 182. T. 115. *H. Cliff.* 320. R. *Lugdbat.* 301. BROWN. *Jam.* 268. Capraria Curassavica. HERM. *Par.* T. 110. Gratiolæ affinis frutescens &c. COMM. *Hort.* I. p. 79. T. 40. Lysimachiæ Peruvianæ affinis. &c. PLUK. *Alm.* 237. T. 98. f. 4.

gemeen wild Gewas waar, hetwelke byna 't geheele Jaar bloeide. Het was Heesterachtig, zelden hooger dan vier Voeten, verdeeld in laage Houtige Takken, met langwerpige, wederzyds gespitste, Zaagswys getande Bladen, die ongesteeld zyn, op vette plaatsen byna vyf Duimen lang. Eenbloemige dunne Oxelsteeltjes, doorgaans twee by elkander, draagen Reukelooze Bloempjes, die in Slippen verdeeld zyn en dubbelde Meelknopjes hebben, met eenen Stempel als gezegd is, een spits Hoofdje uitmaakende. Het Zaadhuisje hadt tweekleppige Klepjes en bevatte veele kleine Zaadjes (*). III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

„ Sommigen, onder de Ingezetenen der „ Westindiën, zegt gemelde Heer, waren in „ een vaste verbeelding, dat dit Gewas de „ echte Thee der Chineezen zy. Ik heb hun „ naauwlyks uit den droom kunnen helpen. „ Niettegenstaande de Smaak en Gestalte der„ maate verschillen, wordt het nogthans van „ de Franschen, aldaar woonende, *Thé du Pays* „ of Inlandsche Thee genoemd."

(2) Geitenkruid *met drievoudige getande Bladen*, II. *Capraria Duranti-folia.* Drieblad ge.

(*) *Stigma cordatum bivalve* wordt in de Lyst der Geslagten, aan 't hoofd der Klasse, als ook *in Gener Plantarum*, hier van gezegd; doch JACQUIN maakt van de tweekleppigheid des Stempels geen gewag.

(2) *Capraria* Fol. ternis dentatis, Pedunc. solitariis, Ramis alternis. *Am. Acad.* V. p. 399. Phelypæa erecta &c. BROWN. *Jam.*

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

den, enkelde Bloemsteeltjes en overhoekse Takken.

Een regtopstaande Gewas, met ongesteelde, smalle, geoorde Bladen, aan de Punt Zaagswyze getand en Kranswyze om de Takken geplaatst, op Moerassige overstroomde plaatsen van 't Eiland Jamaika groeijende, is door den vermaarden BROWNE *Phelypéa* genoemd, door SLOANE *Eerenprys* met een zeshoekige Steng, en drievoudige getande Blaadjes, als die van de Kun of Keule. Deeze laatste vondt het aldaar op Zandige Velden. De Bladen schynen dan grootelyks van die der Duranta te verschillen.

III. *Capraria Crustacea.* Korstige.

(3) Geitenkruid, *dat kruipt, met overhoekse Eyronde, een weinig gesteelde, gekartelde Bladen.*

In plaats van de *Gratioloides*, thans het Geslagt van *Lindernia* uitmaakende, komt deeze, die mooglyk ook tot hetzelve behooren zou kunnen. Het is een Oostindisch Gewas, dat RUMPHIUS afbeeldt onder den naam van de Korst van de Pot, in 't Maleitsch *Caranasci*; voerende hetzelve deezen zonderlingen naam, om dat het als een Korst op den Grond maakt, gelyk by ons de Kruipende Eerenprys, naar

Jam. 269. Veronica Caule hexangulari &c. SLOAN. *Jam.* 81. *Hist.* I. p. 196. T. 124.

(3) *Capraria* Fol. oppos. ovatis, subpetiolatis crenatis. *Mant.* 87. BURM. *Fl. Ind.* 133.

naar welke het in zyn Bladerloof veel gelykt; zynde dus in 't geheel niet van eene Heesterachtige Gestalte. III. Afdeel. XII. Hoofdstuk. *Angiospermia.*

SELAGO. Glimkruid.

De Kelk is, in dit Geslagt, in vieren gedeeld (*); het Bloempypje is Haairachtig dun, met den rand byna in gelyke verdeelingen; het Zaad, dat van de Bloem, niet van de Kelk omwonden wordt, enkeld of dubbeld.

Hier komen negen Soorten in voor, waar van de meesten Heesterachtig zyn, altemaal Kaapse Gewassen, als volgt.

(1) Glimkruid *met een veelvoudige Tuil, van afgezonderde Bloemen; de Bladen Draadachtig dun, aan tropjes.* I. *Selago Corymbosa.* Tros draagend.

Hier behoort de *Afrikaanse Heesterachtige* Kroontjesdraagende *Camphorata* van HERMANNUS by COMMELYN, een Heesterachtig Gewas, dat uit een klein kort Stammetje veele Takken uitgeeft, die met getropte Blaadjes Krans-

(*) Volgens *de Genera Plantarum* en de optelling aan 't hoofd der Klasse, niettegenstaande 'er by den Geslagtnaam staat, *Cal. 5 fidus.*

(1) *Selago* Corymbo multiplici, Flor. disjunctis, Fol. filiformibus fasciculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 769. p. 419. *Veg.* XIII. p. 475. Sel. Caule erecto, Corymbo terminali. *Hort. Cliff.* 321. R. *Lugdbat.* 300 Camphorata Africana umbellata frutescens. COMM. *Hort.* II. p. 79. T. 40. RAJ. *Suppl.* 130. Millefolio affinis Maderaspatana &c. MORIS. *Hist.* III. p. 39. RAJ. *Suppl.* 219.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Kranswyze bezet zyn, behoudende haar groene Kleur het geheele Jaar. Veel uitgebreide Kroontjes, van witte Bloemen, komen op de toppen der Takken, elk in 't byzonder voort, en daar op volgen twee Zaaden tegen elkander gevoegd, die naakt, klein en niet geftreept zyn.

II. *Selago polystachia.* Veel-Aairig.

(2) Glimkruid *met een Tuil van gebondelde Aairen, de Bladen Draadvormig, vergaard.*

Deeze Soort, op Zandige Velden aan de Kaap groeijende, is een Takkig Heeftertje van een half Voet hoog, hebbende aan ieder Knop een Tropje van fmalle ftyve Blaadjes. De end-Tros beftaat uit Aairen van witte Bloemen, in een kleine ftekelige Kelk vervat, zynde de Vrugt Eyrond, in twee Zaaden deelbaar. De Afrikaanfe *Heefterachtige Valerianella*, met Bladen van Hey, by COMMELYN, fchynt naar dit Gewas te gelyken. Derzelver Loof hadt reuk noch fmaak.

III. *Selago Rapunculoides.* Tandbladig.

(3) Glimkruid *met getuilde Kroontjes en getande Bladen.*

Uit

(2) *Selago* Corymbo Spicis fasciculatis, Fol. Filiformibus aggregatis. *Mant.* 250. Valeriana Afr. fruticans Ericæ folio. COMM. *Hort.* II. p. 221. T. 111?

(3) *Selago* Umbellis Corymbofis, Foliis dentatis. *Am. Acad.* IV. p. 319. & VI. Afr. N. 20. Rapunculus Fol. anguftisfimis dentatis, Flor. umbellatis. BURM. *Afr.* 113. T. 42. f. 1.

Uit een langen, Houtigen, kruipenden Wortel komt, volgens de beschryving van den Hoogleeraar J. BURMANNUS, deeze voort, die niet minder Heesterachtig is, Stengen hebbende van twee Voeten lang, die onverdeeld zyn, met smalle, getande, spitse Blaadjes bezet, en op den top komt een Bloemtuil, die uit verscheide Kroontjes scheen samengesteld te zyn, van Bloemen met smalle Pypjes zeer ongelyk in vyven gedeeld (*). III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(4) Glimkruid *met getuilde Aairen en zeer smalle gekartelde Bladen.* IV. *Selago spuria.* Basterd.

Dit Gewas, door den kundigen HERMANNUS *Afrikaansch Melampyrum*, met Aairen en zeer smalle getande Bladen, getyteld, is door gezegden Hoogleeraat ook in Plaat gebragt, die zegt, dat het een Heester schynt te zyn, draagende zeer lange, ronde, Houtige Takjes, paarsch van Kleur, overal bekleed met menigvuldige Blaadjes, weinig van die der voorgaande Soort verschillende, maar de Bloemtros is geheel uit Aairen samengesteld, van kleine Pypachtige onregelmaatige Bloempjes.

(5) Glim-

(*) *Corollæ limbus* 4 *partitus* wordt wel door den Heer MURRAY gezegd; maar uit de Afbeelding en beschryving van den Heer BURMANNUS blykt, dat de Bloem weezentlyk in vyf Lippen is verdeeld.

(4) *Selago* Spicis Corymbosis, Foliis linearibus denticulatis. Melampyrum Afric. spicatum Fol. angustissimis. BURM. *Afr.* 115. T. 42. f. 3.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

V. *Selago Fasciculata.* Gebondelde.

(5) Glimkruid *met een veelvoudige Tuil en ſtomp Eyronde, gladde, getande Bladen.*

Op de Bergen, aan de Kaap, groeit deeze Soort, die een enkelde, regtopſtaande, effene Steng, van twee Voeten langte heeft, met overhoekſe langwerpige, ſpits getande, gladde Bladen, hebbende aan 't end der Takken een groote digte Bloemtuil van paarſche Bloemen, met een ſtompen Stempel.

VI. *Coccinea.* Hoogroode.

(6) Glimkruid *met getuilde Aairen, de onderſte Bladen Liniaal en effenrandig, de bovenſten Lancetswys Elsvormig, eenigermaate getand.*

Deeze gelykt veel naar de Derde Soort, maar heeft de Bladen dikker en glad, de onderſten geheel niet getand. Uit den Wortel brengt zy eenige Stengetjes van een Voet lang, geheel enkeld voort. Door 't droogen wordt het Loof zwart. De Bloemen zyn hoog Purper-rood.

VII. *Capitata.* Hoofdige.

(7) Glimkruid *met Bloemhoofdjes aan 't end, en gebondelde, Liniaale, Vleezige gladde Bladen.*

Door

(5) *Selago* Corymbo multiplici, Fol. obovatis, glabris ſerratis. *Mant.* 250.

(6) *Selago* Spic. Corymboſis, Fol. inferioribus linearibus integerrimis, ſuperioribus lanceolato - ſubulatis ſubdentatis. *Am. Acad.* VI. p. 89. Afr. 21.

(7) *Selago* Capit. terminali, Fol. fasciculatis linearibus carnoſis glabris. *Mant.* 568. BERG. *Cap.* 157.

Door den Heer BERGIUS is deeze, onder zyne Kaapsche Plantgewasfen, beschreeven. De Steng is Heesterachtig, met ronde Takjes, geevende, uit ieder Knop, tropjes van vier of vyf Blaadjes, naauwlyks een Duim lang, dik en Vleezig, ongesteeld, van de gezegde figuur. De Bloemen maaken Aairswyze Hoofdjes, op 't end der Takken, gesteeld, uit Blikjes en Bloemen bestaande. De Kelk is eenbladig, Vliezig, wyd, in smalle spitse punten verdeeld, die ongelyk van langte zyn: de Bloem Trechtervormig met vier Meeldraadjes en voorts als in de overigen.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(8) Glimkruid *met een Aair aan 't end, de Bladen byna gesteeld, Lancetvormig, stompachtig, Zaagswyze getand en eenigermaate Wollig.*

VIII. *Lychnidea.* Geaairde.

Onder den naam van *Lychnidea*, dewyl de Bloemhoofdjes veel naar die van de Lychnis gelyken, is deeze afgebeeld door den Hoogleeraar J. BURMANNUS. De Takken en Bladen, van dit Gewas, zyn, zo zyn Ed. zegt, ruuw: de Bloemen komen, Aairswyze, ieder uit een Oxel van een Blad voort, en zyn vervat

(8) *Selago* Spicâ terminali, Fol. subpetiolatis lanceolatis, obtusiusculis, serratis, subtomentosis. *Am. Acad.* VI. p. 89. Afr. 19. Lychnidea villosa, Fol. oblongis dentatis, Flor. spicatis. BURM. *Afr.* 138. T. 49. f. 4. Thymelææ affinis. PLUK. *Mant.* 179.

III. AFDEEL XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

vat in een langwerpige, geftreepte, zeer ruige in vyven fpits verdeelde Kelk. Zy zyn zeer lang, breidende het dunne Pypje zig in vyven uit, gelyk de anderen Indien de van BERGIUS op deeze Soort aangehaalde, naar de Thymelæa gelykende, by PLUKENET, hier toe behoort, gelyk de Heer BURMAN vastftelt, dan zou de Vrugt een groot pieramidaal Zaadhuisje zyn, verdeeld in vier Holligheden.

IX. *Fruticosa.* Heefterachtige.

(9) Glimkruid *met rondachtige end-Hoofdjes, de Bladen verfpreid, fmal, ftomp, effenrandig, de Steng Heefterachtig.*

Dit is een hooge Heefter, gelyk de anderen aan de Kaap groeijende, welke de Takken ongelyk van langte heeft, de Blaadjes klein, fmal, ftomp, effenrandig, by tropjes verfpreid, naakt. Ongefteelde, rondachtige, Bloemhoofdjes komen aan 't end der Takken voor.

Ten opzigt van de Plantgewasfen van dit Geflagt, in 't algemeen, moet men aanmerken, dat zy zig door een byzondere Geftalte onderfcheiden, en dat het Zaadhuisje of de Vrugt in de meefte Soorten nog geheel onbekend is (*).

LIP.

(9) *Selago* Capitulis fubrotundis terminalibus, Fol. fparfis linearibus obtufis integerrimis, Caule fruticofo. *Mant.* 87.

(*) De *Selago Pinaftra* en *tomentofa* zyn tot andere Geflagten betrokken, wordende de eerfte *Stilbe Pinaftra*, de tweede *Manulea tomentofa* geryteld, en de *dubia* is geheel uitgemonfterd.

LIPPIA.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

Van dit Geslagt zyn de byzondere Kenmerken een viertandige, rondachtige, regtopstaande, samengedrukte Vliezige Kelk: een Trompetachtige Bloem: het Zaadhuisje eenhollig, tweekleppig, tweezaadig, regt: een enkel Zaad met twee Holligheden.

Drie Soorten, waar van twee Amerikaansche zyn, komen in hetzelve voor, als volgt.

(1) Lippia *met pieramidaale Hoofdjes.* I. *Lippia Americana.* Amerikaansche.

Dit is een Heester, te Vera Cruz groeijende, welke ronde bleeke Takken heeft, aan de Knietjes platachtig, met Lancetswys' Eyronde Bladen, over 't midden Zaagswyze getand, gesteeld, ruuw, twee tegenover elkander. Zeer korte Bloemsteeltjes komen uit de Oxelen voort, die vierkante Hoofdjes draagen, van grootte als een Erwt, vierkantig Eyrond, met ontelbaare Schubbetjes agterwaards belegd, en een Bloempje hebbende tusschen ieder Schubbetje. Dus heeft LINNÆUS deeze Soort beschreeven.

(2) Lippia *met half Klootronde Hoofdjes.* II. *Lippia hemisphærica.* Halfronde.

Dee-

(1) *Lippia* Capitulis pyramidatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 781. p. 423. *Veg.* XIII. p. 480.

(2) *Lippia* Capitulis hemisphæricis. JACQ. *Amer.* p. 176. T. 179. f. 100. *Mant.* 89.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Deeze is, door den Heer JACQUIN, by Karthagena in de Westindiën waargenomen; een Heester van tien Voeten hoog, geheel welriekende en Speceryachtig. Hy verdeelt zig in Houtige ronde Takken, zo slap, dat zy, geen Steunzel vindende, naar den Grond buigen, zynde de jongsten vierhoekig en Bloemdraagende. De Bladen, die deeze Heester heeft, zyn Lancetswys' ovaal, wederzyds gespitst, glad, gesteeld, twee of drie Duimen lang, tegenover elkander. Uit de Oxelen komen enkelde Bloemsteeltjes voort, die in een half Klootrond Hoofdje uitloopen, 't welk ieder Bloempje met een Schubbetje beschut. De Bloempjes zyn klein, wit van Kleur, en hebben ieder een zeer kort Steeltje.

III. *Lippia ovata.* Eyronde.

(3) Lippia *met Eyronde Hoofdjes en effenrandige Liniaale Bladen.*

Deeze is van den Heer N. L. BURMANNUS, onder zyn Ed. Kaapse Gewassen, waargenomen, en beschreeven als een Heester, die een leggende Steng van een Voet lang heeft, met Erwtachtige Knoopjes en ronde Takjes, bezet met Sappige smalle Blaadjes, die glad zyn, geevende uit ieder Oxeltje veele kleinere uit, somtyds drievoudig. Aan 't end der Takjes komen Eyronde Knopjes, met gladde Blikjes

(3) *Lippia* Capitulis ovatis, Foliis linearibus integerrimis. *Mant.* 89. BURM. *Prodr. Fl. Cap.* p. 17.

jes overal belegd, die langer dan de Kelk en omgebeogen zyn. De Kelk is Pypachtig, vyftandig; de Bloem Trechterachtig, in vyven gedeeld, zwartachtig Violet: de Meeldraadjes tweevoudig binnen het Pypje: het Vrugtbeginzel enkeld, zo wel als de Stempel. III. Afdeel. XII. Hoofdstuk. *Gymnospermia.*

DURANTA.

Van dit Geslagt is de Bloem eenigermaate Smoelachtig met een kromme Pyp; de Kelk in vyven gedeeld boven het Vrugtbeginzel; de Vrugt een vierzaadige Besie, met tweeholige Zaaden.

Twee Soorten komen in hetzelve voor, als volgt.

(1) Duranta *met de Vrugtdraagende Kelken omgedraaid.* I. *Duranta Plumieri.* Van Plumier.

Tot deeze Soort wordt zo wel de *Kruipende Gedoornde Duranta*, van PLUMIER, als de Ongedoornde, die Boomachtig schynt te zyn, beiden in Amerika waargenomen, t'huis gebragt. Hy hadtze den naam van *Castorea* gegeven, naar den Doopnaam van CASTOR DU-

(1) *Duranta* Calycibus Fructescentibus contortis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 786. p. 425. *Veg.* XIII. p. 482. JACQ. *Am. Hist.* 186. T. 176. fig. 76. Castorea repens spinosa & Castorea Racemosa, Flore cœruleo, Fructu Croceo. PLUM. *Gen.* 30. *Ic.* 79.

III. AFDEEL. X.I. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

DURANTUS, wylen Geneesheer te Rome, die een Italiaansch Kruidboek aan 't licht gebracht heeft. LINNÆUS heeft, met reden, deszelfs Geslagtnaam gebruikt, en deeze Soort den bynaam van PLUMIER, den eersten ontdekker van dit Gewas, gegeven. Het is door den Heer JACQUIN ook in de Westindiën, op 't Eiland St. Domingo, gevonden; een Boompje zynde, zegt hy, van vyftien Voeten hoog, met opgeheven of neergeboogen Takken, die somtyds met Doornen bezet, somtyds van dezelven ontbloot zyn. Het heeft de Bladen ovaalachtig, spits, tot een kort Steeltje versmald, in de uiterste helft stomp en ongelyk getand, glad, gepaard, twee Duimen lang. Uit de Oxels en aan de enden der Takken komen groote losse Trossen voort, van veele reukelooze blaauwe Bloemen. Het Vrugtbeginzel, dat rondachtig is, heeft eenen Draadachtigen Styl, met een geknopten Stempel. Hier op volgt een rondachtig ovaale, flaauw vierhoekige Besie, naauw besslooten in de Kelk, die vergroot en geel gekleurd is, van eene geheel verschillende figuur geworden, hebbende den Mond toegekneepen en scheef omgedraaid. Hier in zyn vier Zaaden bevat, ieder met twee Holligheden en twee Pitten.

(2) Du-

(2) Duranta *met de Vrugtdraagende Kelken regtopſtaande.*

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. II. *Duranta Ellisea.* van Ellis.

De naam van *Elliſia* was voorheen aan het Gewas, dat deeze Soort uitmaakt, gegeven. LOEFLING bevondt het een Takkigen Heeſter, omſtreeks Cumana groeijende, van de Spaanſchen *Fruta de Polamita* genaamd, omtrent twee Vadem hoog (*). De Heer JACQUIN zegt dat het een Heeſter is, die zeer naar den anderen gelykt, uitgenomen dat de Kelk hier het Puntje overend houdt. Hy vondt dit Gewas, op Jamaika, doorgaans in de Haagen, aan de kanten van den Weg, die van de Stad Kingſton naar de Hoofdſtad des Eilands loopt.

O V I E D A.

De Bloem is, in dit Geſlagt, een zeer lang Pypje, aan 't end in drieën gedeeld; de Kelk bevat Klokswyze de Vrugt, welke een Klootronde tweezaadige Beſie is.

Twee Soorten komen, wederom, in hetzelve voor, als volgt.

(1) Ovie-

(*) Mooglyk moet het zyn *Palomita*. en dan zou het een Duiven-Struik kunnen betekenen; misſchien om dat die op de Vrugt aazen, of in 't Gewas nestelen.

(2) *Duranta* Calycibus Fructescentibus erectis. JACQ. *Amer. Hiſt.* p. 187. T. 176. f. 77. Elliſia acuta. *Am. Acad.* V. p. 400. LOEFL. *Itin.* 194. Elliſia frutescens, quandoque ſpinoſa &c. BROWN. *Jam.* 262. T. 29. f. 1.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK.

I. *Ovieda spinosa.* Gedoornde.

(1) Ovieda *met ovaale getande Bladen.*

Deeze Soort is van PLUMIER *Valdia* genoemd geweest, naar den Bynaam van den vermaarden Spanjaard OVIEDO, die, op 't bevel van den Koning van Spanje, een Werk over de Natuurlyke Hiſtorie en Plantgewasſen van Amerika geſchreeven heeft. Hy tytelde dezelve, *Valdia met Diſtel - Bladen* en eene blaauwachtige Vrugt. Niemand anders heeft dit Gewas waargenomen, dat Kruidig is en de Bloemen aan Trosſen heeft, of aan Hoofdjes, doch, volgens de Afbeelding, met zes Meeldraadjes, die zig als van de zelfde langte vertoonen.

II. *Ovieda mitis.* Ongedoornde.

(2) Ovieda *met Lancetvormige, een weinig uitgegulpte Bladen.*

Hier van geeft de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS de Afbeelding, als een Plant zynde, *Bonga Penjaton* by de Javaanen genoemd. Het is, volgens onzen Ridder, een Heeſter, die de Bladen en de Bloempyp, beiden, zeer lang heeft.

VOL-

(1) *Ovieda* Fol. ovalibus dentatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 787. p. 425. *Veg.* XIII. p. 483. Valdia Cardui folio, Fructu ſubcœruleo. PLUM. *Gen.* 14. *Ic.* 256.

(2) *Ovieda* Fol. Lanceolatis ſubrepandis. BURM. *Fl. Ind.* p. 136. T. 43. f. 1.

VOLKAMERIA.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

Van den vermaarden VOLCKAMER, die een beschryving der Planten, om Neurenburg groeijende, in 't voorst der voorgaande Eeuw uitgegeven heeft, is de Geslagtnaam afkomstig.

Een Kelk in vyven gedeeld; de Slippen van de Bloem zydelings geboogen; een tweezaadige Besie met tweehollige Zaaden: dus zyn de byzondere Kenmerken opgegeven.

Drie Soorten komen in dit Geslagt voor, als volgt.

(1) Volkameria *met de Bladen uit Doornen spruitende.* I. *Volkameria aculeata.* Gedoornde.

Deeze is *Ligustroides* genoemd geweest, en *Gedoornde Duglasfia* met Ligufter-Bladen, alzo het Gewas, naar de Ligufter gelykt, zynde van PLUMIER *Gedoornde Duglasfia* met eene Testikelachtige Vrugt, getyteld. Het kwam SLOANE veel op de Velden van Jamaika voor, en de Heer JACQUIN heeft het doorgaans op de Karibische of Voor-Eilanden van Amerika aan-

(1) *Volkameria* Spinis Petiolorum rudimentis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 788. p. 425. *Veg.* XIII. p. 483. JACQ. *Amer. Hist.* p. 185. T. 117. Clerodendrum Fruticosum spinosum &c. BROWN. *Jam.* 262. T. 30. f. 2. Ligustroides. *Hort. Cliff.* 489. Duglassia spinosa Ligustri folio. AMM. *Herb.* 576. Ligustrum aculeatum Fructu testiculato. PLUM. *Sp.* 17. *Ic.* 164. f. 1. Paliuro affinis Ligustrifolia spinosa. SLOAN. *Jam.* 137. *Hist.* II. p. 137. T. 166. f. 2, 3. RAJ. *Dendr.* 95. PLUK. *Phyt.* 352. f. 2.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

aangetroffen. BROWNE noemt het *Heester-achtig gedoornd Clerodendrum*, met de onderste Bladen digt by, de bovensten tegenover elkander, driebloemige Bloemsteeltjes uit de Oxels voortbrengende. Hier uit blykt de Gestalte nagenoeg. JACQUIN zegt, dat het een Takkige regtopstaande Heester is, van vyf of zes Voeten hoog, geheel met Reukelooze witte Bloemen beladen, daar men zeer dikwils vyf en somtyds zes Meeldraadjes in aantreft; hoewel 'er ook zyn, in welken het Kenmerk deezer Klasse, van vier Meeldraadjes, twee langer, twee korter, plaats heeft. De Bloemen zyn egaal in vyven verdeeld, aan den mond van haar Pypje, doch twee deezer Slippen wyken meer van elkander af, dan de drie overigen, en dit maakt de Bloem eenigszins wanstaltig; gelyk SLOANE daar van zegt.

II. *Inermis.* Ongedoornde.

(2) Volkameria *met ongedoornde Takken.*

Deeze Soort is de *Strand-Jasmynstruik* van RUMPHIUS, die met harde ronde Stengen opschiet, geevende Bladdraagende Takjes ter zyden uit, in 't kruis by elkander, waar aan de Bladen gepaard voorkomen, van figuur als Li-

(2) *Volkameria* Ramis inermibus. *Fl. Zeyl.* 231. Jasminum littoreum. RUMPH. *Amb.* V. p. 86. T. 46. Periclymeni similis Myrtifolia Arbor Maderaspatensis. PLUK. *Alm.* 287. T. 211. f. 4. Jasmini flore Frutex Philippensis. PETIV. *Gaz.* T. 42. f. 7. Nir-Notsjil. *Hort. Mal.* V. p. 97. T. 49. BURM. *Fl. Ind.* p. 136.

Limoenbladen, van boven donker groen en glad, van onderen met Ribbetjes. De Bloemen, naar die der Jasmynen gelykende, komen aan Kroontjes voort, hebbende een scheef uitgebreiden Mond en daar op volgen Besieachtige Vrugten, van grootte als kleine Kersen, Peerachtig, op een Kelkje zittende, door vier Sleuven in 't kruis verdeeld, die hard blyven, al zyn ze ryp. Het is een gemeene Strandboom op alle de Oosterfche Eilanden. De *Niir-Notsjil* van Malabar, dien men den Water-Kuisboom noemt, wordt hier ook t'huis gebragt, door den Heer BURMANNUS, wiens *Stinkende Ceylonsche Jasmyn*, de *Ghurænda* van HERMANNUS, een Boom is van dergelyke Gestalte.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(3) Volkameria *met breed Lancetvormige, Zaagswys getande, byna ongesteelde Bladen.*

III. *Volkameria serrata.* Gekartelde.

Deeze, in Indie groeijende, heeft de Takken rondachtig, met een gearmde Bloempluim, zynde de Kelken Klokvormig, onverdeeld, en naauwlyks getand, en de Vrugten uit vier Besfen samengesteld.

De overeenkomst van dit alles doet my hier een Takje t'huis brengen, met Vrugten beladen, 't welk my, onder den naam van *Pegougoet*,

(3) *Volkameria* Fol. lato-lanceolatis, serratis, sub sessilibus. *Mant.* 90.

III. Afdeel. XII. Hoofdstuk. *Schuilzaadige.*

goet, met en benevens veele andere raare Plantgewasſen, door den Wel Ed. Geſtrengen Heer Radermacher, Baljuw te Batavia, uit Oostindie is toegezonden: te meer, dewyl ik nog Bloempjes daar aan gevonden heb, niet alleen met deeze Klasſe, maar ook met dit Geſlagt overeenkomſtig. Dus kan ik verzekeren, dat dezelven Pypachtig zyn, in vyf Slippen verdeeld, met een langen Styl en vier zeer lange Meeldraadjes, waar van twee zig korter dan de anderen vertoonden. Zelfs heb ik de tweedeeligheid van den Stempel daar in waargenomen. De Bladen zyn juist zo, als hier in de bepaaling van deeze Soort is opgegeven, tegenover elkander in 't kruis geplaatst, gelyk de Afbeelding in *Fig*, 2, op Plaat XXVI, aantoont. De Vrugt-Pluim beſtaat uit Trosjes, die uit de Oxelen voortkomen, op enkelde Steeltjes, welke zig doorgaans in drieën verdeelen, en dan by ieder verdeeling twee ſmalle Blikjes hebben. Op het end van dezelve komt één of meer thans zwarte Beſiën voort, waar van de volkomenſten vier-, de anderen drie-, tweedubbeld of enkeld zyn: gelyk zig dit alles aan één Trosje hier openbaart. Ieder Beſie heeft ééne Holligheid, en bevat daar in een rond Zaad. Voorts rusten deeze Vrugten op den Kelk, die uitgezet is, en anders zig volmaakt Klokvormig, onverdeeld en naauwlyks getand, even als in de beſchryving, vertoont. Dit doet het Gewas van de *Volkameria multiflo-*

ra

ra van den Heer N. L. BURMANNUS, naar welke het anders, wegens de Hartvormige Trosbladen, wel gelyken zou, blykbaarlyk verschillen; hoewel het, wegens de lange Meeldraadjes en éénzaadige Besſen, nader ſchynt te komen aan 't volgende Geſlagt. III. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Angio-ſpermia.*

CLERODENDRUM. Lotboom.

De Kenmerken zyn, een vyfdeelige Kloks-wyze Kelk; de Bloem een Draadachtig dun Pypje, met eenen Smoelachtig in vyven egaal verdeelden rand: de Meeldraadjes zeer lang, doch twee korter dan de anderen; de Vrugt een eenzaadige Beſie.

Vier Soorten komen thans in dit Geſlagt voor, altemaal in Oostindie groeijende, als volgt.

(1) Lotboom *met Hartvormige Wollige Bladen.* I. *Clerodendrum infortunatum.* Ongelukkige.

De Griekſche naam, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS aan dit Geſlagt gegeven, betekent *Lotboom*, en die benaaming ſtrookt beter met de bynaamen der Soorten, dan *Geluks-*

(1) *Clerodendrum* Foliis Cordatis tomentoſis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 789. p. 426. *Veg.* XIII. p. 483. *Fl. Zeyl.* 232. Clerod. Fol. lato & acuminato. BURM. *Zeyl.* 66. T. 29. Peragu. *Hort. Mal.* II. p. 41. T. 25. RAJ. *Hiſt.* 1571. Petaſites agreſtis. RUMPH. *Amb.* IV. p. 108. T. 49. BURM. *Fl. Ind.* 137.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

luksboom, gelyk men dit verduitſcht heeft (*). Op Ceylon werdt het Gewas *Pinnakola* of *Ongelukkige Boom* genoemd. Hy groeit, zo 't ſchynt, door geheel Indie. Aan de Kust van Malabar noemt men *Peragu*, een Heeſter van drie Voeten hoog, op Zandige plaatſen voorkomende, die de zelfde geacht wordt te zyn, zo wel als de *Wilde Pestwortel* van RUMPHIUS, welke op vogtige plaatſen in alle Amboníche en Bandaſche Eilanden groeit, zynde door hem aldus beſchreeven.

Het blyft een laage Struik, van omtrent vyf Voeten hoog, met weinige en brooſche Takken; de Bladen Hartvormig, meer dan een Hand groot, by paaren in 't kruis geplaatst, aan de kanten uitgegulpt, van boven Wollig, zwartgroen, van onderen ruig en rimpelig, met zwaare Ribben en dwars-Aderen, ſterk en Vlierachtig ruikende. De Bloemen, die aan yle Trosjes op roode Steeltjes voortkomen, zyn langhalzig als Jasmyn-Bloempjes, doch boven aan den Mond in vyf Slippen verdeeld, die aan de eene zyde altoos een opening laaten, als of daar een Blaadje ontbrak, rood

(*) *Glucksbaum.* Zie *Gatt. der Planzen*, door Dr. PLANER. Gotha. 1775. Ten opzigt van de Kenmerken vindt men aldaar, „ de Kroon of Krans (*Corolla*) is eenbladig *on-* „ *gelykvormig*; het Pypje dun, lang: de Mond in vyven „ gedeeld, *gelykvormig*; de bovenſte Slippen dieper afgedeeld." *Laciniis omnibus aequalibus* was in *Gen. Plant* Ed. V. gezegd: dit kan naauwlyks plaats hebben, wanneer de bovenſten dieper afgedeeld zyn.

rood van Kleur, met vyf kromme ronde Draadjes. De Vrugten zyn vierkante Besfen op roode Voetjes, bevattende ieder vier Korrelige Zaaden.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Angiospermia.

Van de Malabaarſe wordt ook aangemerkt, dat de Slippen der Bloem meest naar eene zyde geplaatst zyn; zo dat derzelver figuur weinig overeenkomst zou hebben met die der afgebeelde Ceylonſche van den Heer BURMANNUS, alwaar de Bloem duidelyk in twee Lippen is gedeeld, de bovenſte tweedeelig, de onderſte driedeelig, hebbende vier Meeldraadjes, gelykerwys de gezegde Malabaarſche, en de Vrugt was een eenzaadige Beſie.

(2) Lotboom *met Lancetvormige, geheel effenrandige Bladen.*

II. *Fortunatum.* Gelukkige.

Deeze zou zyn, welke de Ceyloneezen *Pinna* of den *Gelukkigen Boom* noemden, zynde van Java gezonden onder den naam van Heeſter met een Gepaarlde Bloem en een ronde Vrugt. Op het Deenſch Eiland by Canton in China groeide zy by de Grafſteden der Europeaanen, zo de Heer OSBECK verhaalt, onderſcheidende zig, van alle daar bevindelyke Kruiden, door haaren Muskus-Reuk. De Chineezen noemden haar *Katag-naong*. Hy beſchryft dezelve als een Takkig Gewasje, ongevaar

(2) *Clerodendrum* Fol. lanceolatis integerrimis. *Am. Acad.* IV. p. 320. OSB. *Itin.* 228. T. 11. BURM. *Fl. Ind.* 137.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

vaar een Voet hoog, dat hy afbeeldt, met gesteelde Blaadjes, spits ovaal, ongekarteld en taamelyk glad. Uit derzelver Oxelen kwamen Steeltjes met veele Bloempjes, die eenen rood gekleurden Kelk hadden, en de Bloem veel meer naar die van 't voorgaande Geslagt gelykende, hebbende ook gantsch geen lange Meeldraadjes. Bovendien bestondt de Vrugt uit twee Besiën aan elkander gevoegd.

III. *Calamitosum.* Rampige.

(3) Lotboom *met ovaale, eenigermaate getande, naakte Bladen.*

Deeze Soort was aan den Ridder door wylen den Heer Doktor BASTER, als op Java groeijende, opgegeven. Zy hadt de Bladen tegenover elkander, gesteeld, Eyrond of ovaal, eenigermaate Zaagswys' getand, wederzyds naakt: een gearmde Pluim en de Bloemen een weinig kleiner dan in haare mede-Soorten. Niettemin wordt thans daar toe betrokken de *Volkameria alternifolia*, van den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS afgebeeld, en dus genoemd, om dat zy de Bladen overhoeks heeft, voerende den naam van *Puan Bouga* by de Javaanen.

IV. *Paniculatum.* Gepluimde.

(4) Lotboom *met gekwabde, Zaagswys getande*

(3) *Clerodendrum* Fol. ovalibus subdentatis nudis. *Mant.* 90. Volkameria alternifolia. BURM. *Fl. Ind.* 137. T. 44.

(4) *Clerodendrum* Fol. lobatis, serratis, Paniculâ amplissimâ. *Mant.* 90. Volkameria multiflora. *Fl. Ind.* 137. T. 45. f. 1.

tande Bladen, en een zeer groote Bloempluim. III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

Deeze, ook in Indie vallende, heeft volgens den Ridder de Steng viervoudig gesleufd; de Bladen gepaard Hartvormig, vyf- of driekwabbig, Zaagswys' getand. De Pluim is zeer groot, bestaande uit tweemaal gegaffelde en eindelyk getakte Steelen. Hier wordt de *Veelbloemige Volkameria*, van gezegden Hoogleeraar, t'huis gebragt, welke veelbloemige, doch meest driebloemige Steeltjes in de Oxelen heeft en zeer Bloemryk is, ook op Java groeijende. Hier uit blykt, dat de onderscheiding van deeze twee Geslagten niet gemakkelyk is.

VITEX. Kuischboom.

Dit Geslagt heeft een vyftandigen Kelk; de rand van de Bloem is in zessen verdeeld, de Bloem Smoelachtig met de bovenste Lip in drieën verdeeld; de Vrugt een vierzaadige Besie.

Vier Soorten zyn in hetzelve vervat, waar van de drie laatsten in Oostindie huisvesten, als volgt.

(1) Kuischboom *met gevingerde Zaagswys' getande Bladen en gekranste Aairen.* I. *Vitex Agnus Castus.* Europische.

Dee-

(1) *Vitex* Foliis digitatis serratis, Spicis verticillatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 790. p. 426. *Veg.* XIII. p. 483. Vitex. CAM. *Epit.* 105. *H. Cliff.* 327. R. *Lugdb.* 291. GRON. *Virg.* 169. *Mat.*

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Deeze, die in de Zuidelyke deelen van Europa groeit, is algemeen bekend onder den naam van *Kuischboom*, in 't Latyn *Agnus Castus* of ook *Vitex*, welken naam PLINIUS gebruikt, zeggende: „ van de Wilgen verschilt „ niet veel, zo in 't gebruik der Teenen als in „ in de gedaante der Bladen, hoewel hy aan„ genaamer van Reuk is, de Vitex, by de „ Grieken *Lygon* of anders *Agnon* genaamd; „ om dat de Atheensche Jonkvrouwen, op 't „ Feest van Ceres tot Nonnen ingewyd wor„ dende, zig daar van Matrassen deeden maa„ ken, om haare kuischheid te bewaaren. Twee „ Soorten zyn 'er van. De groote wordt, als „ de Wilgen, een Boom; de kleine blyft „ Heesterachtig, met wittere Wollige Bladen. „ De eerste, deswegen de Witte bygenaamd, „ heeft een witte Bloem uit den paarschen: „ die van de andere, genaamd de Zwarte Vi„ tex, is geheel paarsch. Zy groeijen in Moe„ rassige Velden. Het Zaad smaakt Wynach„ tig en wordt gezegd een Koortsmiddel te „ zyn, als ook in Olie gemengd, door smee„ ring, Zweet te verwekken en dus de ver„ moeidheid weg te neemen. Het zet het

„ Wa-

Mat. Med. 319. GRON. *Or.* 77. TOURNF. *Inst.* 603. DOD. *Pempt.* 673. Vitex Fol. angustioribus Cannabis modo disposi-tis. C. B. *Pin.* 475. β. Vitex latiore folio. C. B. *Pin.* 475. Vitex folio serrato, J. B. *Hist.* I. p. 405. LOB. *Icon.* II. 139.

„ Water af en verwekt de Stonden; doch be- III. Afdeel. XII. Hoofdstuk. *Angiospermia.*
„ roert het Hoofd gelyk de Wyn, als zynde
„ van dergelyken Geur. De Opzettingen dryft
„ het neder, zynde voor Water- en Miltzug-
„ tigen zeer dienftig : ftopt den Loop : maakt
„ overvloed van Zog en dient tegen 't Adde-
„ ren Vergift, inzonderheid dat van de Kleine
„ Soort. Men neemt een Drachme van het
„ Zaad in, met Wyn en fmeert 'er mede de
„ Spinnekoppen-Beet, verdryvende ook door
„ berooking de Vergiftige Dampen, enz."

Men ziet hier uit, in hoe veel gebruik oudtyds de Kuifchboom was in Italie, daar hy natuurlyk, in 't Napelfche en op Sicilie, in Moerasfige Velden groeit. Hy moet in Griekenland, wegens het gemelde, niet ongemeen zyn. DIOSCORIDES ftelt zyne Groeiplaats aan de Oevers van Rivieren en aan de Zee-Kust, op ruuwe plaatfen. RAUWOLF heeft hem, by Aleppo in Syrie, gevonden, en hy komt ook in Virginie voor. Verder wordt hy, in Europa, in de Tuinen gehouden, geevende in onze Provinciën wel Bloem maar geen Zaad, zo MUNTING aanmerkt, en moetende 's Winters in Huis ftaan. Men noemt hem ook *Boom der Kuisheid* en *Abrahams-Boom*, van welk laatfte de reden niet klaar is. De Italiaanen noemen hem *Vitice* of *Agno cafto*, de Spanjaarden *Gattillo cafto*, de Franfchen *Aignel Chafte*, de Engelfchen *Chafte-Tree*, en de Duitfchers *Schaffsmaul* of *Kaufchbaum*.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Tegenwoordig kent men 'er twee Verscheidenheden van. De eene heeft zeer smalle Bladen, op de wyze der Hennipbladeren by vyven op een Steel groeljende, het middelste langst, van boven groen, van onderen grys, en geheel ongekarteld. De Stam is niet zeer dik, de Takken zyn by uitstek taay en buigzaam. Het draagt Bloemen als gemeld is, paarsch, blaauw of wit van Kleur; doch die de bovenste Lip dikwils maar in tweeën gedeeld hebben (*). Zy groeijen Kranswyze om een Steel, en maaken dus een Aair uit, gelyk ook de Zaaden, welke naar Peperkorrels gelyken. In de Oosterſche Landen is ook een Driebladige waargenomen, zynde, zo men oordeelt, een loutere speeling der Natuur (†).

Behalven deeze, die de gewoone Kuischboom is, komt 'er een voor die grooter is, met gekartelde Bladen, en deeze groeit zo wel als de andere in Languedok, volgens GOUAN, alwaar men hem de *Peperboom* noemt. Hy komt in manier van Vrugtdraaging met de eerste overeen, hebbende Aairen van agt of negen rondachtige Kransjes, en het getal der Bladen is somtyds zeven op een Steel. Deeze vindt men by LOBEL, zo wel als den anderen, afgebeeld.

Het Zaad van den Kuischboom, dat men nog

(*) FABRICII *Hort. Helmst.* p. 410.
(†) RAUW. *Flor. Orient.* per GRON. 77.

nog heden in de Winkelen heeft, is thans zeer weinig in gebruik. 't Gelykt veel naar Koriander en heeft een bitterachtigen, fcherpen Smaak, zynde in lang zo heet niet als Peper. Dus kan het, als een goed Maagmiddel, tegen Opftopping van Winden, Kolyk, Miltzugt en dergelyke Kwaalen, dienen: maar die voorname Eigenfchap, om welke het Gewas den naam bekomen zou hebben, is waarfchynlyk een Verdigtzel, uit misverftand van den Griekfchen naam, *Agnos*, gefprooten. Wordt het nog heden van de Kloofterlingen gebruikt, gelyk fommigen willen, dan kan het zyn, om den fchyn van Kuifchheid te bewaaren, en onder dien dekmantel de Wellust bot te vieren; want men is door Ondervindingen verzekerd, dat de Minnelust door 't gebruik van het Zaad des Kuifchbooms, in vadzige Geftellen, opgewekt worde, hoewel hetzelve de Geilheid, in Menfchen van een heet Geftel, verdooft (*).

III. AFDEEL. XII. HOOFD-STUK. *Angiospermia.*

(2) Kuifchboom *met drie- en vyfvoudige effenrandige Bladen, de Aairen met gegaffelde Trosjes.*

II. *Vitex trifolia.* Driebladige.

Dit

(*) TRILLER. *Thes. Pharm.* Tom. I. 1764. p. 159.

(2) *Vitex* Fol. ternatis quinatisque integerrimis, Paniculis dichotomis. Vitex trifolia minor Indica. PLUK. *Alm.* 390. T. 206. f. 5. *Fl. Zeyl.* 413. Piperi fimilis, Fructus ftriatus fœmina. C. B. *Pin.* 412. Lagondium vulgare. RUMPH. *Amb* IV. p. 48. T. 18. Caranofi. *Hort. Mal.* II. p. 13. T. 10. RAJ. *Hift.* 1575. Vitex trifolia minor Indica odorata hortenfis. BURM. *Zeyl.* 229. β. Vitex trifolia Floribus per Ramos fparfis. *Ibid.* T. 109. BURM. *Fl. Ind.* p. 137.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

Dit is een Oostindisch Gewas, voerende in 't Maleits den naam van *Lagondi* en groeijende byna overal, doch inzonderheid op Malabar en elders aan de Vaste Kust. Het is de *Driebladige Indische welriekende tamme Kuischboom*, met blaauwe getroste Bloemen, van den Hoogleeraar BURMANNUS, die *Nika* genoemd wordt van de Ceyloneezen. De Ouden hebben het *Negundo* geheten. Op Malabar is het een Heester van anderhalve Mans langte, op Java eens Mans langte hoog, opschietende met verscheide Stengen, waar aan Takken komen, die zeer lang en buigzaam zyn, zo dat sommigen op de Aarde leggen. De Bladen komen meest drie, doch ook somtyds vyf op een Steeltje voort, en zyn Lancetvormig ovaal, naar agteren versmallende, gelyk de Bladen van den Nagelboom, doorgaans op de kanten ongekarteld, het middelste grootst. Trosjes van Bloempjes, naar die van de Rosmaryn gelykende, komen aan 't end der Takken voort, en daar op volgen Peperachtige Besſen, scherp en heet van Smaak, bevattende eenige harde Zaaden. Ook geeft het geheele Gewas een Speceryachtigen Zalf-Reuk van zig, zynde de Bladen tot verzagting, verwarming en Pynstilling, uitwendig van ongemeen gebruik in Indie.

Als eene Verscheidenheid van deeze Soort wordt aangemerkt, die, welke door den gezegden Hoogleeraar in Afbeelding gebragt is onder de Ceylonsche Planten, en genoemd *Driebladi-*

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
A

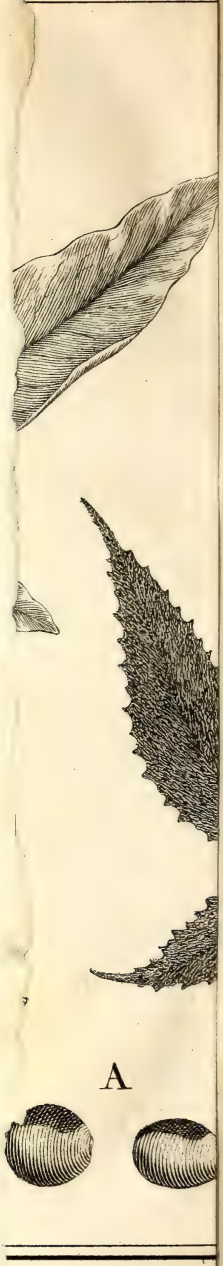
A

ge *Kuischboom*, met de Bloemen langs de Takken verspreid. In dezelve zyn de Bladen van eene gespitst ovaale figuur, aan beide zyden groen; terwyl dezelven in de andere, van boven, door 't droogen zwart worden, blyvende van onderen grys, even als in de gemeene Kuischboom, zo RUMPHIUS aantekent. Die Autheur merkt ook aan, dat aan de afgekapte Struiken dikwils Takjes voortkomen met enkelde en met gekartelde Bladen; zo dat die Indische Driebladige Kuischboom met gekerfde Bladen zegt hy, welke de Portugeezen beschreeven hebben, niet voor een byzondere Soort te houden is.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(3) Kuischboom *met vyf- en driebladige gekartelde Bladen, de Bloemen Troswyze gepluimd.*

III. *Vitex Negundo.* Gekartelde.

Onze Ridder onderscheidt deeze van de voorgaande Soort, doordien de Bladen Lancetswys' ovaal, met uitgulpingen, Zaagswys' getand, van onderen naakt en geaderd zouden zyn. Naauwlyks, echter, kan dit strooken met den aangehaalden *Strand-Lagondie-Boom* van RUM-

(3) *Vitex* Fol. quinatis ternatisque serratis, Floribus racemoso-paniculatis. OSB. *Itin.* 92. Vitex trifolia minor Indica serrata. PLUK. *Alm.* 390. *Fl. Zeyl.* 414. Negundo Arbor mas. J. B. *Hist.* I. p. 189. Logondium littoreum. RUMPH. *Amb.* IV. p. 50. T. 19. Bemnosi. *Hort. Mal.* II. p. 15. T. 11. RAJ. *Hist.* 1575. Vitex trifolia sylv. Indica odorata. BURM. *Zeyl.* 229. BURM. *Fl. Ind.* 138. MILL. *Ic.* 275. f. 1, 2.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

RUMPHIUS, die de Bladen doorgaans grooter, meerendeels ook ongekerfd, aan de kanten langer en ſpitſer, boven gras-groen, van onderen grys en ſchier Wolachtig, meer geaderd en minder gekruld heeft, dan de Gemeene Lagondie, welke tot de voorgaande Soort betrokken is. Die Strand-Lagondie, evenwel, zou nader overeenkomen met den *Negundo* der Portugeezen, dan de laatstgemelde, wordende ſomtyds een taamelyke Boom, doch met een kromme Stam, en dikwils op den Grond leggende; ſomtyds een uitgebreide Takkige Heeſter. 't Gewas van dien aart, dat de Heer OSBECK op Java waarnam, hier aangehaald, hadt ook de Bladen van onderen, zo wel als de Bladſteelen en Takken, Wollig, hangende de laatſten nederwaards, met eenen Alſem-Reuk. Het groeide aan de Zee. De Bladen zaten twee, drie of vier, by elkander, en die aan de Takken waren enkeld. Hy bevondt dezelven Lancetvormig en Zaagswys' getand te zyn; 't welk aan het jong opſchietende Rys dikwils plaats heeft, zo RUMPHIUS getuigt, die ook altoos vyfbladig zyn, maar aan de Bloem- en Vrugtdraagende Takjes vondt men nooit meer dan drie Bladen op een Steeltje.

Pl. XXVII. *Fig.* 1. Tot dit Geſlagt zou wegens de Zaadhuisjes, die vierhollig zyn, en in ieder Holligheid één Zaadkorrel bevatten, myn fraaije Takje van een Kaapſch Heeſter-Gewas kunnen behooren, 't welk op Plaat XXVII, hier nevens, in *Fig.* 1,

1, is afgebeeld. Hetzelve heeft aan dit Takje drie Bladen op een Steeltje, welke Lancetvormig, aan de kanten niet gefchaard, maar een weinig uitgegulpt of Golfswyze gefronzeld zyn. De Zaadhuisjes komen, gelyk men hier ziet, aan een Tros voort. Het Takje is Houtig, en heeft een geelachtig Afchgraauwe Schors. De Bladen zyn aan beide zyden glad. III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Angiospermia.*

(4) Kuifchboom *met effenrandige gevinde Bladen, de Pluimen in drieën verdeeld.* IV. *Vitex pinnata.* Vinbladige.

Deeze is onder den naam van *Piftacio-Vitex*, als tusfchen den Terbenthyn- en Kuifchboom middelflagtig, voorgefteld geweest, en befchreeven als een Boom, op Ceylon groeijende, die de Bladen tegenover elkander, gevind, dikwils vyfbladig, glad, ovaal, ftomp, taamelyk ftyf: de Takken aan 't end met eene gearmde in drieën gedeelde Bloempluim heeft, zynde de Bloemen als in dit Geflagt gefchapen, maar de Vrugt Pruimachtig of Vleezig met een Steen. Dit ftrookt zeer weinig met de Kenmerken. De Heer N. L. BURMANNUS heeft een Afbeelding van een Takje van dit Gewas gegeven, dat, zo zyn Ed. zegt, ook op Java groeit, en van de Javaanen, in 't Ma-

(4) *Vitex* Fol. pinnatis integerrimis, Paniculis trichotomis. Piftacio Vitex. *Fl. Zeyl.* 415. Vitex pinnata. BURM. *Fl. Ind.* p. 138. T. 43. f. 2.

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. Maleitsch, *Cambang Tsjulang* geheten wordt. Die, welke zyn Ed. by den naam van *Ceylonsche* onderscheidt, schynt my weinig hier van te verschillen (*).

Schuilzaadige.

MELIANTHUS. Honigbloem.

Een vyfbladige Kelk met het onderste Blaadje bultig: vier Bloemblaadjes, met een Honigbakje beneden de laagsten: een vierhokkig Zaadhuisje met vier Kwabben: dit maakt, behalve de ongelykheid der Meeldraadjes, de Kenmerken uit van dit Geslagt.

Het bevat twee Soorten, beiden uit Afrika afkomstig.

I. *Melianthus major.* Groote.

(1) Melianthus *met enkelde Stoppeltjes, aan de Bladsteelen vast.*

Dit Gewas wordt *Honigbloem* aan de Kaap genoemd van de Nederlanders, om dat de Bloemen eene rykelyke veelheid van zeer aangenaam Vogt, dat niet minder Smaakelyk dan de beste Honig is, uitgeeven, zynde bleek rood van Kleur. De Hottentotten, en de Euro-

(*) Vitex (*Zeylanica*) Fol. pinnatis ternis quinisve integerrimis, Floribus corymboso-paniculatis. BURM. *Fl. Ind.* p. 138.

(1) *Melianthus* Stipulis solitariis, Petiolo adnatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 795. p. 428. *Veg.* XIII. p. 485. *Hort. Cliff.* 492. *Ups.* 181. R. *Lugdb.* 402. TOURNF. *Inst.* 430. Melianthus Africanus. HERM. *Lugdb.* 414. T. 415. Pimpinella spicata maxima Africana. BARTH. *Act. Hafn.* II. p. 58.

ſopeaanen zelfs, zyn daar op zodanig verlekkerd, dat zy die Plant nooit voorbygaan, zonder daar van te proeven. Hier te Lande, insgelyks, is de overvloed daar van in deszelfs Bloemen zo groot, dat zy dikwils op de Bladen afdruipt, komende als een Daauw voort uit het onderſte van de Bloem, en in het Honigbakje, dat daar van den Kiel uitmaakt, ſamenvloeijende. Wanneer men 't Gewas, onder 't bloeijen, ſchudt, geeft het als een Honig-Regen uit.

In 't jaar 1672 was daar van het Zaad, van de Kaap, aan den vermaarden BARTHOLINUS te Koppenhagen bezorgd, door den beroemden HERMANNUS, en vervolgens is het Gewas in de Hollandſche Tuinen overgebragt, door HOTTON, daar het, 's Winters in Huis bewaard wordende, weelig groeit. Het wordt een Heeſter van wel twee Mans langten, gedurig friſch en groen, met Stengen van een Duim dik, die van onderen Houtig en bruin, opwaards groenachtig en aan den top rood zyn. De Bladen zyn gevind, als die van de Pimpernel, doch veel grooter, diep gekerfd, en Zilverachtig groen. Het Stoppeltje, een ſpits Blaadje, 't welk ieder Bladſteel omvat, is zeer groot. Het Loof heeft een bezwaarende en byna ſtinkende Reuk. De Plant geeft Airen uit van Bloemen, die zwartachtig rood zyn, op Wollige Steeltjes, ook door een dergelyk Stoppeltje beſchut. 't Getal der Meeldraadjes wordt ge-

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Schuilzaadige.*

gezegd tien te zyn, waar van vyf langer, vyf korter voorkomen. TOURNEFORT, evenwel, heeft 'er maar vier afgebeeld. Het Vrugtbeginzel is vierkantig en wordt een vierhoekige Blaasachtige Vrugt, waar van ieder Holligheid een Zaad bevat, dat Eyvormig is, zwart en glad, naar Peonie-Zaad gelykende. Op vogtige Moerasſige plaatſen aan de Kaap komt dit Gewas overvloedig voort.

II. *Melianthus minor.* Kleine.

(2) Honigbloem *met dubbelde afgezonderde Stoppeltjes.*

Deeze voert den bynaam van *Kleine*, waarſchynlyk om dat de beroemde COMMELYN dezelve *Kleine Stinkende Afrikaanſe Honigbloem* getyteld hadt: geevende 'er de hoogte, ſlegts, van drie of vier Voeten aan. De Hyſiquanenſer Melianthus van HERMANNUS heeft Stengen van drie Ellen en daar boven hoog, groen en ruig, met dergelyke Bladen als de voorgaande, welken, ieder uit elf Vinblaadjes beſtaande, ook diep gekerfd zyn, boven groen, onder wit of grys, en rimpelig wegens de Aderen. Twee ſpitſe Stoppeltjes bevinden zig aan den Wortel van ieder Bladſteel. Zeer ſtinkt dit Gewas, zegt men, naar het Doorn-Appel Kruid,

(2) *Melianthus* Stipulis geminis diſtinctis. *Hort. Cliff.* 492. *R. Lugdb.* 402. Melianthus Africanus minor fœtidus. COMM. *Rar.* T. p. 4. Mel. Hyſiquanenſis minor fœtidus. RAJ. *Dendr.* 120. Mel. Africanus minor. TOURNF. *Inſt.* 431.

Kruid, hebbende ook in de Bloem een Honig-zoet maar zwart Vogt. 't Getal der Meeldraadjes is vier. De Vrugt en 't Zaad komen bykans overeen. III. Afdeel. XII. Hoofdstuk.

De Heesteraehtige Planten, die in de Klasse der Viermagtigen (*Tetradynamia*) voorkomen, kunnen gevoeglyk tot de beschryving der Kruiden gespaard en niet bekwaamlyk van de anderen afgezonderd worden. Ik gaa derhalve tot de *Enkelbroederigen* over. *Angiospermia.*

XIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de ENKELBROEDERIGE HEESTERS, Monadelphia, *dus genaamd, om dat de* Meeldraadjes *in derzelver Bloemen* samengegroeid zyn, *of* uit een Grondstuk *voortkomen; gelyk dit plaats heeft in de* Geraniums, Malva's *en anderen.*

Ik heb voorheen aangemerkt, dat de Smaldeelingen deezer Klasse van de Vyf-, Zeven, Tien-, Elf, Twaalf- of Veelmannigheid der Bloemen, dat is, naar dezelven vyf, zeven, tien, elf, twaalf of meer Meeldraadjes hebben, afgeleid zyn. Van de eersten komen reeds eenige Heesters voor, als volgt.

LERCHEA.

Dit eerste Geslagt, naar den Sweedschen Heer

III. AFDEEL. XII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

Heer LERCHE getyteld, heeft een vyftandigen Kelk, eene Trechterachtige vyfdeelige Bloem; vyf Meelknopjes die in het Pypje zitten, en een enkelen Styl; wordende het Vrugtbeginzel een driehollige, veelzaadige Vrugt.

I. *Lerchea longicauda.* Staartdraagende.

Maar ééne Soort is hier van bekend (1), in Oostindie groeijende, een gantsch onaanzienlyke Heester, wiens Takken eenigermaate uit Geledingen bestaan, hebbende gepaarde, gesteelde, Lancetvormige, effene, geheel ongekerfde Bladen van een Voet lang, met Elsvormige Stoppeltjes. Aan 't end der Takken komt een Draadachtig dunne Aair, van langte als de Bladen, bezet met kleine Bloempjes, ver van elkander, ongelyk verstrooid.

WALTHERIA.

Dit Geslagt heeft ook een enkelen Styl: de Vrugt is een tweekleppig Zaadhuisje met ééne Holligheid en daar in een enkel Zaad. Het is naar den Leipziger Hoogleeraar WALTHERUS getyteld.

't Getal der Soorten is twee of ten hoogsten drie, als volgt.

I. *Waltheria Americana.* Westindische.

(1) Waltheria *met ovaale, geplooide, Zaagswys' getande Bladen; de Hoofdjes gesteeld.*

Van

(1) Lerchea. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1318. p. 509. *Mant.* 257.

(1) *Waltheria* Fol. ovalibus, plicatis, serrato-dentatis, tomen-

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

Van dit Gewas, dat op de Bahama-Eilanden, te Suriname en in de Berbiesjes, natuurlyk groeit, heeft de Heer DANTY D'ISNARD eene Afbeelding en uitvoerige beschryving aan 't licht gegeven, onder den naam van *Monosperm-Althéa* of Eenzaadige Heemstwortel, om dat het naar de Althéa eenigszins gelykt, verschillende meest daar van door het hebben van een enkel Zaad. Hetzelve waarneemende in de Orangerie van den Koninglyken Tuin te Parys, bevondt hy het een Boompje van pieramidaale figuur te zyn, 't welk op den ouderdom van twee Jaaren byna vier Voeten hoog van Stam was, met veele Takken, hebbende Hartvormige Bladen, aan de kanten getand en op lange ruige Steelen overhoeks geplaatst, zynde Wollig zagt in 't aantasten, donker groen van Kleur, de grootsten drie Duimen lang. Uit de Oxels der Bladen gaf het Bloemsteelen uit, met digte Tropjes van Bloempjes, door Blikjes van elkander gescheiden, geelachtig van Kleur, en veel naar die van de Althéa gelykende, doch zeer klein. De vyf Meeldraadjes wa-

mentosis, Capitulis pedunculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 827. p. 451. *Veg.* XIII. p. 509. walth. Fol. cordato-ovatis serratis. *Hort Cliff.* 342. R. *Lugdb.* 348. Monosperm-Althæa arborescens villosa, Folio majore. ISNARD. *Act. Par.* 1721. p. 362. T. 14. Alth. similis Americana, flore luteo. BOERH. *Lugdb.* II. p. 267. Betonica arborescens foliis amplioribus. PLUK. *Alm.* 67. T. 150. f. 6. Althæa Amer. pumila flore luteo spicato. BREYN *Cent.* T. 57.

III. AFDEEL XIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

waren tot een Cylindrisch Pypje famengevoegd, 't welk den Styl omringde. Het Vrugtbeginzel wierdt een klein rond Zaadhuisje, dat in tweeën open ging, bevattende één rond Zaadje.

De Heer D'ISNARD twyfelde, of het wel die Plant ware, welke de wydberoemde BOERHAAVE heeft voorgesteld onder den naam van *Amerikaansche, naar de Althéa gelykende, met een geele Bloem;* en inderdaad, wanneer men de omstandige beschryving door dien Hoogleeraar daar van gegeven, met deeze vergelykt, dan zal men 'er een aanmerkelyk verschil in vinden. Het Zaad was langwerpig, spits getopt; de Meelknopjes waren roodachtig en het Vrugtbeginzel glad. Die van de Laage Amerikaansche Althéa, by BREYN, hier aangehaald, is ook zeer twyfelachtig daar toe betrokken. Dezelve komt overvloedig voort op Steenachtige plaatsen van 't Eiland Kurassau.

A. *Waltheria angustifolia* Smalbladige.

(A) Waltheria *met Lancetvormige, Zaagswys getande, naakte Bladen.*

Tegenwoordig schynt deeze niet als een byzondere Soort aangemerkt te worden, hoewel zy als zodanig door den Heer D'ISNARD voorgesteld was, die haar door een kleiner Blad, al-

(A) *Waltheria* Fol. lanceolatis serratis nudis. *Veg.* XIII. R. *Lugdb.* 348. *Fl. Zeyl.* 244. Monosperma - Althæa arborescens villosa Folio minore. ISNARD act. Betonica arb. Maderaspatana. PLUK. *Alm.* 67. T. 150. f. 5. RAJ. *Hist.* III. p. 297.

alleen, onderscheiden hadt. Het zoude, volgens hem, de Boomachtige Betonie van Madrasſ aan de Kust van Koromandel zyn, door PLUKENETIUS afgebeeld. Misschien is het slegts eene Verscheidenheid van de voorgaande Soort.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

(2) Waltheria *met ovaale, Zaagswys' getande, geplooide Bladen, en ongesteelde Hoofdjes.*

II. *Waltheria Indica.* Oostindische.

Deeze is, volgens onzen Ridder, de gedagte Betonie van PLUKENETIUS, die de Bladen ruig en diep geaderd, met Bolachtige tropjes Bloemen in de Oxelen heeft. Het schynt die te zyn, waar van door den Hoogleeraar BURMANNUS, onder de Ceylonsche Planten, de Afbeelding, met den naam van *Olmbladige Malvinda* is gegeven: zynde *Ceylonsche Alcéa* met Bladen van Haagbeuken, de Bloempjes tropswyze samengehoopt, door HERMANNUS getyteld.

HERMANNIA.

Dit Geslagt voert zyn naam naar den laatstge-

(2) *Waltheria* Fol. ovatis serratis plicatis, Capitulis sessilibus. R. *Lugdb.* 348. Melochia Fol. oblongis obtusis &c. *H. Cliff.* 343. Betonica arborescens, villosis Foliis profunde venosis, &c. PLUK. *Mant.* 31. Malvinda Ulmifolia, Flosculis pusillis. BURM. *Zeyl.* 149. T. 68. BURM. *Fl. Ind.* p. 142.

III. AFDEEL XIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

gemelden, een ieverig Kruidkenner, in Saxen gebooren, die geheel Europa niet alleen doorgereisd, maar ook een gedeelte van Indie en Afrika aan de Kaap uit liefde voor de Kruidkunde bezogt, en na zyne terugkomst, in 't laatst der voorgaande Eeuw, als Hoogleeraar den Leidſen Akademie-Tuin bediend en ongemeen verrykt heeft. De vermaarde TOURNEFORT, met wien hy zeer bekend en gemeenzaam was, heeft deszelfs naam dus vereeuwigd (*).

De Kenmerken beſtaan in een Bloem van Peperhuisachtige holle Blaadjes, ſcheef in 't ronde geplaatst, omringende de Meeldraadjes, die ſamengegroeid zyn, of van een Buisje voortkomen, 't welke het Vrugtbeginzel bevat. dat vyf Stylen heeft en een vyfhollig Zaadhuisje wordt.

Negen Soorten, altemaal Heeſterachtig en van de Kaap of uit Afrika afkomſtig, zyn 'er in vervat, als volgt.

I. *Hermannia Althæifolia.* Heemstbladige.

(1) Hermannia *met ovaale, geplooide, gekartelde Wollige Bladen.*

Dee-

(*) A præſtantisſimo Viro, *Paulo Hermanno*, a quo Plantam acceperam, Nomen impoſui: zegt hy *Inſt. Rei Herb.* p. 656. Ik bezit een Exemplaar van de *Synopſis Methodica ſtirpium Britannicarum auctore* J. RAJO: daar TOURNEFORT eigenhandig in geſchreeven heeft. *Hunc miſit ad me charisſimus et clarisſimus* PAULUS HERMANNUS: Kal. Maji 1691. TOURNEFORT.

(1) *Hermannia* Fol. ovatis plicatis, crenatis tomentoſis *Syst. Nat.* XII. Gen. 828. p. 451. *Veg.* XIII. p. 509. *H. Cliff.* 342.

Deeze is, onder den naam van *Afrikaansche Heesterachtige Ketmia*, met zagte gryze Bladen, door COMMELYN in Afbeelding gebragt, die aanmerkt dat de Bladen, hoewel veel kleiner, zeer naar die van de gemeene Althéa gelyken, en dat de Bloemen Schroefswyze gedraaid zyn, Zwavelgeel van Kleur. Doorgaans komen drie Bloemsteeltjes uit de Oxels der Bladen voort, die aan den top ieder twee Bloemen, onder drie Lancetvormige Blaadjes, voortbrengen. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

(2) Hermannia *met Lancetvormige onverdeelde en drietandige Bladen, de Bloemtrossen over éene zyde.* II. *Trifurca.* Driepuntige.

De Afbeelding door VOLCKAMER gegeven, die hier wordt aangehaald, is ten opzigt van de Bladen aanmerkelyk van gedagte bepaaling verschillende, en het Gewas hadt hangende Goudgeele Bloemen. Thans wordt gezegd, dat de Bloemen blaauw zyn in deeze Soort.

(3) Hermannia *met Wigvormige gestreepte geplooide, Tandachtig uitgerande Bladen.* III. *Alnifolia.* Elsenbladige.

Dee-

342. R. *Lugdbat.* 347. Herm. Capensis Althææ folio. PET. *Gaz.* 53. T. 34. f. 2. Ketmia Afr. frutescens, Fol. mollibus et incanis. COMM. *Hort.* II. p. 157. T. 79.

(2) *Hermannia* Fol. lanceolatis integris tridentatisque, Racemis secundis. *Am. Acad.* VI. Afr. 24. Alth. Afr. frutescens, Flor. Aureis cochleatis pendulis minoribus. VOLCK. *Norimb.* T. p. 24.

(3) *Hermannia* Fol. Cuneiformibus lineatis, crenato-emarginatis. BERG. *Cap.* 166. Arbuscula Africana tricapsularis Ono-

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

Deeze bepaaling ftrookt weinig met Elzen-Bladen, welken COMMELYN daar aan toefchreef, zig verbeeldende, dat het die zy, welke TOURNEFORT van HERMANNUS ontvangen hadt en noemt het *Heefterachtige Hermannia* met langwerpige Zaagswys getande Bladen; doch van die Tandjes openbaart zig in de Afbeelding niets ter wereld. Hy zegt, dat de Bloemen ook fpiraal gedraaid en Zwavelgeel zyn. Thans wordt 'er van gezegd: de Bladen zyn geftreept; de Kelken klein; de Bloemen eerst wit, dan geelachtig.

IV. *Hyssopifolia.* Hyfopbladige.

(4) Hermannia *met ftomp Lancetvormige, effenrandige Bladen.*

Hier wordt de zelfde, van VOLCKAMER, aangehaald, als op de Tweede Soort, niettegenftaande derzelver Bladen naar die van Hyfop gelyken. Zy zyn breeder dan die van Lavendel, ftomp, van boven Zaagswyze getand: de Kelken gezwollen: de Bloemen hebben een zeer korten Zwavelkleurigen omgeboogen rand.

V. *Lavendulifolia.* Lavendelbladige.

(5) Hermannia *met ftomp Lancetvormige effenrandige Bladen.*

De

Ononidis vernæ fingulari folio. PLUK. *Mant.* 14. T. 139. f. 1. Ketmia Afr. Veficaria fruticans erecta. COMM. *Hort.* II. p. 155. T. 78.

(4) *Hermannia* Fol. lanceolatis obtufis ferratis. *H. Cliff.* 342. *Ups.* 195. R. *Lugdb.* 347. Alth. Afr. frutescens, Floribus Aureis &c. VOLCKAM. *Norimb.* T. p. 24.

(5) *Hermannia* Fol. lanceolatis, obtufis integerrimis. *H. Cliff.*

De ongetandheid der Bladen maakt het Kenmerk van deeze Soort, tot welke de Heefterachtige Hermannia van BOERHAAVE, met een ftomp Lavendel-Blad en kleine Goudkleurige Bloemen, is t'huis gebragt. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

(6) Hermannia *met fmalle Bladen en eenbloemige Steeltjes.* VI. *Linifolia.* Vlafchbladige.

Deeze is, als een nieuwe Soort, voorgefteld door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS.

(7) Hermannia *met drievoudige ongefteelde, geplooide, ftompe, Wollige Bladen.* VII. *Trifoliata.* Driebladige.

Die van BOERHAAVE met een langwerpig, Hartvormig, zagt, ruig Blad, wordt hier betrokken. Zy komt de Elsbladige naby: hebbende de drie Blaadjes ftomp, geplooid, Zaagswys' getand; de zydelingfen kleinst.

(8) Hermannia *met drievoudige, gefteelde, platte, ftomp ovaale Bladen.* VIII. *Triphylla.* Drievoudige.

De

Cliff. R. *Lugdb.* Herm. frutescens, Folio Lavend. latiore, Flore parvo Aureo. BOERH. *Lugdb.* I. p. 273. DILL. *Elth.* 179. T. 147. f. 176.

(6) *Hermannia* Fol. linearibus pedunculis unifloris. BURM. *Prodr.* 18.

(7) *Hermannia* Fol. ternatis, fesfilibus, plicatis retufis tomentofis. *Hort. Cliff.* 342. R. *Lugdb.* 347. Herm. frutescens Folio oblongo molli cordato hirfuto. BOERH. *Lugdb.* I. p. 273.

(8) *Hermannia* Fol. ternatis, petiolatis, planis obovatis. *Am. Acad.* VI. Afr. 25.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

De gesteeldheid der Bladen doet deeze meest van de Voorgaande verschillen. Zy heeft de Bloemblaadjes zo lang als de Bladen en de Bloemsteeltjes nog langer, vyfbloemig met Blikjes, zynde het geheele Gewas dun met Haairtjes bezet.

IX. *Grossulariifolia.* Kruisbeziebladige.

(9) Hermannia *met Lancetvormige, Vinswyz' verdeelde Bladen.*

Hier is die met stomp ovaale Bladen, spits ingesneeden en tweebloemige Steeltjes, uit den Leidsen Akademie-Tuin, t'huis gebragt. De *Hermannia pinnata*, die te vooren de negende Soort uitmaakte, is thans, wegens de Honigbakjes, in 't Geslagt van *Mahernia* geplaatst, en aldaar beschreeven (*).

MELOCHIA.

Het eenige verschil der Kenmerken, byna, tusschen dit en het voorgaande Geslagt; bestaat in de figuur der Bloemen, die hier niet scheefbladig noch gedraaid zyn.

Zes Soorten, meestendeels Heesterachtig, en uit de beide Indiën afkomstig, begrypt hetzelve, als volgt.

I. *Melochia pyramidata.* Spitsvrugtige.

(1) Melochia *met Kroonswyze Bloemen tegen over*

(9) *Hermannia* Fol. lanceolatis pinnatifidis. Herm. Fol. obovatis acute incisis, Pedunc. bifloris. R. *Lugdb.* 347.

(*) Zie myn voorg. STUK, bladz. 440.

(1) *Melochia* Flor. umbellatis, Capsulis pyramidatis pentagonis, angulis mucronatis; Foliis nudis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 829.

over de Bladen, Pieramidaale Zaadhuisjes met vyf spitse hoeken; de Bladen kaal. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Pentandria.*

Den ouden naam *Melochia*, die door ALPINUS aan een Egyptisch Kruid, eenigermaate naar Melde gelykende, en by de Egyptenaaren van zo veel gebruik in Warmoes of Vleeschsop, als hier de Beet en dergelyken, gegeven was, heeft onze Ridder verlevendigd in dit Geslagt, misschien wegens de Pieramidaale figuur der Zaadhuisjes van deeze Soort. Dezelve, nogthans, heeft op gelyke manier in de volgende plaats, die 'er weinig van verschilt, zynde door den Heer JACQUIN mooglyk voorgesteld onder den naam van *Melochia Domingensis*. Een dergelyke Heester van vier Voeten hoog, was hem, op Steenachtige plaatsen van 't Eiland Kurassau, menigvuldig voorgekomen. LINNÆUS stelt de woonplaats in Brasil.

(2) Melochia *met Kroontjes van Bloemen in de Oxelen, de Zaadhuisjes pieramidaal met vyf spitse hoeken: de Bladen Wollig.* II. *Tomentosa.* Wolbladige.

De

329. p, 451. *Veg.* XIII. p. 510. *H. Cliff.* 343. *Fl. Zeyl.* 245. LOEFL. *Itin.* 255. Melochia herbacea &c. BROWN. *Jam.* 276. Althæa Bras. frutescens. PLUK. *Alm.* 25. T. 131. f. 3. Melochia Dominicensis. JACQ. *Amer. Hist.* 193. *Hort.* T. 30.

(2) *Melochia* Flor. umbell. axillaribus, Capsulis pyramid. pentagonis, angulis mucronatis, Fol. tomentosis. Melochia frutescens &c BROWN *Jam.* 276. Abutilon herbaceum procumbens &c. SLOAN. *Jam.* 97. *Hist.* I. p. 220. T. 139. f. 1.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Vyfmannige.*

De Wolligheid der Bladen onderfcheidt voornaamelyk deeze Soort, welke door gedagten Heer, op verfcheide Westindifche Eilanden, en allerovervloedigst op St. Marten, is gevonden, een Heefter maakende, op Steenachtige opene Velden drie Voeten en op befchaduwde plaatfen zeven Voeten hoog. De Stengen zyn als Rys of Roeden: de Bladen Lancetvormig-ovaal, geplooid, gekarteld, Wollig: de Bloemfteeltjes Kroontjeswys', tegen over de Bladen: de Bloemen paarfch en vry groot.

III. *Depressa.* Platvrugtige.

(3) Melochia *met enkelde Bloemen en platte vyfhoekige Zaadhuisjes, die de hoeken ftomp en gehaai'rd hebben.*

Deeze Soort is door de platheid der Vrugten onderfcheiden. De *Amerikaanfche Abutilon* met Besfen-Bladen, een Vleefchkleurige Bloem en een vyfhoekige ruuwe Vrugt, is hier t'huis gebragt. 't Gewas wordt by de Havána gevonden.

IV. *Concatenata.* Rondvrugtige.

(4) Melochia *met digte end-Trosfen; de Zaadhuisjes rond en ongefteeld.*

Dit

(3) *Melochia* Flor. folitariis, Capfulis depresfis pentagonis, angulis obtufis ciliatis. Melochia erecta minor. BROWN. *Jam.* 276. Abutilon Amer. Ribefii foliis. HOUST. Ms. MILL. *Dict.* T. 3. f. 2.

(4) *Melochia* Racem. confertis terminalibus, Capfulis globofis fesfilibus. *Fl. Zeyl.* 247. Alcea Indica flosculis parvis. PLUK. *Alm.* 26. T. 9. f. 5. BURM. *Fl. Ind.* p. 143.

Dit is een overblyvend, glad, regtopſtaand Gewas, met zwiepige Takken. De Bladen zyn langwerpig ovaal, Zaagswys' getand, van onderen eenigszins gekwabd, geſteeld. Het geeft veele Trosſen uit, die van elkander afwyken. De Groeyplaats is in de beide Indiën.

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK. *Pentandria.*

(5) Melochia *met ongeſteelde Bloemhoofdjes en rondachtige Zaadhuisjes.*

V. *Corchorifolia.* Breedbladige.

Deeze is *Melochia met Corchorus-Bladen* van DILLENIUS genoemd, en uitheemſche Althéa, met langere Betonie-Bladen en zeer kleine Bloempjes van PLUKENET. Op Malabar noemt men ze *Tsjeru-Uren.* HERMANNUS noemtze Indiſche Malva met Aalbesſen Bladen. 't Gewas is Heeſterachtig, doch laag en wyd uitgeſpreid, met de Takken als Roedjes, de Bladen ſtomp Hartvormig, de Bloemen in ronde Hoofdjes vergaard, bleek paarſchachtig met een geelen Bodem.

(6) Melochia *met Bloemhoofdjes; de Bladen ovaal Eyrond getand; de Takken neerleggende.*

VI. *Supina.* Hurkende.

Een

(5) *Melochia* Flor. capitatis ſesſilibus Capſulis ſubrotundis. *Fl. Zeyl.* 246. Melochia Corchori folio. DILL. *Elth.* 221. T. 276. f. 217. Althæa peregrina &c. PLUK. *Alm.* 25. T. 44. f. 5. Tsjeru-Uren. *Hort. Mal.* IX. p. 143. T. 73. BURM. *Fl. Ind.* p. 143.

(6) *Melochia* Floribus capitatis, Foliis ovatis ſerratis Caulibus procumbentibus. Alcea ſupina puſilla &c. PLUK. *Alm.* 14. T. 132. f. 4.

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK. *Vyfmannige.*

Een klein Oostindisch Plantje, naar Oijevaars-Bek gelykende, maakt deeze Soort uit. Het heeft de Vrugten als Bolletjes op den top van de Steeltjes, hard van Dop. Nog twee Soorten, de eene op Java, de andere op Koromandel groeijende, zyn hier door den Heer N. L. BURMANNUS bygevoegd (*).

GERANIUM. Oijevaars-Bek.

Onder de Tienmannigen van deeze Klasse komt hier alleen dit Geslagt in aanmerking, waarvan de Bloem maar éénen Styl doch vyf Stempels heeft, en de Vrugt is vyfzaadig met een Snuit, waar van men den naam ontleend heeft.

Ongemeen uitgebreid is hetzelve, als bevattende meer dan zestig Soorten, die tot Onderdeelingen gebragt zyn, naar dat onder de Meeldraadjes meer of minder voorkomen, die geen Meelknopjes hebben, 't welk eene aanmerkelyke byzonderheid is van deeze Plantgewassen. Ik zal in 't vervolg daar van omstandiger moeten spreeken, merkende thans alleenlyk aan, dat de eerste Afdeeling, met *zeven vrugtbaare en Kroontjesdraagende Steeltjes*, alleen de Heesterachtigen bevat, welken altemaal Afrikaansche of van de Kaap en daaromstreeks afkomstig zyn, als volgt. Dezelven hebben de Kelken eenbladig.

(1) Oi-

(*) Melochia erecta & cordata. *Fl. Ind.* p. 143.

(1) Oijevaars - Bek *met driedeelige gekerfde Bladen, het middelstuk grootst; dubbelde Kroontjes; de Steng Vleezig Heester-achtig.* III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

Wegens de Schitterend hoogroode Kleur der Bloemen heeft deeze den bynaam. Het Surinaamse Geranium, met Bladen van Chelidonia, door TILLIUS dus genoemd, wordt hier t'huis gebragt. I. *Geranium fulgidum.* Schitterende.

(2) Oijevaars - Bek *met Nierachtig ronde, Wollige, gekartelde, byna onverdeelde Bladen; de Steng Heesterachtig.* II. *Inquinans.* Besmettende.

Het Loof van deeze Soort, met de Vingeren aangeraakt zynde, besmet die als met Yzer-roest, waar van zy den bynaam heeft. De Bladen zyn eenigermaate Hartvormig en naar die van de Malva gelykende; des het onder de Afrikaanse Geraniums met Kaasjes - Bladen, die

(1) *Geranium* Cal. monophyllis, Fol. tripartitis incisis, intermediâ majore; Umbellis geminis, Caule fruticoso Carnoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 832. p. 452. *Veg.* XIII. p. 510. *Vir. Cliff.* 67. *H. Cliff.* 498. R. *Lugdbat.* 353. BURM. *Ger.* 52. Geran. Afric. Folio Alceæ. DILL. *Elth.* 156. T. 130. f. 137. Ger. Sur. Chelid. folio. TILL. *Pis.* 68. T. 26.

(2) *Geranium* Cal. mon. Fol. orbic. Renif. tomentosis crenatis integris, Caule fruticoso. *H. Ups.* 195. BURM. *Ger.* 46. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. Ger. Afr. arbor. Malvæ folio pingui. DILL. *Elth.* 151. T. 125. f. 152. Ger. Afr. arbor. Malvæ folio plano lucido, Fl. eleganti Kermesino. MART. *Cent.* 3. f. 3.

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK.

die in deeze Vettig zyn, betrokken wordt. Het heeft fchoon Karmozyn-roode Bloemen.

III. *Hybridum.* Bafterde.

(3) Oijevaars-Bek *met rondachtige gladde gekerfde onverdeelde Bladen, de Steng Heefterachtig.*

Als eene Verfcheidenheid van de Tweede Soort is deeze door DILLENIUS voorgefteld. LINNÆUS verbeeldt zig, dat zy uit die en de volgende gefprooten zy, 't welk een aanmerkelyke waarfchynlykheid heeft, alzo dezelve zig als middelflagtig tusfchen beiden vertoont.

IV. *Acetofum.* Zuurbladig.

(4) Oijevaars-Bek *met ovaalachtige Vleezige gekerfde Bladen, de Steng flap Heefterachtig.*

Deeze heeft de Bladen altemaal dik, Zeegroen, en van Smaak als Zuuring. Zy zyn gefteeld en van figuur byna als een Schilders Palet. De Bloemen, aan Kroontjes op de toppen der Takken voortkomende, beftaan uit vyf fmalle Blaadjes, van aanmerkelyke grootte.

(5) Oije-

(3) *Geranium* Cal. mon. Fol. fuborbiculatis, crenatis, glabris, integris, Caule fruticofo. *Mant.* 97. Ger. Afr. arborescens, Malvæ folio pingui, varietas. DILL. *Elth.* 152. T. 125. f. 152.

(4) *Geranium* Cal. mon. Fol. glabris obovatis, carnofis, crenatis; Caule fruticofo laxo. BURM. *Ger.* 47. Ger. Afr. frutescens, Folio crasfo & glauco, Acetofæ fapore. COMM. *Præl.* p. 54. T. 4.

(5) Oijevaars-Bek *met Vlinderachtige Bloemen, die de Vleugels en Kiel klein hebben: de Bladen Hoekig, de Steng Heesterachtig.*

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

V. *Papilionaceum.* Vlinderbloemige.

Deeze behoort mede onder de Boomachtige Afrikaansche Oijevaars-Bekken met Kaasjes-Bladen, welke hier gespitst zyn. De drie onderste Bloemblaadjes zyn korter dan de Slippen van den Kelk; de bovensten stomp. Deeze bloeit vroeg in 't Voorjaar.

(6) Oijevaars-Bek *met Wigvormige geplooide, ruuwe, aan 't end Zaagswys getande Bladen; de Steng Heesterachtig.*

VI. *Hermannifolium.* Wigbladige.

Dit is een regtopstaande Heester met Wellige Takjes, de Bladen Wigvormig, geplooid, aan de punt getand, onverdeeld en zeer ruuw hebbende, de Bloemen rood. By BERGIUS vindt men deeze, zo wel als de volgende, beschreeven.

(7) Oijevaars-Bek *met Nierachtige, gekrulde,*

VII. *Crispum.* Gekrulde.

(5) *Geranium* Cal. mon. Cor. Papilionaceis, Alis Carinaque minutis, Fol. angulatis, Caule fruticoso. *H. Cliff.* &c &c. Ger. Afr. arb. Fl. veluti dipetalo, eleganter variegato. DILL. *Elth.* 154. T. 128. f. 155. Ger. Afr. arborescens, Malvæ folio mucronato. MART. *Cent.* 15. T. 15.

(6) *Geranium* Cal. mon. Fol. Cuneiformibus plicatis scabris, superne serratis, Caule Fruticoso. BERG. *Cap.* 177. *Mant.* 569.

(7) *Geranium* Cal. mon. Fol. Reniformibus crispis scabris, Caule Fruticoso. *Mant.* 257. BERG. *Cap.* 176.

de, ruuwe Bladen, de Steng Heesterachtig.

Deeze is een ſtyve Heeſter, die de Bladen klein, gekruld, vyfkwabbig, van onderen zeer ruuw heeft, met een zeer ſterken Reuk van Meliſſe; de Bloemen Violet, meeſtal twee op een Steeltje.

VIII. *Scabrum.* Ruuwe.

(8) Oijevaars-Bek *met Wigvormige ruuwe Bladen, in veele Slippen verdeeld; de Steng Heeſterachtig.*

Hier van is, gelyk van eenige anderen, door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, in zyn uitmuntende Verhandeling over de Geraniums, een fraaije Afbeelding gegeven. De Bladen gelyken naar die der Anemonen; de Bloemen zyn rood.

IX. *Betulinum.* Berkbladige.

(9) Oijevaars-Bek *met Eyronde ongelyk getande vlakke Bladen, de Steng Heeſterachtig.*

De oude Hoogleeraar J. BURMANNUS heeft zeer goede Afbeeldingen aan 't licht gebragt

(8) *Geranium* Cal. mon. Fol. Cuneiformibus multifido-laciniatis ſcabris, Caule Fruticoſo. *Am. Acad.* IV. p. 281. BURM. *Ger.* 39. f. 39.

(9) *Geranium* Cal. mon. Fol. ovatis inæqualiter ſerratis, planis, Caule fruticoſo. Ger. Fruteſcens, folio ſubrotundo & lato dentato. BURM. *Afr.* 92. T. 33. f. 1, 2. Ger. Betulæ folio Afr. RAJ. *Suppl.* 513. BERG. *Cap.* 175. PLUK. *Mant.* 90. T. 415. f. 3.

bragt van deeze Soort, tot welke zo wel die met kleinere rondachtige, als met grootere breede Bladen, onder den bynaam van *Berke-bladige* is t'huis gebragt, welken BERGIUS daar aan gegeven hadt. 't Gewas heeft een Houtige Steng en dergelyke Takken met een ruuwe Schors en is in Vrugtmaaking met de Geraniums overeenkomstig. De Bloemen zyn paarsch of roodachtig.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(10) Oijevaars-Bek *met Huikvormige getande Bladen, de Steng Heesterachtig.*

X. *Cucullatum.* Huikbladige.

De Bladen van deeze Soort, naar die van Heemstwortel gelykende, zyn opwaards Huikswyze famengevouwen, waar van zy den bynaam heeft RIVINUS noemtze de *Grootste Afrikaansche Oijevaars-Bek.* By den Voet des Tafelbergs, aan de Kaap, groeit zy, zo HERMANNUS aanmerkt, met een ronde, ruige Steng, van drie Voeten en hooger, zynde dikwils van den Grond af in Takken verdeeld. Of nu SEBA niet mis hebbe gehad, met 'er den naam aan te geeven van Ceylonsche Oijevaars-Bekken, heeft weinig twyfeling. 't Ge-

(10) *Geranium* Cal. mon. Fol. cucullatis dentatis, Caule Fruticoso. BURM. *Ger.* 42. Ger. Afr. Arboresc. Fol. cucullatis. DILL. *Elth.* 155. T. 129. f. 156. Ger. Afr. Arb. Ibisci folio. HERM. *Lugdb.* 274. T. 275. SEB. *Kab.* I. T. 26. f. 2. MART. *Cent.* 28. T. 28. *Mant.* 432. BERG. *Cap.* 174. Geranium Afric. maximum. RIV. *Pentap.* 98.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Gewas is hier, by de Liefhebbers van uitheemsche Planten, zeer gemeen, en laat zig van Zaad, Stek en Afzetzels ligt vermenigvuldigen. De fraaiheid bestaat in de schoonrood gestreepte Bloemen en in de sterke Reuk der Bladen, naar dien van den Carlina Wortel trekkende. De Bladen hebben een Kruiderigen Smaak, met eenige Lymerigheid. HERMANNUS hadt dezelven, een weinig gedroogd zynde, niet zonder vrugt doen mengen onder de Kruiden tot verzagtende Klysteeren, tegen Kolyk, Graveel, den Steen, Opstoppingen van het Wateren, enz.

XI. *Carnosum.* Vleezige.

(11) Oijevaars-Bek *met de Heesteracht̄ige Steng Vleezig geknobbeld, de Bladen Vinswyze verdeeld, de Bloemblaadjes zeer smal.*

Deeze is, door den beroemden DILLENIUS, onder den naam van *Vleezige Afrikaansche Geranium*, met smalle witachtige Bloemblaadjes, in Afbeelding gebragt.

XII. *Gibbosum.* Knobbelige.

(12) Oijevaars-Bek *met de Heesterachtige Steng Vleezig geknobbeld, de Bladen eenigermaate gevind.*

De

(11) *Geranium* Cal mon. Caule Fruticoso Articulis carnoso-gibbosis, Fol. pinnatifidis, Petalis linearibus. *Am. Acad.* IV. p. 281. Ger. Afr Carnosum &c. DILL. *Elth.* 153. T. 127. f. 154.

(12) *Geranium* Cal. mon. Caule Fruticoso Geniculis carnosis gibbosis, Fol. subpinnatis. BURM. *Ger.* 50. Fol. duplicato-pinnatifidis. *H. Ups.* 345. R. *Lugdb.* 354. Fol. lobato-pinnati-

De Bladen, naar die der Akeleijen gelykende, onderscheiden deeze Soort meer, zo 't my toeschynt, dan de Knobbeligheid der Stengen of Takjes, die by HERMANNUS gezegd worden Houtig te zyn, en de Hoogleeraar J. BURMANNUS oordeelde dezelve te verschillen van zyn Ed. afgebeelde, welke niettemin thans tot deeze Soort betrokken wordt. De eigenschap, van een ongemeenen zoeten Reuk, geduurende de geheele Nagt, uit te geeven, maakt dit Gewas zeer aanmerkelyk, dat aan de Kaap, nevens de Beekjes, aan den voet der Bergen, als ook in de spleeten van Rotsen, dikwils ter hoogte van vier of vyf Voeten groeit.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(13) Oijevaars-Bek *met vyfkwabbige, effenrandige, gladde, byna Schildvormige Bladen, de Steng Heesterachtig.* XIII. *Peltatum.* Schildbladige.

Deeze Plant, in 't voorste deezer Eeuw uit Zaad geteeld in de Amsterdamsche Kruidtuin, is een Rankgewas, welks onderste Bladen naar die van 't Mans-Oor Kruid gelyken, de boven-

tifidis. *Ibid.* Geran. Fol. Aquilegiæ. RIV. *Pentap.* 100. Ger. Afr. noctu olens, tuberosum & nodosum, Aquilegiæ foliis. HERM. *Lugdb.* 284. T. 285. STISS. *Bot.* III. T. 111. Pelargonium Fol. multifidis, Rad. crassâ bulbosâ. BURM. *Afr.* T. 37. f. 2.

(13) *Geranium* Cal. mon. Fol. quinquelobis integerrimis, glabris, peltatis, Caule Fruticoso. *H. Cliff.* 345. R. *Lugdb.* 352. BURM. *Ger.* 48. MILL. *Dict.* T. 140. Geranium Africanum Fol. infer. Asari &c. COMM. *Præl.* 52. T. 1.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

venſten diep ingeſneeden en Schildvormg zyn als die van het Luiskruid, allen de Smaak van Zuuring hebbende. De Bloemen zyn groot en Vleeſchkleurig rood.

XIV. *Zonale.* Zoombladige.

(14) Oijevaars-Bek *met Hartvormig ronde, ingeſneeden Bladen, die gezoomd zyn, de Steng Heeſterachtig.*

Deeze, op gelyke manier geteeld, heeft een dikke groene Steng, van drie of vier Voeten hoog, welke van den Grond af Takken uitgeeft, met ruige, ronde, aan den rand gekerfde Bladen, die breed gezoomd zyn. De Bloemen komen in Kroontjes voort, van dergelyke Kleur als in de voorgaande Soort.

XV. *Vitifolium.* Wyngaardbladige.

(15) Oijevaars-Bek *met opklimmende, gekwabde, Wollige Bladen; de Bloemen rond getropt; de Steng Heeſterachtig.*

Deeze *Boomachtige Afrikaanſche*, zogenaamd, heeft als Wyngaardbladen en den Reuk van Meliſſe. Zy is door DILLENIUS afgebeeld.

(16) Oi-

(14) *Geranium* Cal. mon. Fol. Cordato-orbiculatis inciſis zonâ notatis, Caule Fruticoſo *H. Ups.* 196. BURM. *Ger.* 43. Ger. Afr. Arborescens, Alchemillæ hirſuto folio, Floribus rubicundis. COMM. *Præl.* 51. T. 1.

(15) *Geranium* Cal. mon. Fol. adscendentibus lobatis pubescentibus, Caule Fruticoſo. *H. Ups.* 196. BURM. *Ger.* 40. Geranium Afric. Arborescens, Vitis folio, odore Meliſſæ. DILL. *Elth.* 152. T. 126. f. 153.

(16) Oijevaars Bek *met gekwabde, gegolfde, Haairige Bladen, de Steng Heesterachtig uitgespreid.* III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. XVI. *Capitatum.* Getropte.

Men vindt deeze, onder den naam van Afrikaansche Geranium, die Heesterachtig is, met ingesneeden welriekende Malva-Bladen, door HERMANNUS afgebeeld; die aanmerkt, dat het Gewas nederhurkende Takken uitgeeft, met knobbelige Knietjes, ter langte van een Elle; hebbende de Bloemen als in Hoofdjes of Kroontjes, met Blaadjes daar onder, vergaard. Een goede Afbeelding is hier van by RIVINUS.

(17) Oijevaars-Bek *met Hartvormige, gekwabde, gekartelde, gladde, aan den rand gehaairde Bladen; de Steng Heesterachtig.* XVII. *Tabulare.* Vlakbladige.

Deeze Soort, door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, in zyn Ed. bovengemelde Vertoog over de Geraniums, ook in Afbeelding gebragt, heeft leggende Steelen, die ruuw en Ste-

(16) *Geranium* Cal. mon. Fol. lobatis, undatis, villosis, Floribus Capitatis, Caule Fruticoso diffuso. *H. Ups.* 196. BURM *Ger.* 41. Ger. Afr Frutescens Malvæ folio &c. HERM. *Lugdb.* T. 278. RIV. *Pent.* 99.

(17) *Geranium* Cal. mon. Fol. cordatis, sublobatis, crenato-dentatis, glabris, subciliatis; Caule Fruticoso. BURM. *Ger.* T. 1. f. 44 Ger. Afric. Hederæ Arboreæ folio, Flore purpureo. RAJ. *Suppl.* 514. & Ger. Afr. Floribus rubellis &c. *Ibidem.*

III. AFDEEL XIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* ftekelig zyn; Nierachtig Hartvormige Bladen, in 't midden paarfchagtig, en zeer lange Bloemfteelen met paarfche Bloemen. RAY hadt een Afrikaanfche Oijevaars Bek, met Klim-op Bladen, voorgefteld, welke hier toe betrokken wordt.

XVIII. *Cotyledonis.* Genavelde. (18) Oijevaars-Bek *met Hartvormig ronde, Schildwyze, Huikvormige, gekartelde, Wollig ruige Bladen.*

Deeze Soort bevondt zig aan de Kaap, gelyk alle de voorgaande.

Onder de Veelmannigen, in deeze Klasfe, komt hier in aanmerking het Geflagt van

MALACHRA.

Waar van de byzondere Kenmerken beftaan in een gemeenen bladerigen, veelbloemigen, grooten Kelk; veele Stylen, en vyf eenzaadige Korreltjes tot een Vrugt te hebben.

Twee Soorten, thans van het Geflagt van *Sida* afgezonderd, komen 'er in voor, als volgt.

I. *Malachra capitata.* Getropte. (1) Malachra *met gefteelde driebladige Hoofdjes van zeven Bloemen.*

On-

(18) *Geranium* Cal. mon. Fol. Cordato-orbicul. peltatis, cucullatis, crenatis pubescentibus. *Mant.* 569.

(1) *Malachra* Capitulis pedunculatis triphyllis feptemfloris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1266. p. 458. *Veg.* XIII. p. 518. Sida Ca-

Onder deeze bepaaling is 'er een befchryving en afbeelding van gegeven, in de Verhandelingen der Akademie van Upfal op 't jaar 1743, door den Ridder, die hier toe betrekt de *Ruige regtopſtaande Sida* van BROWNE, met Hartvormig gehoekte, gekwabde, ſtomp getande Bladen, gebladerde Hoofdjes, op ſtevige Steeltjes uit de Oxels voortkomende: als ook de *Groote ruuwe Water-Malva* van SLOANE, naar de Tuin-Stokroozen gelykende, met een kleinere witte Bloem en ſtekelig Zaad. Deeze groeit, overvloedig, in ſtaande Wateren en Moerasſen, op 't Eiland Jamaika en de Karibes. Hier mede komt de *Heeſterachtige ruige Malva*, met geele Bloempjes tot een Hoofdje vergaard, die in de Europiſche Hoven thans vry gemeen is, overeen. Dezelve draagt zeven Bloempjes in een driebladig Omwindzel tot een Hoofdje vergaard.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

(2) Malachra *met geſteelde vyfbladige veelbloemige Hoofdjes en Palmswys' verdeelde Bladen.*

II. *Malachra Radiata.* Geſtraalde.

Dee-

Capitulis &c. *Sp. Plant.* II. p. 965. LINN. *Act. Ups.* 1743. p. 137. T. 2. Sida hirta asſurgens &c. BROWN. *Jam.* 281. Malva Caule erecto hispido. R. *Lugdb.* 357. Malva frutescens hirſuta. PLUM. *Ic.* 169. f. 1. Malva aspera major Aquatica &c. SLOAN. *Jam.* 96. *Hiſt.* I. p. 217. RAJ. *Suppl.* 350.

(2) *Malachra* Capitulis pedunculatis pentaphyllis multifloris, Foliis palmatis. †. Alcea hirſutisſima frutescens. PLUM. *Ic.* 10. T. 19.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

Deeze bepaaling onderscheidt het Gewas, dat PLUMIER in de Westindiën ontdekt en onder den naam van uitermaate ruige *Heesterachtige Alcea* in Afbeelding gebragt heeft. Het groeit 'er ook in Moerasfen, en wordt, in de Hoven overgebragt zynde, zo rank en teder, dat het grootelyks naar de voorgaande Soort gelyke, zo de Hoogleeraar J. BURMANNUS aanmerkt. LINNÆUS hadt hetzelve niet gezien.

In het Geslagt van *Malva* komen twee Soorten voor, die Heesterachtig zyn, doch ik zal die van de anderen niet afzonderen; des ik overgaa tot dat van

LAVATERA.

't Welk met de Malva en Althéa gemeen heeft een dubbelen Kelk en veel Zaadkorrels tot een Rondzeltje samengehoopt, die een enkeld Zaad bevatten; verschillende alleen van dezelven, doordien de buitenste Kelk niet driebladig, gelyk in de Malva's, noch, gelyk in de Althéa's in negenen, maar in drieën verdeeld is.

Dit Geslagt bevat zes Soorten, die Heester- of Boomachtig zyn, als volgt.

I. *Lavatera Arborea.* Italiaansche.

(1) Lavatera *die Boomachtig is, met zevenhoekige, Wollige, geplooide Bladen, en getropte eenbloemige Steeltjes in de Oxelen.*

Dee-

(1) *Lavatera* Caule Arboreo, Fol. septangularibus tomento-

Deeze, *Boomachtige Malva*, de Venetiaansche genaamd, met een kleine Bloem, die blaauw is, getyteld by BAUHINUS, bereikt somtyds de hoogte van agt of tien Ellen, dat meer dan twintig Voeten zoude zyn, volgens CAMERARIUS, die dezelve, aan den Weg van Pisa naar Livorno, somtyds gevonden hadt. Dezelve heeft een regten Stam, van een Arm dik, zonder Takken, die boven uitschieten, met gladde groene Bladen, grooter dan die van de Wilde Malva. In de Tuinen valt zy kleiner, en is aldaar een tweejaarig Gewas, dat in de middelste deelen van Europa 's Winters in huis moet staan.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

(2) Lavatera *die Boomachtig is, met zevenhoekige spitse, gekartelde, geplooide, Wollige Bladen, en Bloemtrossen aan 't end der Takken.*

II. *Lavatera micans.* Glinmende.

De Bladen zyn met Zwavelgeele Stipjes, die in de Zonneschyn glinsteren, besprengd, 't welk den bynaam geeft aan deeze Soort, de *Spaan-*

tosis plicatis; Pedunculis confertis unifloris Axillaribus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 842. p. 461. *Veg.* XIII. p. 521. *H. Ups.* 202. *H. Cliff.* 348. R. *Lugdb.* 355. Malva Arborea Veneta dicta, parvo Flore C. B. *Pin.* 315. Malva Arborescens. DOD. *Pempt.* 653. CAMER. *Hort. Med.* p. 95.

(2) *Lavatera* Caule Arboreo, Fol. septangularibus acutis, crenatis, plicatis tomentosis, Racemis terminalibus. R. *Lugdb.* 356. Malva Fol. mollibus undulatis &c. MOR. *Hist.* I. p. 523. S. 5. T. 17. f. 9. Malva Hispanica. MOR. *Prael.* 285.

III. AFDEEL XIII. HOOFDSTUK.

Spaansche Malva genaamd by MORISON, alzo zy in Spanje en Portugal natuurlyk groeit.

III. *Olbia.* Provençaalsche.

(3) Lavatera *die Heesterachtig is, met vyfkwabbige Piekswyze Bladen en enkelde Bloemen.*

Deeze Soort voert hier den bynaam van *Olbia*, om dat LOBEL 'er de Woonplaats te Olbia in Provence aan toefchryft (*). Hy zelf zegt, dat zy aan den Zeekant van Provence, by de Hierifche Eilanden, gevonden worde; alwaar zy zo weeldig en zo hoog groeit, dat men 'er Haagen en befchutzels der Tuinen van maakt: gelykende naar een Wilg, met een dikken vasten Stam, en bykans van Boomachtige Geftalte, hebbende Bloemen als die van de gewoone Althéa, zo ook het Zaad. By zyne Afbeelding is gevoegd die van de *Heesterachtige Althéa* van CLUSIUS, welke, volgens 't oordeel van dien Kruidkenner, aanmerkelyk daar van verschilt, maakende de volgende Soort uit.

(4) La-

(3) *Lavatera* Caule Fruticofo, Fol. quinquelobo - haftatis, Floribus folitariis. *H. Ups.* 202. —— Laciniâ media productiore. *H. Cliff.* 348. *R. Lugdb.* 355. Althæa frutescens Folio acuto parvo flore. C. B. *Pin.* 316. —— Folio acute virente, molli, Flore fpeciofo. PLUK. *Phyt.* 8. f. 1. Alth. Arborea Olbiæ in Gallo Provinciâ LOB. *Ic.* 653.

(*) Door dit *Olbia* bedoelt LOBEL geen Eiland van Provence, gelyk onze Ridder zig verbeeld heeft, maar de Stad *Hieres*, omftreeks welke in Toulon dit Gewas zeer gemeen is, zo PENA en LOBEL fchryven, zegt GARIDEL. *Plant. d'Aix.* p. 26.

(4) Lavatera *die Heesterachtig is, met de Bladen byna driekwabbig Hartvormig rond, gekarteld, Hartvormige Stoppeltjes, en eenbloemige vergaarde Bloemsteeltjes.* III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. IV. *Triloba.* Spaansche.

Dit is, volgens den Ridder, een Wollig Plantgewas, geheel bezet met kleine Lymgeevende Haairtjes, en andere grootere, die aan de tippen Sterswyze verdeeld zyn, daar onder gemengd. Drie of vier eenbloemige Steeltjes komen uit de Oxels der Bladen voort. Het heeft groote Paarschachtige Bloemen en de binnenste Kelk is in de Vrugt eens zo lang. Volgens PLUKENETIUS heeft het een Zeepachtigen Reuk, en de Groeyplaats is, volgens CLUSIUS, in Spanje.

(5) Lavatera *die Heesterachtig is, met zevenhoekige geplooide, Wollige Bladen en endelingse Bloemtrossen.* V. *Lusitanica.* Portugaalsche.

Hier wordt een Portugaalsche, van TOURNE-

(4) *Lavatera* Caule Fruticoso, Fol. subcordatis, subtrilobis, rotundatis crenatis, Stipulis cordatis, Pedunculis unifloris aggregatis. R. *Lugdb.* 355 Malva Fol. subcordatis trilobis &c. *H. Cliff.* 347. Alth. Frut. folio rotundiore incano. C. B. *Pin.* 316. Althæa fruticans Hispanica, Aceris Monspesf. incanis foliis. PLUK. *Alm.* 24. T. 8. f. 3. Alth. Frutex. CLUS. *Hisp.* 90. T. p. 91.

(5) *Lavatera* Caule Fruticoso, Fol. septangularibus tomentosis plicatis, Racemis terminalibus. R. *Lugdb.* 355. Alth. frutesc. Lusitanica, Folio ampliore minus incano. TOURNF. *Inst.* 97.

III. AFDEEL. XIII. HOOFD STUK.

NEFORT gevonden, die men ook aan de Kaap der Goede Hope zou aantreffen, bedoeld. Hy geeft 'er een grooter Blad, dat minder grys is, dan in anderen, die door hem gemeld zyn, aan.

VI. *Americana.* Westindische.

(6) Lavatera *die Heesterachtig is, met onverdeelde Hartvormige spitse gekartelde Wollige Bladen, en enkelde eenbloemige Bloemsteeltjes.*

Deeze, op Jamaika groeijende, is geheel Wollig en komt met de bepaaling overeen. De buitenste Kelk is grootst, en bestaat uit Hartvormige, samengegroeide, een weinig Wollige Blaadjes. De drie andere Soorten van dit Geslagt spaar ik tot de beschryving der Kruiden.

URENA.

Een Bloem die den buitensten Kelk in vyven gedeeld heeft, met een enkelen Styl; het Zaadhuisje Stekelig, uit vyf Korreltjes, in 't ronde geplaatst, die ieder een enkel Zaad inhouden, bestaande, onderscheidt dit Geslagt van dat der Malva's, Althæa's en van het naastvoorgaande.

Vier Soorten, altemaal uit de Indiën afkomstig, zyn daar in thans opgetekend, als volgt.

(1) Ure-

(6) *Lavatera* Caule Fruticoso, Fol. cordatis indivisis crenatis acuminatis tomentosis, Pedunculis solitariis unifloris. *Am. Acad.* V. p. 400.

(1) Urena *met Hoekige Bladen.*

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. I. *Urena lobata.* Gekwabde.

De geleerde BREYN hadt een fraaije Afbeelding gegeven van dit Gewas, waar van eenige Takjes uit Oostindie aan zynen Neef gezonden waren. Het hadt, zo hy oordeelde, wegens het Loof de gedaante van Xanthium, en de Vrugten deeden 't zelve gelyken naar een Soort van Klaver. DILLENIUS heeft hetzelve nader, onder de Planten van den Elthamſchen Tuin, levendig afgebeeld, en het komt in de Malabaarſche Kruidhof voor, onder den naam van *Uren*, waar van de Geſlagtnaam is geſmeed. RUMPHIUS noemt het Klisſe-Kruid, om dat de Vrugten eenigermaate naar de Klisſen gelyken of liever naar die van ons Kleefkruid (*Aparine*;) kleevende zo vast aan de Kleederen, ja zelfs aan de bloote Handen, dat menze 'er naauwlyks af kan krygen. Het valt ook op Ceylon, hebbende kleine Roosachtige Bloempjes, en groeit overal als een Heeſterachtig Onkruid, waar van de Wortels gehouden worden voor een Middel tegen den Venynigſten Slangenbeet.

(2) Ure-

(1) *Urena* Foliis angulatis. *Syst. Nat.* XII. *Gen.* 844. p. 462. *Veg.* XIII. p. 521. *H. Cliff.* 348. *Ups.* 200. *Fl. Zeyl.* 256. R. *Lugdb.* 358. Urena Sinica Xanthii facie. DILL. *Elth.* 340. T. 319. f. 412. Trifolio affinis Indica Xanthii facie. BREYN. *Cent.* 82. T. 35. Lappago Ambonica. RUMPH. *Amb.* VI. p. 59. T. 25. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 149.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

(2) Urena *met gepalmde Bladen, die stomp zyn uitgehoekt.*

II. *Urena sinuata.* Uitgehoekte.

De uitsnyding der Bladen, die het byzonder Kenmerk van deeze Soort uitmaakt, is aanmerkelyk verschillende in dit Gewas, 't welk de ondersten byna als de Vingers van een Hand verdeeld heeft en veel breeder dan de bovensten, gelyk blykt uit de Afbeelding van den ouden Hoogleeraar BURMANNUS, en uit de beschryving van den jongen Heer, die aanmerkt, dat men hetzelve, in 't Maleitsch, volgens 't Berigt van den Heer PRYON, *Populoan* noemt. De voorgaande Soort heeft een Klierachtig Gaatje, van onderen, in de drie middelste Ribben der Bladen, doch deeze heeft hetzelve maar in ééne Rib.

III. *Typhalea.* Ovaale.

(3) Urena *met ovaale Bladen, de Huisjes omgekromd drietandig.*

De gedagte eigenschap der aankleeving van de Zaadhuisjes, welke hier drietandig zyn, aan de Kleederen, heeft ook in dit Gewas plaats, 't welk in de Westindiën is waargeno-

(2) *Urena* Fol. sinuato-palmatis, sinubuis obtusis. *Fl. Zeyl.* 257. Alcea Indica frutescens, Fol. in lacinias varie divisis. PLUK. *Alm.* 15. T. 74. f. 1. & T. 5. f. 3. Malvinda Fol. inferioribus multifidis &c. BURM. *Zeyl.* 150. T. 69. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 149.

(3) *Urena* Fol. ellipticis, Capsulis recurvato-tridentatis. *Mant.* 258. Urena Fruticulosa, Foliis serratis oblongis, Floribus conglobatis &c. BROWN. *Jam.* 281. Malva Scabiosæ folio &c. BARR. *Æquin.* 73.

nomen, zynde wegens de lange Bloemſteeltjes aan 't end der Takken merkwaardig. III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK.

(4) Urena *met langwerpige uitgehoekte, gekartelde Bladen en leggende Steelen.* IV. *Procumbens.* Hurkende.

Deeze, op Heuvelen in China waargenomen door den Heer OSBECK, heeft Heeſterachtige, zeer Takkige, op den Grond leggende Stengen; de Bladen van grootte als die der Orégo, zyn Hartvormig, niet gekwabd, effen, ſcherp getand, en de Bloemen grooter dan de Bladen.

GOSSYPIUM. Katoenboom.

Dit Geſlagt heeft ook een dubbelen Kelk, waar van de buitenſte in drieën gedeeld is; het Zaadhuisje vierhokkig, waar in de Zaaden met Wol omwonden zyn: de Bloem is Roosachtig, beſtaande uit vyf Blaadjes, die rondom het Vrugtbeginzel zyn ſamengegroeid, voorts de Kenmerken hebbende van deeze Klasſe.

Men kent 'er vyf Soorten van, die altemaal in de Indiën huisvesten, als volgt.

(1) Katoenboom *met vyfkwabbige Bladen, van onderen ongeklierd, de Steng Kruidig.* I. *Gosſypium Herbaceum.* Laage.

Dit

(4) *Urena* Fol. oblongis ſinuatis ſerratis, Caule procumbente. Ur. Fol. haſtato-ſubcordatis &c. *Sp. Plant.* II. p. 975.

(1) *Goſſypium* Fol. quinquelobis, ſubtus eglanduloſis, Caule Her-

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

Dit Gewas is laag en Kruidig in vergelyking met de volgende Soort, en kruipt, als 't ware, somtyds langs den Grond. Het wordt gemeenlyk *Katoen* genoemd, in 't Italiaansch *Bombagia* of *Cotone*, in 't Spaansch *Algodon*, in 't Fransch *Coton*, in 't Engelsch *Cotton*. Buiten twyfel heeft het zyn afkomst uit Arabie of Persie, zynde van daar op de Eilanden in de Middellandsche Zee, als ook in Italie en elders, ja tot in Amerika, overgebragt en door Zaad vermenigvuldigd. THEOPHRASTUS, immers, maakt gewag van Woldraagende Boomen van *Tylus*, een Eiland dat in de Persische Inham zoude gelegen hebben, en PLINIUS zegt, dat Opper-Egypte, naar den kant van Arabie, een Heester voortbragt, van sommigen *Gossypion*, van anderen *Xylon* geheten, welke, in eene Vrugt als eene Noot, Wol uitleverde, daar men Stoffen van maakte, die van de Priesters en Luiden van hoogen Staat zeer bemind werden. ALPINUS verhaalt, dat van de Wol der Katoenboomen, in Egypte *Cotnem Segjar* genaamd, een zeer fyn Lywaat geweven werdt, dat men in Arabie *Sessa* noemde. Hierom is 't bedenkelyk, of de Ko-

Herbaceo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 845. p. 462. *Veg.* XIII. p. 522. *Hort. Ups.* 203. *M. Med.* 341. Gosf. Caule decumbente. *H. Cliff.* 350. R. *Lugdb.* 359. Gosf frutescens Semine albo. C. B. *Pin.* 430. Gossypium CAM. *Epit.* 203. RUMPH. *Amb.* IV. p. 33. T. 12. DOD. *Pempt.* 64. LOB. *Ic.* 650. Xylon. TOURNF. *Inst.* 101.

Koninglyke Gewaaden, waar mede Joseph door Pharao werdt omhangen, als ook de Stoffen, die men tot den opschik des Tabernakels gebruikte, *Fyn Linnen* in de Nederduitsche Vertaaling genaamd, (alwaar men 't Hebreeuwsche woord *Schesch* heeft, in 't Grieksch *Byssus* overgebragt,) wel iets anders dan Katoenen zyn geweest. Het weeven van Linnen was evenwel ook bekend in de Oostersche Landen, zo wel als het Vlasch, dat de Hebreen *Pischtha* noemden, maar 't Chaldeeuwsch *Kethan* schynt afkomstig te zyn van 't Arabisch woord *Coton* of *Cotoun*, 't welk de oirsprong is van de hedendaagsche benaaming. Dat woord, niettemin, is slegts van Draaden, Touw, Garen of Lint, gemaakt, en dus zou *Coton* onder de Oostersche Volken van een dergelyke algemeene betekenis kunnen zyn geweest, als men hedendaags van Katoene Lywaaten spreekt.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

De Duitschers noemen het Katoen *Boomwol*, om hetzelve dus van de Beesten-Wolle te onderscheiden. Deze benaaming schynt niet zeer eigen, wanneer men op de gestalte van de gewoone Katoen-Plant ziet, die in de gezegde Landen maar drie of vier Voeten hoog groeit. Dezelve is op de Vaste Kust, in Indostan en Bengale, zeer gemeen, doch allermeest op Koromandel, wordende overal Jaarlyks gezaaid. Dus levert dit Gewas die ver-

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

baazende menigte van Katoen uit, welke men aldaar tot het weeven der Chitſen en Katoene Lywaaten bezigt. Op de Oostindiſche Eilanden heeft men een grooter Soort van Katoenboomen, die wel eens Mans langte hoog worden, kunnende ſomtyds twee of drie Jaaren duuren, en men weeft 'er ook wel Doek, doch maakt 'er meest Katoene Garen van, zo RUMPHIUS verhaalt.

't Gewas, dat de Katoen voortbrengt, heeft volgens de beſchryving Bladen, gelykende naar die van den Wilden Wyngaard, zagt en witachtig met eenige Wolligheid. Het draagt geele Bloemen, die in 't midden paarſchachtig zyn, en eene Vrugt als een klein Appeltje of Groote Noot, rondachtig geſpitst, welke, in eene witte Wolligheid, rondachtige bruine Zaaden bevat, grooter dan Peper, met een wit, vet Merg. Deeze Vrugt gaat in drie, vier of vyf deelen open, welke de Wol als in een Kelk bevatten. Ik hebze van alle die gedaanten. De Zaaden zyn in de Geneeskunde van gebruik, wordende geteld onder de verzagtende Middelen, in 't byzonder dienſtig in Melkdranken tegen de Hoest en Borstkwaalen, als ook tegen het Bloedſpuwen en den Rooden Loop. De Olie, daar uit geperst, kan van de zelfde vrugt zyn als de Amandel-Olie.

(2) Katoenboom *met gepalmde Bladen, de ſlip-*

(2) *Goſſypium* Fol. palmatis, Lobis lanceolatis, Caule Fru-

ſlippen Lancetvormig, de Steng Heeſter-achtig.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. II. *Gosſypium Arboreum.* Hooge.

Deeze is het, dien ALPINUS afbeeldt en beſchryft, zeggende dat dezelve in eenige Tuinen en Plantagiën van Egypte groeide, doch dat men aldaar geen gebruik maakte van deszelfs Wol, wordende die van de voorgaande Soort, in Syrie of op Cyprus geteeld, daar toe in genoegzaame veelheid aangebragt. Men kan 'er byvoegen op Maltha, alwaar de Katoen-Teelt van dat Zaay-Gewas 't voornaamſte beſtaan der Ingezetenen uitmaakt. VESLINGIUS hadt aanzienlyke Katoenboomen by de Waterleiding der Stad Kairo, gezien. „ De Bladen, (zegt hy), op Violetkleurige „ Takjes zittende, zyn, volwasſen, als in vyf „ Slippen diep verdeeld, waar van de twee „ onderſten, als ook de bovenſte en langſte, „ met een klein hoekje Blads vergroot". Dit zyn de Slipjes die de uitgeſneeden hoeken ſtomp maaken, zo LINNÆUS ſpreekt. Hier door is deeze Soort van de voorgaande genoegzaam onderſcheiden. TOURNEFORT zegt, dat de Bloemen donker paarſch zyn, 't welk we-

Fruticoſo. Goſſ. Caule erecto. *H. Cliff.* GRON. *Orient.* 208. R. *Lugdb.* 359. Goſſ. latifolium. RUMPH. *Amb.* IV. p. 37. T. 13. Goſſ. Arboreum Caule lævi. C. B. *Pin.* 430. Goſſ. Herbaceum, ſ. Xylon Maderaspatenſe, rubicundo flore pentaphylleum. PLUK. *Alm.* 172. T. 188. f. 3. Cudupariti. *Hort. Mal* I. p. 55. T. 31. Xylon Arboreum. TOURNF. *Inſt.* 101. BURM. *Fl. Ind.* p. 150.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelnamige.*

wederom een aanmerkelyk verschil uitmaakt. De Breedbladige Katoenboom van RUMPHIUS, met Bladen van wel een Voet, in vyf groote Slippen verdeeld, schynt, zo wel als de *Cudu-Pariti* van Malabar en vooral de Kruidige Katoen van Madrass by PLUKENET, schoon ook eigentlyke Katoenboomen zynde*, hier van te verschillen. Mooglyk zal de behandeling, Grond en Groeyplaats, hier van de oirzaak zyn. Aan de Oostzyde van Celebes plant men hem by de Huizen, zo om de Kost als om de Wol: de Bladen, naamelyk, worden als Moeskruid gekookt en gegeten, en de Wol gelyk het gewoone Katoen gesponnen. Op Malabar groeit dit Gewas wel twaalf Voeten hoog, en krygt een aanzienlyken Stam, zynde de Vrugten wat langer en grooter dan die van de gewoone Katoen en driekantig. De Egyptenaaren maakten van de Wol, in 't geneezen van Wonden, in plaats van Vlasch gebruik, en, gebrand zynde, diende die tot Bloedstemping.

* Zie II. D. III. St. bladz. 155.

III. *Gossypium hirsutum.* Ruige.

(3) Katoenboom *met vyfkwabbige Bladen, die van onderen éene Klier hebben; de Takjes en Bladsteelen Wollig ruig.*

Dee-

(3) *Gossypium* Fol. quinquelobis subtus uniglandulosis, Ramulis Petiolisque pubescentibus. Goss. frutescens pentaphyllon ex Insula Barbouthensi. PLUK. *Alm.* 172. *Phyt.* T. 299. f. 1. Xylon Americanum præstant. semine virescente. TOURNF. *Inst.* 101.

Deeze, die een Takkige, ruige, Steng heeft, levert de beste Katoen in de Westindiën uit, volgens TOURNEFORT. PLUKENETIUS noemtze *Heesterachtige Katoenboom, die vyfbladig is*, van 't Eiland Barboude (*). Dit zal het Gewas zyn, dat men *Siamsch Katoen* noemt, *met groen Zaad*, wordende op verscheide der Westindische Eilanden voortgeteeld, en leverende mooglyk die fyne Katoen uit, welke op de Engelsche en Fransche Eilanden in de Westindiën thans overvloedig valt, zynde wat grooter van Gewas dan de Levantsche, en mooglyk door de behandeling, Grond en Groeyplaats, in Bladerloof en Gestalte veranderlyk. De fynste Katoen komt voort op Jamaika, alwaar, behalve de Laage of Kruipende, een Heesterachtige Katoenboom gevonden wordt, van grootte als een Persikboom of Hazelaar, en eene die de hoogte krygt van een Eikeboom, hoedanige ook in Brasil en op andere plaatsen van Amerika voorkomt, schynende aldaar natuurlyk te zyn. Deeze is het, van welken men getuigt, dat hy de hoogte van tien Ellen bereikt. Het byzondere is, dat hoe grooter de eigentlyke Katoenboomen zyn, en hoe grooter de Vrugt, hoe grover Wol

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

(*) Hy zegt *ex Insula Barbouthensi*, waar van men *Barbadense* gemaakt vindt door den Ridder; doch ik geloof, dat hy daar mede niet het groote Eiland Barbados, maar het kleine Eilandje *Barbuda*, of *Berbuda* benoorden St. Kristoffel en benoorden Antigua, ook de Engelschen toebehoorende, bedoelt.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.* Wol zy uitleveren. Dit maakt, dat de Laage Katoen, die echter op de gezegde Eilanden wel eens Mans langte hoog wordt, byna door de geheele Wereld is voortgeplant; gelyk in China daar van een onverbeeldelyke menigte wordt gesponnen.

IV. *Gossypium Religiosum.* Godsdienstige.

(4) Katoenboom *met driekwabbige spitse Bladen, van onderen met ééne Klier; de Takjes zwart gestippeld.*

Ik vind de reden niet, van den zonderlingen bynaam deezer nieuwe Soort, die een Heester is, de Takken naauwlyks Haairig, maar, zo wel als de Bladsteelen, met zwarte Stippen besprengd; de Bladen Hartvormig hebbende, zynde diep in drieën, maar, in een vrugtbaarer Grond, in vyf Kwabben gesneeden, gespitst, en hebbende onder de middelste Rib alleenlyk ééne Klier. De Groeyplaats wordt in de Indiën gesteld. Die van PLUKENETIUS, hier aangehaald, was afkomstig van 't Eiland Providence.

V. *Barbadense.* Barbadische.

(5) Katoenboom *met driekwabbige effenrandige Bladen, van onderen met drie Klieren.*

Tot deeze Heesterachtige Katoen, op 't Eiland Barbados groeijende, betrekt PLUKENETIUS

(4) *Gossypium* Fol. trilobis acutis subtus uniglandulosis, Ramulis nigro-punctatis. Gosf. Frutescens annium, Fol. Vitis ampliore quinquefido. PLUK. *Alm.* 172. T. 188. f. 2?

(5) *Gossypium* Fol. trilobis integerrimis, subtus triglandulosis. *H. Ups.* 204. Gossypium frutescens annuum Barbadense. PLUK. *Alm.* 172. T. 188. f. 1.

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK. *Polyandria.*

TIUS het Laage Kruidige Katoen-Gewas van onze eerste Soort. LINNÆUS onderscheidt dezelve daar van, door de drie Klieren onder de Ribben der Bladen, niet plaats hebbende in de Gewoone Katoen. Zou dit ook eene verandering of Verscheidenheid kunnen zyn? Immers men vindt aan de laatstgemelde somtyds Bladen die in drieën zyn gesneeden, en het is te denken, dat menze op Barbados zo wel van Zaad gewonnen zal hebben, als in de overige deelen der Westindiën. Men heeft sedert eenige Jaaren, in onze Volkplantingen en Bezittingen, zo aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika, als in de Westindiën, Plantagiën van Katoen begonnen aan te leggen, die zo wel geslaagd zyn, dat 'er veel beter en fyner Katoen gewonnen wordt, dan in de Levant, geldende die van Suriname, Essequebo en de Berbice, wel eens zo veel en de Kurasfausche somtyds byna viermaal zo veel als die van Smyrna. Sedert het jaar 1753 tot 1770 is van Suriname herwaards overgebragt, meer dan agthonderd zestigduizend Ponden Katoen.

HIBISCUS.

De Bloem gelykt, in dit Geslagt, veel naar die van de Althæa, wier Grieksche naam hier op is toegepast, en het heeft ook een dubbelden of twee Kelken, waar van de buitenste veelbladig is, de binnenste Bekerachtig, in vyven verdeeld. Het Vrugtbeginzel, dat rondach-

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. achtig is met een enkelen Styl, wordt een Vrugt, die uit vyf samengegroeide Huisjes bestaat, bevattende veele Nierachtige Zaaden.

Veelmannige. 't Getal der Soorten, byna altemaal Indische Gewassen, de meesten Heesterachtig en veelen in 't Geslagt van Ketmia by TOURNEFORT begreepen, is vyf- of zes-en-twintig, als volgt.

I. *Hibiscus Moscheutos.* Steelbloemige. (1) Hibiscus *met Eyronde, gespitste, Zaagswys' getande Bladen; de Steng geheel enkeld en Bloemdraagende Bladsteelen.*

Deeze, in Kanada en Virginie groeijende, wordt voor de *Rosa Moscheutos* van PLINIUS aangezien, waar van de bynaam. Hy zegt, dat dezelve groeit aan een Steng als van de Malva, met Bladen van den Olyfboom. De Bloem zit hier op den Bladsteel, even als in de Turnera met Olmen-Bladen.

II. *Palustris.* Grootbloemige. (2) Hibiscus *met een geheel enkelde, Kruidige Steng, de Bladen Eyrond, byna driekwab-*

(1) *Hibiscus* Fol. ovatis acuminatis serratis, Caule simplicissimo, Petiolis Floriferis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 846. p. 463. *Veg.* XIII. p. 522. Hib. Fol. ovat. crenatis, angulis lateralibus obsoletis. *H. Cliff.* 349. *R. Lugdb.* 358. Alcea Rosea peregrina &c. CORN. *Canad.* 145. MORIS. *Hist.* II. p. 532. S. 5. T. 19. f. 6. GRON. *Virg.* 102.

(2) *Hibiscus* Caule Herbaceo simplicissimo, Fol. ovatis subtrilobis subtus tomentosis, Floribus axillaribus. Althæa palustris. C. B. *Pin.* 316. Althæa Hortensis sive peregrina DOD. *Pempt.* 655. Ketmia palustris Flore purpureo, TOURNF. *Inst.* 100.

kwabbig, van onderen Wollig; de Bloemen in de Oxelen. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

De gestalte van deeze is als de voorgaande. Het schynt te zyn de *Moeras-Ketmia*, die Heesterachtig is, met zagte Bladen als van Eschdoorn en een zeer groote witte Bloem, die paarsch genaveld is, van CLAYTON in Virginie waargenomen en door den Heer GRONOVIUS tot de voorgaande Soort betrokken. Die welke DODONÉUS in de Nederlandsche Hoven waarnam, onder den naam van *Vreemde Witte Heemst of Witte Hof-Maluwe*, by hem afgebeeld, heeft de Bladen meer gelykende naar die der Popelieren (*). Zy zyn breed-Eyrond, stomp getand, drieribbig, van onderen Wollig. 't Gewas duurt maar één Jaar, zegt onze Ridder, en heeft Stengen van anderhalf Voet hoog, die niet Takkig zyn. De Bloemsteeltjes komen enkeld voort uit de Oxels der bovenste Bladen, zyn langer dan de Bladsteelen, eenbloemig, geknikt. De Bloem is zeer groot.

(3) Hibiscus *met Hartvormige effenrandige Bla-* III. *Populneus.* Popelierbladige.

(*) Ketmia Americana Populi folio. TOURNF. *Inst.* 100. wordt hier aangehaald door den Heer GRONOVIUS, doch zodanige, maar wel *Africana*, is by TOURNEFORT niet.

(3) *Hibiscus* Fol. Cordatis integerrimis, Caule Arboreo, Calyce exteriore indiviso. *Fl. Zeyl.* 258. Alcea Malabariensis, Abutili folio &c. RAJ. *Hist.* 1669. Novella Littorea. RUMPH. *Amb.* II. p. 224. T. 74. Bupariti. *Hort. Mal.* I. p. 51. T. 29. BURM. *Fl. Ind.* p. 150.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

Bladen, een Boomachtige Steng, de buitenste Kelk onverdeeld.

Deeze Oostindische voert den bynaam van *Popelierbladige.* Het zou de *Strand Nieublad-Boom* van RUMPHIUS zyn, wiens Bladen, oud wordende, veel naar die van den Zwarten Popelier gelyken. De Bloemen zyn als Roosjes, geel van Kleur, gaapende den geheelen voormiddag, doch 's namiddags zig sluitende, en dan ligt rood wordende. In 't midden is een Styltje met geele Meelknopjes bezet, de Vrugt wordt een vyfhoekig Zaadhuisje van twee Vingeren lang en een Duim dik, in vyf Holligheden veele Zaadkorrels bevattende. Hier mede schynt overeen te komen de *Bupariti* van Malabar, die een hooge dikke Boom wordt, daar de Ambonsche doorgaans maar een Struik blyft, of den Stam zelden dikker dan een Man om zyn Middel heeft.

IV. *Tiliaceus.* Lindebladige.

(4) Hibiscus *met Hartvormige, rondachtige, on-*

(4) *Hibiscus* Fol. Cord. subrot. indivisis acum. crenatis, Caule Arboreo, Cal. exteriore decem-dentato. R. *Lugdb.* 532. *Fl. Zeyl.* 259. Malva Arborea maritima. SLOANE. *Jam.* 95. *Hist.* I. p. 215. T. 134. f. 4. Alcea Mal. Abutili folio, Flore minore. RAJ. *Hist.* 1070. Alcea Indica Sinarum Flore luteo Malvaceo. PLUK. *Amalth.* VI. p. 355. f. 5. Althæa maritima Arborescens diffusa. BROWN. *Jam.* 284. Novella. RUMPH. *Amb.* II. p. 218. T. 73. Pariti f. Tali-Pariti. *Hort. Mal.* I. p. 53. T. 30. Ketmia Zeylanica sempervirens & florens, Fl. Luteo. BURM. *Zeyl.* p. 136. BURM. *Fl. Ind.* p. 150.

onverdeelde, gespitste, gekartelde Bladen, een Boomachtige Steng, den buitensten Kelk tientandig. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

Deeze Soort is de eigentlyke *Nieuw-Blad Boom* van RUMPHIUS, dus genaamd, om dat 'er geduurig jonge Bladeren aan voortkomen. Hy groeit op alle de Oostindische Eilanden, en ook zo 't schynt in Westindie: ten minste wordt hier t'huis gebragt de *Boomachtige Zee-Malva* van SLOANE, met een rondachtig, klein, gespitst Blad, dat van onderen wit is, en van wiens Bast men Touw kan maaken: zo ook die van BROWNE, beiden op Jamaika waargenomen. Hier toe behoort de *Pariti* of *Tali-Pariti* van Malabar, een Boom van drie Mans langten hoog, wiens Bloemen van buiten ruuw, uit den witten geelachtig in 't midden rood zyn, met den buitensten Kelk uit tien spitse Blaadjes bestaande, 't welk met de Kenmerken van dit Geslagt beter strookt. De jonge Bladen zyn driekwabbig, van onderen met drie Gaatjes. Aan den voet der Bladsteelen komen groote rondachtige Stoppels voor. Men maakt van deezen Boom veel gebruik in Oostindie, en, zo het de *Ceylonsche Ketmia* met Linde-Bladen, die altyd groen is en bloeit, van den Hoogleeraar BURMANNUS zy, dan wordt hy aldaar *Surigahas* of Zonneboom genoemd, om dat de Bloemen by het opgaan

van

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

van de Zon geel ontluiken, rood wordende en afvallende by derzelver Ondergang.

V. *Simplex.* Lelieachtige.

(5) Hibiscus *met Hartvormige driekwabbige uitgegulpte effenrandige Bladen, de Steng Boomachtig geheel enkeld.*

De Bloem van deeze is Lelieachtig by SLOANE, en tevens niet alleen hoogrood, maar van aanzienlyke grootte. Hy voegt 'er by, dat dezelve ook *Mahot* of *Mangrove-Tree* genoemd wordt, en dus zou dezelve mede tot de *Mangliers* behooren *. Derzelver Bast wordt wel tot Run of tot Lederbereiding gebezigd, doch niet tot het maaken van Bindzels en Touwen, gelyk deeze, in de Fransche Eilanden *Mahot* genaamd, waar van het gebruik, ten dien einde, in de Westindiën algemeen is, en moogelyk zyn die Touwen, welken men *Vyge-Touwen* noemt, daar van afkomstig.

* Zie ons II. D. II. St. bladz. 104, 495.

VI. *Rosa Sinensis.* Roosachtige.

(6) Hibiscus *met Eyronde gespitste Zaagswys' getande Bladen, de Steng Boomachtig.*

De

(5) *Hibiscus* Fol. Cord. trilobis repandis integerrimis, Caule Arboreo simplicissimo. Malva Arborea Folio rotundo, Flore Liliaceo. SLOAN. *Jam.* 95. *Hist.* I. p. 95. T. 134. f. 1, 2, 3.

(6) *Hibiscus* Fol. ovatis, acuminatis, serratis, Caule Arboreo. *Fl. Zeyl.* 260. Alcea Javanica Arborescens, Flore pleno rubicundo. BREYN. *Cent.* 121. T. 56. Flos Festivalis. RUMPH. *Amb.* IV. p. 24. T. 8. Schem-Pariti. *Hort. Mal.* II. p. 25. T. 16. Ketmia Sinensis, Fr. subrotundo, Flore pleno, TOURNF. *Inst.* 100. BURM. *Zeyl.* 133.

De bynaam van *Chineesche Roos* komt eigener toe aan de *Camellia*, hier voor beschreeven *. De tegenwoordige is, niettemin, ook een zeer fraay Heester - Gewas, dat RUMPHIUS *Feestbloem* tytelt, volgens den Maleitsen naam * *Bonga Raja*; zeggende dat het een der uitmuntendste Bloemen is in Oostindie, van gedaante als een Roos, 't Gewas, daar dezelve aan groeit, heeft omtrent de grootte van een Hazelaar, maar een dikker Stam, zegt hy, gemeenlyk als een Kinder - Arm. Onze Hazelaars hebbenze wel dikker. De Schors is ruuw en licht graauw, sappig, laatende zig gemakkelyk afschillen. De Takken verdeelen zig in dunne Looten, die naar den Grond hangen, wegens de zwaarte der Bloemen; 't welk gelegenheid geeft, om 'er Prieelen en Gaanderyën mede te bedekken. Daar komen Roode en Witte van voor, en onder dezelven, wederom, enkelde en gevulde (*). De Enkelde Bloem is Klokvormig als die der Stokroozen, van vyf groote Bladeren gemaakt, die van een dunnen Hals breed uitloopen, en dus, op zig zelf, wei-

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria*

* II. D. III. STUK, bl. 157.

(*) *Variat Flore pleno* zegt de Ridder; doch zyn Ed. hadt veel beter gezegd, *Variat Flore albo & rubro*. De Kleur is weezentlyk een Verscheidenheid; de enkeld en dubbeldheid der Bloemen maar toevallig; gelyk Doktor HILL heeft aangetoond. In de Malab. Kruidhof staat zelfs, dat na verloop van agt Jaaren de enkelde in dubbelde veranderen. Dus blyft het dan 't zelfde Gewas, dat in de Roode en Witte verschilt.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

weinig gelyken naar Rooze-Bladen. De Kleur is, in de Roodbloemige, hoog Karmozyn Rood, en in 't midden bruin Rood. Deeze Bloem komt voort uit een Kelk van vyf Slippen, die door een anderen Kelk van Sterswyze puntjes omvangen wordt. Uit het midden ryst een Styl, van by de drie Duimen langte, die somtyds met verscheide Bloemen, als by Verdiepingen, omringd is, en dus een zogenaamde Bloem met Kindertjes vertoont; somtyds geheel met Bloembladen: zynde de Meeldraadjes die in de enkelde als fyne Draadjes met roode Knopjes, van een Pypje rondom den eigentlyken Styl, die een rood Pylaartje is met vyf Fluweele Topjes, voortkomen, dus veranderd. Dit Jaar heeft voor de eerste maal zulk een Plant hier in de Hortus Medicus gebloeid.

RUMPHIUS getuigt, dat dit Gewas geen Vrugt of Zaad voortbrenge; doch zulks is zo onwaarschynlyk, ten opzigt van de Enkelde, als van de Dubbelde, dat die een rondachtige Vrugt zou geeven; gelyk 'er de *Chineesche Ketmia met eene rondachtige Vrugt en eene volle Bloem*, van TOURNEFORT, 't zy dan te regt of t'onregt, toe betrokken wordt. Een fraay Bloem-Gewas, in China *Meutan* of *Boutan* genaamd, ook Bloemen als Roozen draagende, (zo wel als de *Camellia* of *Tsubakki*, voorgemeld,) verschilt 'er veel van, en, dewyl deeze, hier beschreevene, op Ceylon en Malabar natuurlyk groeit, zo verdient zy den naam

niet

niet van Chineesche, maar veeleer van *Indische* of *Javaansche Roos*, gelyk BONTIUS haar noemde. Zonderling is 't, dat men te Batavia en elders, van deeze Roozen, de Roode gebruikt, om de Schoenen en ander Leder zwart te maaken, en deswegen geeft men daar ook wel den naam van *Schoen-Roos* aan. Sommigen noemenze *Gekken-Roos*; 't zy, om dat het jonge Volk, in de grootste losbandigheid, zig daar mede het Hoofd en Haair, op vrolyke Gezelschappen, versiert; of om dat het Roozen zyn zonder eenigen Reuk. Het Vrouwvolk, onder de Javaanen, misbruiktze wel, tot afdryving van de Vrugt.

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK. *Polyandria.*

(7) Hibiscus *met Hartvormige gekerfde Bladen, de buitenste Kelken tweemaal zo lang, de Steng Heesterachtig, de Takken ruig.*

VII. *Hibiscus Brasiliensis.* Moerbeziebladige.

Bedenkelyk wordt door LINNÆUS hier de Heesterachtige Ketmia *met Moerbezie-Bladen* en eene paarsche Bloem, van PLUMIER, t'huis gebragt, daar hy den bynaam aan geeft van Brasiliaansche. Het is, volgens zyn Ed., een kleine ruige Heester, veel gelykende naar de Negende Soort.

(8) Hi-

(7) *Hibiscus* Fol. Cordatis denticulatis, Calycibus exterioribus duplo longioribus, Caule Fruticoso. Ramis hirtis. Ketmia frutescens Mori folio, Flore purpureo. PLUM. *Ic.* 160. f. 1?

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

VIII. *Hirtus.* Ruige.

(8) Hibiscus *met Lancetswys Eyronde, gespitste, Zaagswys getande Bladen, een Kruidige Steng en ruuwe Takken.*

Deeze heet, by PLUKENETIUS, de Heesterachtige *Malabaarsche Alcéa*, met styfachtige smalle Bladen, schoon roode Bloemen en een gepluisd Zaad. Het is een klein Gewas, overal bezet met styve Haairtjes. Het valt ook op Java en elders in Indie.

IX. *Mutabilis.* Veranderlyke.

(9) Hibiscus *met vyfhoekig Hartvormige flaauw getande Bladen, de Steng Boomachtig.*

De veranderlykheid van Kleur geeft den bynaam aan deeze, welke RUMPHIUS *Uurbloem* tytelt, om dat haare Bloem 's morgens ontluikende Wit, 's middags Vleeschkleurig, en tegen den avond regt Rooze-Rood is, wanneer die zig toesluit, en niet weder open gaat, wordende 's daags daar aan door anderen vervangen. Zy is grooter dan de Stokroozen, wyd

(8) *Hibiscus* Fol. lanceolato-ovatis acuminatis serratis, Caule Herbaceo, Ramis scabris. Alcea Frut. Malab. angustis foliis rigidiusculis &c. PLUK. *Alm.* 14. T. 254. f. 3.

(9) *Hibiscus* Fol. Cordato-quinquangularibus obsolete serratis, Caule Arboreo. *Hort. Ups.* 205. *Cliff.* 349. R. *Lugdb.* 358. BROWN. *Jam.* 286. N. 7. Althæa Arborea Rosa Chinensis. MORIS. *Hist.* II. p. 530. S. 5. T. 18. f. 2. Rosa Chinensis. FERR. *Flor.* 493. T. 497. MER. *Sur.* T. 31. Flos Horarius. RUMPH. *Amb.* IV. p. 27. T. 9. Hina Pariti. *Hort. Mal.* VI. p. 66. T. 38-41. BURM. *Fl. Ind.* p. 151.

wyd uitgespreid, wel twee Handpalmen breed, voor 't overige als dezelven, komende altoos enkeld voor, en eene Vrugt voortbrengende van vyf Hokjes, met veele Zaaden bezwangerd. Deeze schynt uit China afkomstig te zyn, wordende dikwils *Chineesche Roos* geheten, en onder dien naam bekend in de Openbaare Tuinen; zynde by FERRARIUS en MERIAN afgebeeld. In de Malabaarse Kruidhof vindt men 'er vier Plaaten van. Hy heeft ook geen Reuk, en wordt van RUMPHIUS als een oprechte Stokroos aangemerkt, MORISON heeftze tot de Althéa betrokken (*).

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

(10) Hibiscus *met Hartvormige gekartelde Bladen, die kleine zyd-Hoekjes hebben, de Steng Boomachtig.*

X. *Malvaviscus.* Mexikaansche.

Deeze is, door DILLENIUS, onder den naam van *Malvaviscus* met een geslooten Menie-roode Bloem, afgebeeld, en komt anders overeen met de Malva, die Klyfachtige Bladen heeft, van PLUMIER, zynde de *Indische Boomachtige Alcéa* met een zagt Blad en eene zeer

(*) Zie 't I. DEELS, XI. STUK van deeze *Nat. Historie*, bl. 195. alwaar dit Gewas wordt bedoeld.

(10) *Hibiscus* Fol. Cordatis crenatis, angulis lateralibus extimis parvis, Caule Arboreo. *Hort. Cliff.* 349. R. *Lugdb.* 358. Hibiscus frutescens &c. BROWN. *Jam.* 284. Malvaviscus Arborescens &c. DILL. *Elth.* 210. T. 170. f. 208. Malva Folio Hederaceo, Flore coccineo. PLUM. *Ic.* 169. f. 2. Alcea Indica Arborea &c. PLUK. *Alm.* 14. T. 257. f. 1.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

zeer groote fchoon hoogroode Bloem. In de Hortus Medicus alhier bloeit thans deeze Soort, wel eens Mans langte hoog, en heeft de Bloem ook zodanig gefloten, als DILLENIUS die afbeeldt. De Vrugt is een Klootronde Bezie met vyf eenzaadige Hokjes, zegt LINNÆUS. De natuurlyke Groeiplaats zou in Nieuw Spanje zyn.

XI. *Spinifex.* Gedoornde.

(11) Hibiscus *met Hartvormige, gekartelde, onverdeelde Bladen, de Zaadhuisjes met uitfteekende Doorntjes.*

Deeze Soort is van den Heer JACQUIN aan de Zee-Kusten der Karibifche Eilanden waargenomen. Het was een Heefter van vyftien Voeten hoog, met regte, dunne, Takken, waar van de jongften ruuw en Haairig, de Bladen Hartvormig gefpitst, ongelyk op de kanten gefchaard, wederzyds ruuw, gefteeld, altemaal onverdeeld. Eenbloemige Steeltjes kwamen uit de Oxels der Bladen voort, met fraaije, reukelooze, geele Bloempjes, den buitenften Kelk (*) altoos in vyven gedeeld hebbende, met een Haairig Vrugtbeginzel. Vyf Zaadhuisjes

(11) *Hibiscus* Fol. Cordatis crenatis indivifis, Capfulis Spinis exftantibus. Abutilon Amer. frut. Fol. fubrot. Fl. luteo, Fructu aculeato majore. PLUM. *Spec.* 2. *Ic.* 1. JACQ. *Amer. Hift* p. 196.

(*) Ik twyfel niet, of hier zal de binnenfte Kelk gemeend worden; want anders zou het ftryden tegen de Kenmerken van dit Geflagt.

jes hadden ieder drie Doornen, een langen, twee korten, doch die zo tegen elkander slooten, dat het getal der Doornen, 't welk weezentlyk vyftien was, maar vyf scheen te zyn. Zy bevatteden ieder een enkeld Zaad.

III. Afdeel. XIII. Hoofdstuk. *Polyandria.*

Hier kan, myns oordeels, als eene Verscheidenheid bygevoegd worden dat Westindische Gewas, waar van onder den naam van *Malache* een nieuw Geslagt gemaakt is by 't uitgeeven der Afbeelding van EHRET, als of hetzelve niet tot één der Geslagten van deeze Klasse, en in 't byzonder van de Maluwachtige Planten, te brengen ware (*). Het eenigste is, dat de Bloemen hier in eene Aair vergaderd zyn; want de Zaadhuisjes, die ook gedoornd zyn, en een enkel Zaad bevatten, komen nagenoeg overeen; zynde de Bladen mede ruuw, en 't Gewas een Heester, met verscheide Stengen van vyf Voeten hoog, door SLOANE aan de Oevers der Rivieren op Jamaika waargenomen. Men kan de beschryving verder aldaar nazien.

(12) Hi-

(*) Malacha scabra. TREW. *Ehret* Tab. XC. Abutilon Foliis ovato-cordatis acuminatis rugosis &c. MILL. *Abridgm.* Ed. V. Abutilon Americanum palustre, Spicâ Florum pyramidali, Flore parvo exalbido. PLUM. Sp. 2? Alcea Frut. aquatica, Folio cordato scabro, Flore pallide luteo. SLOANE *Jam.* 97. *Hist.* I. p. 221. T. 139. f. 2. ROYEN *Lugdbat.* p. 533.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

XII. *Hibiscus Syriacus.* Syrische.

(12) Hibiscus *met Wigswys' Eyronde, aan 't end diep gekerfde Bladen, de Steng Boomachtig.*

RAUWOLFIUS heeft deeze in de Oostersche Landen ontdekt, waar van de Afbeelding door hem aan CAMERARIUS is medegedeeld. Uit Zaad is zy voortgeteeld in de Hoven van Europa, waar men Verscheidenheden van dezelve ziet, met paarschachtig blaauwe, wit en rood bonte en geele Bloemen, door TOURNEFORT, die het Gewas *Syrische Ketmia* noemt, opgetekend. Deeze Soort maakt de gewoone *Althéa-Boompjes* van onze Bloemhoven uit.

XIII. *Ficulneus.* Vygbladige.

(13) Hibiscus *met vyfdeelig gepalmde Bladen; een gedoornde Steng; de Bloemen gesteeld.*

Onder den naam van *Ceylonsche Ketmia* met Vygebladen is deeze zeer fraay in Afbeelding gebragt door den kundigen DILLENIUS. Men vindtze ook in andere Europische Kruidhoven, dan die van Eltham, door hem beschree-

(12) *Hibiscus* Fol. cuneiformi-ovatis, superne inciso-dentatis, Caule Arboreo. *H. Cliff.* 350. *Ups.* 205. Alcea arborescens Syriaca. C. B. *Pin.* 316. Alcea arborescens. CAM. *Hort.* T. 3, 4. Ketmia Syrorum. TOURNF. *Inst.* 99.

(13) *Hibiscus* Fol. quinquefido-palmatis, Caule aculeato, Floribus pedunculatis. *H. Cliff.* 498. R. *Lugdb.* 359. *Fl. Zeyl.* 263. Ketmia Zeylanica Fici folio, Perianthio oblongo integro, DILL. *Elth.* 190. T. 157. f. 190. BURM. *Fl. Ind.* 152.

ſchreeven. 't Gewas heeft een ruuwe regte Steng, van twee Voeten hoog, met kleine Doorntjes: de Bladen vyfkwabbig; de Bloemen enkeld, knikkende. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

(14) Hibiscus *met Zaagswys' getande Bladen; de onderſten Eyrond, onverdeeld; de bovenſten in zevenen verdeeld; met een ongedoornde Steng en ongeſteelde Bloemen.* XIV. *Sabdariffa.* Zuurbladige.

Verſcheiderley is de verdeeling der bovenſte Bladen opgemerkt in deeze Soort, ook in Oostindie groeijende, en van daar in de Europiſche Tuinen overgebragt. De gemeenſte heeft de bovenſte Bladen in drieën verdeeld, en deeze is de *Indiſche Althéa*, met Katoenbladen, den ſmaak van Zuuring hebbende, door HERMANNUS onder de Plantgewasſen van den Leidſchen Akademie-Tuin beſchreeven, als een Jaarlykſch Gewas, met een Steng van drie Voeten, die groen en glad is; de Bladen driekwabbig, bly-groen en lang geſteeld: geevende op korte Steeltjes, uit de Oxelen, groote Roosachtige Bloemen, gelyk die van dit Geſlagt, waar op Vrugten of Zaadhuisjes volgen als gewoonlyk. De Bladen, zegt hy, die Zuurachtig en wat Lymerig van Smaak zyn, worden van de Indiaanen, of alleen, of

(14) *Hibiscus* Fol. ſerratis, inferioribus ovatis indiviſis, ſuperioribus ſeptenis partitis, Caule inermi, Floribus ſeſſilibus. JACQ. *Obs.* II. T. 35. tripartitis. *Sp. Plant.* II. p. 978.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

of met ander Moes gekookt en gegeten. Van de Steelen maaken zy, even als wy van die van Hennip, tot Touw draaijen gebruik. Men zaait het daarom jaarlyks in Indie.

Guineesche Zuuring.

Als eene Verfcheidenheid was hier toe betrokken, de *Ongedoornde Hibiscus*, met Zaagswys' getande Bladen, de onderften geheel, de middelften in drieën, de bovenften in vyven verdeeld, van den Hoogleeraar A. v. ROYEN (*), welke de Indifche Alcéa met een groote Bloem, van BAUHINUS, en de *Sabdarifa* der Autheuren zou zyn. Dezelve heeft, zo men aanmerkt, de Bladen fomtyds in drieën, fomtyds in vyven, fomtyds ook in zevenen, verdeeld, en hier toe behoort de *Amerikaanfche Alcéa* van CLUSIUS. De Heer JACQUIN vondt deeze Soort als een Zaaygewas in de Tuinen op de Westindifche Eilanden, zynde derwaards, zo men zyn Ed. berigtte, van Guinéa uit Afrika overgebragt; weshalve ook de Franfchen die *Ozeille de Guinée*, dat is Guineefche Zuuring noemden. Hier van kwamen voor, die de Kelken Bloedkleurig of donker rood, of uit den groenen witachtig hadden, zynde dezelven dik, Vleezig, Sappig, ftyf en broofch. „ De „ Stengen volgen de Kleur van den Kelk „ meer

(*) Hibiscus inermis, Fol. ferratis: infimis indivifis, mediis tripartitis, fummis quinque-partitis. R. *Lugdb.* 359. Alcæa Indica magno Flore. C. B. *Pin.* 317. Alcæa Americana. CLUS. *Hift.* II. p. 26. Sabdarifa. DOD. LOB. CAM. &c. JACQ. *Obs.* II. p. 10.

„ meer of min. 't Is een jaarlykſch Gewas, „ van eens Menſchen hoogte. De Doorens „ heeft het niet, waar mede de *Hennipachtige* „ gewapend is, daar het in Geſtalte zeer me- „ de overeenkomt, en, dewyl die in de Eu- „ ropiſche Broeihuizen niet ongemeen is, zal „ ik het Gewas niet nader beſchryven. De „ dubbelde Kelk, begaafd met een aangenaa- „ me Zuurheid, is byna het eenigſte, dat men „ van deeze Plant gebruikt. Het Zaadhuisje „ wordt doorgaans weg geſmeeten; hoewel men „ de Knoppen zelden afplukt, voor dat de „ Vrugt haare volkomene grootte bekomen „ heeft. Zy worden niet raauw gegeten, maar „ men kooktze ruim een half Kwartier in Wa- „ ter, en dan, een weinig gedroogd zynde, „ worden zy bekwaam tot allerley ſoort van „ Konfituur, welke in Smaak gelykt naar de „ Europiſche Aalbesſen-Geley, zynde naar de „ Kleur der Knoppen, die men gebruikt heeft, „ wit of rood. Maar, om dezelven zoet te „ maaken, wordt magtig veel Suiker vereiſcht. „ De Geley daar van, welke onbedorven „ naar Europa kan overgebragt worden, is zeer „ aangenaam van Smaak. Het uitgeperſte Sap, „ met Suiker gemengd, geeft door Giſting een „ niet onaangenaamen Wyn, die rood of wit „ van Kleur is, doch naauwlyks een Maand „ goed blyft. De Franſchen noemen dien „ *Zuuring-Wyn*, de Engelſchen *Zuuring-* „ *Koeldrank*. Om kort te gaan, alle Konfituu-

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK. *Polyandria.*

„ ren,

III. AFDEEL. XIII. HOOFD-STUK.

„ ren, daar van gemaakt, zyn in de Westin-„ diën zeer geacht; om dat menze ſmaakelyk, „ en tevens, door de verkoeling, tot de Ge-„ zondheid ſtrekkende vindt."

XV. *Hibiscus Cannabinus.* Hennip-achtige.

(15) Hibiscus *met Zaagswys' getande Bladen, de bovenſten Palmswys' in vyven gedeeld, van onderén éénklierig; met een gedoornde Steng en ongeſteelde Bloemen.*

De gedoorndheid van de Steng onderſcheidt voornaamelyk deeze Soort, die met de voorgaande anders in byna alle opzigten overeenkomſtig is: want de verdeeling der Bladen is aanmerkelyke ſpeelingen onderhevig. Hier zyn de Bladſteelen van onderen met regte, en in de voorgaande met kromme Doorntjes gewapend, die in de Vygbladige op roode Wratjes zitten. Zulks kan dienen als een onderſcheidend Kenmerk van deeze drie Soorten. De tegenwoordige, die op Ceylon natuurlyk groeit, van GARCIAS *Bangue* getyteld, volgens den inlandſchen naam, heeft een Steng van vyf Voeten hoogte, en draagt een rondachtige ruige Vrugt, in de Kelk vervat. De Steelen kunnen

(15) *Hibiscus* Fol. ſerratis, ſuperioribus palmatis, quinquepartitis, ſubtus uniglandulofis, Caule aculeato, Floribus ſesſilibus. Alcéa Benghalenſis ſpinoſiſſima &c. COMM. *Hort.* I. p. 35. T. 18. Ketmia Indica, Fol. digitatis, Flore magno Sulphureo, Umbone atro-purpureo, Petiolis ſpinoſis. EHRET. *Tab.* VI. *Fig.* 1. Ketmia Indica Cannabinis foliis, Bangue dicta. BURM. *Zeyl.* 134. *Fl. Ind.* 152.

nen, als die van Hennip, tot het maaken van Touwwerk gebruikt worden, en het Zaad zou, benevens de Bladen, by de Oosterlingen in achting zyn, tot opwekking van de Minnedrift: immers zo het de *Bangue* is, die van ACOSTA beschreeven wordt. Deeze Soort is door COMMELYN, in de Amsterdamsche Hortus Medicus, onder den naam van *Sterk gedoornde Bengaalsche Alcéa*, met den Smaak van Zuuring, en een bleekgeele Bloem, die een purperachtigen Navel heeft, afgebeeld; doch de konstige EHRET heeft dezelve ten keurlykste afgetekend. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

(16) Hibiscus *die met kromme Doornen bezet is; de Bladen driekwabbig hebbende, de buitenste Kelken met byhangzels; half Hartvormige Stoppeltjes en gesteelde Bloemen.* XVI. *Hibiscus Surattensis.* Suratsche.

Deeze behoort mede tot de Zuurbladigen; zynde in de eerste plaats daar toe betrokken het *Haairsteekers-Kruid* van RUMPHIUS, dus wegens de aartige byhangzels van den buiten-

(16) *Hibiscus* recurvato-aculeatus, Foliis trilobis, Calycibus exterioribus appendiculatis, Stipulis semicordatis, Flor. pedunculatis. Herba Crinium. RUMPH. *Amb.* IV. p. 46. T. 16. *β.* Hibiscus Fol. palmato-digitatis quinquepartitis &c. *Fl. Zeyl.* 264. Alcea Maderasp. Saporis acidi. PLUK. *Alm.* 15. T. 5. f. 4. Narinam-Pouill. *Hort. Mal.* VI. p. 75. T. 44. BURM. *Fl. Ind.* 152.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

tenſten Kelk genaamd; waar van een Tamme en Wilde op de Ambonſche Eilanden gevonden werdt; en, in de tweede plaats, de Malabaarſe *Narinam-Pouilli*, in 't Nederduitſch *Krabben-Doorn*. Het Gewas komt in Geſtalte, zegt LINNÆUS, met de voorgaande Soort overeen, verſchillende daar van inzonderheid door de kromme Doornen, waar mede zy aan de Kleederen blyven hangen. De Bladen worden van de Indiaanen by Viſch gekookt.

XVII. *Hibiscus Manihot.* Chineeſche.

(17) Hibiscus *met Palmwys' gevingerde Bladen, die in zevenen verdeeld zyn; de Steng en Bladſteelen ongedoornd.*

Om dat de Bladen van deeze Soort, in figuur, veel overeenkomst hebben met die van den *Manihot* van THEVETUS, anders Yucca en Casſave genaamd, zo voert dezelve dien bynaam. DILLENIUS heeft het Gewas, onder den naam van Ketmia met getande Manihot-Bladen, en eene groote Zwavelkleurige Bloem, afgebeeld en beſchreeven. De Vrugt is een lang pieramidaal Zaadhuisje, in vyven verdeeld. Het groeit in Indie, en wordt van PLUKENETIUS *Chineeſche Alcéa* geheten.

(18) Hi-

(17) *Hibiscus* Fol. palmato-digitatis ſeptem-partitis, Caule Petiolisq. inermibus. *H. Cliff.* 350. *Ups.* 206. R. *Lugdb.* 358. Ketmia Folio Manihot ſerrato, Flore amplo Sulphureo. DILL. *Elth.* 189. T. 156. f. 189. Alcéa Sinica Manihot ſtellato folio, Capſulâ longâ, piloſâ, pyramidatâ, quinquef. diviſâ. PLUK. *Amalth.* p. 355. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 152.

(18) Hibiscus *met Schildswys' Hartvormige, zevenhoekige, Zaagswys' getande Bladen, de Steng ſtekelig ruig.* III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. XVIII.

Het van ouds bekende Gewas, dat men *Abelmoſchus* noemde, waar van het Zaad nog een plaats bekleedt in de Verzamelingen van Winkelmiddelen, komt hier te voorſchyn. BAUHINUS heeft hetzelve ruige *Egyptiſche Alcéa* getyteld. TOURNEFORT noemt het *Egyptiſche Ketmia* met Zaad dat naar Moskeljaat ruikt, ten minſte is dit waar, volgens RUMPHIUS, wanneer men 't zelve in de Mond kaauwt. Die Autheur noemt het *Muskus-Zaad*, en zegt, dat de Indiaanſche naam *Genda-Poura* is of Caſtorie van Ambon, dewyl zy het Moskeljaat dus noemen, en het Gewas veel op de Molukkes groeit, hoewel het op Java nog beter valt. Het is niet alleen door geheel Oostindie, maar ook in Westindie en zelfs in Braſil bekend, wordende van MERIAN, onder den naam van *Muskus-Bloem*, afgebeeld; doch de afkomst zal mooglyk uit Egypte zyn

Abelmoſchus. Egyptiſche.

(18) *Hibiscus* Fol. ſubpeltato-cordatis ſeptem-angularibus ſerratis, Caule hispido. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* utſupra. *Fl. Zeyl.* 261. *Mat. Med* 342. Alcea hirſuta &c. BROWN. *Jam.* 285. N. 4. MARCGR. *Bras.* T. 45. Alcéa Ægyptiaca villoſa. C. B. *Pin.* 317. Flos moſchatus. MER. *Sur.* T. 42. Granum Moſchatum. RUMPH. *Amb.* IV. p. 38. T. 15. Cattu-Gaſturi. *Hort. Mal.* II. p. 71. T. 38. Ketmia Egyptiaca Semine Moſchato. TOURNF. *Inſt.* p. 100. BURM. *Zeyl.* 134. *Fl. Ind.* 153.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. zyn of uit Arabie; dewyl de naam zulks schynt aan te duiden.

Veelmannige. Het is een Heester, die alle Jaaren gezaaid moet worden, opschietende met een Steng van meer dan eens Mans langte, die zig in weinige zyd-Takken verdeelt. Het zonderlingste is, dat deeze Steng, die wel een Duim dik wordt, doorgaans boven dikker is dan om laag; weshalve hy ook niet op zig zelf kan staan. De Steng en Takken zyn geheel stekelig ruig, en de Bladen niet minder. Zy zyn, zo hy aanmerkt, van figuur als de Kaasjes-Bladen, met drie uitsteekende hoeken van vooren, en nog twee van agteren, loopende voorts met ronde billen toe, by het Steeltje. Dergelyke vyfhoekigheid komt ook in de Afbeelding van MERIAN voor, zonder dat ik de Bladen zevenhoekig afgebeeld vind, gelyk dezelven in de Europische Akademie- en andere Liefhebbers-Tuinen, alwaar het Gewas thans gemeen is, waargenomen worden. In de Afbeelding, ook, welke door ALPINUS gegeven is van de *Bammia Moschata* der Egyptenaaren, welke zy *Mosch* en het Zaad *Abelmosch* noemden, zyn de Bladen altemaal zevenhoekig; terwyl in dezelve, zo min als in de bepaaling van LINNÆUS, geen het minste gewag gemaakt wordt van de driekwabbigheid der bovenste Bladen, van welke RUMPHIUS spreekt, die in een Takje van dit Gewas, my uit Oostindie toegezonden, zeer blykbaar is. Ik geef der-

derhalve van dit Takje, uit myne Verzameling, hier, op Plaat XXVII, in *Fig.* 2, de Afbeelding. De ongemeene Stekelige ruigte van hetzelve is daar in zeer blykbaar. III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK.

De Bloemen, zegt RUMPHIUS, zyn ten minste zo groot als die der Stokroozen, licht geel met een rooden Navel, en bestaan uit slappe Blaadjes. 's Morgens ontlooken, gaan zy 's namiddags weder toe en verslenzen. Op dezelven volgt de Vrugt, die een pieramidaale Kegel is, ruim een Vinger lang en een Duim dik, vyfkantig, in vyven open splytende, en dan de gezegde Zaadjes vertoonende, die Nierachtig van figuur zyn en bruin van Kleur. In Oostindie worden dezelven byna alleen van 't Vrouwvolk om den Reuk gebruikt, die dezelven op Kolen strooijen, om dus het Vertrek te bewierooken. In Westindie rygen de Meisjes dezelven aan Zyden Draaden, ten einde zig daar mede te versieren. Met de Bladen worden 'er de jonge Kalkoenen vet gemaakt. De Franschen noemen 't Zaad *Ambrette*, om dat de Reuk wat trekt naar dien van Amber grys, en het wordt 'er gebruikt van de Parfumeurs. In de Geneeskunde heeft men 'er, tegen de Besmetting van Uitslaande Ziekten, gebruik van gemaakt. *Polyandria.* Pl. XXVII. *Fig.* 2.

(19) Hibiscus *met vyfdeelige Voetswyze Bladen, en den binnensten Kelk zydelings opbreekende.* XIX. *Hibiscus esculentus.* Eetbaare.

On

(19) *Hibiscus* Fol. quinquepartito - pedatis, Calycibus in-

III. AFDEEL XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

Onder de Planten van den Amsterdamsen Tuin is deeze in Afbeelding gebragt door den vermaarden COMMELYN, die het *Jaarlykse Amerikaansche Alcéa*, met eene zeer groote witte Bloem en eene by uitstek groote gesleufde pyramidaale Vrugt, noemt. 't Gewas hadt 'er een Steng van twee Voeten hoog, een Duim dik; Bladen als die van den Wyngaard met lange Steelen, drie-, vyf- of zevenpuntig, op den rand diep ingesneeden, laf van Smaak. Uit derzelver Oxelen kwamen Bloemen op dikke Steelen voort, witachtig, zeer groot en fraay. Hier op volgde een groot Zaadhuis, dat zig in vyven verdeelde, bevattende rondachtige Zaaden met een wit Merg. SLOANE noemt dit Gewas *Allergrootste Alcéa*, met Bladen van Stokroozen, en eene tienhoekige regte, dikke, eetbaare Vrugt. Hy betrekt 'er toe de *Quingombo* van Brasil, doch heeft nog eene met een dunnere kromme Vrugt, die men op Jamaika in de Tuinen plant, gevonden, welke hy meent de *Egyptische Bammia* te zyn, ten minste zulks bedenkelyk voorstellende. Deeze besloeg de Akkerlanden by Memphis in menigte, om dat men 'er tot Spyze zo veel gebruik van maakte, zegt VESLINGIUS. Het was een Ge-

terioribus latere rumpentibus. Alcéa Amer. annua Flore albo &c. COMM. *Hort.* I. p. 37. T. 19. RAJ. *Suppl.* 518. Alcéa maxima Malvæ Rosex folio, Fructu decagono &c. SLOAN. *Jam.* 98. *Hist.* I. p. 223. BROWN *Jam.* 284. N. 3. Okra. KALM. *It.* II. p. 209. Quingombo. MARGR. *Bras.* 31. BURM. *Fl. Ind.* p. 153.

Gewas van vier of vyf Ellen hoog, met Bladen als van de Maluwe, doch ruig en grooter, gelyk die der Kalabasfen, op lange Steelen. De Bloemen waren ook grooter, bleekgeel met een paarfchen Navel en de Vrugt als die der Ezels Komkommeren, fomtyds tien-, fomtyds vyfhoekig, welke van het gemeene Volk nog groen, met het Zaad daar in, by 't Vleefch werdt gekookt en gegeten.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

De Heer JACQUIN verzekert, dat deeze Eetbaare Hibiscus-Plant op de Karibifche Eilanden in 't wilde groeit of van zelf voortkomt. „ De Franfchen noemen dezelve, zegt hy, „ *Gombo*, de Engelfchen *Okro*. Zelden bereikt „ zy eens Mans langte. Zy verdeelt zig in „ weinige Takken: de Bladen zyn groot en „ wat ruig, de Bloemen zeer groot en Zwavelkleurig; de Vrugten hebben tien Sleuven, „ zyn Haairig, langwerpig Kegelvormig en „ twee of drie Duimen lang. Deeze, nog onryp en groen, van allerley grootte, in Water „ gekookt en dan een weinig gedroogd en koud „ geworden zynde, worden, met het Zaad daar „ in, overdwars doorgefneeden, nevens elkander overend op een Schotteltje gezet, en „ met Olie, Azyn, Zout en Peper, toegemaakt, en dan van de Europeaanen zelfs voor „ een niet onfmaakelyk Geregt gehouden. Voor „ iemand, evenwel, dien het de eerfte maal „ voorgezet wordt, heeft het iets walgelyks „ in, dat by 't afneemen van het Tafelbord

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

„ een Sliert van Slym daar aan blyft hangen, „ zig uitſtrekkende tot aan den Mond; want „ deeze Vrugt is vol van een zeer taaije Lym. „ Om eenige dikte aan Vleeſchnat te geeven, „ wordt 'er dezelve, in kleine veelheid, met „ goed gevolg in gedaan. Voorts komt zy in „ verſcheiderley Geregten der Wilden. In de „ Keizerlyke Broeyhuizen wordt dit Gewas „ met gemak geteeld en geeft 'er rype Vrug„ ten."

„ De *Okra*, een Bloem die in de Westin„ diën, of op de Amerikaanſche Eilanden, „ wild groeit (zegt KALM); wordt hier [in „ Penſylvanie] in de Tuinen geplant. De Vrugt, „ welke uit een lange Haauw beſtaat, nog „ groen zynde, aan ſtukken geſneeden, en in „ Vleeſchnat gekookt, maakt hetzelve zo „ dik als Warmoes. Dit Geregt wordt van „ eenigen voor byzonder lekker gehouden. „ Inzonderheid beminnen het de Negers on„ gemeen."

XX. *Hibiscus Clypeatus.* Schildvoerende.

(20) Hibiscus *met Hartvormige gehoekte Bladen, en Tolronde, geknotte, ſtekelige Zaadhuisjes.*

De bynaam komt daar van, dat de Zaadhuisjes als met een Schild gewapend zyn. Zy heb-

(20) *Hibiscus* Fol. cordatis angulatis, Capſulis turbinatis truncatis hispidis. Ketmia amplisſimo folio angulato &c. PLUM. *Ic.* 160. f. 2.

hebben een rondachtige figuur en zyn zeer ſtekelig, verwekkende zelfs Jeukt op 't aanraaken. 't Gewas is Heeſterachtig en groeit in Amerika. De zes overige Soorten ſpaar ik tot de beſchryving der Kruiden.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

GORDONIA.

De Kenmerken van dit nieuwe Geſlagt, behalve de algemeene van deeze Klasſe en van den Rang der Veelmannigen in dezelve, beſtaan in een enkelde Kelk; een vyfhoekige Styl met een vyfdeeligen Stempel; een Zaadhuisje met vyf Holligheden, die ieder twee Zaaden met een Bladerige Wiek bevatten.

De eenigſte Soort (1) maakt een Gewas uit, dat te vooren in 't Geſlagt van *Hypericum*, onder den bynaam van *Laſianthus*, is geplaatst geweest, dien het thans nog voert. Men vindt het by MILLER, in zyn Kruidkundig Woordenboek, Hypericum met ſtyve Lancetvormige getande Bladen, en Bloemen in de Oxelen, zeer lange Bloemſteelen, de Zaadhuisjes Houtig, getyteld. Het is de *Florida-ſche vyfhokkige Alcéa*, voorzien met Laurierbladen die flaauw gekarteld zyn en gewiekte Zaaden, van PLUKENET, daar CATESBY de

I. *Gordonia Laſianthus.*

(1) Gordonia. ELLIS. *Phil. Trans.* 1770. VOL. LX. p. 518. T. 11. Hypericum Laſianthus. *Spec. Plant.* II. p. 1101. Alcéa Floridana quinquecapſularis &c. CATESB. *Car.* I. T. 44. SEL. *Vog.* II. Band. p. 70. Pl. LXXXVIII.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.* de Afbeelding van geeft. De Bloemen, als die van de Alcéa, hangen aan Steelen van vyf Duimen lang. Het is een hooge Boom, met eenen regten Stam, en een regelmaatige pieramidaale Kroon, groeijende in Karolina, doch niet in Noordelyker Volkplantingen. Men vindt hem ook te Suriname. De Heer ELLIS heeft denzelven, in de Verhandelingen der Koninglyke Societeit van Londen, afgebeeld en omſtandig beſchreeven.

XIV. HOOFDSTUK.

Beſchryving van de HEESTERS, *wier Meeldraadjes* uit twee Grondſtukken *voortkomen, deswegen* DUBBELBROEDERIGE, Diadelphia *genaamd; tot welken byna alle de* Vlinderbloemige Plantgewasſen *betrokken zyn.*

Van de Algemeene Kenmerken deezer Klasſe heb ik reeds geſproken *. Onder de Vyf- en Zesmannigen komen geen Heeſters voor, maar wel onder de Agt- en Tienmannigen, als volgt.

* II. D. III. STUK, bladz. 162.

POLYGALA.

De byzondere Kenmerken zyn: een vyfbladige Kelk, met twee Wiekachtige gekleurde Blaadjes: en een ſtomp Hartvormig tweehokkig Haauwtje.

Dit

Dit Geslagt heeft zynen naam van gemeene Europische Veldkruiden, wegens de Eigenschap van het Wolvee veel Melk te doen geeven dus getyteld. Het bevat tegenwoordig meer dan dertig Soorten, onder welken eenigen Heesterachtig zyn, als

(10) Polygala *met gekamde getroste Bloemen, driebladige Blikjes; de Bladen smal Lancetvormig, de Steng Heesterachtig.* X. *Polygala Bracteolata.* Geblikte.

Verscheide Kaapse Gewassen, die in de figuur der Bladen, welke of geheel Liniaal, of Lancetvormig, of Elsvormig zyn, en tevens een weinig in Gestalte verschillen, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS op éene Plaat afgebeeld, zyn hier t'huis gebragt. Dezelven komen in Gewas, meer of min, met de Europische Polygala overeen. De Heer BERGIUS beschryft 'er een, dat zyn Ed. meent de *Afrikaansche Polygala met Vlaschbladen*, van OLDENLAND, te zyn, komende overeen met de Heesterachtige, die lange smalle Blaadjes en een groote paarsche Bloem heeft, van ge-

(10) *Polygala* Floribus cristatis racemosis, Bracteis triphyllis, Foliis lineari-lanceolatis, Caule Fruticoso. BERG. *Cap.* 182. BUXB. *Cent.* III. p. 41. T. 71. *Am. Acad.* II. p. 137. Polygala Africana glabra &c. PLUK. *Alm.* 300. T. 53. f. 2. Polygala frutescens angustifolia ramosa. RAJ. *Suppl.* 640. β. — Fol. lineari-subulatis. *H. Cliff.* 353. γ. — Fol. subulatis. δ. — Fol. linearibus obtusis scabris. *Am. Acad.* utsupra. BURM. *Afr.* 202, 203, 204. T. 73. f. 2, 3, 4.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Agtmanige.*

gezegden Hoogleeraar. De Steng daar van is Heesterachtig en verdeelt zig in lange, gladde, ronde Takken, bezet met veele spitse Bladen, van twee Duimen lang. Hier aan komt een langwerpige Tros, van drievoudige Blikjes, omvattende een Kelk, die twee zeer groote Bladen zydewaards, en een klein Blaadje heeft, boven de Vlinderachtige Bloem. Hier van is de Kiel Helmachtig hol, gehaaird; de Vleugels Ruitachtig ovaal, spits en groot: de Vlag uit twee Wiekjes bestaande. Voorts hangt, aan den Kiel, een driedeelig, Penseelachtig getakt stuk, dat de Bloem weezentlyk onregelmaatig maakt, gelyk TOURNEFORT die der Polygala's aanmerkte te zyn.

XI. *Polygala Umbellata.* Gekroonde.

(11) Polygala *met gekamde byna gekroonde Bloemen, de Bladen Liniaal en een weinig gehaaird.*

Dit is een Kaapsch Heestertje, een Span hoog, dat de Bloemen aan 't end der Takjes in menigte, als in Kroontjes, draagt. Het komt de voorgaande Soort zeer naby.

XII. *Polygala Myrtifolia.* Myrtebladige.

(12) Polygala *met gekamde Bloemen, die een half-*

(11) *Polygala* Flor. cristatis subumbellatis, Fol. linearibus subciliatis. *Mant.* 259. Polygala Fol. oblongis acutis. BURM. *Afr.* 264. T. 73. f. 5.

(12) *Polygala* Flor. cristatis Carinâ lunulatâ, Caule Fruticoso, Foliis lævibus oblongis obtusis. *Am. Acad.* II. p. 138. *Hort. Cliff.* 353. Polygala Arborea Myrtifolia, Floribus albis, intus purpureis. COMM. *Hort.* I. p. 87. T. 46. RAJ. *Suppl.* 640.

halfmaanswyze Kiel hebben, de Steng Heesterachtig, de Bladen langwerpig stomp en effen. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Octandria.*

Deeze maakt de Heesterachtige Polygala, met langwerpige gladde Bladen en eene paarsche Bloem, van den Hoogleeraar J. BURMANNUS, uit. Dezelve was hier, in de Hortus Medicus, Mans langte hoog gegroeid, met eene regte, ruuwe, bruine Steng, die enkelde, ronde, groene Takken van een Voet lang uitgeeft, welke zig in Bloemtakjes verdeelen, met Bloemen als in de overigen van dit Geslagt, maar zeer groot, paarsch van Kleur, en aanzienlyk. 't Gewas is mede van de Kaap afkomstig.

(13) Polygala *met gekamde Bloemen, een Heesterachtige Steng; de Bladen gepaard, Eyrond en spits.* XIII. *Polygala oppositifolia.* Paarbladige.

Dit is een Kaapsche Heester van twee Voeten hoog, de Kelkbladen Hartvormig rood en groot hebbende. De Heesterachtige van BERGIUS wordt hier t'huis gebragt.

(14) Po-

640. Polygala Arborea Myrtilli subrotundis foliis, Fr. magno Tordylii. PLUK. *Mant.* 153. T. 437. f. 4. Polygala frutescens &c. BURM. *Afr.* 200. T. 73. f. 1.

(13) *Polygala* Flor. cristatis, Caule Fruticoso, Fol. oppositis ovatis acutis. *Mant.* 259. Polygala Fruticosa. BERG. *Cap.* 183.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

XIV. *Spinosa.* Gedoornde.

(14) Polygala *met gekamde zydelingse Bloemen, de Steng Heesterachtig gedoornd; de Bladen ovaal gespitst.*

Dit is een Kaapsch Heestertje met hoekige Takken, die in een Doorn uitloopen, hebbende kleine Blaadjes als van Huislook, glad, effenrandig, verspreid, en byna ongesteeld, aan den tip een weinig gespitst. De Bloemen komen in de Oxelen ongesteeld, witachtig, enkeld of twee by elkander voort, en de Vrugt is een eetbaare Besie.

XV. *Theezans.* Thee-achtige.

(15) Polygala *met ongebaarde Bloemen, elk op een Steeltje; een Heesterachtige Steng en overhoekse Lancetvormige Bladen.*

Deeze is, by den naam van *Heesterachtige Polygala*, met Lavendelbladen die groen zyn en eene blaauwe Bloem, door den Hoogl. J. BURMANNUS voorgesteld onder de Ceylonsche Plantgewassen. Zy heeft dit byzonders, dat de Takken van de Steng af tot aan de Bladen wit, en verder groen zyn, zo gedagte Hoogleeraar aanmerkt. De Heer N. L. BURMANNUS zegt, dat een dergelyk Gewas van Java is gezonden onder den naam van Japansche *Basterd-Thee.*

(16) Po-

(14) *Polygala* Flor. cristatis lateralibus, Caule spinoso Fruticoso, Fol. ovalibus mucronatis. *Mant.* 437. *Am. Acad.* II. p. 141.

(15) *Polygala* Flor. imberbibus, Pedunculis unifloris, Caule Fruticoso, Fol. alternis lanceolatis. *Mant.* 260. BURM. *Ind.* 154. Polygala frutescens Lavendulæ folio viridi, Flore cœruleo. BURM. *Zeyl.* 195. T. 85.

(16) Polygala *met ongebaarde zydelingse enkelde Bloemen, de Steng Boomachtig, de Bladen stomp, gesteeld.* III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XVI. *Penæa.* Palmbladige.

Deeze is, onder den naam van *Boomachtige Penæa*, met ruuwe Blaadjes als van Palm, door PLUMIER afgebeeld. De Zaadhuisjes en het Zaad doen blyken, dat dezelve hier behoort. De Groeyplaats is in Zuid-Amerika.

(17) Polygala *met ongebaarde getroste Bloemen; een Boomachtige Steng; de oudste Bladen langwerpig ovaal, de jongsten ovaalachtig.* XVII. *Diversifolia.* Verschillende.

Door BROWNE, die dit Gewas *Heesterachtige Polygala*, met gladde Eyronde Bladen, rondachtige uitgerande Zaadhuisjes en kleinere losse trossen in de Oxelen noemt, was hetzelve op Jamaika waargenomen. Het behoort derhalve, gelyk de voorgaande, tot de Amerikaansche Planten.

(18) Polygala *met ongebaarde getroste Bloemen,* XVIII. *Microphylla.* Kleinbladige.

(16) *Polygala* Flor. imberbibus lateralibus solitariis, Caule Arboreo, Fol. obtusis petiolatis. *Am. Acad.* II. p. 140. Penæa arborescens Buxi folio aspero. PLUM. *Ic.* 214. f. 1.

(17) *Polygala* Flor. imberbibus racemosis, Caule Arboreo, Foliis senioribus oblongo-ovatis, recentibus subovatis. *Am. Acad.* II. p. 140. *H. Cliff.* 353. Polygala fruticosa Foliis glabris ovatis &c. BROWN. *Jam.* 287. T. 5. f. 3.

(18) *Polygala* Flor. imberbibus racemosis, Caulibus Fruticosis, Foliis minutissimis ellipticis. Polygala Lusitanica frutescens magno Flore, Fol. minimis. TOURNF. *Inst.* 175.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

men, Heesterachtige Stengen, en zeer kleine ovaale Bladen.

Agtmannige. Deeze, in Portugal door TOURNEFORT gevonden, groeit ook in Spanje. Zy heeft Heesterachtige Stengen als Roedjes, een Voet lang, groen, getand door de Voetjes der afgevallene Bladen, die allen zeer klein, Elsvormig of ovaal zyn, zonder Steeltjes, met korte endelingse Trosjes van taamelyk groote Bloemen.

XIX. *Chinensis.* Chineesche. (19) Polygala *met ongebaarde Aairswyze Oxelbloemen, de Stengen Heesterachtig, de Bladen ovaal.*

Hier is de *Boomachtige Polygala* van BROWNE t'huis gebragt, en, volgens den bynaam, zal de Groeyplaats ook in China zyn. 't Gewas heeft leggende Houtige Stengen, van een Voet lang, die niet glad zyn: de Bladen ovaal, effenrandig, van grootte als het uiterste Duimlid, stomp met een Puntje. Het geeft weinig zydelingse Takken en Aairen, die groen zyn, dikwils langer dan de Bladen. De Vrugt bestaat uit twee platte Haauwtjes.

XX. *Chamæbuxus.* Oostenryksche. (20) Polygala *met ongebaarde verspreide Bloemen,*

(19) *Polygala* Flor. imberbibus spicatis axillaribus, Caulibus suffruticosis, Fol. ovalibus. Polygala Arborea &c. BROWN. *Jam.* 287.

(20) *Polygala* Flor. imberbibus sparsis, Carinâ Apice subrotundo, Caule Fruticoso, Fol. lanceolatis. *Am. Acad.* II. p. 140. JACQ. *Vind.* 126. Chamæbuxus Flore Coluteæ. C. B. *Pin.*

men, de Kiel rond getipt, de Steng Heesterachtig, de Bladen Lancetvormig.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Octandria.*

Een Gewas, dat CLUSIUS overvloedig op de Bergen van Oostenryk, onder de Pyn- en Denneboomen, tusschen de Steenen, vondt groeijen, was door hem afgebeeld, en door BAUHINUS genoemd *Chamæ-Buxus*, dat is Laage Palm. Het is door de hedendaagsche Botanisten, JACQUIN en KRAMER, ook op de hooge Gebergten, omstreeks Weenen en by Baden, gevonden. TOURNEFORT noemt het *Heesterachtige Polygala* met Palmbladen, en geeft 'er eene Verscheidenheid van op, met paarsch roodachtige Bloemen, maar CLUSIUS beschryft het als een Heestertje, dat met veele korte Steeltjes den Grond bedekt, die Palmachtige Blaadjes hebben, duurende het geheele Jaar; weshalve het van sommigen aldaar *Wintergroen* genoemd werdt. „ Aan 't end der „ Takjes, zegt hy, tusschen de Bladen, komen drie of vier langwerpige Bloempjes „ voort, die geen de minste Reuk hebben, „ maar op sommige plaatsen byna zo welriekende zyn als Narcissen. Zy bestaan uit „ drie Blaadjes, waar van twee wit zyn, als „ Wieken uitgebreid, met een witachtig Helmpje dat derzelver oirsprong bedekt, en het „ der-

Pin. 471. Anonymos flore Coluteæ. CLUS. *Hist.* I. p. 105. *Pann.* 47. Ic. p. 48. TOURNF. *App. Inst.* p. 665. JACQ. *Austr.* KRAM. *Elench.* 208.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Agtmannige.*

„ derde, als tot een langwerpig Pypje omwon-
„ den, is van boven overlangs geopend, aan
„ het end als een Broek gevormd en geel,
„ door den Ouderdom somtyds geheel paarsch
„ of roodachtig wordende. Op de Bloemen
„ volgen breede platte Haauwtjes, een weinig
„ kleiner dan die van de breedbladige Thlaspi,
„ meestal twee, doch somtyds maar één Zaad-
„ je bevattende, van grootte als kleine Wik-
„ ken, maar zwartachtig, ruig, en naar 't een
„ of ander Diertje gelykende, niet ongelyk
„ aan 't Zaad der groote roode Polygala, doch
„ kleiner, vallende tot de Huisjes, die zig op
„ zyde openen, door de rypheid van zelf uit."

XXI. *Polygala Alopecuroides.* Vossenstaartige.

(21) Polygala *met ongebaarde ongesteelde Bloemen, de Bladen getropt, Eyrond, spits, gekield en Haairig.*

Dit is een Takkig hurkend Heestertje aan de Kaap groeijende, zeer digt bezet met ongesteelde Blaadjes en Bloempjes, van de gezegde figuur.

XXII. *Polygala Heisteria.* Stekelige.

(22) Polygala *met ongebaarde zydelingse Bloemen, een Boomachtige Steng, de Bladen driekantig, Doornachtig gespitst.*

Dit

(21) *Polygala* Flor. imberbibus sessilibus, Fol. confertis, ovatis, acutis, carinatis pilosis. *Mant.* 263.

(22) *Polygala* Flor. imberbibus lateralibus, Caule Arborescente, Foliis triquetris mucronato-spinosis. Thymbra Capensis Nepetæ Theophrasti foliis aculeatis, Flore parvo purpu-

Dit Gewas, te vooren *Heisteria* door LINNÆUS genoemd, en onder dien naam in de Leidsche Akademie - Tuin geplaatst zynde, is al voor twaalf Jaaren door den Ridder tot eene Soort van dit Geslagt gemaakt, met deezen bynaam; terwyl de naam van den vermaarden HEISTER thans vereerd wordt door een ander Geslagt, hier voor beschreeven *. De geleerde BERGIUS, evenwel, was van oordeel, dat hetzelve gevoeglyker van de Polygala's afgezonderd konde worden, dewyl de Bloem en Vrugtmaaking niet alleen, maar ook het Bladerloof grootelyks daar van verschillen, en wegens dit laatste het Gewas nader tot het Geslagt van *Aspalathus* schynt te behooren. Hy noemt deeze Soort *Heisteria pungens*, dat is steekende Heisteria, om dat de Bladen styf zyn, met Doornachtige punten. Door zyn Ed. wordt 'er toe betrokken de *Polygala Astragaloides* van den geleerden BREYN, die Heesterachtig is, met de gestalte en Bladen van Thymbra, hebbende een kleine paarsche Bloem, en eene Vrugt met een dubbeld Hoornig Snuitje, van de Kaap der Goede Hope, welke onder den naam van Afrikaansche Thymbra, met gedoornde Bladen, redelyk wel in Afbeelding is gebragt door BARTHOLINUS. De Bladen komen aan tropjes

III. AFDEEL. XIV HOOFDSTUK. *Octandria.*

* Zie bladz. 62.

pureo. PLUK. *Alm.* 366. T. 229. f. 5. Heisteria *Hort Cliff.* 352. R *Lugdb.* 393. BERG *Cap.* 185. Thymbra Africana Foliis spinosis. BARTH. *Hafn.* 1673. p. 57.

III. AFDEEL. XIII. HOOFDSTUK. *Agtmannige.*

jes voort: de Kelk is vyfbladig: de Bloemen hebben een dubbeld Vaandel, en daar boven een langwerpige groene Kiel, waar in de Meeldraadjes verholen leggen, die tot twee Vliezige Lighaamen famengegroeid zyn. Het Vrugtbeginzel is met vier Hoorntjes gekroond, en heeft een Styl zo lang als de Meeldraadjes, zynde het Zaadhuisje ook vierhoornig, als gemeld is, tweehokkig, met enkelde Eyronde Zaaden.

XXIII. *Polygala Stipulacea.* Driebladige.

(23) Polygala *met ongebaarde zydelingse Bloemen, de Steng laag Heesterachtig, met drievoudige smalle spitse Bladen.*

Hier wordt thans de *Afrikaansche Heesterachtige Spartium* met Hey-Bladen van COMMELYN, zo wel als het *Afrikaansche Hey-Gewas* met purperachtig roode Bloemen en kleine Bladeren, als die van Thym, uit SEBA, t'huis gebragt. Volgens den Heer BERGIUS, die hetzelve *Heisteria welke zagter is*, als niet stekelig zynde, noemt, is de Afbeelding van SEBA de beste, alwaar het gezegd wordt een Heester te zyn van twee of drie Voeten hoog, met de Bladen *koppelswyze rond*-

om

(23) *Polygala* Flor. imberbibus lateralibus, Caule Fruticoso Fol. ternis linearibus acutis. *Mant.* 260. BURM. *Prodr.* 20. Heisteria mitior. BERG. *Cap.* 187. Spartium Africanum frutescens Ericæ folio. COMM. *Hort.* II. p. 193. T. 97. Suffrutex Ericæ forma Flore rubertimo Breynii. SEB. *Kab.* II. p. 63. T. 62. f. 2.

Fig. 1.
Fig. 2.
A
B
C
c
b
f
d
e
g
h

, PLAAT X

om den Stam en de Takjes zittende, die met een licht Afchgraauwe Schors bekleed zyn. 't Gewas komt, zo LINNÆUS aanmerkt, in verfchillende gedaanten voor, naar den Ouderdom en mooglyk ook naar de Groeyplaats. BERGIUS geeft 'er fmalle getropte Blaadjes aan, die van boven plat, van onderen verhevenrond zyn, gladachtig, twee Lynen lang, en zydelingfe Bloemen, de helft kleiner dan in de andere. De Kelk is vyfbladig en klein, beftaande uit ongelyke, ftompe, gehaairde Schubben; de Bloem Vlinderachtig en ongelyk, hebbende geen Vleugels maar een Cylindrifche Kiel en een tweebladige Vlag, in welker Nagel een Meeldraadje beflooten is, aan de binnenzyde van den top agt Meelknopjes hebbende. Het kleine ronde Vrugtbeginzel is ook met vier Hoornen gekroond, waar tusfchen een Styl opftygt, die van boven dik is, hebbende een geknopten, ruigachtigen, knikkenden Stempel.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Octandria.*

Ik bezit, onder myne Kaapfche Planten, een Takje van een Heefter, die zekerlyk tot dit Geflagt behoort, gelyk de figuur der Bloemen uitwyst. Dezelven, naamelyk, hebben die twee Wiekachtige gekleurde Blaadjes van den Kelk of tot denzelven behoorende, waar van in de Kenmerken is gefproken, en, tot meer verzekering, vertoont zig in eenigen het Hartvormig tweehokkig Zaadhuisje reeds geformeerd. Het Gewas zweemt in manier van Bladmaaking

Polygala Empetrifolia. Pl. XXVIII. *Fig.* 1.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Agtmannige.*

veel naar die Soort van Hey, welke *Empetrifolia* genoemd wordt, en is hier nevens, in *Fig.* 1, op Plaat XXVIII, wat het bovenste gedeelte van het Takje aangaat, in de natuurlyke grootte afgebeeld, zynde het onderste ongebladerde gedeelte nog eens zo lang. De Kleur van het Takje is bruinachtig en die van de kleine Takjes Wollig wit. De Blaadjes, omtrent een Kwartier Duims lang, hebben eene Rolrondachtige figuur, met een Puntje, zyn groen en zeer gefronzeld, komende niet Tropswyze, maar digt by elkander voort. By A ziet men het Hartvormig Zaadhuisje in de gesteelde Kelk tusschen de Kelkblaadjes, zynde de Bloem, zonder dezelven, aldaar ook met zyn gebaarden Kiel, den Styl en Meeldraadjes, afzonderlyk, vertoond.

SECURIDACA.

Een driebladige Kelk; een Vlinderbloem die een tweebladige Vlag binnen de Vleugels heeft: de Vrugt een Eyronde éénhollige Haauw, uitloopende in een Bylswyze Wiek, en bevattende een enkel Zaad, zyn de Kenmerken van dit Geslagt. Twee Soorten, beiden Westindische Gewassen, zyn daar in begreepen, als volgt (*).

(1) Se-

(*) 't Geslagt van *Securidaca* by TOURNEFORT, bevattende de *Securidaca lutea major* van BAUHINUS, wegens de Bylswyze figuur der Zaaden van CLUSIUS dus genaamd, is onder de *Coronilla's* betrokken.

(1) Securidaca *met een regtopstaande Steng.*

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

I. *Securidaca erecta.* Regtstammige.

In Bosschen op Steenige Gebergten van 't Eiland Martenique heeft de Heer JACQUIN deeze waargenomen, die een Boom is van twaalf Voeten hoogte, met lange, slappe Takken lugtig begroeid, en getroste paarsche Bloemen. De Vlag is hier stomp, de Vleugels zyn rondachtig, de Kiel heeft een plat omgeboogen byhangzel.

(2) Securidaca *met een klimmende Steng.*

II. *Scandens.* Klimmende.

Deeze, een klimmend Heesteraehtig Gewas, is den zelfden Heer by Karthagena, in digt Kreupelbosch, voorgekomen. De jonge Takjes van hetzelve loopen in zeer sterke Klaauwieren uit. De Bladen zyn langwerpig ovaal, stomp en glad, gesteeld. Tegenover dezelven komen Trossen van reukelooze roode Bloemen, die de Vlag spits, de Vleugels langwerpig, en aan de Kiel een groot byhangzel hebben.

Onder de Tienmannigen in deeze Klasse komt eerst voor het Geslagt van

A-

(1) *Securidaca* Caule erecto. *Syst. Nat.* XII. Gen. 852. p. 472. *Veg.* XIII. p. 533. JACQ. *Amer. Hist.* 197. T. 183. f. 39. Securidaca Fruticosa Foliis subrotundis &c. BROWN. *Jam.* 287.

(2) *Securidaca* Caule scandente. JACQ. *Amer. Hist.* 197. T. 183. f. 83. Spartium scandens, Fructu cristato & alato, Flore rubro PLUM. *Ic.* 247. f. 1. Securidaca foliis oblongis, spicis ramosis. BROWN. *Jam.* II. p. 241.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

ABRUS.

Behalve de Vlinderbloem zyn de Kenmerken een flaauw vierkwabbige Kelk, met de bovenste Kwab breedst, negen Meeldraadjes, aan 't Grondstuk van onderen samengegroeid, van boven gaapende: een stompe Stempel, en Klootronde Zaaden.

I. *Abrus precatoria.* Weegboontjes. Pl. XXVII. *Fig.* 3.

De eenigste Soort (1), te vooren in het Geslagt van *Glycine* geplaatst, is een Gewas, dat men van ouds *Abrus* genoemd heeft. Ten minste worden daar toe betrokken die Koraalroode Erwtjes, welken, uit Gelukkig Arabie in Egypte gebragt zynde, meer dienden tot versiering van 't Jonge Vrouwvolk, dan tot Spyze, zo VESLINGIUS aantekent. Mooglyk zullen zy ook wel, hier of daar, als Kraaltjes aan Draaden gereegen, tot Paternosters in gebruik zyn; waar van de bynaam ontleend. Men noemtze in Indie, alwaar het Gewas algemeen is, *Weegboontjes*, om dat van dezelven, by som-

(1) Abrus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1286. p. 472. *Veg.* XIII. p. 533. Glycine Fol. abrupto-pinnatis, Pinnis numerosis obtusis. *Sp. Plant.* II. p. 1025. *Fl. Zeyl.* 284. BURM *Fl. Ind.* p. 161. *Hort. Ups.* 228. Phaseolus Glycyrrhizites, Folio alato &c. SLOAN. *Jam.* 70. *Hist.* I. p. 180, T. 112. f. 4, 5, 6. Phaseolus Arborescens alatus &c. PLUK. *Alm.* 294 T. 214. f. 5. Pisum Indicum minus coccineum. C. B. *Pin.* 212. Abrus. VESL. *Ægypt.* 25. *Hort. Cliff.* 88. HILL. *Anat.* 21. Orobus Indicus, Abrus Alpini dictus, Fructu coccineo atrâ maculâ notato. BURM. *Zeyl.* TOURNF. *Inst.* p. 393. Abrus Frutex. RUMPH. *Amb.* V. p. 57. T. 32. Konni. *Hort. Mal.* VIII. p. 71. T. 39.

ſommigen, in plaats van Gewigt gebruik gemaakt wordt; doch by ons voeren zy dikwils den naam van *Weesboontjes*, wegens de hoogroode Kleur met een zwarte Vlak aan 't end, even als men ſomtyds de Weeskinderen uitgemonſterd ziet. In Oostindie noemt menze *Zaga*, welk woord van Arabiſche afkomst is en op het gebruik derzelven, in het ſoldeeren der Metaalen, zoude zien. Eenentwintig van deeze Korrels, zo zy groot zyn, maaken een Maas zegt RUMPHIUS, 't welk zo veel is als een Drachme of Vierde Loots; van de kleine vierentwintig, en men moetze zekerlyk, daar toe, egaal uitzoeken en friſch neemen: want van de mynen bevind ik dat wel dertig in een Drachme gaan. Te vroeg afgeplukt, voegt hy 'er by, of door 't leggen op een doffe plaats, wordenze geheel zwart; gelyk 'er ook veelen onder de mynen, en wel de grootſten zyn; ſommigen van de kleinſten bruin, in plaats van rood, maar even 't zelfde heeft plaats in een Tuiltje van de Zaadhuisjes of Haauwtjes deezer Weegboontjes, gelyk die zig geopend vertoonen. Dit Tuiltje, waar van de Afbeelding in de Natuurlyke grootte, op Plaat XXVII, in *Fig* 3, is gegeven, heeft men uit China overgebragt, en daar zitten, behalven de gewoone rood en zwarte, ook bruine en zwarte Boontjes in de omgedraaide Haauwtjes: gelyk men 't zelve, in myne Verzameling, beſchouwen kan.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Ee 3 't Ge-

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tien mannige.* * II. D. II STUK, bladz. 421.

't Gewas, daar byna alle Autheuren van spreeken, verschilt aanmerkelyk van den Weegkorrels-Boom of Koraalboom, te vooren beschreeven *; wiens Zaaden van 't zelfde gebruik doch veel grooter zyn, tot onderscheiding hier nevens by A vertoond. Het is een Heester, met taaije, slingerende, platachtige en als dubbelde Ranken, die zig om Boomen, Kruiden, Staaken, Takken, of door elkander vlechten, maakende een wonderlyke verwarring. Aan deeze Ranken komen gevinde Blaadjes als die der Tamarinden, en van eene ongemeen sterke Zonnewendende eigenschap. 's Morgens, als de Zon opgaat, spreiden zy zig uit, en 't Gewas vertoont zig op 't allersierlykste bly-groen; tegen den Middag, als de Zon sterk schynt, sluiten zy zig opwaards tegen elkander; vervolgens openen zy zig wederom, en tegen den avond voegen zy zig nederwaards samen, blyvende dus den geheelen Nagt. Dit moet men van alle de Vinnetjes aan een Blad verstaan en deeze Eigenschap wordt betrokken tot den Slaap der Planten (*). Voor 't overige komt het Gewas, in hoedanigheid, veel met ons Zoethout overeen, wordende de Blaadjes, tot verzagtinge van de Borst en Keel, als Thee getrokken. De gedagte Zaadkorrels hebben mede een verzagtende eigenschap; doch, tot Voedzel gebruikt, oordeelt menze kwaadsappig, hard om te verteeteren-

(*) Zie 't V. DEEL der *Uitgezogte Verhandelingen*, bladz. 12.

teeren en Winderig te zyn; mooglyk, omtrent als onze Turkſe Boonen. Zy werden, naar ALPINUS getuigt, in Egypte, evenwel, gekookt en gegeten; doch in Oost- of Westindie gebruikt menze tegenwoordig, ten minſte by de Europeaanen, niet (†). III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

BORBONIA.

Een uitgerande Stempel: een Kelk met Doornachtige Punten, en de Vrugt een ſpitſe Haauw; zyn voor Kenmerken opgegeven van dit Geſlagt, 't welk zes Soorten, altemaal Kaapſe Gewasſen, die Heeſterachtig zyn, bevat, als volgt.

(1) Borbonia *met zeer ſmalle, ſpitſe, Haairige Bladen en endelingſe Bloemhoofdjes.* I. *Borbonia Ericifolia.* Heybladige.

Afrikaanſche Brem met Heyblaadjes, en zeer kleine geele Bloempjes aan Hoofdjes vergaard, vindt men deeze getyteld by RAY. Het is een klein, ruig, Heeſtertje, dat de Blaadjes ſmal ovaal-

(†) Onbegrypelyk is 't, waar LINNÆUS het van daan gehaald heeft, dat deeze ſierlyke Boontjes *ten alleruiterſte Vergiftig* zouden zyn, zeggende, *Semina pulcherrima, maxime deleteria*; offchoon C. BAUHINUS dezelven met den naam van *Piſum virulentum Chinenſe* ſchynt te bedoelen. Den naam van Klootrond (*Spærica*) mogen zy ook geenszins voeren: zy zyn altemaal meer of min Eyrond.

(1) *Borbonia* Fol. ſublinearibus acutis villoſis, Capitulis terminalibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 857. p. 473. *Veg.* XIII. p. 534. *Am. Acad.* VI. Afr. 29. Geniſta Afr. Ericæ folio, Flor. parvis luteis in Capitula congeſtis. RAJ. *Suppl.* 105.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

ovaalachtig, van boven glad, van onderen ruig, aan de kanten omgekruld heeft.

II. *Lævigata.* Gladbladige.

(2) Borbonia *met Lancetvormige, ongeribde, gladde Bladen, de omwindzels en Kelken ruig.*

Van deeze zyn de Takken rond, aan welker end Kroontjes voorkomen van Bloemen, die een vierbladig omwindzel hebben, dat Haairig is, en gesteeld zyn, met een Klokvormigen Kelk en geele Bloemblaadjes. Het Vrugtbeginzel is ruig. Zy groeit aan de Kaap.

III. *Trinervia.* Drieribbige.

(3) Borbonia *met Lancetvormige, drieribbige, effenrandige Bladen.*

Een Ethiopische Heester, met Bladen als van de Steekende Palm, doch smal en kleiner, van PLUKENET, wordt hier t'huis gebragt. De Heer BERGIUS beschryft deeze Soort omstandig. De Steng, zegt hy, is van onderen kaal met Wratjes, van boven Kranswyze bezet met Takjes, die gebladerd zyn met smalle spitse Blaadjes, ter naauwer nood een Duim lang, wederzyds glad. De Bloemen, als by Trosjes, gesteeld, op de toppen der Takjes voort-

(2) *Borbonia* Fol. lanceolatis, enerviis glabris, involucris Calycibusque hirtis. *Mant.* 100.

(3) *Borbonia* Fol. lanceolatis trinerviis integerrimis. BERG. *Cap.* 188. *H. Cliff.* 494. Frutex Æthiopicus Rusci angusto & minore folio. PLUK. *Alm.* 158. T. 297. f. 4.

voortkomende, zyn geel, van buiten ruig, en hebben tien Meeldraadjes, tot een Cylinder famengroeid, met een Elsvormigen Styl en ftompen Stempel. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

(4) Borbonia *met Lancetvormige, veelribbige, effenrandige Bladen.* IV. *Lanceolata.* Lancetvormige.

Hier wordt het *Afrikaanfch Heefteraclitig Spartium*, van COMMELYN, bedoeld, welks Bladen de Steng omvatten, en het zou de *Heefterachtige Afrikaanfche Brem* van TOURNEFORT zyn, met Bladen als gezegd is. Van de Fluweelachtige ruigte der Bloemen maakt COMMELYN geen gewag. De Steng is glad, zegt onze Ridder.

(5) Borbonia *met Hartvormige, veelribbige, effenrandige Bladen.* V. *Cordata.* Hartvormige.

Een byna zo groot verfchil fchynt tusfchen de aangehaalde Afbeeldingen van SEBA en BREYN plaats te hebben, als tusfchen deeze en

(4) *Borbonia* Fol. lanceolatis multinerviis integerrimis. Genifta Africana frutescens Rusci nervofis foliis. TOURNF. *Inft.* 644. Spartium Afr. frutescens Rusci folio caulem amplexante. COMM. *Hort.* II. 195. T. 98. RAJ. *Dendr.* 107. Frutex Æthiopicus Fol. Rusci, Flor. Papilionaceis, Sericeâ lanugine villofis. PLUK. *Alm.* 159. T. 297. f. 3.

(5) *Borbonia* Fol. cordatis multinerviis integerrimis. *Hort. Cliff.* 494. R. *Lugdb.* 372. *Mant.* 438. Genifta Africana frutescens, Rusci foliis &c. SEB. *Kab.* I. p. 38. T. 24. f. 3. Planta leguminofa Ethiop. Fol. Rusci. BREYN. *Cent.* T. 28.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

en de voorgaande Soort, aan welke beiden Bladen van Steekende Palm toegeschreeven worden, die maar een weinig in figuur verschillen. De Kelk is byna gelyk in vyven gedeeld en ruig met spitse punten; de Bloem van buiten geheel Wollig.

VI. *Crenata.* Gekartelde.

(6) Borbonia *met Hartvormige, veelribbige gekartelde Bladen.*

De Heer BERGIUS beschryft deeze Soort, tot welke door hem de *Afrikaansche Boomachtige Brem*, met een breed rondachtig Blad, van HERMANNUS, t'huis gebragt is, omstandig. De Takken, zegt zyn Ed., zyn rond en glad, met weinige dunne Takjes. De Bladen, die overhoeks staan, zyn Hartvormig rond, de Steng omvattende, gespitst, aan den rand bezet met regte Stekeltjes, een Duim lang, uitgebreid en glad; de Bloemen geel, gesteeld, aan Haairige Trossen voortkomende, zyn ook van buiten ruig en hebben de Meeldraadjes, alle tien, insgelyks tot één Lighaam samengegroeid. Dit schynt te stryden met de algemeene Kenmerken van deeze Klasse, hoewel het in de meeste Geslagten plaats heeft (*).

SPAR-

(6) *Borbonia* Fol. Cordatis multinerviis crenatis. Frutex Æthiopicus leguminosus, Fol. Rusci majoribus in ambitu Spinulis fimbriatis. PLUK. *Alm.* 159. BERG. *Cap.* 191.

(*) In de Geslagten van *Nissolia*, *Pterocarpus*, *Erythrina*, *Piscidia*, onder de Boomen beschreeven: in die van *Amorpha*,

SPARTIUM. Priemkruid.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

In dit Geslagt is de Kelk nederwaards verlangd, de Meeldraadjes kleeven aan 't Vrugtbeginzel: het heeft een op zyde aangegroeiden Stempel; die van boven ruig is.

Het bevat zeven Soorten met enkelde en zes met drievoudige Bladen, of drie Bladen op een Steeltje. De meesten hebben haare Groeyplaats in ons Wereldsdeel en zy zyn altemaal Heesterachtig.

I. *Spartium contaminatum.* Vlakkig.

(1) Priemkruid *met ronde Takken, de Bladen overhoeks, Draadachtig, aan 't Grondstuk bevlakt.*

Tot deeze Soort is de *Heesterachtige Afrikaansche Brem*, met smalle Vlaschkruid-Bladen die blaauwachtig groen zyn, en geele Bloemen, van Doktor SHERARD, t'huis gebragt. 't Gewas is Heesterachtig met lange Trossen van Bloemen aan 't end der Takken, en groeit aan de Kaap.

(2) Priem-

pha, *Ebenus*, *Abrus*, *Spartium*, *Genista*, *Anthyllis*, *Borbonia*, *Ulex*, *Ebenus*, *Ononis*, *Aspalathus*, *Crotalaria*, onder de Heesters; en in die van *Lupinus*, *Arachis* onder de Kruiden te beschryven, zyn al de tien Meeldraadjes samengegroeid.

(1) *Spartium* Ramis teretibus, Fol. alternis Filiformibus Basi contaminatis. *Syst. Nat.* XII Gen. 858. p. 474. *Veg.* XIII. p. 535. *Mant.* 268. Genista Afr. Frutescens, Fol. Linariæ angustioribus glaucis, Flore luteo. RAJ. *Dendr.* 104.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

II. *Sepiarium.* Draadig.

(2) Priemkruid *met ruuwe Takken, de bovenste Bladen digt by één, en Draadachtig.*

Deeze, ook een Afrikaansch of Kaapsch Gewas, heeft verspreide Draadachtige Bladen, van drie Duimen lang, eenkleurig met de Takken, die geelachtig groen zyn. De Bloemen maaken een lange, gladde Aair uit, aan het end der Takken. De Kelk is eenbladig, in vyven verdeeld, de Bloem Vlinderachtig en geel, hebbende tien Meeldraadjes tot een Scheede, die van vooren gaapt, samengegroeid, met langwerpige Meelknopjes. Het Vrugtbeginzel was lang en smal, plat, met veertien Schepzeltjes van Zaaden; de Styl opklimmende en glad; de Stempel geknot en scheef. Dit alles heeft de Heer BERGIUS dus waargenomen.

III. *Junceum.* Biesachtig.

(3) Priemkruid *met ronde Takken, die aan de toppen Bloem draagen, tegenover elkander; de Bladen Lancetvormig.*

Dee-

(2) *Spartium* Ramis scabris, Fol. superioribus confertis Filiformibus. Spartium Fol. sparsis Filif. &c. BERG. *Cap.* 196. Spart. Cap. luteum, fol. &c. PET *Gaz.* T. 83 f. 3. Genista Afr. Fol. Linariæ angustissimis. &c. RAJ. *Dendr.* 105. Lathyroides Linariæ folio &c. PLUK. *Mant.* 114. T. 224. f. 1.

(3) *Spartium* Ramis oppositis teretibus apice Floriferis, Fol. lanceolatis. *H. Cliff.* 356. *H. Ups.* 208. R. *Lugdb.* 370. SAUV. *Monsp.* 60. GOUAN. *Monsp.* 355. GER. *Prov.* 480. GARID. *Aix.* 204. *Orient.* 215. Spartium arborescens, Sem. Lenti similibus. C. B. *Pin.* 396. Spart. Dioscor. Narbonense & Hisp. LOB. *Icon.* 91. Spartium macrolobium. REN. Sp. 34. T. 33. Genista Juncea. J. B. *Hist.* I. p. 395. TOURNE. *Inst.* 643.

Deeze is algemeen, in de Kruidhoven, bekend, onder den naam van *Spaansche Brem*, in 't Fransch *Genêt d'Espagne*, in 't Spaansch *Hiniesta*, en *Yniesta*, in 't Engelsch *Spanish Broom*. Zy maakt een Gewas van agt of tien Voeten hoogte, dat uit een taamelyk dikken Stam veele dunne groene Rysjes, die rond zyn, uitgeeft, aan welken hier en daar, zeer enkeld, Lancetvormige Blaadjes voortkomen; en Goudgeele Bloemen aan 't end der Takken, zo groot en fraay, dat men het dikwils gebruikt tot versiering der Bloemhoven. De Zaadpeultjes zyn lang, smal en plat, bevattende veele naar Linsen gelykende Zaadjes, doch kleiner. In kragten komt het overeen met de gemeene Akker-Brem, doch heeft dezelven sterker. In Spanje, Provence, Italie en in de Oostersche Landen, is dit Gewas, aan de Wegen, in Haagen en Kreupelbosch, niet ongemeen.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(4) Priemkruid *met gestreepte Takken, zydelingse Trossen en Lancetvormige Bladen*

IV. *Monospermum.* Eenzaadig.

Deeze Soort is op drooge Velden in Spanje waargenomen door CLUSIUS. De Sweedsche Heer OSBECK merkt aan, dat dezelve op 't Schier-

(4) *Spartium* Ramis striatis, Racemis lateralibus, Fol. lanceolatis. Sp. Ram. angul. &c. *Hort. Cliff.* 356. R. *Lugdb.* 370. SAUV. *Monsp.* 60. OSB. *Itin.* 37. Spartium tertium Flore albo. C. B. *Pin.* 396. Spart. 3. Hispanicum. CLUS. *Hist.* I. p. 103. *Spart.* 2. CLUS. *Hisp.* 204.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Tienmannige.

Schier-Eiland van Kadix, byna geheel bedekt zynde met een fyn wit Zand, ongemeen tiert; niettegenstaande men aldaar naauwlyks eenige andere Planten, behalve deeze en het Kruipende Stalkruid, vindt. De Spanjaarden noemen haar *Retamas*. Zy groeit 'er meer dan eens Mans langte hoog; dienende dus de Bokken en Zwynen tot beschutting tegen de brandende Hitte der Zon, terwyl de eersten ook de groene Takken eeten, en men gebruikt dezelven om de Moeskruiden, die ter Markt komen, aan Bosſen te binden. Bovendien belet hetzelve de verstuiving van het drooge, losse Zand, ongemeen, en versiert de dorste Velden door zyne Bloemen. De Stam is dikwils een Arm dik, Aschgraauw van Kleur; de Takken of Rysjes zyn groen: de Bladen glinsteren als Zyde: de jonge zyn Lancetvormig, de ouden stomper, van vooren een weinig gespleeten en omgeboogen. De Bloempjes komen in ontelbaare menigte, klein, wit, met roode Kelkjes voort.

V. *Sphærocarpon.* Rondzaadig.

(5) Priemkruid *met ronde Takken, de Bladen Lancetvormig ongesteeld, van onderen ruigachtig.*

Van deeze is thans een byzondere Soort gemaakt,

(5) *Spartium* Ramis teretibus, Fol lanceolatis sessilibus, subtus pubescentibus. *Mant.* 571. Spart. alterum monospermum Semine Reni simili. C. B. *Pin.* 396. Spartium hypo-sphærolobium. REN. *Sp.* 35. T. 33. Spart. 1. CLUS. *Hisp.* 203. Spart. 2. CLUS. *Hist.* I. p. 103.

maakt, die naar de voorgaande veel gelykt, III.
doch bovendien de Bloemen geel heeft. Zy AFDEEL.
verschilt evenwel veel in grootte, als den Stam XIV.
doorgaans maar een Elle hoog en een Duim HOOFD-
dik hebbende, met een ruuwe Schors en veele STUK.
Rysjes, die doorgaans Bladerloos zyn, komende *Decandria.*
de Bloemen met die van Zoethout en de Zaadhuisjes met Paardeboonen byna overeen. Deeze bevatten een Nierachtig Zaad, dat in de Huisjes rammelt, doorgaans enkeld in ieder Haauwtje. Hier van is de bynaam der voorgaande afgeleid, die de Zaadhuisjes en het Zaad, beiden, kleiner heeft, doch anders van de zelfde gedaante, zo CLUSIUS aanmerkt. De tegenwoordige groeit in Zandvelden, op verscheide plaatsen van Kastilie.

(6) Priemkruid *met ronde gestreepte Takken, de Bladen Lancetvormig, byna ongesteeld en ruigachtig.* VI. *Purgans.* Purgeerende.

Deeze is *Purgeerende Brem* genoemd geweest, en groeit op drooge, Bergachtige, opene plaatsen, in Provence. Het is een Heester, met Biesachtige Takken, die aan de enden Bladen en Bloemen tevens uitgeeft. De Bladen zyn Lancetswys' ovaal, ongesteeld, Fluweelachtig, korter dan de Bloemen, die gesteeld zyn, en een

(6) *Spartium* Ramis teretibus striatis, Fol. lanceolatis, subsessilibus pubescentibus. GER *Prov.* 480. Genista purgans. *Sp. Plant.* 999. Genista s. Spartium purgans, J. B. *Hist.* I. p. 404. TOURNF. *Inst.* 644.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

een tweelippigen Kelk hebben, de Meeldraadjes allen ſamengegroeid, den Stempel Haakig; het Haauwtje langwerpig, ſamengedrukt en Haairig. De Takken zyn ongedoornd, zegt de Ridder. 't Is waar, dat het Gewas geen weezentlyke Doornen of Stekels heeft, gelyk andere Soorten van Brem hebben, maar de enden der Takjes vertoonen zig als Doornen, en hierom is het onder de Stekeligen geplaatst geweest. Van eene byzondere of uitmuntende Purgeerende hoedanigheid, in hetzelve, vind ik nergens gemeld.

VII. *Scorpius.* Doornbladige.

(7) Priemkruid *met uitgeſpreide gedoornde Takken, de Bladen Eyrond.*

Deeze voert wegens de ongemeene Stekeligheid den bynaam. De Takjes van het geheele Gewas, 't welk een klein Boſchje maakt van ongevaar een Elle hoog, verdeelen zig in Stekels en deeze wederom in kleiner Stekeltjes, waar aan de Blaadjes zydelings groeijen, die de Punten der Doornen zodanig verbergen, dat men het niet voor ſtekelig zou aanzien, en dus kwetst het den aanraaker, even als de Scorpioen, onvoorziens met zynen Angel. De vermaarde CLUSIUS heeft het in Spanje driederley

(7) *Spartium* Ramis ſpinoſis patentibus, Foliis ovatis. Geniſta-Spartium ſpinoſum majus, primum, ſecundum, tertium. C. B. *Pin.* 394. TOURNF. *Inſt.* 645. Aspalathus altera, 1, 2, 3. CLUS. *Hisp.* 208. LOB. *Icon.* 82. GOUAN. *Monsp.* 355. GER. *Prov.* 480. GARID. *Aix.* 204.

ley waargenomen, zynde van allen de Bloemen geelachtig en naar die van Brem gelykende. Hy begryptze allen onder den naam van *Aspalathus altera*, die 'er van de Liefhebbers der Kruidkunde, zo te Salamanca als te Montpellier, aan gegeven werdt. Aan den voet der Pyreneesche Bergen groeide een derde Soort, die ruig van Takken was, welke men *Hallada* noemde. De Bloemen van de eerste, met Suiker gegest, werden, zegt hy, in Spanje, tot herstelling der vervallen kragten gebruikt. Deeze is in Languedok en Provence, zo wel als de anderen, ook niet ongemeen. Zy worden aldaar *Argielas* geheten.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(8) Priemkruid *met enkelde en drievoudige Bladen, de Takken zeshoekig, aan den top Bloemdraagende.*

VIII. *Angulatum.* Hoekig.

Drie Ribben, van ieder Blad afkomstig, loopen langs de Takken heen, 't welk dezelven in deeze Soort zeshoekig maakt. TOURNEFORT heeftze in de Levant gevonden.

(9) Priemkruid *met drievoudige Bladen, Rysachtige Takken en zydelingse dubbelde knikkende Bloemen.*

IX. *Patens.* Uitgebreid.

(8) *Spartium* Foliis solitariis ternatisque, Ramis sexangularibus apice Floriferis. Spartium Orientale Siliquâ glabrâ compressâ et annulatâ. TOURNF. *Cor.* 44.

(9) *Spartium* Fol. tern. Ramis Virgatis, Flor. lateralibus geminis cernuis. Cytisus Lusitanicus Medicæ folio, Floribus in Foliorum alis. TOURNF. *Inst.* 648.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Van deeze, die *Portugaalsche Cytisus* door den zelfden Kruidkenner getyteld was, zyn de Blaadjes stomp Eyrond, byna gelyk, van onderen ruigachtig: de Bloemen groot, gezwollen, hoog geel, nederhangende, met een roodachtige Vlak op de rug van de Vlag getekend.

X. *Complicatum.* Gevouwen.

(10) Priemkruid *met drievoudige Bladen, de Blaadjes dubbeld gevouwen, de Takken ongedoornd, neerhurkende, glad, met ruuwe Haauwtjes.*

Hier wordt een Gewas bedoeld, dat de *Tweede Cytisus* is by CLUSIUS, door hem zeer fraay afgebeeld. Hy vondt hetzelve in Spanje, en het groeit ook in de Zuidelyke deelen van Vrankryk. Hy beschryft het als een Heester van twee Ellen hoog, met witte Rysjes, die dun en Takkig zyn, de Blaadjes grys en altyd samengevouwen, zeer bitter; de Bloemen aan den top der Takjes, buiten 't Loof, Goudgeel, waar op Peultjes volgen die langwerpig zyn, met een omgeboogen punt, zeer ruig, als bezet zynde met stompe, lymerige, Borstel-Haairtjes.

(11) Priem-

(10) *Spartium* Fol. tern. Foliolis conduplicatis, Caulibus inermibus prostratis glabris, Leguminibus scabris. Cytisus Ramis humifusis &c. SAUV. *Monsp.* 190. Cyt. Fol. incanis angustis et quasi complicatis. C. B. *Pin* 390. GUETT. *Stamp.* II. p. 417. Cytisus Moutis Calcaris. J. B. *Hist.* I. p. 370. Cytisus 2. CLUS. *Hist.* I. p. 94. *Hisp.* 190. Ic. 192.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XI. *Scoparium.* Bezem-Brem.

(11) Priemkruid *met drievoudige en enkelde Bladen, de Takken hoekig en ongedoornd.*

Deeze is onder den naam van Gemeene of enkel *Brem*, in 't Fransch *Genest*, in 't Engelsch *Broom*, in 't Hoogduitsch *Genster* of *Ginster*, bekend. Men zouze *Bezem Brem* kunnen heeten, gelyk de bynaam luidt; om dat haar Rys dikwils van de Boeren tot Bezemen gebruikt wordt, en hierom noemen de Spanjaarden haar *Soobas*. De natuurlyke Groeyplaats is niet alleen in de Zuidelyke deelen, maar door geheel Europa, tot in Sweeden. „ Byna in geheel Duitschland, in Vrank„ ryk, Engeland en de Nederlanden, vindt „ men het zeer menigvuldig, inzonderheid op „ Zandige, steenachtige en dorre Velden, (zegt „ RAY): hoewel CLUSIUS, dat te verwon„ deren is, geen blyk van dit Gewas, van „ zelf groeijende, in Oostenryk, Boheme of „ Moravie, heeft kunnen vinden" (*). Zy groeit Heesterachtig, dikwils eens Mans langte hoog, hebbende dunne Houtige Stengen, met veele groene Rysjes, die zig wel verheffen, doch

(11) *Spartium* Fol. ternatis solitariisque, Ramis inermibus angulatis. OED. *Dan.* 313. *Hort. Cliff.* 356. R, *Lugdb.* 370. *Fl. Suec.* 589, 633. GORT *Belg.* 203. Genista angulosa & Scoparia. C. B. *Pin.* 356. Genista. DOD. LOB &c. GOUAN, *Monsp.* 356. GER. *Prov.* 481. Cytiso-Genista Scoparia vulgaris. TOURNF. *Inst.* 649.

(*) Zie CLUS. *Stirp. Pann. Hist.* p. 49.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Tien-mannige.*

doch zeer ligt buigen laaten, bezet met rondachtige Blaadjes, en kleine geele Bloempjes draagende, waar op taamelyk groote platte Haauwtjes volgen met klein Zaad.

Deeze Brem heeft geen nadeelige Eigenschappen. „ De Bloemen, versch geplukt, zegt „ LOBEL, eet het Gemeene Volk van Aver„ ne en Aquitanie, in groote menigte, voor „ Salaad. Dezelven, naamelyk, zyn zeer lief„ lyk van Reuk en Smaak. Ja, dat meer is, „ in Brabant worden de ingezouten Knoppen, „ met Olie en Azyn, even als de Kappers „ en Olyven, voor een goede Versnapering „ gehouden: want men meent, dat zy niet „ alleen het Hart versterken en Appetyt maa„ ken, maar ook de Verstoptheden openen en „ den Steen breeken. Met een Afkookzel van „ het Zaad kan men, wel is waar, doen braa„ ken, doch, hoe veel Zaads men ook neeme, „ zal 'er niet dan een gemakkelyke Braaking, „ even als door Radyzen, Vygen of Olie, uit „ ontstaan" (*).

XII. *Radiatum.* Gestraalde.

(12) Priemkruid *met drievoudige, smalle, ongesteelde Blaadjes, en blyvende Steelen,*

(*) LOBEL *Kruidboek*, bladz. 104.

(12) *Spartium* Fol. ternatis linearibus sessilibus, petiolatis persistentibus, Ramis oppositis angulatis. MILL. *Ic.* T. 259. f. 1. Spart. æquicolorum minimum montanum triphyllum. COL. *Ecphr.* I. T. 295. Genista radiata sive stellaris. J. B. *Hist.* I. p. 399.

len: de Takken hoekig, tegenover elkander (*).

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

De Gestraalde of Gesternde Brem wordt dus genoemd, om dat zy zig byna als de Kransbladige Kruiden vertoont. In de Historie der Planten van J. BAUHINUS wordt 'er dus van gesproken. „ De Brem, welke wy *Gestraalde* „ *of Gesternde* heeten, is een schoon, Takkig „ Plantgewas. De Steng, die enkeld is, ver„ deeld zig in drie Takken, en deeze weder„ om twee, drie of viermaal in anderen, wel„ ke altoos driedubbeld zyn, met Leedjes van „ twee Duimen lang, geevende van ieder Knoop „ zes Bladen uit, die Kranswyze om het Tak„ je staan, gelyk in het Walstroo of Kleef„ kruid, doch breeder dan die van het Wal„ stroo en zagter, grys en ruig, zo wel als „ de geheele Plant. Aan 't end der Rysjes, „ die zeer teder en hoekig zyn, komen geele „ Bloempjes, naar die van de Brem gelyken„ de, digt by elkander voort, zo ik het wel „ onthouden heb. In de Historie der Planten „ van Lyons noemt menze *Genista Ilvensis*." Aldaar wordt gezegd, dat dezelve op 't Eiland Elba, voor de Kust van Toskanen leggende, groeit,

(*) Deeze bepaaling is, 't zy men *petiolis* leeze, gelyk in *Sp. Plant.* of *petiolatis*, gelyk in *Syst. Nat.* Ed. XII. en *Veg.* XIII., my duister; want *Folia petiolata* zyn Gesteelde, en *Sessilia* Ongesteelde Bladen, (*Phil. Bot.* p. 233.) van waar komen dan de (*Petioli*) Bladsteeltjes in deeze Soort?

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

groeit, en in Bloem en Vrugt overeenkomt met de gemeene Brem.

XIII. *Spinosum.* Doorntakkige.

(13) Priemkruid *met drievoudige Bladen en hoekige gedoornde Takken.*

Dit Gewas, dat in de Zuidelyke deelen van Europa, op Steenachtige plaatsen, aan de Zeekust groeit, is in de openbaare Kruidhoven bekend, en onder de naamen van *Cytisus*, *Acacia* en *Aspalathus*, by deze en gene Autheuren, beschreeven geweest. Het heeft, naamelyk, in de gedaante iets, dat naar alle die Geslagten zweemt. Volgens RAUWOLF komt het ook op den Berg Libanon voor.

GENISTA. Brem.

Een Kelk met twee Lippen, die in tweeën of drieën verdeeld zyn: de Vlag langwerpig, van den Styl en Meeldraadjes nederwaards omgeboogen. Dus zyn de byzondere Kenmerken opgegeven (*).

Veer-

(13) *Spartium* Fol. ternatis, Ramis angulatis spinosis. *H. Cliff.* 356 *H Ups.* 208. R. *Lugdb.* 370. SAUV. *Monsp.* 191. GRON *Orient.* 112. Acacia trifolia. C. B. *Pin.* 392. Aspalathus secunda trifolia. J. B. *Hist.* I. p. 375. GOUAN. *Monsp.* 356. Cytisus spinosus. TOURNF. *Inst.* 648. Acacia altera. DOD. *Pempt* 753.

(*) Of hier een Drukfeil schuile, weet ik niet, maar wel, dat deeze bepaaling zeer duister is; terwyl ook in de Lyst der Kenmerken staat *Pistillum deprimens Carinam*, en in *Gen. Plant. Carina recta.* Men zal het misschien zo moeten begrypen; dat door den Styl en Meeldraadjes de Vlag van den Kiel afgehouden en dus agterwaards omgeboogen wordt.

Veertien Soorten komen 'er in voor, waar van tien gedoornd en vier ongedoornd zyn; meestal groeijende in ons Wereldsdeel of in de Oosterſche Landen. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

(1) Brem *met drievoudige, wederzyds ruigachtige, Bladen en hoekige Takken.* I. *Geniſta. Canarienſis.* Kanariſche.

Deeze voert den naam van *Kanariſche*, om dat zy uit Zaad, dat van de Kanariſche Eilanden gebragt was, in Europa is voortgeteeld. Men betrekt 'er toe den *Eerſten Cytiſus* van CLUSIUS, in Spanje groeijende, die ſomtyds ter hoogte van een Boompje opſchiet, welks Stam geel Hout heeft met een zwart Merg, zynde de Schors der Takken witachtig en de jonge Takjes geheel ruig. De Blaadjes komen drie op een Steeltje, en de Bloempjes Aairswyze aan 't end der Takjes voort, geel van Kleur, waarop Peultjes volgen als die van Brem, maar ruig, met kleine zwarte Zaadjes. De Wortel is Houtig en ſpreidt zig naar verſcheide kanten uit.

De

(1) *Geniſta* Foliis ternatis, utrinque pubescentibus, Ramis angulatis. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 859. p. 536. Ed. XII. p. 474. *H. Cliff.* 355. *Mat. Med.* 347. R. *Lugdb.* 371. Cytiſus minoribus Foliis Ramulis tenellis villoſis. C. B. *Pin.* 390. Cytiſus. I. CLUS. *Hiſt.* I. p. 94. β. Cytiſus Canarienſis ſempervirens & incanus. COMM. *Hort.* II. p. 103. T. 52. Cyt. Can. Fl. candido & citrino. SEB. *Kab.* II. p. 6. T. 4. f. 6, 7. Cyt. Can. microphyllos anguſtifolius prorſus incanus. PLUK. *Alm.* 128. T. 277. f. 6.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Tienmannige.

De *Kanarische Cytisus*, uit SEBA aangehaald, schynt van een geheel andere natuur te zyn, als dunne sliertige Takjes hebbende, die langs den Grond kruipen, en zig somtyds maar een Voet hoog met de Bloemsteeltjes verheffen. LINNÆUS of de Heer MURRAY zegt van deeze Soort: „de Bladen zyn stomp Ey„rond, eenigermaate gespitst, wederzyds ruig„achtig, doch die by de Bloemen voortko„men byna ongesteeld en zeer klein: de Kelk „in drieën gedeeld, met de onderste Slip „drietandig: de Aairen van vyf of zes Bloe„men: de Haauwtjes witachtig ruig: de Bloe„men sterk van Reuk."

Roozen-Hout.

Het algemeen bekende *Lignum Rhodium* of *Rosaceum*, in de Apotheeken dus, en gemeenlyk *Roozen-Hout*, wegens zynen zeer aangenaamen Reuk byna volmaakt met dien der Provence-Roozen overeenkomstig, genaamd, wordt de Wortel geacht te zyn van een dergelyk Gewas. Het plagt eertyds van de Eilanden Rhodus en Cyprus, in de Middellandsche Zee, te komen, en kreeg daar van den naam, dien het nog behoudt. Tegenwoordig wordt het ons meest van de Kanarische Eilanden en uit de Westindiën toegebragt. Sommigen verzekeren, dat het de Wortel zy van den *Kanarischen Cytisus*. Het is geelachtig, met bruine of Rosachtige Streepen en Harst-Aderen. Men moet het van 't gewoone en thans niet minder bekende Roozen-Hout, dat

al-

alleenlyk wegens de fierlyke marmering van Kleuren dus genoemd, en tot het keurlykfte Schrynwerk gebruikt wordt, wel onderfcheiden. Het andere dient meest tot het ftooken van Roozen-Olie, die uit de eigentlyke Roozen naauwlyks te bekomen is.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(2) Brem *met drievoudige van onderen Haairige Bladen; de Bloemfteeltjes zydelings, meest vyf Bloempjes hebbende en gebladerd; de Haauwtjes ruig.*

II. *Candicans.* Witachtige.

De Groeyplaats, van deeze Soort, is in Languedok en Italie. Zy gelykt naar de voorgaande veel, maar heeft de Blaadjes grooter, ovaal, van onderen ruigachtig eu aan beide enden fpits: de zyd-Takjes kort; de Kelken in drieën gedeeld; de Bloemen Reukeloos: de Blaadjes, die by de Bloemen groeijen, gefteeld en naauwlyks kleiner dan de overige Bladen van 't Gewas, waar van de Takken hoekig en Haairig zyn.

(3) Brem *met drievoudige, ongefteelde, lini-*

III. *Linifolia.* Vlafchbladige.

(2) *Genifta* Fol. ternatis fubtus villofis, Pedunculis lateralibus fubquinquefloris foliatis; Leguminibus hirfutis. *Am. Acad.* IV. p. 284. Cyt. fl. lateralibus, Flor. hirfutis, Caule erecto ftriato. SAUV. *Monsp.* 191. *Sp. Plant.* I. p. 740. Cytifus Monspesf. Medicæ folio &c. TOURNF. *Inft.* 648. Cyt. fylv. candicans. CÆSALP. *Plant.* 113. GOUAN *Monsp.* 375.

(3) *Genifta* Fol. ternatis fesfilibus linearibus fubtus Sericeis. Cytifus Argenteus Linifolius Inful. Stoechadum. TOURNF. *Inft.* 648. GER. *Prov.* 485. GARID. *Aix.* 147.

Ff 5

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

niaale, van onderen Fluweelachtige Bladen.

Deeze heet de *Vlaschbladige verzilverde Cytisus* van de Hieres-Eilanden by TOURNEFORT, en deeze Eilanden leggen by Toulon, voor de Kust van Provence. Die groote Kruidkenner hadtze zelf op het grootste derzelven Porqueroles, en op het Oostelykste, Titan genaamd, gevonden, zo GARIDEL aanmerkt, hebbende het Gewas lang in de Tuinen by Aix gekweekt, tot dat het eindelyk in 't jaar 1709, door den strengen Vorst, sneuvelde. Het zou ook in Spanje groeijen volgens ALTSTROEMER, en in de Levant. Het is een Heestertje met knoopige Takken, getand wegens de afgevallen Bladen; de Takken bladerig, hoekig, regtopstaande, Wollig, met Trossen aan 't end, van Bloemen als die der Akker-Brem en ruige Haauwen.

IV. *Sagittalis.* Pyltakkige.

(4) Brem *met Vliezig tweesnydende gewrichte Takken; de Bladen Lancetswys' Eyrond.*

Op Bergachtige plaatsen, in de Zuidelyke deelen van Provence, groeit deeze volgens GE-

(4) *Genista* Ramis ancipitibus membranaceis articulatis, Fol. ovato-lanceolatis. MILL. *Ic.* 259. f. 2. *H. Cliff.* 355. R. *Lugdbat.* 371. Genista Herbacea f. Chamæ-Spartium. J. B. *Hist.* I. p. 393. Chamæ-Genista saxatilis. C. B. *Pin.* 395. Chamæ-Genista sagittalis Pannonica. CAM. *Hort.* T. 33. Genistella. TOURNF. *Inst.* 646. Tab. 413. GER. *Prov.* 482.

GERARD. Zy is, om het zonderlinge Gewas aan te toonen, door TOURNEFORT afgebeeld. Men vindtze ook in Pannonie, dat is in een gedeelte van Neder - Oostenryk, volgens CAMERARIUS, die 'er mede de Afbeelding van geeft. Het aart niet veel in de Tuinen en groeit naauwlyks een half Voet hoog. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(5) Brem *met Vliezig driekantige, byna gewrichte Takken; de Bladen driepuntig.* V. *Tridentata.* Drietandige.

Deeze, door LOEFLING in Portugal waargenomen, geleek veel naar de voorgaande, doch was in alle opzigten grooter, en de Vleugels der Bladen liepen in drie Doornen uit, zynde de Haauwtjes bekleed met een witte Wolligheid.

(6) Brem *met Lancetvormig gladde Bladen, en gestreepte, ronde, regtopstaande Takken.* VI. *Tinctoria.* Akker-Brem.

Dit is het Gewas, dat men gewoonlyk *Akker-*

(5) *Genista* Ramis triquetris Membranaceis subarticulatis, Fol. tricuspidatis. Chamæ - Genista peregrina. DALECH. *Hist.* 177. Genistella fruticosa Lusitanica latifolia. TOURNF. *Inst.* 646. Chamæ - Genista Caule foliato. C. B. *Pin.* 396. *β.* Genistella fruticosa Lusitanica angustifolia. TOURNF. *Inst.* 646.

(6) *Genista* Fol. lanceolatis glabris, Ramis striatis teretibus erectis. *Hort. Cliff.* 355. R. *Lugdb.* 371. GORT. *Belg.* 204. *Fl. Suec.* 587, 634. Genista Tinctoria Germanica. C. B. *Pin.* 395. TOURNF. *Inst.* 643. LOB. *Ic.* II. p. 89.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

ker-Brem noemt, zo wel in de Noordelyke als in de Zuidelyke deelen van Europa, en inzonderheid in Duitschland gemeen. Men noemtze in Italie *Cerretta* of *Braglia*, in Vrankryk, *Geniste* of *Genet*; in Engeland *Greenweed* of *Dyers Weed*, en in Duitschland *Heydenschmuck* of *Ferbblumen*. Deeze laatste benaaming, met die van *Flos tinctorius* overeenkomstig, heeft zy, wegens de Kleurende eigenschap van haare geele Bloemen, die van de Verwers gebruikt worden, om met het blaauw der Weede een groene Kleur te maaken.

Deeze blyft laager dan de Driebladige of Bezem-Brem, hier voor beschreeven *, en groeit ook zo regt niet op, maakende Bosjes van haare Kruidige Rysjes, veeltyds scheef hangende, of tegen ander Gewas steunende; begroeid met veele dergelyke Blaadjes als de Spaansche Brem †, glad en groen. Op 't end der Takken komen Aairen van Bloemen voort, die geel en fraay zyn, waar op dergelyke Haauwtjes volgen als in de andere.

* Bladz. 451.

† Bladz. 445.

In de Geneeskunde maakt men zo wel van deze als van gene gebruik, hoewel het eigentlyk deeze schynt te moeten zyn. Men plagtze te houden voor een uitmuntend Middel tegen de Miltzugt en 't Graveel; als ook tegen Verstoppingen van de Lever. De Bladen, Takken en Toppen, in Wyn of Water gekookt, zo wel als het uitgeperste Sap daar van, zyn somtyds dienstig bevonden tegen de Waterzugt.

Het

Het Zaad heeft een purgeerende hoedanigheid en de Asch van Brem is aangepreezen als byzonder kragtig in het afzetten der Slymerige Stoffen door de Waterwegen. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

Sommigen merken aan, dat de Akker-Brem, in 't byzonder, den Melk der Koeijen, die daar van eeten, zo wel als de Boter en Kaas, daar van komende, bitter maakt. In ons Land heeft menze weinig, zynde haare Groeyplaats, door den Hoogleeraar DE GORTER, alleenlyk by den Ouden Ysfel, in Opper-Gelderland, aangetekend; terwyl men de Bezem-Brem, hier voor beschreeven, overvloedig in Zandige Landsdouwen van de andere Provincien, en zelfs in Zuid- en Noord-Holland, aan den Duinkant aantreft. Op de Wortels van beiden groeit de zogenaamde *Brem-Raap*, een Soort van Orobanche, vervolgens te beschryven. *Decandria.*

(7) Brem *met Lancetvormige gladde Bladen en gelyke, ronde, regtopstaande Takken.* VII. *Siberica.* Siberische.

Deeze gelykt naar de voorgaande, zegt de Ridder, maar de Stengen zyn niet gevoord of hoekig en naauwlyks gestreept: ja in het geheele Gewas heeft geene ruigte plaats. De Bladen zyn een weinig smaller; de Bloemen zeer ver van een, in gepluimde Aairen.

(8) Brem

(7) *Genista* Fol. Lanceolatis glabris, Ramis æqualibus teretibus erectis. *Mant.* 571. *

III. AFDEEL XIV. HOOFDSTUK.

VIII. *Florida.* Sierlyke.

(8) Brem *met Lancetvormige Fluweelachtige Bladen, de Takken gestreept, rond: de Bloemtrossen over ééne zyde.*

Deeze, die in Spanje voortkomt, wordt door den vermaarden CLUSIUS aldus beschreeven. Tot twee Ellen hoogte groeit somtyds deeze Heester op, met een naakten Stam, zonder Knoopen, regt, een Vinger dik, van buiten met een witachtige Schors begroeid, van boven zig verdeelende in veele tedere broosche Takken, welke met menigvuldige Blaadjes als die van Vlasch of Thymelæa versierd zyn. Van boven zyn deeze Blaadjes groen, van onderen grys en byna Zilverkleurig, in Smaak eerst droog op de Tong en een weinig samentrekkende, vervolgens bitterachtig. De Bloemen, aan de toppen der Takjes Aairswyze groeijende, gelyken naar die van de Duitsche Akker-Brem en zyn geel. Het Gewas in zyn geheel is fraay voor 't Gezigt.

IX. *Pilosa.* Haairige.

(9) Brem *met Lancetvormige stompe Bladen en een leggende geknobbelde Steng.*

Dit

(8) *Genista* Fol. Lanceol. Sericeis, Ramis striatis teretibus, Racemis secundis. Genista Tinctoria Hispanica. CLUS. *Hist.* I. p. 101. *Hisp.* p. 199, 200. Gen. Tinct. Frutescens For. incanis. C. B. *Pin.* 395.

(9) *Genista* Fol. Lanceolatis obtusis, Caule tuberculato decumbente. *H. Cliff.* 355. *Fl. Suec.* 588, 635. R. *Lugdb.* 371. Genista Ramosa Fol. Hyperici C. B. *Pin.* 395. Chamæ-Genista, &c. *Ibid.* Chamæ-Genista prima. CLUS. *Hist.* I. p. 103. *Pann.* 49.

Dit is een laage Brem, die deswegen den naam van *Chamæ-Genista* voert by CLUSIUS, zynde van hem in Opper- en Neder-Oostenryk waargenomen, doch ook voortkomende in Duitschland en de Zuidelyke deelen van Vrankryk. Zy is zelfs in Provence, op dorre plaatsen, zeer gemeen. Men vindtze Takkige Brem met Bladen van St. Jans Kruid, by BAUHINUS, getyteld. Het is een laag Gewasje, van veele Takjes, die uit hunne Knobbeltjes Blaadjes uitgeeven, welke langwerpig zyn, als die van de Akker-Brem, en zodanig geplaatst, dat sommigen onder 't Landvolk in Oostenryk, aan den kant van Hongarye, hetzelve *Gelbe Klee*, dat is Geele Klaver noemen.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(10) Brem *met Lancetvormige op de kant gehaairde Bladen, de Takken neerleggende gestreept ruig.*

X. *Humifusa.* Leggende.

Deeze is door den vermaarden TOURNEFORT, op zynen Levantsen Reistocht, waargenomen.

(11) Brem *met enkelde Doornen; de bloeijende*

XI. *Anglica.* Engelsche.

(10) *Genista* Fol. Lanc. ciliatis, Ramis prostratis striatis pilosis. Gen. Orient. minima humifusa, Fol. subt. ad oras pilosis. TOURNF. *Cor.* 44.

(11) *Genista* Spin. simplicibus, Ramis Floriferis inermibus, Fol. lanceolatis. *H. Cliff.* 355. R. *Lugdb.* 371. Genista minor Aspalathoides. C. B. *Pin.* 395. *Prodr.* 157. Genistella aculeata. LOB. *Ic.* II. T. 93. Genistella. DOD. *Pempt.* 670.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

de Takken ongedoornd; de Bladen Lancetvormig.

Deeze groeit niet alleen in Engeland, op vogtige Heijen, maar komt ook op de Hey-Velden van veele Woudplaatſen in Vriesland, als mede omtrent Harderwyk, Naarden, Utrecht, Zwoll, en elders in onze Provinciën voort, zo de Hoogleeraar DE GORTER aantekent. Men noemtze by ons *Stekende Brem* of *Katte-Doorn.* BAUHINUS beſchryftze als een Heeſtertje van ruim een Voet hoogte, rond van Stam met een roodachtige Schors, hier en daar met Doornen, doch yl, gewapend, in kleiner Takken verdeeld, aan welken rondachtige en langwerpige Blaadjes, met Doornen daar tusſchen en kleine geele Bloempjes als die van Brem. By Orleans, in Vrankryk, hadt hy ook zodanige Brem verzameld.

XII. *Germanica.* Duitſche.

(12) Brem *met ſamengeſtelde Doornen; de bloeijende Takken ongedoornd; de Bladen Lancetvormig.*

Hier wordt de Gedoornde Brem, die men *Gaspeldooren* noemt, bedoeld, welker Groeyplaats, by ons, op den Muider-Berg is aangetekend. Sommigen hebben deeze verward met de voorgaande, waar van zy door de manier

(12) *Geniſta* Spin. ſimplicibus, Ramis Floriferis inermibus, Fol. lanceolatis. R. *Lugdb.* 371. GORT. *Belg.* 205. DOD. *Pempt.* 659. RIV. *Tetrap.* 67.

nier van Groeijing, de Bladerloosheid, waar in zy meest verschynt, en de Doorens, die uit elkander spruiten, aanmerkelyk verschilt. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

(13) Brem *met dubbeld samengestelde Doornen: de bloeijende Takken ongedoornd; de Bladen smal en Haairig.* XIII. *Hispanica.* Spaansche.

Behalve de voorgaande, groeit ook deeze in Languedok en Provence overvloedig. Zy wordt *Kleine, Gedoornde, zeer ruige, Spaansche Brem*, getyteld van C. BAUHINUS, zynde een Heestertje van naauwlyks een half Voet hoog.

(14) Brem *met een ongebladerde Steng en kruislingse Doornen.* XIV. *Lusitanica.* Portugeesche.

Tot deeze wordt de Tweede Scorpioen-Brem van dien Autheur t'huis gebragt, welke van hem nergens dan op de Heuvelen in de nabuurschap van Granada in Spanje was gezien, wordende aldaar *Molino* geheten by de Ingezetenen. De hoogte van 't Gewas was zelden meer dan een Voet, maakende 't zelve een digte

(13) *Genista* Spin. decompositis, Ramis Floriferis inermibus, Fol. linearibus pilosis. Gen. spinosa minor Hispanica villosissima. C. B. *Pin.* 395. Gen. Monspel. spinosa. C. B. *Prodr.* 157. Genistella Montis Ventosi, spinosa. J. B. *Hist.* I. p. 400. GER. *Prov.* 483. GOUAN. *Monsp.* 357.

(14) *Genista* Caule aphyllo, spinis decussatis. Genista-spartium spinosum minus. C. B. *Pin.* 394. Scorpius. 2. CLUS. *Hist.* I. p. 107. J. B. *Hist.* I. p. 403.

III AFDEEL XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

digt Bofchje van gedoornde Takken, aan welken de Doornen in 't kruis geplaatst waren, beurtlings twee tegen elkander over; zynde het Loof met een digte Wolligheid bekleed, zo dat het zig als vol Spinrag vertoonde, hebbende kleine korte Zaadhuisjes of liever Zaaden als Erwtjes (*).

ASPALATHUS.

Dit Geflagt, waar van het getal der Soorten negen-en-twintig is, bevat byna altemaal Afrikaanfche of Kaapfche en maar eenige weinige Indifche Planten. De oude benaaming van *Aspalathus*, welke op het Hout van dien naam geen betrekking heeft, is 'er, mooglyk in navolging van CLUSIUS, wiens *Aspalathi* 'er echter niet toe betrokken zyn, aan gegeven. De meeften waren te vooren *Genifta* genoemd en zyn altemaal Heefterachtig. Zy hebben de Bladen Bondelswyze uit één Knopje voortkomende, 't welk tot een gemakkelyke onderfcheiding dient.

De

(*) Deeze Soort zou dan eenigermaate fchynen te voldoen aan het Kenmerk, ten opzigt van de Zaadhuisjes van dit Geflagt in *Gen. Plant.* opgegeven; naamelyk *Legumen fubrotundum*, dat is een Rondachtige Haauw: terwyl de andere Soorten, in 't byzonder de Akker-Brem, langwerpige platte Zaadhuisjes of Haauwtjes hebben: des ik niet zie, hoe de gedigte Kenmerken daar op in 't algemeen toepasfelyk zyn. Zonderling is 't ook, dat 'er maar een enkeld Zaad, door den Ridder, aan toegefchreeven wordt, terwyl in alle de bekende Soorten het Haauwtje van de Brem verfcheide Nierachtige Zaadjes bevat, gelyk HALLER te regt heeft aangemerkt.

De opgegevene Kenmerken zyn; een Kelk in vyven gedeeld, met de bovenfte Slip grootst: een Haauwtje dat Eyrond, of langwerpig is, bevattende weinige Nierachtige Zaadjes. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

(1) Aspalathus *met gebondelde naakte fmalle Blaadjes, die rondom een Knopdoorn ftaan.* I. *Aspalathus spinosa.* Gedoornde.

De aangehaalde van den geleerden BREYN, op deeze Soort, is een Kaapfch fterk gedoornd Heeftertje, dat de kleine Takjes grys heeft, met fpitfe Doorntjes van een half Duim lang, door fmalle, groene Blaadjes omringd, die van tien tot dertien uit ieder Knop voortkomen, gelyk in de Lorkenboom, geevende een of twee Bloempjes uit, waar op fpitfe Haauwtjes volgen, van een half Duim lang, die grys zyn, bevattende drie of vier geelachtige Zaaden (*).

(2) Aspalathus *met gebondelde Draadachtige Bladen, en naakte, Wrattige, Wollige Knoppen.* II. *Verrucosa.* Wrattige.

Dee-

(1) *Aspalathus* Fol. Fasciculatis linearibus nudis, Spinam Gemmaceam circumftantibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 860. p. 475. *Veg.* XIII. p. 537. Geniftella fpinofa Africana Laricis folio. BREYN. *Cent.* T. 26. PLUK. *Phyt.* 297. f. 6.

(*) Deeze eerfte Soort, zeer fpitfe Haauwtjes hebbende, volgens de Afbeelding van BREYN, maakt reeds de laatst opgegevene bepaaling van *Legumen ovatum, muticum, fubdispermum*, als een Geflagts-Kenmerk, zeer duifter.

(2) *Aspalathus* Fol. Fasciculatis Filiformibus, Gemmis Verrucofis tomentofis nudis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII.

III. AFDEEL. XV HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Deeze wordt beschreeven als een Kaapse Heester van twee Voeten hoog, die Houtig is, met groote Knoppen of Wratten: de Bladen Vleezig, glad, spitsachtig, een Duim lang; de Bloemen zydelings, korter dan de Blaadjes en byna ongesteeld: de Kelk ruigachtig: de Vlag van de Bloem Hairig.

III. *Capitata.* Koppige.

(3) Aspalathus *met gebondelde smalle spitse Bladen, de Bloemen aan Hoofdjes, met naakte Blikjes.*

By SEBA is deeze zeer wel afgebeeld, onder den naam van *Ethiopische Genista*, draagende een Goudgeele Bloem, met kleine omgeboogene Bladen, befranjet met een Spinachtig Geweefzel, op het verhevenste der Takjes, omtrent de Bloemen, in 't ronde opgestapeld. BERGIUS heeft daar van een groote en kleine waargenomen.

IV. *Astroites.* Gesternde.

(4) Aspalathus *met gebondelde Elsvormige gespitste, gladde Bladen, een ruige Steng en verspreide Bloemen.*

Deeze vindt men ook by SEBA, alwaar dezel-

(3) *Aspalathus* Fol. Fasc. linearibus acutis, Flor. capitatis, Bracteis nudis. *Am. Acad.* VI. Afr. 30. BERG. *Cap.* 202. PLUK. *Phyt.* 207. f. 6. SEB. *Kab.* I. T. 23. f. 6.

(4) *Aspalathus* Fol. Fasc. subulatis mucronatis glabris, Caule villoso, Flor. sparsis. Genista Astroites Juniperinis pungentibus foliis &c. PLUK. *Mant.* 88. T. 413. f. 3. RAJ. *Dendr.* 104. SEB. *Kab.* I. T. 24. f. 6.

zelve genoemd wordt *Boomachtige Afrikaansche Brem*, met lichtgraauwe Bladen, gelykende naar de Larix, met Saffraangeele Bloemen.

III. AFDEEL. XV. HOOFD-STUK.

(5) Aspalathus *met gebondelde Elsvormige gespitste stekelige Bladen, en zeer ruige Bloemhoofdjes.*

V. *Chenopoda.* Stekelige.

De Bladen van deeze zyn Stekelig als die van den Genever-Boom. Men vindtze in 't zelfde Werk ook zeer wel afgebeeld, zo BERGIUS aanmerkt, die het Gewas Kruidkundig beschryft. BREYN geeft 'er een Afbeelding van, onder den naam van Laage Lorkeboom of Chenopoda van Monomotapa, aan de Kaffers-Kust, ten Noordoosten van 't Land der Hottentotten. SEBA stelt het, wegens de Kroestachtig gezoomde Bloemhoofdjes, voor, onder den naam van Ricinus of Ricinoides, een Boomachtig Afrikaansch Gewas, zynde die Bloemhoofdjes van grootte als een Kers, volgens den gemelden BREYN.

(6) Aspalathus *met gebondelde Elsvormige Fluweelachtige Blaadjes, aan de tippen uitgebreid, en verspreide Bloemtrosjes.*

VI. *Albens.* Witachtige.

Dit

(5) *Aspalathus* Fol. Fascic. subulatis mucronatis hirtis, Flor. Capitatis hirsutissimis. BERG. *Cap.* 200. Genista Africana lutea &c. HERM. *Afr.* 11. Chamæ-Laxiæ s. Chenopoda Monomotapensis. BREYN. *Cent.* 23. T. 11. SEB. *Kab.* I. T. 23. f. 4, 5.

(6) *Aspalathus* Fol. Fascic. sub-Sericeis, apice patulis, Fasciculis Floreis sparsis. *Mant.* 261.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD STUK. *Tienmannige.*

Deeze heeft de Steng Heesterachtig, met een bruine barstige Schors, de uiterste Takjes Wollig; de Blaadjes komen by vyven voort, en zyn witachtig gefluweeld. Aan 't end der Takken zyn verscheide Bondeltjes van Wollige witte Bloempjes, met een ruigen Kelk. De gedagte Bondeltjes of Bloemhoofdjes zyn gesteeld.

VII. *Thymifolia.* Thymbladige.

(7) Aspalathus *met gebondelde Elsvormige ongedoornde gladde Blaadjes, die zeer kort zyn, en overhoekse Bloemen.*

Deeze is van PLUKENETIUS afgebeeld, onder den naam van zeer kleine Ethiopische Brem, met glinsterende gladde Blaadjes, als van Thym, digt by een.

VIII. *Ericifolia.* Heybladige.

(8) Aspalathus *met gebondelde smalle ongedoornde ruige Blaadjes, overhoekse Bloemen en smalle Kelken.*

Dit is een zeer ruig, ongemeen Takkig Heestertje, met kleine smalle Blaadjes; de Bloemen zydelings, naauwlyks langer dan de Bladen, hebbende, met een Haairige Vlag.

(9) As-

(7) *Aspalathus* Fol. Fascic. sub-inermibus glabris brevissimis, Flor. alternis. Genista minima Æthiopica Fol. Thymi confertis &c. PLUK. *Mant.* 88. T. 413. f. 1.

(8) *Aspalathus* Fol. Fascic. Linearibus inermibus hirsutis, Floribus alternis, Calycibus linearibus. BERG. *Cap.* 205. Genista Ethiopica non spinosa &c. PLUK. *Mant.* 88. T. 413. f. 6.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

(9) Aspalathus *met gebondelde ſmalle ſtompachtige Blaadjes, de Bloemen Hoofdswys geaaird en ruigachtig.*

IX. *Nigra.* Zwarte.

Deeze, gelyk alle de voorgaande op 't Zuid-end van Afrika groeijende, is een zeer Takkige Heeſter met een Steng van drie Voeten hoog, de Takjes ſomtyds ruigachtig, met digt geplaatſte Wollige Knopjes, de Bladen gebondeld, zeer klein, ſmal en ſtomp hebbende, die glad zyn of ruigachtig en door 't droogen zwart worden. De Bloemen komen, aan 't end der Takken, in Hoofdjes of Aairen voort, en zyn ongeſteeld, de Kelk ruig, met twee ſmalle Blikjes, zo wel als de Bloemblaadjes, die geel zyn.

(10) Aspalathus *met gebondelde, rondachtige, ſtompe Blaadjes, de Kelken eenigermaate ruig en ſpits, de Bloemen glad.*

X. *Carnoſa.* Vleezige.

Deeze heeft een zeer Takkige Steng van drie Voeten, die naakt is, met bondeltjes van vier tot zeven Rolrondachtige, Vleezige, kromme, gladde, ſtompe Blaadjes. Aan 't end der Takken komen Kroontjes voort, van vier tot zes Bloemen, met zeer korte Steeltjes. De Kelk

(9) *Aspalathus* Fol. Faſcic. Linearibus obtuſiuſculis, Flor. Capitato-Spicatis pubescentibus. *Mant.* 262.

(10) *Aspalathus* Fol. Faſc. teretiusculis obtuſis, Cal. ſubpubescentibus acutis, Corollis glabris. *Mant.* 261. BERG. *Cap.* 206.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Kelk is Klokvormig en fpits, met drie Lancetvormige Blikjes: de Bloem glad en geel.

XI. *Ciliaris.* Gehaairde. (11) Aspalathus *met gebondelde Draadachtige ruuwe Blaadjes, de Bloemen aan 't end en ongefteeld met ruigachtige Vlaggen.*

De Steng van deeze is Heefterachtig, twee Voeten hoog, met Haairige Takjes en naakte Wratjes. De Blaadjes, die rondachtig fpits zyn, van boven plat, van onderen ruuw, zyn in de jongheid op zyde gehaaird, ouder wordende glad. De Bloemen komen, ongefteeld, van drie tot vyf in getal, aan 't end der Takken voort. Zy zyn geel, met een ruigachtige Vlag en hebben een Haairigen Kelk, met fpitfe, Doornachtige Tanden.

XII. *Geniftoides.* Bremachtige. (12) Aspalathus *met gebondelde Draadachtige gladde Blaadjes; de Kelken byna Trosachtig hangende en de Bloemen glad.*

Deeze heeft een Heefterachtige Steng van negen Voeten, die regtop ftaat, met een Netswyze Schors en ruige witte Knoppen, komende dus uit de Spleeten der Rotfen voort. De Bladen zyn gebondeld, Draadachtig, glad, byna rond, een half Duim lang. De Kelk is glad, met kleine tandjes en twee Blikjes; de Bloem glad en geel, met een uitfteekende Styl.

(13) As-

(11) *Aspalathus* Fol. Fafc. Filiformibus fcabris, Flor. terminalibus fesfilibus, Vexillis pubescentibus. *Mant.* 262.

(12) *Aspalathus* Fol. Fasc. Filiformibus lævibus, Calycibus fubracemofis pendulis Corollisque glabris. *Mant.* 261.

(13) Aspalathus *met gebondelde ſmalle gladde Blaadjes, en lange tweebloemige Steeltjes, die aan den tip gebladerd zyn.* III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

Deeze heeft een leggende Steng van twee Voeten lang, met Takken, die Wollige Knopjes hebben; de Bladen gebondeld, ſmal en ſpits, als die der Aspergie - Plant, glad; de Bloemſteeltjes veel langer dan de Bladen, glad, aan den tip met gebondelde Blaadjes, waar uit twee ongeſteelde Bloemen voortkomen, die geel zyn, met een eenbladigen gladden Kelk, zo lang als de Bloem en getand; waar op volgt een Lancetswys Eyrond, gladachtig Haauwtje. XIII. *Gallioides.* Kransbladige.

(14) Aspalathus *met gebondelde Elsvormige, zeer kleine gladde Blaadjes, Draadachtige, zeer uitgebreide Takken, en enkelde Bloemen aan derzelver enden.* XIV. *Retroflexa.* Omgeboogene.

Deeze heeft zyn afkomst ook van 't Zuid-end van Afrika of van de Kaap, gelyk alle de voorgaande en de drie volgende Soorten.

(15) Aspalathus *met gebondelde ſmalle ongedoornde* XV. *Uniflora.* Enkelbloemige.

(13) *Aspalathus* Fol. Faſc. Linearibus lævibus, Pedunc. bifloris elongatis, apice Folioſis. *Mant.* 260. BERG. *Cap.* 210.

(14) *Aspalathus* Fol. Faſc. Subulatis glabris minimis, Ramis Filiformibus patentisſimis, Flor. ſolitariis terminalibus. *Sp. Plant.*

(15) *Aspalathus* Fol. Faſc. Linearibus inermibus, glabris, Stipulis acutis perſiſtentibus, Flor. ſolitariis, Calycibus laciniis Cymbiformibus. Geniſta Æthiop. glabra, longioribus foliis ex uno

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

gedoornde Blaadjes spitse blyvende Stoppeltjes en enkelde Bloemen, wier Kelken Schuitachtig geslipt zyn.

Dit is een Heester met overhoeks geplaatste, digt groeijende, Wollige Takken; de Blaadjes rondachtig, smal, kort en stomp; de Bloemen enkeld, aan 't end der Takken, ongesteeld: de Tanden van den Kelk verbreed tot stompe Schuitachtig holronde Slippen; den Kiel van de Bloem Wollig hebbende.

XVI. *Araneosa.* Gespinragde.

(16) Aspalathus *met gebondelde, Borstelige, ongedoornde, Stekelige Blaadjes, en Bloemhoofdjes.*

Deeze Soort schynt veel overeenkomst te hebben met de Derde, gelyk 'er ook de zelfde van SEBA toe betrokken is. De kleine van BERGIUS zal hier t'huis behooren.

XVII. *Canescens.* Grysachtige.

(17) Aspalathus *met gebondelde, Elsvormige, gefluweelde Bladen, en zydelingse Bloemen, die de Vlag ruigachtig hebben.*

Dit

uno Puncto plurimis, Flore majore luteo. PLUK. *Mant.* 88. T. 414. f. 7.

(16) *Aspalathus* Fol. Fasc. Setaceis inermibus hispidis, Floribus Capitatis. Genista Ethiopica Flore flavo, Foliolis inflexis &c. PLUK. *Mant.* 88. T. 414. f. 4. SEB. *Kab.* I. p. 38. T. 23. f. 6. Aspalathus Capitata humilior. BERG. *Cap.* 203.

(17) *Aspalathus* Fol. Fasc. tomentoso Sericeis, Flor. lateralibus, Vexillis pubescentibus. *Mant.* 262.

Dit is een regtopſtaand ſtyf Heeſter-Gewas, byna geheel grys met overhoekſe Takken, de Bladen gebondeld, Wollig grys en ſpitsachtig, de Bloemen aan 't end der Takken zydelings en ongeſteeld hebbende. Zy zyn geel van Kleur, met eene ruigachtige Vlag en komen voort uit een Klokvormige ruige Kelk, met twee Borſtelachtige korte Blikjes. De Tanden van den Kelk zyn Elsvormig, ver van elkander en korter dan het Kuipje; waar in deeze Soort voornaamelyk verſchilt van de voorgaande, die de Punten of Slippen van den Kelk viermaal zo lang als het Kuipje heeft, zegt onze Ridder.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Dat Kaapſche Heeſter-Gewas, uit myne Verzameling, waar van een gedeelte van den Tak, in *Fig* 2, op Plaat XXVIII, vertoond wordt, behoort zekerlyk tot dit Geſlagt, maar verſchilt, in 't een of ander opzigt, van alle de tot dus ver opgegevene Soorten. Naast zou het ſchynen te komen aan de *Aspalathus parviflora* van BERGIUS, indien dezelve ook geen ongeſteelde Bloempjes had, gelyk de meeſten: en daarom geef ik hier den naam van *Geſteelde* aan. Ik heb te meer daar van in Afbeelding gebruik gemaakt, om dat onder alle de gemelden maar van één of twee de Zaadhuisjes ſchynen gezien te zyn; als in de beſchryving niet gemeld wordende: terwyl zy aan mynen Tak, zo wel als de Bloemen, zeer duidelyk zig openbaaren, zynde ſpitſe Haauwtjes,

Aspalathus Pedunculatus. Geſteelde. Pl. XXVIII. *Fig.* 2.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

jes, van omtrent een half Duim lang, even als in de eerste Soort. Twee derzelven komen geslooten, twee opengebarsten, en omgekruld, na de uitwerping van het Zaad, aan den Tak voor. Hy is van onderen vry dik en geheel Houtig, byna een Voet lang, zo dat dit Gewas niet van de kleinste Heestertjes schynt te zyn. De Schors is barstig, waar door zig de geelachtige binnen-Bast, die het Hout bekleedt, zeer duidelyk vertoont. Hy geeft, als overhoeks, Takjes uit, en deeze wederom kleiner Takjes, die digt bezet zyn met eene witte of Zilverachtig gryze Haairachtige Wolligheid, als Fluweel, gelyk ook de Blaadjes, die de langte van omtrent een Kwartier Duims hebben. Zy zyn rondachtig en dun, doch loopen niet zeer spits uit, en staan getropt aan de Takjes, meest naar boven, by vyven of meer, op een Wollig Knopje, dat na 't afvallen van dezelven overblyft, als een Wollig Wratje, hoedanigen men veel aan de kleine Takjes vindt. Uit den Schoot, als 't ware, van die Bladtropjes, of ook daar buiten, komt een Steeltje voort, van meer of minder langte, waar aan een Bloempje, dat door twee Blikjes is geschoord. Men kan de gedaante van dit Bloempje, in zyn geheel, aanmerkelyk vergroot zynde, by B beschouwen. Het heeft een vyfpuntigen Kelk, die, zo wel als de Bloemblaadjes, met dergelyke Haairachtige Wolligheid bedekt is, en waar

uit,

uit, behalve dezelven, de Styl en Meeldraadjes voortkomen, gelyk zig laager openbaart. De Kiel, en de Meeldraadjes daar in vervat, zyn daar onder, met sterker Vergrooting, nog duidelyker aangeweezen. Het Haauwtje, by C vergroot voorkomende, is met dergelyke Wolligheid als de Blaadjes en Bloempjes, bedekt, doch anders wat bruinachtig van Kleur. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(18) Aspalathus *met vyfvoudige ongesteelde Blaadjes, en eenbloemige Bloemsteeltjes.* XVIII. *Indica.* Oostindische.

Een Gewas, door den vermaarden COMMELYN tot de Akker-Brem betrokken, dat men op Malabar *Manneli* noemt en op Ceylon *Rathocomba*, wordt by PLUKENETIUS, onder den naam van *Smalbladige Lotus van Madrass*, met een enkelde gladde Haauw, afgebeeld. RAY heeft hetzelve *Oostindisch Dorycnium*, met enkelde roode Bloemen op langwerpige Steeltjes en zeer kleine Haauwtjes getyteld. Het is een Heester met dun, hard, rond Rys, als Roedjes, en korte Takjes overhoeks.

(19) As-

(18) *Aspalathus* Fol. quinatis sessilibus, Pedunculis unifloris. Genista Fol. quinatis sessilibus &c. *Fl. Zeyl.* 271. Lotus tenuifolius Maderaspatanus &c. PLUK. *Alm.* 225. T. 201. f. 2. Dorycnium Indicum, Flor. singularibus rubris &c. RAJ. *Suppl.* 471. Manneli. *Hort. Mal.* IX. p. 69. T. 37. BURM. *Fl. Ind.* p. 155.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XIX. *Ebenus.* westindische.

(19) Aspalathus *met vergaarde, langwerpig ſtomp ovaale, van onderen Wollige Bladen, tweebloemige Steeltjes en tweekwabbige tweezaadige Haauwtjes.*

Dit is de Boom niet, die het eigentlyke Zwarte Ebbenhout uitlevert, welke gezegd wordt tot de Palmboomen te behooren; maar een Gewas, dat het zogenaamde *Groene Ebbenhout* verſchaft, in de Westindiën, en op Jamaika in 't byzonder, groeijende. ROCHEFORT zegt, dat hetzelve Heeſterachtig opſchiet met veele Stammen, hebbende gladde, ſchoon groene Bladen. De Stam heeft twee Duimen Spint, dat wit is, en het Hart zwartachtig groen, met geele Aderen, geevende, in 't verwen, een licht groen Aftrekzel. SLOANE heeft dit Gewas afgebeeld onder den naam van *Boomachtige Aspalathus* of Bastaard-Ebbenboom, met Palmbladeren, een gaapende geele Bloem en een korte breede Papierachtige Haauw. Het komt onder den naam van *Brya* voor by BROWNE, en PLUMIER noemt het *Spartium*, dat gedoornd is, met Porſeleinbladen en Ebbenhout.

(20) As-

(19) *Aspalathus* Fol. aggregatis, obovato-oblongis ſubtus tomentoſis, Pedunculis biſloris, Leguminibus bilobis diſpermibus. Aspalathus Arboreus ſeu Pſeudo-Ebenus &c. SLOAN. *Jam.* 140. *Hiſt.* II. p. 130. T. 175. f. 1. Brya Arboreſcens erecta ſpinoſa. BROWN. *Jam.* 299. Spartium Portulacæ foliis aculeatum Ebeni materie. PLUM. *Sp.* 19. *Ic.* 246. f. 1.

(20) Aspalathus *met drievoudige Wigvormige gladde Bladen, de zydelingſe korter, flaauwe Stoppeltjes en ſamengehoopte Bloemen.* III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XX. *Cretica.* Kandiaſche.

De bepaaling onderſcheidt genoegzaam deeze Soort, die de Boomachtige *Kandiaſche Brem*, met altyd groene Bladen, van ZANONI zoude zyn, een Boompje, dat in weinige Jaaren, in zyn Tuin, drie Ellen hoog was opgegroeid, en eenigszins ſcheen te gelyken naar het *Spartium ſpinoſum* van ALPINUS, doch daar van niet alleen door het gemis der Doornen, zo hy aanmerkt, maar ook door enkelde Blaadjes, die in 't gezegde Spartium vyfvoudig waren, verſchilde. Het *Spartium Creticum* van dien Autheur, dat mooglyk hier bedoeld wordt, hadt drievoudige Blaadjes, zonder Doornen. De Groeiplaats wordt geſteld in Ethiopie.

(21) Aspalathus *met vyfvoudige ongeſteelde Bladen, de Bloemſteeltjes ge-aaird.* XXI. *Quinquefolia.* Vyfbladige.

Ethiopiſche Cytiſus, met ſmalle, kleine, ſpitſe gryze Blaadjes, de Bloemen ruig door eene ros geele Wolligheid, is deeze van PLUKENET

(20) *Aspalathus* Fol. trinis Cuneiformibus glabris, lateralibus brevioribus, Stipulis obſoletis, Floribus congeſtis. Geniſta Arborea Cretica. ZANONI. *Hiſt.* 99. T. 39.

(21) *Aspalathus* Fol. quinis ſesſilibus, Pedunculis ſpicatis. *Am. Acad.* VI. Afr. 31. Cytiſus anguſtis parvis acutioribus & incanis foliis &c. PLUK. *Alm.* 123. T. 273. f. 4.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

KENET getyteld. De Woonplaats wordt gesteld aan de Kaap der Goede Hope.

XXII. *Tridentata.* Drietandige.

(22) Aspalathus *met drievoudige Lancetvormige gladde Bladen, drietandige gespitste Stoppeltjes, en Bloemhoofdjes.*

XXIII. *Pilosa.* Haairige.

(23) Aspalathus *met drievoudige smalle Haairige Blaadjes, zeer Haairige end-Hoofdjes en ruigachtige Bloemen.*

Het Bloemhoofdje van deeze is zeer ruig, zynde de Kelken en Blikjes, wier getal drie is, als bewald met witte Haairtjes, en de Bloemblaadjes, zo wel als de Kelken, zyn ook van buiten ruig.

XXIV. *Anthylloides.* Getopte.

(24) Aspalathus *met drievoudige, Lancetvormige, gelyke, een weinig ruigachtige Bladen; geene Stoppeltjes: Hoofdjes aan 't end der Takken.*

Deeze, van de Kaap afkomstig, is een Heester met een ruige Steng, de Bladen zonder Stoppeltjes, ongesteeld, drievoudig, Lancetvormig, eenigermaate Vleezig, de ondersten glad, die naast aan de Bloemen zyn een weinig Haairig,

(22) *Aspalathus* Fol. trinis Lanceolatis glabris, Stipulis tridentatis mucronatis, Flor. capitatis.

(23) *Aspalathus* Fol. ternis Linearibus villosis, Capitulis terminalibus pilosissimis, Corollis pubescentibus, *Mant.* 262.

(24) *Aspalathus* Fol. trinis Lanceolatis æqualibus subpubescentibus, Stipulis nullis, Capitulis terminalibus. Anthyllis Aspalathoides Fruticosa &c. *Am. Acad.* IV. p. 326. BERG. *Cap.* 211.

rig, getropt, hebbende, met end-Hoofdjes die enkeld zyn en ongesteeld. De Kelken zyn ruig, en onder ieder Kelk komen drie smalle, zagte, ruige, Blikjes voor. 't Gewas heeft de gedaante van Lotus, maar de Meeldraadjes zyn vereenigd, de Haauwtjes kort en ruig. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*

Door BERGIUS is deeze Soort beschreeven als Draadachtige Takken hebbende, die Wrattig zyn, met een Pluim van korte Takjes, waar aan drie Blaadjes uit ieder Knop, die spits uitloopen, van agteren smal, byna een halven Nagel of een vierde Duims lang. Drie kleine Blaadjes komen uit de Oxels der Bladen voort. Aan 't end der Takken zyn losse gevorkte Aairen van roode Bloemen, met een vyftandigen ruigen Kelk, hebbende de Vlag witachtig ruig, enz.

(25) Aspalathus *met drievoudige, smalle, Haairige Bladen, vyf Bloemen aan een Trosje, Wollige Kelken en neerleggende ronde Stengen.* XXV. *Laxata.* Vyfbloemige.

De Blaadjes zyn, in deeze Soort, gesteeld, slap, met zeer korte Steeltjes, de Bloemen ongesteeld, zonder Blikjes; de Bloemblaadjes glad en geel. Het Gewas is, gelyk de vier voorgaande en twee volgende Soorten, van de Kaap afkomstig.

(26) As-

(25) *Aspalathus* Fol. ternis Linearibus villosis, Flor. Fasciculatis quinis, Calycibus Lanatis, Caulibus prostratis teretibus. *Mant.* 262.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

XXVI. *Argentea.* Verzilverde.

(26) Aspalathus *met drievoudige smalle gefluweelde Bladen, enkelde Stoppeltjes die gespitst zyn, en verspreide Wollige Bloemen.*

Deeze Soort, die naar den Cytisus gelykt, komt eenigermaate overeen met de *Gefluweelde* van BERGIUS, hoewel aan dezelve Lancetswys' ovaale Blaadjes worden toegeschreeven; en geaairde Bloemen. Aan de Takken komen dezelven by troppen van zes, agt of tien, uit ééne Knop voort, doch aan de Takjes zyn zy verspreid en grooter; allen met een witte Fluweelachtige Wolligheid bezet.

XXVII. *Callosa.* Eeltige.

(27) Aspalathus *met drievoudige Elsvormige gelyke Blaadjes, rondachtige Stoppeltjes als Eelt, en gladde ge-aairde Bloemen.*

Deeze is door PLUKENET afgebeeld, onder den naam van *Driebladige Cytisus* van de Kaap, met Genever-Bladen en geele Bloemen in een gedrongen Aair vergaard. BERGIUS heeftze omstandig beschreeven. LINNÆUS wien

(26) *Aspalathus* Fol. trinis Linearibus Sericeis, Stipulis simplicibus mucronatis, Flor. sparsis tomentosis. Cytisus Africanus angustifolius &c. PLUK. *Mant.* 63. Genista Afr. Argentea. Fol. minimis Alopecurioides. HERM. *Afr.* 11. Aspalathus Sericea. BERG. *Cap.* 212.

(27) *Aspalathus* Fol. trinis Subulatis æqualibus, Stipulis subrotundis callosis, Flor. spicatis glabris. BERG. *Cap.* 209. Cytisus trifoliatus Juniperinis foliis &c. PLUK. *Mant.* 63. T. 345. f. 4.

wien de meesten deezer Afrikaansche Gewassen, door den Leidsen Hoogleeraar der Kruidkunde, den Heer DAVID VAN ROYEN, onder den naam van *Achyroniæ*, zo hy zelf bekent, medegedeeld waren, beschryft deeze als een Heestertje, dat de Takken, door het afvallen der Bladen, met ronde Eeltachtige knobbeltjes, van binnen ruig, besprengd heeft; de Bladen drievoudig, op een Eeltachtig Voetstuk, ongesteeld, Elsvormig Liniaal, naar die van den Geneverboom gelykende, spits, glad, plat, maar van onderen verhevenrond: losse Aairen aan 't end der Takken: eenbladige Blikjes, die Elsvormig zyn, van langte als de Kelk, wederzyds aan deszelfs Voet enkeld geplaatst: de Kelken glad met Elsvormige Tanden: de Bloemen geel en glad.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(28) Aspalathus *met drievoudige Lancetvormige ruigachtige Bladen; de Bloemen vyf aan een Trosje, de Kelken ruigachtig; de Stengen hoekig regtopstaande.* XXVIII. *Orientalis.* Levantsche.

Deeze heeft haare Groeiplaats in de Levant. De vermaarde TOURNEFORT heeft dezelve onder den naam van *Orientaalsche Cytisus* voorgesteld. De Steng is Heesterachtig, regt-

(28) *Aspalathus* Fol. ternis Lanceolatis pubescentibus, Flor. Fasciculatis quinis, Calyc. pubescentibus, Caul. erectis angulatis. *Mant.* 263. Cytisus Orient. Flor. amplis glomeratis. TOURNF.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

regtopstaande, met hoekige Takken, waar aan Blaadjes als van Vlaschkruid, en Bondeltjes of Tropjes van vyf Bloemen aan 't end der Takjes, die de Meeldraadjes altemaal samengegroeid hebben.

XXIX. *Pinnata.* Gevinde.

(29) Aspalathus *met gevind - vyfvoudige stomp Hartvormige Bladen, de Bloemsteeltjes Hoofdig.*

Deeze, ook tot de Kaapschen behoorende, is een Heester - Gewas, dat naby komt aan de Vyfbladige, de Blaadjes, die stomp Hartvormig zyn (*) en een weinig Haairig, met zeer korte Steeltjes, gevind hebbende, vyf in getal: het Bloemsteeltje langer dan de Bladen; de Aair rondachtig; de Bloemen van buiten eenigermaate Wollig.

ULEX. Hey-Brem.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt, onder de Tienmannigen van deeze Klasse, zyn, dat de Kelk tweebladig is en het Zaadpeultje naauwlyks langer dan de Kelk.

Twee

(29) *Aspalathus* Fol. pinnato - quinatis obcordatis, Pedunculis Capitatis. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 32.

(*) *Obcordata Folia* vertaal ik *stomp Hartvormig* en wil daar mede uitdrukken, dat de stompte van de Hartswyze figuur uitwaards gekeerd is in het Blad, tegenstrydig met *Cordata*, in welke die inwaards is, gelyk men dit laatste zien kan in LINN. *Phil. Bot.* Tab. I. f. 10. Het zelfde begryp ik met *Folia obovata* stomp Eyronde te vertaalen.

Twee Soorten bevat hetzelve, de eene in Europa, de andere op 't Zuid-end van Afrika groeijende.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

(1) Hey-Brem *met ruige spitse Bladen en verspreide Doornen.*

I. *Ulex Europæus.* Europische.

Deeze, onder den naam van *Gedoornde Brem* voorkomende, is de Eerste *Scorpioen-Brem* van CLUSIUS, door dien Kruidkenner omstreeks de Pyreneen, dikwils twee Manslangten hoog, met een Stam van een Arm dik, waargenomen. Gemeenlyk, echter, groeide dezelve in Spanje maar ruim een Elle hoog, zo hy zegt, met veele Ryzen opschietende, die digt met Doornen bezet zyn, en geen Bladen hebben, dan in 't vroege Voorjaar, in 't kort afvallende. De Bloemen waren kleiner dan die van de gewoone Brem, bleek, en somtyds roodachtig, de Haauwtjes rond. Deeze wordt van de Franschen *Jonc marin*, dat is Zee-Bies, en door die van Gascogne *Jauge* genaamd. Zeer menigvuldig vondt hy dezelve, op zyn Reistogt van Bourdeaux naar Bajonne, in woeste

(1) *Ulex* Fol. villosis acutis, Spinis sparsis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 881. p. 476. *Veg.* XIII. p. 539. *H. Cliff.* 356. *Ups.* 212. R. *Lugdb.* 372. Genista spinosa major longioribus Aculeis. C. B. *Pin.* 394. Genista spinosa altera. DOD. *Pempt.* 659. l. 759. *β.* Genista spinosa major brevioribus Aculeis. C. B. *Pin.* 394. Genista-Spartium majus brevioribus & longioribus Aculeis. TOURNF. *Inst.* 645. Scorpius, I. CLUS. *Hist.* 106. *Hisp.* 211. *Ic.* 212.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

woeste Velden groeijende. In Engeland is zy, op dergelyke plaatsen, zeer gemeen, volgens RAY, wordende aldaar *Furz*, *Whins* of *Gorss* genoemd, en *Hey-Brem*, in Duitschland en de Nederlanden, alwaar zy naar den kant van Brabant groeit.

II. *Capensis.* Kaapsche. (2) Hey-Brem *met enkelde stompe Bladen, en enkelde Doornen aan 't end der Takken.*

Deeze is, onder den naam van *Afrikaansch Genista-Spartium* met Heybladen, dat Besfen draagt, door PLUKENET, doch slegt, in Plaat vertoond. PETIVER heeft 'er beter Afbeelding van gegeven.

AMORPHA.

Dit Geslagt heeft zynen naam van het ontbreeken eeniger weezentlyke deelen in een Vlinderbloem, zo dat het als mismaakt is of wanstaltig ten dien opzigte. Het heeft, naamelyk, alleen maar de Vlag, zonder Vleugels of Kiel, en daar door is het genoegzaam van alle anderen onderscheiden.

I. *Amorpha Fruticosa.* Heesteragtige. De eenigste Soort (1) vindt men in de beschry-

(2) *Ulex* Fol. solitariis obtusis, Spinis simplicibus terminalibus. R. *Lugdb.* 372. Genista-Spartium Bacciferum, Ericæ foliis, Africanum. PLUK. *Alm.* 166. T. 185, f. 6. mala. PET. *Gaz.* IX. T. 83. f. 9.

(1) Amorpha. *Syst. Nat.* XII. Gen. 861. p. 477. *Veg.* XIII. p. 540. *Hort. Cliff.* 353. T. 19. *H. Ups.* 208. R. *Lugdb.* 393. MILL. *Dict.* T. 27. Barba Jovis Americana &c. *Angl. Hort.* 11. T. 4.

beſchryving van den Cliffortſchen Tuin zeer fraay afgebeeld door LINNÆUS. Zy is uit Noord - Amerika afkomſtig; zynde een Heeſter, meer dan Mans langte hoog, die eenigermaate naar de Lombaartſe Linzen of Colutéa gelykt, met gevinde Bladen als die van de Basterd - Acacia, dertien of vyftien aan een Steeltje, en zeer kleine paarſche Bloempjes. De Meeldraadjes zyn veel langer dan de Bloemen en de Knopjes geel. Het is ook door den Heer MILLER in zyn Kruidkundig Woordenboek, en in een Engelſche Verzameling van Plant - Afbeeldingen, aan 't licht gebragt.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Schoon in het Geſlagt van *Crotalaria* eenige Heeſterachtige voorkomen, zal ik dit, om dat de meeſte Soorten Kruidig en de anderen niet zeer hoog zyn (*), uitmonſteren; doch in het volgende Geſlagt zyn dezelven beter onderſcheiden.

ONONIS. Stalkruid.

De Kelk is hier in vyven gedeeld, met Liniaale Slippen; de Vlag geſtreept; de Haauw dik gezwollen, ongeſteeld; de Meeldraadjes ſamengegroeid zonder Spleet.

Dit Geſlagt bevat een menigte Soorten, waar

(*) Daar is wel een Boomachtige Ceylonſche Crotalaria van den Heer J. BURMANNUS aangehaald, doch die heeft de Steng, volgens RAY, maar twee Voeten hoog.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. waar onder de vyf laatsten Heesterachtig zyn, als volgt.

XXI. *Ononis tridentata.* Drietandig. (21) Stalkruid *dat Heesterachtig is, met drievoudige, Vleezige, byna Liniaale, drietandige Bladen en tweebloemige Bloemsteeltjes.*

Het Spaansch *Heesterachtig Stalkruid* met Vleezige drietandige Bladen, van TOURNEFORT, is een Heester van een Elle hoog, groeijende in het Zout-Gebergte van Kordona in Katalonie, als ook langs den Weg van Granada naar Mallaga in 't Zuidelykste van Spanje. Hy heeft een regte gepluimde Steng, met kleine Elsvormige Stoppeltjes en smalle Vleezige Blaadjes, aan 't end drietandig. Aan 't end der Steng komen Bloemtrossen voort, die kleverig en stekelig zyn, van paarsche Bloemen, twee op een Steeltje.

XXII. *Crispa.* Gekrulde. (22) Stalkruid *dat Heesterachtig is, met drievoudige rondachtige, gegolfde, getande, Lym-*

(21) *Ononis* Fruticosa, Fol. Carnosis, linearibus tredentatis, Pedunculis bifloris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 863. p. 478. *Veg.* XIII. p. 541. Anonis Hispanica Frurescens, Folio tridentate, Carnoso. TOURNF. *Inst.* 408. MAGNOL. *Hort.* 16. T. 16. RAJ. *Suppl.* 466.

(22) *Ononis* Frut. Fol. ternatis subrotundis undulatis, dentatis, viscoso-pubescentibus, Pedunculis unifloris muticis. Anonis Hisp. Frutescens Folio rotundiore. MAGN. *Monsp.* 17. T. 17. RAJ. *Suppl.* 466. β. Anonis Hisp. Frutescens Folio Rasæ sylvestris. TOURNF. *Inst.* 409.

Lymachtig ruige Bladen en ongedoornde Bloemsteeltjes. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Die met rondachtige Bladen, heeft TOURNEFORT op 't Gebergte Mariola, niet ver van Valence in Spanje, gevonden. Het Gewas heeft een dergelyke Steng als het voorgaande, die Lymerig is en ruig, met ongekrulde ſtompe Blaadjes en zydelingſe Bloemen, enkeld voortkomende op een kort Steeltje. Zy zyn geel, met een roodachtige Vlag, en hebben den Kelk in vyven gedeeld met drietandige Slippen. MAGNOL heeft de Bloemen Aairswyze afgebeeld.

(23) Stalkruid *dat Heeſterachtig is, met drievoudige Lancetvormige Zaagswys' getande Bladen, Scheedachtige Stoppeltjes en meest drie Bloemen op één Steeltje.* XXIII. *Fruticoſa,* Heeſterachtige.

In 't Gebergte van 't Dauphiné komt deeze voor, die door den beroemden Franſchen Heer DODART onder den naam van Ongedoornd Heeſterachtig paarſch Stalkruid is beſchreeven. Het bloeit vroeg in 't Voorjaar en heeft een groote roodachtige Bloem. Deszelfs Gewas beſtaat uit veele Heeſterachtige Stengen, met korte

(23) *Ononis* Frut. Fol. ſesſilibus ternatis lanceolatis ſerratis, ſtipulis Vaginalibus, Pedunculis ſubtrifloris. *H. Cliff.* 358. *R. Lugdb.* 376 Anonis montana præcox purpurea frutescens. DOD. *Act.* 4. p. T. 249. Anonis purpurea &c. DOD. *Mem.* 57. T. 57. MORIS. *Hiſt.* II. p. 170. MILL. *Dict.* T. 36, DU HAMEL. *Arbr.* I. T. 58. GER. *Prov.* 487.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. korte Takjes en gladde Blaadjes. De Stoppeltjes, die als een Scheede om de Takken sluiten, loopen in vier Baardjes uit. Het groeit ook in de Bergachtige deelen van Provence.

XXIV. *Rotundifolia.* Rondbladig.

(24) Stalkruid *dat Heesterachtig is, met drievoudige, Eyronde, getande Bladen, de Kelken driebladig geblikt, en meest drie Bloemen op één Steeltje.*

Deeze, in de Switzersche Alpen voorkomende, is door den vermaarden HALLER overvloedig waargenomen op den Berg Gemmi, tusschen de Boschagie en den kaalen Top. Zy heeft de Steng Heesterachtig, een Elle hoog, ge-armd, met een ruige Schors, zonder Doornen; de Bladen lang gesteeld, rond of Eyrond, groen en ruig, met scherpe Tandjes. Uit de Oxels komen Trosjes voort van Bloemen, welke veel naar die van 't gemeene Stalkruid gelyken, zynde de Kelken met drie Hartvormige Blikjes omringd. Hier zyn de Stoppeltjes groen en in de voorgaande dorachtig, zo Doktor GERARD, die het ook in Provence waargenomen heeft, aanmerkt.

(25) Stal-

(24) *Ononis* Frut. Fol. ternatis ovatis dentatis, Calycibus triphyllo-bracteatis, Pedunculis subtrifloris. *H. Cliff.* 358. R. *Lugdb.* 376. Cicer sylvestre latifolium triphyllum. C. B. *Pin.* 347. Cicer sylv. tertium. DOD. *Pempt.* 525. Cicer sylvestra verius. LOB. *Ic.* II. p. 73. HALL. *Helv.* 588.

(25) Stalkruid *met vyfvoudige ſtomp Eyronde, geſpitſte, van onderen Fluweelachtige Bladen, Draadachtige Stoppeltjes en getroſte Bloemſteeltjes.* III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XXV. *Mauritanica.* Afrikaanſche.

Dit is een Kaapſch Heeſtertje, met Draadachtige ſtyve Takjes; de Bladen geſteeld, ſtomp ovaal, geſpitst, wederzyds met witachtige Haairtjes; de Stoppeltjes Lancetswys' ovaal van grootte als de Bladen: lange getroste Bloemſteeltjes in de Oxelen en gladde Haauwtjes hebbende, die anderhalf maal zo lang zyn als de Bladen. Zy zyn vyfvoudig en hebben een omgeboogen Punt.

ANTHYLLIS.

Een Blaasachtige Kelk, die een rondachtig Haauwtje bedekt, maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geſlagt, op 't welke de Griekſche naam *Anthyllis* is toegepast.

Dertien Soorten zyn 'er in vervat, van welken de zes laatſten hier t'huis behooren, als volgt.

(8) Anthyllis *die Heeſterachtig is, met drievoudige ongeſteelde Degenvormige Blaadjes en Hoofdjes-Bloemen.* VIII. *Anthyllis Linifolia.* Vlaſchbladige.

Dee-

(25) *Ononis* Fol. quinaris obovatis mucronatis ſubtus Sericeis, Stipulis Filiformibus, Pedunculis Racemoſis. *Mant.* 277. 453. Lotus Mauritanicus. *Sp. Plant.* 1091. Lotus Fruticoſus. BERG. *Cap.* 226.

(8) *Anthyllis* Fruticoſa Fol. ternatis ſeſſilibus Enſiformibus, Flor. Capitatis. *Mant.* 265. *Syst. Nat.* XII. Gen. 864. p. 480. *Veg.* XIII. p. 544.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Deeze komt met een Steng, van agt Voeten hoog, uit de spleeten der Steenrotsen aan de Kaap voort, en heeft ruigachtig gryze Takken. De Bloemen zitten in gesteelde Hoofdjes, welke met ruige Blikjes omwald zyn.

IX. *Barba Jovis.* Zilverkleurige.

(9) Anthyllis *die Heesterachtig is, met gevinde, gelyke, Wollige Bladen en Hoofdjes-Bloemen.*

De bynaam is afkomstig van een Geslagt, dat TOURNEFORT dus getyteld heeft, zynde deeze daar van de eerste Soort. Die naam is overgebragt in Donderbaard (*), waar mede echter gemeenlyk de Huislook wordt betekend. Het Gewas, dat een sierlyk Bloemboompje onder de vreemde Gewassen uitmaakt, groeit in 't wilde aan de Zee-Kusten van Spanje, Provence, Italie en de Levant, op Rotsen en Klippen. De Bladsteelen zyn wederzyds gevind met zeven of negen Blaadjes van Zilverkleur, de Bloemen geel met gevingerde Blikjes. BARRELIER heeftze, onder den naam van *Linzenbladige gryze Barba Jovis*, afgebeeld.

(10) An-

(9) *Anthyllis* Frut. Fol. pinnatis æqualibus tomentosis, Flor. capitatis. *H. Cliff.* 371. *Ups.* 221. R. *Lugdb.* 379. SAUV. *Monsp.* 237. Barba Jovis. C. B. *Pin.* 397. TOURNE. *Inst.* 650. GOUAN *Monsp.* 361. GER. *Prov.* 489. Barba Jovis pulchre lucens. J. B. *Hist.* I. p. 385.

(*) Zie BLANCARDI *Lexicon Medicum*, op 't woord *Barba Jovis*, alwaar alle de benaamingen van de Huislook (*Sedum*) ten onregte zyn toegepast op dit Gewas.

(10) Anthyllis *die Heesterachtig is, met gevinde Bladen, by de Bloemen drievoudig.* III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

Het verschil der Bladen, die om laag gevind zyn, achtpaarig met een oneffen Blad, Lancetvormig spits; by de Bloemen drievoudig, ongesteeld, van de zelfde figuur en stomp, geeft den bynaam aan deeze Soort, die zo wel voorkomt in Spanje als in Portugal, alwaar TOURNEFORT haar, zo 't schynt, gevonden hadt. 't Is een hurkend Heestertje, rondtakkig, geheel Wolachtig grys. De Bloemsteeltjes zyn kort, aan 't end bepaald met drie Blaadjes en doorgaans met twee zeer kleine, ongesteelde, Bloempjes. X. *Heterophylla.* Verschilbladige.

(11) Anthyllis *die Heesterachtig is, met drievoudige ongelyke Bladen en gewolde zydelingse Kelken.* XI. *Cytisoides.* Ruigkelkige.

Deeze gelykt veel naar den Cytisus en heeft daar van den bynaam. Het schynt de Zesde van CLUSIUS te zyn, door hem in Spanje waar-

(10) *Anthyllis* Frut. Fol. pinnatis, Floralibus ternatis. Barba Jovis minor Lusitanica, Flore minimo variegato. TOURNF. *Inst.* 651.

(11) *Anthyllis* Frut. Fol. ternatis inæqualibus, Calycibus Lanatis lateralibus. *H. Ups.* 221. Cytisus Fol. ovatis acutis nitidis, Flor. lateralibus. R. *Lugdb.* 370. Cytisus incanus Folio medio longiore. C. B. *Pin.* 390. Cytisus. 6. CLUS. *Hist.* I. p. 96. Spartium latifolium parvo flore. BARR. *Ic.* 1182. GOUAN. *Monsp.* 162. Barba Jovis incana Hispanica. TOURNF. *Inst.* 651.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

waargenomen. GOUAN beschryftze, als een Gewas van twee Voeten hoog, dat grys is, met ronde Takken, de onderste Bladen drievoudig, de bovensten enkeld hebbende, uit wier Oxelen drie- of vierbloemige Steeltjes voortkomen, met geele Bloemen.

XII. *Hermaniæ.* Levantsche.

(12) Anthyllis *die Heesterachtig is, met drievoudige byna gesteelde Bloemen en naakte Kelken.*

Deeze groeit in de Levant, en is, in 't byzonder, op 't Eiland Kandia, door TOURNEFORT waargenomen, hebbende Bladen als van Vlaschkruid en kleine geele Bloemen. Hy stelt bedenkelyk, of zy ook het *Gedoornde Spartium* zy van ALPINUS. De Kelken zyn naauwlyks Blaasachtig, doch de Gestalte komt met de voorgaande Soort overeen: de Bloemen vier, op eigen korte Steeltjes. De Takken loopen in Doornen uit.

XIII. *Erinacea.* Sterk gedoornde.

(13) Anthyllis *die Heesterachtig is, met enkelde Bladen.*

Deeze kwam CLUSIUS overvloedig voor in

(12) *Anthyllis* Frut. Fol. ternatis subpedunculatis, Calycibus nudis. Dorycnium Fol. solit. Flor. ad Alas confertis. *H. Cliff.* 370. Barba Jovis Cretica, Linariæ folio, Flore luteo parvo. TOURNF. *Cor.* 44. Barba Jovis Cretica. RIV. *Tetrap.* Spartium spinosum. ALP. *Exot.* 27. T. 26.

(13) *Anthyllis* Frut. spinosa, Fol. simplicibus. Genista-Spartium spinosum, Fol. Lenticulæ, Flor. cæruleo-purpurascentibus. C. B. *Pin.* 394. Erinacea. CLUS. *Hist.* I. p. 107. *Hisp.* 213. *Ic.* p. 214.

in 't Ryk van Valence, tusschen de Hoofdstad en Madrit, op Steenachtige plaatsen en langs de Wegen. Zy groeide geen Voet hoog, zynde niettemin een fraay Gewas, doorgaans geheel bestaande uit een Bosje van Doornen, dewyl de Blaadjes, naar die der Water-Linsen of Eende-Kroos gelykende, in 't kort afvielen. De Bloemen, als die der Erwten, zegt hy, uit den blaauwen paarschachtig, doch kleiner, kwamen altoos, twee of drie te gelyk, uit stekelige ruige Kelkjes voort. De Spanjaarden noemden het *Erizo*, als naar een Egeltje gelykende, weshalve hy 'er den naam van *Erinacea* aan gegeven hadt.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

EBENUS.

De Tanden van den Kelk zyn, in dit Geslagt, zo lang als de Bloem, die geene Wieken heeft en een enkeld ruig Zaad.

Twee Soorten komen 'er thans in voor, als volgt.

(1) Ebenus *met vyfvoudige Bladen.*

I. *Ebenus Cretica.* Kandiasche.

Vol-

(1) *Ebenus* Fol. quinatis. *Mant.* 451. Ebenus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 895. p. 480. *Veg.* XIII. p. 545. *Sp. Plant.* II. p. 1076. Ebenus Cretica. ALP. *Exot.* 279. T. 278. PON. *Ital.* 128. Trifol. spicis ovatis villosis, Caule Fruticoso. R. *Lugdb.* 380. Anthyllis Fruticosa &c. SAUV. *Meth.* 237. Cytisus incanus Creticus. C. B. *Pin.* 390. Barba Jovis Cytisi folio, Fl. rubello. BARR. *Rar.* 1389. T. 377. & 913. Loto affinis alata &c. PLUK. *Alm.* 227. T. 67. f. 5.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Volgens den vermaarden ALPINUS schynt deeze Soort *Ebenus* getyteld te zyn, om datze veel overeenkomst heeft met den *Heesterachtigen Ebenus* van THEOPHRASTUS, in Griekenland groeijende, die naar den Cytisus geleek, hebbende een zwart, vast en digt Hart, gelyk het Ebbenhout. Geenszins, echter, moet men hier denken om den Ebbenboom van Westindie, die een Soort van Gedoornde Palmboom schynt te zyn, gelyk ik opgemerkt heb *. Het is, volgens hem, een Heesterachtig Boompje, op Bergachtige drooge plaatsen van 't Eiland Kandia veel voortkomende, zeer fraay verzilverd. De Stam is drie Ellen hoog en geeft Takken uit met Bladen, drie op een Steeltje als die van den Cytisus (*), doch smaller, geheel wit. De Bloemen komen Trosachtig aan 't end der Takken, zynde met veele witte Haairtjes, als Zyde, doormengd. De Wortel is lang, Houtig en zwart.

* Bladz. 478.

II. *Capensis.* Kaapsche.

(2) Ebenus *met drievoudige Bladen,*

Aan de Kaap der Goede Hope groeit een Gewas, dat de vermaarde BERGIUS genoemd heeft

(*) *Folia ternata sive pinnato-quinata* zegt onze Ridder *Mant.* p. 451. Dit dient om de tegenstrydigheid, van drie- of vyfbladig, op te helderen.

(2) *Ebenus* Fol. ternatis. *Mant.* 264. Spartium Fol. alternis petiolatis ternatis &c. BERG. *Cap.* 199. Trifol. Afr. fruticans, Fol. angustiore Flore rubicante. COMM. *Hort.* II. p. 213. T. 107.

heeft *Spartium* met overhoekse drievoudige Bladen, op een Steeltje en smalle stompe aangedrukt ruige Blaadjes, de Bloemen trosachtig. Hier toe betrekt zyn Ed. het Afrikaansche Heesterachtige Drieblad van COMMELYN, dat in 't jaar 1698, in de Amsterdamsche Tuin, geteeld was uit overgezonden Zaad. Het was een Boompje met een Stammetje van een Voet hoog, dat zig in Takjes verdeelde, in de Jongheid Wollig, doch ouder wordende, zo wel als de Stam bruin, bezet met drie smalle groene Blaadjes op een kort Steeltje. Aan de toppen van de Takjes kwamen de Bloempjes voort, roodachtig van Kleur, in een vierpuntige Kelk vervat en daar op volgde een Haauwtje, in de Kelk verborgen, met een enkeld Nierswys Zaad. Volgens BERGIUS was het Vrugtbegiuzel rolrond en lang, met de blyken van veele Zaaden. Men zou daar uit mogen twyfelen, of die van hem wel het zelfde Gewas, als de beschreevene van COMMELYN, ware.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

LIPARIA.

De Kenmerken van het nieuwe Geslagt, dat deezen naam voert, zyn; een Kelk in vyven gedeeld, met de onderste Slip langer; de Vleugels van de Bloem om laag tweekwabbig: onder de Meeldraadjes zyn drie wat korter: het Zaadhuisje is een Eyrond Haauwtje.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

Zes Soorten, van de Kaap afkomstig, komen 'er in voor, naamelyk,

I. *Liparia Sphærica.* Rondkoppige.

(1) Liparia *met Bloemhoofdjes, de Bladen Lancetvormig, geribd en glad.*

Deeze Soort, waar van de Geslagts-Kenmerken ontleend zyn, is een zeer fraaije Kaapse Bloem-Heester zegt LINNÆUS, die een Steng heeft van vier Voeten hoog, stevig en glad, met ongesteelde breed Lancetvormige Blaadjes, als die van Steekende Palm, doch langer, glad, effenrandig, styf, spits, met scherpe punten. Het Bloemhoofdje, aan 't end der Takken voortkomende, is als een Kelk omringd met Blaadjes, van langte als de Bloemen, en gelykt veel naar den Kelk der Artisjokken. De Bloemen zyn geel.

II. *Graminifolia.* Grasbladige.

(2) Liparia *met Bloemhoofdjes en smalle spitse, ongesteelde Bladen overhoeks, de Kelken ruig.*

Deeze, ook aan de Kaap, op Zandvelden groeijende, is een Takkige Heester met Grasachtige Blaadjes, die styf, glad en spits zyn, byna gelyk de Naalden der Pynboomen. Het Bloem-

(1) *Liparia* Floribus Capitatis, Fol. Lanceolatis nervosis glabris. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1319. p. 554. *Mant.* 268. Genista Afric. Rusci Fol. longioribus, Floribus luteis in globum congestis. RAJ. *Dendr.* 107.

(2) *Liparia* Flor. Capitatis, Fol. linearibus alternis acutis sessilibus. Calycibus villosis. *Mant.* 268. Genista Africana Foliis Pinastri. RAJ. *Dendr.* 105.

Fig. 1.
Fig. 2.
A
b
c
d
e
f
g
h
i
B
b
c
d
e
f
g
h
i
k

2 Deel, PL

Bloemhoofdje bestaat uit geele Bloemen, wier Kelk Haairig is, en van de Meeldraadjes zyn negen tot één Voetstuk samengegroeid, het tiende los en vry, 't welk dit Geslagt van de Borboniaas onderscheidt. III. Afdeel. XIV. Hoofdstuk. *Decandria.*

(3) Liparia *met enkelde Bloemen, de Blaadjes by dezelven gepaard.* III. *Opposita.* Paarbladige.

Deeze is *Kaapse Spartium* genoemd geweest. Het is een Heester met gladde Takken overhoeks, en Bladen van Akker-Brem of Vlaschkruid, digt geplaatst, brengende eenige Bloemen aan de Toppen der gebladerde Takjes voort.

(4) Liparia *met Kroontjes-Bloemen en Lancetvormige gladde Bladen.* IV. *Umbellata.* Gekroonde.

Deeze zou van anderen *Borbonia Umbellata* getyteld zyn, doch by wien vind ik niet. Waarschynlyk is het ook een Kaapse Heester.

(5) Liparia *met getropte Bloemen en Eyronde Haairig Wollige Bladen.* Die V. *Villosa.* Haairige. Pl. XXIX. Fig. 1.

(3) *Liparia* Flor. solitariis, Fol. Floralibus oppositis. Spartium Capense. *Sp. Plant.* II. 995. Genista Fol. Genistæ Tinctoriæ majoribus. HERM. *Afr.* 11. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 28.

(4) *Liparia* Flor. Umbellatis, Fol. Lanceolatis lævibus. Borbonia Umbellata.

(5) *Liparia* Flor. Fasciculatis, Fol. ovatis Villoso-tomentosis. *Mant.* 438. Borbonia tomentosa. BERG. *Cap.* 190. Genista Africana tomentosa, arborescens. SEB. *Kab.* I. p. 38. T. 24. fig. 1, 2. Cytisus Afric. Argenteus spicatus. HERM. *Afr.* 8.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Ik heb, in myne Verzameling, Takken van een Kaapsen Heester, welke tot deeze Soort schynt te behooren. 't Is wel waar, dat dezelve aanmerkelyk van de uit het Werk van SEBA aangehaalde Afbeeldingen verschilt, doch hy komt nader overeen met de beschryving van BERGIUS, die de *Borbonia tomentosa*, thans hier t'huis gebragt, aldus voorstelt.

„ De Steng is Boomachtig; de Takken zyn „ rond Wollig, met Lidtekens, Kranswyze „ bezet met Takjes, die op de zelfde manier „ wederom getakt zyn, digt Wollig, Zilverkleurig Aschgraauw, gebladerd: de Bladen „ verspreid, Eyrond, aan beide enden smal, „ spits, wederzyds Wollig, ook Zilverkleurig, „ glanzig, ongesteeld, menigvuldig, naauwlyks „ een Duim lang, taamelyk uitgebreid, langer „ dan de tusschenwydten: de Bloemen eenigermaate geaaird, aan 't end der Takjes, „ ongesteeld, met Bladen omheind: de Kelk „ eenbladig, byna Pypachtig, Wollig, vyfpuntig; drie Slippen spits Lancetvormig, de bovenste, die breeder is, in tweeën gedeeld „ hebbende: de Bloem Vlinderachtig, rood? „ langer dan de Kelk: de Vlag Eyrond, stomp, „ uitgerand, gekield, holrondachtig, uitgebreid: „ de beide Vleugels Maanvormig, stomp, half „ pylachtig, met Draadachtig smalle, lange „ Nageltjes: de Kiel gelykvormig aan de Wieken, van boven uitgerand, van onderen in

„ tweeën

,, tweeën gedeeld, met twee Draadachtige Na- III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*
,, geltjes. Van de tien Meeldraadjes, die in
,, de holte van den Kiel verholen leggen, ko-
,, men negen uit één Lighaam voort, en het
,, tiende is vry, geheel daar van afgezonderd.
,, De Meelknopjes zyn rondachtig. Het Vrugt-
,, beginzel, dat langwerpig en ruig is, heeft
,, een Elsvormigen Styl, aan 't onderste wat
,, Haairig, zig een weinig verheffende, met
,, een stompen Stempel."

Myn Tak, waar van een gedeelte in *Fig.* 1, op PLAAT XXIX, vertoond is, geeft laager Takjes uit, die eveneens gekroond zyn met Bloemen, nu gedroogd nog bruin rood van Kleur. Hy is digt bezet met eene Zilverhaairige Wolligheid, zo wel als de onderzyde en rand der Bladen, doch aan den bovenkant zyn de Bladen groener, gladder en eenigszins bruinachtig geel geboord: welk Boordzel niet Haairig is. Zy loopen spits uit, en hebben anders eene Eyronde of Ovaalachtige figuur. Stoppeltjes hebben zy niet, maar komen voort uit eene langere digte Haairigheid. Hunne Ribben, behalve de middel-Rib, zyn door de Wolligheid naauwlyks zigtbaar. Zy omringen de Bloemhoofdjes, die menigvuldige Vlinderbloemen bevatten, waar van de figuur, afzonderlyk, by A vertoond wordt, met aanmerkelyke Vergrooting, gelyk ook de deelen van de Bloem: als by *b* de Vlag, by *c*, *d*, de Vleu-

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannigs.*

gels, met hunne Draadachtige lange Nageltjes en de Kwabbetjes daar nevens; by *e* de Kiel, die een Schuitswyze holte heeft: by *f* de Kelk, die byzonder ruig gesteeld is, met zyne vyf ruige Punten, en de Meeldraadjes daar in vervat, die, door 't openen van den Kelk, by *g* nader aangeweezen zyn, zo wel de negen samengegroeide, als het ééne enkelde daar boven. De eerstgemelde negen zyn afzonderlyk by *h* met hun Lighaam of Voetstuk vertoond, en by *i* ziet men het ruige Vrugtbeginzel en den Styl, die de weezentlyke hier voor gemelde byzonderheid heeft, van aan zyn onderste gedeelte ook ruig te zyn. Het Pluis der Bladen, door sterke vergrooting met het Mikroskoop beschouwd, bestaat uit doorschynende Haairtjes, die eenigzins bogtig zyn, niet zeer scherp gepunt.

Uit dit alles ziet men, dat de Vrugtmaakende deelen grootelyks overeenkomstig zyn, en dat zekerlyk dit myn Gewas het Kenmerk heeft van weezentlyk tweebroederige Meeldraadjes, die niet alle tien zyn vereenigd, gelyk in de Borboniaas; weshalve LINNÆUS de Lipariaas daar van heeft afgezonderd: hoewel zyn Ed. zelf aanmerkt, dat zulks nog nader onderzoek vereischte in de vier laatste Soorten (*).

(6) Li-

(*) *Mant. altera.* p. 269.

(6) *Liparia* Floribus subspicatis, Fol. ovatis, villosis tomentosis. *Veg.* XIII.

(6) Liparia *met byna geaairde Bloemen en Eyronde Haairig Wollige Bladen.*

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. VI. *Liparia Sericea.* Gefluweelde.

Deeze Soort komt, zo de Ridder zegt, de voorgaande naby. Het eenigste onderscheid zou, volgens de bepaaling, daar in bestaan, dat de Bloemen hier byna ge-aaird zyn. BERGIUS zegtze in de zyne een Aair te hebben. De Top van de myne bestaat uit verscheide kleine Takjes, die, ieder op zig zelve met Tropjes van Bloemen gekroond, te samen bykans een Aair uitmaaken. Misschien zal 'er, derhalve, geen Soortelyk verschil tusschen beiden zyn. De Heer N. L. BURMANNUS merkt aan, dat 'er een groote verschillendheid plaats heeft in deeze Gewassen (*), gelyk uit de Afbeeldingen by SEBA met elkander, en met de myne vergeleeken zeer blykbaar is. Onze Ridder hadt te vooren daar van een *Heesterachtigen Lotus* gemaakt (†).

CYTISUS.

Een Kelk met twee Lippen, de bovenste twee- de onderste drietandig, en een Haauw, die aan 't Grondstuk dunner is, maaken, benevens de algemeene van deeze Klasse, de Kenmerken van dit Geslagt uit. Men kan hier de Driebladigheid, welke in allen plaats heeft, en de byzondere Gestalte, byvoegen.

Tien

(*) *Flor. Cap. Prodr.* p. 20.

(†) Lotus fruticosus. *Syst. Nat.* X. p. 1179.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

Tien Soorten, meest Europische Gewasfen, en altemaal Boom- of Heesteracktig, komen in hetzelve voor, als volgt.

I. *Cytisus Laburnum.* Alpische.

(1) Cytisus *met enkelde hangende Trossen en langwerpig Eyronde Bladen.*

Deeze Soort is *Laburnum* genoemd en tot de *Anagyris* t'huis gebragt geweest. Zy groeit in Switzerland en Savoije op de Bergen, wordende deswegen *Cytise des Alpes*, dat is *Alpische Cytisus*, getyteld. De Heer HALLER vondtze menigvuldig in de Zuidelyke deelen van Switzerland, alwaar menze *Aubours* noemt. Het is, zegt hy, een Takkige digte Boom, van tien Voeten hoog, de Bladen drievoudig op een langen Steel, ovaal, van boven groen, van onderen bleek, hebbende, met een Fluweelachtige Wolligheid bedekt. De Takken loopen uit in lange, hangende, Bloemdraagende Trossen van Goudgeele lang gesteelde Bloemen, wier Vleugels langer dan de Kiel zyn, en daar op volgen ruigachtige platte Haauwen.

Dit

(1) *Cytisus* Racemis simplicibus pendulis, Foliolis ovato-oblongis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 876. p. 489. *Veg.* XIII. p. 555. *H. Cliff.* 354. *H. Ups.* 210. R. *Lugdb.* 369. HALL. *Helv.* 591. Anagyris non fœtida major Alpina & non foetens minor. C. B. *Pin.* 391. Cytisus Alpinus latifolius & angustifolius &c. TOURNF. *Inst.* 648. Eghelo. DOD. *Pempt.* 785. Laburnum Arbor trifolia, Anagyridi similis. J. B. *Hist.* II. p. 361.

Dit Gewas schynt de *Laburnum* te zyn van PLINIUS, waar aan sommigen getwyfeld hebben, om dat die Autheur hetzelve Trossen toeschryft van een Elle lang; doch op het Gebergte Jura zouden deszelfs Bloemtrossen van weinig minder langte zyn, volgens CAMERARIUS, en in onze Tuinen heeft het dezelven dikwils langer dan anderhalven Voet. Daar is een kleine en groote van, de eene smal- de andere breedbladig. Het purgeert en doet braaken, volgens de Ouden. Het Hout, dat geel is, in 't midden zwartachtig, gelyk het Pokhout, wordt onverganglyk gezegd te zyn. Men plagt 'er oudtyds Boogen van te maaken, doch hedendaags gebruikt men het, in Switzerland, zo HALLER zegt, tot Musiek-Instrumenten.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(2) Cytisus *met enkelde opstaande Trossen, de Bladen langwerpig Eyrond.*

II. *Cytisus nigricans.* Zwartachtige.

Deeze, die de Eerste Cytisus is van CLUSIUS onder de Oostenryksen, groeit insgelyks in Boheme en Italie. De Bladen zyn in deeze van onderen Haairig grys, van boven groen en glad; het middelste grootst. Het is een Heester, van omtrent een Elle hoogte, met Bladen

(2) *Cytisus* Racemis simpl. erectis, Fol. ovato-oblongis. *H. Cliff.* &c. SAUV. *Monsp.* 190. MILL. *Dict.* T. 107. f. 1. Cytisus glaber nigricans. C. B. *Pin.* 390. Cytisus 4. CLUS. *Hist.* I. p. 95. 1. *Pann.* 36. HALL. *Helv.* 591. TOURNF. *Inst.* 648. Pseudo-Cytisus. DOD. *Pempt.* 750.

III. AFDEEL XIV. HOOFDSTUK.

Bladen als van Klaver, draagende geaairde, geele Bloemen van een aangenaamen Reuk. HALLER vondt Verscheidenheden in Switzerland, welken zyn Ed. hier toe betrekt.

III. *Cytisus sessilifolius.* Ongesteelde.

(3) Cytisus *met opstaande Trossen, de Kelken een driedubbeld Blikje hebbende; de Bladen by de Bloemen ongesteeld.*

Deeze wordt Cytisus met gladde rondachtige Bladen, die zeer kort gesteeld zyn, van C. BAUHINUS getyteld. Zyn Broeder noemtze, *Gladde Cytisus* met een breede Haauw. In Vrankryk voert hy gemeenlyk den naam van Cytisus en wordt 'er in de Tuinen veel gebruikt tot Haag of Heining-Werk, waar toe dezelve door zyne buigzaame Roedjes zeer bekwaam is, die wel de hoogte van drie of vier Ellen bereiken, glad zyn en rond, doch naar 't end toe hoekig. De Bladen, in 't algemeen drievoudig, hebben Steelen korter dan een Duim, en komen aan de uiterste Takken, by de Bloemen, tweevoudig of enkeld, niet rond, maar langwerpig voor. Tropswyze komen de Bloemen aan 't end der Takken voort, en daar op volgen Haauwtjes van één of anderhalf Duim lang,

(3) *Cytisus* Racemis erectis, Calycibus Bracteâ triplici, Fol. Floralibus sessilibus. Cyt. Fol. sæpius sessilibus &c. *Vir. Cliff.* 71. *H. Cliff.* 355. R. *Lugdb.* 369. SAUV. *Monsp.* 191. GOUAN *Monsp.* 375. GER. *Prov.* 484. Cytisus glaber Siliquâ latâ. J. B. *Hist.* I. p. 373.

lang, die plat zyn, een half Duim breed, met bruine plat rondachtige Zaaden. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

(4) Cytisus *met opstaande Oxel-Trossen, de Bladen byna Lancetvormig en Wollig, het middelste langst gesteeld.* IV. *Cytisus Cajan.* Oostindische.

Volgens den Oostindischen naam van dit Gewas, 't welk de Javaanen *Kajan* of *Cadjang* heeten, is hetzelve gebynaamd. De Malabaaren noemen hetzelve *Thora Pacrou*, en het is de Indische Boonen-Boom, met dikke ronde Haauwen, van HERMANNUS. 't Gewas komt ook op Ceylon voor, alwaar het *Rathatora* heet, zynde door den Hoogleeraar J. BURMANNUS zeer fraay in Afbeelding gebragt. Zyn Ed. noemt het een Boompje, dat driebladig is, met rond gedraaide spitse Haauwen. Dergelyk Gewas schynt ook in Westindie voor te komen: ten minste gelykt de *Heesterachtige Cytisus*, van PLUMIER, veel naar hetzelve, als ook het *Laage Laburnum* van SLOANE, dat de Haauwen als gewricht heeft by ieder Zaad-

(4) *Cytisus* Racemis Axillaribus erectis, Foliolis sublanceolatis tomentosis, intermedio longius petiolato. *Fl. Zeyl.* 354. *H. Ups.* 211. Cytisus Fol. ovato-lanceolatis &c. *H. Cliff.* 354. R. *Lugdb.* 369. N. 3. Cyt. Folio molli incano BURM. *Zeyl.* 86. T. 37. Cyt. frutescens. PLUM. *Sp.* 19. *Ic.* 114. f. 2. Laburnum humilius, Siliquâ inter Grana & Grana junctâ, semine esculento. SLOAN. *Jam.* 139. *Hist.* II. p. 31. Phaseolus erectus incanus, Siliquis torosis. PLUK. *Alm.* 293. T. 213. f. 3.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Tienmannige.

Zaadkorrel, en eetbaar Zaad draagt, wordende in de Westindiën genoemd *Duiven - Boonen*. Op schraale Gronden van Jamaika en de andere Eilanden, zegt die Autheur, wordt hetzelve overal geteeld.

V. *Cytisus patens.* Uitgebreide.

(5) Cytisus *met gesteelde Bloemen, meest tweevoudig, zydelings en knikkende.*

Deeze zou de Portugaalsche Cytisus met Bladen van Medica, en Bloemen in de Oxels der Bladen, van TOURNEFORT, zyn. 't Gewas heeft zeer uitgebreide of Zwiepige Takken als Roedjes; de Steeltjes zyn dubbeld eenbloemig: de Bloemen hangende en geel.

VI. *Hirsutus.* Ruige.

(6) Cytisus *met enkelde zydelingse Bloemsteeltjes; de Kelken ruig, Buikig langwerpig, met drie stompe Punten.*

Deeze, zynde de Vierde van CLUSIUS onder de Spaansche Cytisussen, wordt van de Ingezetenen aldaar, zegt hy, *Escabon* geheten. Hy groeit eens Mans langte hoog, met lange Roeden, zegt hy, welke een zwartachtige Schors

(5) *Cytisus* Flor. pedunculatis subbinatis, lateralibus nutantibus. Cytisus Lusitanicus Medicæ folio, Floribus in foliorum alis. TOURNF. *Inst.* 648.

(6) *Cytisus* Pedunculis simplicibus lateralibus, Calyc. hirsutis, trifidis obtusis, Ventricoso - oblongis. *Hort. Ups.* 211. Pedunc. simplic. brevissimis. *H. Cliff.* 355. R. *Lugdb.* 370. SAUV. *Monsp.* 190. Cyt. incanus Siliquâ longiore & Cyt. fol. subrufâ Lanugine hirsutis. C. B. *Pin.* 390. Cytisus 3. CLUS. *Hist.* I. p. 96. Quartus. *Hisp.* 190. LOB. *Icon.* 45.

Schors hebben, en Bladen als van Klaver, die van boven groen, van onderen rosachtig ruig zyn, en geeft groote Bloemen, die Goudgeel zyn, uit de Oxels der Bladen. Veel overeenkomst fchynt deeze Soort te hebben met de Tweede, door dien Kruidkenner in Ooftenryk waargenomen. De Kelken zyn in dezelve, volgens LINNÆUS, zeer Haairig.

(7) Cytifus *met Kroontjes - Bloemen aan 't end, zelden opftaande; de Bladen Eyrond.* VII. *Supinus* Hurker.

Deeze vondt de Heer JACQUIN overvloedig op de Akkers, op drooge Heuvelen, aan de Wegen en elders, in het Ooftenrykfe. Zy groeit bovendien, zo wel als de voorgaande, ook in Italie en Siberie, ja zelfs in Provence volgens LINNÆUS, die het maakzel van de Bloem in beiden zeer overeenkomftig vondt. GOUAN betrekt ook de Ruige van TOURNEFORT tot deeze Soort. Zy heeft de Takken en Bladfteelen ruigachtig; de Bladen byna glad; den Kelk Pypachtig, Buikig, Wollig met twee Lippen.

(8) Cy-

(7) *Cytifus* Flor. umbellatis terminalibus, rarius erectis, Foliolis ovatis. R. *Lugdb.* 376. *H. Ups.* 211. Cytifus fupinus, Fol. infra & Siliquis molli Lanugine pubescentibus. C. B. *Pin.* 390. Cytis. 7. Sp. altera. CLUS. *Hift.* I. p. 96. JACQ. *Auftr.* p. 135. T. 33.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

(8) Cytisus *met Kroontjes-Bloemen aan 't end, de Stengen opstaande, de Bladen Lancetvormig.*

VIII. *Austriacus.* Oostenrykse.

Behalve het verschil der Bladen, met de voorgaande Soort, heeft deeze ook de Stengen overend staande, zeer Takkig, en Pluimswyze met Bloemen bezet. Zy komt mede voor in Italie en Siberie, doch inzonderheid in Oostenryk, waar van zy den bynaam voert. CLUSIUS vondtze overvloedig omstreeks Weenen, groeijende Heesterachtig met Rysjes van omtrent een Elle hoog, met Bladen, die ruig en veel smaller waren, bitter van Smaak, gelyk in andere Soorten, en gewreeven Vetachtig schynende. Kleine Takjes kwamen uit dezelven voort, met vyf of zes Bloemen, Goudgeel en niet zonder Reuk, waar op platte ruige Zaadhuisjes volgden, met rondachtige, harde, rosse Zaaden.

IX. *Argenteus.* Zilverkleurige.

(9) Cytisus *met naauwlyks gesteelde, meest ge-*

(8) *Cytisus* Flor. umbellatis terminalibus, Caul. erectis, Foliolis Lanceolatis. JACQ. *Austr.* T. 21. Cyt. Flor. capitatis, Foliolis ovato oblongis, Caule Fruticoso. MILL. *Dict.* T. 107. f. 2. Cyt. incanus Folio oblongo Austriacus. C. B. *Pin.* 390. Cytisus 5. CLUS. *Hist.* I. p. 195. Cyt. 2. CLUS. *Pann.* Pseudo-Cytisus 2. DOD. *Kruidb.* p. 905.

(9) *Cytisus* Flor. subsessilibus subbinatis, Fol. tomentosis, Caul. decumbentibus, Stipulis minutis. GER. *Prov.* 424. N. 4. GOUAN *Monsp.* p. 357. Cytisus acaulis &c. SAUV. *Monsp.* 191. Lotus Fruticosus incanus Siliquosus. C. B. *Pin.* 332. Lotus asperior Fruticosa &c. LOB. *Ic.* II. p. 41. Trifol. Argenteum Flor. luteis. J. B. *Hist.* II. 359.

gepaarde Bloemen, Wollige Bladen met kleine Stoppeltjes, en leggende Stengen. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*

Deeze is thans onder den naam van *Zilverkleurige Cytisus* bekend, groeijende in Provence en Languedok, en deswegen by LOBEL genoemd de Ruuwer Heesterachtige of gryze Lotus van Narbonne. By GOUAN wordtze *le Cytise Argenté de Montpellier* geheten. TOURNEFORT geeft 'er den naam aan, van Laage, Zilverkleurige, smalbladige Cytisus. Dezelve is, by LOBEL, zeer wel afgebeeld, zynde een laag Gewas, met leggende Takken die Houtig zyn, doch zig Kruidig opregten, met meest vierbloemige Steeltjes zegt GOUAN, en lange Bladsteeltjes, Elsvormige Stoppeltjes en een drievoudig Blikje aan den Kelk. 't Geheele Gewas is grys glinsterende en komt tusschen Steenen voort. Dr. GERARD heeft het omstandig beschreeven, zeggende, dat de Slippen van den Kelk langer zyn, doch de Haauwen eveneens als in de andere Soorten van dit Geslagt.

(10) Cytisus *met enkelde, smal Lancetvormige Bladen en Hoekige Takken.* X. *Græcus.* Grieksche.

Deeze, onder den bynaam van *Grieksche* voorgesteld, schynt de *Donderbaard met Vlaschbladen*

(10) *Cytisus* Fol. simplicibus Lanceolato-Linearibus, Ramis angulatis. Barba Jovis Linaria folio, Flore luteo parvo. TOURNF. *Cor.* 44?

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

den en een kleine Bloem, te zyn, welke TOURNEFORT, op zynen Reistocht in de Levant, gevonden heeft.

ROBINIA.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn, een vierdeelige Kelk, en een bultige, langwerpige Haauw; waar by komt, dat de Vlag rondachtig, uitgebreid en agterwaards omgeboogen is.

Ik heb reeds vier Soorten daar van, onder de Boomen, beschreeven, des de overigen hier volgen: naamelyk

IV. *Robinia. Caragana.* Siberische.

(4) Robinia *met enkelde Bloemsteeltjes, afgebrokene Vinbladen, en ongedoornde Bladsteelen.*

In Bergagtige Streeken aan de Rivier Tom, gemeenlyk in Lorken- en Pynboom-Bosschen die dor en droog van Grond zyn, doch somtyds ook aan de Oevers der Wateren, is deeze door MESSERSCHMID gevonden. De Tartaaren noemenze *Caragana* of *Carachana*, waar van de bynaam. Zy heeft vyf, zes of meer Paaren van Vinblaadjes: de Bladen komen met de Bloemtrossen uit zekere Knobbels by elkander voort. Het wordt een taamelyk hooge Boom, welks Hout Vuurige Vlakken heeft, dienende aan de Ingezetenen van de Stad Tomskoe,

(4) *Robinia* Pedunculis simplicibus, Foliis abrupte pinnatis, Petiolis inermibus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Aspalathus arborescens &c. AMMAN. *Ruth.* 285. Caragana Siberica. ROYEN. *Lugdbat.* 537.

koe, in Siberie, om Stokken te maaken, welken zy voor Handrottingen gebruiken. III. Afdeel. XIV. Hoofdstuk. VIII. *Robinia Spinosa.* Gedoornde.

(8) Robinia *met enkelde Bloemsteeltjes, afgebrokene Vinbladen, de Stoppeltjes en Bladsteelen Doornachtig.*

Onder deezen tytel wordt thans een nieuwe Soort voorgesteld, welke, buiten die Doornachtigheid, weinig of niet van de voorgaande verschilt, zynde onder den naam van allermeest gedoornde Robinia, onlangs, door den Heer LAXMUND, in de nieuwe Verhandelingen der Akademie van Petersburg beschreeven.

V. *Robinia Frutescens.* Heesterachtige.

(5) Robinia *met enkelde Bloemsteeltjes, de Bladen by vieren, kort gesteeld, en in een slappe Doorn uitloopende.*

Deeze wordt *Heesterachtige groote Aspalathus*, met breede Bladen en eene Goudgeele Schors, door den Heer AMMAN getyteld. MESSERSCHMID hadt dezelve voorgesteld onder den Tartaarschen naam *Aldachana*, en tekent aan, dat het Landvolk aan de Tom en Abacan, om dat de Takken zeer taay en buigzaam

(8) *Robinia* Pedunculis simplicibus, Fol. abrupte pinnatis, Stipulis, Petiolisque spinescentibus. *Mant. alt.* 269. Rob. spinosissima. LAXM. *Act. Petrop.* 1770. p. 558. T. 30. f. 4.

(5) *Robinia* Ped. simplicibus, Foliis quatern. subpetiolatis, terminatis Spinâ inermi. Aspalathus Frutescens major latifolius, Cortice Aureo. AMM. *Ruth.* N. 283.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

zaam zyn, 'er als Bindwilgen gebruik van maaken; zynde de buitenste Bast Goudgeel en glanzig, de binnenste groen. Menigvuldig komt dit Gewas by de Stad Tomskoe, op den zogenaamden Tafelberg, voort; maakende vry groote en stevige Heesters. De Bloemen zyn geel en taamelyk groot, komende aan oude Takken, even als in de Caragana, met de Bladen, en als tusschen of in 't midden derzelven, die veelal een kruis maaken, uit zekere Knobbels voort. De Zaadpeulen zyn anderhalf Duim lang, een zesde Duims breed, bruin, glad en hard, bevattende Rolronde roodachtige Zaaden.

VI. *Robinia Pygmaea.* Dwergachtige.

(6) Robinia *met enkelde Bloemsteeltjes, de Bladen by vieren en ongesteeld.*

In alle de Siberische Soorten van dit Geslagt zyn de Zaadblaadjes drievoudig. In deeze alleen komen aan dezelven Bladerige Lancetswyze Stoppeltjes voor. Uit een Wortel, die in de Grond kruipt, en byna van Smaak is als Zoethout, spruit dit Heestertje, meestal een Voet, somtyds een Elle, en ook wel twee Ellen hoog, hebbende, in de weeligsten, een Stammetje van een Pink dik, met een groenachtig Goudglanzige Schors, zig in dunne Rysjes verdeelende. Smalle stompe Blaadjes ko-

(6) *Robinia* Ped. simplicibus, Fol. quaternatis sessilibus. *Hort. Ups.* 212. Aspalathus Frutescens minor angustifolius, Cortice Aureo. AMM. *Ruth.* N. 282. T. 35.

komen by bosjes van drie, vier, en somtyds tot agt toe, hier en daar uit de Takken voort, waar onder drie Doorntjes zitten, van een Kwartier Duims lang, vinnig steekende en witachtig, tusschen welken een Bloemsteeltje met een geel Bloemetje, waar op een Zaadpeultje volgt, dat ryp wordende splyt en omkrult, stortende de Zaaden uit. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Deeze, zo wel als de drie voorige Soorten, versiert de dorre Velden van Siberie. Men vindt 'er een aanmerkelyke verandering in, zo de Heer AMMAN aanmerkt: want in jongere Plantjes van deeze Soort zyn de Bladen weezentlyk gevind, en na het afvallen der Vinblaadjes blyven de Ribben of Bladsteeltjes over, die zig in 't volgende Jaar als Doorntjes vertoonen.

COLUTEA.

Een dik gezwollen blaasachtige Haauw, die door de rypwording aan de bovenzyde open barst, maakt de byzondere Kenmerken van dit Geslagt uit.

Het bevat drie Soorten, waar van de eerste Boomachtig, de tweede Heesterachtig, de derde Kruidig genoemd wordt, des het gevoeglykst hier behoorde.

(1) Colutéa *die Boomachtig is, met stomp Hartvormige Bladen.* Dit I. *Colutea Arborescens.* Boomachtige.

(1) *Colutéa* Arborea Foliis obcordatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 880.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD STUK. *Tienmannige.*

Dit is het Gewas, dat men gemeenlyk *Lombardische*, maar door verbastering *Lombaartse Linzen* noemt, eensdeels, om dat het Zaad naar Linzen gelykt, en andersdeels, om dat het zyne afkomst heeft uit Lombardie. Het groeit natuurlyk in Languedok, Provence en Italie; ja op den Berg Vesuvius, in de nabyheid van den Vuurkolk, daar naauwlyks andere Gewassen voorkomen, vindt men het overvloedig. Dus schynt het de Hitte te beminnen; maar het valt ook in Oostenryk, volgens FABRICIUS, en in Engeland zelfs, volgens den Ridder. De Nederlanders noemen het, ten onregte, *Senneboom*, zegt DODONÉUS. Het schikt zig naar ons Klimaat, zelfs in de open Grond, verdraagende Koude en Vorst. Het wordt een Boomgewas, meer dan Mans langte hoog, welk de Franschen *Baguenaudier* tytelen, sierlyker zynde door zyne Vrugtblaasjes, dan door zyne Bloemen. De Stengen, die glad zyn, verdeelen zig in dunne Takken, waar aan Bladen voortkomen veel naar die van 't Zoethout of van den Senneboom gelykende; alzo zy uit een menigte van Vinblaadjes bestaan. De Bloemen zyn geel als die van Brem, op ieder

880. p. 490. *Veg.* XIII. p. 559. *H. Cliff.* 365, *H. Ups.* 228. R. *Lugdb.* 374. Colutéa Vesicaria. C. B. *Pin.* 396. Colutéa. DOD. *Pempt.* 784. TOURNF. *Inst.* 649. β. Col. Africana Sennæ foliis, Flore Sanguineo. COMM. *Rar.* 11. T. 11. γ. Col. Fol. ovatis integerrimis, Caule fruticoso. MILL. *Dict.* T. 100.

ieder van welken een groote Blaasachtige Haauw volgt, uit den witten dikwils paarschachtig, waar in eenige kleine, platte, zwarte Zaaden. Aan dezelven wordt eene Braaken verwekkende en Purgeerende kragt toegeschreeven, even als die van Brem hebben, en de Bladen zyn bitter van Smaak. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Als eene Verscheidenheid wordt hier toe betrokken de *Afrikaansche Colutéa* met Sennebladen en eene Bloedkleurige Bloem, onder de zeldzaame Planten van den Amsterdamsen Tuin door COMMELYN afgebeeld. Deeze groeit eens Mans langte hoog, met een Steng van naauwlyks een Vinger dikte. Een tweede Verscheidenheid zou de Heesterachtige Colutéa, met Eyronde Blaadjes die geheel effenrandig zyn, van den Heer MILLER, zyn.

(2) Colutéa *die Heesterachtig is, met langwerpig Eyronde Blaadjes.* II. *Colutea Fruticosa.* Heesterachtige.

Deeze zeer fraaije Colutéa, uit Zaad dat men van de Kaap overgebragt hadt gesprooten, maakt thans een sierlyken Bloemheester, onder de uitheemsche Gewassen, uit. Hy is geheel grys, met Wollige Blaadjes die van boven glad zyn, en roode Bloemen, die de Vlag korter dan den Kiel en de Vleugels zo klein

(2) *Colutéa* Fruticosa Foliolis ovato - oblongis. *H. Cliff.* 366. *H. Ups.* 228. Colutea Ethiopica Flore purpureo, BREYN. *Cent.* 70. T. 29. MILL. *Ic.* 99.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

klein hebben, dat menze naauwlyks kan zien. De Haauwtjes zyn Blaasachtig en zeer groot, wegens hunne Vliezige doorſchynendheid ook zeer fraay. Zy gaapen aan het onderſte van den Rugnaad, daar de Nierachtige Zaadjes aan gehecht zyn. De Bladen hebben een bitteren, de Stengen of Takken een zoetachtigen Smaak, veel naar dien van Zoethout gelykende, zo BREYN aanmerkt.

III. *Colutéa Herbacea.* Kruidige.

(3) Colutéa *die Kruidig is, met de Vinblaadjes ſmal en glad.*

Deeze, ook van de Kaap afkomſtig, heeft een Jaarig of ſomtyds tweejaarig Gewas, dat zeer dun en teder is, door COMMELYN fraay in Afbeelding gebragt. De Haauwtjes zyn breed en plat, waar door hetzelve van de voorgaande grootelyks verſchilt. De Bloemen zyn donker rood met een geſtreepte Vlag, die zo lang is als de Vleugels en de Kiel.

CORONILLA.

In dit Geſlagt is de Kelk twee-Lippig, met de bovenſte Lip in tweeën, de onderſte drietandig, even als in de Cytiſus plaats heeft, maar de bovenſte Tandjes zyn ſamengegroeid. De Vlag

(3) *Colutéa* Herbacea Foliolis linearibus glabris. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *H. Ups.* 266. R. *Lugdb.* 374. Col. Afr. annua Foliolis parvis mucronatis, Veſiculis compresſis. COMM. *Hort.* II. p. 87. T. 44. Colutea Africana Veſiculis compresſis &c. VOLCK. *Nor.* T. p. 118.

Vlag is naauwlyks langer dan de Vleugels en de Haauw als uit Leedjes bestaande.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Verscheide Plantgewassen, die te vooren *Colutéa Scorpioides* wegens de Vrugt genoemd waren, zyn thans hier t'huis gebragt, en dus bevat dit Geslagt elf byna altemaal Europeaansche Soorten, van welken de zeven eersten Heesterachtig zyn, als volgt.

(1) Coronilla *die Heesterachtig is, somtyds drie Bloemen op een Steeltje, wier Nagels driemaal zo lang als de Kelk, en de Steng hoekig hebbende.*

I. *Coronilla Emerus.* Driebloemige.

Deeze maakt by TOURNEFORT het Geslagt van *Emerus* uit, welken naam het Gewas voerde volgens CÆSALPINUS. Daar was een Kleine van en een Groote, welke laatste, volgens CLUSIUS, twee of drie Ellen hoog groeide, maar de andere laag bleef, zynde die beiden hem op de Bergen omstreeks Weenen voorgekomen. Met verwondering vondt LINNÆUS dit Gewas, dat men, zegt hy, in Sweeden zo wel als buitenslands gewoon is in de Winterhuizen te zetten, en dat men ook by Ge-

(1) *Coronilla* Fruticosa Pedunculis subtrifloris, Coroll. Unguibus Cal. triplo longioribus, Caule angulato. *Syst. Nat.* XII. Gen. 883. p. 491. *Veg.* XIII. p. 557. R. *Lugdb.* 387. *H. Cliff.* 363. *Fl. Suec.* 590. 636. *It. Gothl.* 229. Col. siliquosa five Scorpioides major. C. B. *Pin.* 397. Col. Scorpioides. CAM. *Ep.* 541. *β.* Col. Siliquosa minor. C. B. *Pin.* 397.

III. AFDEEL XIV. HOOFD STUK. *Tienmannige.*

Geneve en Montpellier in 't wild groeijende gevonden hadt, voor alle Koude bloot gesteld aan de Noordoostzyde van den Thorsberg in Gothland, op verscheide plaatsen. Hy beschryft het als een Heestertje van twee Voeten hoog, met groene hoekige Takjes en gevinde Bladen van drie of vier Paaren, de Blaadjes stomp ovaal; de Bloemsteeltjes langer, zydelings, twee- en zelden driebloemig: de Kelken vyftandig, tweelippig; de Bloemen geel. Het zelfde hadt CLUSIUS, zo wel in de Groote als in de Kleine, in Oostenryk waargenomen. De Haauwen zyn zeer lang en dun.

II. *Coronilla Juncea.* Biesachtige.

(2) Coronilla *die Heesterachtig is, met vyf- of drievoudige Blaadjes, die smal Lancetvormig zyn en eenigermaate Vleezig, stomp.*

Volgens LINNÆUS groeit deeze by Marseille en Montpellier, doch GOUAN hadtze by de laatste plaats niet wild gevonden. Volgens Doctor GERARD komt zy in de Zuidelyke deelen van Provence op Heuvels, in Kreupelbosch, op open plaatsen voort. BAUHINUS hadtze de *Groote Marsiliaansche Polygala* getyteld. Zy heeft Stengen als van 't Priemkruid, met kleine Vleesachtige Blaadjes.

(3) Co-

(2) *Coronilla* Frut. Foliolis quinatis ternatisque lineari-lanceolatis, subcarnosis obtusis. Dorycnium luteum Hispanicum carnosius. BARR. *Ic.* 133. Colutea Caule Genistæ fungoso. J. B. *Hist.* I, p. 383. Polygala major Massiliotica. C. B. *Pin.* 342.

(3) Coronilla *die Heesterachtig is, tot negen Vinblaadjes hebbende, en rondachtige Stoppeltjes.*

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

III. *Coronilla Valentina.* Spaansche.

Gemeenlyk is deeze bekend by den naam van *Polygala*, welke de Ingezetenen van Valence in Spanje 'er aan geeven, volgens CLUSIUS, doch die van Salamanca, zegt hy, noemenze *Coronilla de Rey*, als Koninglyk Kroon-Kruid, en gebruikenze in de Winkels voor de Meliloten: die van Granada en Murcia heetenze *Lentejuela*, als kleine Linsen. Men ziet hier uit, dat het Gewas in Spanje gemeen is, doch het groeit ook in Provence en Italie. Het valt zeer klein, naauwlyks een Voet hoog groeijende, met taaije Rysjes en zeer kleine Blaadjes, als die van Wynruit, vyf, zeven of negen aan een Steeltje. De Bloemen zyn zwaar van Reuk, inzonderheid by nagt. De Vlaggetjes luiken samen tot een geel Hoofdje, dat Straalswyze omringd wordt van de Oranjekleurige Kieltjes en Vleugels. De Blaadjes hebben een omgeboogen Punt, waar door zy zig stomp ver-

(3) *Coronilla* Frut. Foliolis subnovenis Stipulis suborbiculatis. Cor. Frut. Leg. teretibus, Pedunculis multifloris, Caule Fruticoso. *Hort. Ups.* 234. R. *Lugdb.* 386. SAUV. *Msnsp* 235. MILL. *Dict.* T. 107. *H. Cliff.* 263 GUETT. *Stamp.* I. p 231. GOUAN. *Monsp.* 377. GER. *Prov.* 501. Coronilla s. Colutea minima. LOB. *Ic.* II. 87. TOURNF. *Inst.* 650. Coluteæ parva species. J. B. *Hist.* I. p. 383. Polygala altera. C B. *Pin.* 349. Polygala Valentina. CLUS. *Hist.* I p 98. *Hisp.* Ic. 197.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

vertoonen. Bloeijende werpt het Gewas zyne Stoppeltjes af.

IV. *Coronilla Glauca.* Blasuwachtige.

(4) Coronilla *die Heesterachtig is, met zeven Blaadjes en Lancetswyze Stoppeltjes.*

Deeze groeit menigvuldig in Languedok, en wordt by TOURNEFORT door de Kleur der Blaadjes onderscheiden, wier getal GOUAN zegt ook vyf, zeven of negen, te zyn. Zelden worden haare Stengen een Elle hoog, zegt BAUHINUS. De Blaadjes zyn zeer klein en Hartvormig, blaauwachtig of Zeegroen van Kleur; de Bloemen zyn niet by nagt, maar over dag, zeer aangenaam van Reuk.

V. *Coronilla Coronata.* Gekroonde.

(5) Coronilla *die Heesterachtig is, met negenvinnige stomp ovaale Blaadjes; de binnensten digt aan de Steng; een Stoppeltje, dat in tweeën gedeeld is, tegen de Bladsteelen over.*

Deeze is de tweede *Colutéa Scorpioides* van CLUSIUS, die dit byzondere ten opzigt van de

(4) *Coronilla* Frut. Fol. septenis Stipulis lanceolatis. *Am. Acad.* IV. p. 285. Cor. maritima glauco folio. TOURNF. *Inst.* 650. Col. Scorp. maritima glauco folio. C. B. *Pin.* 397. *Prodr.* 157. Colut. Scorp. altera. CLUS. *Pann.* Ic. 46. MILLER. Ic. T. 289 f. 1. GOUAN. *Monsp.* 378.

(5) *Coronilla* Fol. novenis obovatis, interni Cauli approximatis Stipulâ oppositifoliâ bipartitâ. Coron. montana. RIV. *Tetrap.* 207. Colutea Scorpioides minor coronata. C. B. *Pin.* 397. Col. Scorpioides 2. CLUS. *Hist.* I. p. 98.

de Vinblaadjes heeft, dat de twee agterften digt tegen de Takken aan zitten, gelykerwys in een Soort van Wikken, die de Erwtachtige genoemd wordt; daar deeze nogthans geen Stoppeltjes zyn. CLUSIUS verhaalt, dat zy veel Rysjes uitgeeft die taay zyn, fomtyds een Voet, fomtyds een Elle hoog, en aartige Kroontjes draagt van Bloemen, die van Kleur zyn als in de Spaanfche, maar zonder Reuk. 't Gewas groeit aan den Voet der Bergen by den Donau, in Kreupelbofch en aan de kanten der Wyngaarden.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(6) Coronilla *die Heefterachtig is, met elf gefluweelde Blaadjes, het buitenfte grootst.*

VI. *Coronilla Argentea.* Verzilverde.

Onder die Planten, aan welken de naam van *Colutéa Scorpioides*, wegens de Scorpioen-Staartachtige figuur der Haauwtjes, is gegeven, munt deeze Kandiafche van ALPINUS in fraayheid uit, door de Zilverkleur van het Loof. 't Gewas, getuigt hy, is zeer teder, verdraagende zelfs naauwlyks de Winterkoude van Italie. Het groeide een Elle of hooger. De Bloemen waren welriekende, en de Zaadhuisjes zeer fraay Koraalswyze geknobbeld.

(7) Coronilla *die laag Heefterachtig is, neerhur-*

VII. *Coronilla minima.* Zeer kleine.

(6) *Coronilla* Frut. Foliolis undenis Sericeis, extimo majore. Colutea Scorpioides odorata. ALP. *Exot.* 17.

(7) *Coronilla* Suffruticofa procumbens, Fol. novenis ovatis, Stipulâ oppofitifoliâ emarginatâ; Legumin. angulatis nodofis.

Am.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

hurkende, met negen Eyronde Blaadjes, een uitgerand Stoppeltje over den Bladsteel, de Haauwtjes hoekig geknobbeld.

Dit Gewas groeit in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Spanje en Italie. Het draagt de agterste Blaadjes Stoppelachtig, even als de Gekroonde, maar het blyft slegts een zeer laag, hurkend, Heestertje, dat de Gestalte van den Gehoornden Lotus heeft. De Stoppeltjes, zegt GOUAN, zyn zeer klein.

HEDYSARUM.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn: een overdwars als stomp afgesneeden Kiel: de Haauwtjes uit eenzaadige Leedjes samengesteld.

Het bevat thans meer dan vyftig Soorten, waar onder eenigen Heesterachtig zyn, als volgt.

I. *Hedysarum Alhagi.* Levantsche.

(1) Hedysarum *met enkelde Lancetvormig stom-*

Am. Acad. IV. p. 327. Ferrum Equinum Gallicum Siliquis in summitate. C. B. *Pin.* 349. Lotus enneaphyllos. DALECH. *Hist.* 510. Polygalon Cortusi. J. B. *Hist.* II 351. Coronilla minima. TOURNF. *Inst.* 650. GER. *Prov.* 501. GOUAN. *Monsp.* 738.

(1) *Hedysarum* Foliis simplicibus lanceolatis obtusis, Caule Fruticoso spinoso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 887. p. 493. *Veg.* XIII. p. 559. GRON. *Orient.* 228. Genista-Spartium spinosum Fol Polygoni. C. B. *Pin.* 394. Genista spinosa Flore rubro. WHEEL. *Itin.* Alhagi Maurorum Rauwolfii. TOURN. *Cor.* 54. & *Itin.* Agul & Alhagi Arabum. RAUW. *Itin.* 74. T. 74.

ſtompe Bladen, de Steng Heeſterachtig en gedoornd.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*

Men vindt in Syrie, zo RAUWOLF ſchryft, een Plant die Doornachtig is, welke de Arabieren of Mooren *Alhagi*, *Agul* en *Algul* noemen, op welker Loof men, vooral in Perſie, Manna vergadert, even als in Europa op de Esſchen. Dezelve is het tegenwoordige Gewas, dat veel omſtreeks Aleppo groeit, meer dan een Elle hoog. Uit een Houtigen Wortel geeft deeze Plant veele Stengen, die dun zyn en ſterk gedoornd, met Blaadjes als van het Varkensgras hier en daar verſpreid. De Bloemen zyn een half Duim lang, roodachtig, en zitten by paaren aan 't end der Takjes, wordende gevolgd van gewrichte Haauwtjes, die een Duim lang zyn.

Manna.

De Manna, welke dit Gewas, dat men ook op de Griekſche Eilanden vindt, in Perſie zo overvloedig voortbrengt, is die Soort, *Tereniabin* genaamd, waar van ik bevoorens als de Vierde Soort van Manna ſprak *. In 't heetſte van den Zomer komen 'er op de Blaadjes Honigachtige Druppen, die verdikken tot Greintjes en deeze worden van het Landvolk vergaderd, om 'er Brooden van te maaken, welken met veel onzuiverheid en gruis van Bladen, Takjes, Doornen, vermengd zyn. Die aan Greintjes blyft is derhalve de beste. Zy moet veel ſlapper zyn dan de Europiſche Manna; aangezien men in de Levant haar Gifte rekent op

* II. D. III. STUK, bl. 636.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

op vyfentwintig of dertig Drachmen, dat is by de vier Oncen, laatende haar dan nog in een Aftrekzel van Sennebladen smelten. De Heer NIEBUHR vernam te Basfora, dat men deeze Manna omstreeks Ispahan overvloedig op een stekelig Heestergewas inzamelde. Dezelve bestondt uit kleine ronde geele Greintjes. Men kon 'er veel van eeten zonder dat zy Afgang verwekte, en hy schynt tot het denkbeeld over te hellen, of zy niet wel de wonderbaare Manna der Israëlieten mogte zyn. Men vindtze 'er, als een Soort van Meel, ook op de Bladen van andere Boomen verspreid (*). De Ouden verbeeldden zig, dat zy als een Daauw van den Hemel viel.

VIII. *Hedysarum Gangeticum.* Bengaalsch.

(8) Hedysarum *met enkelde, Eyronde, gespitste Bladen, die gestoppeld zyn.*

De *eenbladige Onobrychis*, met enkelde gladde Haauwtjes, van de Ganges afkomstig, by PLUKENET afgebeeld, geeft aan deeze Soort den bynaam. Hier toe wordt betrokken het *Ceylonsche Hedysarum* van den Heer J. BURMAN-

(*) *Description d'Arabie*, par M. NIEBUHR. Koppenh. 1773. p. 128.

(8) *Hedysarum* Fol. simplicibus ovatis acutis Stipulatis. Hedys. monophyll. latifolium, Siliculis plurimis Spicâ longâ digestis. BURM. *Zeyl.* 113. T. 49. f. 2. Onobrychis Gangetica monophyllos &c. PLUK. *Alm.* 270. T. 50. f. 3. Onobrychis Zeylanica &c. RAJ. *Suppl.* 453. Phaseolus montanus. RUMPH. *Amb.* VI. p. 146. T. 66. BURM. *Fl. Ind.* p. 164.

MANNUS, met enkelde breede Bladen en veele Haauwtjes in een lange Aair gefchikt. De Bladen, hier van, gelyken taamelyk naar die van de Levantfche Perficaria, door TOURNEFORT uit het Ooften in Europa overgebragt en thans alom gemeen. Dus behoort ook hier toe de *Berg-Boon* van RUMPHIUS, een Strand-Heefter, in Oostindie *Katjang Goenong* genaamd, vier Voeten hoog groeijende, met paarfche Bloemen, waar op Haauwtjes volgen, die gewricht zyn, in ieder Leedje bevattende een zwart, glad Boontje.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(13) Hedyfarum *met enkelde Bladen en Bloem-Aairen, die bekleed zyn met Blaasachtige, Hartvormige, ftompe Blikjes.*

XIII. *Hedyfarum Strobilifera.* Ceylonfch.

Deeze wordt van gedagten Hoogleeraar aangehaald, onder den naam van *Ceylonfche Carpinus* die Haauwtjes draagt, of een Ceylonfch Boompje, naar den Haagbeuk * gelykende. Het is in de *Flora Zeylanica* van LINNÆUS afgebeeld, en wordt 'er een Boom genoemd, die enkelde, langwerpig Eyronde Bladen heeft, en uit derzelver Oxelen zekere Bloem-Aairen als Pyn- of Ceder-Appelen uitgeeft, die fterk geblikt

* Zie II. D. III. STUK, bladz. 354.

(13) *Hedyfarum* Fol. fimplicibus, Bracteis Strobilorum inflatis, Cordatis obtufis. *Fl. Zeyl.* p. 134. N. 289. Tab. 3. Onobrychis Indiæ Orientalis, Fagi foliis alternis &c. RAJ. *Suppl.* 234. Carpinus Zeylanica Siliculofa &c. BURM. *Zeyl.* 54. BURM. *Fl. Ind.* 165.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

blikt zyn, hebbende onder ieder Blikje een Bloem.

XV. *Hedyſarum pulchellum.* Sierlyk.

(15) Hedyſarum *met drievoudige Bladen en dubbelde gepaarde Blikjes, die rond zyn en geſtreept.*

Deeze heeft de Aairen op dergelyke manier met Blikjes bekleed, en wordt derhalve, van PLUKENET, *Oostindiſche driebladige Onobrychis*, die groote geſpitſte Bladen, en kleine Peultjes in een lange Aair, voortkomende tusſchen twee ronde Blaadjes, welke digt ſamenluiken, getyteld. De Hoogleeraar BURMANNUS, deeze afbeeldende in zyn Ed. Ceylonſche Schatkamer, noemt het een Boompje, dat ruuw en ruig is. Zyn Afbeelding is van die van PLUKENET eenigermaate verſchillende. RAY telt het onder die van Madraſs, door PETIVER verzameld, met byvoeging, dat de Haauwtjes ſierlyk gebladerd zyn, waar van de bynaam. Volgens HERMANNUS zouden de Vrugt-Aairen van hetzelve ook naar die van den Haagbeuk gelyken.

(16) He-

(15) *Hedyſarum* Fol. ternatis, Bracteis Strobilorum orbiculatis conjugatis. *Fl. Zeyl.* 292. Hedyſarum trifoliatum frutescens &c. BURM. *Zeyl.* 116. T. 52. Onobrychis Maderasp. triphylla &c. RAJ. *Suppl.* 234. Onobr. Indica triphyllos &c. PLUK. *Amalth.* 161. T. 433. f. 7. BURM. *Fl. Ind.* 165.

(16) Hedyſarum *met drievoudig en enkelde eenigermaate Wollige Bladen, de Steng gegaffeld, de Bloemen by paaren, de Haauwtjes gewricht en ſtekelig.* III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XVI. *Hedyſarum Spartium.* Bremachtig.

Deeze is, zo wel als de volgende, door den Heer N. L. BURMANNUS in Afbeelding gebragt onder de Indiſche Planten. 't Gewas gelykt veel naar dat van ſommige Brem.

(17) Hedyſarum *met drievoudige langwerpige geſtreepte Bladen en hangende Trosſen in de Oxelen.* XVII. *Hedyſarum lineatum.* Geſtreept.

De Haauwtjes beſtaan hier ſlegts ieder uit één Leedje en maaken Trosſen, van langte als de Bladen, uit zulke Haauwtjes Aairswyze ſamengeſteld. De Bladen zyn fraay geſtreept. De Steng is regt.

(18) Hedyſarum *met drievoudige Bladen en regtopſtaande Trosſen van hangende Haauwtjes, die uit veele Leedjes beſtaan.* XVIII. *Hedyſarum retroflexum.* Omgeboogene.

Het

(16) *Hedyſarum* Fol. ternatis ſimplicibusque ſubtomentoſis, Caule dichot. Flor. geminis, Leg. articul. hispidis. BURM. *Fl. Ind.* p. 166. T. 51. f. 3.

(17) *Hedyſarum* Fol. ternat. oblongis lineatis, Racemis Axillaribus pendulis. BURM. *Fl. Ind.* p. 167. T. 53. f. 1.

(18) *Hedyſarum* Fol. tern. Rac. erectis, Leguminibus pendulis multi-articulatis. *Mant.* 103.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Het laatste onderscheidt genoegzaam deezen Indischen Heester, die anders naar den voorgaanden veel gelykt. De Haauwtjes zyn plat en hebben ieder van vier tot zeven Leedjes.

XIX. *Hedysarum umbellatum.* Gekroond. (19) Hedysarum *met drievoudige Bladen, de Bloemen aan Kroontjes, de Steng Heesterachtig.*

De Bloemen groeijen, in deeze Soort, Kroontjeswyze op Steeltjes en de Haauwtjes komen op dergelyke manier voort. Het zelfde heeft plaats in het Gewas, dat van RUMPHIUS genoemd wordt *Krokodils - Blad*, zynde een Heester, die op alle Oevers en Stranden bekend is in Oostindie, verschuiling geevende aan de Kaymans door zyn Loof, dat uit drie taamelyk groote Bladen bestaat. Hy voert derhalve den naam van *Daun Boaya* in 't Maleitsch, en dien van *Waldamini* by de Ceyloneezen.

XX. *Hedysarum biarticulatum.* Tweeledig. (20) Hedysarum *met drievoudige Bladen en tweeledige Haauwtjes; de Steng laag Heesterachtig.*

Dat

(19) *Hedysarum* Fol. tern. Pedunculis Umbelliferis, Caule Fruticoso. *Fl. Zeyl.* 293. Hedys. trifol. Arborescens &c. BURM. *Zeyl.* 115. T. 51. BURM. *Fl. Ind.* p. 166. Folium Crocodili. RUMPH. *Amb.* IV. p. 112. T. 52.

(20) *Hedysarum* Fol. tern. Caule Suffruticoso, Legum. biarticulatis. *Fl. Zeyl.* 269. Hed. triphyll. Siliculis glabris peltatis &c. BURM. *Zeyl.* 114. T. 50. f. 2. Onobrychis Zeyl. trifolia minor perennis. RAJ. *Suppl.* 457. BURM. *Fl. Ind.* p. 166.

Dat de Haauwtjes fomtyds uit twee Leedjes bestaan, onderscheidt deeze genoegzaam. Somtyds komen ook de Haauwtjes, die rond en Schildvormig zyn, ongewricht maar twee by elkander, voor; gelyk in dat Ceylonsch Gewas, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS afgebeeld, 't welk daar van den naam voert. De Steng is Heesterachtig. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(21) Hedysarum *met drievoudige Bladen, de Bloemen Pluimswyze geaaird, de Haauwtjes gewricht, het onderste eenzaadig, en Borstelachtige Stoppeltjes.* XXI. *Heterocarpon* Verschilvrugtig.

Dat de onderste Haauwtjes enkeld zyn, de bovensten uit Leedjes bestaande, onderscheidt deeze Soort, insgelyks door gedagten Heer in Afbeelding gebragt. Zy is Heesterachtig, met ronde Steelen en Eyronde Bladen, groeijende op Ceylon.

(22) Hedysarum *met drievoudige Bladen, Vliezige gladde onverdeelde Haauwen, de Steng en Takken stekelig.* XXII. *Viscidum.* Lymerig.

Het

(21) *Hedysarum* Fol. tern. Flor. paniculato-spicatis, Legum. Articulatis, infimo monospermo; Stipulis Setaceis. *Fl. Zeyl.* 298. Hedysarum trifoliatum &c. BURM. *Zeyl.* 117. T. 53. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p. 166.

(22) *Hedysarum* Fol. ternatis, Leguminibus Membranaceis lævibus integris, Caule Ramisque hispidis. *Fl. Zeyl.* 295. Phaseolus viscosus, spicato Flore ac Fructu villoso. BURM. *Zeyl.* 187. T. 84. f. 1? BURM. *Fl. Ind.* p. 167.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Het Lymerige Boon-Gewas, door den zelfden onder de Ceylonsche Planten afgebeeld, zou hier toe schynen te behooren, indien hetzelve de Haauwtjes niet zeer ruig had. Ook zyn dezelven op de eene zyde niet uitgegulpt, maar hebben regte kanten, waar in deeze Soort van de anderen verschilt. De Steng is Heesterachtig.

XXIII. *Canadense.* Kanadaasch.

(23) Hedysarum *met enkelde en driev. Bladen; een gladde Steng, de Bloemen aan Trossen.*

Deeze heeft de Bladen aan den Wortel enkeld, die aan de Steng drie op een Steeltje, de Bloemen losjes ge-aaird, de Haauwtjes gegolfd, die ruuw en driehoekig zyn. Onder de Kanadasche Planten is dezelve door CORNUTUS afgebeeld. Zy heeft een streepig gehoekte regtopstaande gladde Steng, met Lancetvormige Bladen en spitse Stoppeltjes.

XXIV. *Canescens.* Grysachtig.

(24) Hedysarum *met drievoudige van onderen ruuwe Bladen, een stekelige Steng en Troswys' gepaarde Bloemen.*

Dit

(23) *Hedysarum* Fol. simp. ternatisque, Caule lævi, Flor. Racemosis. *Hort. Ups.* 232. Hed. Fol. Radic. simplicibus &c. *H. Cliff.* 365. R. *Lugdb.* 385. Hed. triphyllum Canadense. CORN. *Canad.* 44. T. 45. Onobrychis major perennis triphylla &c. MORIS. *Hist.* II. p. 130. S. 2. T. 11. f. 9.

(24) *Hedysarum* Fol. ternatis subtus scabris, Caule hispido, Floribus Racemosis conjugatis. *H. Ups.* 232. *H. Cliff.* 365. GRON.

Dit Gewas, dat in Virginie groeit, heeft een Heesterachtige Steng met klimmende Ranken, die zonder Steunzel langs den Grond kruipen, gelyk SLOANE hetzelve in de Westindiën vondt. Voor 't overige schynt daar in een aanmerkelyke verandering plaats te hebben. Het is *allergrootst Klimmend Hedysarum*, met haakig ruige Stengen en groote Aairen aan 't end, van BROWNE getyteld.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(25) Hedysarum *met drievoudige rondachtige Bladen, de Steng Takkig Heesterachtig, de Haauwen gewricht en glad.*

XXV. *Marilandicum.* Marylandsch.

Het driebladige kleine *Marylandsche Hedysarum* van RAY, hier aangehaald, heeft korte, platte, ruuwe gewrichte Haauwtjes; des hetzelve van de bepaling verschilt; doch mooglyk hangt dit van de rypheid af.

(26) Hedysarum *met drievoudige, byna Eyronde, van onderen Haairige Bladen, de Steng Heesterachtig.* Waar-

XXVI. *Frutescens.* Heesterachtig.

GRON. *Virg.* 108. R. *Lugdb.* 385. Hedysarum triphyllum maximum scandens &c. BROWN. *Jam.* 301. Hed. triphyllum Fruticosum (supinum) Fl. purpureo. SLOAN. *Jam.* 7. *Hist.* I. p. 185. T. 118. f. 2. RAJ. *Suppl.* 458. Onobrychis Americana Flor. spicatis &c. PLUK. *Alm.* 270. T. 308. f. 5.

(25) *Hedysarum* Fol. ternatis, Foliolis subrotundis, Caule Frutescente Ramosissimo, Legum. articulatis lævibus. GRON. *Virg.* 109. Hed. trifoliatum Siliquâ breviore. DILL. *Elth.* 174. T. 144. Hed. triphyllum Marilandicum minus. RAJ. *Suppl.* 455.

(26) *Hedysarum* Fol. tern. subovatis subtus villosis, Caule Fru-

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Waarom deeze, in 't byzonder, den bynaam voere van *Heesterachtig*, is my duister. De Groeyplaats is ook, zo wel als van de drie volgende, in Virginie.

XXVII. *Viridiflorum.* Groenbloemig. (27) Hedysarum *met drievoudige spitsachtige Bladen, een regte Steng, en zeer lange overendstaande Trossen.*

Deeze Soort groeit ook op 't Eiland Java in Oostindie, volgens den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS.

XXVIII. *Hirtum.* Ruig. (28) Hedysarum *met drievoudige ovaale Bladen, een Heesterachtige Steng, langwerpige Aairen, de Kelk en Vrugten ruig eenzaadig.*

Dit Gewas is ruig *Heesterachtig Drieblad*, met langwerpige gesteelde Aairen, by den Heer GRONOVIUS genoemd geweest. In de Tuinen bloeit hetzelve 't eerste Jaar met verminkte Bloemen, niettemin Vrugtdraagende; in het volgende brengt het witte Bloemen voort.

(46) He-

Frutescente. GRON. *Virg.* 109. Caule Frut. villoso. MILL. *Dict.* N. 16.

(27) *Hedysarum* Fol. ternatis acutiusculis, Caule erecto & Racemis longiss. erectis. GRON. *Virg.* 109. Onobrychis Amer. Floribus spicatis, Fol. tern. canescentibus, Siliquis asperis. PLUK. *Alm.* 276 T. 308. f. 5. BURM. *Fl. Ind.* 167.

(28) *Hedysarum* Fol. tern. ovalibus, Caule Fruticoso, Spicis oblongis, Cal. Fruct. hirsutis monospermis. GRON. *Virg.* 108. Trifol. Fruticosum hirsutum, Spicis oblongis pedunculatis. GRON. *Virg.* I. p. 173.

(46) Hedyſarum *met gevinde Bladen ; de Steng Heeſterachtig ; de Haauwtjes gewricht, glad, geſteeld, regtopſtaande.* III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XLVI. *Virginicum.* Virginiſche.

Deeze voert, in 't byzonder, den bynaam van *Virginiſche.* De Bladen zyn blaauwachtig of Zeegroen.

(47) Hedyſarum *met gevinde Bladen, laag Heeſterachtig, de Vleugels korter dan de Vlag en deeze korter dan de Kiel hebbende; met eenzaadige Haauwtjes.* XLVII. *Pumilum.* Laag.

Dit is een Heeſtertje van een Handbreed hoog, in Spanje groeijende, dat gevinde Bladen heeft van die langte, de Vinblaadjes langwerpig ovaal, en eene gladde Aair van Bloemen, wier Vleugels eens zo lang als de Kelk en maar half zo lang als de Vlag zyn, met een zeer grooten breeden, ſtompen, Kiel.

(52) Hedyſarum *met gevinde Bladen, lange Trosſen, omgeboogen Haauwtjes; de Steng Heeſterachtig.* LII. *Crinitum.* Gehaaird.

Dit

(46) *Hedyſarum* Fol. pinnatis, Caule Fruticoſo, Leguminibus articulatis glabris, pedunculatis, erectis. GRON. *Virg.* I. 174. II. 109. Æſchynomene Fol. glaucis pinnatis. CLAYT.

(47) *Hedyſarum* Fol. pinn. Caule Suffruticoſo, Coroll. Alis Vexillo, Vexilloque Carinâ brevioribus, Legum. monospermis. *Mant.* 448.

(52) *Hedyſarum* Fol. pinnatis, Racemis longis, Legum. inflexis, Caule Fruticoſo. BURM. *Fl. Ind.* p. 169. T. 56. *Mant.* 102.

III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Tienmannige.*

Dit is een Oostindisch Gewas, door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS in Afbeelding gebragt en beschreeven als Heesterachtige, Houtige Takken hebbende, met Lancetswys' ovaale Blaadjes, oneffen gevind, en spitse Stoppeltjes, geevende een groote Aair uit, wel een Voet lang, van Bloemen wier Steeltjes krom en sterk gehaaird zyn, waar van de Bynaam, en rondachtige kromme Haauwtjes.

LIII. *Cornutum.* Gehoornd.

(53) Hedysarum *met gevinde smalle Blaadjes, gladde eenzaadige Haauwtjes, en blyvende Doornachtige Steeltjes; de Steng Heesterachtig.*

Deeze, in Armenie door den beroemden TOURNEFORT gevonden, en door hem afgebeeld, maakte een Struwel van een Voet hoog en twee of drie Voeten breedte, zeer naar die van den Boksdoorn gelykende, hebbende Houtige Stengen van een Duim dik. De Takken liepen in Stekels of Doornen uit, en waren bezet met gevinde Bladen, tot zeven of negen aan een Steeltje. Het bovenste van de Stekels droeg paarschachtige Vlinderbloempjes, van eene zonderlinge figuur.

I N-

(53) *Hedysarum* Fol. pinnatis Linearibus, Legum. monospermis lævibus, Pedunculis persistenti-spinosis, Caule Fruticoso. Onobrychis Orientalis frutesc. spinosa, Tragacanthæ facie. TOURNEF. *Cor.* 26. *It.* II. p. T. 108.

INDIGOFERA. Indigo.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

De Kenmerken zyn, een wyd gaapende Kelk: de Kiel der Bloemen wederzyds met een Elsvormige uitgeſtrekte Spoor. Het Zaadhuisje overal even breed.

In dit Geſlagt, dat zynen naam van ééne Soort, die de Indigo uitlevert, heeft, zyn thans veertien Soorten, altemaal uitheemſche, begreepen, waar van eenigen tot de Heeſters behooren, als volgt.

I. *Indigofera Sericea.* Gefluweelde.

(1) Indigo *met enkelde Lancetvormige gefluweelde Bladen, ongeſteelde Aairen; de Steng Heeſterachtig.*

Deeze op Zandige, vogtige, Bergachtige Velden aan de Kaap voortkomende, is Heeſterachtig met dunne ruuwe Stengen, vol Lidtekentjes, en gebladerde Takjes. De Blaadjes zyn enkeld ovaalachtig, digt geplaatst, als wit Fluweel, ſomtyds den rand gekleurd hebbende. Aan 't end komt een ongeſteelde, Eyronde, ruige Aair voort, wier Bloemen den Kiel korter dan de overige Bloemblaadjes, donker paarſch, langer genageld, en wederzyds met een Spoor hebben. Hier door wordt dit Gewas van de Gefluweelde Liparia onderſcheiden, welke een Bultje aan den Kiel heeft, in plaats van deeze Spoor.

(8) In-

(1) *Indigofera* Fol. ſimplicibus lanceolatis Sericeis, Spicis ſeſſilibus, Caule Fruticoſo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 889. p. 496. *Veg.* XIII. p. 563. *Mant.* 271.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

VIII. *Cytisoides.* Cytisus-achtige.

(8) Indigo *met de Bladen vyf- en driebladig gevind; Trossen in de Oxelen; de Steng Heesterachtig.*

Dit is insgelyks een Kaapsch Gewas, hetwelke te vooren tot de Psoralea werdt betrokken, thans met den zelfden bynaam, als naar den Cytisus gelykende, hier geplaatst. Het is een Heester met hoekige Takken, de onderste Bladen drievoudig, de bovensten vyfbladig gevind hebbende; de Blaadjes langwerpig, grys, gespitst en byna even groot; de Stoppeltjes Elsvormig; Trossen, langer dan de Bladen, van afvallende Blikjes; de Meeldraadjes niet allen samengevoegd, de Vlag opgeregt: de Vrugt een rolrondachtig Haauwtje, als uit Leedjes bestaande.

IX. *Hirsuta.* Ruige.

(9) Indigo *met gevinde Bladen, ruig; de Steng regtopstaande; geaairde Bloemen en hangende Wollige Haauwtjes.*

Volgens den Hoogleeraar J. BURMANNUS schynt dit ook een Heesterachtig Gewas te zyn,

(8) *Indigofera* Fol. quinato-pinnatis ternatisque, Racemis Axillaribus, Caule Fruticoso. *Veg.* XIII. Psoralea Cytisoides. *Sp. Plant.* 1076. Lotus Africana Frutescens, Flore spicato rubicundo. COMM. *Hort.* II. p. 167. T. 48. Genista Capensis spinosa Ligustri folio &c. PLUK. *Phyt.* 185. f. 5.

(9) *Indigofera* Fol. pinnatis, hirsuta, Caule erecto, Flor. spicatis, Legum. pendulis Lanatis. *Fl. Zeyl.* 272. *Am. Acad.* I. p. 408. Astragalus spicatus Siliquis pendulis &c. BURM. *Zeyl.* 37. T. 14. Kattu-Tagera. *Hort. Mal.* I. p. 55. T. 30.

zyn, als hebbende Houtige, ſterke, harde Takken, waar aan Bladſteelen komen met zeven Eyronde Vinblaadjes, zeer Wollig. Een lange Aair, byna van een Span, komt uit de Oxels voort, met Vlinderbloemen, tegenover elkander, waar op Zaadpeultjes volgen, die uitermaate ruig zyn, ſpits, met kleine witachtige Zaadjes. Het groeit in Oostindie. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(10) Indigo *met gevinde Liniaale Blaadjes en verlangde Trosſen; de Steng Heeſterachtig.* X. *Anguſtifolia* Smalbladige.

Deeze, aan de Kaap groeijende, heeft negen of elf gelyke, ſmalle, ſpitſe Vinblaadjes, die eenigermaate ruig zyn: de Bloem is van buiten paarſchachtig, hebbende een geſpoorden Kiel en ſmalle Meeldraadjes, gelyk in de andere Soorten.

(11) Indigo *met gevinde Lancetvormige Blaadjes en korte Trosſen; de Steng laag Heeſterachtig.* XI. *Anil.* Vreemde.

LINNÆUS geeft aan deeze den bynaam van *Anil*, om dat zy veel naar de volgende gelykt, verſchillende daar van, zo door de kleinte van 't Gewas, als dat de Blaadjes van onderen ruig zyn; de Haauwtjes omgekromd en ſpits. Zy groeit in Indie. (12) In-

(10) *Indigofera* Fol. pinnatis Linearibus, Racemis elongatis, Caule Fruticoſo. *Mant.* 272.

(11) *Indigofera* Fol. pinnatis Lanceolatis, Racemis brevibus, Caule Suffruticoſo. *Mant.* 272.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XII. *Tinctoria.* Gewoone.

(12) Indigo *met gevinde stomp Eyronde Bladen en korte Trossen; de Steng laag Heesterachtig.*

Dit Gewas levert de berugte Verwstof uit, gemeenlyk *Indigo* genaamd, die by de Ouden reeds bekend is geweest, en nog in veel gebruik by de Indiaanen (*). De Arabieren, Turken, Persiaanen, noemenze *Anil* of *Nil*, doch te Suratte, daar eigentlyk de Stapel is van deeze Verwstof, heet zy *Gali.* De Maleitsche naam is *Tarron*, de Javaansche *Tom.* De gewoone naam, Indigo, van Portugeesche afkomst, is door hunnen Tongval van *Indicum*, gelyk men die Verwstof in 't Latyn noemde, geformeerd.

In grootte en gestalte is het Gewas, naar de Groeyplaats en behandeling, zeer verschillende. Een Wilde komt 'er van voor, die somtyds

(12) *Indigofera* Fol. pinnatis obovatis, Racem. brev. Caule suffruticoso. *Veg.* XIII. Indig. Leg. arcuatis incanis, Racemis Folio brevioribus. *Fl. Zeyl.* 273. *Am. Acad.* I. p. 408. *H. Ups.* 208. *Mat. Med.* 348. MILL. *Ic.* T. 34.* Indigofera Foliis nudis. *H. Cliff.* 487. Isatis Indica, Fol. Rosmarini, Glasti affinis. C. B. *Pin.* 113. Anil s. Nil Indorum color. J. B. *Hist.* II. p. 495. Indicum. RUMPH. *Amb.* V. p. 220. T. 80. Ameri. *Hort. Mal.* I. p. 101. T. 54. Colutea Indica humilis, ex qua Indigo, Folio viridi. BURM. *Zeyl.* 69. BURM. *Fl. Ind.* 170.

(*) Hierom wordtze *Anil sive Nil*, *Indorum color* genoemd van J. BAUHINUS, 't welk door een handtastelyken Drukfeil was veranderd in *inodorum color.* (*Spec. Plant.* LINN.) en niettemin, gelyk veele anderen, voetstoots overgenomen en nagevolgd.

tyds eens Mans langte hoog groeit, doch de gewoone Tamme, welke men op Akkers zaait en aankweekt, blyft veel kleiner, doordien zy laager gehouden wordt. Men leeft 'er mede, als hier te Lande met de Tabak. Niet alleen wordt de Grond ten zorgvuldigfte bereid, maar zo dra de Boompjes, uit de Zaailingen in orde geplant, een Elle hoog zyn opgeschooten, dan topt menze, om niet in 't Zaad te schieten, en deeze afgeplukte Blader-Takjes zyn het, uit welken de Verwstof gehaald wordt. Voor 't overige is het Gewas zo sierlyk als de fraaiste Colutéa-Boompjes, doch blaauwachtig van Loof, gelyk de Wynruit; en draagt Vlinderbloempjes die bont zyn, waarop Trossen volgen van een menigte kromme Haauwtjes, ieder op zig zelf naar een Scorpioenstaart gelykende.

III. Afdeel. XIV. Hoofdstuk. *Decandria.*

De manier der bereiding is zo uitvoerig voorgesteld door Doktor RANOUW, die ook alle gedeelten van 't Gewas ten uitvoerigste in Afbeelding gebragt heeft (*), dat ik daar van niet behoef te spreeken. Het zy genoeg, dat in de Bladen en Takjes van hetzelve die blaauwe Verwstof zit, welke door aftrekking in Water daar uit gehaald wordt, zynde, het gene daar in doorzakt, het Lighaam derzelve, 't welk men droogt en tot Koekjes maakt. Drie Jaa-

(*) *Natuur- en Konst-Kabinet.* Zie 't Regifter op 't Woord *Indigo.* Ook MARCHANT, *Mem. de l'Acad. de Paris.* 1718.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Jaaren heeft men een Oogst van de zelfde Boompjes, doch de eerste levert de beste Indigo uit. Ten opzigt van de Behandeling en Groeyplaats verschilt ook deeze Verwstof zeer. Die uit Westindie komt, van een dergelyk Gewas geteeld, geldt dikwils meer dan de Oostindische of Javaansche. Zy wordt aldaar op drooge plaatsen, van Jamaika en andere Eilanden, gezaaid, en men vindt 'er bovendien insgelyks een Wilde Indigo, van zelf voortkomende. Men teeltze ook in de Fransche, Hollandsche en Deensche Volkplantingen, doch die uit de Spaansche Westindiën, *Indigo di Guatimala* genaamd, hoewel, gelyk alle de anderen, in Soort grootelyks verschillende, is ver uit van de meeste waarde, geldende somtyds tot negen of tien Guldens het Pond, daar die van Barbados naauwlyks zo veel Stuivers geldt? Men trekt die Verwstof ook uit andere Gewassen (*).

XIII. *Disperma.* Tweezaadige.

(13) Indigo *met gevinde ovaale Bladen, verlangde Trossen en tweezaadige Haauwtjes.*

XIV. *Argentea.* Verzilverde.

(14) Indigo *met gevinde, Wollige stomp Eyronde Bladen, de Steng Heesterachtig.*

Dee-

(*) By voorbeeld, uit een Soort van *Galega*, op Ceylon, enz., gelyk wy naderhand zien zullen.

(13) *Indigofera* Fol. pinnatis ovalibus, Racemis elongatis, Leguminibus dispermis. *Syst. Nat.* 3. p. 232.

(14) *Indigofera* Fol. pinn. tomentosis obovatis, Caule Fruticoso. *Mant.* 273. Anil Legum. arcuatis incanis, Racemis Folio

Deeze, in de Indiën huisvestende, verschilt door haare Zilverkleurige Wolligheid van alle andere Soorten. De Heer MILLER heeftze, onder den naam van *Anil* met gekromde gryze Haauwen en Trossen die korter dan het Blad zyn, voorgesteld. De *Jamaikasche*, naar de *Colutéa* gelykende, van SLOANE, die Heesterachtig en verzilverd is, met Aairswyze uit den groenen paarsche Bloemen, wordt van hem een Wilde Indigo genoemd. De Haauwtjes van deeze Soort zyn, volgens LINNÆUS, Wollig, samengedrukt, dikachtig, eenigermaate gewricht, en veeltyds driezaadig. De *Persische Verzilverde Coronilla* van GARCIN is onder deezen naam geplaatst (*).

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

ASTRAGALUS.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt zyn, een Haauw, die dik is en door een middelschot in twee Holligheden verdeeld.

Het bevat meer dan veertig Soorten, meestendeels Europische Planten, onder welken de twee laatsten, als Houtige Stengen of Takken hebbende, hier t'huis behooren; naamelyk.

(41) Astra-

Folio brevioribus, Caule Fruticoso. MILL. *Dict.* 1. Coluteæ affinis Fruticosa Argentea, Floribus spicatis &c. SLOAN. *Jam.* 142. *Hist.* II. p. 37. T. 176. f. 3.

(*) Indigofera Argentea. BURM. *Fl. Ind.* 171.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

(41) Aſtragalus, *die naauwlyks een Steng heeft, met een menigte van byna ongeſteelde Wortelbloemen.*

XLI. *Aſtragalus Tragoides.* Boksdoorn-achtige.

Een zonderling Gewas, dat TOURNEFORT in Armenie heeft waargenomen, maakt deeze Soort uit, welke ook groeit in de Noordelyke deelen van Aſie. Het heeft geen Steng of Bloemſcheede, maar Takken, uit den Wortel voortſpruitende, langs den Grond verſpreid en als daar tegen aan gedrukt; bekleed zynde met kleine, gevinde, Haairige Blaadjes. De Bloemen komen ongeſteeld, digt getropt, aan den Wortel voort: zy zyn geel; hebben ruige Kelken met zwartachtige Tandjes, en daarop volgen rondachtige gladde Haauwtjes. 't Gewas is, naar de aanmerking van AMMAN, zo digt, dat het een fraaije Aardzoode gelykt. Het verſchilt aanmerkelyk met dat van BUXBAUM. GMELIN heeft het, in 't vroege Voorjaar, menigvuldig in de Woeſtynen aan Rivieren in Siberie bloeijende gevonden.

XLII. *Tragacantha.* Boksdoorn.

(42) Aſtragalus *met een Boomachtige Steng en gedoornde Bladſteelen.*

Dit

(41) *Aſtragalus* ſubacaulos, Floribus numeroſis ſubſesſili- GMEL. *Sib.* IV. p. 52. Aſtr. Orientalis acaulos Flore luteo. TOURNF. *Cor.* 28. BUXB. *Cent.* III. p. 21. T. 38. f. 2. Aſtr. repens Barbæ Jovis foliis. AMM. *Ruth.* 170.

(42) *Aſtragalus* Caudice Arboreſcente, Petiolis ſpineſcentibus. Aſtrag. aculeatus Fruticoſus Maſsilienſis. PLUK. *Alm.* 60. Tragacantha. C. B. *Pin.* 388. CAM. *Epit.* 446. *Hort. Cliff.* 361. *Mat. Med.* 348. TOURNF. *Inſt.* 417. *Itin.* p. 21, 23. GOUAN

Monſp.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Dit is het Gewas, dat de zo bekende *Gom Dragant* uitlevert. Men noemt het, in 't Latyn, *Tragacantha*, eene benaaming van Griekfche afkomst, betekenende juist het Nederduitfche woord *Boksdoorn*. De vermaarde TOURNEFORT maakte 'er, onder dien naam, een Geflagt van, 't welk door den Ridder aan dat van Aftragalus is ondergefchikt. De Hoogduitfche, Engelfche en Franfche naamen komen op 't zelfde uit, hoewel het van de Franfchen ook *Barbe de Renard* en *Adragant* geheten wordt.

Het groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, aan de Middellandfche Zee, vooral op het Zeeftrand by Marfeille, weshalve het den naam van *Marfiliaanfche Boksdoorn* by fommigen voert, en PLUKENET noemt het *Astragalus van Marfeille*, die Heefterachtig en gedoornd is. Het komt ook veel voor by den Berg Ethna, op Sicilie, en op Heuvels rondom den Berg Ida van Kandie, alwaar gezegde TOURNEFORT het naauwkeurig waargenomen heeft.

Een dikke Pen - Wortel, die in de Oppervlakte van den Grond Houtig is, geeft verfcheide Stengen van een Duim dik, zig in 't ronde uitfpreidende en neerleggende. Deeze Stengen zyn hard en Spongieus, bevattende veel Gom tusfchen haare Vezelen, en met een rimpelige bruine Schors, die een Linie dik is, om-

Monsp. 386. GER. *Prov.* 523. *β.* Tragacanthæ affinis Lanuginofa f. Poterium. C. B, *Pin.* 388. GRON. *Orient.* 226. Tragacantha altera, Poterium forte. CLUS. *Hift.* 108.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

omkleed. Zy verdeelen zig in een digt Loof van ontelbaare Takjes, welke ſterk gedoornd zyn, en zig onderaan byna als dood vertoonen, doch boven bezet zyn met menigvuldige Vinblaadjes, zes, zeven of agt wederzyds aan een Rib of Bladſteel, die aan 't end in een ſcherpen Doorn uitloopt, geelachtig van Kleur. Aan de enden der Takjes komen uit de Oxels der Bladen Vlinderbloemen voort, bleek paarſchachtig, met een groote Vlag. Negen Meeldraadjes zyn ſamengevoegd tot een Scheede, die het Vrugtbeginzel omwindt, en het tiende is op zig zelve los en vry. De Styl is Elsvormig en heeft een klein ſtomp Stempeltje. De Kelk is als een Peperhuisje, Wollig en grys. Op de Bloemen volgen dikke tweeholligе Haauwtjes, met eene witte Wolligheid beſprengd, die kleine Nierachtige Zaadjes inhouden.

Gom Dragant.

De natuurlyke reden der uitdringing van de Gom Dragant, kan aangemerkt worden te beſtaan in het verſchroeijen der Vezelen van den Bast, door de Hitte van de Zon, wordende tevens het Gomachtige Sap, dat binnen de vooze zelfſtandigheid vervat is, door die zelfde Hitte zwellende, naar buiten geperst, en dan, aldaar ſtollende onder 't uitzypelen, verkrygt het die gedraaide en Druppelachtige gedaante, waar in de Gom Dragant ons uit de Levant toegebragt wordt. Men kanze ook door gemaakte Inſnydingen, zo uit den Stam, als uit den Wortel van 't Gewas, bekomen. Hoe witter en Wormachtiger dezelve zy, hoe beter.

ter. Haar Lymerigheid, dienstig om Poeijers en andere dingen tot een Deeg te maaken, is Wereldkundig. Inwendig is zy van dergelyke verzagtende hoedanigheid als de Arabische Gom, en wordt derhalve, zo enkeld, als in samengestelde Geneesmiddelen, gebruikt.

Hier komt nog by, een Gewas, dat de vermaarde TOURNEFORT als een tweede Soort van Boksdoorn opgetekend heeft, en hetwelke zo wel in Spanje, als in Klein Asie, schynt te groeijen. Dit noemt CLUSIUS een *tweede Tragacantha* en verbeeldt zig, dat het wel kon zyn het echte *Poterium*, waar van DIOSCORIDES onder de Geneesmiddelen melding maakt. Het kwam grootelyks met de Gewoone Marsiliaansche Boksdoorn overeen, en groeide veel op drooge dorre Heuvelen, by Kadix en daaromstreeks. Des Winters, echter, kwam het geheel Bladerloos voor, terwyl de gewoone Boksdoorn alsdan, zegt hy, zyne Bladeren behoudt. In de Velden, by Aleppo, groeit het insgelyks, wordende van het Landvolk *Megasac* geheten, en als een Bewaarmiddel tegen Betoveringen in de Huizen en Vertrekken opgehangen. Van MORISON wordt deeze *Granadasche Tragacantha*, met afvallende Bladen en eene witte Bloem, getyteld.

PSORALEA.

Dit Geslagt heeft den Kelk als met Eeltige Stip-

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Stippen befprengd en een Haauwtje, dat eenzaadig is, van naauwlyks meer langte dan de Kelk. De Ruidigheid der Bladen geeft 'er den naam aan.

Agttien Soorten, meest Heefterachtig, komen in hetzelve voor, als volgt.

I. *Pforalea pinnata.* Vinbladige.

(1) Pforalea *met Liniaale Vinblaadjes en Bloemen in de Oxelen.*

Dit Gewas, gemeenlyk *Genifta Ruteri* genaamd, is van HERMANNUS Afrikaanfche eenzaadige Boom, naar de Brem gelykende, met blaauwe Bloemen en gevinde Bladen, geheten. Aan de kanten der Beeken in woefte Velden, by de Kaap, groeit deeze Heefter, zegt hy, weelig, en brengt in 't eerst drie Blaadjes op een Steeltje voort; doch vervolgens krygt dezelve fmalle groene gevinde Bladen, die ruuwachtig zyn en de Takjes zeer digt bekleeden, welke, van beneden tot boven, omringd zyn met bleekblaauwe Vlinderbloemen, in langwerpige, Vliezige, vyfdeelige, ruige Blaasjes, ieder een enkeld, zwart, glinfterend, Nierachtig Zaad bevattende, dat met een dun bruin Vliesje, als met een eigen Scheedje, is ge-

(1) *Pforalea* Fol. pinnatis linearibus, Floribus axillaribus. *H. Ups.* 225. *Syst. Nat.* XII. Gen. 894. p. 500. *Veg.* XIII. p. 570. Fol. lin. acuminatis. R. *Lugdb.* 373. Doryenium Caule Fruticofo Fol. pinn. &c. *H. Cliff.* 370. Spart. Africanum. RIV. *Tetr.* 5. BERG. *Cap.* 218. Geniftæ affinis Arbor Afr. &c. HERM. *Lugdb.* 272. T. 273.

gedekt. De Steeltjes der Bloemen zyn enkeld en ruig. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

(2) Psoralea *met drievoudige Blaadjes, die Wigachtig zyn, met een agterwaards krom Doorntje; de Takken met Bloemhoofdjes aan 't end.* II. *Psoralea aculeata.* Gedoornde.

De aanhaling van PLUKENETIUS moet uitgemonsterd worden volgens den Ridder, en derhalve zou nog geen Afbeelding uitgegeven zyn van deeze Soort. Ik heb aanzienlyke Takken, van de Kaap overgebragt, die tot geen andere schynen te kunnen behooren. De Afbeelding, PLAAT XXIX. *Fig.* 2, stelt een gedeelte van zodanigen Tak voor, welk de overeenkomstigheid doet blyken met de opgaave van LINNÆUS, die zegt: „ het is een „ Heester met zydelingse enkelde Bloemen, „ zonder Blikjes, hoekige Takken, die niet „ ruig zyn, en Wigvormige Blaadjes." Ik heb verscheide Bloempjes daar van ontleed, en had dus gelegenheid om de deelen der Vrugtmaaking ten naauwkeurigste, by Vergrooting, in Plaat te doen brengen, als volgt. Pl. XXIX. *Fig.* 2.

De Kelk B is eenbladig, in vyven verdeeld, met de bovenste Slippen minder diep gescheiden,

(2) *Psoralea* Fol. ternatis, Foliolis Cuneiformibus recurvato-mucronatis, Capitulis terminalibus. Psor. Fol. ternis, Fol. Cuneiformibus &c. R. *Lugdb.* 373. Genista-Spartium Afr. trifolium, Flor. cœruleis, Fol. minimis in Spinulam desinentibus. RAJ. *Dendr.* 104. LINN. *Mant.* 450.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. Tienmannige.

den, de onderste Slip Schuitswys' hol en wat grooter; allen bruinachtig met roode Pukkels.

De *Bloem* Vlinderachtig geaderd, gestreept. De Vlag *b* bleek Violet, byna rond, van onderen met een dikken geelen Nagel: de Vleugels *c*, *d* Halfmaanswys' stomp, geelachtig, met bruine Streepjes en lange dunne Steeltjes: de Kiel *e* tweebladig, kort en stomp, ieder helft een groote zwarte Vlak hebbende en een lang Steeltje.

De *Meeldraadjes*, als by *f*, uit een Scheede voortkomende, die het Vrugtbeginzel op den bodem des Kelks omvat. Negen van dezelven zyn samengegroeid, maar het tiende is een groot end wegs, op zig zelve, van de anderen afgescheiden. Haar *Knopjes* zyn rond. De *Styl* vertoont zig by g. Hy komt van 't Vrugtbeginzel, door de Scheede der Meeldraadjes, en loopt, zo langs dezelven, doch doorgaans zig omkrommende, uit in een geknopten ruigen *Stempel*.

Het *Vrugtbeginzel*, reeds aanmerkelyk aangegroeid, by *h* vertoond, is een Haauwtje met één Zaad.

By *i* is een Slip van den Kelk, met sterke Vergrooting, afgebeeld, om de roode Klierachtige Pukkels, waar mede die bezet zyn, te vertoonen. By *k* is, op dergelyke manier, een der Blaadjes voorgesteld; waar uit, in de eerste plaats, derzelver volmaakte Wigvormigheid, ten anderen de agterwaards omgekromde

Doorn

Doorn aan 't end, en eindelyk, de zwarte Vlakken, waar mede zy besprenkeld zyn, zig openbaaren. Het eenigste is, dat ieder Bloem twee Blikjes heeft, en de Bladen of Bladsteeltjes kleine Elsvormige Stoppeltjes. III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

(3) Psoralea *met drievoudige stomp ovaale Bladen, agterwaards krom gedoornd, en Eyronde Bloem-Aairen.* III. *Psoralea Bracteata.* Geblikte.

De grootte van de Blikjes, die spits Eyrond, op de kanten gehaaird, en byna van langte als de Bloemen zyn, onderscheidt deeze Soort meer, dan derzelver tegenwoordigheid. BERGIUS heeft gedagten bynaam deswegen daar aan gegeven. Men acht het Kaapsch Gewas, dat COMMELYN *Heesterachtig Afrikaansch Drieblad*, met een paarschachtige Bloem, getyteld heeft, hier mede overeenkomstig; doch de Afbeelding is niet naauwkeurig. De Bladen zyn byna ongesteeld; de Blaadjes stomp ovaal, glad, gestippeld, met een uitgestrekt Doorntje aan 't end, hebbende Lancetvormige Stoppeltjes. Aan 't end der Takjes komen ongesteelde Bloem-Aairen voort, wier Kelken Haairig zyn, met de vier bovenste Slippen zeer smal en puntig; door de gezegde groote Blikjes

(3) *Psoralea* Fol. ternatis obovatis recurvato-mucronatis, Spicis ovatis. *Mant.* 264. BERG. *Cap.* 224. Trifolium fruticans. *Sp. Plant.* 1085. FABR. *Helmst.* II. p. 305. Trifol. Afr. fruticans. COMM. *Hort.* II. p. 211. T. 106.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK.

jes van elkander gescheiden. Dus ziet men, dat myne afgebeelde niet bedoeld wordt met deeze Soort.

IV. *Spicata.* Ge-aairde.]

(4) Psoralea *met drievoudige, langwerpige, stompe Bladen en Rolronde Bloem-Aairen.*

Deeze, ook een Kaapsche, is een Heester met overhoekse, ronde, regtopstaande ruigachtige Takken. De Blaadjes langwerpig, stomp, (zelden met een klein slap Puntje) gestippeld; flaauw gehaaird, met hun drieën op een zeer kort Steeltje. Aan 't end komen ongesteelde, Rolronde, enkelde Aairen voort, van Bloemen die blaauw zyn, en ruige Kelken hebben met korte Tandjes, door Elsvormige Blikjes van een gescheiden.

V. *Aphyllæ.* Bladerlooze.

(5) Psoralea *die Bladerloos is, maar zeer korte gespitste Stoppeltjes heeft, die naar de Bloemen toe als Schubswyze op elkander leggen.*

De Heer BERGIUS merkt aan, dat de Bladen aan deeze Soort, die zeer fraay door BREYN is afgebeeld, wel niet ontbreeken, maar dat zy Els-

(4) *Psoralea* Fol. ternatis oblongis obtusis, Spicis cylindricis. *Mant.* 264.

(5) *Psoralea* Fol. nullis, Stipulis mucronatis brevissimis versus Flores subimbricatis. Psor. Fol. nullis, Stipulis ovatis sessilibus adpressis acutis. *Am. Acad.* VI. Afr. 34. Genista-Spartium cœruleum Cap. B. Spei. BREYN *Cent.* T. 25. Psoralea decidua. BERG. *Cap.* 220.

Elsvormig en ſpits zyn, byna een Nagel lang, komende niet voort dan aan de tederſte Takjes en derzelver Toppen, en ligt afvallende: terwyl de Stoppeltjes, van Eyronde figuur, klein, ſpits en ſtyf, altoos aan de Takken en Takjes overblyven. De Bloemen komen, aan derzelver Toppen, op Schubbige Steeltjes zegt hy, byna enkeld voort. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(6) Pſoralea *met de onderſte Bladen drievoudig, de bovenſten enkeld en Lancetswys' Elsvormig.* VI. *Tenuifolia.* Dunbladige.

Uit de Oxels der Bladen komen, in deeze, zydelingſe tropjes voort van Haairachtige Bloemſteeltjes, zo lang als de Bladen, hebbende in 't midden twee Borſtelachtige Blikjes.

(7) Pſoralea *met drievoudige Bladen, de Blaadjes ſtomp Eyrond, met kromme Doorntjes, drie Bloemen by elkander, ongeſteeld.* VII. *Hirta.* Ruige.

Dit is een Heeſter met ſtyve ruige Takken. De Bloemen komen ongeſteeld, drie by elkander, dikwils op drie plaatſen, aan het end der Takken voort en zyn Violet van Kleur, met ruigachtige Kelken.

(8) Pſo-

(6) *Pſoralea* Fol. inferioribus ternatis, ſuperioribus ſimplicibus lanceolato-ſubulatis. *Mant.* 450.

(7) *Pſoralea* Fol. ternatis, Foliolis obovatis recurvato-mucronatis, Floribus ternis ſeſſilibus. *Am. Acad.* VI. Afr. 35.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. VIII. *Repens.* Kruipende.

(8) Psoralea *met drievoudige, stomp Eyronde uitgerande Bladen; een kruipende Steng; de Bloemen bykans Kroontjeswyze.*

Het Gewas heeft kruipende, Wortelschietende, byna Houtige, zeer lange, zeer Takkige, Stengen. De Bladen zyn gestippeld, stomp en naakt. Op zyde, zo wel als aan de enden, komen ongesteelde Kroontjes, van blaauwe Bloemen, voort. Deeze, en alle de voorgaande, hebben haare Groeiplaats aan de Kaap der Goede Hope.

IX. *Bituminosa.* Stinkende.

(9) Psoralea *met alle Bladen drievoudig, de Blaadjes Lancetvormig met gladde Steeltjes, en Hoofdjes-Bloemen.*

Deeze Soort groeit natuurlyk in de Zuidelyke deelen van Europa, Spanje, Italie en Provence, meest op Heuvels aan den Zeekant. Zy heeft een onaangenaamen Reuk, als die van Joodenlym, 't welk 'er den bynaam aan geeft. De Franschen noemen het deswegen *Trefle Bitumineux* of somtyds Stinkende Klaver. Dien Reuk,

(8) *Psoralea* Fol. ternatis obovatis emarginatis, Caule repente, Flor. subumbellatis. *Mant.* 265. BERG. *Cap.* 223.

(9) *Psoralea* Fol. omnibus ternatis, Foliolis Lanceolatis, Petiolis lævibus; Floribus Capitatis. *H. Ups.* 225. Trifol. Capitulis subrotundis, Cal. Ventricosis, Caule Arborescente. *H. Cliff.* 373. Trif. Bitumen redolens. C. B. *Pin.* 327. Trifolium bituminosum. DOD. *Pempt.* 566. Trifol. Bitumen redolens angustifolium. BOERH. *Lugdb.* II. p. 32. Trif. Bituminosum inodorum. BESL. *Eyst.* Æstiv. T. 11. f. 2. BERG. *Cap.* 221.

Reuk, evenwel, raakt het kwyt door de verandering van Groeiplaats. Men trekt de Bladen als Thee, en gebruikt dit Aftrekzel tegen de Opstyging en Moederkwaalen. III. AFDEEL. XIV. HOOFD-STUK.

't Gewas is Heesterachtig met dunne Rysjes, ten grootsten deele opgeregt, van twee Ellen en hooger. Deeze geeven lange Bladsteelen uit, met drie Eyrondachtige Bladen, die groot en zwartachtig zyn, aan 't end; uit welker Oxelen de Bloemsteeltjes voortkomen, met Kroontjes van blaauwe Bloempjes, en daar op volgen ruige Zaadpeultjes. *Decandria.*

De Heer BERGIUS haalt deeze Soort ook aan onder zyne Kaapsche Plantgewassen, hebbende eene Verscheidenheid daar van gevonden, die door de gladheid der Kelken, welke in de Europische ruuw zyn, verschilt, en, wat de smalheid der Bladen aangaat, nader overeenkomt met de smalbladige, van BOERHAAVE gemeld. Zyn Ed. bevondt in dezelve, dat van de tien Meeldraadjes één slegts ter halver wege van de anderen, die tot een Scheede samengegroeid waren, afgescheiden was. Men kanze derhalve niet volstrekt Dubbelbroederig noemen, gelyk de andere Soorten (*). By

(*) Verscheide Geslagten, in deeze Rang der Tienmannigen, hebben, gelyk ik Bladz. 442. aanwees, alle de Meeldraadjes samengegroeid, doch dit Geslagt is, met veele anderen, daar van uitgezonderd, hebbende één daar van afgescheiden, los en vry. Zulks heeft plaats in meest alle Soorten van *Psoralea*, en daarom is 't zonderling, dat de Ridder, *Mant.* p. 450, van deeze Soort zegt: „ Het tiende „ Meel-

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

By MONTPELLIER heeft het Gewas van deeze Stinkende Klaver, zo de Heer GOUAN aanmerkt, de hoogte van een Mensch; de Blaadjes zyn Lancetvormig en zeer glad; de Blikjes Eyrond: de Haauwtjes loopen uit in een Degenvormige Punt. Het is, volgens GARIDELL, zeer gemeen in het Distrikt van Aix in Provence en volgens CAMERARIUS door geheel Hetrurie bekend. Indien men 't in Duitschland, van Italiaansch Zaad, voortteelde, en dan van dat Gewas wederom Zaad won, bragt hetzelve een Plant voort zonder Reuk.

X. *Glandulosa.* Geklierde.

(10) Psoralea *met alle Bladen drievoudig; de Blaadjes Lancetvormig ruuw gesteeld; de Bloemen aan Aairen.*

Deeze, in Chili waargenomen door Pater FEUILLEE (*), is een Boompje, dat zig aldaar

„ Meeldraadje is, gelyk in de Geklierde en Amerikaansche, „ onderscheiden", en daar op vraagt: „ zyn deeze derhalve „ ook van een byzonder Geslagt "? Ik denk dat hier een Drukfeil schuile, en dat men, in plaats van *Stamen decimum distinctum*, zal moeten leezen, *Stamen decimum non aut vix distinctum:* Het tiende Meeldraadje is niet of naauwlyks onderscheiden.

(10) *Psoralea* Fol. omnibus ternatis, Fol. Lanceolatis, Petiolis scabris, Flor. Spicatis. Psor. Fol. omn. ternatis, Caule erecto Arborescente. ARDUIN. *Sp.* 24. T. 8. Barba Jovis triphylla Flore ex albo cœruleo. FEUILL. *Peruv.* III. T. 3.

(*) Men heeft, door schielykheid, de Woonplaats in Pe-

IH.

daar eens Mans langte hoog verheft, hebbende den Stam by den Grond omtrent twee Duimen dik. Het geeft verscheide Takken en Takjes uit, waar aan Bladsteelen met drie Bladen aan 't end, het middelste grootst, de geheele Oppervlakte gestippeld hebbende, doch anders schoon groen en zeer spits, het grootste by de drie Duimen lang. Sommige kleineren komen uit de Oxelen voort en aan 't end der Takjes de Bloemen, die kleine Tuiltjes maaken. De Haauwtjes zyn zeer kort en byna ovaal, eenzaadig. Het Loof heeft den Reuk van Wynruit, en wordt van de Indiaanen tot verscheide Geneesmiddelen gebruikt.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(18) Psoralea *met gevinde Bladen en Oxel-Aairen.*

XVIII. *Enneaphylla.* Negenbladige.

De Lotus-achtige Colutéa uit Oostindie, met samengehoopte Haauwtjes, van PLUKENET, wordt hier t'huis gebragt. Door den Heer JACQUIN is deeze Soort, by Karthagena in de Westindiën, waargenomen, alwaar zy een regtopstaande Heester was van vyf Voeten hoog, met gevinde Bladen, van een of twee Dui-

ru gesteld, doch deeze Pater zegt, dat hy hetzelve in een Valey van Chili, op drieendertig Graaden Zuider Breedte, vondt.

(18) *Psoralea* Fol. pinnatis, Spicis Axillaribus. JACQ. *Amer.* 27. *Hist.* 206. Colutea enneaphyllos Lotoides, Siliculis conconglomeratis. PLUK. *Alm.* 113. T. 166. f. 2.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Duimen; de Vinblaadjes doorgaans vyf, ovaalachtig, uitgerand, glad, gesteeld, een half Duim lang. Deeze Blaadjes waren op de Rug met Blaasjes getekend, welke zig als Stippen vertoonden, gelyk in het St. Jans Kruid, vol van een Lymerig Sap, niet aangenaam ruikende. Zagtjes gewreeven, kleurden zy hier mede de Vingers geel, zo dat men 't 'er naauwlyks kon afwasschen, en, in koud Water geworpen, gaven zy daar aan een zeer schoon geele Kleur. 't Gewas heeft digte, enkelde, kort gesteelde Aairen, van roodachtige Bloempjes, wier Kelk niet gestippeld is. De tien Meeldraadjes zyn samengegroeid, en dus, als ook in andere opzigten, schynt deeze Soort als in 't midden te staan, tusschen de Geslagten van Psoralea en Ebenus.

LOTUS.

Een ronde spits gepunte Haauw, met Rolronde Zaadjes: de Vleugels van de Bloem aan de bovenzyde overlangs samenluikende; een Pypachtige Kelk: dus zyn de Kenmerken opgegeven van dit Geslagt.

Onder de Soorten van hetzelve komen 'er voor, die de Bloemen en Haauwtjes tot een Hoofdje vergaard hebben, en hier van zyn eenigen Heesterachtig, als volgt

(13) Lotus *met rondachtige Hoofdjes, een opgeregte ruige Steng en Eyronde Haauwtjes.*

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. XIII. *Lotus hirsutus.* Ruige.

Dit Gewas groeit in Languedok, Provence Italie en de Levant, op ongebouwde Heuvelachtige plaatsen. Het is een Heester met ongesteelde Bladen, aan de Stoppeltjes in grootte gelyk, draagende aan het end der Takken platte Hoofdjes van zeven of negen Bloemen, die de Kelken van onderen rood en Wollig hebben, de Vlag vaal, de Vleugels witachtig, den Kiel aan de tip zwart. Men noemt het, in Vrankryk, *le Lotier ou Trefle Hemorrhoidal* volgens den Heer GOUAN, door wien de *Lotus Hæmorrhoidalis* van TOURNEFORT hier ook is t'huis gebragt.

(14) Lotus *met rondachtige Hoofdjes, een opgeregte Steng, vyfvoudige Bladen en Eyronde Haauwtjes.*

XIV. *Lotus Græcus.* Griekſche.

Dee-

(13) *Lotus* Capitulis ſubrotundis, Caule erecto hirto, Leguminibus ovatis. *H. Ups.* 220. SAUV. *Monsp.* 188. GOUAN. *Monsp.* 395. GER. *Prov.* 513. GAR. *Aix.* 293. TOURNF. *Inſt.* 403. Lotus. Caule Frut. Flor. Cap. depresſis, Calycibus Lanigeris. *H. Cliff.* 332. R. *Lugdb.* 387. Lotus pentaphyllos Siliquoſus villoſus. C. B. *Pin.* 332. Lotus polyceratos Frutesc. incana alba. MOR. *Hiſt.* II. p. 177. S. 2. T. 18. f. 14. Lotus incana. RIV. *Tetr.* 191. Oxytriphyll. alt. Scribonii &c. LOB. *Icon.*

(14) *Lotus* Capit. ſubrot. Caule erecto, Fol. quinatis, Leguminibus ovatis. *Mant.* 104. Lotus Græca maritima, Folio glauco & veluti Argenteo. TOURNF. *Cor.* 27.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Deeze komt voor in de Levant, in Griekenland en in Arabie. Zy is als een middelslag tusschen de voorgaande en volgende Soort, hebbende een regtopstaande Steng met witte Bloemen, kleiner dan in de Ruige en grooter dan in de Regte Lotus. De Haauwtjes zyn Eyrond. Van allen verschilt zy door vyfvoudige Bladen buiten de Stoppeltjes, die langwerpig gelyk in de voorgaande, niet Hartvormig gelyk in de volgende zyn. Men heeft zulks in de Akademie-Tuin van Upsal waargenomen.

XV. *Lotus rectus.* Regte.

(15) Lotus *met byna Klootronde Hoofdjes, een opgeregte effene Steng en regte gladde Haauwen.*

Deeze komt op de zelfde plaatsen en nevens de Ruige voor, zegt GOUAN, groeijende tot eens Mans langte hoog. Zy heeft de Blaadjes stomp Eyrond met een Puntje; de Stoppeltjes byna Hartvormig, eens zo klein als de Blaadjes, doch de Bloemsteeltjes langer dan die, met zeer kleine Blikjes, van het Hoofdje afstandig.

De

(15) *Lotus* Capit. subglobosis, Caule erecto lævi, Legum. rectis glabris. Lotus villosus altissimus Flore glomerato. TOURNF. *Inst.* 403. Trifolium rect. Montpessulanum. J. B. *Hist.* II. p. 359. Lotus Libyca. RIV. *Tetr.* 192. Lotus Caule Fruticoso &c. *H. Ups.* &c. Lotus Siliq. glaber. Flore rotundo. C. B. *Pin.* 332. Lotus polyceratos hirsuta alba &c. MOR. *Hist.* II. p. 177. S. 2. T. 18. f. 13. GOUAN. *Monsp.* 395. GER. *Prov.* 513. GAR. *Aix.* 294.

De Haauwtjes zyn zo lang als de Stoppeltjes. De Hoofdjes bevatten ieder meer dan twintig Bloemen, veel kleiner dan de Blaadjes, zegt de Ridder. Deeze, zo wel als de voorgaande, is *Veelhoornige Lotus* by MORISON getyteld.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Decandria.*

MEDICAGO.

Een plat Wenteltrapswys' gedraaid Haauwtje: en de Kiel der Bloem van de Vlag afgeboogen, maakt de Kenmerken uit van dit Geslagt, waar in de twee eerste Soorten tot de Heesters behooren, als volgt.

(1) Medicago *met een Boomachtige Steng, de Haauwtjes Maanvormig en geheel effenrandig.*

I. *Medicago Arborea.* Boomachtige.

Dit Gewas, by LOBEL en anderen zeer wel afgebeeld, wordt voor den *Cytisus* der Ouden aangezien, en het zou de *Cytisus* zyn, daar DIOSCORIDES van schryft, groeijende een of twee Ellen hoog, driebladig als de Klaver en geheel grys of witachtig van Kleur. Men hadt denzelven van 't Eiland Rhodus door geheel Griekenland voortgeteeld, om dat hy zo veel

(1) *Medicago* Leguminibus lunatis margine integerrimis, Caule Arboreo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 899. p. 505. *Veg.* XIII. p. 577. *H. Cliff.* 376. *Ups.* 230. R. *Lugdb.* 382. MILL. *Dict.* T. 175. Cytisus incanus Siliquis falcatis. C. B. *Pin.* 389. Cytisus Maranthæ. LOB. *Ic.* II. p. 46. Cytisus ut existimatur. DOD. *Pempt.* 569. Medicago trifolia frutescens incana. TOURNF. *Inst.* 412.

III. AFDEEL. XIV. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* veel Zuivel uitleverde. In Italie, niettemin, was dit Gewas zeldzaam, komende alleenlyk omstreeks de Stad Napels voor. Het is Takkig, en bereikt somtyds wel de hoogte van drie of vier Ellen. De Bladen hebben geen aangenaamen Reuk. De Bloemen zyn als die van Brem; de Haauwtjes als een halve Maan, gelyk de Tuinlieden gebruiken, gekromd, zeer plat. Het Hout is zeer hard en bruin; zo dat sommigen dit Gewas voor den Heester, die het Roozen-Hout voortbrengt, gehouden hebben.

II. *Virginica.* Virginische.

(2) Medicago *met een regtopstaande zeer Takkige Steng en getropte Endbloemen.*

Deeze Soort, in Virginie huisvestende, is mede Heesterachtig en gelykt naar de *Barba Jovis*, zogenaamd. De Bladen, drie aan een Steeltje, zyn insgelyks gedekt met eene gryze Wolligheid. De Bloemen, rood en wit bont, komen van het midden tot aan den top der Stengen uit digte Bladeren voort. Het Zaadhuisje is klein, samengedrukt, gespitst, bevattende een enkeld Nierachtig Zaad.

XV. HOOFD-

(2) *Medicago* Caule erecto Ramosissimo, Floribus fasciculatis terminalibus. GRON. *Virg.* 86. Loto affinis trifoliata frutescens glabra. PLUK. *Mant.* 120.

XV. HOOFDSTUK.

Beschryving van de VEELBROEDERIGE HEESTERS, Polyadelphia, *in wier Bloemen de Meeldraadjes* tot verscheide Lighaamen *samengevoegd zyn, die als de Voetstukken daar van uitmaaken.*

Veel Boomen, gelyk wy gezien hebben *, doch weinige Heesters en Kruiden, naar het getal der Geslagten gerekend, komen in de Agttiende Klasse van het Samenstel der Sexen, de *Polyadelphia* bevattende, voor. Het eerste derzelven voert den naam van

* II. D. III. STUK, bl. 185.

MUNCHAUSIA.

Naar den Baron VAN MUNCHAUSEN, niet minder in het onderzoek der Plantgewassen dan der Dieren thans vermaard, door wien dit Chineesche Gewas is afgebeeld en beschreeven.

De Geslagts-Kenmerken zyn: een zesdeelige dikachtige Kelk: zes Bloemblaadjes die genageld zyn: zesmaal vier of vyf Meeldraadjes: het Vrugtbeginzel boven, hebbende een Draadachtigen krommen Styl.

De eenigste Soort (1), die wegens haare Schoon-

I. *Munchausia speciosa.* Sierlyke.

(1) Munchausia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1321. p. 581.

III. AFDEEL. XV. HOOFD-STUK.

Schoonheid den bynaam voert, is een Boompje met ronde gladde Takken. Het heeft de Bladen overhoeks, gesteeld, Eyrond of langwerpig Eyrond, gespitst, effenrandig, glad, van onderen bleeker. Aan 't end der Takken draagt het een regtopstaande samengestelde Bloemtros. De Groeiplaats is in China.

HYPERICUM.

Dit Geslagt heeft den Kelk in vyven verdeeld en vyf Bloemblaadjes. 't Getal der Meeldraadjes is menigvuldig, die van onderen in vyf Troppen samengegroeid zyn. De Vrugt is een Zaadhuisje.

Onder de menigvuldige Soorten van dit Geslagt, daar het gewoone St. Jans Kruid in begreepen is, komen eenige Uitheemsche, die Heester- of Boomachtig zyn, voor, en wel meest de zodanigen, die vyf Stylen of Stempels hebben, als volgt.

I. *Hypericum Balearicum.* Middellandsch.

(1) Hypericum *met vyfwyvige Bloemen, een Heesterachtige Steng, de Bladen en Takken met Lidtekens.*

Dee-

581. *Mant.* 243. MUNCH. *Hausv.* V. p. 357. T. 356. MURR. *Plant. Gott.* Præf. cum Icone.

(1) *Hypericum* Flor. pentagynis, Caule Fruticoso, Fol. Ramisque Cicatrisatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 902. p. 509. *Veg.* XIII. p. 582. MILL. *Dict.* T. 54. Hyp. Fl. pentag. Fol. & Ramis Verrucosis. *H. Cliff.* 380. R. *Lugdb.* 473. Hypericum five Ascyrum Frut. magno Flore. MAGN. *Char.* 260. Myrto-Cistus Pennæi. CLUS. *Hist.* I. p. 68.

Deeze, op 't Eiland Majorka, een der Ba-learifchen, en dus in de Middellandfche Zee groeijende, is een Heefter die eenigermaate naar den Myrtus, eenigermaate naar den Ciftus gelykt. De Stengen zyn vierhoekig, als met Trosjes van Klierachtige Stippen befprengd; de Bladen geboogen, aan den rand met Wrattige Klieren: de Bloemen, die zeer groot zyn, komen aan 't end der Takken voort. III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

(2) Hypericum *met vyfwyvige Bloemen, een Heefterachtige Steng; de Bladen fmal Lancetvormig.* II. *Kalmianum.* Virginifch.

Deeze, in Virginie huisvestende, volgens den vermaarden KALM, is een Heefter met vierhoekige Takken en Bladen als van Rosmaryn of Lavendel, die glad zyn. De Bloemen maaken, aan 't end der Takken, een gegaffelde Tros, van drie of zeven Bloemen, die vyf zeer dunne Stylen hebben. Het Zaadhuisje is Eyrond, van langte als de Kelk, die Lancetvormig is en ftompachtig, komende in langte met de Meeldraadjes overeen.

(3) Hypericum *met vyfwyvige Bloemen, die ruig-* III. *Hypericum Cayanenfe.* Cajennifch.

(2) *Hypericum* Flor. pentagynis, Caule Fruticofo, Foliis lineari-lanceolatis. Hypericum Flor. pentag. Cal. obtufis. Staminibus Cor. æquantibus, Caule erecto Herbaceo. MILL. *Dict.* N. 10.

(3) *Hypericum* Flor. pentagynis, Corollis hirfutis, Foliis ovatis, Caule Arboreo. *Mant.* 277. JACQ. *Amer. Hift.* 213.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

ruigbladig zyn, de Bladen Eyrond, de Steng Boomachtig.

Op 't Fransch Eiland Cayenne, aan de Kust van Zuid-Amerika, is dit Gewas gevonden, 't welk een Boom maakt van agttien Voeten hoogte, volgens den Heer JACQUIN, die 't zelve op Martenique, in de Tuin der Jesuiten, hadt gezien. De Bladen waren Eyrond met zwarte Stippen, gesteeld, effenrandig, twee of drie Duimen lang: de Bloemblaadjes vyf in getal, van binnen zeer ruig, eens zo lang als de Kelk, die ook vyfbladig was. Vyf Honigkliertjes, van langte als het Vrugtbeginzel, waren beurtlings geplaatst tusschen de vyf Voetstukken, die zig Penseelswyze verdeelden in menigvuldige Meeldraadjes, een weinig langer dan de Kelk, met zeer kleine ronde Meelknopjes (*). Het Vrugtbeginzel was Eyrond en hadt vyf Elsvormige Stylen, met stompe geknopte Stempels. Van dit Gewas hadt men de Vrugt nog niet gezien. Het droeg samengestelde Trossen aan 't end der Takken. Men hadt het, onder den naam van *Amandelboom van Cayenne*, op Martenique gebragt. Naar de *Lasianthus*, die thans onder den Geslagtnaam Gordonia van dit Geslagt is uitgemonsterd *, schynt het veel te gelyken.

* Zie Bladz. 421, hier voor.

(4) Hy-

(*) In de verkorte Opgave der Kenmerken, door LINNÆUS, in zyne *Mantissa altera*, p. 278, vindt men, *Filamenta quinque, apice in Penicillum divisa; Anthera globosæ.*

(4) Hypericum *met vyfwyvige Bloemen, de Bladen effenrandig van onderen grys, de Vrugten Besie-achtig, de Steng Boom-achtig.*

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK. IV. *Hypericum Bacciferum.* Besiedraagend.

Deeze, in Mexiko huisvestende volgens D. MUTIS, is een Heester van drie Vademen hoog, regtopstaande, met vierhoekige Takken, Bladen hebbende van een Span lang, spits Eyrond, gepaard, met korte Steelen: de Bloemen komen Pluimswyze aan 't end der Takken voort: zy zyn geel van Kleur, vyfbladig, uitgebreid; zy hebben een Kelk die ook vyfbladig is en menigvuldige Haairachtige Meeldraadjes, in vyf Troppen; zynde ieders Voet een plat Penseelswyse kolommetje, met rondachtige Meelknopjes. Het Vrugtbeginzel is Eyrond, vyfhoekig en heeft vyf Draadachtige Stylen; de Vrugt een Eyronde gespitste Besie met vyf Holligheden, een groot getal langwerpige Zaadjes, op twee ryën, bevattende.

Dit geheele Gewas is vol van een Lymerig, taay, Saffraankleurig Sap, zo wel als 't voorgaande. Het komt, wat de Vrugtmaakende deelen aangaat, genoegzaam overeen met de Kenmerken van dit Geslagt. De Besieachtige Vrugt, alleen, zou 'er tegen schynen te stryden,

(4) *Hypericum* Flor. pentagynis, Fol. integerrimis, subtus incanis, Caule Arboreo, Fructibus baccatis. *Mant.* 277. Caopia. MARCGR. *Bras.* 96. PIS. *Bras.* 126.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

den, doch in het *Androsæmum* van TOURNEFORT gelykt het Zaadhuisje ook veel naar een Besie.

V. *Hypericum Calycinum.* Vrugtkelkig.

(5) Hypericum *met vyfwyvige Bloemen, enkeld aan 't end der Takken; de Steng vierhoekig Heesterachtig; de Bladen langwerpig Eyrond, taay als Leer.*

In Noord-Amerika komt deeze voor, die de Steng Takkig, rood, vierhoekig heeft; de Bladen een Handpalm groot; de Bloemen aan 't end der Takken, enkeld, gesteeld: een Vliezigen Kelk, die eens zo groot wordt in de rype Vrugt: een geele Bloem met geele Meeldraadjes en een rood Vrugtbeginzel, komende de gestalte veel met die van de zevende Soort overeen.

VI. *Hypericum Ascyron.* Grootbloemig.

(6) Hypericum *met vyfwyvige Bloemen, een vierhoekige Kruidige regtopstaande enkelde Steng, en gladde effenrandige Bladen.*

Dit

(5) *Hypericum* Flor. pentagynis solitariis terminalibus, Caule tetragono Fruticoso, Fol. oblongo-ovatis Coriaceis. *Mant.* 106.

(6) *Hypericum* Flor. pentagynis, Caule tetragono, Herbaceo erecto simplici, Fol. lævibus, integerrimis. GMEL. *Sib.* IV. p. 178. T. 69. *H. Ups.* 236. *H. Cliff.* 380. R. *Lugdb.* 473. Androsæmum Fl. & Thecâ quinquecapsulari, omnium maximis. MOR. *Hist.* II. p. 472. Ascyrum magno Flore. C. B. *Pin.* 280. *Prodr.* 130. BURS. XVI. 25. TOURNF. *Inst.* 256.

Dit Gewas, dat in Siberie, Kanada en op de Pyreneesche Bergen, natuurlyk groeit, munt door de grootte zyner Bloemen en Zaadhuisjes uit, onder de Soorten van dit Geslagt. Het gelykt naar 't gemeene Hertshooy; hebbende de Steng anderhalf Elle hoog, rond, glad, rosachtig, met bleekgroene Bladen, een Duim lang, een half Duim breed, rondachtig, tegenover elkander. De Bloemen, op den top der Stengen, zyn geel, en bestaan uit vyf Blaadjes, ieder een Duim lang, veele Meeldraadjes van de zelfde Kleur bevattende.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

(7) Hypericum *met driewyvige Bloemen en Besie-achtige Vrugten; de Steng Heester-achtig, wederzyds scherp.*

VII. *Hypericum Androsæmum.* Grootbladig.

Dat de Bladen, met de Vingers gewreeven, een Bloederig Sap afkleuren, geeft dit Gewas zynen Griekschen naam, die ook op andere Soorten van St. Jans Kruid is toegepast geweest. Het tegenwoordige heet, tot onderscheiding, allergrootst Heesterachtig *Mansbloed*, 't welk die Grieksche naam betekent, en men noemt het, in 't Fransch, *Toute Saine*. In grootte der

(7) *Hypericum* Flor. trigynis, Pericarpiis baccatis, Caule fruticoso ancipiti. *H. Ups.* 237. Hyp. Flor. trig. Fr. baccato, Foliis ovatis pedunculo longioribus. *H. Cliff.* 380. *R. Lugdb.* 374. DALIB. *Par.* 235. Androsæmum maximum Frutescens. C. B. *Pin.* 280. Androsæmum. DOD. *Pempt.* 78. GOUAN *Monsp.* 402. GER. *Prov.* 398. TOURNF. *Inst.* 251. T. 128.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

der Bladen munt het uit, by alle andere Europische Soorten van dit Geslagt. Aan 't end der Takken komen meest vyf of zeven Bloemen, die byna een Kroontje maaken, zo GOUAN aanmerkt. Het groeit, natuurlyk, niet alleen in de Zuidelyke deelen van Europa, maar ook in Engeland, zo RAY aantekent. Hier te Lande wordt het in de Hoven gehouden, wegens de sierlykheid van zyn Gewas en Bloemen. Het Loof wordt tegen 't end van den Zomer donker rood. De Vrugten, die op de Bloemen volgen, zyn volmaakt als Besfen, eerst groen, dan rood en eindelyk zwart, een menigte van kleine Zaadjes bevattende.

VIII. *Hypericum Olympicum.* Olympisch.

(8) Hypericum *met driewyvige Bloemen, spitse Kelken, de Meeldraadjes korter dan de Bloem, de Steng Heesterachtig.*

Dit Orientaalsch St. Jans Kruid, op den Berg Olympus in Klein Asie groeijende gevonden, is klein van Blad en groot van Bloem. Men vindt het by DILLENIUS en in 't Kruidkundig Woordenboek van MILLER afgebeeld.

(9) Hy-

(8) *Hypericum* Flor. trigynis, Calycibus acutis, Staminibus Corollâ brevioribus, Caule Fruticoso. *H. Cliff.* 380, R. *Lugdb.* 374. MILL. *Dict.* T. 151. f. 1. Hypericum Montis Olympi. WHEEL. *Itin.* 222. DILL. *Elth.* 182. T. 151. f. 183. Hypericum Orientale flore magno. TOURNF. *Cor.* 19.

(9) Hypericum *met driewyvige Bloemen; de Bladen Eyrond, gesteeld, effenrandig, van onderen Wollig; de Steng Heester-achtig en plat vierhoekig.* III. Afdeel. XV. Hoofd-stuk. IX. *Petiolatum.* Gesteeld.

Deeze Soort groeit in Brasil. Zy komt in Gestalte overeen met de Lasianthus, thans Gordonia, voorgemeld. De Steng is stomp vierhoekig, zonder Stoppeltjes: de Bladen zyn als van den Citroenboom, gesteeld, spits, van onderen met eenige Wolligheid. Een gearmde Tuil van Bloemen draagt dit Gewas, waar in de troppen van Meeldraadjes langwerpig en zeer aanzienlyk zyn.

(10) Hypericum *met driewyvige Bloemen en stompe Kelken, de Meeldraadjes korter dan de Bloem, de Steng Heesterachtig.* X. *Canariense.* Kanarisch.

Dit is een fraay Heester-Gewas, uit Zaad van de Kanarische Eilanden geteeld, dat veel Bloemen draagt, en dus tot versiering strekt van de Openbaare Kruidtuinen. De Blaadjes zyn hier niet als met Gaatjes doorboord; anders

(9) *Hypericum* Flor. trigynis, Fol. ovatis, petiolatis, integerrimis, subtus tomentosis, Caule Fruticoso tetragono compresso.

(10) *Hypericum* Flor. trigynis, Calycibus obtusis, Staminibus Corollâ brevioribus, Caule Fruticoso *H. Cliff.* 381. R. *Lugdb.* 374. Hyp. Frutescens Canariense multiflorum. COMM. *Hort.* II. p. 135. T. 68. Hyp. s. Androsæmum magn. Canariense ramosum, copiosis Floribus, Fruticosum. PLUK. *Alm.* 189. T. 302. f. 1.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK. ders gelyken ze veel naar die van 't gewoone St. Jans Kruid; zo COMMELYN aanmerkt en de Steng was drie Voeten hoog.

XI. *Hircinum.* Bokkig. (11) Hypericum *met driewyvige Bloemen, de Steng Heesterachtig tweesnydende.*

De Bokkige Stank geeft den bynaam aan deeze Soort, die op Sicilie, in Kalabrie en dus in 't Napelsche, als ook op Kandia aan Beeken groeit. Men vindt het *Tragium Creticum* getyteld van BELLONIUS. De Meeldraadjes schynen zeer lang te zyn in dit Gewas.

XII. *Ægyptium.* Egyptisch. (12) Hypericum *met driewyvige Bloemen, de Honigbakjes Lancetvormig; de Stengen plat Heesterachtig.*

Deeze, in Egypte groeijende volgens JUSSIEU, is een Heestertje van een Span hoog, met menigvuldige platte Takjes gearmd; de Blaadjes, als die van 't Varkens-Gras, zeer klein, gespitst, ongesteeld, langer, nogthans, dan de Leedjes der Takken: de Bloemen meest twee by elkander. Een langwerpig Honigschub-bet-

(11) *Hypericum* Flor. trigynis, Stam. Corollâ longioribus, Caule Fruticoso ancipiti. *H. Cliff.* 331. *Ups.* 237. R. *Lugdb.* 374. Hyper. fœtidum Frutescens minus. DILL. *Elth.* 182. Androsæm. fœtid. Capit. longissimis Filamentis donatis. C. B. *Pin.* 280. Tragium. CLUS. *Hist.* II. p. 105.

(12) *Hypericum* Flor. trigynis, Nectariis Petalorum Lanceolatis, Caulibus suffruticosis compressis.

betje komt binnen de Nagels van ieder Bloemblaadje voor. Het heeft de gedaante van een Heyachtig Plantje, dat op Zandige Velden groeit.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

XXXIII. *Setosum.* Borstelig.

(33) Hypericum *met tweewyvige Bloemen en zeer smalle Blaadjes.*

Dit kleine Heesterachtige *Virginische St. Jans Kruid*, met Takjes als Paardestaart, van PLUKENET, heeft, volgens den Heer CLAYTON, een vierkante ruige Steng, met zeer kleine ruige Blaadjes, die zo digt tegen de Takken aangedrukt zyn, dat menze naauwlyks kan zien. De Bloemen zyn Goudgeel.

XXXIV. *Monogynum.* Eenwyvig.

(34) Hypericum *met eenwyvige Bloemen.*

Dit Chineesche-Gewas, het eenigste onder de Soorten van dit Geslagt dat een enkelen Styl heeft, voert deswegen te regt den bynaam van Eenwyvig. Het heeft, volgens den Heer MILLER, die 'er een Afbeelding van geeft, de Meeldraadjes langer dan de Bloem, de Kelken gekleurd, en de Steng is Heesterachtig.

A s-

(33) *Hypericum* Flor. digynis, Fol. linearibus. GRON. *Virg.* 88. p. 112. Hypericum Virg. parvum Fruticosum, Ramulis Equiseti. PLUK. *Alm.* 189.

(34) *Hypericum* Floribus monogynis &c. MILL. *Dict.* T. 151. f. 2.

III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

ASCYRUM.

De Kelk is in dit Geslagt vierbladig, met vier Bloemblaadjes en veele Meeldraadjes, die in vier Troppen samengevoegd zyn.

Het heeft den naam van *Ascyrum*, hoewel dat Gewas, 't welk gemeenlyk dien naam voert, en tot de Europische Kruiden behoort, in het voorige is begreepen. Het tegenwoordige heeft alleenlyk drie Soorten, altemaal in Virginie of daar omtrent haare Groeiplaats hebbende, te weeten.

I. *Ascyrum Crux Andreæ.* Gekruist.

(1) Ascyrum *met Eyronde Bladen, een ronde Steng en gegaffelde Pluim.*

De Bloem, die naar een St. Andries Kruis gelykt, geeft den bynaam aan dit Gewas. Het is een Heestertje dat naar 't St. Jans Kruid gelykt, met kleine geele Bloempjes, in Maryland groeijende, volgens PLUKENET. De rondheid van de Steng doet het voornaamelyk van de volgende Soort verschillen.

II. *Hypericoides.* Gewiekt.

(2) Ascyrum *met langwerpige Bladen en tweesnydende Takken.*

Hier

(1) *Ascyrum* Fol. ovatis, Caule tereti, Panicula dichotomâ. *Syst. Nat.* XII. Gen. 903. p. 511. *Veg.* XIII. p. 585. Ascyrum Fol. ovatis. *H. Cliff.* 494. GRON. *Virg.* 113. Hypericoides ex Terra Mariana, Flor. exiguis luteis. PLUK. *Alm.* 104.

(2) *Ascyrum* Foliis oblongis, Ramis ancipitibus. Ascyrum Fin-

Hier wordt het *Heesterachtige kleine Ascyrum* van BROWNE t'huis gebragt, dat dunne gezoomde Takjes en smalle ongesteelde Blaadjes, van onderen met twee Kliertjes, heeft. 't Is het *laage altyd groene St. Jans Kruid* van PLUKENET, met een platte Houtige Steng, die wederzyds gewiekt is, en een geele vierbladige Bloem. Dit Gewas schynt het te zyn, 't welk St. *Andrews Wort*, van Banister, was getyteld. Het groeit derhalve zo wel op Jamaika, naar 't schynt, als in Virginie. III. AFDEEL. XV. HOOFDSTUK.

Tot deeze Soort wordt betrokken de overendstaande *Hypericoides* met een geele Bloem, van PLUMIER afgebeeld onder de Amerikaansche Planten, waar van gezegd wordt: het is een Heesterachtig, zeer Takkig, Plantgewas, met de grootste Takjes zeer dun en gegaffeld, de kleinere in drieën verdeeld; de Bladen langwerpig, ongesteeld, effenrandig, twee tegen elkander over, met de Middel-Rib afloopende. De Bloemen, aan 't end der Takken, eenzaam voortkomende, zyn vierbladig en uitgebreid, met de twee tegenover elkander staande Blaadjes breeder dan de twee anderen, 't welk echter in de Afbeelding zig niet duidelyk openbaart.

(3) As-

Fruticosum minus supradecompositum, Ramulis &c. BROWN. *Jam.* 309. Hypericoides Frutescens erecta, Flore luteo. PLUM. *Gen.* 51. T. 152. f. 1. Hypericum pumilum sempervirens, Caule compresso &c. PLUK. *Mant.* 104. RAJ. *Suppl.* 495.

III. Afdeel. XV. Hoofdstuk.

(3) Ascyrum *met ruige Bladen en een regte ſtyve Steng.*

III. *Villoſum.* Gehaaird.

De ongemeene Haairigheid onderſcheidt deeze Soort, welke ook haare Groeiplaats heeft in Virginie.

(3) *Ascyrum* Foliis hirſutis Caule ſtricto. Hypericum Virginianum Frutescens piloſiſſimum. PLUK. *Alm.* 189. T. 245. f. 6.

De *Syngeneſia* of Samenteelige, anders Samengeſtelde Bloem-, en alle de overige Heeſters, zal ik in 't volgende STUK beſchryven.

De PLAATEN zyn dus ingevoegd:

PLAAT XXIV. tegenover Bladz. 7
. . . . XXV. —— —— 105
. . . . XXVI. —— —— 275
. . . . XXVII. —— —— 349
. . . . XXVIII. —— —— 433
. . . . XXIX. —— —— 499

[illegible]